ՈՒՐԲԱԹ – ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
1-2

VENDREDI -SAMEDI
1er-2 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.652 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.652

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Նոր Օրերու Ծարաւով

Ողջունել գալիքը միշտ նոր յոյսերով: Այն խոր համոզումով թէ ինչ որ կու գայ, անպայման աւելի լաւ պիտի ըլլայ քան ինչ որ կ'երթայ: Եւ լաւ որ այդպէս է, այլապէս կեանքն իսկ կը կորսնցնէ որեւէ իմաստ: Եւ իմաստութիւնն ան է, որ խոր ծերութեան սեմին իսկ, չի դադրիր ծրագիրներ կազմելէ: Եւ խորհելէ՝ վաղը:

* * *

Ամբողջ տարի մը անցաւ, խաղաղութեան, եղբայրութեան, ազատութեան նոյն կոչերով ու տենչերով: Եւ սակայն, Պաղեստինցին մնաց հայրենիքի մը կարօտ, Իրանցին եւ Իրաքցին շարունակեցին կռուիլ, յանուն ինչի՞ թերեւս մէկը գիտէ, բայց, ոչ անշուշտ, միամտաբար գաղափարապաշտ այն երիտասարդը, որ կ'իյնայ ռազմադաշտին վրայ, Աֆղանիստանի ժողովուրդը դեռ կ'երազէ իր անկախութիւնը, մինչ աշխարհի մեծերուն գլխաւոր մտահոգութիւնն է տոլարին օրուան սակը: Այս տարի ալ, ուրեմն, ըստ վիճակագրութեանց, տասնեւչորս միլիոն մանուկներ մեռան սովահար, աշխարհի չորս ծագերուն, մինչ անդին, հո՛ս, միլիոնաւորներ —մենք ալ մէջը— կրնանք մեռնիլ... շատ ուտելէն: Նորութիւն չէ, անշուշտ, եւ ոչ մէկ ճառ, ոչ մէկ քարոզ կամ խմբագրական բան մը պիտի փոխեն այս ուղղութեամբ:

Կորբաչովեան քաղաքականութենէն աւելի, մարդն իսկ է, որ հրապուրեց Արեւմուտքը: Հակասական երեւոյթ, քանի վերապահ մնալով հանդերձ խորհրդային քաղաքականութեան իսկական փոփոխութեան մը նկատմամբ, նոյն վերապահութիւնը չկայ մարդուն անկեղծութեան հանդէպ:

Խորհրդային այս նոր երեւոյթը իր դերը խաղաց նաեւ մեր հայրենիքին մէջ, ուր թոյլտուութեան հոսանքէն օգտուեցան աւանդաբար մամուլը եւ Սփիւռքի հետ յարաբերութիւնները: Ղարաբաղը օրակարգի նիւթ դարձաւ Երեւանէն Մոսկուա ու Աղանպէկեանն իսկ յոյսեր ներշնչեց արեւմտեան իր շրջապտոյտին ընթացքին: Բայց, հայրենիքը մեզի բերաւ խոր մտահոգութեան պատճառներ, ապականութեան այն ծանրակշիռ հարցերով, որոնք կը սպառնան ամբողջ ժողովուրդի մը առողջութեան, այլ խօսքով՝ կեանքին: Ու կը թուի, որ Երեւանի մեր ղեկավարները հիմնական եւ անմիջական լուծումներու կարելիութիւններ իսկ չեն գտներ: Ի՞նչպէս համակերպիլ նման վտանգի մը: Ի՞նչպէս ընդունիլ որ ծնող հայ մանուկը մաքուր օդ մ'իսկ չունենայ շնչելիք, թէկուզ ոչ անկախ, ոչ ալ բոլորովին ազատ, բայց, իր հարազատ հողին վրայ:

* * *

Սփիւռքը ուրախ օր մը ապրեցաւ Յունիս 18ին: Տարիներու համբերատար աշխատանքէ ետք, մեզ մաշեցնող ճգճգումներու եւ սակարկութիւններու իր շարանով, Եւրոպական Խորհրդարանը մեզի շնորհն ըրաւ, ի վերջոյ, ցեղասպանութեան զոհ ժողովուրդի մը վկայականը: Ուրախացանք: Այնքան դիւրին է մեզ ուրախացնել: Որովհետեւ, այդ թուղթի կտորներն իսկ կը շլացուին, երբ կարգը մեզի կու գայ: Բայց, չնսեմացնենք այս բարոյական յաջողութիւնը, որ խանգարեց Թուրքիան: Եւ ինչ որ կը խանգարէ Թուրքիան, արդէն իսկ մեծ յաջողութիւն է մեզի համար: Միւս օրերը անցուցինք ճաշերով, պարահանդէսներով եւ յաճախ նաեւ ամբոխավար ճառերով: Խուսափեցանք հիմնական հարցերու քննարկում կատարելէ: Մանաւա՛նդ սփիւռքեան մեր հոգերուն լուծումներ գտնելէ: Օրինակ՝ նոր դպրոցներ երազելէ առաջ, եղածը պահպանել ու գիտակցիլ նաեւ թէ ուսուցիչ պէտք է պատրաստենք եւ ասիկա ամբողջական հարց մըն է: Քիչ մը առարկայական ինքնաքննադատութիւն եւ նուազ՝ երանելի ինքնագոհութիւն:

Մեր եւ բոլորին երկրորդ հայրենիքը՝ Ֆրանսան շարունակեց իր ընթացիկ եւ աւանդական կեանքը՝ ընտրապայքար: Թեկնածուները պաշտօնական չեն, բայց ծանօթ են: Նոյնիսկ ան, որ քոքէթ կնոջ մը դերը ստանձնած, վերէն կը դիտէ, կը ժպտի ու քաղաքական իր հին փորձառութեամբ, կը սպասէ, մինչ ինք շատ լաւ գիտէ ընելիքը:

* * *

Ու տարին կը թաղենք այսպէս: Ողջունելով գալիքը, միշտ նոր յոյսերով, նոր երազներով: Եւ լաւ որ այդպէս է: Որովհետեւ՝ վաղը ուրիշ օր է: Եւ մենք կ'ապրինք նոր օրերու ծարաւով:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ

Ո՛չ Կաղանդ պապային, ոչ ալ անոր անակնկալներու տոպրակին կը սպասենք այլեւս: Մեծցած ենք: Կաղանդ պապան սիրելի, հին մտերիմ մըն է միայն· մեր մշուշներու աշխարհին մէկ բնակիչը· հեռուն: Այն օրէն, որ ոտք դրինք այդ աշխարհէն դուրս, անակնկալները բնոյթ փոխեցին· մշուշը անոնց հմայքն ալ կուլ տուաւ ու այսօր անոնք ընդհանրապէս կը վախցնեն· տաղտուկ կ'արթնեն, քան՝ ուրախութիւն: Այդ պատճառով ալ բացառիկ հազուադէպ պարագաներու անպայման պէտքը կը զգանք շեշտելու տարբերութիւնը· կ'ըսենք, կը գրենք՝ «հաճելի անակընկալ»:

Այս բոլորը մէկդի դրած, ներկայի մարդուն, Կաղանդէն կը մնայ ուրախ ըլլալու տարօրինակ պարտադրանք մը, ու տարեկան հաշուեյարդարի մը լռելեայն հրաւէրը: Հաշուեյարդար՝ ո՛չ անշուշտ անձնականը: Ատոր համար հանդիսաւոր թուականներ ոչ մէկ իմաստ ունին: Մեր՝ ընկերային, գաղութային, եզակի պայմաններու մէջ ապրող հաւաքականութեան հաշուեյարդարն է խնդրոյ առարկան, հաշուեյարդարը անոր, որ հեռուն հայրենիք մը ունի, հոս՝ անոր կարօտը· դատ մը կը տանի անժամանցելի, ու հազար ցաւ:

Ի՞նչեր ունի այս հաւաքականութեան մեր թիւը 1987-ի տարեգիրքին պարտի ու պահանջի էջերուն մէջ արձանագրելիք: Առանց երկար – բարակ հաշիւներու, պատասխան – պատկեր մը կու գայ տեղական հայկական –ոչ հայերէն– ամսաթերթի մը տարուան վերջին թիւին առաջին էջով:

Լուսինը գրաւած մարդու երջանիկ դէմքերով հոնկէ մեզի կը ժպտին դէմքերը երկու Հայերու, որոնք Փարիզ – Տաքար արշաւին պիտի մասնակցին: Ծրագիր մը, որուն նիւթականը գնահատուած էր 600 հազար փրանք, որ յետոյ բարձրացաւ 800 հազարի:

Ամէն բան պատրաստ է· գնուած է ինքնաշարժ մը, հարկաւոր փոփոխութիւնները կատարուած են, գտնուած է կրօնաւոր մըն ալ որ օրհնած է զայն, ու այսօր երկու հոգինոց անձնակազմը մեկնումի ազդանշանին կը սպասէ:

Թերահաւատներու կամ արդիականութեան նման ձեռնարկներու հանդէպ քրմծիծաղ մը միայն ունեցողներու համար կայ նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնը· «Եթէ կարելի ըլլայ կառքը ողջ առողջ վերադարձնել Փարիզ, պիտի վաճառուի ու գոյացած գումարը յատկացուի քաղցկեղի հետազօտութեան Հիմնարկին ու հայկ· վարժարաններու...»:

Այս լուրին վերաբերեալ նկարին ու տողերուն տակէն խոշոր սեւ գիրերով SOS մը օգնութիւն կ'աղաղակէ: Լիբանանի հայ դպրոցականներու օժանդակելու Կապոյտ Խաչի կոչն է, որ լսելի դարձաւ արդէն շատերու կողմէ: Այդ «շատեր»ը անոնք են որոնք Փարիզ – Տաքարի նման արկածախնդրութեան մը թէական արդիւնքին չեն ձգեր հայկ· դպրոցին ու դպրոցականին ճակատագիրը, կամ անոնց զօրավիգ կանգնելու պարտականութիւնը:

* * *

Ելքի բաժնին համար 800 հազարնոց արկածախնդրութիւն մը, իսկ մուտքին՝ սեւ, հաստ գիրերով SOS-ը հայ դպրոցականներու...:

* * *

Աւելի դիւրին հաւասարակշռելի հաշուեփակերու մաղթանքով՝

Թ· ԱՐՓԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ շուրջ համաձայնութիւն մը գոյացաւ մէտասաներորդ ժամուն, սենտիքաներու եւ գործատիրութեան միջեւ: Արդարեւ, Զորեքշաբթի փրկուած է, տարեգլուխէն 24 ժամ առաջ, որ ընկերային ընկերակիցները ելք մը գտան Ֆիլիփ Սեկէնի Նախարարութեան մէջ: Համաձայնագիրը ստորագրեց ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ-ն կը նախատեսէ գործազրկութեան ապահովագրութեան սակարժէնի 0,32%-ի յաւելում մը, հաւասարապէս բաժնուած աշխատաւորին եւ գործատիրոջ միջեւ (0,16%ական): Նախարարը ձեռք ձգեց որ կողմերը ներդրումներ կատարեն գործազուրկներու կազմութեան համար: Այս համաձայնագիրը ամբողջական դարձած էր որովհետեւ, գործազրկութեան սնտուկը 14,7 միլիառի բաց մը նախատեսած էր 1988-ի եւ 89-ի համար: Ասիկա բաւական խախուտ ալ կը նկատուի, որովհետեւ հաշիւը եղած է (բացին) նկատի առնելով միայն 150 հազար նոր գործազուրկ 1988-ի համար եւ հարիւր հազար 1989-ի ինչ որ նուազ է քան հաւանական թիւը:

ԺԱՄԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ որոշեց մէկ երկվայրկեան առաջացնել ժամը, Դեկտեմբեր 31, կէս գիշերին, համապատասխանելու համար երկրին թաւալման դանդաղեցման:

ԱՆՆ-ՄԱՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ, որ Ֆրանսական պետական ձայնասփիւռի Պրիւսէլի թղթակիցն է, ինչպէս քանի օրէ ունկնդիրները կրնան հաստատել, Հինգշաբթի առտու հաղորդեց թէ Պելժիոյ Ֆոքրներու 59%-ը ուտելի չեն, որովհետեւ կը տապկուին այլեւս ալրուած ձէթի մէջ: Այսփիճակը համահաւասարօրէն կը վերաբերի Ֆլաման թէ ուալոն ֆռիթներուն: Այս մտահոգիչ լուրը, մանաւանդ Պելժիոյ մէջ, ուր ֆռիթը ազգային կերակուր է, լոյս տեսած է սպառումի պաշտպան պարբերականի մը մէջ, որ կը շեշտէ թէ գործածուած ձէթը վտանգաւոր է: Պելժերը չեն վախնար եւ զայն մկրտած են՝ Չերնօ – ֆռիթ...: Յիշենք որ Անն-Մարի Մուրատեան ծանօթ է մեր ընթերցողներուն իր պարբերական գնահատուած յօդուածներով, ինչպէս վերջերս Թուրքիոյ ընտրութեանց նախօրեակին («Յառաջ» Նոյ· 21 / 22):

ՖՐԱՆՍԱՅԻ առողջապահութեան նախարարութիւնը երրորդ անգամ ըլլալով մերժեց կազմածներու արտօնագիրը բարձր որակի յատուկ բուժարանի մը համար, որ պիտի կառուցուէր Փորթ Շամփէռէ (Փարիզ 17-րդ), գլխաւորաբար արաբական դրամագլուխներով եւ որու ծրագիրը տարիներէ ի վեր հաւանութեան արժանացած էր: Ծանր բանավէճ մը կը ծագի եւ ծրագրին պատասխանատուներէն մէկը՝ Ատէլ Ամէտ, նախկին տնօրէն արաբական լիկայի Փարիզի գրասենեակին, ձայն բարձրացուցած է, շեշտելով թէ ցարդ պետական բարձրագոյն իշխանութիւնները վաւերացուցած էին ծրագիրը եւ արդէն 50 միլիոն ծախսուած է: Այս հարցը ծնունդ առած էր 1979-ին, հաստատելով թէ մեծահարուստ արաբները Ֆրանսա չեն գար խնամուելու այլ նախընտրաբար Լոնտոն կ'երթան, որովհետեւ Փարիզ ընդունող շքեղ բուժարան (քլինիք) չկայ: Ամբողջութիւնը 400 միլիոն Ֆր· պիտի արժէր, գլխաւոր բաժնետէրն էր՝ Արապ Պէնքինկ Քորփորէյշընը: Ամէն ինչ կանոնաւոր էր կ'ըսուի: 200 անկողիննոց այս լիւքս բուժարանը վերապահուած էր օտարներուն եւ որեւէ պարագայի չէր կրնար ընկերային ապահովութեան ենթակայ հիւանդներ ընդունիլ:

ՏՈԼԱՐԸ, ինչպէս ամէն առտու, վերջին ամիսներուն, տարուան վերջին օրն ալ անկման իր պատմական մրցանիշները կոտրեց: Փարիզի մէջ իջած էր՝ 5 Ֆր· 38-ի:

—1988—

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ
ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՅԱՌԱՋ

ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ
ԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ
ԱՄԱՆՈՐԸ

ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ
ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՑ
ՈՐՈՆՔ ՓՈՒԹԱՑԻՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԵԼ
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

—1988—

ՄԵՐ ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ամանորի առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ օր (Շաբաթ, Յունուար 2-ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է:

Մեր յաջորդ թիւը՝ Յունուար 3, «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ» (թիւ 123) հետեւեալ բովանդակութեամբ·–

Զ· Պիպեռեանի Մրջիւնները	ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ
Կ'իյնայ կոր	ՎԱՐԱՆ ՈՒԺ
Dialogue ami	J.-P. BODOSSIAN
Voix d'Arménie	D. LEUWERS

Ո՛Վ ԿԱՂԱՆԴ

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ա.

... Ես կարմիր հողաթափներս ալ կը հանեմ, անկողին կը մտնեմ: Քնանալէ առաջ՝ ուղերձ մը կը սկսիմ, միամիտ բարբառով եւ պաշտողութեամբ՝ ինչպէս աղօթք մը, ողջոյնով ու հայցումով՝ ինչպէս նամակ մը: Հիմա մանուկ մըն եմ, արդար թեւերովս՝ կուրծքիս վրայ դըրած, խելօք աչքերովս, աղաչող շրթներովս, կաքաւի պէս տոտիկ փոխող սըրտիկովս՝ մանուկ մը, ես՝ որ կը խօսիմ:

– Ո՛վ կաղանդ, հօր պէս քաղցր, Յիսուսի պէս բարոյախօս, հէքեաթի շըրթունքով, աղքատի տոպրակաձեւ գըրպաններով, բարեկամ՝ ամէնքին, Քէնըրնան Պետիկին, ու Մօրուքենց Քաջիկին, ու Շարային, ու Արտակին, ու Սաթոյենց տան կատուներուն:

Ես, ահա, քուն կը մտնեմ՝ երբ դուն, գիշերուան մէջէն, պիտի գաս: Լսէ՛:

❦

Հերու, ի՛նչ զարմանահրաշ տարի էր: Մեր պարտէզը, Մայիսին, բնկած հնոց էր դարձեր, ամբո՛ղջ: Ջօլանենց չան լակոտները աճեցան, մեծցան, եւ, նոյն իսկ, աղբիւր գացող աղջիկները հալածեցին:

Ես ալ աճեր էի: Մինասենց հարսը, իրենց փուռին առջեւ, երեսս համբուրեց: Երբ «ինչո՞ւ երեսս կը պագնես» ըսի, ըսաւ. «Դուն նման ես դարձեր Ալամուտցի թափանցիկ խնձորներուն, որոնց մէկ հատը երբ արեւին դէմ բռնես, բաժակ մը լեցուն գինի կ'ըլլայ. ու բարակ աղուամազդ չարմաղ ալիւրի է նման. աչքերուդ մէջ եօթը սէր կայ, եւ աննմանակ փառքի մը պատկերը»:

Մեր գիւղացի Հարսին խօսքը պիտի կատարուի՛: Որովհետեւ այս տարի չարաղրութեան դասին մէջ ցոյց տուած կարողութեանս համար մրցանակ ստացայ: Դպրոցիս մէջ գիս արտակարգ մանուկ կոչեցին, ինչու որ, հէքեաթներուն իմաստութիւնը բացատրող մեր պապերուն պէս՝ կը նկարագրէի անտառներուն անհաս երգերն ու չարչարանքը, երկինքի նշանները, ժամին գիշերուան կոչնակահարութիւնը: Կ'ըսէի. «Ինչ որ տեսած ըլլալ կը կարծէք, պատրանք է, ճեզմէ ոչ ոք պիտի ընդունի խկութիւնը, երբ գոյներուն ողջութիւնը եւ ակունքը չի ճանչնար»:

Վասնզի իմ պապերէս կու գայ ուսումը այս իմաստութեան: Անոնցմէ՛, որ զօրացան յուռութքովը գոյներուն, խորհուրդովը ջուրերուն եւ երկինքին: Անոնցմէ՛, որ ճանչցան եւ աներեւոյթ կենդանութիւնը պաշտեցին նշաններով:

Ու դուն, ո՛վ Կաղանդ, պապենական ժառանգութի՛ւն, հայրենի աւանդութի՛ւն, եղծուած նշանա՛կը Գողթան աստուածներուն, ո՛վ Վանատուր, քու պատմութի՛ւնդ կ'ուսուցանէ ինծի՝ պահել, խաղերու եւ գոյներու մէջ, Խորհուրդը, ընդհանրակա՛ն, պաշտելի՛...

❦

Դուն եղա՛ր, Նաւասարդեան առաւօտներուն, բո՛ցը, որ ծովերուն վրայ կը թափէ պարը կրակ առած տերեւներուն Սօսեաց անտառին, եւ հերատուկներուն ըստինքները, ծայրէն, կը թաթխէ փոշիին մէջ երկինքի ծիրանիին:

Ո՛վ քաղցր Ամանոր, օծութեան տօն, ծանրագին իւղերու հանդէս, երանելի աւանդութիւնը մեր ազատանի ցեղին, Կեսարներու բոցածեփ ու կարմրամշուշ կեղծ պատմուճանին ճշմարիտ օրինակը, հընութեան բուրում:

Նաւասա՛րդ...

Ո՛վ մեծ տօն, տօներուն տօնը, արարողութի՛ւնը արի արանց բազմութեան, հեթանոս ու ազատ:

Վանատո՛ւր...

Ո՛վ ոգի, ո՛վ վերանորոգ զօրութիւն, որ ծնունդ կու տաս, մէկ տարիով, աղջըկան կոնքերուն մէջէն կաւէ խմորին կենդանութեան:

Օրերո՛ւ Աստուած...

Հանդէս ժամանակին, ո՞ւր է երբեմնի հրայրքդ, որ Աշտիշատի հողերուն վրայ ուռճացած որթատունկէն կը կախէր արեւախայծ խաղողները, եւ գինովութիւնը, որ փողահար աղջիկներու առջեւէն, իւղով օծուած ընտիր մերկութիւններու փաղանգ մը, պարելէն, կաքաւելէն բխող Լոյսին ու Ջուրին հարկ մատուցանելու կը տանէր:

⁂

Դուն եղա՛ր, քրիստոնէական գիշերներու, երազի պապուկ մը, որ իր բարեպաշտօն պատմուճանին տակ պահեց հեթանոս իմաստութիւն մը: Ու դուն եղար բախտագուշակ ծերունի մը, որ, երբ այնեցի Մովսէսին տգիտութեամբը, սխալ մեկնեց խորհրդանշանները, սուտ համարեց ոգիները եւ անիմաստ առակներ պատմեց. ու քեզ ստիպեցին խամաճիկներ բաշխել մարդոց: Լսէ՛:

Անարդա՛ր է բաշխումը, ու կշիռդ՝ սըխալ: Կո՛յր ես դուն, եւ իմաստութիւնդ՝ պատուացած:

Զի

Արդա՞ր է որ, այս տարի ալ, նուէր ըստանան Զըմըըմենց մարագին չուները. չէ՞ որ ամէն գիշեր կը հաչէին լուսնկային դէմ, եւ ամբողջ տարին կախ ըրին Օձին Աղբիւրը նետուած դիակի մը վրայ, ադուաններուն հետ: Արդեօք նորէն նուէր բերի՞ր Հարոնենց մանչուն, որ վառած լուցկի կը նետէր յարդանոցներուն վրայ: Կ'ըսեն թէ Աղա Բաբելին տղուն վրայ խենթութիւն եկած է. պզտիկուցը դըպրոցին մէջ երեսին միշտ մելան կը քսէր, հիմա ալ իրենց տանը ճակատը դառնուկի արիւնով է ծեփեր:

Մէլէնենց աղջիկը... –անունը ըսելու համար կ'ամչնամ, ո՛վ Կաղանդ,– Մէլէնենց աղջիկը հասակաւոր դարձաւ, ժամին մեծ մոմերուն պէս: Երեսը թափանցիկ է, (մոռածելէ յետոյ), ու թիթեռնիկի պէս դողդղո՛ւն: Շատ բարակ է հագածը. հեզ մը, չունչս բռնած, աչքս տնկեցի, կուրծքին նայեցայ, հոն, աջ ու ձախ, խայծուն թութով չինած մեր մելանին գոյնովը երկու կոճակ ունէր: Նայեցա՛յ, նայեցա՛յ, նայեցա՛յ, աչքէս արցունք եկաւ: Ո՛վ Կաղանդ, բերած նըւէրներուդ ամէնէն թանկագինը անո՛ր տուր, Մէլէնենց աղջկա՛ն, ա՛խ, չմոռնաս: Թերեւս գալ տարի անոր նուէրները ա՛լ ես իմ ձեռքովս կ'ընեմ...

❦

Լսէ՛:

Բայց լսէ՛, բուն ըսելիքս դեռ չըսի: (Լռութիւն):

Գիշե՛ր է. Կաղանդ–գիշեր. երկինք թօթվեր է իր աստղերը. աղջամուղջը կը թափի ծանրահոս տղմուտի պէս:

Խաղաղութի՛ւն, քարանձաւներու թագաւորութեան նման խորունկ ու ահաւոր:

Ո՛վ Կաղանդ, պարզկայ գիշե՛ր, իջի՛ր մարդոց հոգերուն վրայ, իջի՛ր շուրջառի մը նման, իջի՛ր թմրաբեր բոյրերու նման, իջի՛ր մօգական խօսքի նման, ու թող քու առաւօտեան պարգեւդ ըլլայ, –կոտրէ՛ վախցնող խրտուիլակներդ, ստահակ պաճուճապատանքներդ, մսավաճառի գործիքներդ, – ա՛խ, թո՛ղ մեզի քու պարգեւդ ըլլայ՝ նո՛ր կշիռ մը, իբրեւ նշանակը խաղաղութեան: Ես կ'ուզեմ շնորհը երանութեան, հաշտութի՛ւն եւ հարմնութի՛ւն, ամէնո՛ւն ամէնո՛ւն, ու վերջը՝ տո՛ւր մուրատը, իմ եւ Մէլէնենց աղջկան...

(Քունէն տարուած՝ կ'ընդհատուի ուղերձը: Կը սկսի երազը):

Բ.

... Ու մարդ մը, որ մազազաթ էր հագած, ներս մտաւ ու ըսաւ ինծի.

– Լսեցի աղօթքդ, զոր արտասանեցիր գիշերուընէ, քուն մտնելէ առաջ: Հիմա եկուր որ քեզի ցոյց տամ Կաղանդի աշխարհը, ուր են հիները՝ հասած իրենց մուրատին, եւ նուէրները, որոնք պիտի տրուին նոր տարուան «արժանիներուն»: Եկո՛ւր:

Վախով ու դողով, վարանելով ու չուզելով՝ հետեւեցայ անծանօթին, որովհետեւ, այդ պահուն, յանկարծ ցաւ մը զարկաւ ձախ ականջս, զոր Հարոն պատուելին սաստիկ կը սեղմէր, երբ դպրոցին գգաստարանը առաջնորդէր գիս, հակառակ դիմադրութեանս: Հին ցաւի մը սովորութիւնը, որ դատապարտեալներու յատուկ, ինքնիրեն կ'արթննայ երբեմն:

❦

Անցանք Օձին Աղբիւրին դարվար փողոցէն: Ուրուկ Մամային տանը առջեւէն, գերեզմանին ճամբայէն, եւ հեռացա՛նք, հեռացա՛նք

Մեր ճամբուն վրայ տեսանք՝

Ջօլանենց մեծ շունը, Ֆինօն, որ կանո՛ւխ պառկեր էր տէրոջը փուռին բուճը. անուշ քուն մըն էր մտեր, ու քունի մէջէն կը խնդար, վստահ որ՝ Կաղանդի առտուան նուէրները առատ կ'ըլլան իր չար բերնին համար:

Էֆէ Սուրէնենց դէշ կատուն, որուն կռնակը բարկ կրակէն քիչ մը խանձած է ու դեղնոտած՝ խնձորի թափած տերեւի պէս, դեռ չէր պառկած սիրական Նունիկին ծոցը, ու կը թուէր որ միտքը կը չարչարէր ընտրելու համար իր սիրած նուէրը, որուն համար աղօթքի մտնէր պիտի: Իր ութ ձագերը, բոլո՛րն ալ, կը քնանային Աւետիս Պապային կարմիր ու լա՛յն գօտիին մէջ: Միայն իններորդը, ան որ իր կռնակին վրայ հինդ բծանիշ ունի թութի պէս, փէսին մէջ մտեր, պլորուեր էր:

Ուրուկ Մաման պէտքարանի ճամբուն ճրագը մարեց երեք փուհով եւ եօթն անգամ մղրտալով:

⁂

Ուր ճերմակ տնակներ կային, քառակուսի դամբարաններու պէս, գմբէթաւոր ծառեր կային, գատ–գատ, թիթեռնիկներու խիտ պարի մը պէս, անհամար թափանցիկ վրաններ կային, տակը լուսիկ աղջիկնե՛ր լուսարդելով մեծ դամբարաններու պէս, կարմի՛ր կարմի՛ր ծաղիկներ, կ'ըսես՝ բարկ ու չոր կրակ են ցաներ, պաճուճապատանքնե՛ր եւ ֆի՛ֆի՛ֆի՛ֆի՛ մանուկներ, – հոն կեցանք:

Այն առեն, տեսայ մեր գիւղացի Նագէն քուրիկը, նստած ներքեւը ճերմակ վրանի մը, որ կը նմանէր իրենց սալօրի կամար ծառին ծաղկաւոր, որուն տակ, ողջուցը, Պաղուկ – Աղբիւրին տղուն գովքը կ'ընէր միշտ: Զիս որ տեսաւ, խնդաց, չխօսեցաւ ու իր անկողնին մէջ խոշոր մարդակերպ պաճուճապատանք մը ցոյց տուաւ: Շա՛տ երջանիկ կը թուէր:

Մազազաթէ մարդը ըսաւ ինծի.

– Խեղճ աղջիկն, իր ողջութեանը, երեսունըհինդ տարի, Կաղանդէ Կաղանդ էրիկ խօստացան, պայմանաւ որ բանէր, դատէր, անտրտունջ ու հնազանդ: Այժմ ուրախ է այդ քնացող էրիկ մարդուն համար, զոր դեռ նոր նուէր առաւ:

Տեսայ Հարոն պատուելին, – խեղճը հեբու թաղեցինք, – որ նստեր էր պխսակաւոր կենդանիի մը մորթով չինուած սուղ բազմոցի մը վրայ, եւ անուշապուր կ'ուտէր: Ժամու կնիկ մըն ալ քովը ծունկի եկեր՝ կ'ըսէր.

– Կե՛ր, կե՛ր անուշ ըլլայ: Ո՞վ քեզի պէս արդար եղաւ, ունեցածդ չունեցածդ մարդոց տուիր, դեզ մը տղու խելօքութին սորվեցուցիր, (ըմպա՛), դո՛ւն միայն քրիստոնեայ մարդ: Կաղանդը որո՞ւն է,– խելօքներուն, լռիկներուն:

Դժգոհ այդ եղանակ մարդկայնութենէն, – Ջատո՛ւկ, աղէ՞կ էր ըրեր այդպէս,– ես ուզեցի որ տոնամանս անուշ–ապուրին մէջ նետեմ: Սակայն մազազաթէ մարդը արգիլեց. շրթունքները՝ սեղմուէր՝ թուղի կը նմանէին: Բարկացե՛ր էր ինծի:

Տեսայ, յետոյ, որ դրացիիս տղան, ընկոյզի նշանաւոր դող, կռնակը դարձուցեր՝ կ'երթար:

– Բարէլի տղա՛յ, պոռացի:

«Համմէ» չըսաւ, ծուլօրէն ինծի նայեցաւ: Հահ–հահհա՛հա՛ա՛, բարեկամիս երեսը ընկոյզի փուրով ծեփե՛ր էին, հահհահհահա՛ա՛, մարմինը չփած տախտակի կը նմանէր, դե՛ւ, դե՛ւ, դե՛ւ:

– Բարեկամ, պոռաց ինծի, խելօք ալ կեցայ՝ օգուտ չըրաւ, չար ա՛լ եղայ, օգուտ չըրա՛ւ: Դեռ կը թափառիմ ու Կաղանդի նուէր մը չունիմ: Հասկցայ, պզտիկ ըլլալուս համար կարեւորութիւն չեն տար, բայց ես պիտի հասկցնե՛մ իրենց...: Ու սպառնաց:

– Քովինդ ո՞վ է, հարցուց յետոյ:

– Մարդ է, ըսի:

Երբ չհասկցաւ, աւելցուցի. – «Վարպետ» է:

Յետոյ, կոպերուս տակէն «վարպետս» զազանի լրտեսելով հանդերձ, որպէսզի չլսէ, ձեռքս փող չինեցի եւ անով պոռացի.

– Ականջ սեղմող է, սատանան տա...

Բարէլին տղան լսեց չլսեց՝ փախա՛ւ, հա՛ փախա՛ւ: Իսկ ես չուարեցայ, նախ խնդալ ուզեցի, բայց խնդուքս բերանս մնաց:

Մազազաթէ մարդուն աչքերը օձի պէս ինծի կը նայէին:

Յետոյ տեսայ Բաղքըլին գիւղացի աւանակը, Մստօն, որուն, Կաղանդի նըւէր, նոր համետ մըն էին տուեր:

– Է՛, չփոխուի՛ պիտի, թերեւս, աշխարհը. տէրը գիւղացի ըլլայ թէ քաղքցի, նոյնն է ան, որ միայն «կամօքն տեառն» կ'ապրի:

Ահա՛ Շռանենց աղջիկը, անխծոտ գըլուխով, նուէր չունէր: Խեղճը մայր ալ չունէր արդէն:

Բոնբո՛նը, գերանի պէս նեղ ու երկար կռնակով:

Սերոբենց հաւերը, քոսոտ միսով, ու ծրտոտ: Իսկ, անդի՛ն, խաթուն հաւը, նորէ՛ն պճնուած, կրիճի մը եղերքը թառեր՝ անուշ անուշ կը զարգճէր: Կրակի պէս փետուրները կը պսպղային:

Յանկարծ մենծ հա՛յրս տեսայ: Կարօտի կրակ մը իջաւ վրաս: Նուէր չունէր, ու տխուր էր ան, պէմուրա՛տ մենծ հայրս: Սակայն ինչո՞ւ չի կանչէր դեռ գիս, չկանչէ՞ պիտի գիս... տակաւի՞ն... տակաւին... գի՞ս...: – Պապա՛...

– Մի՛ հեծկլտար, լռէ՛, սաստեց ընկերս:

– Անիրաւ մարդ, պատասխանեցի պոռալով եւ արցունքս սրբելով:

– Ես եմ Կաղանդը, որուն կ'աղօթէիր գիշերը: Ու խաղաղութիւնը, զոր դուն կը հայցէիր, այն վիճակն է, ուր կ'ապրին մարդիկ, անտրտունջ ու առանց ցանկութեան, անդիմադրական եւ հլու:

– Ո՛չ, ո՛չ, մի խօսիր այդպէս: Տո՛ւր ինծի մանկունակ օրերս, տո՛ւր ինծի, ո՛վ Կաղանդ, իմ չարութիւններս, հոգիս՝ երեւակայութեամբ առլցուն, սիրտըս՝ ջերմութեամբ թրթռուն, տո՛ւր ինծի անհանդարտ տարիքս, որ տրտընջա՛մ ու բողոքե՛մ որ չհաւնի՛մ ու ցանկա՛մ, որ ուզե՛մ ու խլե՛մ, տո՛ւր ինծի, ո՛վ Կաղանդ, մանկութեանս կարողութիւնն ու չարութիւննե՛րը տո՛ւր...

❦

Կաղանդը չէ՞ր լսած արդեօք. սենեակիս մէ՛ջ կը պոռայի: Մայրս կ'ըսէր ինծի.

– Այս տարի ալ Կաղանդը նուէրդ պիտի չտայ, որովհետեւ միշտ խռովահար ես, գիշեր ցերեկ:

Սերոբենց աքաղաղը եւ Պածանին տըղան, մէկ բերան, փողոցէն կը պոռային: Կաղանդի առտուն կը լուսնար, արդէն:

Զէ՛, ալ նուէր չեմ ուզեր:

Ինչու որ ես մեծ եմ հիմա: Ու բոլոր նուէրներդ ալ տեսեր եմ, Կաղանդ:

⁂

Առաջին աղօթքս ըրեր եմ քեզի, նուէրներուդ ցանկութեամբ, իմ գիւղիս դըպրոցին մէջ, երբ դեռ պզտիկ էի: Ու, տակաւի՛ն, կը յիշեմ թէ ի՛նչ խնդրեցի ի՛նչպէս խնդրեցի. բառերը, ահա, կը պոռթին լեզուիս վրայ:

Իմ երազիս մէջ, հրեշտակներ փոքրիկ
Հարցուցին ինծի. «Կ'ուզես խաղալիկ»:
Լեզո՛ւ մ'ուզեցի, շատ պե՛րճ բառերով,
Որ յայտնեմ ձեզի իմ սէրս ու գորով:

Կաղանդի գիշեր էր: Բեմին վրայ, նոճիի, ձիթենիի, տալապի եւ փշոտ խոզկաղինի ճիւղերուն մէջէն, որոնք թըր-

ջրած էին լոյսերուն արցունքով, դուն եկա՛ր, դո՛ւն, ո՛վ Կաղանդ, ամանորի առաջին ու ճերմա՛կ հրեշտակ, եւ տուիր ինծի այդ նուէրը։

**

Յաջորդ տարին, ձանձրացած, ես՝ յաւիտենակա՛ն ցանկացող, նոր աղօթք մը ըրի քեզի։

Մեր գիւղին եկեղեցիին մէջ, թմրեցնող խունկերու բուրումներէն հիւանդացած հոգիս՝ հիւսեր էր նոր երազ մը։

Ամանորի ժամերգութիւնը կը կատարուէր դեռ օրը չլուսցած։ Եկեղեցին հնոցի պէս էր։ Կրակէ մատներու նման բոցերը կ'երկնային ջահերուն վրայ։ Անթիւ պրիսմակներու մէջէն լոյսը կը կոտրտուէր, եւ ջահը, դունաւոր մեղուախումբի մը պէս, կը կախուէր միջոցին մէջ։ Պզտիկ բոցավառ ամպ մըն էր ան։ Պատերուն վրայ շուքը կը սահէր ու կը խաղար մեղաւոր աղջկան մը մազերուն նման։ Աղօթող գիւղացիները օձացուէ վարակուած հիւանդներու պէս էին։ Խորանին առջեւ, վարդապետները դոմէշի նման կ'որոճային ու կը շարժտէին։ Տիրացուները, կ'ըսես՝ զպղանակաւոր խամաճիկներ, անդադար կը պտտէին։ Ձիւնը ճերմակ փնջուլներ կը շինէր պատուհանին աչքերուն։ Հովը դուրսէն ներս կը վազէր, մոմավաճառին սրունքներուն մէջ կը մտնէր ու խածնէր, յետոյ կ'երթար մոմերուն բոցերը ծռելու եւ շուքերը արթնցնելու։

Իմ մարմինս կրակներու մէջ կ'ըլլար այդ ժամուն։ Եւ Ամանորի այդ առտուն, ըսի քեզի, ո՛վ Կաղանդ, նոր ցանկութիւնն իմ սրտիս.

– Բանաստե՛ղծ ըլլամ։

Ու դուն նուէր ըրիր ինծի այդ պատանին։ Եւ ես բանաստեղծութիւններ գրեցի գիւղիս լուսիկ ջուրերուն, անտառի գինովցնող ծաղիկներուն, գինիի պէս քաղցր մեր արշալոյսներուն վրայ։

**

Ձանձրացայ, շուտով, բանաստեղծէն ալ։ Մնաուկ դրի այդ նուէրդ եւ գացի քաղաք։ Զար հետաքրքրութիւն մը բռներ էր հոգիս։ Իմանալ մարդոց թաքուն կեանքը, աչքերս մխրճել անոնց գանկոսկրէն ներս ու սրտին մէջ։ Գաղտնօրէն քակել անոնց հագուստները, դիտելու համար մերկութիւնը, երբ անոնք պիտի կարծէին թէ պաշտպանուած ու ծածկուած են աչքերէ։ Ծիծաղի՛լ, օ՛ ծիծաղիլ միամտութեանը վրայ բոլոր աղաւնակերպ այդ դիշակերներուն։ Ի՜նչ քաղցր է դիտել, մութ սենեակէ մը, լոյսի առուակի մը մէջ բռնուած մարդիկը. դուն կը տեսնես զանոնք եւ անոնք չեն տեսներ քեզ։ Ո՞վ է ունեցեր այս հաճոյքը։ Ես մթութեամբ հագուեցայ, եւ աչքերուս մոմերով նայեցայ մարդոց։ Ես տէրվիշին մորթն առի, եւ հեղնանքով դիմադրեցի մարդկային թշնամութեանց։

Ես եղայ վարդապետ փիլիսոփայութեան եւ ախտաբանութեան։ Դո՛ւն նուիրեցիր ինծի, ո՛վ Կաղանդ, այդ պատմուճանն ալ վարդապետի։ Ու ես տեսայ մարդոց աղտը։

**

Այսօր, երբ կու գաս, ո՛վ Կաղանդ, գիտցիր որ նոր ցանկութիւն մը չունիմ այլեւս։ Մե՛ծ սկեպտիկ մըն եմ հիմա։ Ոչ աղօթք կ'ուզեմ ընել քեզի, ոչ ալ տրամադիր եմ նուէր ընդունելու։ Պզտիկներո՛ւն տուր, եւ դուն հրճուէ՛ տեսնելով միամիտ ու նորահաս լաճերուն հաւատքին բոցերը։

**

Փափա՛ք մը ունիմ, սակայն, եթէ կը հարցնես։ Կատարէ՛ զայն, եթէ հաճոյք է քեզի։

Տա՛ր զիս գիւղս, դէթ մէ՛կ վայրկեան, Կաղանդի այս առաւօտուն։ Ա՜խ, կ'ուզեմ վայրկեան մը տեսնել կեանքը գիւղիս։

**

... Կը տեսնե՞ս, մեր գի՛ւղը. անունը անուշ, ինքը՝ քաղցրայուշ։ Ի՛մ գիւղս, ինչպէս մատներս են իմս։ Կլորի՛կ կղմինտրներով, կը ծխա՛յ կրակը ձգուած խունկի կտորներու պէս։ Այժմ ձիւն է հագեր։ Իմ տունս հարաւի ճամբաներուն վրայ է։ Բայց տե՛ս, ժամուն դըմբէթը, ճերմակ, սունկի մը ձեւով։ Նօսր արեւ մը կը խոխտայ։ Գիրուկ են ծառերը եւ բամպակներու մէջ են փաթթուեր։ Մեր տանը առջեւ, Հիլոսենց խոշոր թզենին հարսնցուի պէս աղուոր է, ճերմակ թեւերը բացեր՝ կ'ըսես պիտի թռչի։ Լռութի՛ւն։ Երգ մը վերի թաղէն։ Անո՛ւշ է երգը ձիւնին վրայ, որովհետեւ աւելի յստակ ու վճիտ կը դառնայ ձայնը։ Երբ երգողը շունչ կ'առնէ, ծառերը կտոր մը ձիւն կը թափեն վար, սարփինան արցունք մը կը կախէ, հեռաւոր ձորէն կեռնեխ մը մսկոտ ճիչ մը կ'արձակէ, եւ դուն կը կարծես թէ այս ամէնը երգին մաս կը կազմեն։

Ջա՛յն տուր, ո՛վ գիւղակ, ինչո՞ւ
տրտում ես,
Լուռ ու մունջ նստած, երկա՛ր
սգում ես։

Բարակ արեւը թիթեռնիկ կը ծնի ձիւնին վրայ։ Հիլոսենց թզենին կը սարսռայ ու մատները կը թօթվէ։

Ելլե՛մ իմ տանս հարաւի պատուհանը ու ներս նայիմ։

Խատուտիկ կապերտներուն վրայ կրակարանին բոցն է ճառագայթեր։ Անուշչուի կատուս այդ բոցին առուակին մէջէն է պառկեր։ Կրակարանը կը խնդա՛յ ինծի։ Մինչդեռ կը մսի՛մ ես պատուհանին առջեւ, դուրսը։ Որքա՜ն յուզուած եմ։ Կը լսե՛մ հօրս ու մօրս խօսակցութիւնը, բայց չեմ կրնար տեսնել զանոնք։ Օ՛, կարօտը կ'այրէ՛ զիս։

Կաղա՛նդ, Կաղա՛նդ, ձգէ՛ զիս, այսպէս, պատուհանիս առջեւ, ձիւնին վրայ պառկած, աչքերս տունէն ներս։ Ի՛նչ փոյթ, թող տանիքը արտասուէ վրաս, թող ձիւնը սառեցնէ քիթս, թող հովը թթու քաէ ականջներուս։ Կը բաւէ՛ որ նայիմ ներս, կը բաւէ որ կատուս ինծի նայի, կը բաւէ որ լսեմ իմ ծնողքիս ձայները։ Չե՛մ ուզեր ոչ մէկուն նուէրը, չե՛մ ուզեր տիտղոսներն ու փառքերը։ Հիմա յոգնած եմ, հիմա տկա՛ր եմ, հիմա հիւա՛նդ եմ։ Կ'ուզեմ դառնալ մանկութեա՛նս։ Հին օրերո՛ւ ջերմութեան։ Կ'ուզեմ բուժուիլ գիւղական խաղաղութեան հրաշքովը։ Գիւղը կը բուժէ զիս։ Թո՛ղ որ մնամ, թո՛ղ որ մնամ հոս, տըխո՛ւր ու երջանիկ, երջանի՛կ ու տխուր...։

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԸ

Նախաքրիստոնեայ մեր հայրերը կը գործածէին արեգակնային օրացոյցի կանոնագրութիւնը։ Տարին բաժնուած էր 30ական օրերէ բաղկացեալ 12 ամիսներու եւ ունէր Աւելեաց կոչուած հինգ օրեր ամէն տարեգլխուն։

Արեգակնային օրացոյցի գրութեան գործածութիւնը ունէին Հայերէն զատ նաեւ Պարսիկներն ու Եգիպտացիները։

Հայոց Նոր տարին կը սկսէր Նաւասարդ ամսու առաջին օրէն, որ ամսուան օրացոյցի հաշուով կ'իյնար Օգոստոս 11-ին։ Միւս ամիսները յաջորդաբար կը կոչուէին Հոռի, Սահմի, Տրէ, Քաղոց, Արաց, Մեհեկի, Արեգ, Ահեկի, Մարերի, Մարգաց եւ Հրոտից։ Հայկական տօնացոյցը հինգ յաւելեալ օրերը կը կցէր իր տարեգլխուն, իբրեւ խրախճալից մեծահանդէս տօնախմբութեանց օրեր։

Մարդկային հին քաղաքակրթութեան բարձրագոյն ստեղծագործութիւններէն մին համարուած արեգակնային օրացոյցի գործածութեան մէջ, ամէնէն խորաթափանց ու զմայլելի գիտութիւնը սակայն, Հայոց եւ Եգիպտացիներու Նոր տարուան առաջին օրը, եղանակի աւարտին զետեղելու նշանակութիւնն է։

Եգիպտացիներուն տարեգլուխն կը զուգադիպի Հայերու Նաւասարդի առաջին օրը։ Հայոց Նոր տարի – Կաղանդը, արդի օրացոյցով՝ Օգոստոս 11-ը, արեգակնային տեսակէտով կը տեսնենք որ սովորական օր մըն է, քանի որ ան ոչ գիշերահաւասարի եւ ոչ ալ ամէնէն երկար կամ կարճ ցերեկուան ժամանակներուն կը զուգադիպի։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Մեծ ջրհեղեղէն ետք առաջին ձիւնը Մասիսի վրայ նստեր է Հայկ Նահապետի հայր Թորգոմի ժամանակ։ Այս եղած է մեզմէ չորսուկէս հազար տարի առաջ։

Մինչ այդ, ծառերն ու ծաղիկները ցուրտէն չէին վախնար եւ Հայոց աշխարհը նման էր մշտադալար զմրուխտ բուրաստանի։

Այդ ժամանակները, հեթանոս Հայերը Նոր տարին կը տօնէին գարնանամուտին։ Անգամ մը, ճիշդ Նոր տարուան նախօրեակին, արտասովոր ցուրտեր իջան Մասիսի կատարէն եւ խուժեցին դաշտերն ու անտառները։ Ծառերը սկսան ցրտահարիլ։ Թորգոմ հող ու արմատով հանեց տան բակի փոքրիկ ծիրանենին եւ տուն տարաւ։ Իրենց Նահապետի օրինակին հետեւեցան միւս Թորգոմազունները։ Մէկն իր բակի դեղձենին ներս կը տանէր, միւսը՝ բալենին, երրորդը՝ բարդիի փոքրիկ ոստը, չորրորդը՝ եղեւնին։ Եւ Նոր տարուան շեմին բոլոր Թորգոմազուններու տուներուն մէջ ծառեր կային։ Հնչեց Նոր տարուան գալուստը ազդարարող ծնծղան եւ սկսան տօնական ուրախութիւնները։

Մարդիկ չմոռցան տան կանաչ հիւրը։ Կը պարէին անոր շուրջը, զարդարանքներ ու նուէրներ կը նետէին անոր ճիւղերուն վրայ։ Զարդարուած ծառը կարծես աւելի շքեղ կը դարձնէր տարմուտը։

Նոր տարիէն ետք, երբ տաքերը եկան, մարդիկ տուներէն հանեցին ծառերը եւ նորէն տնկեցին պարտէզներուն ու այգիներուն մէջ։

Յաջորդ տարուան նախօրէին, թէեւ ցուրտեր չեղան, մարդիկ վերստին այգիներէն ծառեր տարին տուն եւ նախորդ տարուան պէս ուրախութիւններ սարքեցին անոր շուրջ։

Այնուհետեւ, հայկական ընտանիքներու մէջ բոլոր Նոր տարիներու գալուստը կը նշուէր կանաչ ծառի կամ ոստի ներկայութեամբ։

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Հայերը իրենց երկար պատմութեան ընթացքին տարբեր ժամանակներ ամանորը նշած են տարուան տարբեր ամիսներուն։ Շատ հին ժամանակներուն, անոնք Նոր տարին կը դիմաւորէին գարնան սկիզբը։ Ամանորը կը կապուէր բընութեան, գարնանային զարթօնքին հետ։

Հեթանոսական ժամանակներուն, Նոր տարուան տօնը հայկական տոմարի առաջին ամսուան անունով կը կոչուէր Նաւասարդ։ Այս անունը պարսկական հնագոյն փոխառութիւն է։ Կազմուած է զենդերէն ՆԱՒԱ (նոր) եւ ՍԱՐԴ (տարի) մասերէ։

Աւանդաբար ընդունուած է, որ Նաւասարդի տօնը կը նշուէր ամառը, ըստ այժմեան տոմարին՝ Օգոստոս 11-ին։ Նաւասարդը կը համապատասխանէր Բերքի տօնին։ Անոր վերապրումն է Վարդավառը։

Քրիստոնէութիւնը ընդունելէ ետք Հայերը, հետեւելով Հռոմէացիներուն, Նոր տարին սկսան նոյնացնել Քրիստոսի ծնընդեան տօներու հետ եւ նշել ձմեռը։

Յետագայ ժամանակներուն, Հայաստանի առաւելաբար արեւմտեան մասերը կը տարածուի Նոր տարուան այլ անուանում մը՝ Կաղանդ։ Այս՝ փոխառութիւն է յունարէնէ, ուր ԿԱԼԱՆԴԱ կը նըշանակէ ամանոր։ Այս ալ իր հերթին լատիներէն ԿԱԼԵՆԴԷ՝ ամսամուտ բառէն ծագած է։

Տարեմուտի, Նոր տարուան բնիկ անուանումն է՝ ամանոր, որ կազմուած է ԱՄ (տարի) եւ ՆՈՐ արմատներէն։ Ամանոր բառը վկայուած է դեռեւս Ե. դարու դասական ոսկեդարեան մատենագրութեան մէջ (Ագաթանգեղոս եւ ուրիշներ)։

Հայկական որոշ բարբառներու մէջ Նոր տարին կը կոչեն նաեւ ուրիշ բառով մը՝ Լոլէ։

Ներկայիս, ժամանակակից հայերէնի ամենատարածուածը Նոր տարի ձեւն է։ Գրական լեզուի մէջ յաճախ կը գործածուի նաեւ ամանոր բառը։ Կաղանդը կը գործածուի աւելի քիչ եւ առաւելաբար արեւմտահայ գրական լեզուի մէջ։

ՀԱՅՈՑ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Հին ժամանակներուն, հայկական տարեմուտը կը սկսէր Նաւասարդ ամսի մէկին։ Նաւասարդը «ոսկի աշնան» նախադուռն էր, երբ հասած կ'ըլլային Հայոց հողի ու ջրի բարիքները։ Պտուղներու հովանաւորն ու պահապանը, մարդոց կերակրողը կը համարուէր Ամանոր աստուածը, որու պաշտամունքի վայրը Բագրեւանդ գաւառն էր։ Նոր տարին համազգային նշանակութիւն ունէր. աշխարհախումբ տօնախմբութիւնները կը նշուէին նախ Բագաւան եւ ապա Աշտիշատ հռչակաւոր դիցարաններուն մէջ, որոնք կը գտնուէին սրբազան Արածանի գետի ափին.

Նաւասարդի օրերուն, Բագաւանը հանդիսաւոր տեսք կը ստանար։ Մերձակայ դաշտերուն եւ բլուրներուն վրայ կը լարուէին բազմագոյն վրաններ։ Տօնի առթիւ հաւաքուած բազմութիւնը իրեն հետ կը բերէր նաեւ տարուան առաջին բերքի բարիքները։ Նաւասարդը կամ Ամանորը ջրի, ծաղկի ու առհասարակ երկրի արգասաւորութեան տօնն էր։ Բազմամբոխ ուխտաւորները ջուր կը սրսկէին իրարու վրայ, աղաւնիներ կը թռցնէին, որսորդական հանդէսներ եւ մարզական մրցումներ կը կատարէին։ Կը կազմակերպէին մեծահանդէս արարողութիւններ՝ կը զոհաբերէին խոյեր, եղջերաւոր անասուններ, տեղի կ'ունենային ձիարշաւներ, եղջերուներու վազքեր։

Ամանորի հիւրընկալ աստուածը՝ Վանատուր, առատ բազմութիւններ կը պատսպարէր եւ կը լիացնէր։ Կառուցուած էր առանձին հիւրատուն մը, ուր ապաստան կը գտնէին եւ կը կերակրուէին օտարական անցորդները եւ եկւոր ուխտաւորները։

Նաւասարդեան տօնախմբութիւնը նոր շքեղութեամբ, ճոխութեամբ կը շարունակուէր Աշտիշատի մէջ, ուր Հայոց եօթը բագիններէն էին Արամազդին, Անահիտին, Միհրին, Նանէին, Աստղիկին, Տիրին եւ Վահագնին նուիրուած զոհասեղանները։ Հոս եւս կը կազմակերպուէին մարզական խաղեր, բանաստեղծներու եւ երաժիշտներու մրցումներ, արհեստաւորներն իրենց աշխատանքը կը ցուցադրէին, երկրագործները՝ հողի բարիքները։

Յաղթողներուն վարդերով հիւսուած պսակներ կը յանձնէին եւ վարդաջրով կ'օծէին։ Իրարու վրայ վարդաջուր կը սրսկէին, աղաւնիներ կը թռցնէին եւ ընդհանրապէս վարդերով կը զարդարուէին։ Վեց օր տեւող այս տօնախմբութիւնը կը կոչուէր Վարդավառ։

Մինչեւ մեր օրերը, հայկական ընտանիքները Նոր տարին կը տօնեն ճոխ ու առատ սեղաններով, մեծ խրախճանքներով. այս օրերուն, տանտիրուհիները կը պատրաստեն յատուկ ճաշատեսակներ։ Երախաներու համար այնքան հաճելի է տոպրակ կախելու սովորութիւնը։ Տոպրակ կը կախեն այն ակնկալութեամբ, որ անոնց մէջ Նոր տարուան նուէրներ կը ստանան։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՔՆՆԱԴԱՏ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՋԵԱՆԻ ՀԵՏ

Նիւթ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

մասնակցութեամբ՝

Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի

ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՋԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 17–ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻԱ.– Դանիէլ Թիւ-ֆէնքճեան 1500 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 200 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խըկըճեան 200 Ֆր.:

ՄԻԼԱՆՕ.– Տէր եւ Տիկին Հրանդ Բամ-պակեան 1000 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ.– Օննիկ Աստուրեան 100 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց կնոջ եւ մօր՝ Մարիամ Սելթեկ-եանի *յիշատակին, Սարգիս Սելթեկեան 200 Ֆր., եւ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Գա-վաֆեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

M.C.A. MARSEILLE

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

SUPER - LOTO
Dimanche 10 Janvier à 15 heures
Nombreux lots de valeur
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Արժէքաւոր բազմաթիւ նուէրներ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le repas traditionnel de la M.C.A. de Décines aura lieu le 9 Janvier (et non le 6 comme prévu).

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե-ղեցւոյ միօրեայ դպրոցի Տօնածառի հան-դէսը՝ Կիրակի, Յունուար 10, ժամը՝ 15–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝
6, Կոմիտաս փողոց
Մուտքը ազատ է:

Ամանորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպու-թեամբ աշակերտական ծնողական Մարմ-նի՝
Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ:
Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15ին Իսիի Օտիթորիոմի սրահին մէջ՝
11 – 13, ռիւ Տանթոն — Իսի
վ ի ն ա կ ա հ ա ն ո ւ թ ի ւ ն
Մուտքը ազատ է:

SPÉCIAL

NOEL ARMENIEN

avec

MARTEN YORGANTZ

et son orchestre

le Mardi 5 Janvier
au Restaurant SEVAN
Alfortville
réservation : 43 76 32 19

le Vendredi 8 Janvier
au Restaurant CAUCASE (rénové)
Issy les Moulineaux
réservation : 46 38 96 30

IRMA

fourrures

VOUS SOUHAITE UNE BONNE ANNEE

- *SUR MESURE*
- *REPARATIONS*
- *TRANSFORMATIONS*

ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿԻ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝
հայկական
հաստատութեան
մը

- ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ
- ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
- ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

– ԾՆՈՒՆԴ –

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յունուար 3,– է. Կիրակի Ցխ-նակաց:

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մա-տուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Երեքշաբթի, Յունուար 5, Ճրագալոյց ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·15ին:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Մեր ժողովուրդի մասնաւոր ուշադրու-թեան կը յանձնենք թէ՝

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հա-յերը –դպրոցական, աշակերտ, պաշտօն-եայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց կրօնական պար-տաւորութիւններուն համար: Այս օրը՝ արձակուրդի օր է Հայերուն համար:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երեքշաբթի

Երեկոյեան ժամերգութիւն	*ժամը 4–ին*
Ճրագալոյցի պատարագ	*ժամը 5–ին:*

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Երեքշաբթի

Սկիզբ ժամերգութեան	*ժամը 18–ին*
Պատարագ	*ժամը 18·45ին:*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Երեքշաբթի

Ճրագալոյց	*ժամը 16·30ին,*
Պատարագ	*ժամը 17·30ին:*

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Երեքշաբթի

Սկիզբ ժամերգութեան	*ժամը 16·30ին,*
Ընթերցուածներու ընթերցում	*ժամը 17–ին,*
Պատարագ	*ժամը 18–ին.*

Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՕՆ

Երեքշաբթի

Ճրագալոյց	*ժամը 16·30–ին,*
Պատարագ	*ժամը17–ին:*

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ

Երեքշաբթի
Ճրագալոյց ծննդեան:

Սկիզբ ժամերգութեան	*ժամը 17–ին,*
Ընթերցուածներ	*ժամը 18–ին,*
Ճրագալոյցի պատարագ	*ժամը 18·30–ին:*

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Երեքշաբթի

Սկիզբ ժամերգութեան	*ժամը 16·30–ին,*
Պատարագ	*ժամը 18–ին:*

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Երեքշաբթի

Ճրագալոյց	*ժամը 18–ին:*

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երեքշաբթի

Երեկոյեան ժամերգութիւն	*ժամը 16·30ին*
Ընթերցուածք	*ժամը 17–ին,*
Պատարագ	*ժամը 17·30–ին,*

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԾԱՅՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ–ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Երեքշաբթի

Սկիզբ ժամերգութեան	*ժամը 17·30–ին,*
Ընթերցուածներ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան կողմէ:	
Պատարագ	*ժամը 18·45–ին:*

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Երեքշաբթի

Պատարագ	*ժամը 17–ին.*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Տօնական Ճաշ

Երեքշաբթի, Յունուար 5, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Տեղերը ապահովել՝
48 – 24 – 63 – 89 *ժամը 12–էն 15*
45 – 84 – 57 – 18 *իրիկունը*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա–Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնոսնի. մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բո-լոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Յու-նուար 4, ժամը 20·30–ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Cabinet TERZIYAN

TOUTES ASSURANCES — TOUTES COMPAGNIES

21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41+

PRESENTE SES MEILLEURS VŒUX POUR L'ANNEE 1988
ET SOUHAITE UNE BONNE FETE DE NOEL

ԹԷՐԶԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ
ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ԵՒ Ս. ԾՆՈՒՆԴԸ

CAROUN | **ԳԱՐՈՒՆ**

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES

TRAITEUR

ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ.– Ամէն տեսակի միջք (միսով թէ ձէթով):

■ Մանթը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միջուկով քէօֆթէ
■ Հէրիսա (ապսպրանքով), ■ Լուբիա (միլաքի)
■ Թարամա, ■ Մութէպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապսպրանքով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ անուշեղէն

❋ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ ❋

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՋՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ
ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
3

DIMANCHE
3 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 123

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.653 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.653

VOIX D'ARMÉNIE

de la prière au poème

«Mon cœur ne sait d'autre légende
que la mémoire qui le hante,
mon cœur ne sait de front
plus glorieux
que celui de Koutchak et de
Narekatsi!»

Ainsi s'exprime le grand poète Tcharentz qui, du XXe siècle embrasé par le meurtre et le délire, tend la main aux deux plus importants chantres de l'épopée arménienne. Narekatsi, c'est Grégoire de Narek, ainsi appelé parce qu'il vécut, dès son enfance, cloîtré, avec son frère, au couvent de Narek, situé au sud du lac de Van. C'était au Xe siècle, et Grégoire de Narek y composa un des chefs-d'œuvre de la littérature universelle, son *Livre de Prières*.

Excellent écrivain suisse, Vahé Godel est né d'une mère arménienne, et il n'a jamais oublié ses origines. C'est ce qui nous vaut aujourd'hui un beau

par
Daniel LEUWERS

livre où il nous propose l'adaptation en français de quelques *Prières* de Grégoire de Narek. Vahé Godel a bien raison de souligner, dans une courte mais dense préface, que le *Livre des Prières* est aussi, à sa façon, un «livre de pierre». On retrouve dans les «prières» de Grégoire de Narek la présence architecturale des sanctuaires qui se dressent dans les régions les plus sauvages du pays arménien. Le moine cloîtré transforme son chant en cathédrale visionnaire, mais l'élan mystique n'est qu'au prix d'un travail pierre à pierre qui vise à saper le doute et le sentiment torturant d'indignité. Qu'il est émouvant d'entendre Narekatsi,

«Visage défait,
délire digital, soupir noyé,
gémissement débile,
filet de voix»

implorer la pitié du Seigneur et son «pouvoir d'abolir le désastre, d'effacer la noirceur, de dissoudre le crime»! Et Grégoire de Narek de s'engager dans une vertigineuse énumération de son inévitable déchéance physique, pour mieux célébrer les cimes spirituelles auxquelles il aspire. La prière de Narekatsi épouse la terre de gouffres et de cimes qu'est l'Arménie, pour y établir une voix poétique d'une originalité, d'une puissance et d'une pureté qui ne sont pas sans faire songer -ainsi que le suggere Vahé Godel- aux «suppliciations» d'Antonin Artaud et aux «exorcismes» de Michaux. Magnifiques, les prières de Grégoire de Narek ont le souffle sismique des plus grands poèmes mystiques.

Dans un fort beau livre confectionné par Jeanne Chantal et Thierry Fournier (La Harpe d'Eole-Conesque, 12140 Entraygues sur Truyère, 153 francs) -typographie et enluminure y sont d'une rare qualité-, Vahé Godel a joint aux *Prières* de Narekatsi quelques poèmes d'amour de Nahabed Koutchak. Ce contemporain de Ronsard en est l'égal. Il serait même un précurseur de Maurice Scève et de tous les poètes du pré-classisisme français (Théophile de Viau, par exemple) qui interrogent le corps de la femme en explorant le corps du langage, et qui privilégient l'Absente pour mieux recréer la présence inextinguible du désir.

«Ton absence me broie,
me brûle ton silence.
J'ai beau te supplier, tu
n'as qu'une réponse :
«Patience, longue est la tige
mais au bout
Tremble la fleur...» Ah!
patience de malheur !
Je sens mon foie bouillir
dans mes entrailles»

Dans les poèmes merveilleux de Koutchak, la contemplation fait sourdre l'amour en même temps qu'elle mène à l'absolu de la mort, et, «les yeux noyés de larmes», les lèvres amoureuses palpent la pierre de leur propre tombe.

Il me semble que Vahé Godel a regroupé dans son livre si précieux l'essence même de la poésie arménienne : de la prière tourmentée au cri strictement déchiré de l'amour. Dans *Poésie 1* (N° 133, 1e trimestre 1987), Vahé Godel donne une anthologie des «Voix d'Arménie», et c'est bien Grégoire de Narek et Koutchak qui dominent l'ensemble, même si Moïse de Khorène et Arakel de Siounik illustrent magistralement le registre des «prières» et si Ohannès et Saïat - Nova sont d'incomparables chantres de l'amour qui consume. Le XXe siècle voit s'élever la rouge barbarie des massacres, et les bras tendus et couverts de sang de Daniel Varoujan. Tcharentz, le grand, se maintient sur l'abîme obscur du ciel et protège la demeure séculaire. Après de telles voix, le flambeau semblait difficile à reprendre. Vahé Godel a cependant discerné quelques plumes novatrices susceptibles de poursuivre la trajectoire trop prématurément abandonnée par Barouïr Sévak (1924 - 1971); il s'agit de Zahrad (né en 1923), qu'on pourrait rapprocher de Queneau ou de Jean Tardieu, et de Henrig Etoyan (né en 1940) dont la «mémoire ardente» se brûle aux racines de la «pure perte», de Tavoyan (né en 1940), ou de Krikorian (né en 1945) et Andréassian (né en 1950), découverts par Godel dans la revue d'Erevan, *Karoun*, ces jeunes poètes incisifs rompent avec l'ancestrale glorification de la terre menacée pour user d'un ton plus serein, où l'humour veut faire sortir «la poésie des cages».

Toute cette floraison poétique vient aujourd'hui à nous grâce à Vahé Godel. Elle mérite vraiment que nous allions à elle.

■

ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆԻ ՄՐՋԻՒՆՆԵՐԸ

Գրեց՝
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Մինչեւ 1985ի սկիզբը՝ Զաւէն Պիպեռեանի անունը ամբողջովին անծանօթ էր ինծի: Կ'երեւի՝ չէի հետեւեր Սփիւռքի գրական կեանքի իրադարձութիւններուն, կամ ալ ուշադրութիւնս այդ ուղղութեամբ չէր լարուած երբեք: 1985-ի Փետրուարին էր կարծեմ, «Մարմարա» օրաթերթին էջերէն կարդացի Զ. Պիպեռեանի յետ-մահու հրատարակուած «Մըրջիւններու Վերջալոյսը» վէպին վերլուծումը: Հեղինակը 1984-ին իր մահկանացուն կնքած էր: «Մատուրական Տիկնանց Խմբակ» մը բարեպատեհ գաղափարը յղացեր էր տարիներ առաջ թերթօնով լոյս տեսած եւ յարդ՝ գրքի ձեւով տպագրութեան չարժանացած այս վէպը հրատարակելու: Ու Պոլսոյ Կեդրոնական Սանուց Միութեան կազմակերպութեամբ՝ 1985-ի Փետրուար 9-ին տեղի կ'ունենար մեծարանքի երեկոյ մը, նուիրուած Զ. Խրախունիի «Դիւցազնահանդէս», Ե. Կոպէլեանի «Երազ Զունեցող Մարդիկ» եւ նոյն ինքն՝ Զ. Պիպեռեանի «Մրջիւններու Վերջալոյսը» հատորներուն: Ասոնց անդրադարձող զեկուցումները լոյս տեսան յետագային «Մարմարա»յի մէջ. Պիպեռեանի մասին խօսողն էր՝ Իրմա Աճեմեան: Զեկուցումին պատճէնը դժբախտաբար՝ չունիմ ձեռքիս տակ սա պահուս: Բայց երեկոյեան նուիրուած թղթակցութիւնը կ'ըսէ՝ «... Տիկին Իրմա Աճեմեան ներկայացուց Պիպեռեանի գրական դիմագծութիւնը, առաւելաբար ծանրանալով () վերջին վէպին վրայ: Նախ յուզիչ արտայայտութեամբ ոգեկոչեց անբախտ հեղինակը, յիշեց «Մարմարա»յի խմբագրութեան մէջ իրենց գործակցութեան տարիները եւ ապա մանրամասնօրէն պատմեց «Մրջիւններու Վերջալոյսը» վէպին գրական մթնոլորտը» (*):

Ուրկէ ծնաւ մէջս այդ գիրքը ձեռք ձգելու փափաքը, անկեղծօրէն՝ չեմ գիտեր: Չեմ յիշեր Տիկին Աճեմեանի զեկուցումին պարունակութիւնը: Կ'ենթադրեմ՝ որոշ ազդեցութիւն մը ունեցեր է վրաս: Կարդալու ցանկութիւնը արթնցուցեր է: Կը յիշեմ միայն այդ շրջանին՝ Պոլսեցիներու մօտ հարցուփորձերս եւ ստացած պատասխաններս: Այո, պոլսահայ շրջանակին մէջ ծանօթ գրագէտ մըն էր Պիպեռեան, այդքա՛ն: Խանդավառութեան, մօտիկութեան ո՛չ մէկ զգացում, ո՛չ մէկ արտայայտութիւն: Միայն թէ արդէն խոկ՝ աչքիս առջեւ տիպար մը կ'ուրուագծուէր. դժուար ու անհամբոյր բնաւորութիւն մը, իր շրջանակին անհաղորդ անձնաւորութիւն մը, եւ եթէ քիչ մը եւս փորձէի խօսակիցներուս բերանը, պիտի աւելցուէր՝ ինքզինքին հետ անհաղորդ եւ անհաշտ գրագէտի մը եւ անձի մը բարեխառնութիւնը:

Կարդացի՝ «Մրջիւններու Վերջալոյսը»: Էջերը կը դառնային, ժամերը կ'անցնէին, կը սուզուէի մղձաւանջի մը մէջ, իսկական մղձաւանջ մը, ուրկէ ելք ու ազատագրում չկար, ուրկէ արթննալ կարելի պիտի չըլլար այլեւս: Հաւատալս չէր գար: Տարիները անցած էին հայալեզու գրականութեան լայնածաւալ եւ դեռ ինծի մութ մնացող ծակուծուկերով լեցուն բնագաւառէն ներս մտնելէս ի վեր, եւ այլեւս բան մը չէի սպասեր Սփիւռքի վէպէն: Կը խորհէի որ՝ ինչ որ կարեւոր է կը ճանչնամ: Հաւատալս չէր գար, կը գտնուէի իրաւ, լման վիպագիրի մը առջեւ: Կարդացածս մղձաւանջ մըն էր, եւ կը սիրէի. հոգիովս կը սիրէի այն մարդը, որ այդ մղձաւանջը գրի առած էր: Եւ ոխ զգացի, հուժկու, պոռթկացող ոխ մը: Ոխ զգացի բոլոր անոնց հանդէպ, որոնք այդ մարդը ճանչցեր էին, եւ իրենց մարդկային հաշիւներէն տարուած՝ չէին գնահատեր զինքը, իբրեւ մարդ եւ իբրեւ վիպագիր: Պիպեռեանին խոկ բառով՝ մըրջիւններ բոլորը: Չէին խօսեր իր մասին, իր արուեստին մասին, իր գործին մասին, զոր նկատեր էին կ'ենթադրեմ՝ անարուեստ: Համբաւին շշուկը չէին տարածեր իր շուրջ, ձգեր էին որ ան քաշուի իր անկիւնը, դառնանայ մարդոց դէմ: Որովհետեւ կը հասկնայի հիմա, լսածներս ալ ամփոփելով, որ ա՛յդ եղած էր այդ մարդուն ճակատագիրը՝ իր դառնութիւնը մարսել առանձին, անարձագանգ: Դառնութիւն մը, որ սակայն՝ շատոնց կուտակուած ըլլալու էր իր մէջ, ու մարդոց վրայ հեղգհեղէ՝ իր նայուածքին դաժանութիւնը սրած: Կը կարդայի ու կը կարդայի զինքը, եւ էջ մը չկար ուր այդ դառն դաժանութիւնը քիչիկ մը մեղմանար: Սփոփանքի ո՛չ մէկ պահ որ յօժարուէր ընթերցողին, չունչ առնելու ո՛չ մէկ կարելիութիւն:

Կարդացի յետոյ Պիպեռեանի կենդանութեան լոյս տեսած իր երկու վէպերը՝ «Անկուտի Սիրահարները» (1962), «Լըկըրտածը» (1959) եւ իր պատմուածքներու հատորը՝ «Ծովը» (1961): Պատմըւածքներուն մէջ, սեռին պահանջքներուն բերումով՝ Պիպեռեան չի յաջողիր, չի՛ ալ փորձեր իր պատրանաթափ եւ ըմբոստ նայուածքը պտըտցնել ընկերութեան վըրայ: Հոն աւելի խղճմտանքն է որ երեւան կու գայ, բարեկամութեան ուժը, բնութեան մէջ ընկերային ազդեցութենէն դուրս պրծելու հնարաւորութիւնը, եւ միեւնոյն ատեն՝ մեղմ չեշտով արձանագըրուած յուսահատութիւն մը: Վէպերը, եւ մանաւանդ առաջինը՝ «Լկըրտածը» յետ մահու հրատարակուած գործին կշռոյթով եւ անբարեխիղճ դաժանութեամբ գրուած են, թերեւս ո՛չ նոյնքան շեշտուած որքան «Մրջիւններու Վերջալոյսը»: Պիտի անդրադառնամ քիչ յետոյ այս գործերուն եւ իրենց յատկանիշներուն:

Զ. Պիպեռեանի կենսագրութեան մասին քիչ բան գիտեմ, որովհետեւ քիչ գըրւած է, համարեա՛ ոչինչ: Մինաս Թէօլէօլեանի «Դար մը գրականութիւն» երկհատոր գործին Սփիւռքի նուիրուած բաժնին մէջ, Պիպեռեանի անունը կ'երեւի միայն մէկ անգամ, պոլսահայ գրագէտներու անունները թուարկող ցանկի մը մէջ, բայց իր մասին՝ ո՛չ մէկ տող: Ասկէ 30 տարի առաջ՝ 1957-ին լոյս տեսած «Համայնապատկեր իսթանպուլահայ գրականութեան» հատորին մէջ, ուրկէ կայ պատմուածք մը («Պապային տղան» յետոյ «Ծովը» գրքին մէջ ներառուած) եւ քանի մը տող կենսագրութիւն, ուրկէ կ'իմանանք որ Զ. Պիպեռեան «ծնած է Իսթանպուլ 1921-ին Գատըգիւղի մէջ», իր նախնական ուսումը ստացած տեղական վարժարաններուն մէջ, իր երկրորդական ուսումը՝ Սէն-Ժոզէֆ ֆրանսական լիսէն, եւ յետոյ հետեւած՝ առեւտրական վարժարանի: Իր առաջին պատմուածքը լոյս տեսած է 1945-ին «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ («Երեք ընկեր էինք», որ հատորով լոյս չէ տեսած): Ու վերջին պարբերութիւն մը կ'ըսէ «Աշխատակցած է 1942-էն սկսեալ իսթանպուլահայ գրեթէ բոլոր օրաթերթերուն, հանդէսներուն եւ «Երջանիկ Տարեգիրք»ին, տալով պատմըւածքներ, գրական, գեղարուեստական, քննադատական յօդուածներ եւ վերլուծումներ»: Քննադատական յօդուած, վերլուծում՝ ամբողջովին անծանօթ կը մնան ինծի, իրենց քանակութեամբ եւ իրենց պարունակութեամբ, բայց կ'երեւի՝ Զ. Պիպեռեան առաջին օրէն խոկ՝ եղած է գրչի մարդ, իր ազատ եւ "անազատ" ժամանակը ամբողջութեամբ տրամադրելով գրչի սպասին: Պաշտօնական կենսագրութիւնը աւելի բան չըսեր: Անձնական խօսակցութիւններէ՝ գիտեմ որ մաս կազմած է Թուրքիոյ մէջ համայնավար կուսակցութեան, եւ յետոյ՝ հեռացած անկէ: Գիծ մը եւս որ զինք սիրելի պիտի չդարձնէր պոլսահայ գրական շրջանակներուն եւ քաղքենիական աւագօրեարին: Իր կնոջը հետ թղթակցութենէ մը կը քաղեմ նաեւ թրքերէն լեզուով իր բազմածաւալ գործունէութեան փաստը: Թրքերէնի թարգմանած է նախ (եւ ո՛չ թէ «թրքերէն լեզուէ», ինչպէս կ'ըսէ յետ-մահու վէպին կողքի էջը) Արամ Անտոնեանի «Պալքանեան Պատերազմը» (1912-ին լոյս տեսած հայերէն): Բայց թրքերէնի թարգմանած է մանաւանդ բազմաթիւ վէպեր, Մօրիս Մոնթէկիւէն, Պալզաքէն, Ճէք Լոնտոնէն, Ափթըն Սէնքլէրէն, Կիւսթավ Ֆլոպէռէն եւ Մաքսիմ Կոռքիէն: Սրտցաւ կը պատճառէ ուժերու այսքան մեծ վատնում մը, երբ մարդ կը խորհի որ այդ թարգմանութիւնները կրնային այսօր գոյութիւն ունենալ հայերէն լեզուով, ե-

●►

Թէ ըլլար ընթերցողներու համապատասխան հասարակութիւն մը, եւ դժբախտաբար՝ շատ լաւ գիտենք որ չկա՛յ ան Սփիւռքի մէջ: Սրտցաւ կը պատճառէ որովհետեւ Թարգմանողը հոս՝ իսկական վիպագիր մըն է, որուն վիպական ամէն մէկ տողը սքանչելիք մըն է, եւ որուն գրչին տակ արեւմտահայերէնը պիտի կարենար Պալզաք, Կոռքի կամ Ֆլոպէռ ընկալել, ու վիպական արեւմտահայերէնը վերակենդանանալ այդ անուններուն ազդումով: Սրտցաւ կը պատճառէ, որովհետեւ գիտեմ որ Պիպեռեանի անցքը դէպի Թըրքերէն, հետեւանքն էր նաեւ եւ ի միջի այլոց՝ իր շրջանակի անտարբերութեան եւ անտեսումին: Որ այս պարագային ըստ իս՝ անտեսուած անտեսում մըն էր, Պիպեռեանի աշխարհահայեացքին տարրական մերժումը: Կրնամ սխալիլ: Բայց թող փաստը բերուի ինծի որ սխալ է այս ենթադրութիւնս: Իր ամբողջ գործին մէջ՝ Պիպեռեան կը ցայտեցնէ, կը պոռայ իր արհամարհանքը քաղքենիական մըտայնութիւններուն հանդէպ, եւ տեսական ճառաբանութիւններով չէ՛ որ կ՚ընէ այդ: Ցոյց կու տայ քաղքենիութիւնը en acte, ցոյց կու տայ անոր մուտքը անհատական հոգիներէն եւ ընտանեկան յարկերէն ներս, ցոյց կու տայ ասոնց խորագոյն խաթարումը, ընկերային հիւանդութեան մանրէներուն սողոսկումով ամէնուրեք:

Եւ երբ կ՚ըսեմ որ Պիպեռեանի ամէն մէկ տողը՝ վիպական սքանչելիք մըն է, պէտք է երեւակայել բնազանցական սըխրանքներ, լայն հորիզոններ ընդգրկող ճախրումներ: Այլ ճիշդ հակառակն. ամէնէն terre à terre կեցուածքը, ահաւոր դեռնաքարշութիւն մը, այր ու կնոջ միջեւ, մայր ու զաւկի միջեւ ատելութիւնը, փոխադարձ բզկտումը, առօրեայ յարաբերութիւններուն փականքը, անյուսութիւնը: Կոռքիի «Մայրը» թարգմանած է Պիպեռեան, եւ Ֆլոպէրի «Տիկին Պովարի»ն, ի հարկէ՝ Թրքերէնի: Այս երկու վիպագիրներուն կնքահայրութիւնը կը վայլէ Պիպեռեանի գործին: Առաջինէն նկատի առէք «անժառանգ»ներուն, թշուառներուն նկատմամբ հոգածու եւ յանձնառու կեցուածքը: Երկրորդէն յիշեցէք գաւառային կեանքի նկարագրութիւնը, ընտանեկան քայքայումի եւ անիրագործելի իղձերու հանդէպ հատու նայուածքը, ու մասնաւորաբար՝ համատարած պատրանաթափութիւնը, բոլոր ընդունուած արժէքներուն հանդէպ դառնաժըպիտ քմծիծաղը, յաճախ՝ ըմբոստութիւնը, ամէն պարագայի՝ պատկառանքի զգացումին բացարձակ բացակայութիւնը: Այս վերջին յատկանիշները երեւան կու գան ամէնէն ուժեղ կերպով՝ Ֆլոպէրի «Պուվառ է Փէքիւշէ» անաւարտ վէպին մէջ, ուր երկու գրագիրներ կը քաշուին կեանքէն, եւ կ՚որոշեն մեծ տոմարներու մէջ ընդօրինակել աշխարհի բոլոր գիրքերը, այսինքն Ֆլոպէրի աչքով դիտուած՝ կազմել քաղքենիական աշխարհի «Քրիստոմաթիա»ն: Ֆլոպէռ, այս գործին ինչպէս «Տիկին Պովարի»ին մէջ՝ կատարեալ «հակա-իտէալիսթ»ն է, ու Պիպեռեանն ալ իր գործերուն մէջ կ՚երեւի ինծի ամենացայտուն կերպով՝ իբրեւ զուտ հակա-իտէալիսթ մը: Այս իր գլխաւոր յատկանիշին պիտի վերադառնամ քիչ ետքը:

⁂

Փակագիծ մը հիմա, քանի մը նկատողութիւններով:

1966-ի Յունիսին, Յ. Քիւրքճեան Բագինի մէջ յօդուած մը կը հրատարակէր, «Սփիւռքահայ հոգեբանական վէպը եւ ենթակայական ճշմարտութեան մը որոնումը» վերնագրով: Յօդուածը գրուած էր Զ. Որբունիի «Եւ եղեւ մարդ» վէպի հրատարակութեան առիթով, ու կ՚անդրադառնար իր առաջին մասով՝ սփիւռքահայ վէպի պատմութեան: Այդ յօդուածը առաջին լուրջ փորձն էր Սփիւռքի վէպին վրայ համադրական նայուածք մը նետելու, անոր մէջ որոմը եւ ցորենը զատելու, ի հարկէ իբր չափանիշ ունենալով «մեր վէպի ենթակայականութեան աստիճանը»: Ու այդ չափանիշին պարզած ուղղութիւնը նկատելով «ժամանակակից համաշխարհային վէպին կարեւորագոյն ուղղութիւններէն մէկ»ը, Յ. Քիւրքճեան կը հանէր այն տխուր հաստատումին, թէ «մեր վէպը չի պատուաստուիր իրեն ժամանակակից համաշխարհային վէպի եւ ոչ մէկ հոսանքին վրայ», եւ կ՚աւելցնէր՝ «տարօրինա՛կ այլուրութիւն»: Իր աչքին՝ Սփիւռքի վէպին անդրանիկ անունները միայն զերծ կը մնային նման մեղադրանքէ: Ի մտի ունէր Շահնուր, Սարաֆեան, Զարդարեան եւ այն ալ՝ «առաւել կամ նուազ չափով»: Փորձելով Սփիւռքի ամբողջ վէպին ենթակայականութեան պակասը եւ թեքնիք որոնումներու չգոյութիւնը լաւագոյնս յատկանշել մէկ տարազի տակ, Յ. Քիւրքճեան կ՚առաջարկէր «արտաքին իրապաշտութիւն» որակումը: Պէտք է յիշեցնել որ նկատի չունէր այդ ընդհանուր յատկանշումին մէջ նախաեղեռնեան շրջանէն եկող վիպագիրները (Եսայեան, Օշական, Զարեան), բայց նաեւ նախա-եղեռնեան թեմաներով զբաղող արձակագիրները (Համաստեղ, Հայկազ): Այսօր, Յ. Քիւրքճեանի յօդուածէն աւելի քան 20 տարի ետքը, կացութիւնը չէ փոխուած: Քիւրքճեանի ստորագրութիւնները պահելով, Սփիւռքի մէջ չենք հանդիպիր ո՛չ «ենթակայապաշտ» վէպին, ո՛չ «բնազանցական» վէպին (Քաֆքայի օրինակով), ոչ ալ «նոր-վէպ»ի այս կամ այն հոսանքին համապատասխան գործի մը: Բայց ամէնէն ցաւալին այն է, որ «արտաքին իրապաշտութիւն» որակումին յարմարող վէպերն ալ դժբախտաբար՝ իրականութեան մասին չեն խօսիր մեզի, այլ ամէն ինչ կ՚ընեն ընդհակառակն՝ փախչելու համար իրենց իրականութենէն: Ինչ որ կու գայ մեզի Պոլսէն, Պէյրութէն կամ Լոս Անճըլըսէն՝ ընդհանուր փախուստի հոգեբանութիւն մը կը մատնանշէ, եւ ի բաց առեալ՝ աւելորդ է ըսել՝ համաշխարհային իրագործումներու խոր անգիտացումը:

Զ. Պիպեռեանի վէպը միակն է իմ աչքիս Սփիւռքի այսօրուան վէպին մէջ՝ որ զերծ մնայ համատարած փախուստի, գոյապատումներու իտէալականացումի, «բանաստեղծականացում»ի սովորամոլութենէն: Ա՛յդ է որ կը կազմէ իր արժէքը նախ եւ առաջ: Չեմ բաղդատեր այդ գործը արեւմտահայ վէպի գագաթնակէտերուն (Օշական, Փարիզի դպրոց), որովհետեւ բաղդատութեան կարիք չկայ: Զ. Պիպեռեան իր ժամանակին մարդն է, աւելին չե՛մ փնտռեր իր մէջ: Իր ժամանակը քառասնական եւ յիսնական թուականներու Պոլիսն է. հանրապետական Թուրքիան: Բայց Զ. Պիպեռեան գըրագէտ է նաեւ: Այդ Պոլիսը կը նկարագրէ ի՛ր բարեխառնութեան համաձայն, բայց կատարեալ հաւատարմութեամբ: Աւելին չեմ փնտռեր, բայց կը գտնեմ լեզուին համը եւ վիպական թեքնիքի մը տիրապետութիւնը:

Երկրորդ նկատողութիւնս կը վերաբերի Պոլսոյ գրականութեան: Սփիւռքի զանազան վայրերը «գաղութակեդրոն» կեանք մը կը վարեն, ինչպէս մէկու մը համար պիտի ըսէինք՝ «անձնակեդրոն»: Ամէն գաղութ իր հաշւոյն: Պոլիսը միւս գաղութներէն աւելի՝ մեկուսացած կեանք մը ապրած է, վերջին վեց տասնամեակներուն: Այս անտեղի կղզիացումներու հոսանքին դէմ կրնար թիավարել գրականութիւնը, տրուած ըլլալով լեզուական գետնի վրայ յարաբերական միատարրութիւնը (յարաբերական կ՚ըսեմ, որովհետեւ պոլսահայերէնն ի միջի այլոց՝ իր իւրայատուկ գունաւորումը ունի, բարեբախտաբար. հակառակը զարմանալի պիտի ըլլար): Բայց գրականութիւնն իսկ հազուադէպ պարագաներու միայն՝ յաջողած է «գաղութակեդրոնութեան» պատուարները տապալել: Հոս՝ գրագէտ մը, հոն՝ գրական դպրոց մը ինքզինք դըժուարութեամբ պարտադրած է իբր համասփիւռքեան: Ասոնցմէ է «Պոլսոյ դպրոց» ըսուածը, որուն տեսաբանը եղած է յիսնական թուականներու կէսերուն՝ Զ. Խրախունի (տե՛ս այս ուղղութեամբ ԿԱՄ-ի 3 – 4 համարին մէջ իրեն հետ հարցազրոյցը): Ինքզինք իբրեւ «դպրոց» ճանչցնելով սակայն, եւ բոլորին ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրելով, «Պոլսոյ դպրոց»ը (որ իր շարքերուն մէջ կը հաշուէ ոչ միայն բանաստեղծներ այլեւ արձակագիրներ) պոլսահայ գրականութեան բոլոր հոսանքներուն բնական յանգակէտը ըլլալու յաւակնութիւնն ունեցած է: Եւ ինչպէս կը պատահի ամբողջ աշխարհի երեսին այդպիսի պարագաներու՝ այդ դպրոցէն դուրս գտնուող գրագէտները, թէկուզ յարգուած տեղական հանրութեան կողմէ, չեն վայելած սակայն ընդհանուր համակրանքը որուն կրնային արժանի ըլլալ: Հոս ալ կրնամ սխալիլ, բայց իմ խոր համոզումովս՝ Զ. Պիպեռեան ասոնցմէ է: Անիրաւութիւն մը սըրբագրելու թերեւս միամիտ փութաջանութեամբ է որ կը գրեմ իր մասին:

⁂

Կը մնայ հիմա ամէնէն դժուարը. հանգամանօրէն կերպով խօսիլ Զ. Պիպեռեանի վիպական արտադրութեան մասին, առանց դիմելու իր վէպերը պատմելու դիւրին եւ ապարդիւն միջոցին:

Ըսի որ այս վիպագիրին գլխաւոր յատկանիշը այն է, որ գոյզն չափով չիտէալականացներ ան իրականութիւնը: Ունի անշուշտ այդ իրականութիւնը տեսնելու իր ձեւը, ունի իր յաճախանքները, իր նախասիրած նիւթերն ու կացութիւնները: Այդ յաճախանքներէն մէկն է ընտանեկան յարկին տակ այր ու կնոջ ներքին, անդիմադրելի, անվերադարձ ատելութիւնը: Ընտանիք մը չկայ, տուն մը չկայ իր մօտ, ուր չտիրէ այդ ատելութիւնը: «Անկուտի սիրահարներ»ուն Գէորգն ու Մելինէն, «Լկրտածը»ին Հիլտան եւ Կարօն, նոյն վէպին մէջ՝ Օսման Պէյը եւ Միւճեպպելը, բոլորը բոյն կազմած՝ իրար կը բզկտեն: Բայց ամէնէն ահարկուն՝ «Մրջիւններու Վերջալոյսը»ի Արուսին ատելութիւնն է իր ամուսնին հանդէպ, քանի որ այդ ատելութիւնը մարդը կը տանի մինչեւ մահ: Ինչո՞ւ այս համատարած ատելութիւնը, կեանքեր կործանող, երբեք չմարող այս ոխը: «Ինչո՞ւ»ին առաջին պատասխանը այն է որ ա՛յդպէս է, ամուսնութեան օրէնքն է, ուրիշ ձեւ չի կրնար ըլլալ, տեղ մը կու գայ ուր այր ու կին ստիպուած են "իրար ուտել" ուր չեն կրնար այլեւս կենակցութիւնը հանդուրժել: Պիպեռեանի վէպերէն թելադրըւածը այն է, որ այս օրէնքը բացառութիւն չունի, ուշ կամ կանուխ՝ այդ բնականոն վախճանին կը հասնի ամուսնացած ամէն զոյգ: Պիպեռեան չընդհանրացներ սակայն, ամուսնական կենակցութեան այս անխուսափելի վախճանին տեսաբանութիւնը ընելը իր գործը չէ՛: Ինք կը պատմէ ինչ որ ունի իր աչքին տակ, պոլսական ընկերութեան մէջ, հայ թէ թուրք: Բայց «ինչո՞ւ»ն ունի նաեւ երկրորդ պատասխան մը, մէկ բառով՝ դրամը: Դրամը հրապարակին վրայ շըրջող եւ ընտանեկան յարկերէն ներս չմըտնող երեւոյթ մը չէ. բան մըն է որ կը մտնէ հոգիներուն խորը, կը կազմէ բոլորին հոգեյատակը անխտիր, այր թէ կին, աղջիկ թէ տղայ, բայց մանաւանդ՝ կիներուն պարագային: «Անկուտի Սիրահարներ»ուն մէջ՝ մայրը տղուն կը պոռայ (էջ 108)՝ «Այդ փոստալի՞ն կը կերցնես կոր, հա՞, ցաւդ ա՛ռ: Քիթէդ բռներ է կը կթէ կոր քեզ», ու տղան այլանդակուած կը փոխադարձէ՝ «Դուն էրկանդ քիթէն բռներ կթեր ես այսչափ տարի, ամէն աղջիկ քեզի պէս կը կարծես, հէ՞... Ա՛խ, ինչ ապրանք ես եա դուն: Հաւատարիմ կին... մարդ ձեր երեսը չէ նայեր քի բան մը ըսէք: Երիկ մը գտեր էք ձեզի պիտի կերակրէ էշու պէս, ան չըլլայ նէ ո՞վ կը նայի երեսնիդ: Հոգինիդ փարել կ՚ուզէ, կը մնաք որ բացը կը մնաք... Պապայէ՛ս խամին ըրէ. դրամներդ պահէ՛ չունիմ ըսէ... կրցածիդ չափ դրամ փրցուր»: Քիչիկ մը երկարեցի այս մէջբերումը, ցոյց տալու համար խօսակցական ոճի վերարտադրութեան մէջ՝ Պիպեռեանի բացառիկ, ապշեցուցիչ կարողութիւնը: Պիտի վերադառնամ դեռ այս կէտին:

Աւելի յստակ չէր կրնար ըսուիլ ամէն պարագայի, որ ամուսնութիւնը տնտեսական պայմանագրութիւն մըն է: Եթէ սկիզբը այդպէս չէ, եթէ մարդիկ ուրիշ հիմերու վրայ կ՚ամուսնանան, ուշ կամ կանուխ՝ այդպէս կը դառնայ: Բայց դրամը նախապայման մըն է խորքին մէջ: Անհրաժեշտ է այրերուն համար, որպէսզի կարենան հասնիլ ընկերային դիրքերու, հետեւաբար՝ յարգուիլ. անհրաժեշտ է կիներուն համար՝ որպէսզի կարենան իրենց ցուցամոլութեան ազատ ասպարէզ տալ: Այրերն ու կիները իրար կ՚արժեն: Մէկ կողմը՝ յարգուելու մարմաջը, միւս կողմը՝ ցուցամոլութիւնը: «Մրջիւններու» Արուսը, ամուսինին դիակին առջեւ բարձրաձայն կը խորհրդածէ՝ «Ի՞նչպէս պիտի ելլանք ասոր տակէն, ես ալ չեմ գիտեր... Ահագին ծախք կ՚ուզէ... մեռելը լուալը անգամ դրամ է... մէկ տէրտէրով պիտի առնեն տանի՞ն... խայտառակ պիտի ըլլանք... Ամէն մարդ չունին չըսեր, չըրին կ՚ըսէ...»: Մինչ «Անկուտիներ»ու Գէորգը կ՚երազէ թաղական դառնալ, Պատրիարքին մարդը ըլլալ, իր անունը թերթերուն մէջ տեսնել, հեղինակութիւն վայելել, տունը ինչպէս դուրսը, ինք որ իր տղոցը կողմէ կ՚անարգուի առտու իրիկուն («Գիտենք, գիտենք, մի յոգնիր: Դուն սկսուտ էիր, մի ձախ մի աջ, մի ձախ մի աջ կ՚ընէիր...»), եւ երբ տղաքը իր դիրքորոշումներն իսկ կ՚անարգեն («Անթիլիասի ոջլին ռեզալէթ»ը, «Զարեհ չեպխկոպոս»ը), ինք կը խորհի՝ «կարեւորը կողմ բռնել (է), եւ այդ կողմին շնորհիւ կարեւորութիւն ըստանալ» (էջ 97):

Ամուսնութիւնը՝ օրինաւոր բոզութեան բոյն մը: Այրերը՝ դիրքի ետեւէ, եւ իշխանութեան, այդ իշխանութիւնը սահմանափակուի իսկ ընտանեկան պարագաներուն («Հոն էր համը: Իրմէ, իր դրամէն կախեալ մարդոց գլուխը տեսնել ինքզինք»): Կիները՝ իրենց պատիւով մըտահոգուած: Գեղեցիկ եւ յուսադրի՛չ պատկեր մըն է Պիպեռեանին գծածը: Զըսեր սակայն երբեք, թէ ո՛ւր կը գտնուի ցաւին բուն արմատը, խաթարումին ըսկըզբնակէտը, որ թերեւս խաթարում իսկ չէ, քանի որ յոյս եւ ելք չկայ: Մէկ տեղ միայն «աւանդական բարոյական»ի եւ «դասակարգ»ի խօսքը կ՚ըլլայ, ամբողջ գործին մէջ: «Անկուտի»ներու տղան գիրք մը կը բանայ, որ կը բացատրէ թէ «աւանդական բարոյական»ին համաձայն՝ «Ծնողը խստօրէն պահապանն է աղջիկ զաւկին կուսութեան, որովհետեւ կուսութիւնը աղջկան մը նիւթական արժէքին չափանիշն է պաշտօնական առուծախի սակարանին մէջ» (էջ 127), բայց յստակ չէ թէ Պիպեռեան կը հաւատա՞յ իսկապէս այդ բարոյական եւ տնտեսական ըմբռնումներուն «դասակարգային» բնոյթին: Էականը իրեն համար տեսնել եւ ցոյց տալ է, թէ ինչպէս տնտեսապէս իրարու փլած մարդիկ իրար կ՚ուտեն, իրար կը սպանեն խօսքով եւ արարքով:

Այր մարդիկ, ինչպէս տեսանք, չեն խնայուած Պիպեռեանի կողմէ, բայց կը կարծեմ որ իր բուն թիրախը կիներն են, եւ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ կնոջ մայրութիւնը: Ահաւասիկ քիչ առաջուան «ինչո՞ւ»ին երրորդ պատասխանը: Թերեւս գլխաւորը: Եւ այդ պատճառով իսկ՝ բնաւ չեմ կարծեր որ Պիպեռեանի վէպը քաղքենիական բարքերու եւ անխուսափելիօրէն դրամի վրայ հիմնուած յարաբերութիւններու ձաղկումին կը սահմանափակուի: Մայրութիւնն է որ կինը կը դարձնէ այդ մեղերան, որ է՛ ան գրեթէ միշտ Պիպեռեանի մօտ: Կիները կ՚ամուսնանան տնտեսակա՞ն պատճառներով: Անկասկած: Այսինքն՝ ունենալու համար: Բայց զաւակ ունենալն ալ՝ ունենալ մըն է իր կարգին: Այդ «ունենալ»ուն շուրջ կը կազմուի կնոջական ամբողջ հոգեբանութիւնը: «Լկրտածը»ին Երանիկը որ թախտ նստած է յիսունի դռները հասած իր տըղուն վրայ, կը խայտայ զուարթութենէն («է՛հ խենթ ես դուն տղայ... ուրիշ ի՞նչ կրնամ ըսել, խենթ ես շնորհքով»), երբ տղան իր հակակրանքը կ՚արտայայտէ իրեն ներկայացուած քանիերորդ աղջըկան նկատմամբ: «Մրջիւններ»ուն մայրը՝ Արուսը միջոցը կը գտնէ իր աղջիկը իր ձեռքին տակ պահելու, եւ վէպին վերջաւորութեան՝ աղջկան հետ վերջին կռիւէ մը յետոյ («Դուն էրիկ մարդու մը հետ խօսիլս անգամ չէիր ուզեր ... Ուրիշին կլլեցուր: – Ապերախտ: Գիւղին մէջ մէկ հատիկ է կ՚ըսէին: Իմին շնորհիւս:– Մէկ հատիկ էի տէ ի՞նչ եղաւ: Մէկ հատ հէ՞: Հիմա հրէշ եղայ...», էջ 316), կը պատժուի սոսկալի մահուամբ: «Ունենալ»ուն մէկ եղանակն է անշուշտ «չունենալ»ը, եւ ամէնէն սարսափելի եղանակը, քանի որ ուղղակի կը խենթացնէ: Այդ աստիճանին կը հասնի հոս Արուսին աղջիկը, որ իր անդոյ մայրութիւնը կը ջանայ փոխանորդել գողունի միջոցներով:

Մէկը զերծ չի՞ մնար ընկերային այս հիւանդութենէն, ամուսնութեան, դրամին, դիրքին, պատիւին, մայրութեան, «ունենալ»ուն շուրջ հիւսուող: Այո՛, «Մրջիւններ»ուն հայրը, փարլըքէն սընանկացած, Աշքալէ չերթալու համար իր ամբողջ հարստութիւնը վրայ տուած, հիւանդ, եւ իր կնոջ ճանկերուն յանձնըւած: Հայրական զորով բուրող, եւ այնքան յուզի՛չ, երբ ոչի՛նչ կրնայ ընել իրերու ընթացքը փոխելու համար: Զերծ կը մնայ որովհետեւ կնոջական զազանութեան զոհ մըն է: Բայց կան նաեւ «Անկուտի»ներու Նորման, «Լկրտածը»ին Կիւնկիւլը, «Մրջիւններ»ու Լուսին, երեքն ալ երիտասարդ աղջիկներ, երեքն ալ «ամենացած» դասակարգին պատկանող, բանուորուհի, աղախին, անուս: Ասոնք ալ զոհեր են, ընկերութեան տնօրինած պայմաններուն զոհերը: Շատ գեղեցիկ կերպով կը նկարագրէ զանոնք Պիպեռեան՝ պարզ աղջիկներ, միամիտ ու պատրաստ զոհուելու: Բայց անգամ մը եւս՝ չիտէալականացներ զանոնք. Կիւնկիւլը՝ Լկրտածը ամերիկեան պատկերազարդ թերթերու լուսանկարները կը դիտէ, հոն տըրւած նորոյթի եւ նորաձեւութեան խրատներուն կը հետեւի, կը փորձէ իր մօտէլներուն նմանիլ, չի յաջողիր, կը նախանձի:

Եթէ անհրաժեշտ ըլլար մէկ բառով յատկանիշ մը տալ, պիտի ըսէի թէ Պի-

պեռեան հոգւոյ՝ անիշխանական մըն է: Ճիշդ է որ իր համակրութիւնը կ'երթայ տիրապետուողներուն. ընկերութեան կողմէ ճզմուածներուն: Բայց ամէն տեղ կը տեսնէ ընկերութեան բերած խաթարումը, ամէն կողմ՝ գաղանութիւնը եւ ագահութիւնը, ունենալու, պահելու, ձեռքէ չփախցնելու ճիգը: Անմեղութիւն՝ գրեթէ չկայ, եթէ ոչ թերեւս զոհերուն մօտ: Բուն անմեղութիւնը սակայն կը սկսի հոն, ուր մարդիկ չեն հասնիր, այն վայրերուն մէջ որոնք կոյս են մարդկային բռնաբարումէն: «Ծովը» պատմուածքներու հատորէն միայն մէկ հատը պիտի յիշեմ հոս այդ ուղղութեամբ՝ «Գարնանայինը» վերնագրուածը, ուր երկու հատ երիտասարդ աղջիկներ կը պտտին առանձին Մեծ կղզիի մէջ, մերկանալով, ծովը վայելելով, բնութեան անմեղութեան հետ հաղորդուելով: Հոս է որ կան Պիպեռեանի գրչին տակ երեւցած միա՛կ էռոթիք նրբերանգները, աղջիկներու մարմնին շուրջ: «Ծովը» պատմուածքին բանտարկեալներուն պէս, Պիպեռեան՝ ծովը կ'երազէ, երբ ինք նկուղին խորը նետուած է, եւ իր խշտեակին վրայ կողակիցը՝ մահուան դատապարտուած:

Երկու կէտ եւս պիտի նշեմ:

Նախ այն՝ որ Պիպեռեանի վէպերուն մէջ Թուրքերը բացակայ չեն: «Լկրտածը» վէպը, որուն գործողութիւնը երկու օրուան վրայ կը տեւէ, կը պատմէ երկու յարակից տուներու մէջ անցուդարձերը: Մէկը բնակուած է Հայերով, միւսը՝ Թուրք ընտանիքով մը, որ իր մօտ ունի իբր աղախին որդեգիր աղջիկ մը՝ «Լկըրտած»ը: «Մրջիւններու Վերջալոյս»ին մէջ՝ յետ-պատերազմեան Թուրքիան է պատմուածը, նախ՝ տնտեսական սեղմումի, հալածանքի, մեծ վախերու շրջանին, յետոյ՝ յարաբերական բարգաւաճման եւ տնտեսական ազատութեան շրջանին: «Շիրքէթ», գործարան, կապելայ, բաղանոց, ոստիկանատուն, Թուրքերն ու Հայերը յարաբերութեան մէջ են, թանձրացեալ կապերով:

Երկրորդ կէտը կը վերաբերի վէպերուն մէջ վերարտադրուած խօսակցական լեզուին: Սփիւռքի մէջ՝ երկու հոգի միայն գիտեմ որ հայերէնը այսքան հիանալի հաւատարմութեամբ, խօսուածին հանդէպ այսքան լարուած ուշադրութեամբ, եւ բարոյապաշտ հակազդեցութիւններուն հանդէպ այսքան առողջ անպատկառութեամբ դրած են իրենց դերակատարներու բերնին մէջ: Մէկը Վահէ Օշականն է («Խուճապ»ի պատմողական բաժինը), միւսը՝ Շահնուրը (իր պատմուածքներուն մէջ): Երկուքն ալ Պիպեռեանին պէս՝ ըմբոստ նկարագիրներ: Երկուքն ալ իրեն պէս՝ ոչ-խոճալխթներ, գոնէ իրենց գրականութեան մէջ: Իրականութիւնը իր ուզածին պէս չտեսնել, այլ տեսնել զայն ինչպէս որ է, եւ զայն խօսեցընել, ա՛յդ է հաւանաբար այս ըմբոստներուն մեծ յաջողութիւնը, ա՛յդ է որ կ'ազատէ զիրենք ինքնակործանումէն:

❦

Չբացատրեցի թէ ո՛վ են սա մրջիւնները: Պիպեռեանի յետ-մահու հրատարակուած վէպին մէջ՝ հօրեղբայր մը կայ որ կը փիլիսոփայէ, ու կը դրսեւորէ անիշխանական աշխարհահայեացք մը: Վէպին միակ տկար էջերն են, որովհետեւ վէպ ըսուածը չի հանդուրժեր «փիլիսոփայել»ը: Այդ հօրեղբայրը Արուսին բառերով՝ «սոսկալի վախճան» մը պիտի ունենայ, բայց մինչ այդ՝ ազատած է ընկերային բռնադատումներէն, ինքզինք գերծ կացուցած է տնտեսական հիման վըրայ կառուցուող ու զարգացող բոլոր կապերէն՝ գործ, ամուսնութիւն, ընկերային պարտաւորութիւն: Ինքն է խօսողը՝ «հայերէն բառ չեմ գտներ կոր էնթանս ապրիլը բացատրելու համար: Թերեւս մենք Հայերս էնթանս ապրիլը չենք գիտեր, անկէ: Աշխարհի ամէնէն մրջիւն ժողովուրդն ենք» (էջ՝ 72), «Ինծի սերսերի ըսին: Դրամ պիտի դիզես որ աշխատասէր մարդ է ըսեն հիման: Աշխատասէր ժողովուրդ է, ստեղծագործ ազգ է պիտի ըսեն պիտի հիման... Չորս հոգիի քէֆին եւ հազար տարի ետքի հնախոյզին հաճոյքին համար մրջիւն ըլլալ...» (էջ 68):

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

(*) Վերջացնելէս յետոյ ձեռքս հասաւ Ի. Անէմեանին զեկուցումը, շնորհիւ Պր. Տ. Պալեանին: Թղթակցութիւնը հաւաստաբիմ է, ու բան չունիմ աւելցնելիք: Զեկուցումը լոյս տեսեր է «Մարմարա»ի 1985 Փետրուար 28-ի թիւին մէջ:

DIALOGUE AMI

on n'épouse pas un ange

par J.-P. BODOSSIAN

— C'est curieux Papken, ces derniers temps j'adresse souvent la parole aux clients du labo pour leur dire, quand je vois un nom arménien, que je le suis aussi. La réponse est presque toujours la même : vous n'en avez pas l'air.

Cette semaine il y a eu un type avec une très bonne tête. La cinquantaine, sourcils fournis, moustache généreuse et un peu folle, de bons yeux. Une tête qui respire la vie. Je me suis dit voilà un Auvergnat. Et baissant la tête je vois son nom : Kelenklian ou quelque chose comme ça. Réjouis je lui adresse la parole en arménien.

— Quel bon arménien vous avez, me dit-il.

— C'est grâce aux Mekhitaristes car ma mère est flamande et nous ne parlions pas à la maison.

— Moi non plus je ne parle plus très souvent, ma femme est pourtant arménienne. C'est la force de l'habitude. La langue me vient de ma mère. Comment va votre affaire?

— Normalement. J'hésite à dire que je suis Arménien aux clients qui le sont. Je ne veux pas avoir l'air de raccoler. Mon désir est surtout de voir les gens réagir et d'entendre cette langue.

— Les choses changent vous savez. Tenez j'ai un gros chantier sur la Côte. Eh bien par deux canaux différents, des Arméniens que je ne connais pas m'ont donné un coup de pouce, l'un auprès du maire, l'autre auprès de mon client.

—Oui. Cette génération commence peut-être à se serrer les coudes à l'image d'une autre communauté, qui, elle, sait utiliser la presse et créer des influences. Vous connaissez l'histoire que l'on se raconte : quand il y a deux Arméniens, il y a deux politiques différentes.

Nous nous sommes regardés, nous avons échangé un sourire de compréhension et de paix, un sourire qui confirmait le bonheur d'avoir en commun un patrimoine ancestral que nous goûtions pour sa richesse.

— Tu l'as revu.

— Non mais il m'a envoyé le lendemain sa secrétaire avec de nouveaux travaux.

— Raconte moi d'autres rencontres.

— Dans l'ensemble c'est plutôt plat. Il y a un Aznavour qui est venu. Il parlait deux mots. Le plus souvent ils disent regretter de ne pas savoir parler. Nous n'avons plus le temps d'apprendre. On échange un regard un peu coupable et c'est fini. D'autres fois ce sont des femmes. Elles disent être Française, c'est mon mari. Une autre façon d'illustrer la perte de la langue. Je crois qu'Arpik a terriblement raison.

— Pourquoi dis-tu ça?

— Elle dit qu'il n'y a qu'une façon de défendre et de faire vivre la culture arménienne : c'est par la pratique de la langue. Mekhitar est le premier à l'avoir senti. Il consacra sa vie pour la langue et c'est encore à ce jour toute la valeur de cette congrégation pour peu qu'elle ne s'occupe que de cela et qu'elle le fasse bien.

— Je suis content de t'avoir envoyé au Collège. Tu n'aurais pas le même regard sans ça.

— Peut-être...

Et grand-père Mardig dans ces fêtes en Anatolie il chantait seulement en turc ou bien te souviens-tu de ses chansons arméniennes.

— Les deux. Il chantait les deux. A Ovadjik il n'y avait que des Arméniens. Il allait chez les gens riches qui pouvaient le payer. Le village était construit pour la plus grande partie avec des maisons en bois à la mode turque. Ce n'était qu'une grande rue, avec deux étages maximum. Pas d'électricité et pas de goudron, de la terre battue, des chevaux, des carioles, des animaux. Une espèce de far-west américain qui serait tombé en Asie. Une population d'hommes farouches aux moustaches imposantes. Grand-père était reçu dans les grandes maisons. A l'occasion des fêtes du village il jouait aussi pour tous.

— Toutes ces fêtes datent du début du siècle.

— Oui. Avant guerre. Ils partaient à trois, un violoniste, un dap qui utilisait un tambourin, et lui l'oud. Les Turcs aussi les demandaient et les admiraient beaucoup. Ils partaient l'été à Khasqual et à Denguél et plus loin encore. Une fois ils sont allés à un riche mariage. Ils ont gagné pas mal de pièces d'or. A leur retour ils se sont fait surprendre avec des filles au bord du lac. Tu te souviens de l'histoire !

— Raconte la à nouveau.

— C'était en été. Ils revenaient du mariage dont la fête avait duré très longtemps. En rentrant ils décidèrent de s'arrêter en chemin, au bord d'un lac pour se faire une fête pour eux, à leur compte. Ils devaient avoir du vin, de quoi manger et de l'argent puisqu'on les avait bien payés.

L'histoire raconte qu'au bord du lac il y avait des vergers avec de beaux arbres fruitiers. Je ne sais pas comment ni d'où elles venaient mais il y avait des femmes. la petite troupe pose ses affaires, on accroche les vestes aux branches des arbres fruitiers dont les troncs sont passés à la chaux, et au bord du lac s'allume un feu pour éclairer la nuit qui arrive.La musique commence sans ordre. Un jeu, le violoniste qui marche au bord de l'eau, et le tambourin fatigué de la journée puis Mardig chante adossé à un arbre tout en jouant de l'oud. La nuit tombe. Le rythme monte avec le feu, et la musique se perd dans le ciel étoilé. Le vin riche passe à toutes les bouches, bu à la cruche. Les filles tappent dans les mains au dessus de leur tête, et se mettent à danser. La fatigue de la marche dans la chaleur de la journée et la poussière des chemins disparaît dans l'allégresse. La nuit est douce, il fait bon. Le temps suspendu s'immobilise comme dans un moment d'éternité. Ou c'est comme tu veux, il n'existe plus, comme dans toute vraie vie.

La musique fait son travail, le vin aussi. Les compères jouent, jouent et n'en finissent plus, endiablés par ces corps de femme qui dansent en jettant des ombres immenses qui se perdent dans la nuit. Tout le monde est en sueur sans doute. L'histoire ne dit pas comment ni si quelqu'un l'a voulu mais les vêtements tombent et tous vont se baigner sous la lune en plein milieu de la nuit. Les corps superbes vont se secher autour du feu et dansent tous ensemble en chantant et frappant des mains, nus. On boit, on joue de la musique on chante et cela continue toute la nuit, dans une totale impudeur et un manque absolu de discrétion, tout entier consacré à la beauté des corps, à la joie de la musique et au moment. Y eut-il ou non rapprochement des corps ? C'est secondaire. Ils vécurent comme des hommes. Mais l'histoire ce n'est pas ça. C'est un moment de leur vie, c'est tout.

A mi-journée tout le monde était rentré chez soi, et tous dormaient, après avoir donné leur argent à la maison, plutôt penauds.

Eva s'activait, heureuse de retrouver son grand escogriffe de Mardig. On raconte qu'une voisine est arrivée, puis une autre et elles lui demandent si elle est au courant de ce qui se raconte dans le village.

— Bien sûr que non, dit Eva.

— Tu sais, Mardig, ce n'est pas un ange.

— Mais quoi, on n'épouse pas un ange.

— Non ce n'est pas ça. C'est un démon.

— Ah ! Et pourquoi ?

— Eh bien, hier soir, près du lac dans la montagne, on raconte qu'ils ont fait danser des filles à poil. Que Dieu aie pitié de leurs âmes.

— Ah bon, et alors.

— On dit aussi qu'il y avait des musiciens qui dansaient avec elles. Des gens du village qui travaillaient dans les vergers les ont entendus et sont venus voir. Ils sont partis éffrayés. Et tu sais le responsable c'est Mardig, ton mari, qui dirigeait la troupe. Alors qu'est-ce que tu en dis. Tu te rends compte si le prêtre l'entend. Que va-t-il dire ?

— Bande de petites garces, vous êtes des jalouses. Foutez-moi le camp. Je suis fière de mon homme, les vôtres n'arrivent pas à sa cheville. J'espère bien qu'il a fait ça ! Il a bien fait ! un homme qui ne sait pas s'offrir ces choses là, ce n'est pas un homme.

Elle n'en a jamais parlé à grand-père. Mais elle a engueulé les autres qui en parlaient de façon si vulgaire. Pas de demi mesure chez elle. Araxi, ma mère m'a raconté ces histoires plus tard à Paris quand nous habitions Ave. Simon Bolivar. En fait ce n'est pas ma mère qui m'a élevé. Elle avait quatorze ou quinze ans quand je suis né et jouait encore aux quilles. Eva était tout pour moi jusqu'à treize ans où je suis parti à Venise. Elle était inconditionnelle, m'appelait «mon lion». Dans toute cette tourmente son amour de la vie a débordé sur moi, m'a abreuvé.

— Tu l'aimais bien.

— Je l'adorais. J'en étais fou. Tout du moins je le pense maintenant. Un jour plus tard à Mytilène, au début de l'école, je venais d'avoir sept ans, je reviens de l'école en tenant ma culotte avec une ficelle.

— Que s'est-il passé, me dit-elle en souriant.

— J'ai joué au jeu des boutons et j'ai tout perdu.

— Ce n'est rien. Je vais t'en recoudre d'autres, et t'en donner pour jouer.

Tu parles il y avait des vieux renards à l'école. Moi j'étais du pain blanc. Ils m'ont plumé. Quelques jours après je me suis vengé. J'ai ramené un plein sac de boutons. J'avais ramassé tous les boutons de l'école et j'apportais mon butin triomphalement à ma grand-mère. Quand elle m'a vu arriver avec mon sac, elle m'a dit : tu es mon petit lion. Un sourire éclairait tout son visage, elle jubilait au fond d'elle-même pour moi. Elle me prit dans ses bras et me serra de tout le corps. Je m'en souviens encore.

— Tu étais heureux.

— Je ne le savais pas.

— Un être de cette valeur... Dans toutes les difficultés de ton enfance, elle sut te donner de l'amour.

— Surtout de la confiance, un partage total, quelque chose d'inconditionnel. Je pouvais tout faire. J'étais couvert. Un lien inébranlable. Je peux illustrer par une autre situation.

Il y avait à côté de chez nous en Grèce la maison d'un richard. Le jardin entouré de hauts murs laissait dépasser les branches de plusieurs arbres fruitiers, des figues ou des cerises. J'ai oublié le détail. J'en avais envie, tu parles. Un jour j'arrive à monter sur le mur et je mange. Bien sûr le type m'a vu. Il m'a attendu en bas du mur pour me corriger. Le voyant, la frousse m'a pris. J'ai sauté, j'ai volé. Je lui ai échappé. En arrivant à la maison il y gesticulait devant ma grand mère qui me fit des gros yeux pour la forme. Puis se tournant vers le Grec elle commença à lui dire que les branches couvertes de fruits mûrs qui dépassent au dessus d'un mur sont une misère pour les enfants, qu'il créait la tentation de toute pièce, qu'il ferait mieux de tailler ses arbres, qu'elle ne voulait pas le voir lever la main sur son petit, qu'en fait le coupable c'était lui qui voulait tout garder pour lui et ne savait même pas donner des fruits à un enfant.

Je jubilais dans mon coin. Le type ne savait plus où se mettre. Il partit ne sachant que dire et très mal à l'aise. Elle se retourna vers moi, m'embrassa et me demanda si les fruits étaient bons, si le Grec ne m'avait pas fait mal.

Elle me prit sur les genoux, me caressa la tête, et me conseilla la prochaine fois de faire plus attention. De ne pas me faire prendre.

— Quand-même Papken, cette histoire avec Mardig dans la montagne et la réaction d'Eva ce n'est pas banal.

— Elle était très émancipée. Je ne sais pas d'où cela lui venait. Peut-être de son métier, des études qu'elle avait faites pour être sage-femme. Mardig lui plaisait pour sa musique, pour ce qu'il était, pour son art de vivre, en connaisseur des bonnes choses, en amoureux de la vie. Du coup elle adhérait à lui sans réserve. La complicité qu'elle vivait si fort avec lui, elle me l'a donnée en la partageant aussi avec moi.

❦

— J'ai fait un curieux rêve après notre discussion d'hier matin. J'étais sur une couche dont je ne voyais pas les limites. Mi ombre, mi lumière. Il y avait une

●▶

Կ'ԻՅՆԱՅ ԿՈՐ

թատերուկ

Կերպարներ

ՄԱՅՐ — Իննսունը անց

ՋԱԽԱԿ — Եօթանասունը անց

ԿԻՆ — Յիսունէն վար ու վեր

Երկու լուսաւոր շրջաններ: Առաջինը երկրորդէն աւելի:

Առաջինը՝ ձախ ու առաջ. երկրորդը՝ աջ ու ետ: Հատող գիծեր, կամ դպչող իրարու, կամ անջատ իրարմէ:

Առաջինին մէջ՝ բազմոց ու բազկաթոռ նոյնատիպ: Բազմոցին գրեթէ մէջտեղը նստած է ՄԱՅՐԸ: Քովը, բազմոցին վրայ, լրագիրներու ու հանդէսներու դէզ մը: Առջեւը, քիչ անդին, կլոր սեղանիկ մը. պնակի մը մէջ, կարմրցուած երկու հաց՝ անուշ ու պանիր: ՄԱՅՐԸ կը դիտէ անձայն հեռատեսիլը, զետեղուած՝ շըրջանին մէջ, կամ շրջանի եզրին, կամ շրջանէն դուրս, կռնակը հանդիսատեսին:

Երկրորդին մէջ՝ մահճակալ, երկայնքով դրուած: Շրջանի աջ եզրին՝ մարդաչափ հայելի, յարակից զարդասեղանով ու դարակներով: Հայելին ունի առանձին լուսային յարմարանք, զոր կարելի է միացնել կամ անջատել ելեկտրական առկախ կոճակով: Զարդասեղանին վրայ, այլ պիտոյքներու կողքին, դեղի սրուակներ:

Հարկ չէ որ կարասիները ամբողջովին լոյսի մէջ ըլլան:

Երկու լուսաւոր շրջաններէն զատ

Շառայլ՝ ձախ սահմանէն, առաջին շըրջանի ուղղագիր բաղնիքի դռնէն յորդող: Բաղնիքի տեսանելի մասը զարդանկարչական դեղեցկութեամբ շողշողուն:

Լոյս՝ ձախ սահմանի աւարտէն, խոհանոցէ մը հոսող: Լոյսը՝ մասամբ տեսանելի. նրբանցք մը կայ ձախ սահմանի երկայնքին, խոհանոցէն մինչեւ բաղնիքին դուռը հասնող:

Եւ

Մուտք՝ խորքի խաւարին մէջ ընդնշմարուող:

Բոլոր խօսքերը յստակ ու լսելի, բայց բնականոն արտաբերմամբ:

Մութ է:

Բացի թերեւս հեռատեսիլի ցոլքէն:

Հետզհետէ կը զօրանան բաղնիքի եւ առաջին շրջանի լոյսերը:

Բարձերու կրթնած, անշարժ նստած է ՄԱՅՐԸ: Փոքրամարմին է: Դէմքին՝ թեթեւ, անփոփոխ ժպիտ մը: Մազերը սանտրուած ու հաւաքուած: Հագնուածքը կանոնաւոր:

Լոյսի զօրացման հետ, բարձրացած ու բնականոն մակարդակի հասած է բաղնիքէն լսելի տղամարդու ձայն մը: Անբառ կ'երգէ ու կը հմհմայ Փերկոլեզիի Stabat Materէն հատուածներ: Ներամփոփ կատարում մըն է. վարժութեան նման. առանց ցոյցի: Շարժող իր շուքը կը հատէ, կը հատուածէ ներս յորդող շառայլը:

●►

femme et plusieurs êtres autour, dont moi. Comme dans un rituel un ordre dictait aux uns et aux autres leur tour, naturellement. Vint mon tour de sentir ce corps dont un sein nu s'offrait à moi. Avant de le prendre dans la bouche, je vis à droite du téton deux minuscules poils blancs. Je suçais ce téton long et dressé. J'étais dans une paix totale.

Qu'en penses-tu?

— C'est intéressant mon fils comment l'interprète-tu ?

— Les poils blancs m'ont le plus intrigué. Ce sont eux qui m'ont donné la clé qui en fait est simple. La femme n'est plus jeune. Nous sommes tous levés sur le même sol, à travers les âges, au-delà du temps éphémère. Eva nous a tous nourris. Elle a su donner. A travers ce que tu as reçu, elle se perpetue en moi. Le plus étonnant me semble de n'y avoir pensé qu'aujourd'hui.

— Elle serait heureuse de t'entendre. C'est sa façon à elle de te prendre toi aussi dans ses bras.

J.-P. B.

Պրինոյին

Կատարման ընթացքին հետզհետէ լուսաւորուած է երկրորդ շրջանը:

Խորքէն կը լսուի դրան միահունչ զանգը, մարմրող արձագանգներով: Stabat Materի կատարումը չի խանգարուիր: Կրկին կը հնչէ զանգը: Կատարումը չի խանգարուիր: Երրորդ անգամ կը հնչէ:

Բաղնիքի դռան կը մօտենայ ՋԱԽԱԿը, շարունակելով իր կատարումը, ու դուռը կը գոցէ: Հինգ երկվայրկեան: Արագ շարժումով մը կը բանայ դուռը, կը յայտնուի սեմին՝ լուռ, ականջալուր: Հագած է շապիկ ու փողկապ, գուլպայ ու հողաթափեր: Ձայն չկայ: Շապիկի դրպանէն մատներով դուրս կը յաջողի հանել լսելու գործիք մը: Կ'անցընէ աջ ականջին: Ոչ մէկ ձայն: Անշարժ կանգնած է: Կը հնչէ զանգը: ՋԱԽԱԿը կը նայի պատատակի ժամացոյցին: Կը տատամսի:

Կ'որոշէ ու կը մտնէ առաջին շրջան, կ'անցնի ՄՕՐ առջեւէն, առանց վրան ակնարկ մը նետելու, ու կ'ուղղուի դէպի խորքը, ուր հիմա սկսած է ամենամեղմ նշուլումով նշմարելի դառնալ մուտքը: Սակայն ուղղակի ետ կը դառնայ, մինչ զանգը կը հնչէ երկու իրերյաջորդ անգամներ: Մահճակալին վրայ տարատն է: Հապճեպով կ'անցընէ, ու կոճկելէն դէպի մուտքը կ'ուղղուի կրկին:

Տասը երկվայրկեան:

Արագաքայլ կը մօտենայ ու երկրորդ շրջան կը մտնէ ԿԻՆը: Բարձր դասակարգէ է: Ազնուական՝ կեցուածքը: Հագուստը, պայուսակը, կօշիկները՝ ընտիր, ճաշակաւոր ու ներդաշնակ: Դէմքը վայելչօրէն շպարուած. մազերը հովհվուն: Ան դիտէ որ կանգնած է ննջասենեակին մէջ:

Կը մօտենայ ՋԱԽԱԿը: Կը կանգնին դէմ դիմաց: Պիտի խօսի ՋԱԽԱԿը կարծես, երբ ԿԻՆը անսպասելի կերպով իր երանքը կը զարնէ անոր, կը գրկէ զայն: Արարքն է գերագասին: ԿՆՈՋ սաստկացող կիրքին ընդդէմ կ'աւելնայ դիմադրութիւնը ՋԱԽԱԿին: Ու վերջապէս, կոշտ կերպով, գրեթէ բրտութեամբ, կ'ազատէ ինքզինքը: Պարտուողը ինք է սակայն: Կը հեւան երկուքը: Աչք աչքի:

ՋԱԽԱԿը կը բռնէ ԿՆՈՋ արմուկէն, առաջնորդելու ու ներկայացնելու համար զայն իր ՄՕՐ: Տեսնելով ՄԱՅՐը, ԿԻՆը կը տատամսի, չի շարժիր տեղէն: ՋԱԽԱԿը գլուխով նշան կ'ընէ հրաւէրի: Քանի մը քայլ կ'առնեն, յետոյ ԿԻՆը ինքնավստահ առաջ կ'անցնի ու ձեռքը կը մեկնէ ՄՕՐ:

Անդրադառնալով յանկարծ նոր ներկայութեան, ՄԱՅՐը կը ջանայ բարձրանալ, դիմաւորելու համար զայն: Բայց չի յաջողիր, եւ արդէն ԿՆՈՋ ձեռքը հպած է անոր ուսին, հասկցնելով որ նստած մնայ ու անհանգիստ չըլլայ: ՋԱԽԱԿը մնացած է աւելի հեռուն, առաջին եւ երկրորդ շրջաններուն միջեւ:

Լռութիւն:

ԿԻՆը անհանդարտ է, ձախ ձեռքի մատները կը ջղաձգուին պայուսակին վրայ, կը սպասէ որ խօսի ՄԱՅՐը, որովհետեւ անոր ժպիտը լայնած է, ու շրթները բաժնուած իրարմէ: Գերագոյն ճշմարտութիւնը ճանաչած անձին ժպիտն է: ԿԻՆը կը քաշէ ՄՕՐ ուսին վերեւ մոռցուած իր ձեռքը:

ՄԱՅՐ

(կարեկցութեան յետնադոյն շեշտով) Հեռուէ՞ն կու գաք:

ԿԻՆԸ կ'ընկրկի այս անսպասելի հարցումէն: ՋԱԽԱԿն ալ կը մօտենայ անոր, բացատրելու համար կացութիւնը: Սակայն ԿԻՆը կը նահանջէ առաջին շրջանէն: Իսկ ՄԱՅՐը կը ժպտի աւելի ու կը նայի ՋԱԽԱԿին:

Կինը վերադարձած է երկրորդ շրջան: Կը նստի մահճակալի եզրին: ՋԱԽԱԿը գլուխը կը դարձնէ: Փոխադարձ հասկացողութեան նայուածք մը իրենց միջեւ: Միաժամանակ՝ ԿԻՆը կը մեկնուի ետ, անկողնին վրայ, իսկ ՋԱԽԱԿը, հացերէն մին փորձելով եւ տեսնելով որ չորցած է, կը վերցնէ պնակը, կ'անցնի նրբանցք ու կը մտնէ խոհանոց: Կը վառի լոյսը: Կին կը նշմարէ հայելին ու զարդասեղանը: Կը դարձնէ ան գլուխը: ՋԱԽԱԿը չըկայ: ՄԱՅՐը հեռատեսիլ կը դիտէ:

Լռութիւն:

Կը լսուի ՋԱԽԱԿին Stabat Materը: Կը սրտապնդուի ԿԻՆը: Կը նստի: Կը նայի հայելիին: Կը տեսնէ ելեկտրական առկախ կոճակը: Երկննալով այս անգամ անկողնին վրայ, մէջքէն կը կախուի դուրս ու կը ջանայ բռնել կոճակը, որ կը փախի ձեռքէն ու կը ճօճի: Կրկին կը փորձէ ու պիտի իյնայ: Կը յաջողի երրորդ անգամ, ու կոճակը երկար կը բռնէ ձեռքին մէջ, տօնելով իր յաղթանակը: Կը կոխէ: Հայելին կը լուսաւորուի:

Տակաւին կիսով մահճակալէն դուրս, կը դիտէ ինքզինքը հայելիին մէջ: Բայց գոհ չէ: Կ'արձակէ կոճակը, որ կը զարնուի հայելիին: Կ'իջնէ ապա մահճակալէն, ու կը մօտենայ, շատ կը մօտենայ հայելիին: Կը զննէ ու կը քննէ գիծերը դէմքին ու ծալքերը վիզին, իր երկար ու խնամուած եղունգներով հետեւելով անոնց մինչեւ աւարտը իրենց: Բայց հոգը չէ:

ԿԻՆը կը ծռի ու ոտքերէն կը քակէ կօշիկները: Կ'անցընէ կրկին: Կ'երթայ ու կը նստի մահճակալին վրայ: Կը ծռի ու կը քակէ կօշիկները կրկին, ու կը զետեղէ մահճակալին տակ, մէկ անկիւնը: Կ'իջեցնէ, զգուշօրէն, գուլպաները: Կը հաւաքէ ու մէկ կողմ կը դնէ: Յետոյ բաճկոնը կը հանէ: Նստած դժուար է փէշէն ազատիլ: Կը կանգնի ու կը սահեցնէ զայն վար, դուրս ցատքելով ու փէշը բարձրացնելով ուղղակի: Իրանը կը դարձնէ ու կը նետէ փէշը անկողնին վրայ: Կ'արձակէ

Գրեց՝

ՎԱՐԱՆ ՈՒԺ

շապիկին կոճակները, կը հանուի: Մնացած է ներքնազգեստով: Կը մսի կարծես. շապիկը կը սեղմէ կուրծքին:

ԿԻՆը վարժ մատներով կը ծալէ ու կը յարդարէ բոլորը: Մատներուն վրայ կոխելով հիմա, կը մօտենայ ու կը զետեղէ զարդասեղանին վրայ: Կը դառնայ ու հաւասարակշռութիւնը գրեթէ կորսնցնելով, կ'իյնայ մահճակալին վրայ: Կը քաշկռտէ ինքզինքը, ու կ'ընկողմանի, դէմքը հանդիսատեսին:

Բարձրացնելով դէմքը, կը տեսնէ զայն հայելիին մէջ ցոլացած: Արագ կ'իջնէ, ամբողջ ներբաններով կը մօտենայ զարդասեղանին, ու կորզելով ելեկտրական կոճակը, կը մարէ հայելիին լոյսերը: Երկու քայլով կը ցատքէ անկողին: Կը շտկէ ինքզինքը, գլուխը առաջին շրջանին կողմը այս անգամ: Կ'ընկողմանի, դէմքը հանդիսատեսին դարձեալ:

Խոհանոցին լոյսը կը մարի:

Stabat Materը հմհմալով միշտ, ՋԱԽԱԿը կը վերադառնայ: Բռնած պնակը, որուն մէջ կարմրցուած հացեր՝ անուշ ու պանիր:

ԿԻՆԸ կը ծռէ գլուխը ետ, եւ վիզը պըրկած, այդ անհանգիստ դիրքով կը դիտէ զայն:

Stabat Materը կ'ընդհատուի, երբ ՋԱԽԱԿին աչքերը կ'ընկալեն կիսամերկ պառկած ԿԻՆը: Բայց իր պարտականութեան գիտակից մարդու տարամերժութեամբ, ՋԱԽԱԿը կը մօտենայ ՄՕՐ, ու կը նստի անոր քով, ջանալով յետոյքին տակէն մէկդի հրել լրագիրներն ու հանդէսները, ու պնակը զետեղել սեղանիկին վրայ: Անճրկում:

Փոխանակ շտկելու իր դիրքը, ԿԻՆը աւելի կը ծռէ իր գլուխը, որպէսզի կարենայ տեսնել:

ՋԱԽԱԿը կը շարժէ սեղանիկը, կը քաշէ ՄՕՐ առջեւ: Անտարբեր է ՄԱՅՐը: ՋԱԽԱԿը քնքշօրէն կ'առնէ անոր ձեռքը ու կը փայփայէ: ՄԱՅՐը կը դարձնէ իր դէմք ՋԱԽԱԿին: ՋԱԽԱԿը կը շոյէ անոր մազերը: ՄՕՐ յօնքերը պրպտուած են թեթեւօրէն, կարծես լռելեայն կը յանդիմանէ ՋԱԽԱԿը, կամ կը ջանայ յիշել հեռաւոր անցեալը, կամ կը փորձէ թափանցել ՋԱԽԱԿէն անդին: ՋԱԽԱԿը, վըստահեցնելէ ետք ինքզինքը որ որեւէ դիմադրութիւն չկայ, կը մօտեցնէ ՄՕՐ ձեռքը սեղանիկին: Հագիւ բռնած է, չըհամարձակելով դոյզն կերպով ուժ բանեցնել: ՄԱՅՐը պահ մը կը նայի հացերուն, կը նայի ապա ՋԱԽԱԿին, եւ ձեռքը վերադարձնելով իր գոգը, յանցաւոր՝ գլուխը կը կախէ: ՋԱԽԱԿը յուզուած կը թուի ըլլալ: ՄԱՅՐը կը բարձրացնէ գլուխը ու կը նայի անոր: Իրար կը նային: ՋԱԽԱԿը պիտի բարբառի կարծես, բայց լուռ է:

ՋԱԽԱԿ

(համբերատար, համոզկեր, տխրաբեկ, յուսախաբ) Մամա, կեր:

ՋԱԽԱԿը կ'առնէ հաց մը ու կը մեկնէ ՄՕՐ:

ՄԱՅՐը կ'առնէ հացը ու կը սկսի դանդաղ, անձայն ու կոկիկ ծամել եւ ուտել: Կարծես ինք պէտք չունի սնունդի, հարկ չի զգար ուտել, սակայն չուզեր վշտացընել ՋԱԽԱԿը:

ԿԻՆը երազատեսի նման կը դիտէ այս տեսարանը: Կը մսի կարծես. կը շփէ ուսերը: Ոտքերը, մահճակալէն վար, կօշիկները կը փնտռեն: Աղմուկ:

ՋԱԽԱԿը կ'անդրադառնայ, գլուխը կը դարձնէ, ու կը տեսնէ ԿԻՆը որ կօշիկները կ'անցընէ ոտքին ու կը կանգնի բարձր կրունկներուն վրայ: Դող կ'ելլէ ՋԱԽԱԿը, նշան կ'ընէ ձեռքով որ չշարունակէ ԿԻՆը, մնայ իր տեղը, չգայ այս կողմ: ԿԻՆը սուր կրունկները կը զարնէ գետին: Կ'առնէ քանի մը սպառնական քայլեր:

ՄԱՅՐը սկսած է առանձին ուտել:

ՋԱԽԱԿը կը ձգէ ՄԱՅՐը, կու գայ ու կ'անցնի ԿՆՈՋ առջեւէն, եւ զարդասեղանի մէկ դարակէն դոյգ մը թաշկինակ, հընամեայ մուճակ հանելով, կը մօտենայ ԿՆՈՋ: Կու տայ մուճակները անոր: Բայց ԿԻՆը կը մերժէ առնալ: ՋԱԽԱԿը կը դպչի ԿՆՈՋ ուսին, ու ԿԻՆը կ'իյնայ, կը նստի մահճակալին վրայ: Կը ծռի ՋԱԽԱԿը որպէսզի հանէ ԿՆՈՋ կօշիկները, սակայն չի կրնար պահել այդ դիրքը, կը կքի գետին: Կը շտկէ ինքզինքը, ու ծունկի՝ կը հանէ անոր կօշիկները: ԿԻՆը կը նայի վերէն վար. ծունկերը անզգալիօրէն կը հեռանան իրարմէ: ՋԱԽԱԿը մուճակները կ'անցընէ անոր ոտքերուն: Կանգնելու համար, կը յենի անոր ծունկերուն: Կը բանայ ԿԻՆը ծունկերը: Բայց ՋԱԽԱԿը կը յաջողի կանգնիլ, եւ քայլ մը ետ առնելով կ վերագտնէ իր հաւասարակշռութիւնը:

ԿԻՆ

(հանդարտ, զուսպ, զիջող, հրամայական) քանի՞ տարեկան է:

Լռութիւն:

ՋԱԽԱԿ

(դժուարանալով, ինքնափոփ, մեղմաբար, ճակատագրապաշտօրէն) Եօթանասունըերկու տարեկան եմ:

Կ'ըսէ ու կ'երթայ, գլուխը առած, նըպատակամէտ, կ'անցնի ՄՕՐ առջեւէն, կը մտնէ բաղնիք ու դուռը կը գոցէ:

ԿԻՆը կը մնայ նստած, գլուխը ձեռքերուն մէջ, հարթելով մազերը, փակցնելով գանկին:

ՄԱՅՐը աւարտած է վերջին պատառը, երբ ԿԻՆը, որոշում տալով, կը կանգնի ու կը մօտենայ անոր: ՄԱՅՐը չի նշմարեր: ԿԻՆը կը կանգնի անոր առջեւ: ՄԱՅՐը մտադրաղ կը դիտէ ԿՆՈՋ ներքնազգեստը, կը տեսնէ իր մուճակները: ԿԻՆն ալ անոր կը նայի, համարձակ, քիչ մը լպիրշ, յաղթապանծ: ՄՕՐ յօնքերը կը պրպտուին: Թեթեւ մը կը թեքի իրանը: Ձախ ձեռք կը բաժնուի դողէն:

Բաղնիքէն կը լսուի ողողիչին ձայնը: Կը բանայ դուռը ու դուրս կ'ելլէ ՋԱԽԱԿը: Պիտի սկսէր Stabat Materը, սակայն կը ցնցուի տեսնելով ՄՕՐ ու ԿՆՈՋ լուռ, հեռակայ, յետաձիգ ընդհարումը:

Կը մտնէ առաջին շրջան: Կը մտնէ ՄՕՐ տեսադաշտը:

ՄԱՅՐ

(ԿՆՈՋ, հետաքրքրուած, քիչ մը մտահոգ) Եղուարդը պիտի ուշանա՞յ:

Պահ մը կարծես պատասխանի կը սպասէ ՄԱՅՐը: Պահ մը միայն: Ապա կը վերցնէ լրագիրներէն մին, այն որ կու գայ ձեռքին, ու կը սկսի կարդալ, կամ ձեւացնել, աչքերը յառած մէկ կէտի:

ՋԱԽԱԿին եւ ԿՆՈՋ նայուածքները կը հանդիպին: ԿԻՆը ներողութիւն կ'ուզէ հայցել կարծես:

ՋԱԽԱԿ

(ԿՆՈՋ, ընդունելով, մարդարէաբար, պարզօրէն, փափաքելով որ ան բաժնէ իր ողբերգութիւնը) Կ'իյնայ կոր:

Լրագիրը կ'իյնայ ՄՕՐ ձեռքէն, մինչ աչքերը յառած են միշտ նոյն կէտին՝ դատարկին մէջ այժմ:

Հետզհետէ կը մեղմանան ու կը մարին լոյսերը:

Թերեւս կը մնայ հեռատեսիլի ցոլքը:

Սկիզբ առաւ Յունուար 17, 1987ին

Վերջ գտաւ Փետրուար 1, 1987ին

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
5
MARDI
5 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel.: (1) 47.70.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.654
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.654

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՆՈՐՈՇ ՄՆԱՑ

Նախագահ Միթերան, աւանդական բարեմաղթութիւններու ընթացքին, յստակ ոչինչ ըսաւ իր թեկնածութեան մասին: Պարզ է, որ մինչեւ ծայրը պիտի մնայ անորոշ, թոյլ չտալով իսկ բախտագուշակներու որ նախատեսութիւններ համարձակին: Յիշելէ ետք, անոնք որոնք առանձին են, տարեց, հիւանդ, աղքատութեան զոհ, շեշտը դրաւ անհրաժեշտ եղբայրութեան վրայ, որ յաճախ կը պակսի: 1988-ի համար, երեք ժամադրութիւններու վրայ հրաւիրեց ուշադրութիւնը՝ խաղաղութիւն, Եւրոպա, Ֆրանսա: Առաջինին համար, Կորպաչով - Ռեկըն համաձայնագիրը, Միթերան կը մաղթէ որ երկու ղեկավարները կարենան ճամբան բանալ: Բայց, հարկ է հըսկել հաւասարակշռութեանց: Եւրոպայի համար, չմոռնանք որ 1992 Դեկտ. 31-ին, 12 երկիրներու սահմանները պիտի վերնան: Հինգ տարի կայ որպէսզի 320 միլիոն անձեր վերածուին դէպի առաջ ընթացող ժողովուրդի մը: Երրորդ ժամադրութիւնը, Ֆրանսան նշանակած է իրեն համար: Մաղթանքն է նախագահին, որ Ֆրանսացիք յստակօրէն արտայայտուին կարգ մը կենսական հարցերու շուրջ, հանդուրժողութեան ոգիով: Ոչինչ կարելի կ՚ըլլայ, սակայն, առանց ճիգի, նախաձեռնութեան, ստեղծագործութեան եւ երիտասարդութեան մասնակցութեան:

Հուսկ, նախագահը յիշելէ ետք թէ եօթը տարի է, ուզեց որ Ֆրանսան պաշտպանուի, լսուի, յարգուի եւ այդպէս է, աւելցուց թէ իր պարտականութիւնն է նաեւ զայն պահպանել իր պառակտումներուն դէմ: Գալիք ամիսներուն համար, Նախագահին պիտի օգնէ ժողովուրդին վստահութիւնը: Այս վերջին նախադասութիւնն է, որ հարցականներ կը դնէ: Ի՞նչ բանի պիտի օգնէ այդ վստահութիւնը՝ պահպանել Պետութիւնը ընտրապայքարին թոհուբոհին մէջ թէ մասնակցի՞լ պայքարին:

× Քլօտ Էսթիէ, որ հիւրն էր Կիրակի առաւօտեան «Լ՚Օռէյլ ան քուէն» յայտագրին յայտնեց թէ Միթերան, Փետրուարի երկրորդ կիսուն, իրիկուն մը ժամը 8-ին պիտի խօսի իր թեկնածութեան մասին: Ասիկա կը համապատասխանէ այլ լուրի մը, ըստ որուն Միթերան պիտի արտայայտուի եւրոպական վեհաժողովէն ետք:

× Անթուան Փինէ, Տնտեսական եւ Ելմտական նախկին Նախարար, 96 տարեկան, յայտարարած է Վալէօռ զ՚Աքթիւէլ շաբաթաթերթին, թէ չի խորհիր որ Միթերան ներկայանայ: Անոր փառամոլութիւնն է դրոշմը դնել պատմութեան վրայ փայլուն համբաւ մը եւ անաղարտ անուն մը ձգելով: Գալով տոլարին, ձգելով որ ան գլուխն առնէ երթայ, Միացեալ-Նահանգները միայն իրենց շահերով կը բղձային եւ ատիկա թոյլ պիտի տայ որ իրենց կացութիւնը վերականգնեն: Բայց, այդպէս ընելով, կը վնասեն միւս երկիրներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ԵՒ ԿԱԶԱՅԻ գրաւեալ հողամասերուն վրայ, որոշ հանդարտութիւն տիրեց տարւոյս առաջին օրերը, թէեւ իսրայելացի զինուորի մը կրակ բանալը 18 տարու պաղեստինցի կնոջ մը վրայ, մեծ յուզում պատճառած է, նաեւ իսրայելեան իշխանութեանց մօտ: Զինուորը պաշտօնազուրկ եղած է եւ նախարարապետն ալ իր խոր յուզումը յայտնած է: Պաղեստինցիներու 24-րդ զոհն է, վերջին օրերու դէպքերու հետեւանքով եւ առաջին նահատակը: Իսրայելացիք կը փորձեն միջին ճամբայ մը գտնել, այսինքն խստութիւնն ու հանդուրժողութիւնը խառնել: 100 Պաղեստինցի ազատ արձակեցին, ասոնցմէ 9-ը արտաքսեցին եւ ոչ Լիբանան, ոչ Յորդանան ոչ ալ Եգիպտոս կ՚ուզեն ընդունիլ: Պիտի առաջարկուէր Կիպրոսի եւ - ինչո՞ւ չէ - Ֆրանսայի:

ԻԶՄԻՐԷՆ 30 քիլոմեթր անդին է, Սեֆերհիսար, որ Լուֆթհանզայի չարթըրներու Քոնտոր ընկերութեան մէկ Պօյինկը ճզմուած է 16 հոգիով (5 անձնակազմ եւ 11 ճամբորդ): Օդանաւը որ կ՚ապահովէր Շթութկարթ - Իզմիր գիծը կը պատրաստուէր Ատնան Մենտէրէս օդակայանը իջնել, երբ արկածը պատահած է: Ոմանք կ՚ըսեն թէ օդանաւը օդին մէջ պայթած է: Քննութիւն բացուած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ հեռաձայնի սակերը կը նուազին եւ միջքաղաքային հաղորդակցութիւնները 7% նուազ պիտի արժեն: Նախարարին համար, այս կարգադրութիւնը կը ձգտի հաւասարակշռելու հեռաւոր հաղորդակցութիւնները, որոնք անհամեմատաբար սուղ են բաղդատմամբ տեղական հաղորդակցութեանց:

ՄԱՅՐ ՄԻՐԻԱՄ, Կիրակի ցերեկ դադրեցուց կամաւոր ծոմը զոր սկսած էր Չորեքշաբթի օր, Լիոնի Արքեպիսկոպոսարանին առջեւ: Ծագումով Հունգարացի, Ֆրանսա ապաստանած 1969-ին, 1982-ին կը հիմնէ Անարատ Յղութեան փոքրիկ քոյրերու համայնքը: Երբ Ս. Երկիր կ՚այցելէ յայտնութիւնը կ՚ունենայ հրէութեան եւ իր ծագումին եւ կը սկսի կրկնակ հաւատարմութիւն մը՝ Եկեղեցւոյ եւ սինակոկին եւ նոյնը կը պարտադրէ իր միաբանութեան եւ Անարատ Յղութեան քոյրերը կը վերածուին՝ «Իսրայէլի փոքրիկ քոյրերուն»: Եկեղեցին չի ճանչնար այս տարօրինակ միաբանութիւնը: Մայր Միրիամ հալածուած կը նկատէ ինքզինքը: Այսօր կը բողոքէ որ խոստումներ եղած են իրեն, որոնք չեն յարգուիր: Կարդինալ Տըքուռթրէ տեսաւ զինք: Բայց իր գլխաւոր վրդովումը կուգայ իրեն դէմ բացուած դատավարութենէն կրօնական դատարանին առջեւ եւ որու դրդապատճառն այն է որ Եկեղեցին վճռած է չճանչնալ իր միաբանութիւնը: Լիոնի Արքեպիսկոպոսը, իր քարոզին մէջ անդրադարձաւ այս պարագային, վստահեցնելով թէ հակահրէութեան ոչ մէկ նշոյլ կայ եկեղեցւոյ կեցուածքին մէջ: Մայր Միրիամի դէմ այլ մեղադրանքներ ալ կային. - Ֆիզիքական բըռնութիւններ քոյրերուն դէմ, հոգեբանական ճնշումներ եւայլն, եւայլն: Մայր Միրիամ, դադրեցնելով իր ծոմը, կ՚ըսէ թէ գոհացում ստացած է, այսինքն պիտի տեսնէ թէ ի՞նչ կայ դատական թղթածրարին մէջ: Արքեպիսկոպոսարանը հերքեց այս կէտը: Գալով Բարոնապետին, կ՚ըսէ. «Միրիամ դէմ առ դէմ կը գտնուի Եկեղեցւոյ Աստուածաբանական մերժումին ընդունելու վերադարձը դէպի աղբիւրը: Քրիստոնէութեան ծագումներուն ամբողջ պատմութիւնն է խնդրոյ առարկայ...» ու Բարոնապետը կը մաղթէ որ Միրիամ հոգեւոր իր ճամբան շարունակէ վերադառնալով ամբողջովին հրեայ համայնքին:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Երկուշաբթի առաւօտեան 3-ի մօտ, գերման դիւանագէտ մը, կցորդ դեսպանատան, սպաննուած է աւենիւ տը Նիւ Եորքի եւ Քէ Պրանլիի միջեւ: Քառասնամեայ Գերմանացին մահափորձէն քիչ ետք մեռած է եւ վրան գտնուած է պահարան մը, որու մէջ, արարքին տէր կ՚ըլլայ «քրտական ազգ. ազատագրութեան ճակատ» մը:

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Էռնիւ, որ Կիրակի իրիկուն հիւրն էր 7 / 7 յայտագրին, չուզեց ծանրանալ իրեն վերաբերող հարցերուն վրայ եւ հակայարձակման անցնելով, առաջարկեց որ Շիրաք քննիչ յանձնախումբ մը նշանակէ, որ վերջին տասը տարիներու Իրանի եղած զինավաճառքի կացութիւնը ուսումնասիրէ: Այլ խօսքով՝ պէտք չէ որ միայն ընկերվարական կուսակցութիւնը թիրախ ծառայէ, ընտրական բացայայտ պատճառներով:

ԱԼԷՆ ԿԻՅՕ, ֆրանսացի լրագրողը որ ձերբակալուած է Աֆղանիստան, հարցազրոյց մը ունեցած է Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա-ի հետ եւ ուրացած լրտեսութեան այն բոլոր մեղադրանքները, որոնք կ՚ըլլան իրեն դէմ, զինքը դատելու համար: Փարիզի մէջ, Երկուշաբթի առտու, իր պաշտպան յանձնախումբին նախագահը՝ Ժերար Շալեան յայտարարեց թէ ծիծաղելի են եղած ամբաստանութիւնները, որովհետեւ ոեւէ լրագրող իր վրան նկարներ եւ նօթեր կ՚ունենայ: Միւս կողմէ, աֆղան իշխանութիւնները ծագումով Թուրք Գերմանացի մը ձերբակալած են -Օսման Տէմիր- որ խոստովաներ է թէ կ՚աշխատի արեւմտեան - գերման գաղտնի սպասարկութեանց համար:

ՊԱՊԸ Կիրակի օր 120 թափառաշրջիկներու հետ ճաշած է:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ յայտարարած է Թրիպիւն տը լ՚Էքսփանսիոնի, որ ճարտարարուեստականացած եօթը մեծ երկիրները հրապարակային իրենց յայտարարութեան մէջ գաղտնի պարբերութիւն մը ներմուծած են, ուր սահմանուած են այն միջոցները զորս կեդրոնական դրամատունները ձեռք կրնան առնել կասեցնելու համար տոլարի անկումը:

ՍՂԵՐԴԻ Շրնաք գաւառակին մէջ հեռատեսիլի հաղորդիչ կայանի մը շրջակայքը, Դեկ. 31-ին, բախում մը տեղի ունեցած է Թուրք ապահովութեան ուժերու եւ քիւրտ մարտիկներու միջեւ: Բախումի ընթացքին երկու կողմերէն ալ չորսական հոգի սպաննուած են: Այս դէպքին առընչութեամբ լայն ձերբակալութիւններ ալ կատարուած եւ 22 հոգի տարուած են պետական ապահովութեան ատեան: Իսկ խնդրոյ առարկայ շրջանին մէջ խուզարկութիւնները կը շարունակուին:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ «ԼԻՔՌԱ»Ի ԴԱՓՆԵԿԻՐ

1987-ի Պեռնար Լաքաշ հակացեղապաշտ մրցանակը (ի յարգանս ցեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ լիկայի հիմնադիրին) այս տարի շնորհուեցաւ Շառլ Ազնաւուրի իր «Les émigrants» երգին համար:

Մրցանակը պիտի յանձնուի Ծերակոյտի նախագահական հիւրասրահներուն մէջ, Ուրբաթ, Յունուար 8-ին, ժամը 18.30-ին, դատակազմի նախագահին՝ Կասթոն Մոնէռվիլլի եւ ԼԻՔՌԱ-ի նախագահ՝ Ժան Փիէռ - Պլոքի կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի օր, 1987 Դեկտեմբեր 17-ին, Փարիզի մէջ, 8 ռիւ տը լ՚Ապպէ Կրէկուար, գումարուեցաւ Կազմական Անդրանիկ Նիստը՝ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ:

Առաջին անգամն է որ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ գոյութիւն ունին Եկեղեցիներու Ազգային Խորհուրդներ, Ֆրանսայի մէջ եւս կը ստեղծուի Քրիստոնեայ բոլոր եկեղեցիներու մասնակցութեամբ խորհուրդ մը՝ որ էօքիւմէնիք նկարագիր ունի եւ որուն գլխաւոր նպատակն է միասնաբար արտայայտուիլ Ֆրանսայի արդի ընկերութիւնը յուզող գլխաւոր եւ մեծ հարցերու շուրջ:

Վերջին տարիներուն, Եկեղեցիներու միջեւ կատարուած հանդիպումներն ու փոխադարձ գործակցութիւնները յանգեցան սոյն Խորհուրդի կազմութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ նպատակն է.-

- Ըլլալ վայր մը՝ գաղափարներու եւ կարծիքներու փոխանակութեան, ունկնդրութեան եւ երկխօսութեան - տիալոկ -:
- Միասնաբար նախաձեռնութիւններ ձեռք առնել՝ արդի ընկերութեան մէջ քրիստոնէական ծառայութեան եւ վկայութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ կազմուած է հետեւեալ Եկեղեցիներէն.-

- Հռովմէական Կաթոլիկ Եկեղեցին,
- Բողոքական Եկեղեցիները,
- Օրթոտոքս Եկեղեցին,
- Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին:

Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ անունով Խորհուրդի ժողովին կը մասնակցէին՝ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան Ընդհանուր Տեղակալ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝ Գերաշնորհ Տ. Գիւտ Եպիսկոպոս Նագգաշեան, նաեւ՝ Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ՝ Հոգեշնորհ Տ. Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ կը բաղկանայ 18 անդամներէ՝ 3 Նախագահ, 5 Հռովմէական Կաթոլիկ, 5 Բողոքական, 3 Օրթոտոքս եւ 2 Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներէն:

Առաջին տարեշրջանին համար խորհուրդին նախագահ ընտրուեցաւ Լիոնի Արք. եւ Ֆրանսայի Կաթոլիկ Եպիսկոպոսաց Ժողովի Նախագահ՝ Գերպ. Կարդինալ Ալպեռ Տըքուրթրէ:

Ժողովը քննարկեց Ֆրանսայի Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Խորհուրդին Կանոնագիրը եւ զայն քուէարկեց՝ երեք տարուան փորձառական շրջանի մը համար:

Ժողովը իր տալիք բոլոր որոշումներուն համար պայման ընդունած է ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Ժողովը իր յառաջիկայ աշխատանքներուն համար պատրաստելէ ետք մանրամասնեալ ծրագիր մը, ընտրեց իր Դիւանը՝ երեք տարուան համար:

Դիւանը կը բաղկանայ՝ երեք Նախագահներէն - Հռովմէական Կաթոլիկ, Բողոքական եւ Օրթոտոքս - ու երեք Ատենադպիրներէ: Դիւանի քարտուղարութեան անդամ ընտրուեցան՝ Լիլի Եպիսկոպոս՝ Գերպ. Ժան Վիլնէ, Փրոֆ. Մարք Լիէնհարտ եւ Հոգշ. Տ. Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան:

Ժողովին յաջորդ նիստը պիտի գումարուի՝ 1988 Մայիս 16-ին:

ԴԻՒԱՆ

ՄԵՆՔ

Գրեց՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԼՍԵԱՆ

Կը թելադրենք: Երբեմն քանդեցէ՛ք առօրեայ միօրինակութիւնը անակնկալ հանդիպումներու, ծանօթութիւններու առիթ ստեղծելով: Գիտե՛նք, թէ կեանքին պարտադրած հեւքին թափը փոփոխութեան ենթարկել, պրկումէ հեռու քանի մը ժամուան համար իսկ, կը պահանջէ նկատելի ճիգ: Բայց, կ'արժէ: Դատողութեամբ՝ համոզուած էինք, նըման «չէզոք»ի կարեւորութեան, հիմա, փորձառութեամբ՝ կը հաստատենք անհրաժեշտութիւնը:

Երբեմն դարձանք ինքնակոչ հիւր: Երբեմն պատրուակներ յղանալով ներկայ եղանք ընտանեկան շաբաթավերջի հաւաքոյթներուն, աթոռ փնտռեցինք հեռատեսիլի շուրջ կազմուած շրջանակին վրայ: Երբեմն մեր առաջին հանդիպումը կայացաւ օղիի սեղանին շուրջ, կամ՝ սրճարանի մը մէջ իրարու ըմպելի պըսպըրեցինք: Թէեւ հազուադէպ՝ երբեմն տեղափոխուեցանք Ֆրանսայի հարաւային անկիւնները հայ հողագործի մը հետ ամբողջ օր մը անցընելու համար:

Մեր նպատակն էր լսել «ազգային կեանքէ աքսորեալ»ները: Լսեցինք անգործ Պոլսահայը սրճարանի մէջ, թղթախաղի ընթացքին. լսեցինք քսան տարիէ ի վեր Ֆրանսա հաստատուած հիմա «դրամ շինող» Լիբանանահայը. լսեցինք զաւակը «aéronautique/ ingénieur» Տիկին Զապէլը, Ֆրանսա ծնած եւ անխախտ հայերէնով արտայայտուող երիտասարդ գիտնական Արմէնը: Իսկ Էքս բնակող Ռիչարին հետ մեր զրոյցը տեւեց հինգ վայրկեան միայն, իրեն հետ երեք ժամ ֆութպոլ դիտելէ ետք, հեռատեսիլէն:

Այո, մեր նպատակն էր մօտիկ ըլլալ, նըւազագոյն չափով ընդմիջել, հետեւիլ ծաւալող ինքնաբուխ զրոյցին, հետաքրքրութիւնը ծառայեցնել ինքնակենսագրութեան մը մանրամասն ծաւալման:

Վերջին չորս ամիսներուն, այսպէս, աւելի քան յիսունով ընդլայնեցաւ մեր ծանօթներու շրջանակը: Հարցախոյզի մասնագէտներուն համար նշանակութիւն կը ներկայացնե՞ն այս շատախօսութիւնները: Չեմ գիտեր: Այն, ինչ որ գիտեմ հիմա, ժամավաճառութիւն չէի ըրած, գոնէ իմ անձիս համար:

Եզրակացութի՞ւնը:

Թիւեր չունիմ, որպէսզի ձեզի հաղորդեմ, թէ անոնք ի՛նչ համեմատութեամբ, ի՞նչ կը խորհին այս կամ այն երեւոյթին, դէպքին մասին: Քանակականօրէն կրնամ ըսել միայն հետեւեալը. մեր հանդիպումներուն ընթացքին ժամանակը 5% համեմատութեամբ տրամադրուեցաւ «ազգային» խնդիրներուն: Մնացեալ պահերուն եղան «սովորական» խօսակցութիւններ, գործի կեանք, ճամբորդութիւն, դպրոց, շուկայի գիները, օդը, նորաձեւութիւնը եւայլն...:

Այս յօդուածին համար մեր գրիչը տառապեցնողը եղաւ սակայն, հետեւեալ հարցումը.

– Ի՞նչ է համապատասխանութիւնը մեծամասնութեան ապրած «սովորական» կամ «առօրեայ» կեանքին եւ մեր գաղութային կազմակերպուածութեան միջեւ:

Ոչ մէկ համապատասխանութիւն, այլ պարզապէս՝ անդունդ: Այս անդունդը աղետաբեր է: Չափազանցութիւնը կը նախընտրենք ինքնախաբէութեան: Իսկ մեր վկան՝ հայ մամուլն է:

Դուք քանի՞ ճառ կարդացած էք մեր պատասխանատու ղեկավարներէն, որոնք մօտ տասը տարի տեւող եւ Մերձաւոր Արեւելքէն կատարուող գաղթին վերլուծումը կը կատարէին եւ կը խօսէին անոր հետեւանքներուն մասին:

Հաղորդագրութիւններու եւ կոչերու տարափին մէջ կարդացա՞ծ էք հատ մը, որ նորեկներու եւ նախապէս հաստատուածներու յարաբերութիւնները նիւթ ունենայ:

Ո՞ր կազմակերպութիւնը իր մտահոգութեան նիւթը դարձուցած է աւանդական հայ ընտանիքի մը մէջ նորահաս սերունդին ապրած տագնապները: Մասնագիտական քանի՞ հաւաք կազմակերպուած է ուսուցիչներու, ծնողքներու, երիտասարդներու ներկայութեան: Հոգեւոր հովիւը պատասխանատուութիւն կրնա՞յ ստանձնել հոս:

Տնտեսական, առեւտրական կեանքի մէջ միջհայկական յարաբերութիւնները ինչո՞ւ 90% ձախողութեամբ կը վերջանան: Ընկերահոգեբանութիւնը բարելաւում մը կրնա՞յ յուշել մեզի: Յարգելի ղեկավարներ, դուք ի՞նչ կ'ըսէք:

Յարատեւ փոփոխութեան ենթարկուող գործի աշխարհին պատշաճող պատրաստութեան մէջ մեր զաւակները ի՞նչ համեմատութեամբ կը յաջողին: Կա՞յ մէկը, որ կարողանայ պատասխանել ճշգրիտ տուեալներու վրայ հիմնուելով:

Գիտակցաբար եւ անգիտակցաբար «գրաքննութեան» ենթարկուած նման խնդիրներու շարանը կարելի է շատ, շա՛տ աւելի երկարել: Մինչդեռ՝ նման խնդիրներով, հարցադրումներով կ'ապրի մեր մեծամասնութիւնը, լուռ մեծամասնութիւնը:

Չափազանցութիւն կ'ըլլայ, անշո՛ւշտ, պետականութենէ զրկուած հաւաքականութենէ մը ակնկալել ամբողջական կազմակերպուածութիւն: Բայց, ինչո՞վ կարելի է բացատրել ընկերային կենսական հարցերը, փոփոխութիւններ տեսադաշտէն իսկ հեռու պահելու դիտաւորութիւնը: Ինչո՞ւ «կարեւոր», «ազգային» նկատուած նիւթերու եւ կեանքի միջեւ այս սարսափելի խրամատը:

Քմահաճ զանցառութիւնը ինքնագրաքննութեան միակ եղանակը չէ սակայն: «Կարեւոր»ներու մէջ դասուած հարցերու մէջ իսկ իրողութիւնը ամբողջական անողոքութեամբ ընկալելէ խուսափելու զարմանալի ընդունակութիւն ձեռք բերած ենք:

Օրինակները իրար կը հրմշտկեն:

Վերջին տարիներուն Ֆրանսայի մէջ կորսնցուցինք երգահաններ՝ Վարդան Սարգսեան, Ալեքսիս Մեսումենցը ու Արա Պարթեւեանը: Յարգուեցաւ դասական բեմադրութիւնը. մահուան ծանուցում, ծանօթներու մեծամասնութիւնը թաղումէն վերջ «վա՛խ» ըսին, փաստը յարգող քանի մը դամբանական եւ շաբաթ մը վերջ քանի մը յիշատակ ամփոփող յօդուածիկ մը... եւ վերջ:

Ինչո՞ւ անոնց գործերը վերլուծող յօդուածներ լոյս չտեսան:

Ինչո՞ւ չկատարուեցան ընտիր գործերու հաւաքական ունկնդրութիւնները:

Ինչո՞ւ երիտասարդ երաժիշտներով հերթափոխութիւնը ապահովելու անանցելի խնդիրը կլոր սեղաններու, հարցախոյզերու նիւթը չեղաւ:

Մեր քաղաքական հակառակորդին դէմ մեր տեսակէտը պաշտպանելու «եռանդ»էն մասնիկ մը տրամադրելի կրնա՞յ ըլլալ այս գործին, երբ Թրքաբարոյ երգերը Լոս Անճելըսէն, Գերմանիայէն, Պոլսէն եւ այլուր կը հեղեղեն մեր բնակարանները:

Իսկ էականը աքօղելու այլանդակութիւնը կը հասնի գագաթնակէտին, երբ խնդրոյ առարկան Հայ Դպրոցն է: Սփիւռքի պատմութեան բացառութիւն չունեցող օրինաչափութիւնն է. գաղութը կենսունակ է, երբ Հայ Դպրոցը կենսունակ է: Միշտ կրկնուած եւ միշտ հաստատուած իրողութիւն է այս:

Ֆրանսայի մէջ Հայ Դպրոցը տագնապի մէջ է:

Նոր սերունդին մէկ առ հարիւրը միայն կը յաճախէ հայկական վարժարանները: Չորս վարժարաններուն տասը միլիոն ֆրանքի հասնող պիւտճէն երեսուն առ հարիւր բաց է: Պատասխանատուներ, տնօրէններ, տեսուչներ մէկ մտահոգութիւն միայն ունին. ի՞նչպէս վճարել EDFին եւ GDFին հաշուեցուցակները, ուսուցիչներուն ամսականները:

Երբ դպրոցի մը համար էականը, այսինքն՝ նիւթականը, կը ներկայացնէ այս ցաւալի վիճակը, ինչպէ՞ս կրնանք ակնկալել, որ ուժերը կեդրոնանան կրթական մակարդակին բարելաւման համար:

Մեր դպրոցները չեն ապրիր, գոյութիւն կը քաշկռտեն:

Թող գրաքննութեան ենթարկուին այլեւս այն բոլոր յօդուածներն ու ճառերը (ֆրանսերէնները ներառեալ), որոնք կաղապարուած արտայայտութիւններով կարեւորութիւնը կը յիշեցնեն Հայ Դպրոցին, գովքը կ'ընեն Մեսրոպ Մաշտոցի տաղանդին, առանց ներկայ կացութեան բարելաւման համար ուսումնասիրուած առաջարկ բերելու: Երբ Հայ Դպրոցին հոգեվարքը կը բախէ մեր դռները եւ իր դաժան թեւերով կը զսպէ մեզ, որպէսզի խոյս չտանք տարիներէ ի վեր ճշդուած ժամադրութենէն, ի՛նչ արագութեամբ կը շարադրենք օգնութեան կոչերը, ի՛նչ ճարպկութեամբ գրիչ կը շարժենք ըսելու համար միայն. «Մենք դրամ չունինք, ունեցողը հոն է», կամ՝ «Ես անցեալ տարի այսքան տուի» ըսելով կ'ինքնագոհանանք:

Մինչ՝ Հայ Դպրոցը կը շարունակէ հիւծիլ:

Ո՞ւր են առաջարկութիւնները:

Ի՞նչ կը խորհին գործատէրեր նիւթական տագնապին համար:

Սփիւռքի պատմութիւնը ի՞նչ կը յուշէ Հայ Դպրոցի ապագային մասին:

Դասական ձեւէն դուրս, նոր «modèle»ի մասին կ'արժէ՞ խորհիլ:

Այլ փոքրամասնութիւններ ի՞նչ ձեւով, ի՞նչ միջոցներով կը լուծեն հարցը:

Ինչո՞ւ կացութեան վերլուծումը կատարող յօդուածներ լոյս չեն տեսներ:

Չենք ուզեր ձանձրացնել:

Զանցառելով, անտեսելով, յարաբերական գնահատումը շահադիտական կամայականութեան ենթարկելով կը ստեղծենք իրականութեան մեզ գոհացնող պատկերը (Հայաստանն ալ մեզ առանձին չթողուց): Խաթարուած, կերպարանափոխուած պատկերը իրականութեան բարդութիւնը, հարստութիւնը չէ, որ կը ներկայացնէ: Ան չի ներշնչեր մեր կեանքը փոխելու անհրաժեշտութիւնը եւ կիրքը:

Այս վիճակով կարելի է բացատրել մեր ապրած մշակութային տագնապը ստեղծագործական աշխատանքի ցանցառութիւնը. մեր առջեւ տասնեակ տարիներէ ի վեր դրուած, կենսական խնդիրներու լուծման նկատմամբ ցուցաբերուած անճարակութիւնը:

Այսօր գիտական, մանաւանդ կենսաբանական իւրաքանչիւր յայտնաբերում մարդկութիւնը կը դնէ ընտրութիւններու առջեւ: Մարդկութեան ապագային համար գիտութեան շնորհած ազատութիւնը այդ ընտրութիւնը կատարել է: Հետեւաբար՝ ապագայի ծրագրաւորումը գաղափարախօսական նախապաշարում չէ, այլ՝ մարդկութեան կատարելիք անհրաժեշտ քայլ:

Մենք բացառութիւն չենք կազմեր:

Պատահականութեան կոհակներուն մէջ ինքնագոհունակութեան առիթներ կ'որսանք, մինչդեռ՝ պէտք ունինք ծրագրի կամ ծրագիրներու: Բայց առաջնահերթը, անանցելիօրէն, մեր իրականութեան բարդութիւնը խուզարկելու ողջամիտ, լայնախոհ համարձակութիւնն է:

ԽՐԻՄՑԻ ԹԱԹԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԿՐՈՄԻՔՈՅԻ ՀԵՏ

Յուլիս 27-ին խրիմցի Թաթարներու 21 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ընդունուեցաւ Կրոմիքոյի կողմէ: Ասիկա իրենց երկրորդ փորձն էր քսան տարի առաջուան ապարդիւն քայլէ մը ետք:

Թաթարները նացիներու հետ գործակցած ըլլալու ամբաստանութեամբ, Ստալինի կողմէ աքսորուած էին 1944-ին, ու անասուններու յատուկ բաժանեակներու մէջ մեծ մասով զրկուած՝ դէպի Ուզպէկիստան: Բռնադատուած այս ճամբորդութեան ընթացքին անոնցմէ շատեր մահացած էին: Երկու տարի ետք հրովարտակով մը կը ծանուցուէր թէ 1921ին ստեղծուած Խրիմի Հանրապետութեան վերջ տրուած էր ու Սեւ Ծովու ափի անոր հողերը կցուած էին Ուկրանիոյ:

1956-ին անոնց բնականոն իրավիճակի մը իրաւունքը տրուեցաւ, սակայն արտօնութիւն չունէին վերադառնալու իրենց հայրենիքը, ոչ ալ պիտի վերատանային գրաւուած ինչքերը: 1966-ին Թաթարներ եկան Մոսկուա, սակայն վտարուեցան. 1967-ին վերադարձան 400 հոգիով, Կարմիր Հրապարակին վրայ ցոյց մը ընելու մտադրութեամբ: Այս որոշումը պատճառ եղաւ որ զիրենք ընդունի Եւ. Անդրոպով որ այդ շրջանին ՔԱ – ժէ – Պէ-ի ղեկավարն էր: Սեպտեմբեր 5-ին հրովարտակ մը կը հաստատէր թէ անարդար էր գործակցութեան ամբաստանութիւնը ուղղուած Թաթար ժողովուրդին. այսքան սակայն. ոչ այդ ժողովուրդին ճանաչումը, խնդրոյ առարկայ եղած էր, ոչ ալ անոր արդար իրաւունքներուն վերըստացումը:

Քանի տարի ետք, 1987 Յուլիսին բազմաթիւ Թաթարներ կրկին Մոսկուայի ճամբան բռնեցին. ոստիկանութիւնը արտօնեց որ ցոյց մը կատարեն Կարմիր Հրապարակին վրայ: Ամսուն 23-ին ԹԱՍ գործակալութիւնը հեռատիպեց հաղորդագրութիւն մը ուր անգամ մը եւս կը հաստատուէր անոնց դէմ գործուած անարդարութիւնը: Հոն կ'ըսուէր նաեւ սակայն, թէ Թաթար կամաւորներ պատերազմի ընթացքին 86 հազար տեղացի ու 47 հազար պատերազմական գերի սպաննած են: Թիւեր, որոնք վճռականօրէն կը մերժուին Թաթարներու կողմէ:

Հեռատիպուած հաղորդագրութեան զուգահեռ Կրեմլին կը հաղորդէր թէ կազմուած է յանձնախումբ մը, որ պիտի քննէ Թաթարներու պահանջները: Եւ տակաւին պատուիրակութիւն մըն ալ կ'ընդունուէր Կրոմիքոյի կողմէ, ինչ որ բացառիկ պարագայ մը կը նկատուէր: Այս պատուիրակութեան բանբերները «շատ դժգոհ» մնացած էին երկուքուկէս ժամ տեւած տեսակցութենէն:

Հետեւեալ տողերը կը ներկայացնեն այդ տեսակցութենէն հատուածներ, ուր ակնյայտ է Կրոմիքոյի խոստումներէ խուսափումը: Չորս օր ետք բողոքարկու Թաթարները ոստիկաններով զրկուեցան իրենց բնակութեան վայրերը: Անկէ ի վեր յանձնախումբին կողմէ կազմուած խմբակներ քննութիւն կը կատարեն Թաթարներու մօտ:

*

Կրոմիքոյի մօտ ընդունուելէ ետք համայնավար կուսակցութեան անդամ Թաթար մը խօսք առնելով կը պարզէ իրենց հարցը.

«Ամէն տեղ կ'ամբաստանուինք որպէս մատնիչներ. պատերազմի օրերուն հրապարակուած հրովարտակը կը մնայ միշտ, հակառակ որ 1956-ին, հերքած է զայն: Կայ հրովարտակին երկրորդ մասը, որ կ'արգիլէ Թաթարներու իրենց հայրենի հողերը վերադարձը եւ կ'ըսէ թէ գրաւեալ ինչքերը պիտի չհատուցուին. մինչդեռ, պաշտօնապէս խորհրդային քաղաքացի մը իրաւունք ունի բնակելու ուր որ փափաքի. նոյնիսկ այսօր Թաթարները կը վտարուին Խրիմէն»:

Ապա ան կը յիշէ խրիմցի կոլխոզականի մը նամակը, ուր կ'ըսուի. «1985-ին կնոջս եւ վեց զաւակներուս հետ փոխադրուեցայ Խրիմ. տուն մը գնեցինք. մերժեցին մեզի տալ կալուածաթուղթը, որպէսզի բնակութեան իրաւունք ստանայինք: Ըսին. դուք Թաթար էք, ծախեցիք Խրիմը, մենք վտարեցինք ձեզ ու հիմա իրաւունք չունիք հոս ապրելու: Յունիս 3-ին, առտուան ժամը 5-ին երկու ոստիկան մեզ տունէն հանեցին. տղաքը մանկական կեդրոն մը ղրկեցին, մեզ ալ ետ՝ Ուզպէկիստան»:

Կին մը կը պատմէ. «Բարոյական ո՞ր դաստիարակութեան մասին կարելի է խօսիլ, երբ մամուլն ալ կ'արձագանգէ կուսակցութեան: Երբ մեզի այս հանդիպումը առաջարկեցին, մեր կարգ մը երիտասարդները դէմ արտայայտուեցան. իրաւունք ունէին»:

Կրոմիքօ. «չենք կրնար, ու պէտք չէ մարդ խաբենք. ձեզի պատասխան մը պիտի տրուի երբ հարցին քննութիւնը աւարտի. մեր նպատակը ձեզմէ ձերբազատիլ չէ:

Ամէն բան պէտք է կշռադատել. եթէ ամէն բան կարծուածին չափ պարզ ըլլար պէտք չունէինք յանձնախումբ մը կազմելու. այսօր հրաշք չկայ, Յիսուս Ջուրին վրայ չի քալեր»:

Թաթար մը. «Մենք անընդունելի կը գտնենք 1944ին պատահածները»:

Կրոմիքօ. «Գիտէք, անկէ ի վեր մեծ փոփոխութիւններ կատարուած են տնտեսապէս, ազգաբնակչութեան տեսակէտով...: Ի՞նչ ընենք հոն ապրող ներկայ բնակչութիւնը. վտարե՞նք բոլորն ալ»:

Բազմաթիւ Թաթարներ միաբերան. «Ո՛չ, ոչ»:

Ծեր Թաթար մը կը յիշեցնէ թէ քանի տարի առաջ եւս նման հանդիպում մը

LE COIN DU JURISTE

LA RENEGOCIATION DES PRETS IMMOBILIERS

La stabilisation du coût de la vie et la baisse des taux d'intérêt qu'on a pu constater ces deux dernières années ont surpris bon nombre d'emprunteurs et plus particulièrement, ceux qui ont acheté des appartements ou pavillons, durant les années 1980 à 1983.

A une époque où l'inflation a atteint 14% par an, le taux des intérêts des prêts était de l'ordre de 17%. Mais les hausses de revenus qui maintenaient le pouvoir d'achat rendaient chaque année plus légère la charge des remboursements constants. S'agissant des prêts à annuités progressives, les hausses de revenus devaient équilibrer l'augmentation périodique des mensualités de remboursement.

Dès lors que le taux d'inflation n'est plus que de 3% ou 4% et que les prêts sont consentis à un taux de l'ordre de 9,50%, les emprunteurs, engagés pour de nombreuses années moyennant un taux d'intérêt de beaucoup supérieur, ont jugé leurs charges financières excessives. De façon plus grave ceux dont les annuités de remboursement progressent dans une proportion bien supérieure à celle de leurs revenus, sont proches de l'insolvabilité.

C'est pourquoi, depuis quelques temps, on assiste à un phénomène dit de «RENEGOCIATION DES PRETS». Les établissements bancaires ont d'abord résisté à de telles demandes au nom de la force obligatoire des contrats. Mais la concurrence aidant, nombreux sont ceux qui ont obtenu d'un autre établissement un prêt au taux actuel du marché à seule fin de rembourser un prêt plus onéreux. Dans le même temps pour conserver leur clientèle, les banques acceptent de réduire de quelques points le taux des intérêts dont sont redevables leurs clients ou débiteurs. Soit en allogeant la période d'amortissement, soit en remplaçant les périodicités progressives par des remboursements constants.

Ce type d'opérations qu'acceptent les banques peuvent se faire sous certaines conditions juridiques et techniques, que l'on appelle en droit des quittances subrogatives, dont les données sont bien connues des professionnels.

Ces formalités sont plus simples que lors d'un prêt pur et simple et leur coût est beaucoup moins élevé que lors d'un prêt normal, aussi lors de la renégociation de tels prêts il faut mettre l'accent avec les banques sur ce procédé de QUITTANCE SUBROGATIVE, peu connu par les banques mais souvent pratiqués en matière notariale.

Aussi il est recommandé à tous ceux qui ont emprunté à des taux élevés lors des années 80, de se renseigner auprès de leurs banques ou sociétés de crédit afin d'examiner s'ils n'auraient pas intérêt à utiliser les renseignements ci-dessus. Toutefois il est prudent de relire les clauses des contrats notamment en ce qui concerne les dispositions prévues en cas de remboursement anticipé, et qui pourraient entraîner des versements importants.

Par expérience, j'ai pu constater que ceux qui avaient entrepris de telles démarches ont réalisé sur l'ensemble de leur prêt des économies allant jusqu'à près de 50.000 francs.

LEVON DJOLAKIAN
Notaire

Marseille

ունեցած էին Անդրբոռւլի հետ, որ իրենց բաած էր ոչ մէկ հարց գոյութիւն ունի: Այսօր չեն ուզեր որ խնդիրը ձգձգուի, ինչպէս՝ անցեալին: Նոյն անձը կ'ըսէ նաեւ թէ հարց տուած է թէ ինչո՞ւ իրենցմէ մէկը եւս մաս չի կազմեր քննիչ յանձնախումբին: Ու կը կրկնէ իր հարցումը. արդեօք կարելի չէ՞ որ իրենցմէ մէկը պատուիրակ նշանակուի, որուն հաղորդուին տրուած որոշումները:

Այս հարցումը զարմանք կը պատճառէ Կրոմիքոյի որ չատ բեղուն կը գտնէ հարցատիրոջ երեւակայութիւնը: Իրեն համար կարեւորը արդար որոշումի մը յանգիլ է. պէտք է մարդ անկեղծ ըլլայ ու չհետանայ իրականութիւններէ:

Թաթար մը հարց կու տայ. «Յանձնախումբը նպատակ ունի՞ արդեօք մեր ժողովուրդին բռնաբարուած իրաւունքները վերահաստատելու»:

Կրոմիքօ. «Ինչո՞ւ այսքան յախուռն ոճով մը կը բանաձեւէք ձեր հարցումը. ըսի ձեզի թէ կը փափաքինք արդար լուծում մը գտնել. օդին մէջ չէ որ կ'ապրինք այլ երկրի վրայ, Խորհ. Միութեան մէջ...: Երէկուան ձեր փափաքները այսօր կարելի կ'ըլլայ իրականացնել. պէտք է նկատի ունենաք որ մեր մարդիկը կը պաշտպանեն ձեզ»:

Կին մը. «Արտօնեցէք որ չպաշտպանեն մեզ. մեր ժողովուրդին համար արդար լուծումը Ղրիմ վերահաստատուելու կարելիութիւնն է: Ուրիշ լուծում պիտի չընդունինք»:

Կրոմիքօ. «Միասին, մեր ակնարկը ուղղենք ապագային, ջանալով արդար լուծում մը գտնել: Այս նպատակով ստեղծուած է պետական յանձնախումբը: Սակայն ձեր միտքէն հանեցէք այն գաղափարը, թէ մէկ անգամէն կարելի կ'ըլլայ հարցը լուծել: Մի՛ կարծէք որ ձեզ համոզելու եւ ձեր տեղերը վերադարձնելու համար կ'ըսեմ այս բոլորը: Կը հասկնանք թէ անձկութեան մատնուած էք ու վրդոված, սակայն պէտք է աւելի պաղարիւն ըլլալ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴԻՂՁԻԹԷ ԴԻՂՁԻԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Դեկ. 3–ին, տեղի ունեցած է «Սրբազան համերգ» մը, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Մայր տաճարի «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Գէորգ Գանտահարեանի: Մեկնաբանուած են Ե. – ԺԳ. դարերու հեղինակներու գործեր՝ շարական, տաղ, մեղեդի:

**

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Դեկ 6–ին, նշուած է Միսաք Մեծարենցի ծննդեան հարիւրամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ազբալեան մասնաճիւղի վարչութեան: Բացումը կատարած է Յակոբ Դուիթաղայեան: Բանախօսած է Յակոբ Մանուկեան, ներկայացնելով Մեծարենցի կեանքն ու գործը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

**

ԳԱՀԻՐԷի հայկական Ընթերցասրահին մէջ, Դեկ. 13–ին, նշուած է Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան հարիւրամեակը: Հանդիսութեան նախագահած է Նազարէթ Աւագեան (Լոնտոնէն): Բացումը կատարած է Վրէժ Սէֆէրեան: Բանախօսած է տոքթ. Եղիկ Ճէրէճեան անդրադառնալով Հնչակեան Կուսակցութեան՝ հայ ազատագրական պայքարին բերած նպաստին եւ անոր կատարած հերոսական արարքներուն: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Վահագն Տեփոյեան: Ծորճ Կորկոտեան՝ իր նուագախումբով, յեղափոխական երգերու մեկնաբանութեամբ ստեղծած է խանդավառ մթնոլորտ մը: Եղած են նուէրներ:

**

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Դեկ. 20–ին: Պատարագած է Մանուէլ վրդ. Երկաթեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք ի մէջ այլոց նշելով. «Այս թաղը ունի դպրոց մը՝ ուր կը յաճախեն 620 աշակերտներ: Գեղեցիկ երեւոյթ է սա, բայց՝ թերի երեւոյթ: Ըսուեցաւ որ 20 հազար Հայեր կը բնակին այս թաղին մէջ: Եթէ չորսով բաժնենք, կրնանք հաշուել թէ առնուազն հինգ հազար ընտանիք կ'ընէ: Այս հինգ հազար ընտանիքին կէսը եթէ անդամակ է, կը նշանակէ որ 2500 ընտանիք իրենց զաւակները ղրկելու էին հայկական վարժարան. բայց միայն 620 աշակերտ կայ: Թոյլ տուէք որ ձեր մանուկները հայկական վարժարան գան, մասամբ գոնէ սորվին մայրենի լեզուն, կրօնքը, ու հայկական ոգիով թրծուին: Դուք էք որ ոտքի պիտի պահէք այս վարժարանը, որ անարդար կերպով զուրկ մնացած է իր կալուածներէն. իր եկամուտի միակ աղբիւրը դուք էք»: Յաւարտ արարողութեանց, վարժարանի սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Պարոն Նալպանտ: Թաղական խորհուրդի տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է Սարգիս Կիւլէկէչ: Վարդանանց երգչախումբը մեկնաբանած է Կոմիտասէն եւ Բարսեղ Կանաչեանէն երգեր: Ստեղծուած մթնոլորտէն խանդավառ նուիրատուութիւններէ գոյացած գումարը հասած է մրցանիշային համեմատութիւններու:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԷԼԻԶ ԳԱՒՈՒՔՃԵԱՆ – ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Էլիզ Գաւուքճեան – Այվազեան գրական մրցանակի դատական կազմը քննելէ յետոյ 1987–ի համար մրցումի ներկայացուած գրքերը, միաձայնութեամբ որոշեց 1987–ի գրական Ա. մրցանակը յատկացնել բնիկ Տիգրանակերտցի, Պոլսահայ երիտասարդ գիւղագիր Մկրտիչ Մարկոսեանի «Մեր Այդ Կողմերը» պատմուածքներու հատորին, որ գիւղագրութեան – ազգագրութեան տուեալներով կը ներկայացնէ Տիգրանակերտի գաւառի բարքերը եւ լեզուն:

ԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄ

10 / 12 / 1987

Կը խնդրուի արտասահմանի մամուլէն արտատպել:

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Դեկ 16–ին, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.ի Անմիջական Ցայտագիրներուն ի նպաստ հանգանակութեան արշաւի նուիրուած հաւաքոյթ մը: Ներկայ եղած են 60 հրաւիրեալներ: Բացումը կատարած է Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ Ալիս Մատէնլեան, անդրադառնալով տարուած աշխատանքներուն եւ յետագայ ծրագիրներուն: Ծանօթ է, որ Հ. Օ. Մ.ի 62–րդ համահայկական պատգամաւորական ժողովը որոշած էր 10 միլիոն տոլարի հիմնադրամ մը ստեղծել, անմիջական օժանդակութիւն կարենալ հասցնելու համար հայկական որեւէ աղէտեալ շրջանի: Խօսք առած է յանուն հանգանակիչ յանձնախումբին Աշխէն Քէչիչեան:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բ.

Զափահաս որբը, որ երեսունի մօտ երիտասարդ մըն էր, ներկայացուց գաւառի դրութիւնը, անցած ըլլալով Ռուանէն, Լիոնէն, Վալանսէն եւ Կրնօպլէն, անոնց ամէն մէկուն մէջ գործ փնտռելով:

– Գաւառներուն մէջ ֆրանսացի գիւղացիք կը շահագործեն մեզ, ընկեր Կիրակոս: Ոչ միայն կը շահագործեն մեր ֆիզիքական կարողութիւնները, այլ նաեւ կ'աշխատին ձուլել մեզ: Գիւղացի աղջիկներ կը բերեն կը ձգեն մեր քսան երեսուն որբերուն մէջ, որպէսզի դիմէ հանեն տղաքը: Բայց ոչ մէկը կը մօտենայ աղջիկներուն, ոչ մէկը՝ ընկեր Կիրակոս:

Երիտասարդը խնդաց ու հեռացաւ: Կիրակոս տխրեցաւ պահ մը: Բայց քիչ վերջը դարձեալ ուռած՝ աքլորի նման, կը շրջէր՝ ոգեկոչելով իր փառաւոր անցեալը, ընկերէ ընկեր՝ երգելով, բաժակը ձեռքին:

Կինը՝ Զարուհին՝ աւելին տեղ կու տար քովի տոքթորին եւ ընկերոջը: Անոնք կը խօսէին կնոջ անցուցած հիւանդութեան մասին: Կիրակոս հակառակած էր որ Ալեմտաղեան քննէր իր կինը: Տոքթորը խնդալով կ'անդրադառնար այդ գաւառական մօտայնութեան վրայ: Կը նայէր առեն առեն հայ աղջիկներուն եւ կը գանգատէր անոնց թափթփածութեան մասին:

– Էսքան տարի է Փարիզ կ'ապրեն, դարձեալ չկարողացան մի քիչ ճաշակ ձեռք ձգել, տեսէ՛ք... տեսէ՛ք...

Դրած էր իր կապիկի ձեռքը կնոջ ձեռքին վրայ, որ կը խուսափէր չարունակ: Երիտասարդը գացած էր պարելու: Առանձին էին անոնք: Զարուհի կը նեղուէր: Տոքթորը չտեսնուելու համար մարդերէն, հրած էր աթոռը մօտակայ ծառին ետեւ: Ու կէս մը հակած՝ դէպի առաջ, գաւազանով նշաններ կը դծէր հողին վրայ: Անիկա կը մտածէր: Կնոջ ժպտալից աչքերը կ'իյնային մերթ ընդ մերթ անոր վրայ: Անոնք այն տպաւորութիւնը կու տային, թէ պատրաստ են փակուելու, արբենալու՝ սիրոյ առաջին խօսքին առջեւ: Երկար լռութենէ մը վերջ վերսկսաւ խօսիլ իր կատարած ճամբորդութիւններուն մասին, տալով անոնց մասնաւոր եւ պաշտօնական հանգամանք մը: Զարուհի կ'ընդմիջէր զայն առեն առեն, ըսելու համար թէ Փարիզ ամէնէն գեղեցիկ քաղաքն է, թէ գաւառներուն մէջ ձանձրալի է կեանքը, թէ կը սիրէր ինքը աղմկոտ, կենսունակ տեղերը:

– Եթէ դուրս ելլել պէտք ըլլայ Փարիզէն, – կ'ըսէր ան, – ես պիտի ուզէի Նիւ Եորք ապրիլ:

– Նիւ Եորքի դռները գոց են դժբախտաբար մեզ՝ Հայերուս համար, – նկատել կու տար տոքթորը:

– Ուզողին համար միջոցներ չեն պակսիր, – ըսաւ երիտասարդը:

Պարէն նոր վերադարձած՝ ճակտին քրտինքները կը սրբէր ան եւ կը ժպտէր կնոջ աչքերուն նայելով:

– Ինչպէ՞ս, Աւետիս, – հարցուց բժիշկը:

– Ինչպէ՞ս... ես գիտեմ ես: Օրինակի համար, ես կրնամ ձեւակերպական ամուսնութիւն մը կատարել տիկնոջ հետ... հոն երթալէ վերջ կրնանք զատուիլ...

– Ամուսնացած է տիկինը:

– Հոգ չէ, – կը պատասխանէ Աւետիս միամիտօրէն:

Անոնք կը խնդան պահ մը, յետոյ մտիկ կ'ընեն իրենց դիմաց տեղի ունեցող իբարանցում մը:

– Կ'ուզենք, կ'ուզենք, – կը պոռար ժողովուրդը, – պարոն Կիրակոսը կ'ուզենք... Թող խօսի...

Խօսիլը է՛ն դիւրին բանն էր Կիրակոսի համար: Անիկա ելաւ կեցաւ սեղանի մը վրայ, թեւերը ետին: Պոռաց.

«Մենք եղանք, կանք եւ պիտի ըլլանք: Մենք անսպառ ենք եւ անխորտակելի: Ամէնից հին ազգն ենք մենք: Զմռռնանք մենք: Վերջալոյս մը չենք մենք: Մենք արշալոյսն ենք: Այս օտար հողերուն վրայ մենք մեր ուժերն է որ կը հաւաքենք: Եւ ո՞վ ասաց թէ կ'այլասերինք մենք: Ո՞վ ասաց, թէ Թուրքը մեզ կոտորեց: Հաւատացէք, որ նրանք մեզնից լաւ գիտեն մեր ուժը եւ կը վախենան: Ես շատ լաւ եմ ճանաչում նրանց: Ես գիտեմ թէ ինչ խեղճեր են նրանք»:

– Ամերիկա ալ ասանկ, ճիշդ այս ձեւով կը խօսին, – ըսաւ Աւետիս, հեգնելով:

Տոքթորը զարկաւ ծունկը անոր ծունկին, զգուշացնելու համար երիտասարդը յիմարութենէ:

– Ամերիկայէ՞ն կու գաք, – հարցուց Զարուհին:

– Այո՛, տիկին:

(Շար. 10)

ՄԱՐՍԷՅԼ.–

Տէր եւ Տիկին ՍթէֆէնՍտեփանեան,
Պ. Հայկ Ստեփանեան,
Տիկին Ժոզէֆին Ստեփանեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Տիկին Լէոնթին Մելքոնեան եւ զաւակները,
Պ. Արամ Շեխիկեան եւ ընտանիքը,
Շեխիկեան ընտանիք (Ամերիկա),
Տիկին Ժոզէֆին Մալքոմ եւ զաւակները (Ամերիկա),
Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր – Զաքարեան եւ զաւակները
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, ներոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԺՈԶԷՖԻՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մելքոնեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 3-ին, 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յունուար 6, ժամը 9·45ին, Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցին, 26, ռիւ Սիպիէ:

⁂

ՈՉ ԾԱՂԻԿ, ՈՉ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ, այլ՝ փոխան ծաղիկի նուէրներ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ կամ բարեսիրական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն, Արամ Շեխիկեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Ամանորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական ծնողական Մարմնի՝
Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ:

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15ին
Իսիի Օտիթորիոմի սրահին մէջ՝
11 – 13, ռիւ Տանթոն — Իսի
Վ ի ճ ա կ ա հ ա ն ո ւ թ ի ւ ն
Մուտքը ազատ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Առաջին անգամ ըլլալով,
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ 1988–Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ
Գին՝ 60 Ֆրանք:
Ստանալու համար դիմել ձեր բնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն:

M.C.A. MARSEILLE
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

SUPER - LOTO
Dimanche 10 Janvier à 15 heures
Nombreux lots de valeur
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Արժէքաւոր բազմաթիւ նուէրներ:

ՊՈՐՏՕ.–

Այրի Տիկին Նարդուհի Քէնտէրեան, զաւակները, թոռներն ու ծոռերը
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, տատին՝

ԱՀԱՐՈՆ ՔԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկ. 24–ին, 92 տարեկանին:

⁂

Այս առթիւ ընտանիքը 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իրենց հօր յիշատակին:

«ՅԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ահարոն Քէնտէրեանի եւ զաւակներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Շուշան Վահանեան 1000 Ֆր.:
ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Արշամ Պապայեան 1000 Ֆր.:
ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Սերոբ Աչճեան 200 ֆրանք:

ԻՍԻ

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հանգանակութիւն մը եւ կը սպասէ Յունուար 9 եւ 10 թուականներուն Մշակոյթի Տան մէջ, 45, ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, ժամը 14–էն 17:

Նոր Տարուան առիթով չմոռնանք մեր փոքրիկները:

Մեր անդամուհիները յոյսով ձեզի կը սպասեն:

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Diner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի Տօնածառի հանդէսը՝ Կիրակի, Յունուար 10, ժամը՝ 15–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝
6, Կոմիտաս փողոց
Մուտքը ազատ է:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — *HARATCH*»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

– ԾՆՈՒՆԴ –
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի, Յունուար 6, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին:
Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·15ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Մեր ժողովուրդի մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք թէ՝
Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը –դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար: Այս օրը՝ արձակուրդի օր է Հայերուն համար:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեքշաբթի
Մարգարէական Գրքերու Ընթերցում ժամը 17–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30–ին:

Չորեքշաբթի
Ժամերգութիւն ժամը 9·45–ին,
Պատարագ ժամը 10·30–ին,
Քարոզ ժամը 11·30–ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէք:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին
Պատարագ ժամը 10ին:
Պատարագէն ետք՝ Ջրօրհնէք:

Հինգշաբթի
Ժամերգութիւնը ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10ին:
Պատարագէն ետք հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·45ին
Պատարագ ժամը 10·45ին.
Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 12·30–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Չորեքշաբթի
Ժամերգութիւն ժամը 9–ին,
Պատարագ ժամը 10·30ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէք:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8–ին,
Պատարագ ժամը 9·30–ին.
Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ընթերցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի Ս. Ծննդեան կոնդակին
եւ քարոզ ժամը 11·15–ին,
Ջրօրհնէք ի յիշատակ
Քրիստոսի մկրտութեան ժամը 11·30ին:

Հինգշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 10–ին:

— LYON —
RADIO FOURVIERE
—03 Janvier à 9h30
Homélie
par Mgr. Norvan Zakarian
—05 Janvier à 16h30
A la découverte
de Grégoire de Narek I.
—08 Janvier à 19h45 et 22h45
A la découverte
de Grégoire de Narek II.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՕՆ

Չորեքշաբթի
Ծնունդ ժամը 9–ին,
Պատարագ ժամը 10–ին,
Քարոզ ժամը 11·15–ին,
Ջրօրհնէք ժամը 11·30–ին:

Հինգշաբթի
Մեռելոց ժամը 9–ին,
Պատարագ ժամը 10–ին,
Հոգեհանգիստ ժամը 11·30ին:
Կը պատարագէ, կը քարոզէ եւ Ջրօրհնեաց կարգը կը կատարէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ԽՉԿՐ. Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Երգեցողութիւնք՝ Եկմալեան եղանակաւ ընկերակցութեամբ երգէոնի:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Պատարագ ժամը 10–ին,
Հաղորդութիւն մանուկներու ժամը 11·30–ին:
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ ԽՉԿՐ. ՍԻՍԱԳ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Կը կարդայ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին սրբատառ կոնդակը:

Հինգշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին,
Պատարագ ժամը 10–ին:
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց:
Տէրհայրը կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ներկայ կ'ըլլայ գերեզմաննոց:

ՊՈՒՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին,
Քարոզ ժամը 11·30–ին:
Ջրօրհնէք ժամը 12–ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Չորեքշաբթի
Պատարագ ժամը 10–ին,
Ջրօրհնէք ժամը 11·30–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Չորեքշաբթի
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30ին,
Պատարագ ժամը 9·45ին,
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական Ջրօրհնէքի արարողութիւնը:

Հինգշաբթի
Պատարագ ժամը 10–ին.
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ- ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Չորեքշաբթի
Պատարագ ժամը 10–ին,
Ջրօրհնէք ժամը 11·30–ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Չորեքշաբթի
Պատարագ ժամը 10–ին.
երգեցողութեամբ եկեղեցւոյս Շնորհալի երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ՍԻՍԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:

Հինգշաբթի
Ժամերգութիւն ժամը 10–ին.
որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
MERCREDI 6 JANVIER 1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.655 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16 655

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԷՆ ԿԻՑՕ հապճեպ դատավարութեամբ մը տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ լրտեսութեան համար: Դատը տեսաւ «Յեղափոխական յատուկ դատարան» մը, մինչ իր փաստաբանը՝ մէթր Իվ Ժուֆա միշտ վիզային կը սպասէր Փարիզի աֆղան հիւպատոսարանէն: Միակ յոյսն այն է որ նման իր նախորդին (Ապուշար 18 տարուան դատապարտուած) շուտով կ'արտաքսուի:

ԷԼԻԶԷ, Երկուշաբթի օր, հրմշտուքի կեդրոն դարձած էր, քանի ըստ աւանդութեան, ամանորի բարեմաղթութիւններ կը ներկայացնէին՝ կառավարութիւնը, սահմանադրական Խորհուրդը, զանազան մարմիններ, ի շարս որոնց՝ դիւանագիտական մարմինը: Հոս ալ, կաֆ մը եղած է, սխալմամբ հրաւիրուած է նաեւ Պարսիկ գործավարը, մինչ յարաբերութիւնները խզուած են եւ Իրանը կը ներկայացնէ Փաքիստան:

ԼԻԼԻ ԼԱՍՔԻՆ տաւիղին «մեծ տիկինը» որ բացառիկ նուագող մը ըլլալէ զատ, նաեւ սերունդ հասցուցած է, մեռաւ 94 տարեկանին: Փոքրահասակ, նուրբ կին մը, որու անունը պիտի չանջատուի տաւիղէն եւ որ այսօր քիչ մը որբ կը ձգէ բոլոր տաւղահարները:

ԳԵՐՄԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԻՆ սպանութիւնը խորհրդաւոր կը մնայ: Կայ նախ այդ պահարանը, որու մէջ Քիւրտիստանի ազատագրութեան ճակատը տէր կ'ըլլար, ապա այլ կասկածներ՝ հասարակ ոճիր կամ յատուկ սպասարկութիւններու հաշուեյարդար: Առաջին վարկածը կը հերքուի Փարիզի քրտական շրջանակներուն կողմէ: Քիւրտ հիմնարկէն կը շեշտեն թէ Թուրք գաղտնի սպասարկութիւնները ատակ են նման գործողութիւններու վարկաբեկելու համար Քիւրտերը: Նոյնը ըրին, կ'ըսեն, Շուէտի մէջ, կարծել տալով թէ քրտական մատ կայ նախարարապետին սպանութեան մէջ: Միւս կողմէ սակայն, Թրքական Անատոլու գործակալութիւնը յայտնած է թէ Լոնտոնի իր գրասենեակը հեռաձայնային հաղորդակցութիւն մը ստացած է, ուր դէչ Թուրքերէն խօսող մը յայտնած է թէ կը հեռաձայնէ եւրոպական քաղաքէ մը եւ թէ Քիւրտիստանի ազատագրական ճակատը տէր կ'ըլլայ ոչ միայն Փարիզի ահաբեկչական արարքին այլեւ Իզմիր ինկած օդանաւի պայթումին (16 մեռեալ): Թուրքիոյ փոխադրութեան նախարարը, որ տեղւոյն վրայ գացած էր, յայտարարած էր որ խափանարարական արարք մը անկարելի չէ: Յիշենք որ Քիւրտերու եւ Գերմանացիներու միջեւ խնդրոյ առարկայ գլխաւոր կէտն է 700 հազար մարքի գրաւումը, զոր գերմանական ոստիկանութիւնը կատարած է Յուլիս 27-ին, Քէօլնի քրտական ազգայնական շրջանակներու մէջ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ թեկնածուն՝ Անտրէ Լաժուանի կ'ուզէ որ Պետութիւնը չհաստատէ Ժիսքար փոխառութիւնը եւ այդ տասնեակ միլիոնները տրամադրէ օգնելու համար ընկերային ապահովութեան, գործազրկութեան: Համայնավարները դէմ են նաեւ որ կուսակցութիւնները իրենց նիւթականը հանրային ձեւով ապահովեն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ, Երկուշաբթի օր բացուեցաւ դատավարութիւն մը, որ շատ նեղ կացութեան կը մատնէ երկիրը: Դատուողն է Լիբանանցի ահաբեկիչ մը՝ Ապպաս Համատէ (շիի) 29 տարեկան, որ մեղսակից կը նկատուի երկու Գերմանացիներու առեւանգումին 1987 Յունուարին (մէկը ազատ արձակուեցաւ, բայց միւսը միշտ պատանդ է): Սպառնալիքներ հասած էին արդէն Պէյրութէն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ, ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ... ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Միացեալ - Նահանգներու ցեղասպանութեան թանգարանը կը շարունակէ խռովել Թուրքերը, որոնք, ինչպէս ծանօթ է ոչ մէկ կապ ունին ցեղասպանութիւն որակուած որեւէ ջարդի հետ: Կը մնայ հազարումէկ միջոցի դիմել ճար մը գտնելու համար եւ փաստելու որ մէկուկէս միլիոն - ո՛չ, 300 հազար միայն - Հայեր մեռան սովէ, հիւանդութենէ, յոգնութենէ եւայլն, եւայլն:

*

Միացեալ - Նահանգներու մէջ մօտ ատենէն հիմնարկէքը պիտի կատարուի «Ցեղասպանութեան Թանգարան»ին, որու մէջ Հրեաներու հետ տեղ պիտի գրաւեն Հայերը: Ինչպէս ծանօթ է, այս թանգարանը կը հիմնուի ցոյց տալու համար ցեղասպանութեան մը արհաւիրքը, ու կը միտի յաջորդ սերունդները զգուշացնելու նման արարքներէ: Մտքերու մէջ թարմ է այն պայքարը զոր մղեց ամերիկահայութեան լիազօր խաւը, ապահովելու համար Հայերու եւս մասնակցութիւնը վերոյիշեալ թանգարանին. մասնակցութիւն, որ երկար ատեն բախեցաւ հրեայ տարրին անզիջող կեցուածքին, մերժումին: Եւ ի վերջոյ կարելի եղաւ տարհամոզել զանոնք նիւթական կարեւոր յատկացումի մը շնորհիւ:

Հայերու եւս մասնակցութեան պարագան խոր ընդվզում պատճառած է Թուրք շրջանակներու, քանի որ այդ որոշումով Թուրքիոյ ուղղուած կ'ըլլայ ցեղասպանի ամբաստանութիւնը: Թուրք մամուլը բռնկած է պարբերաբար տեղ տալ յօդուածներու, ուր կը շեշտուի այս պարագան ու անյապաղ հարկաւոր միջոցներու դիմելու անհրաժեշտութիւնը:

Վերոյիշեալ յօդուածներէն մէկը («Միլլիյէթ», Դեկտեմբեր 30) զոր ստորագրած է Մ. Ալի Պիրանտ, կը խօսի միջոցառումներու շրջանակին մէջ Հրեաներու վերապահուած բաժնին մասին այն պատճառաբանութեամբ, որ ցեղասպանութեան ենթարկուած ժողովուրդի իրենց մենաշնորհը բաժնելով Հայերու հետ, պիտի պարտաւորուին նաեւ անոնց հետ բաժնել իրենց վայելած առաւելութիւնները, որոնք արդիւնք էին իրենց ենթարկուած այդ ծանր փորձառութեան:

Ամերիկայի, Թուրքիոյ հրեայ հաւաքականութիւններու վիճակուածէն զատ, այս ուղղութեամբ կատարելիք դեր ունի նաեւ Իսրայէլի Պետութիւնը: Ան յայտնի ազդեցութիւն ունի Ամերիկայի հրեայ հաւաքականութեան վրայ եւ կայ նաեւ այն իրողութիւնը, թէ կ'ուզէ լաւ յարաբերութիւններ մշակել Թուրքիոյ հետ: Ուրեմն Իսրայէլ պէտք է փութով շարժման անցնի ու ջանայ արգելք ըլլալ Հայերու այս խանգարող մասնակցութեան:

Այս արգելքը իրագործելու աշխատանքին մղուած են նաեւ Ամերիկայի Թրքական միութիւնները. անոնք վճռած են դատական հետապնդումի ձեռնարկել Քալիֆորնիոյ կառավարիչ Ճ. Տէօքմէճեանի դէմ, եթէ ան դասագիրքերու մէջ տեղ տայ «կարծեցեալ ցեղասպանութեան» վերաբերեալ գրութիւններու: Նոյն միութիւնները, Հայերու մասին պատմական վաւերագրերու հաւաքածոյ մըն ալ պատրաստած, 40 հազար տպաքանակով հրատարակած ու սկսած են բաժնել ամերիկեան վարժարաններու, գրադարաններու, մամուլին ու Քոնկրէսի անդամներուն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30 — 31)

ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԳՈՂԱԿԱՆ ՈՒԺՈՎ

ԶՐՈՅՑ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Գրիգոր Պըլտեանը կը ճանչնայի Սփիւռքի մամուլին մէջ տպագրուած յօդուածներէ, բանաստեղծական եւ գրականագիտական գիրքերէ: Փոխադարձ հետաքրքրութենէ ծնունդ առաւ մեր նամակագրութիւնը, իսկ առաջին անգամ հանդիպեցանք վերջերս, աշնան, եկած էր Երեւան՝ նպատակ ունենալով նիւթեր հաւաքել 1914 - 23 թուականներու հայ քերթողութեան մասին աշխատութիւն մը գրելու համար:

Վերջին տարին բաւական բեղնաւոր եղաւ Ֆրանսահայ գրական մտաւորականութեան հետ Հայաստանի Գրողներու Միութեան գրական առընչութիւններու հարցին մէջ. այս կարճ ընթացքին երկու անգամ Հայաստան այցելեցին բանաստեղծ, գրական գործիչ Զուլալ Գազանճեան, արձակագիր, հրապարակագիր Արփի Թոթոյեան եւ ահա գրեթէ երկու շաբաթ մեր հիւրն էր Գրիգոր Պըլտեան:

Ի տարբերութիւն Զուլալ Գազանճեանի, որուն մեր գրական հասարակութիւնը քիչ թէ շատ ծանօթ է մամուլին մէջ տպագրուած բանաստեղծութիւններէ, Գրիգոր Պըլտեան Հայաստանի մէջ տակաւին հրապարակումներ չէ ունեցած եւ այս տեսակէտէն հաւանաբար տեղին է քիչ մը ներկայացնել զինք մեր ընթերցողներուն:

Ան ծնած է Պէյրութ՝ 1945-ին: Նախակրթութիւնը ստացած է Նշան Փալանճեան ճեմարանին մէջ: 1967 - 74 թուականներուն ուսանած է Փարիզի Սորպոնի համալսարանի փիլիսոփայութեան լսարանը: Աւարտելէ ետք եւ մինչ այդ ալ զբաղած է լրագրութեամբ: Բանաստեղծութիւններ գրած է տակաւին Ճեմարանին մէջ ուսանելու շրջանին. այդ տարիներէն մամուլի մէջ հանդէս եկած է գրաքննադատական - գրականագիտական յօդուածներով: Թղթակցած է նաեւ ֆրանսական մամուլին: Ցայսօր հրատարակած է բանաստեղծական հինգ հաւաքածոներ, մենագրութիւններ Նարեկացիի, Վարուժանի, Ինտրայի, Զարենցի եւ մեր միւս մեծերու մասին: Բազմիցս հանդէս եկած է նաեւ մեր ժամանակակից գրականութեան հարցերուն նուիրուած յօդուածներով: Այս տարի Յունիսին Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովին ան ընտրուեցաւ վարչութեան նախագահ: Հոնկէ ալ սկսաւ մեր զրոյցը.

— Կը շնորհաւորեմ եւ անչափ ուրախ եմ, որ այդ կարեւոր գործը իր ձեռքը առած է ամէն բանով՝ թէ՛ տարիքով, թէ՛ գիտութեամբ, վաստակով ու եռանդով յարմար անձնաւորութիւն մը: Այսուհանդերձ, ի՞նչ բան ստիպեց ձեզ յանձն առնել այդ յոգնատանջ աշխատանքը. գրական գործունէութիւն, գումարած դասախօսական աշխատանք Սորպոնի Արեւելագիտութեան լսարանը, ուր հայ նոր գրականութիւն կը դասաւանդէք...

— Գումարած Լիոնի համալսարանը, ուր արդէն կը դասաւանդեմ հայ հին գրականութիւն: Համաձայնելուս պատճառները շատ են: Նախ, որ մարդիկ որոշեցին զիս ընտրել: Հրաժարիլը նահանջ կը նշանակէր: Եւ յետոյ, գրողները՝ որոնք համախմբուած են մեր Ընկերակցութեան մէջ, համակրելի, շնորհալի մարդիկ են, որոնց հետ հանդիպիլը մեծ հաճոյք է ինծի համար: Շատերու՝ օրինակ Արփի Թոթոյեանի, Զուլալ Գազանճեանի, Մարկ. Նշանեանի հետ մտերիմ կապերու մէջ եմ եւ անոնց օգնութիւնը կ'ենթադրեմ, որ շատ պիտի դիւրացնէ իմ գործը: Մեր գործը: Ընելիքներ, մտայղացումներ շատ ունինք: Ամենակարեւորը՝ սերտացնել յարաբերութիւնները մայր հայրենիքի հետ: Հայաստանի գրողներու կազմակերպութեան հետ մշակած ենք միջոցառումներու ծրագիր մը. անոնք փոխադարձ այցելութիւններն են, գրական կարեւոր դէպքերը, զորս կ'ուզենք նշել Հայաստանի Գրողներու Միութեան հետ համատեղ, գտնել նոր ձեւեր՝ աշխուժացնելու համար Ֆրանսահայ գրական, մշակութային կեանքը... Մեծ յոյսեր կը կապենք մեր նոր «Տարեգիրք»ի հետ, որուն ծաւալը պիտի ձգտինք 32-էն հասցնել 160 էջի: Կ'ուզենք նաեւ մեր շուրջ համախմբել ֆրանսերէն ստեղծագործող հայ գրողները, յատկապէս երիտասարդները, սէր արթնցնել անոնց մէջ մայրենի գրականութեան եւ մշակոյթի նկատմամբ: Ի հարկէ, ընելիքներ շատ կան, սակայն, պէտք է նշեմ, որ առանց ձեր օգնութեան դժուար կ'ըլլայ: Նման օգնութեան, խրախուսանքի խոստումներ ես արդէն ստացած եմ՝ այս ծրագրի մեծ մասը կազմուած է Փարիզ, Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեանի Ֆրանսա տուած այցելութեան ժամանակ...

— Առաջին անգամ դուք Հայաստան եղած էք 1971-ին: Եւ ահա երկրորդ անգամ՝ 16 տարի ետք: Ի՞նչ փոփոխութիւններ նկատեցիք:

— Մեծցած ու գեղեցկացած է Երեւանը, նոր ,հետաքրքրական կառոյցներ տեսայ: Թարմութիւնը դեռեւս քիչ է գրա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԱԽՏԱԾ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նոր տարուան առթիւ կատարուած բազմաթիւ մաղթանքներէն լաւատեսութեան վերաբերողը շուտով իրականութիւն դարձաւ 1988-ի առաջին օրն իսկ հասած նամակով մը: Զայն գրողը տեղեկացնելէ ետք իր ծերունի հօրը մահը, կը նշէ թէ ան որքա՜ն կապուած էր թերթին: Այսքանէն ետք, սակայն նամակը չի շարունակուիր նման պարագաներու մեր ստացած երկտողներու ոճով ու պարունակութեամբ: Գրուածը «հայրս մեռաւ, տան մէջ ուրիշ հայերէն կարդացող չկայ, խնդրեմ թերթին առաքումը դադրեցուցէք» չէ: Այս երկտողը կամ յանկերգը կարդացած ենք ու լսած շատ յաճախ. ան ընկերացած է ծերունի ծնողքներու մահուան լուրին. ծնողքներ, որոնցմով ընտանիքի մը մէջ կը մարի հայկականութեան վերջին նշոյլն ալ:

Տարուան առաջին օրը հասած տողերը հետեւեալը կ'ըսեն. «Նման պարագաներուն յաճախ կը պատահի թերթին կասեցումը. սովորութիւնը խախտելու համար հաճեցէք նոր բաժանորդ մը արձանագրել. իմ քոյրս, որուն որոշումը ուղղակի կապուած կը մնայ մեր հօրը մահուան հետ»:

Որքա՜ն դիւրին պիտի ըլլար լաւատես ըլլալ, եթէ մեր խախտած սովորութիւններուն բոլորն ալ նմանէին այս օրինակին:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԵՐ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

Ա.

Սուրէն Այվազեանի դիմումնագիրը, ձեռքէ ձեռք՝ ռուսերէնէ թարգմանաբար լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ: Հին, այլ հրատապ հարց մը կ'արծարծէր՝ պատմական հիմունքներով: Ի դէպ, հեղինակը ծնած է 1915, Յունուար 9-ին, Խնձորեսկ գիւղը, ներկայիս Գորիս շրջանը, Հայաստան: 1934-ին կ'աւարտէ Գորիսի մանկավարժական կեդրոնը: Այնուհետեւ, ուսուցչական պաշտօններ կը վարէ: Ապա՝ շրջանաւարտ Բաքուի բանասիրական փաքիւլթէէն: Հեղինակ երկերու, որոնցմէ ամէնէն կարեւորը կը մնայ Ճակատագիրն Հայոցը: Բայց առաւելաբար, բանասիրական ճիւղերուն կը հետեւի, դառնալով կարեւոր անուն մը այդ մարզերուն մէջ:

Հեղինակը կը խօսի մեր պատմական իրաւունքներուն մասին, խորհրդային սահմաններէն ներս եւ Ազրպէյճանի շրջագիծին մէջ, ենթակայութեան տակ, գըլխաւորաբար Թուրքերու հետեւութեամբ Ազրպէյճանցիներու պատմական խեղաթիւրումներուն մասին: Ասոնք կը միտին հայապատկան շրջագօտիները ոչ-հայկական նկատել:

Այս առիթով կը փորձենք պատմական ծիրին մէջ ո՛չ միայն ընդգծել տուեալ շրջաններուն անցեալի երեսները, այլեւ ցոյց տալ, թէ ինչո՞ւ Մոսկուա ցայսօր կը ձգտի Լեռնային Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը պահպանել Բաքուի հակակշռին տակ, գիտակցելով հանդերձ, թէ ասոնք պատմական – աշխարհագրական գետնի վրայ կը մնան հայկական:

Ակնարկ մը անցեալին էջերուն վրայ:

Ազրպէյճան կը խորհրդայնանայ 1920, Ապրիլ 28-ին: Բաքուի նոր վարիչները հետեւողական ուղիներով կը շարունակեն նախկին՝ Մուսաւաթական կառավարութեան քաղաքականութիւնը հայապատկան հողերու նկատմամբ: Այլ խօսքով՝ իրենց նախորդներուն նման կը մերժեն ընդունիլ, թէ Ղարաբաղ եւ Զանգեզուր, Նախիջեւանի գաւառը ու քանի մը մերձ վայրեր անբաժան մասերը կը կազմեն Հայաստանի:

Այս քաղաքականութեան ակնառու վըկայութիւնը կը գտնենք Սերգէյ Կիրովի գրաւոր զեկուցումին մէջ, ուղղուած Զիչերինի: Ս. Կիրով, որ կը մնայ Խորհ. Ռուսիոյ դիւանագիտական ներկայացուցիչը Վրաստան, Խորհ. Ռուսիոյ արտաքին կոմիսար Զիչերինի յանձնարարութեամբ, 1920, Յունիս 2-ին կը տեսակցի Հայաստանի Հանրապետութեան Թիֆլիսի ներկայացուցիչ Տիգրան Բէկզադեանի, ինչպէս նաեւ Խորհ. Ազրպէյճանի արտաքին նախարար Հիւսէյինովի հետ:

Կիրով կը մատնանշէ իր բազմաթիւ հանդիպումները երկու կողմերուն հետ, կ'արձանագրէ իր եզրակացութիւնը.–

Այդ բոլորի հետեւանքով ես հասայ մի քանի՝ Ադրբեջանցիների պատրաստակամութեան Հայաստանի զիջելու Շարուր – Դարալագեազի ծաւառը, իսկ մնացածը, այսինքն՝ Նախիջեւանի գաւառը, Օրդուբադը, Ջուլֆան, Զանգեզուրը, Ղարաբաղը անվերապահօրէն իրենցն համարում: Հայաստանի ներկայացուցիչները իրենց հերթին կտրականապէս պահանջում են նոյն մարզերը: Ադրբեջանցիների գլխաւոր մոտիվն այն է, որ այդ մարզերը Մուսավաթական կառավարութեան օրօք պատկանում էին Ադրբեջանին եւ այդ մարզերի զիջումը, ըստ նրանց, այժմ կը վարկաբեկի խորհրդային իշխանութեանը ո՛չ միայն Ադրբեջանում, այլեւ Պարսկաստանում ու Թուրքիայում...: Այսպէս անյուսալի մնում է այդ հարցը այստեղ: Ես հաղորդում եմ ձեզ, որ ստեղծուած դրութիւնից դուրս գալու միակ ելքը՝ դա Մոսկուայում այդ հարցի հաստատ լուծումն է, միայն նրա հեղինակութիւնը կարող է լուծել գործը: Անհնարին է դանդաղել այս հարցում, որովհետեւ վիճելի մարզերում ընդհարումները, սիստեմատիկ կոտորածները սարսափելի կերպով վարկաբեկում են մեր քաղաքականութիւնը եւ այդ բոլորը վերագրում են կա՛մ մեր դիտաւորութեանը, կա՛մ մեր անճարակութեանը (*Սամուէլ Այխանեան «Սով. Ռուսաստանի դերը հայ ժողովրդի ազատագրման գործում* – 1917 – 1921 *թթ.* 1964, *էջ* 117 – 118, *Երեւան»*):

Դիւանագիտական բնոյթի խօստումներու «շրջադարձ» մը կ'արձանագրուի 1920, Դեկտեմբերի սկիզբներէն մինչեւ 1921-ի կէսերը: Արդարեւ, հետզհետէ իրարու կը յաջորդեն պաշտօնական անձնաւորութիւններու դեկլարացիաներ, նոյնիսկ համաձայնագիրներ՝ պաշտօնական ստորագրութիւններով, ընդգծելու համար, թէ խնդրոյ առարկայ վերոյիշեալ բոլոր շրջաններն ալ, անխտիր, Հայաստանի անբաժան մասերը կը կազմեն:

Առաջին պաշտօնական դեկլարացիան կը կատարէ Ազրպէյճանի Յեղկոմի նախագահը՝ Նարիման Նարիմանով, 1920, Դեկտեմբեր 1-ին, Բաքու: Ս. Օրջոնիկիձէ կը հաստատէ:

1920, Դեկ. 2-ի հայեւռուս համաձայնագիրը՝ Դրօ – Լեգրան ստորագրութեամբ Խորհ. Ռուսիոյ խոստումը կ'ապահովէ խորհրդայնացած Հայաստանի սահմաններուն մէջ նկատելու Երեւանի նահանգը իր բոլոր գաւառներով, Կարսի շրջանի այն մասը, որ ռազմական գետնի վրայ կապահովէ տիրապետումը Զաջուռ կայարանէն մինչեւ Արաքս կայարան երկարող երկաթուղիին, Գանձակ նահանգի Զանգեզուր գաւառը, նոյն նահանգի Ղազախ գաւառի մէկ մասը եւայլն:

1921, Մայիս 12-ին, Զանգեզուրի Ղալաջող, – Ղալաջուղ, – գիւղը Խորհ. Հայաստանի պաշտօնական բանագնացները՝ Արտաշէս Կարինեան եւ Կարմիր բանակի ներկայացուցիչ Վ. Մելնիկով, գրաւոր կ'ընդունին Լեռնահայաստանի ներկայացուցիչներուն առջեւ, թէ Զանգեզուրն ու Լեռնային Ղարաբաղը, իբրեւ Հայաստանի անքակտելի մասեր, կը մտնեն անոր կազմին մէջ:

1921, Յունիս 12-ին, Խորհ. Ազրպէյճանի եւ Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւններուն միջեւ կնքուած համաձայնագրով, Լեռնային Ղարաբաղը նոյն թըւականէն սկսեալ մաս կը կազմէ Հայաստանի:

Կարճ: Յայտարարութիւններն ու ըստորագրութիւնները անպակաս կ'ըլլան յիշեալ կարճ ժամանակաշրջանին: Կը կըրեն անունները Նարիմանովի, Օրջոնիկիձէի, Ա. Միասնիկեանի, Պ. Մակինցեանի, Ա. Բէկզադեանի, Ս. Սրապիոնեանի (Լուկաշին), Ա. Կարինեանի, Ա. Նուրիջանեանի եւ դեռ ուրիշներու:

Ինչո՞ւ այս «շրջադարձը» 1920, Դեկտեմբերի սկիզբէն մինչեւ 1921-ի կէսերը: Պատասխանը շատ պարզ կը մնայ: Հայաստան կը խորհրդայնանայ 1920, Դեկ. 2-ին: 1921, Փետ. 18-ին ծայր կու տայ հակախորհրդային ապստամբութիւնը: Ապրիլի սկիզբները Կարմիր բանակը վերստին մուտք կը գործէ Երեւան: Լեռնահայաստանը, որ կը կազմուի Սիւնիքի, բուն Զանգեզուրի, Արեւիք – Գենվազի եւ պղինձի հանքերով հարուստ Ղափան գաւառներէն, մինչեւ Յուլիսի կէսերը յաջողութեամբ դէմ կը դնէ կարմիր ուժերու գրոհներուն: Ցորչափ Հայաստան վերջնապէս իր ամբողջութեամբ չենթարկուիր համայնավար իշխանութեան հակակշռին եւ Մոսկուա չապահովեր իր անվիճելի գերիշխանութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան հողերուն վրայ, Մոսկուա եւ անոր թելադրութեամբ Բաքու անհրաժեշտ կը նկատեն սիրաշահիլ ամբողջ Հայութիւնը, անոր երաշխաւորելով իր երկրին հողային միասնականութիւնը, ամբողջութիւնը:

Յայտարարութիւններն ու գրաւոր համաձայնագիրները դիւանագիտական ընթացիկ խաղեր կը դառնան Խորհ. Ռուսիոյ համար: Պարզ՝ Մոսկուայի ռուսեւթուրք համաձայնագիրը:

1921, *Մարտ 16-ին, կնքուած վերոյիշեալ համաձայնագիրին 3-րդ յօդուածին համաձայն՝* «Երկու դաշնագրող կողմերը համաձայն են, որ Նախիջեւանի շրջանը, – այն սահմանների մէջ, որ մատնանշուած են սոյն դաշնագրի Գ. յաւելուածի մէջ, – կազմի մի ինքնավար երկրամաս, Ադրբեջանի հոգատարութեան տակ, պայմանով, որ Ադրբեջանը սոյն հոգատարութիւնը չի զիջի որեւէ երրորդ Պետութեան»:

Նոյն տարուան Հոկ. 13-ի Կարսի դաշնագիրով (Յօդ. 5) գործնական փուլի կ'ենթարկուի տուեալ որոշումը: (Ժողովածու գործող դաշինքների, հտ. Ա., Մոսկուա, 1924):

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԷՆ

ԶՈՒԱՐԹ ՀԻՒԱՆԴԸ ԵՒ ՄՏԱՀՈԳ ՉՈՐՍ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

Անակնկալներ եւ ուրախ յիշատակներ յաճախ օգտակար են համաժողովին հըմայքին, կարեւորութեան եւ յաջող եզրակացութեան: Զուարթ մթնոլորտը յաջող հաւաքոյթի մը ապացոյցն է, բայց պէտք է ուշադիր ըլլալ ծանր պարագաներուն:

❦

Ընդունուած սովորութիւն մըն է որ հաւաքոյթներ, ժողովներ եւ պաշտօնական կամ անպաշտօն խմբային ձեռնարկներ տեղի կ'ունենան աշնան ամիսներուն: Ամառուան արձակուրդներէ յետոյ նոր փորձառութեամբ նոր տարեշրջան սկսելէ առաջ կարեւոր է նոր ծրագիրներ ներկայացնել ժողովին ընթացքին:

❦

Եւրոպական սկաուտական Միութեան Ժընեւի գրասենեակի ընդհ. վարիչը հաւաքոյթի հրաւէր մը պատրաստած էր բացառիկ ժողովի մը համար, ուր կարեւոր եւ այժմէական շատ մը բաներ պէտք է լուծուէին: Հաւաքոյթը տեղի կ'ունենար սկաուտական միջազգային կեդրոնական շէնքին մէջ, Գանտէրշթէկ գիւղաքաղաքին մօտ. Պէռնի ալպեան շրջանի լեռներուն ստորոտը դաշտերը, շէնքը եւ լեռնադաշտերը սկաուտական կազմակերպութեանց տրամադրութեան տակ են: Շրջանը շատ գեղեցիկ է, հրաշալի գեղեցկութեամբ բնութեան մէջ շրջապատուած լեռնադաշտերով ուր Գանտէր գետակը ջրվէժի մը նման աղմկոտ եւ արագ կ'անցնի օձապտոյտ, երբեմն հանդարտ, երբեմն բարկացած:

Համաժողովին հրաւէրները ամիսներ առաջ ուղարկուած էին. նախ շրջաբերականներ, յետոյ գոց նամակներ, յետոյ դարձեալ նամակ կամ հեռագիր պատասխանի մը համար: Եւրոպական սկաուտական կազմակերպութեանց պետերը մեծ թիւով ներկայ էին. հեռագիրէն եւ հեռախօսէն ետք ես ալ պատրաստ էի մասնակցելու հակառակ աննպաստ օդերուն, դէշ կլիմային:

Պատուիրակները կու գան, գրեթէ բոլոր եւրոպական երկիրներէն. կազմակերպութիւնը կատարեալ է, բայց շատ մը անախորժ անակնկալներ կան. Գանտէր գետը «ուղիղ ճամբէն շեղած է» եւ իր մէկ պզտիկ թեւը մեր միջազգային տունին տակէն կ'անցնի հիմա, խախտելով շալէին հիմերը եւ ողողելով ամբողջ վարի յարկերը, հետը բերելով ցուրտ եւ խոնաւութիւն հակառակ եղած մեծ ծախքերուն եւ սկսուած աշխատանքներուն, տակաւին շատ ընելիք կայ «շեղած գետակը կանոնաւոր ճամբու մէջ բերելու»: Միեւնոյն ժամանակ ձիւնախառն անձրեւ մը մեզ աւելի կը նեղացնէ:

52 պատուիրակներ եկած են, եւրոպական երկիրներէ. Իրլանտայէն, Մալթա կղզիէն, Անգլիայէն, Փորթուկալէն, Կիպրոսէն եւլն. եւ մենք հայերս բնականաբար:

Զորական հոգի կը տեղաւորուինք ամէն մէկ սենեակի մէջ: Բոլորս ալ ուրախ ենք այս հանդիպումին համար: Կը սպասարկէին զուիցերացի կամաւոր սկաուտներն ու խմբապետուհիները:

Նոյն սենեակին մէջ տարօրինակ կարգադրութեամբ մը չորս բժիշկներ ենք ամերիկացի, կիպրացի, փորթուկալցի ու ես: Իրար կը ճանչնանք արդէն եւ գոհ ենք. բայց ցուրտն ու խոնաւութիւնը կը նեղեն մեզ:

Ընթրիքը պատրաստուած է մեծ վրանի մը տակ. տաքցուած բայց ցուրտ: Ճաշէն ետք կը խօսինք յաջորդ օրուան յայտագրին մասին. երկու օրուան աշխատանք ունինք. Կիրակի կը վերջանայ համաժողովը, բայց մինչ այդ աշխատանքը կարեւոր է:

❦

Յաջորդ առաւօտ բոլորս ալ մսած կ'արթըննանք եւ կը սկսի մեր գործը. յանձնախումբերու կազմութիւն եւ լիակատար նիստեր. օրը կ'անցնի աշխատանքով. երեկոյեան յոգնած եմ եւ կանուխ վեր կ'ելլեմ քանի մը ծածկոցներ առնելու:

Յաջորդ առաւօտ կը զգամ որ ջերմութիւն ունիմ եւ դող. ջերմաչափը 40 աստիճան ցոյց կու տայ: Քանի մը վայրկեան վերջ ընկերներս գիս չգտնելով կու գան սենեակս:

Փորթուկալցի բարեկամս մտահոգ է դանդաղ բազկերակիս համար.

– Այդ մասին հոգ մի՛ ընէք, կ'ըսեմ, շուտով բազկերակն ալ պիտի բարձրանայ:

– Ընդհանուր քննութիւն մը պէտք է, կ'ըսէ Ամերիկացին, հոս կարելի չէ:

Կիպրացի բժիշկը կ'առաջարկէ հիւանդանոց երթալ.

– Քեզի տաք սենեակ մը, կակուղ անկողին եւ հանգիստ պէտք է կ'աւելցնէ ան:

– Ինծի մտիկ ըրէք, կ'ըսեմ, ամէն բանէ առաջ ես գիտեմ թէ ինչ ունիմ. սովորական ձեւ մըն է ցուրտին դէմ պայքարելու. միակ միջոցը հեռաձայնել է Միքայէլին, որ ամէնէն արագ միջոցներով հասնի եւ ընկերանայ, գիս տուն տանի:

– Սպասենք հեռաձայնին համար, կը համոզէ Ամերիկացին. նախ կանչենք այստեղի բժիշկը, շատ հմուտ է: Երեք սկաուտ բժիշկները կը համաձայնին ու ես կը զոհուիմ այս առաջին քուէարկութեան:

Կը հեռաձայնեն եւ կէս ժամ ետք բըժիշկը կու գայ: Սիրտս շատ հանգիստ չէ, չորս բժիշկ դէմս, ես մինակս. փախուստ տալու ոչ մէկ միջոց ունիմ... համակրելի է բժիշկը:

Ընդհանուր քննութիւն. արեան ճընշում, թոքերը, լեարդը կարգով եւ զուիցերական կարգապահութեամբ կը քննըուին: «Հաւանաբար կրիփ է, կ'ըսէ, մասնաւոր դեղի պէտք չկայ. տաք թէյ եւ շաքար. գիս տեղեակ պահեցէք»:

– Հիմա կրնամ հեռաձայնել Միքայէլին, կ'ըսեմ, դժուար կը գտնէք զինքը, բայց ան ճարպիկ է վաղը առաւօտ հոս կ'ըլլայ եւ կը վերադառնանք տուն:

Ջերմութիւնս իջած է 38 աստիճանի. հակառակ արգելքներու կը հեռաձայնեմ տուն. Միքայէլ շուտով մէջտեղ կ'ելլէ վստահ եմ:

❦

Պատուհանէն կը դիտեմ մեր սիրելի Գանտէրշթէկը. այսօր անհաւատալի ձիւն եւ անձրեւ ամառուան սկիզբը. գետը կորսնցուցեր է իր ճամբան. ես ալ ինքզինքս կը մխիթարեմ տաք թէյով ու շաքարով: Որքան պիտի ուզէի դէպի առուակը երթալ, լաւ մը թրջիլ եւ թարմանալ: Բայց մութը եւ մշուշը լռութիւն եւ տխրութիւն ստեղծած են:

Յաջորդ առաւօտ արեւը ծագած է. լեռները ոսկեգոյն, կանանչը կը փայլի, լոյսը ամէն կողմ է: Մեզ կ'արթնցնեն. մեկնելէ առաջ կ'ողջագուրուինք, եւ անգամ մը եւս բժիշկի ու հիւանդի դերերը կը շրջուին:

Լաւ կը զգամ ինքզինքս եւ կը ջանամ հետեւիլ օրակարգին, ընկերներս կը ժըպտին, ուրախ են որ ոտքի եմ:

❦

Կիրակի առաւօտ լաւ կը զգամ ինքզինքս. Միքայէլ կը հեռաձայնէ. առաւօտեան Պէռն հասած է. կ'ուրախանայ որ լաւ եմ:

Եւրոպայի սկաուտական կոմիտէին նախագահը, բարեկամս Ճօն, կ'առաջարկէ գիս իր կառքով տանիլ մինչեւ կայարան: Հոն անսովոր բազմութիւն մը կայ: Կ'երթանք ճաշելու:

⁂

Երեք սկաուտ բժիշկներս չեն մոռցած այս նշանաւոր աշունը եւ մեր յաջորդական հանդիպումներուն կը խօսինք այդ համաժողովին մասին. քնինչի ակնարկներով կը նային ինծի եւ գոհ կ'երեւին. տկարութիւնս մեծ ճիգի մը պէտք չունէր կարգի գալու համար, բայց կարեւոր էր բարեկամ սկաուտ բժիշկներուս դիմադրութիւնս...:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԵՒՊԱՏՈՐԻՈՅ Ս. ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՀԱՅԿ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ղրիմի Թերակղզիի արեւմտեան մասը գտնուող Եւպատորիա քաղաքը իր գոյութեան 2500 տարուան ընթացքին բազմիցս աւերուած եւ նորէն վերականգնուած է: Անոր անուանափոխումները՝ Կերկինիդա, Կէօզլեւ եւ վերջապէս Եւպատորիա, այդ վերափոխութիւններու յատագոյն ապացոյցն են:

Հին քաղաքներէն շատ քիչերու վիճակուած է անաղարտ պահպանել առեղծուած ճարտարապետական ընդհանուր ուրուագիծը: Եւպատորիա պահպանուած են բաւական թիւով պատմական կառոյցներ, հին շէնքերու մնացորդներ, ծուռումուռ փողոցներ եւ ընդհանուր առմամբ պատմական միջավայր: Հին կառոյցներու մէջ հռչակաւոր է 1552–ին հայ անուանի ճարտարապետ Սինանի կառուցած Ճումաճամի մզկիթը: Պահպանուած են նաեւ կարգ մը այլ յուշարձաններ, որոնցմէ յատկանշելի է Ս. Նիկողայոս Հայկ. եկեղեցին, որ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնական թաղամասը (Ինտերնացիոնալնայա փողոց, թիւ 44), ներկայիս ծերանոցի բակին մէջ:

Եկեղեցին գմբէթաւոր պազիլիք է, ուր ամբողջ ծաւալները կ'աւարտին ութանիստ թմբուկով: Գմբէթակիր չորս կամարները կը յենուն չորս կլոր սիւներուն եւ փոքր գօտկող կամարներու միջոցով (որոնք կը յենուն պատերուն կից որմնամոյթերու վրայ) բեռը կը փոխանցեն պատերուն: Գմբէթին հիմքը կը ստացուի գմբէթակիր կամարներու անկիւնները դրուած չորս առագաստներու միջոցով: Առագաստներուն վրայ ժամանակին գոյութիւն ունեցած են փորագրուած վարդեակներ՝ օղալ շրջանակներու մէջ, որոնցմէ, սակայն, պահպանուած են միայն երկուքը (յիշենք Մոմիկի կառուցած Արենիի եկեղեցւոյ առագաստները): Գմբէթակիր չորս սիւները կլոր են, հարթ սվաղուած, առանց բարակեցման: Խոյակները եւ խարիսխները իրենց տրամատով կը յիշեցնեն հնագոյն ճարտարապետութեան տարբերը: Գմբէթակիր կամարները իրարու միացած են մետաղէ ձգաններով, որոնք մասամբ կը մարեն յառաջացած հրող ուժերը: Պազիլիքի փոքր նաւերը ծածկըւած են գլանաձեւ թաղերով գօտկող կամարներու վրայ: Ներսը կառոյցին պատերը սվաղուած եղած են, սակայն որմնանկարներու հետքեր չեն պահպանուած: Աւագ խորանի երկու կողմերը կան երկյարկանի աւանդատուները, որոնց երկրորդ յարկ տանող փայտէ սանդուխները կը սկսին կեդրոնական նաւու եւ աւագ խորանի միջեւ գտնուող ուղղանկիւն հատուածէն: Երկրորդ յարկի աւանդատուները լայն բացուածքով միացած եղած են եկեղեցւոյ ընդհանուր դահլիճին, սակայն վերակառուցումներու ժամանակ հորաւային աւանդատան բացուածքը գոցուած է: Առաջին յարկի աւանդատուներու մուտքը եկեղեցւոյ ընդհանուր դահլիճէն է եւ անոնք այժմ կ'օգտագործուին իբրեւ պահեստներ:

Ապսիդի ծաւալը շէնքի ընդհանուր ծաւալէն դուրս դրուած է, սակայն կեդրոնական նաւու շարունակութիւնը կազմող ուղղանկիւն հատուածը կը դրադեցնէ նաեւ ապսիդի մէկ մասը, որուն հետեւանքով ապսիդը ներսէն դարձած է ոչ լրիւ կիսաշրջան մը:

Եկեղեցին բաւական մեծ շէնք է, որուն ճակատները լուծուած են համաչափ: Բացուածքներու դասաւորումը որոշ կըշռոյթ կը հաղորդէ ամբողջ կառուցուածքին: Ներքեւի շարքի լուսամուտները ուղղանկիւն են եւ ունին երեսակալներ, որոնք բարաւորէն վեր կ'աւարտին սլաքաձեւ պսակով: Ուղղանկիւն լուսամուտներու վրայ զետեղուած են կլոր լուսամուտներ՝ դարձեալ երեսակալներով: Հիւսիսային ու հարաւային ճակատներու արեւելեան մասին վերջաւորութեան ուղղանկիւն լուսամուտներու վրայ կլոր լուսամուտներ չեն դրուած: Ուղղանկիւն պատուհաններու պսակները նմանութիւն ունին Ղրիմի աւելի վաղ կառուցուած հայկական յուշարձաններու նմանօրինակ տարրերու հետ: Օրինակ, Թէոդոսիոյ Յովհաննէս Աստուածաբան եւ Հրեշտակապետաց եկեղեցիներու շքամուտքերը: Արեւելեան ճակատի վրայ զետեղուած է լուսամուտ մը, որուն վերի մասը պահպանուած է պատի մէջ ագուցուած փոքր խաչքար մը: Արեւմտեան ճակատի վրայ զետեղուած լուսամուտները ընդհանրապէս նոյնատիպ են, միայն կ'առանձնանայ համարեա քիւի տակ զետեղուած պատուհանը՝ կիսակլոր պսակով:

Եկեղեցին ունի երեք մուտք՝ հարաւէն, հիւսիսէն եւ արեւմուտքէն: Հիւսիսային եւ արեւմտեան պատին պահպանուած են շաղախի ու պահունակներու հետքեր, որոնք, հաւանական է, կից կառուցուած նախամուտքի կամ նախասրահի մնացորդներ են: Շատ հնարաւոր է, որ թմբուկի իւրաքանչիւր նիստի վրայ (կամ միայն 4 նիստերու) բացուած ըլլային լուսամուտներ: Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն մուտքերու վրայ բացուած լիւնէթները: Այդ ձեւը մեր պատմական ճարտարապետութեան մէջ կիրառուած է վաղ միջնադարուն (Աւանի տաճար): Յատկանշական է, որ հեղինակը նորէն անդրադարձած է լիւնէթի օգտագործման, անով հեռաւոր կապ առեղծելով վաղ հայկական ճարտարապետութեան հետ: Արեւմտեան մուտքի լիւնէթի մէջ կայ ուղղանկիւն խորշ մը, որ ըստ երեւոյթին, նախապատրաստուած է շինարարական արձանագրութեան տեղադրման համար: Հաւանական է, որ սվաղի շերտի տակ պահպանուած ըլլայ այդ արձանագրութիւնը:

Շքամուտքերու ճարտարապետական մըշակման մէջ նկատելի են հնադարեան ճարտարապետութենէն փոխանուած ձեւեր՝ թրիկլիֆներ (եռաքանդակ): Հայկական ճարտարապետութեան համար անսովոր է բարաւորներու փականի քարի չեշտումը, որ այս կառոյցին մէջ տեղ գտած է մուտքերու ձեւաւորման մէջ: Փականի քարը քիչ մը կախ դրուած է եւ ունի կիսակլոր եղուն մը: Շէնքին վրայ կը բացակային վիմագրութիւնները, որոնք կը դժուարացնեն կառուցման ժամանակի որոշման հարցը: Եկեղեցւոյ շինարարութիւնը, հաւանաբար, աւարտած է ԺԹ. դարու կէսերուն: Ըստ պահպանուած տեղեկութեան, Եւպատորիոյ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ եկամուտները 1831 – 1842 թուականներուն եղած են 18·075 ռուբլի եւ 68 կոպէկ, իսկ ծախսերը՝ 16·052 ռուբլի եւ 59 կոպէկ: Վ. Միքայէլեան կը նշէ, թէ «Եւպատորիոյ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ եկամուտներն ու ծախսերը շատ են, որովհետեւ եկեղեցւոյ շինարարութիւնը, որ տարիներով կը ձգձգուէր, մեծ գումարներ կը պահանջէր»,

Կառոյցը կանոնաւոր սրբատաշ, սպիտակաւուն, տրախիտ յիշեցնող քարէ է, որ շատ տարածուած է Ղրիմի Թերակղզիին մէջ: Պսակող քիւը ունի բաւական բարդ տրամատ, ուր երկու շարք իրարու վրայ դրուած ատամիկներու արանքը զետեղուած են կիսագլանաձեւ գօտիներ: Արեւմտեան ճակատին քիւը կ'ընդհատի, եւ կեդրոնական մասը քիչ մը կը բարձրանայ: Այդ մասին մէջ կը նկատուին տանիքի արմատական փոփոխութիւններ: Թմբուկին քանդուելէն ետք կառուցուած է նոր տանիք մը, որուն արեւելեան մասը իջած է, իսկ արեւելեան ապսիդը ծածկուած է առանձին ծածքով: Բուն տանիքի կառուցուածքը պարզելու համար պէտք է տանիլ մաքրութեան աշխատանքներ:

Եկեղեցւոյ հիւսիս – արեւմտեան անկիւնը ժամանակին վերափոխուած է: Կառուցուած է Eոնթրը – փոր (պատի նեցուկ): Արեւմտեան մուտքի մօտ պահպանուած է խարիսխի մնացորդ մը՝ հնադարեան ճարտարապետութիւնը յիշեցնող տրամատով:

Պատմական կառոյցի թեքնիքի վիճակը մասնաւոր վտանգ մը չի յարուցաներ, միայն հարաւ – արեւմտեան անկեան տակ գոյացած է բաւական խորունկ խորշ մը, որ շէնքին կրնայ վնաս հասցնել:

ԵՈՒԼԻ ԹԱՄԱՆԵԱՆ

ԳԻՂՈՒԹԻ ԳԻՂՈՒԹ

ԽՈՒՊԱՐԻ Ա. Բ. Գ. միօրեայ վարժարանը ամէն տարուան պէս իր Կաղանդի հաւաքոյթը կազմակերպած է Դեկ. 10–ին, Հինգշաբթի առաւօտեան, մասնակցութեամբ 15 մանուկներու եւ իրենց ծնողքներուն: Հաւաքոյթը տեղի ունեցած է Խուպարի մերձակայ Նօրօվիլլա գիւղակին մէջ, ուր տարուան ամբողջ տեւողութեան Ա.Բ.Գ. վարժարանի տրամադրութեան տակ դրուած է դպրոցական արդիական շէնք մը: Կատարուած է երգերէ, պարերէ ու զուեշտէ բաղկացած գեղարուեստական յայտագիր մը 4 – 13 տարեկան մանուկներու կողմէ, առեղծելով շատ ճոխ ու խանդավառ մթնոլորտ: Յայտագրի երկրորդ կէսին մասնակցած է Կաղանդ Պապուկը իր պարերով, պատգամներով եւ մանաւանդ նուէրներով: Հայաստանէն եկող Կաղանդ Պապուկը դժգոհութիւն յայտնած է թէև, տիրող տաք կլիմային նկատմամբ ու իր խնդրանքին վրայ դպրոցի շէնքին զովացուցիչ մեքենաները աշխատանքի դրուած են...: Հակառակ գաղութի կծկուող թիւին, Ա.Բ.Գ. դպրոցը իր գոյութեան չորրորդ տարին կը բոլորէ, հայ գիրն ու մշակոյթը փոխանցելով այլապէս օտար վարժարան յաճախող մանուկներուն: Ամէն տարեվերջի՝ հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի Լիբանանի ուսումնական ու բարեսիրական հաստատութիւններուն:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ 38·5 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ

Բարերար Ալեք Մանուկեանի անձնական նուիրատուութիւնները, ինչպէս նաեւ Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Հիմնարկութեան յատկացումները վերջին 3 տարիներուն կը պարզեն հետեւեալ պատկերը.–

1984 — 4,300,000 տոլար

1985 — 2,825,000 տոլար

1986 — 5,500,000 տոլար

Վերջին երեք տարիներուն կատարուած 12,625,000 տոլարի նուիրատուութիւնները, գումարուելով նախորդ յատկացումներուն վրայ, ընդհանուր գումարը կը բարձրացնեն 38,5 միլիոն տոլարի:

Վերոյիշեալ նուիրատուութիւնները յատկացուած են բարեսիրական, մշակութային, կրօնական եւ կրթական նպատակներու:

ԱԼԵՔ ԵՒ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԽԱՐԻՍԻՒՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բ.

«Թուրքերը օգտուեցան Դաշնակիցներու պոռնիկ քաղաքականութենէն: Բոլշեւիկները միւս կողմէ քանդեցին մեր երիտասարդ հանրապետութիւնը: Այո՛, մեր երիտասարդ հանրապետութիւնը: Ես տեսել եմ նրան, նրա զէնքը, զինուորը, նրա անհամար թնդանօթները»...

Ճառախօսին ձայնը ընդհատուեցաւ պահ մը ծափերու եւ խանդավառ պոռչտուքներու մէջ: Բաժակներ կը զարնուէին ու նոր ինքնակոչ բանախօսներ խմբակներ կը կազմէին իրենց շուրջ:

Ամերիկացի երիտասարդը կը խօսէր Նիւ Եորքի եւ Պոսթընի հայ կեանքէն: Կը խօսէր վար զարնելէ վերջ ազգային նեղ շրջանակը, ուր հայրենասիրութիւնը բառ մըն է լոկ, կը խօսէր իր ապրումներէն բոլոր մանրամասնութիւններով, պառկելու, ելլելու, երազելու, հիւր ընդունելու եւ հիւր երթալու ժամերէն:

Անոր տղայական, բայց աղուոր, ժըպտուն բարկութեան ու ցասման մէջ իսկ, վիրաւորուելու իր քէնը արտայայտելու անընդունակ դէմքը կը գտնէր Զարուհիի քով ամէնէն մեծ համակրանքը: Թոյլ ու թափթփած այդ հոգին, որ սնած՝ ամերիկեան մեծմոլիկութեամբ, կը սիրէր տանել հսկայական ծաւալ առանց որեւէ հակակշռի, խանդավառ ու ժպտուն՝ իր արցունքներուն մէջ իսկ, բարի ու միամիտ այս հոգին, որ կը ճոխանայ օրէ օր, հնադարեան եւ ամէնէն արդիական թափթըփուքներով, գրեթէ օդէն՝ առանց տող մը կարդալու ունէր ամէնուն յարմարելու եւ ամէնքը գոհացնելու ընդունակութիւն մը:

Ամիս մը հազիւ կար իր Փարիզ գալը, բայց ան արդէն գտած էր հարիւրէն աւելի բարեկամներ՝ սափրիչներէն ու կօշկակարներէն սկսեալ մինչեւ Ռիւ Ֆօպուր Մօնմարթրի հայ վաճառականները, հայ նկարիչներն ու արձանագործները, խոհարարներն ու գեսպանները: Իր դրամապանակը լեցն էր այցատոմսերով եւ յանձնարարական նամակներով: Աւետիս կը հանէր՝ ցոյց կու տար զանոնք, երկար երկար բացատրութիւններով, խոշոր յոյսեր կապելով անոնց ամէն մէկուն:

Դրամ ունէր: Առաջին խօսակցութեան իսկ Աւետիս պարզեց իր ծրագիրները Զարուհիին: Անոնք առանձին էին, քով քովի: Տօքթորը Զարուհիին խնդրանքով գացած էր ծաղրի ու քաշքշուքի ենթարկուած ամուսինը քաշել ժողովուրդին մէջէն: Գէշ լուրեր բերած էին իրեն, մանաւանդ իբրեւ թէ Կիրակոս կին մը գրկած էր:

Զարուհի այնքան ամչցաւ անոր երեւոյթէն, որ պահանջեց տուն երթալ իսկոյն: Մարդը կակազեց, խնդրեց, բայց համաձայնեցաւ վերջ ի վերջոյ կնոջ անբեկանելի վճիռին:

Իրիկուն էր արդէն: Աշնանամուտի զաղջ խոնաւութիւն մը ծառերէն իջնելով կը սուզուէր Զարուհիի միսերէն ներս: Անոնք ճամբայ ելան: Տօքթորն ու Աւետիս ընկերացան անոնց մինչեւ շոգենաւ:

Զարուհի ամօթէն ընկճուած՝ թեւը անցուցած էր էրկանը թեւին: Կիրակոսի ոտքերը պարապին վրայ կը կոխէին: Հովիտը, գետը, ծառերը կը դառնային անոր աչքեւ: Շոգենաւին մէջ անիկա դըրաւ գլուխը կնկանը կուշտին, քնացաւ: Ուրախ էր ան, անսահմանօրէն ուրախ:

Ջուրը կը բացուէր սիրամարգի մը պոչին պէս, նաւուն ետեւէն, մինչեւ ափերը: Բլուր մը կը բարձրանար դէպի երկինք: Ջուրը կը պատռուէր: Ամպերու սռուերներէն նուրբ, մոլար աղբերով ծածկուած ջուրը կը փրփրէր: Իրիկնամուտի շողերը կը սարսռային անոր մէջ՝ իժերու զալարումով: Ջուրը, երկինքը կ'օրօրէր: Նաւերէն եկող ձէթ մը կը ծփար անոր վրայ:

Ձէթին պէս նուրբ, տրտում ու խորհրդաւոր բան մը կը սահէր Զարուհիի ներսէն: Ոչ մէկ ատեն իր կեանքին մէջ ունեցած էր նման զգացում մը: Պարահանդէսին աղմուկը կը խժժար տակաւին անոր ականջին մէջ: Ու կ'օրօրուէր իր տեսած ծովերուն յիշատակովը:

Ամուսինը չէր միայն չարժառիթը այդ յանկարծակի փախուստին: Ճիշդ է, անիկա վիրաւորած էր զինքը կոպիտ խօսքերով տօքթորին ու Աւետիսին քով, բայց այդ բոլորը կը մնային երկրորդական այն անսպասելի դառնութեան քով, որով կը լեցուէր քիչ քիչ իր ներքին ամայութիւնը:

Զարուհի, ամբողջ պարի ու խօսակցութեան ընթացքին մաշած էր հարուստ կիներու հետ իր այդ առաջին շփումէն: Անիկա զգացած էր դառնօրէն իր եւ անոնց միջեւ եղող տարբերութիւնը: Ժիւվիզիի այդ պարահանդէսը խոր անդունդ մը բացած էր անոր մէջ, անսպասելի արագութեամբ մը:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

կան, մշակութային կեանքի մէջ: Թերեւս իմ ակնկալութիւննե՛րն են մեծ:

– Զուգելով վիճիլ քեզ հետ, այսուհանդերձ, կ'ուզեմ նշել, որ երեւի ժամանակը շատ կարճ էր, որպէսզի կարենայիր լաւատեսութեանդ քաղցր յագեցնել... ինչեւէ, դուն կը տիրապետես բազմաթիւ լեզուներու՝ ֆրանսերէն, գերմաներէն, ռուսերէն, անգլերէն, իտալերէն, արաբերէն... Բնականաբար, կը կարդաս այդ լեզուներով հրատարակուող մամուլը...

– Կը համոզուիմ թէ ինչ կ'ուզէք հարցնել: Մեծ հետաքրքրութիւն կայ այն փոփոխութիւններու նկատմամբ, որոնք կ'ընթանան հիմա հոն: Միութեան մէջ: Վերաբերումին մէջ իշխողը դրական շարժումներ են, համոզուած կայ, որ իմ գիտցած բոլոր լեզուներով չթարգմանուող «պերեսթրոյկա»ն ու «գլասնոստ»ը մեծ արդիւնք պիտի տան թէ՛ նիւթական եւ թէ՛ իմացական կեանքի մէջ, եւ յատկապէս, աշխարհի խաղաղութեան հիմերը ամրապնդելու առումով: Յուսով եմ, որ Հայաստան յաջորդ այցիս այդ հաճելի փոփոխութիւնները զգալի կը տեսնեմ մեր մայր հայրենիքին մէջ...

Զրոյցը վարեց՝
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

«Գրական Թերթ»
Դեկ. 25-ի թիւ

ԼԻՈՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ

87, rue Tronchet — LYON 6e

Ծայրագոյն տօնին առիթով Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 10·30-ին, Հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագի աւարտին տեղի պիտի ունենայ ընտանեկան ճաշ Օզանամ դպրոցական կեդրոնի սրահին մէջ,
145, rue de Créqui — LYON 6e

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ժողովրդապետական գրասենեակը:
78 – 60 – 52 – 03

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի Տօնածառի հանդէսը՝ Կիրակի, Յունուար 10, ժամը՝ 15-ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝
6, Կոմիտաս փողոց
Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ազգանոյշ Դարբինեան, Տիկին Վանուհի Տեպիէս, Տիկին Ամալիա Ժինէսթէ, թոռնիկներ՝ Դոմինիք եւ Ալէն Ժինէսթէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժեռար - Ֆարիէն Յովակիմեան եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 10, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, զարմիկին՝
ԱՂԱՄԻ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի փտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օգոստոս 2-ին մահացած Յովակիմ Հէքիմեանի (Զէնկիլերցի) յիշատակին, Այրի Տիկին Պօղոսեան (Լէքս - ան - Փրովանս) եւ զաւակները Մինաս եւ Իրմա 500 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Հայ Մանուկներու Ս. Մեսրոպ կրթարանին (բաստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Ամանորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական ծնողական Մարմնի՝
Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ:

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15ին Իսիի Օտխթորիոմի սրահին մէջ՝
11 – 13, ռիւ Տանթոն — Իսի
Վ ի ճ ա կ ա հ ա ն ո ւ թ ի ւ ն
Մուտքը ազատ է:

ԻՍԻ

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հանգանակութիւն մը եւ կը սպասէ Յունուար 9 եւ 10 թուականներուն Մշակոյթի Տան մէջ, 45, ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, ժամը 14-էն 17:

Նոր Տարուան առիթով չմոռնանք մեր փոքրիկները:

Մեր անդամուհիները յոյսով ձեզի կը սպասեն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Քննադատ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՀԵՏ
Նիւթ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ
մասնակցութեամբ՝
Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 17-ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեանէ 300 Ֆր. Ժիրայր Պառուեանի (Տէսին) մահուան առթիւ:

Այլ առիթով վարչութիւնը ստացած է 50 Ֆր. Տիկին Սրբուհի Նշանեանէ:

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

– ԾՆՈՒՆԴ –

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի, Յունուար 6, Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին:
Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·15ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Հինգշաբթի օր, Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ է Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՋԱՒԷՆ ՎՐԴ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կիրակի օր, Յունուար 10, Ե. օր Ծննդեան:
Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Մեր ժողովուրդի մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք թէ՝

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը –դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ– կրնան այսօր բացակայիլ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար: Այս օրը՝ արձակուրդի օր է Հայերուն համար:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Չորեքշաբթի
Ժամերգութիւն ժամը 9·45-ին,
Պատարագ ժամը 10·30-ին,
Քարոզ ժամը 11·30-ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէք:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին
Պատարագ ժամը 10ին:
Պատարագէն ետք՝ Ջրօրհնէք:
Հինգշաբթի
Ժամերգութիւնը ժամը 9-ին
Պատարագ ժամը 10ին:
Պատարագէն ետք հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·45ին
Պատարագ ժամը 10·45ին.
Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Ջրօրհնէքի արարողութիւն ժամը 12·30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Չորեքշաբթի
Ժամերգութիւն ժամը 9-ին,
Պատարագ ժամը 10·30ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէք:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8-ին,
Պատարագ ժամը 9·30-ին.
Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ընթերցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի Ս. Ծննդեան կոնդակին եւ քարոզ ժամը 11·15-ին,
Ջրօրհնէք ի յիշատակ Քրիստոսի մկրտութեան ժամը 11·30ին:
Հինգշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Պատարագ եւ հոգեհանգիստ ժամը 10-ին:

M.C.A. MARSEILLE

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

SUPER - LOTO
Dimanche 10 Janvier à 15 heures
Nombreux lots de valeur
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Արժէքաւոր բազմաթիւ նուէրներ:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Չորեքշաբթի
Ծնունդ ժամը 9-ին,
Պատարագ ժամը 10-ին,
Քարոզ ժամը 11·15-ին,
Ջրօրհնէք ժամը 11·30-ին:
Հինգշաբթի
Մեռելոց ժամը 9-ին,
Պատարագ ժամը 10-ին,
Հոգեհանգիստ ժամը 11·30ին:
Կը պատարագէ, կը քարոզէ եւ Ջրօրհնեաց կարգը կը կատարէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ԾԶՎՐ. Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼՍՏԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկմալեան եղանակաւ ընկերակցութեամբ երգէոնի:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Պատարագ ժամը 10-ին,
Հաղորդութիւն մանուկներու ժամը 11·30-ին:
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ ԾԶՎՐ. ԱԻԱԳ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Կը կարդայ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին սրբատառ կոնդակը:
Հինգշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին,
Պատարագ ժամը 10-ին:
Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց:
Տէրհայրը կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ներկայ կ'ըլլայ գերեզմանին:

ՊՈՒՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Չորեքշաբթի
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին,
Քարոզ ժամը 11·30-ին:
Ջրօրհնէք ժամը 12-ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Չորեքշաբթի
Պատարագ ժամը 10-ին,
Ջրօրհնէք ժամը 11·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԾԶՎՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Չորեքշաբթի
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30ին,
Պատարագ ժամը 9·45ին,
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական Ջրօրհնէքի արարողութիւնը:
Հինգշաբթի
Պատարագ ժամը 10-ին.
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԾԶՎՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ-ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Չորեքշաբթի
Պատարագ ժամը 10-ին,
Ջրօրհնէք ժամը 11·30-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Չորեքշաբթի
Պատարագ ժամը 10-ին.
երգեցողութեամբ եկեղեցւոյս Շնորհալի երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱԻԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:
Հինգշաբթի
Ժամերգութիւն ժամը 10-ին.
որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԻԷՆ

Յունուար 10, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, Ծննդեան տօնի ուրախ առիթով, կը մատուցուի պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի «Ջրօրհնեաց» աւանդական արարողութիւն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
7

JEUDI
7 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.656 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16 656

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Ցարգանանի առաջարկին ընդառաջելով, հրբաւէր կարդաց Իսրայէլի որ չարտաքսէ այն 9 Պաղեստինցիները, զորս ոչ ոք կ'ուզէ ընդունիլ։ Նախորդ անգամ, դատապարտումի բանաձեւին առթիւ, Միացեալ – Նահանգները ձեռնպահ մնացած էին, թոյլ տալով քուէարկութիւնը, այս անգամ քայլ մըն ալ առաջ երթալով, իրենք ալ քուէարկեցին որոշումը։ Տեղւոյն վրայ շատ խախուտ հանդարտութիւն մը կը տիրէ։ Պաղեստինցի ցուցարար մը սպաննուած է իսրայէլեան բանակին կողմէ, Կազա։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ գանձուածային միջամտութիւնը, Երեքշաբթի օր, պատճառ եղաւ որ տոլարը քիչ մը բարձրանայ եւ կացութիւնը բարւոքի։ Կը թուի որ դրամական իշխանութիւնները վճռած են վերջ դնել տոլարի անկման։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ներկայացուցչական Տան արտաքին յարաբերութիւններու ենթայանձնախումբի վեց անդամները Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան հրաւէրով գացած են Անգարա։ Հրաւիրուած խորհրդարանականները ծանօթ են իրենց հայանպաստ եւ յունանպաստ կեցուածքով։ Այս հրաւէրին նպատակն է Թուրքիան ծանօթացնել Մ. – Նահանգներու Ծերակոյտի եւ Ներկայացուցչական Տան անդամներուն. անոնք շատ գաղափար չունին այս երկրին մասին, ինչ որ դըլխաւոր ազդակ մը կը նկատուի անոնց աննպաստ քուէներուն, ամէն անգամ որ Թուրքիոյ առընչուած քուէարկութիւն մը տեղի կ'ունենայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Նախարարապետներուն հանդիպումը հաւանօրէն տեղի ունենայ այս ամսուան վերջաւորութեան, Զուիցերիա։ Տրուած տեղեկութիւններու համաձայն, հանդիպումի ընթացքին Եղէականի ցամաքամերձ ջուրերու հարցին քննութեան համար դիւանագիտական յատուկ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի։

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼԻ տարեկան տեղեկագիրը անգամ մը եւս ողբերգական պատկեր մը կը պարզէ։ 18 երկիրներ չեն իսկ յարգեր մանուկներու տարրական իրաւունքները։ Իրաքի մէջ, 1985ի վերջ 300 ձերբակալուած երախաներէ 29ը գաղտնօրէն սպաննուած են։ Բազմաթիւ երկիրներու համար, ասոնք ճնշումի միջոցներ են խօսեցնել տալու համար ծընողքը։ Այսպէս, անցեալ Ապրիլին արեւելեան Թուրքիոյ մէջ 4 մանչուկներ ելեկտըրականութեամբ չարչարուած են։ Ռուսիկանները տղոց բերանը հոսանք դրկած են։ Փիլիպպեաններու մէջ 2 տարու երախաներ մաս կը կազմեն կառավարական զօրքին կազմակերպած 17 զոհերու ջարդին։ Իսրայէլի գրաւած հողերուն մէջ ալ 12 տարեկանէն վար աշակերտներ շատ բիրտ կերպով հարուածներ կերած են բանակին կողմէ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՔՐՈՒՓ պողպատի աշխարհահռչակ հաստատութեան Թուրք բանուորները իրար անցած են, որովհետեւ գործազրկութեան սպառնալիքի տակ են։ Ասոնց բանբերը՝ Մեհմէտ Ա–լոն նամակ մը գրած է Իրանի ճարտարարուեստի նախարարին, որպէսզի օգնութեան հասնի։ Իրան 25,1%ը ունի գրամագլուխին 1978–էն ի վեր (Շահը 3 միլիառ ֆրանքի գնած էր քառորդը, առաւել 9,1%)։ Քրուփի տաղնապը կու գայ գերարտադրութենէն։ Նամակը ստորագրած են 800 Թուրք բանուորներ։ Տասը հազար է գործազրկութենէ վախցող բանուորներու թիւը, մեծ մասամբ Թուրք եւ ասոնց յոյսն այն է որ Խոմէյնի անտարբեր չի մնար, չուզելով որ այս մահմետականները –երբեմն ծայրայեղ, շնորհիւ իրենց մոլեռանդ կրօնապետին ներկայութեան Գերմանիա–, հեռանան երկրէն, ուր իրենց թիւը 3 միլիոն է։

«ԼԻԳԵՐԱՍԻՈՆ»ի խմբագրութեան վարչութեան թէ պատրաստութեան ճիւղերէն 48 հոգի կամաւոր կերպով կը մեկնին, ինչպէս կը փափաքէր տնօրէնութիւնը, խուսափելու համար պաշտօնազրկումներէ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ 5 միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի դնէ կարենալ հատուցանելու համար 1973–ի փոխառութիւնը, ծանօթ՝ Ժիսքարի անունով, 7%, որու պայմանաժամը կը հասնի Յունուար 18–ին։

ԱՊՊԱՍ ՀԱՄԱՏԷ, դատավարութեան առաջին օրն իսկ, անակնկալի բերաւ բոլորը իր «խմբակէն» խնդրելով որ ազատ արձակեն գերման պատանդը։ Խօսքը իր փաստաբանին տուաւ իրեն տեղը արտայայտուելու համար, այս վերջինն ալ ըսաւ թէ Համատէ, ուղղակի թէ անուղղակի ոչ մէկ դեր ունեցած է պատանդներու հարցին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ համբաւանօթ «քուփոլը» գնուեցաւ Ֆլօ խումբին կողմէ, 55 միլիոն ֆրանքի։ Մոնփարնասի այս աւանդական ուխտատեղին ի մօտոյ պիտի փակուի, վերաբացուելու համար աշնան 8 — 10 ամիս աշխատանքներէ ետք, որոնք 20 միլիոն պիտի արժեն։ Հաւատարիմներուն ապահովութիւն տրուած է որ ամէն ինչ պիտի վերանորոգուի նոյն ձեւով եւ սովորութիւններն ալ պիտի պահպանուին։

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿ· 31 – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5)

ՀԱՅ ԵՐԳԻԾԱՆԿԱՐԻՉ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԱԲՐՈՅԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Իտալիոյ Թոլենթինօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած ծաղրանկարիչներու միջազգային ցուցահանդէսին «Ջեզարէ Մարքոբելլի» մրցանակին արժանացած է Վլադիմիր Աբրոյեան, որմէ ներկայացուած միակ գործը առնուած է բնիկ աշխատանքներու ալպոմին մէջ։ Սուր աչք եւ ամէն բանի մէջ ծիծաղելին տեսնելու ընդունակութիւնը յատկանիշը կը կազմէ Աբրոյեանի արուեստին։ Այդ մասին կը վկայեն այն ծաղրանկարները՝ որոնք կը խարազանեն պիւրոքրաթները, քծնողները, դրամաշորթները եւ քաղքենիները։ Հայ երգիծանկարիչին գործերը տպագրուած են Արեւելեան Գերմանիոյ, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Ֆրանսայի եւ Լիբանանի հանդէսներուն մէջ։ Ան մասնակցած է Քանատայի, Ճափոնի, Լեհաստանի, Քուպայի միջազգային ցուցահանդէսներու։ Վլադիմիր Աբրոյեան ամէն տարի կը մասնակցի Պուլկարիոյ Կապրովօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցող ծիծաղի տօնին։ Իրմէ քանի մը ծաղրանկարներ առնուած են ծաղրանկարչութեան համաշխարհային ծաղկաքաղի առաջին հատորին մէջ։ Ինք է, որ պատկերազարդած է Եարոսլաւ Հաշեքի «Երգիծանքի եւ խմուռի այբուբենը» գիրքը, որ լոյս տեսած է Երեւան։ Ծանօթ է նաեւ իբրեւ տէսէն անիմէյի նկարիչ. մասնակցած է «Ջութակը ճռնկլիում», «Մի կաթիլ մեղր», «Շերտաւոր վագրեր» ժապաւէններու պատրաստութեան։

**

ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՆՍՈՒՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած Տիգրան Մանսուրեանի գործերուն։ Շուրջ երկու տասնամեակ է, որ աշխարհի տարբեր սրահներու մէջ, հեռատեսիլէն ու պաստառին վրայ կը հնչէ Մանսուրեանի երաժշտութիւնը։ Ազգային երգարուեստի աւանդներով թրծուած անոր գործերը անկեղծ զրոյց են մարդոց հետ՝ տոգորուած կեանքի յաւերժութեան, բարութեան ու գեղեցիկի կենսավառ չէշտերով։ Լենինականի երեկոյթի ընթացքին հնչած են Մանսուրեանի գործերը։ Ցայտագրի աւարտին խօսք առնելով երաժիշտը երախտագիտութեամբ յիշած է Կարա Մուրզա երաժշտական ուսումնարանի իր ուսուցիչները, որոնց օգնութեամբ ծանօթացած է երաժշտութեան այբուբենին։

**

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԱԶԸ ԵՐԷԿ, ԱՅՍՕՐ ԵՒ ՎԱՂԸ

«Պահպանել այն՝ ինչ որ կ'անհետանայ, եւ վերականգնել այն՝ ինչ որ անհետացած է», ա'յս է նշանաբանը Հայկական հինաւուրց ազգային տարազի ակումբին, որ կը գործէ Երեւանի պետական համալսարանին առընթեր։ Այդ կազմակերպութեան «կեդրոնակայան»ը կը կազմեն հըմուտ ազգագրագէտները, պատմաբանները եւ ձեւաւորող նկարիչները, իսկ անոր շուրջ 150 անդամներու մէջ կարելի է հանդիպիլ ճարտարապետներու եւ երաժիշտներու, քիմիագէտներու եւ կենսաբաններու, բանասէրներու եւ ճարտարագէտներու, այլ մասնագիտութիւններու ներկայացուցիչներու։ Ակումբը հիմնըւած է կենսաբան Եւգենիա Օհանեանի նախաձեռնութեամբ։ Ան չէ կրցած անտարբեր մնալ տեսնելով, թէ ինչպէս հետզհետէ կ'անհետանան ժողովրդական վարպետներու արուեստի որոշ տեսակներ, մասնաւորաբար՝ ժողովրդական տարազի նմոյշներու ստեղծումը։ Իր ջանքերով վերջերս կազմակերպուած է ժամանակակից հագուստի ցուցահանդէս – վաճառք մը։ Այս առթիւ Եւգենիա Օհանեան նշած է, թէ մեր քաղաքներու եւ գիւղերու մեծ մասին մէջ չենք տեսներ տարազներ. բացառութիւն կը կազմեն միայն լեռնային որոշ շրջաններու մէջ բնակող տարեց մարդիկ։ Ի հարկէ, այսօր հագուստը ամբողջ աշխարհի մէջ առաւելաբար համախմբուած է, թէեւ շատ մը ժողովուրդներ կը ձգտին պահպանել տարազի իրենց աւանդութիւնները։ Հայերուս մէջ հագուստի համախմբումը եւրոպական ձեւով ունի նաեւ իւրայատուկ պատճառներ։ Հայաստանի պատմական եւ ազգագրական տարբեր գօտիներու տարազները միշտ խիստ տարբեր եղած են իրարմէ։ Ակումբին նպատակն է կարելիութեան սահմաններուն մէջ ազգային տարազի լաւագոյն տարրերը օգտագործել նորաձեւ ժամանակակից զգեստներու մէջ։ Ակումբին խորհուրդը կանոնաւոր կերպով ժողով կը գումարէ եւ կը քննարկէ անդամներուն աշխատանքները։ Ազգագրագէտները կու տան թեման, ձեւաւորող նկարիչները զայն կը մշակեն օրուան պահանջներուն համապատասխան եւ վարպետներ կ'արտադրեն։

**

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ՇԱՏՐՈՒԱՆԸ ԹԷՈԴՈՍԻՈՅ ՄԷՋ

Ղրիմի մէջ Բախչիսարայի շատրուանը համբաւանօթ դարձած է շնորհիւ Պուշկինի գործին, իսկ Թէոդոսիոյ շատրուանը, որ կապուած է Յովհաննէս Այվազովսկիի անունին, քիչերու ծանօթ է։ Անուանի ծովանկարիչը տարիներ ապրած եւ իր վեց հազար կտաւներու մեծ մասը ստեղծած է Թէոդոսիա։ Բացի պատկերասրահէն, Այվազովսկի Թէոդոսիացիներուն նուիրած է նաեւ... ջրմուղ մը։ Իր կալուածին մէջ գտնուող Սուբաշի աղբիւրներէն խողովակներ զետեղուած եւ կառուցուած են ջրաբաշխիչ շատրուաններ՝ նկարիչին նախագիծով ու անոր անձնական ծախքով։ Շատ ջուրեր հոսած են այդ օրերէն։ Ժամանակը խաթարած է կառոյցը։ Ներկայիս աշխատանքներ կը տարուին շատրուանը վերականգնելու համար։

**

ՍԷՅՐԱՆ ԽԱԹԼԱՄԱՋԵԱՆԻ ԼԵՀԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՇԱՐՔԸ

Սէյրան Խաթլամաջեան «Լեհական մոթիւներ» կոչած է իր աշխատանքներու նոր շարքը, զոր ստեղծած է վերջերս Լեհաստան կատարած ճամբորդութեան տպաւորութեան տակ։ Նշենք որ Սեպտեմբերին Գդանսկի «Պունկտ» պատկերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Խաթլամաջեանի անհատական ցուցահանդէսը, արժանանալով գնահատանքի։ Արուեստագէտը հեղինակն է նաեւ աւստրիական եւ պուլկարական նկարաշարքերու։

**

ՀԱԶՈՒԱԳԻՒՏ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆԻ ՄԸ ՎԱՐՊԵՏ ՎԵՐՋԻՆ ՄՈՀԻԿԱՆԸ

Թիֆլիսցի վարպետ Յակոբ Կիտեսեանի ստեղծած երաժշտական գործիքը եզակի է իր տեսակին մէջ եւ աշխարհի ոչ մէկ նուագախումբի մէջ կը գործածուի ան. սակայն Թիֆլիսի մէջ ալ ոչ մէկ ժողովրդական տօն տեղի կ'ունենայ առանց այդ նուագարանին։ Տոհմիկ փայտագործ Յակոբ Կիտեսեան ներկայիս Վրաստանի մէջ միակ մասնագէտն է, որ երգէոնիկներ կը պատրաստէ, կը նորոգէ ու կը լարէ զանոնք։ Այդ գործը իրեն սորվեցուցած է հայրը։ Յակոբ տասը տարեկան էր, երբ իր հայրը առաջին անգամ ծանօթացուցած է վարպետութեան գաղտնիքներուն. 13 տարեկանին պատանին պատրաստած է իր առաջին գործիքը, իսկ 16 տարեկանին ստացած է վարպետի կոչում։ Թիֆլիս շատ էին երգէոնիկ նուագողները. սեւ հագուստներ հագած, աւանդական գլխարկը ականջին թեքած, անոնք կը քալէին բակերէ. անպաճոյճ երաժշտութիւնը կը սիրէին քաղաքաբնակները, երգէոնիկ նուագողները կը ճանչնային անուններով։ Յակոբ Կիտեսեանի յաճախ օգնութեան համար կը դիմեն երաժիշտներ, գրողներ, պատմաբաններ։ «Ոճիր եւ պատիժ» շարժանկարին համար, ուր երգէոնիկ նուագող մը կայ, ան մեղեդի մը ստեղծած է, բեմադիր Լեւ Կուլիջանովի պատուէրով։

ՀՐԱՏԱՊ ՀԱՐՑԵՐ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

Բ.

Հրատապ հարց կը մնայ այն իրողութիւնը, թէ ի՞նչ հիմունքներով կ'որոշուի կազմել Լեռնային Ղարաբաղի այժմու մարզը եւ զայն նկատել Ազրբէջանի: Հակառակ այն խոստումներուն, յայտարարութիւններուն եւ թէ համաձայնագիրներուն, թէ չրջագոտին անբաժան մասը կը կազմէ Հայաստանի:

Այս մասին յիչատակութիւն կը գտնենք Հրանտ Աւետիսեանի «Անդրկովկասի կոմերիտմիութիւնը պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի դրօշի ներքոյ» *գիրքին մէջ, Երեւան*, 1968 :

1921 *Թ. Յուլիսի 3-ին Ռուսաստանի Կոմունիստական, – բոլշեւիկ, – կուսակցութեան Կենտկոմի Կովկասեան Բիւրոյի լիակազմ նիստը, Կիրովի, Մախարաձէի, Միասնիկեանի, Նազարէթեանի, Նարիմանովի, Ստալինի, Օրախելաշուիլու, Օրջոնիկիձէի, Ֆիգատների ներկայութեամբ քննարկեց Լեռնային Ղարաբաղի հարցը: Սկզբում լիակատար նիստը որոշեց Լեռնային Ղարաբաղը մացնել Հայաստանի ՍԽՀ-ի կազմի մէջ: Սակայն, համաձայն գիրքին հեղինակին, տարակարծութիւններ ծայր տուած ըլլալով, Կովկասեան Բիւրօն երկրորդ լիակատար նիստի մը, Յուլիս 5, վերստին քննութեան առած է խնդիրը եւ այս անգամ հակոտնեայ որոշում մը տուած է:* «Ելնելով մուսուլմանների եւ Հայերի միջեւ ազգային հաշտութեան անհրաժեշտութիւնից ու Վերին եւ Ներքին Ղարաբաղի տնտեսական կապից, նրա մնայուն կապից Ադրբեջանի հետ, Լեռնային Ղարաբաղը թողնել Ադրբեջանական ՍԽՀ-ի սահմաններում, նրան տալով մարզային լայն ինքնավարութիւն՝ Շուշի քաղաքի վարչական կենտրոնով, որը մտնում է ինքնավար մարզի մէջ»:

Ազրբէջանի Կենտգործկոմը, 1923 *Յուլիս 7-ին կը հրատարակէ իր դեկրետը, որ կը ստեղծէ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզը:* *Մուտքի բաժինին մէջ, ներածական, ինչպէս կ'ըլլան առհասարակ խորհրդային բոլոր* դեկրետները, *ընդհանուր ակնարկով մը կը դատապարտուի ցարական ինքնակալութիւնը, ինչպէս նաեւ խիստ քննադատութեան կ'ենթարկուին ազգայնական – շովինիստ կուսակցութիւնները՝ Մուսավաթական, Դաշնակ եւ Մենշեւիկ, իբրեւ* «Արեւմուտքի կապիտալի սպասարկուներ» *եւայլն: Կը ճշդուի նաեւ հիմնական նպատակը.* «Բանուորա – գիւղացիական յեղափոխութեան եւ սովետական իշխանութեան հիմնական խնդիրներից մէկն է՝ ոչնչացնել ազգային ներհակութիւնները եւ անհաւասարութիւնները, ինչ ձեւով էլ որ նրանք արտայայտուեն եւ ճնշող դասակարգերի ազգային թշնամանքն ու ատելութիւնը փոխել աշխատաւորների ինտերնացիոնալ համերաշխութեամբ եւ ազգերի եղբայրական համագործակցութեամբ՝ մի ընդհանուր պետական միութեան մէջ»:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ 1921 Թ. Յուլիս 3-էն մինչեւ նոյն թուականին 5-ը: Մեզի համար կը մնայ գաղտնիք: Անտարակոյս, այս մասին չեն արտայայտուիր պաշտօնական իշխանութիւնները: Ըստ երեւոյթին Հայերը կը պահանջէին Լեռնային Ղարաբաղի կցումը Հայաստանի եւ Ազերիներն ալ՝ Ազրբէջանի:

Յամենայն դէպս Ազրբէջանի Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէն կ'որոշէ, –

1) Ղարաբաղի հայկական մասում կազմակերպել ինքնավար մարզ, իբրեւ Ադրբեջանական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան մի մասը, Խանքենդի կենտրոնով: 2) Ինքնավար մարզի վարչական օրգաններն են մարզային գործադիր եւ տեղական Սովետները: 3) Մինչեւ մարզային գործադիր կոմիտէի կազմակերպումը, ստեղծել ժամանակաւոր յեղափոխական կոմիտէ, որի պարտականութիւնների մէջ դնել Սովետների մարզային համագումարի հրաւիրումը, ոչ ուշ քան երկու ամսուայ ընթացքում, մշտական գործադիր օրգան ստեղծելու համար: 4) Մարզգործկոմի ֆինանսական եւ տեխնիկական անհրաժեշտ միջոցները արւում են Ադրբեջանական ՍԽՀ ընդհանուր միջոցներից՝ Անդրկենտկոմի անմիջական կարգադրութեամբ: 5) Մարզի կանոնագրութիւնը մշակելու, Ղարաբաղի ինքնավար մարզին անցնող վարչական միաւորները փաստօրէն յանձնելու, ինչպէս եւ ինքնավար մարզի սահմանները որոշելու համար խառն յանձնաժողով՝ Լեռնային Ղարաբաղի, Դաշտային Ղարաբաղի, Քրդստանի եւ Ադրբեջանական ՍԽՀ կենտրոնական իշխանութեան ներկայացուցիչներից, որին աւարտելու իր աշխատանքը մինչեւ Օգոստոս 15-ը:

Յիշեալ դեկրետը կը ստորագրեն Անդրկենտգործկոմի փոխ – նախագահ՝ Մ. Կասումով, քարտուղար՝ Մ. Խանբուդաղով:

Խառն յանձնաժողովը, դեկրետի 5-րդ կէտին համաձայն, մինչեւ Օգոստոս 15 կը կատարէ իր պարտականութիւնը՝ ճշդելով Լեռնային Ղարաբաղի վարչական սահմանները: Արեւելքէն՝ Աղդամի շրջանը, արեւմուտքէն՝ Լաչինի եւ Քեալբաջարի շրջանները, հարաւէն՝ Կարեագինոյի (Ֆիզուլի) շրջանը, հիւսիսէն՝ Գիւլիստանի (ներկայիս Շահումեան) եւ Կասումիսմայիլովի շրջանները: Ընդհանուր տարածութիւն՝ 4.387 քառակուսի քիլոմեթր:

1923 *Օգոստոս 1-ին, Լեռնային Ղարաբաղի մարզկոմի ժամանակաւոր նախագահութեան որոշումով մարզի կեդրոնը կը փոխադրուի Խանքենդ աւանը, Շուշիէէն մօտաւորապէս 15 քիլոմեթր հեռու: Սեպտեմբեր 20-ին ալ աւանը կը մկրտուի Ստեփանակերտ, Ստ. Շահումեանի անունով:*

Կը ճշդենք, թէ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզէն կամայական կերպով կ'անջատուի Շահումեանի շրջանը: Այլ փոքր շրջաններ եւս դուրս կը մնան:

Պատմութեան համար կ'արձանագրենք, թէ 1923 Հոկտեմբեր 19-ին Ստեփանակերտի մէջ բացումը կը կատարուի Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի Խորհուրդներու Ա. Համագումարին: Մարզի Յեղկոմի նախագահը՝ Արմենակ Ղարագէօզեան Համագումարին անունով շնորհակալութիւն կը յայտնէ Բաքուի վարիչներուն, յիշելով, թէ «Հայկական Ղարաբաղին ինքնավարութիւն շնորհելը որոշակի կերպով ցոյց է տալիս, որ Հայ աշխատաւոր գիւղացին իր ազգային ինքնավարութիւնը պէտք է ստանար ոչ թէ իմպերիալիստական կամ նրանց կամակատար, լակէյ Դաշնակներից ու Մուսավաթականներից, այլ միայն ու միայն Բաքուի պրոլետարիատից եւ իր իսկ հարեւան Ադրբեջանցի յեղափոխական գիւղացիութիւնից, եւ մենք մեր ծրաչան աշխատանքով պէտք է ցոյց տանք, որ արժանի ենք դրան»:

Կը կարծենք, թէ խորհրդակցութիւն եւ մեկնաբանութիւն պարզօրէն աւելորդ են նման ողբերգական պատկերի մը առջեւ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Դեկրետին բովանդակութիւնը եւ յարակից մանրամասնութիւնները կը քաղենք Գ. Ա. Յովհաննիսեանի «Սովետական իշխանութեան հաստատումը Լեռնային Ղարաբաղում» գիրքէն, Հր. Երեւանի պետական համալսարանի, Երեւան, 1971 :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ

Դժուար է ճշգրիտ գնահատում մը կատարել ու ըսել թէ ի՛նչ ազդեցութիւն կրած կ'ըլլար արուեստը, եթէ սրբազան նկարներու դէմ պայքար մղողները յաջողէին իրենց առաքելութեան մէջ: Նկարամարտը որ տակնուվրայ ըրաւ Եկեղեցին Ը. դարուն, կրնար յանգիլ նաեւ ըստացուածէն հակառակ արդիւնքի մը. ու այսօր աշխարհահռչակ տաճարներ մերկ պիտի ըլլային առանց Միքելանճոյի մը, Ռաֆայէլի մը կամ ուրիշներու գործերուն:

Քրիստոնէութեան առաջին դարերէն իսկ որոշ հակում մը կար տաճարներուն մէջ ներկայացնելու Քրիստոսը, Ս. Կոյսը կամ սուրբերը:

Դարերէ ի վեր Փոքր Ասիոյ մէջ ալ, նաեւ Սուրիա եւ Եգիպտոս, հակում մը կար նկարներ պաշտելու. բնական երեւոյթ մը կարելի է նկատել սակայն, որ որոշ դէմքերու չափազանցութիւններով հասաւ ծայրայեղ աստիճանի:

Սրբազան վայրերու մէջ նկարներ ունենալու դէմ բացուած պայքարը միմիայն քրիստոնէութեան յատուկ պարագայ մը չէ. ան գոյութիւն ունեցած է նաեւ Հրեաներու եւ Մահմետականներու մօտ: Հակառակ անոր որ այս վերջիններու սրբազան գիրքը՝ Գուրանը չի հակառակիր նկարներու, այդ կրօնքին մէջ արգիլուած է պատկերներու գործածութիւնը: 723 *Թուականին խալիֆա Եէզիտ հրամայած է նոյնիսկ որ եկեղեցիներու եւ քրիստոնեայ տուներու մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր սրբազան նկարները ոչնչացուին:*

Այդ տարիներուն Բիւզանդիոնի գահակալ էր Լեւոն Գ.: Ան կը պատկանէր շրջանի մը, ուր սաստիկ էր սրբազան նկարներու պայքարը: Դժուար չէր հաւատացնել այդ գինուորականին, որ հզօր կայսրութիւն մը կ'երազէր, թէ նկարներու պաշտամունքը վերադարձ մըն էր դէպի կռապաշտութիւն եւ արգելք մը՝ Հրեաներու եւ Մահմետականներու քրիստոնեայ դառնալուն:

Ան խիստ պայքար մը կը շղթայազերծէ սրբազան նկարներուն դէմ ու մինչեւ իսկ կոտրել կուտայ Քրիստոսի մեծ քանդակը, որ կը զարդարէր իր պալատին դուռը: Արարքը մեծ վրդովում կը պատճառէ:

Այս քայլը աւելի մեծ հակազդեցութիւններու ծնունդ կուտայ կայսրութեան արեւմտեան շրջաններուն մէջ: Իրեն դէմ է գերման պատրիարքը. կայսրը կը պահանջէ որ ան հրովարտակով մը դատապարտէ նկարներու պաշտամունքը, եւ երբ չի յաջողիր, պաշտօնանկ կ'ընէ զայն, իրեն հետեւորդ մը կարգելով տեղը: Այս վերջինը սինոդական գրութեամբ մը պաշտօնապէս կը դատապարտէ նկարներու պաշտամունքը: Այնուհետեւ Լեւոն Գ.ի քանդիչ արարքները կանոնական յենակէտ մը կ'ունենան: Ու կը սկսին բախումները երկու կողմերուն միջեւ: Կ. Պոլսոյ մէջ շատ մը անձեր, կրօնաւոր կամ աշխարհիկ, կը նախընտրեն աքսորուիլ: Ամէնէն սուր հակազդեցութիւնը կուգայ Իտալիայէն: Հոն Պապը կրօնական ժողով մը կը գումարէ, որ խստիւ կը դատապարտէ նկարները փճացնելու կողմնակիցները:

Այս քայլը սաստիկ զայրոյթ կը պատճառէ կայսրին եւ որովհետեւ իտալական թերակղզիին հարաւակողմը իրեն կը պատկանէր, կը գրաւէ Ս. Աթոռին ամբողջ ստացուածքը որ հոն կը գտնուէր: Նոյնիսկ նաւատորմ մը կը պատրաստէ ընդդիմադիրները հպատակեցնելու համար:

Իր մահը պայքարի թափը կը փոխանցէ զաւկին՝ Կոստանդինի, որ աւելի սաստկութեամբ կը կիրարկէ նոյն քաղաքականութիւնը: Երկար պատրաստութիւններէ ետք 754 Թուականին իր պալատը կը հրաւիրէ 338 եպիսկոպոսներ, տիեզերական ժողով մը գումարելու համար: Զի գոհանար միայն նախագահելով, այլ կը մասնակցի նաեւ վէճերուն, կարծիքի փոխանակումներուն:

Այս ժողովը խստիւ կ'արգիլէ սրբազան նկարներու պատրաստութիւնն ու գործածութիւնը թէ՛ կրօնաւորներու, թէ աշխարհականներու կողմէ: Կ'ըսուի նաեւ թէ անսաստողները պիտի պատժուին, ապա Տիրոջ պատուիրաններուն դէմ գործողներ:

Կոստանդին գոհ է որ վերջապէս կանոնական զէնքի մը տիրացած է սրբազան նկարներու դէմ վարած իր պայքարին մէջ: Հրաման կ'արձակուի ուրեմն, որ Ս. Կոյսի ու Քրիստոսի բոլոր նկարներն ու քանդակները անմիջապէս փճացուին: Այա Սօֆիա տաճարին հոյակապ խճանկարներն ալ կը կրածեփուին:

Հակառակ բոլոր բռնութիւններուն, կան այլախոհներ, որոնց դէմ մեծ ատելութիւն կը սնուցանէ կայսրը:

Սրբազան նկարներու կողմնակիցներէն մէկն է Քաղկեդոնցի կրօնաւոր մը, զոր երկար ատեն կը ջանայ համոզել ու սիրաշահիլ Կոստանդին: Տասը տարուան ճիգերը երբ ապարդիւն կը մնան ան կը դատուի եպիսկոպոսական ժողովի մը կողմէ, կը դատապարտուի ու կ'աքսորուի Մարմարայի կղզիներէն մէկը. կարճ ժամանակ ետք մարտիրոսի մահով կը վախճանի: Այլ կրօնաւորներու եւս կը վիճակի նոյն ճակատագիրը:

Արգելքը անսաստողներու դէմ ճնշումներն ու չարչարանքները կը կիրարկուին նաեւ գաւառներու մէջ: Կոստանդին կը ջանայ իրեն կողմնակիցներ ճարել արտասահմանէն ալ. սակայն իր փափաքին հակառակ, պապը հանդիսաւոր կերպով կը յայտարարէ թէ օրինաւոր է սրբազան նկարներու պաշտամունքը:

Կոստանդինի մահը մեծ փոփոխութիւն չի բերեր. իր որդին՝ Լեւոն Դ. որ կը յաջորդէ իրեն, աւելի մեղմ կը վարուի վանականներու հանդէպ: Անոր կարճատեւ (775 – 780) *գահակալութենէն ետք, թէեւ իր անչափահաս որդին կայսր կը հռչակուի Կոստանդին Զ. անունով, սակայն իշխանութիւնը կը մնայ կայսրուհի Հեղինէի ձեռքը: Ան Աթենացի մըն է, սրբազան նկարներու պաշտամունքին ջատագով մը: Իրեն նմաններուն յոյսեր կը ներշնչէ այս ուղղութեամբ: Սակայն մեծ խոհեմութեամբ պէտք է գործէ, որովհետեւ արքունի շրջանակներուն մէջ բոլոր պաշտօնները վստահուած են այդ պաշտամունքին երդուեալ հակառակորդներուն: Հեղինէ նախ կ'ապահովէ աքսորեալներու վերադարձը. երեք տարի ետք, 784ին Պօղոս Պատրիարք, երբ այլեւս մահամերձ է, նկարներու հարցին մէջ գործած իր սխալները կը խոստովանի: Իրեն կը յաջորդէ արքունի քարտուղարը, որ անմիջապէս ուղղակի դիրք կը բռնէ Կոստանդին Ե.ի վճիռներուն դէմ ու տիեզերական նոր ժողովի մը հրաւէր կ'ուղղէ: Կայսրուհին կը խնդրէ Ատրիանոս Ա. պապէն որ նախագահէ:*

Պապը զինք փոխարինող երկու պատուիրակներ կը ղրկէ հոն. ժողովին բացումը տեղի կ'ունենայ Կ. Պոլսոյ Ս. Առաքելոց Եկեղեցիին մէջ, սակայն արարողութիւնը հազիւ սկսած ներս կը մտնեն արքունի պահակազօրքէն երկու գունդեր ու արգելք կը հանդիսանան ժողովին: Արարքը հետեւանքն է զինուորականներու եւ սրբազան նկարներու դէմ դիրք գրաւած կարգ մը եպիսկոպոսներու դաւադրութեան:

Ժողովը կը գումարուի այնուհետեւ, աւելի ուշ, այս անգամ Նիկիոյ մէջ, 787-ին: Ութ նիստերէ երկուքը ուղղակի կը վերաբերին սրբազան նկարներու հարցին: Վերջապէս ժողովը կը յայտարարէ անեղծ պահել գրաւոր եւ ոչ – գրաւոր աւանդութիւնը, չեչտելով որ նկար մը կամ քանդակ մը կը յիշեցնէ իր ներկայացուցած անձնաւորութիւնը:

Իսկ գալով այս պաշտամունքին դէմ գտնուող կրօնաւորներու, ժողովը մեղմութեամբ կը վարուի անոնց հետ: Այսպէսով կ'աւարտի պայքարի շրջան մը, ու սրբազան նկարներն ու քանդակները վերստին կը գրաւեն իրենց տեղերը տաճարներու մէջ:

Երեսուն տարի ետք նոյն պատմութիւնը կը կրկնուի. բանտերը նորէն կը լեցուին վանականներով ու եպիսկոպոսներով: Զոհերէն մէկը կ'ըլլայ նաեւ ծանօթ գրագէտ Թէոփիլոս: Այս անգամ ալ խաղաղութեան վերջ դնողը կայսրուհի մը կ'ըլլայ. Թէոտորան: Ան 843 Մարտ 11-ին Այա Սօֆիա տաճարին մէջ կատարուած արարողութեամբ մը սրբազան նկարներու հարցը կը փակէ ընդմիշտ, վերահաստատելով անոնց փառքն ու պատիւը:

Ա. Թ. Թ.

ՈՒ՞ՐԵ Է ՅԻՍՈՒՍԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Դարերէ ի վեր առաքեալներու գրութիւններուն հիմնուած աւանդութիւնը մարդոց ըսած է թէ Քրիստոսի գերեզմանը կը գտնուի Երուսաղէմ: Սակայն հրեայ մեծագոյն քաղալայագէտը որ ապրած է ԺԶ. դարուն, կ'ըսէ թէ այդ գերեզմանը Վերին Գալիլիայէն ոչ շատ հեռու, Բիրիա լերան ստորոտն է:

Գալիլիա այն շրջանն է, ուր բլուրներուն վրայ Յիսուս իր աշակերտներէն շրջապատուած յայտնած է գիւղացիներու, աղքատ ձկնորսներու, թէ երկնքի թագաւորութիւնը պիտի տիրէ երկրի վրայ:

«Աստուածային տարունի» Իսահակ Լուրիա որ կ'ըսուի թէ կարողութիւնը ունէր մեռեալներու հոգիներուն հետ հաղորդակցելու, այս իր յայտնութիւնը ըրած է իր մէկ աշակերտին. ան գրի առած ու պահած է իր վարպետին բոլոր խօսքերը: Իր գիրքերէն մէկուն մէջ կ'ըսէ. – «Զիթենեաց գիւղին ճամբուն վրայ, հովիտի մը մէջ ուր եղջերենի մը կայ, կը գտնուի Քրիստոնեայ Յիսուսին գերեզմանը»:

Մինչդեռ, ինչպէս ծանօթ է, քրիստոնեայ աւանդութեան համաձայն Յիսուսի գերեզմանը Գողգոթայ լերան վրան է, ուր գինքը խաչեցին: Յիսուս որ կ'ամբաստանուէր Հրեաներուն միջեւ անմիաբանութիւն սերմանելու յանցանքով, որպէս «կեղծ մեսիա», խաչը հանուեցաւ, հռոմէացի կառավարիչ Պիղատոսի շրջանին, Զատիկի Ուրբաթ օրը. երրորդ օրը իր աշակերտները նկատած էին թէ գերեզմանը պարապ էր:

Յիսուսի գերեզմանին մասին խօսելով, «Աստուածային տարունի»ին աշակերտը կը գրէ. – «մատնանշեցի արդարներու գերեզմաններուն ճիշդ վայրը»: Եւ քանի որ Յիսուս ալ անոնցմէ մէկն է, պատճառ չկայ Գալիլիոյ մէջ փնտռելու անոր գերեզմանը:

Այս հետքերով լրագրողներ կ'երթան հետազօտելու շրջանը. ծերուկ անտառապահներու կը հանդիպին ու հարց կուտան թէ ո՛ւր կը գտնուի Յիսուսի գերեզմանը: «Հոս չէ, աւելի լաւ է որ Հռոմի մէջ փնտռէք զայն» կը պատասխանեն: Սակայն երբ կը լսեն թէ «աստուածային տարունի»ի խօսքերը զիրենք հոն առաջնորդած է, կ'աւելցնեն. «ուրեմն ճիշդ է»:

Անտառապահներէն մէկը կ'առաջարկէ որպէս ուղեցոյց միանալ իրենց. կ'երթան Զիթենեաց գիւղին գտնուած վայրը. գիւղը աւերուած է 1948-ի Իսրայէլ – Արաբ պատերազմին ընթացքին ու բնակիչները գաղթած են դէպի Լիբանան: Կը գտնեն գիւղին գերեզմանատունը. հոն միւսներէն անջատուած շիրիմ մը կայ, որ կրնայ փնտռուածը ըլլալ. ժայռափոր գերեզմանին վրայ գմբէթ մը կառուցուած է ու կայ արձանագրութիւն մը, ուր կ'ըսուի թէ հոն թաղուած է Գ. դարու հրեայ իմաստունի մը մայրը:

Ներսի մասը, գերեզմանը ծածկուած է բազմաթիւ թղթիկներով որոնք ձգուած են հրեայ ուխտաւորներու կողմէ, իրենց փափաքին իրականացում խնդրելու համար: Ձախին, մարմարէ տախտակի մը վրայ կայ նոյնպէս արձանագրութիւն մը. «Հոս կը հանգչի տարունի Յովսէփ Եէհօշուա»: Եէհօշուայի կրճատուած ձեւն է եբրայերէնի մէջ Եէշուն (Յիսուս): Այն քանի մը Նազարէթցի կրօնաւորները զորս այս մասին հարցափորձած են լրագրողները, «գայթակղութիւն ու զրպարտութիւն» որակած են ըսուածները:

Քաղուած՝ «ՄԱԹԷՆ»էն

ԿՈՆԷՍԻ ԵՒ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Ի յարգանս Կոնէսի եւ Մոնմորանսիի Հանգստեան տուներու բնակիչներուն տրըւած տարեկան ճաշը տեղի ունեցաւ Դեկ. 13-ին: Տուներուն տարեց բնակիչները հիւրասիրուեցան Ալֆորվիլի Սեւան ճաշարանին մէջ, ուր անոնց հրամցուեցաւ նաեւ ճոխ յայտագիր մը:

Հանգստեան տուներու երկու տնօրէնները՝ Պ. Ֆէսճեանի եւ Օր. Եավէրի հովանաւորութեամբ մեր մեծ ծնողքները ուրախացան ամբողջ կէսօրէ ետք մը:

Ըստ յայտագրուածին, հրաւիրուած էին նաեւ բոլոր փափաքողները, հետեւաբար եւ իրենց տարեց հարազատները ուրախացնել կամեցողներ փութացին ճաշարան: Ճաշը ճոխացնող կարեւոր ազդակներէն մէկը երիտասարդութեան մասնակցութիւնն էր այս խնջոյքին:

Յայտագիրը կենդանացուց Ռատիօ Ազգի ծանօթ խօսնակուհի Օր. Մարօ Պարութճեան, որ Հանգստեան տուներուն ընկերային աշխատակցուհին է, եւ որուն ջանքերուն շնորհիւ՝ տուներուն համար սովորութիւն դարձած տարեկան ճաշը, այս անգամ առաւ թէ՛ աւելի մտերմիկ, թէ՛ աւելի հարուստ եւ թէ՛ աւելի գոհացուցիչ տեսք:

Մինչ հրաւիրեալները կը ճաշէին, Օր. Մարօն խօսքը տուաւ պատուոյ հիւրին՝ Ալֆորվիլի քաղաքապետ՝ Պր. Ֆրանչեսքիի: Ապա՝ բարձրախօսը անցուց Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան նախագահ՝ Պր. Գալճեանին:

Ամբողջ յայտագրի ընթացքին, Օր. Մարօն առիթներ ստեղծեց որ այդ օր իրենց խօսքը բարձրաձայն ունենան Հանգստեան Տան բնակիչներն ալ, ինչպէս Օր. Գալուստեան, Պր. Հայէչեան. իրենց տաղանդները վերապրեցուցին Պր. Ֆերմանեան (արտասանելով Օմար Խայեա – մէն), Պր. Պալեան եւ Պր. Նուպար Ազամեան (որ հիւրաբար ներկայ կը գտնուէր): Պր. Պշտիկեան, իրեն տրուած խօսելու առիթէն օգտուելով վերակենդանացուց հայկական ապստամբութեան շարժումի պատմութենէն կարդ մը յիշատակներ:

«Երրորդ տարիք» կ'ըսենք ու մեր սիրտը կը կծկուի, մտածելով որ մեծ հրաժեշտի մը պատրաստութիւնն է կեանքի այդ ժամանակաշրջանը: Բայց, հոգիները որքան շուտ կը վերադառնան երկրորդ տարիքին, ինչպիսի՛ կամեցողութեամբ, ինչպիսի՛ գոհունակութեամբ ... միայն ստեղծուին առիթները: Պարագան տարբեր չեղաւ նաեւ մեր բազմաչարչար ծընողներուն հետ ալ, վկայ՝ բոլոր ներկաները: Անոնք նոյնիսկ պարեցին:

Այս խնջոյքը աւելի ուրախ մթնոլորտով պարուրելու համար պարտականութիւն համարեցան երգով մասնակցիլ երգիչներ՝ Մասիս, Մարտիկ Ճանըրզեան եւ «Անոյշ» նուագախումբը: Անշուշտ թէ անոնց սիրայօժար ներկայութիւնը շնորհակալ զգացումներ արթնցուց բոլորին մէջ:

Երգով հանդէս եկան նաեւ՝ Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան հսկիչուհի՝ Տիկին Դանիէլեան, Սեւան ճաշարանէն՝ Պետիկ եւ Փօլ Պալդասարեան. վերջիններս այցելութիւնը ճաշարան՝ անակնկալ եղաւ բոլորին համար:

Շնորհակալական մեր խօսքերը կ'երթան նախ եւ առաջ Օր. Մարօ Պարութճեանին, որ ինկալպէս յաջող եւ օրինակելի ճաշ մը կազմակերպած էր Հանգստեան Տուներու մէջ ապաստանած եւ շատերու կողմէ մոռցուած մեր մայրերուն եւ հայրերուն համար, ապա՝ Տուներու տնօրէններուն, որոնք իրենց օժանդակութիւնը չզլացան այս յաջողութեան, եւ անշուշտ գեղարուեստական յայտագրի բոլոր մասնակիցներուն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

– Իմ ամուսնուն բժիշկը նշանակեց 15 դեղահատ, բայց երեք հատ ընդունելուց յետոյ մեռաւ:

– Փառք աստծոյ, որ բոլորը չի ընդունել:

– Մօրդ խնդրիր անցնել դպրոց:

– Ինչո՞ւ:

– Որպէսզի խօսի հօրդ հետ, քո շարադրութիւնում բաւականին շատ սխալներ կային:

ՎԻՐԱԽՈՐԱՆՔ

– Ա՛յ թէ մարդ ես, հա՛, – զայրացած ասում է մէկը: – Ես քո մա՛րդ ասողի...

– Մարդը դո՛ւ ես, – ոչ պակաս զայրոյթով պատասխանում է միւսը:

Խ. ՀՐԱՉԵԱՆ

Մի անգամ հիւրերից մէկը որոշեց ըստուգել Թոնիկի մաթեմատիկական գիտելիքները.

– Ես ունեմ 16 խնձոր, ասաց նա, – Ծովակը՝ 19, Ջանիկը՝ 11: Որքան խնձոր ունենք բոլորս: Կարո՞ղ ես ճիշդ հաշիւն ասել:

Թոնիկս մտածեց, մտածեց, ապա ելքը գտաւ.

– Պապիկս ասել է՝ ուրիշի հաշիւներին չխառնուես...:

ՎԱՐԴ ՇՈՂԵՐԵԱՆ

– Ձախլիկ լինելը քեզ չի՞ խանգարում:

– Ի՞նչ ասեմ: Ամէն մարդ թերութիւն ունի: Օրինակ՝ դու ո՞ր ձեռքով ես թէյը խառնում:

– Աջով:

– Տեսնո՞ւմ ես: Իսկ բոլոր նորմալ մարդիկ գդալո՛վ են խառնում:

ԴԺԳՈՀԸ

– Ո՞նց ես:

– Լաւ չեմ:

– Ի՞նչ ունես:

– Շաքար:

– Բա ո՞ր ես է՛դ էլ չունեմ:

Խ. ՀՐԱՉԵԱՆ

– Զամաչեցի՞ր, որ հինգ ռուբլի կաշառք վերցրեցիր, – բարկացած ասում է պետը:

– Ի հարկէ ամաչեցի, – պատասխանում է աշխատողը, – բայց այդ ժլատը աւելին չէր տալիս:

Վերջերս հնէաբանները Հանրապետութեան գիւղական շրջաններում կատարած պեղումների ժամանակ յայտնաբերել են խոզի, ոչխարի, գոմէշի եւ կովի ոսկորներ:

Յայտնագործութիւնը թոյլ է տալիս ենթադրել, որ ոչ շատ հեռաւոր անցեալում մեր գիւղերում անասուններ են պահել:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բ.

Ու անոր ընկճուած, բայց անխիղճ նայուածքը բան չէր տեսներ: Հասունցած խաղողի փայլ էր ինկեր անոր սեւ աչքերուն մէջ: Ծանր ու անշարժ էին անոր արտեւանունքները, Փարիզի դիմաց: Խաղաղ ու պարզ էր գիշերը, որ կ'իջնէր մեծ քաղաքին վրայ: Գետին երկու ափերուն վրայ կը սրափային ծառերը մերթ ընդ մերթ՝ վիրաւոր, մահամերձ ջայլամներու նման: Անոնց քով, տեղ տեղ կը դառնային, կը ծռէին ջուրերուն վրայ, ընձուղտի վիզերով բեռնարարձ մեքենաներ, որ տակաւ առ տակաւ կը հալէին մութին մէջ: Լուսարձակի հսկայ թեւ մը կ'անցնէր մերթ ընդ մերթ՝ անոնց վրայէն, քայքայելով ստուերներու աշխարհ մը: Մութ, լուսնեզօծ տանիքները կ'իջնէին աստիճան առ աստիճան երկինքէն, ուր վերջալոյսին տեղ քաղաքէն բարձրացող կարմիր լոյս մը կը ծփար:

Կը քալէր նաւը լոյսերու վրայէն, կարմիր, դեղին լոյսերու, որոնք կը ծռէին, կը կլորնային ալիքներուն հետ, հրաշէկ երկաթներու նման: Շուն մը, նաւու մը բեռներուն մէջէն կը հաջէր: Մինչ ամայի կամուրջներուն վրայէն, մենաւոր լոյսերու թափօրներուն մէջէն կառքեր կը սահէին արցունքի կաթիլներու նման, մէկ ափէն միւսը: Ու պաղ, սառնասիրտ լուսինը որ հաւանաբար վախցուցած է միամիտ ու բարի առաջին մարդը, կ'ելլէր արդէն քիչ քիչ, տանիքներէն վեր:

Գիշերը, տան ամայի ու խոնաւ պատերէն, ծանր ճնշում մը ինկաւ Զարուհիի ուսերուն:

Կարելի չէր այլեւս որ ան զսպէր ինքզինքը իր այնքան ջղայնոտութենէն վերջ: Բացաւ բերանը, երբ Կիրակոս գինով՝ կ'ուրախանար անկողինը տեսնելով:

– Հա, պառկէ հիմա, խոզի պէս ինկիր, խմել, ուտել... ատկէ զատ բան մը չես գիտեր... Պառկէ՛, կը կարծես որ ես ալ առաջուան պէս քովդ պիտի նըստիմ:

– Թէ որ կ'ուզես՝ փորձէ տանից դուրս ղնել ոտք, – պոռաց մարդը անմիջական կատաղութեամբ մը:

– Զիս չես կրնար վախցնել ... Անցաւ. ես առաջուան տխմարը չեմ... Դուն զիս գրկեցիր ամէն բանէ, ես շատ խելօք եղայ, շատ ապուշ եղայ: Ես քեզ չեմ ուզեր այլեւս, ձգէ զիս մինակս ապրիմ... ձգէ զիս ազատ, գերի չառիր զիս...

Կիրակոս՝ բաճկոնը ձեռքէն կախ՝ կուրծքը բաց, փչալով, դողալէն եկաւ կեցաւ կնոջ առջեւ: Բարկութեան մը սրբընթաց ալիքները կ'անցնէին անոր քրտընած, կարմրած այտերուն տակէն: Առհաւական, անդիմադրելի հեղեղ մը կը բարձրանար անոր սրտէն վեր, աչքերուն մէջ, որոնց արեան բարակ երիզներու մէջէն փայլատակող լոյսը որ գիտակցութիւնը ունէր, տարիներու փորձառութենէն վերջ, բռնակալութեան անօգուտ ճիգին՝ կը փափաքէր խոնարհեցնել միայն դիմացի աչքերը, որոնց մէջ աւելի խենթ ու աւելի կենդանային էր բարկութիւնը:

«Զարուհի իրաւունք ունի», կը մտածէր Կիրակոս: Բայց պէտք չէ որ գիտնայ, թէ որքան իրաւունք ունի: Կիրակոս կը վախնար մանաւանդ: Անիկա անկարող էր մեկնելու, եթէ պէտք ըլլար հեռանալ: Անիկա անկարող էր դարձեալ դուրս ձգելու կինը, նոյնիսկ եթէ պատահէր որ դառնար կատարեալ անբարոյական կին մը: Կիրակոսի բարկութիւնը ինքզինքին դէմ էր: Առաւելապէս ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ իրեն պէս փառահեղ մէկը խաղալիքը կը դառնայ կնոջ մը: Կիրակոս կը նայէր ուստի, պարզապէս ցոյց տալու համար, որ էրիկ մարդ է ինք, խարխուլ ու ձեւակերպական սպառնալիք մը, որ կը փլի իսկոյն կնոջ ամբարտաւան հեղնանքէն:

– Գնա՛, ուրիշին ծախէ այդ ձեւերը, – կ'ըսէր Զարուհի. – ինծի չես կրնար կըլլեցնել... Դուն բան մըն ալ չես կրնար ընել... Այսօր եթէ հեռանամ քովէդ, լալով կու գաս ոտքերս կը լզես նորէն:

Թէեւ ճշմարիտ էին այս բոլոր ըսուածները, բայց մարդը չկրցաւ կերցնել իր հպարտութեան ու պոռաց յանկարծակի կատաղութեամբ մը.

– Գնա՛, բոզ, գնա՛, ուր որ կ'ուզես. հերիք խաղաս հոգուս հետ... Ըրի, տուի ինչ որ ուզեցիր, ինչ որ ձեռքէս եկաւ... Ես պէտք ունիմ հիմի խաղաղութեան...

– Մի պոռար, կ'երթամ:

Բայց մինչ ան կը պատրաստուէր մեկնիլ՝ մարդը բռնեց անոր թեւէն, գլորեց, նետեց զայն մահճակալին վրայ, մարեց լոյսը եւ քովը երկարելով փաթթուեցաւ անոր իր ամբողջ ուժովը, որպէսզի չըշարժի տեղէն: Կը հեւար կատաղութենէն ու կը կաղէր աւելի ազդեցիկ ըլլալու համար: Կը զգուշանար շարժելէ՝ առիթ չտալու համար միւսին փորձելու՝ որեւէ շարժում:

(Շար. 12)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ.– Տէր եւ Տիկին Զատիկ Համբարձումեան 200 Ֆր.։

ԿՐԸՆՈՊԼ.– Պետրոս Մանուկեան 200 ֆրանք։

ՎԵՐՍԱՅԼ.– Անթուան Պաղտիկեան 500 ֆրանք։

ՊԱՆԻԵՕ.– Տիկին Տիրուհի Մուսէեան 300 Ֆր.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Շահան Պիւրթէ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր եղբօր՝ Կարպիս Կարապետեանի մահուան տարելիցին եւ սիրելի ծնողաց՝ Պետրոս եւ Արուսեակ Կարապետեանի յիշատակին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ե. պ.–ի.–

Տիրամայր Արշալոյս Պեքճեանի (ծնեալ՝ Քիւլիւեան) մահուան առթիւ.–

Գարեգին Վրդ. Պեքճեան 1000, 250 Ֆ. Հ.Բ.Ը.Մ.եան, ԺԱՖ–ին 250, Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութեան 250, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան 250 Ֆր., Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը 200, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը 500 եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մէրէմէթճի եւ զաւակները 300, 200 Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Խաչիկ Վարդերեսեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Վարդերեսեան 200, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պեքճեան 200 Ս. Խաչ Դպրեվանքին, 200, Տէր եւ Տիկին Բագրատ Աշըգ (Գալիֆորնիայէն) 200 Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Գուսան երգչախումբին 150 Ֆ., Գարուն երգչախումբին 150, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Զիլինկիր 200 Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Յակոբ Թաչճեան ընտանիք 200 եկեղեցւոյ դպրոցին, Տիկին Պերճուհի Խայիկեան 250 եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Խայիկեան 150 եկեղեցւոյ դպրոցին, Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութիւնը 250 եկեղեցւոյ դպրոցին, 250 Գարուն երգչախումբին, Մուրատ Մէրէմէթճի 200 Գարուն երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Ազատ Պամպաճեան 100 Ֆ., 100 Ֆ. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, 100 Համազգային վարժարանին, Կարապետ Սայապալեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 200, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խոէն 150 Ֆ., Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի անդամները 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Վարժապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գաբրիէլօղլեան 200, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն 200 Ֆ., 100 եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Իսքէնտէրօղլու 300, ԺԱՖ 100, Տէր եւ Տիկին Արթօ Օրթադարակէօղեան 100, Մինասեան եղբայրներ (Սէն Ժէրմէն) 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նշան Կիւզէլ 200 Ֆ., Զամանդեան ընտանիք 100, Պր. Խաչիկ Գաբրիէլեան 100, Ալլահօղլու ընտանիք 200, Պր. Նորայր Իշճի 250, Սարգիսեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Մաթիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Հարուն Թաչեան 250 Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Սեբաստահայ Մշակութային Միութիւն 100 Ֆ., 100 Ֆ. եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Մըկրտիչ Վանլեան (Պոլիսէն) 100 եկեղեցւոյ դպրոցին, Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի անդամները 200 Ս. Խաչ Դըպրեվանքին, Երուանդ Պապոյեան ընտանիք 100 Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբին, 100 Սեբաստահայ Մշակութային Միութեան, Պր. Սեպուհ Զադըճեան 100 Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Իսահակ Տէլիճէ 100 Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Նազար Պէրպէր 100 Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Մազսուտ Իշճի ընտանիք 150 Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբին, Գուսան երգչախումբի անդամները եկեղեցւոյ դըպրոցին 100 Ֆ., 100 Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Վարդգէս Մալճը 100 Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, 100 Ֆ. եկեղեցւոյ դպրոցին, Պր. Բագրատ Սէմէրճեան (Պոլիսէն) 100 Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Մինաս Խաքէնտէրեան 100 Ֆր. Սուրբ Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Պերճ Քաջ (Պոլիսէն) 100 Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Ժանօ Նուրեան 100 Ֆր. Ս. Խաչ Դպրեվանքին, Պր. Վարուժան Պօզաճեան 300, Օր. Էլիզապէթ Պօղոսեան 1000 Ֆր. Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբին։

ՎԻԷՆ
-Հ. Բ. Ը. Մ.-
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԵՒ ԽՆՋՈՅՔ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին դըպրոցական հանդէսը Յունուար 10, Կիրակի, կէսօրէ սկսեալ ժամը 12·30, Խաչատուր Աբովեան Մշակութային Տան մէջ։

Հանդիսութեան կը նախագահէ գաղութիս հոգեւոր հովիւ՝

ԶԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն միօրեայ դպրոցիս աշակերտները ուսուցչուհի Տիկին Քնարիկ Գութուճեանի ղեկավարութեան տակ։

Մուտքը ազատ է։

Ամանորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական ծնողական Մարմնի՝

Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ։

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15ին Իսիի Օտիթորիոմի սրահին մէջ՝

11 – 13, ռիւ Տանթոն — Իսի վ ի ն ա կ ա հ ա ն ո ւ թ ի ւ ն

Մուտքը ազատ է։

ԻՍԻ

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հանգանակութիւն մը եւ կը սպասէ Յունուար 9 եւ 10 Թուականներուն Մշակոյթի Տան մէջ, 45, ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, ժամը 14–էն 17։

Նոր Տարուան առիթով չմոռնանք մեր փոքրիկները։

Մեր անդամուհիները յոյսով ձեզի կը սպասեն։

Լ Ի Ո Ն
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ

87, rue Tronchet — LYON 6ᵉ

Յայտնութեան տօնին առիթով Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 10·30–ին, հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագէ աւարտին տեղի պիտի ունենայ ընտանեկան ճաշ Օզանամ դպրոցական կեդրոնի սրահին մէջ,

145, rue de Créqui — LYON 6ᵉ

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խընդրուի հեռաձայնել ժողովրդապետական գրասենեակը։

78 – 60 – 52 – 03

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի Տօնածառի հանդէսը՝ Կիրակի, Յունուար 10, ժամը՝ 15–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝

6, Կոմիտաս փողոց

Մուտքը ազատ է։

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Diner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար, կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յունուարի վերջը։

LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

M.C.A. MARSEILLE
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

SUPER - LOTO
Dimanche 10 Janvier à 15 heures
Nombreux lots de valeur
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Արժէքաւոր բազմաթիւ նուէրներ։

YAN'S CLUB

5, ave. Reille — 75014 Paris
Samedi 16 Janvier à 20 heures 30

Théâtre arménien
KISSANI présente

LE JOURNAL DE NORAYR

Spectacle suivi d'un diner

Dîner - spectacle : 150 Frs.
Spectacle seul : 50 Frs.
Réservations : 45. 89. 20. 48

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

A R M E N I E N
L A N G U E
V I V A N T E

Adultes,
Vous voulez vous exprimer en arménien,
Vous le pourrez en suivant les
COURS DE CONVERSATION

tous les jeudis de 19h à 21h
donnés par :
MOVSES BITCHAKDJIAN

— *Inscrivez-vous sans attendre* —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43. 76. 55. 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի օր, Յունուար 10, Ե. օր Ծընընդեան։

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

S.O.S. ECOLIERS ARMENIENS DU LIBAN

Douze ans de guerre
Montée du chômage en flèche
Salaire mensuel moyen : 10.000 Livres Libanaises
Un kilo de viande : 1.000 LL.
Une boîte de lait en poudre (1 kg) : 3.000 LL.
Un kilo de pain : 100 LL.
Pas d'écoles publiques
Coût de scolarité pour un élève de maternelle ou primaire : 36.000 LL.
Un crayon, un cahier, un livre : trop chers à acheter
Les enfants de 10-12 ans quittent l'école pour travailler
Cent Francs valent 9.000 Livres Libanaises
Faut-il en dire plus?
Aidons ces petits Arméniens...

Envoyez vos chèques à la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CAROUN | ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN

25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ.– Ամէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձէթով)։
■ Մանթը, ■ Սու–պէօրէկ, ■ Միջուկով քէօֆթէ
■ Հէրիսա (ապսպրանքով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մութէպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապսպրանքով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ անուշեղէն

❋ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ ❋

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՉՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ
ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
8
VENDREDI
8 JANVIER
1988

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

LE NUMERO : 4,00 F

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.657 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.657

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ֆ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ի Դեկտեմբեր 25-ի թիւին մէջ աւելի քան լման էջ մը գրաւած է «Արմէնփրէս»ի կողմէ Հայաստանի վարչապետ Ֆ. Սարգսեանի հետ կատարուած տեսակցութիւնը: Ան կարեւոր է ու յատկապէս շահեկան, այն պատճառով որ մօտէն կը շօշափէ կարգ մը հարցեր, որոնց մտահոգիչ բնոյթին տեղեակ է այսօր Հայաստանով քիչ կամ շատ հետաքրքրուող ամէն անձ: Երկրին բնապահական խնդիրներն են անոնք որոնց կարելի չափով շուտափոյթ լուծումին կը սպասէ ամէն տեղացի ու ամէն սփիւռքահայ:

Հրապարակայնութեան նորարայ շրջանէն մինչեւ այսօր, հայաստանեան մամուլին գրեթէ բոլոր անունները ու թիւերը սիւնակներ, էջեր յատկացուցին վրդովեցնող այս կացութեան, որ ինչպէս ծանօթ է Հայաստանի օդը, ջուրը, հողը վարակելէ ետք, ու անոնց միջոցով, կը սպառնայ նաեւ բնակիչներու առողջութեան:

«Արմէնփրէս»ի թղթակիցին առաջին հարցումը կացութեան ընդհանուր արժեւորումի մը կը միտի. ան ոչ միշտ գոհացուցիչ նկատելով մամուլին փոխանցածը, հարց կու տայ թէ՝ «ինչպիսի՞ն է հանրապետութեան բնապահական իրադրութիւնը. ի՞նչ է արուած եւ ի՞նչ է արւում շրջակայ միջավայրի պահպանութեան նպատակով»:

Ֆ. Սարգսեան կը խոստովանի թէ կացութիւնը առայժմ կարելի չէ բաւարար համարել, հակառակ անոր որ արդէն շատ բան եղած է շրջակայ միջավայրը բարելաւելու համար: Այս աշխատանքներու սկիզբն է Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութեան կենտկոմի ու Նախարարներու խորհուրդի 1975 Ապրիլ 16-ի որոշումը. ու անցած հնգամեակներու ընթացքին բնապահական աշխատանքներու յատկացումը քանի մը հարիւր միլիոն ռուբլի է: 1975 – 85 տասնամեակին ընդհ. առմամբ կրճատուած են շրջակայ միջավայր արտանետուող վնասաբեր նիւթերը. ու Ֆ. Սարգսեան կը վստահեցնէ թէ միջավայրի ապականումը կանխելու եւ այս արտանետումները թոյլատրելի չափերու իջեցնելու հարցը, արդէն մօտակայ տարիներուն կրնայ լուծուիլ:

Այս ուղղութեամբ մինչեւ այսօր կատարուած աշխատանքներէն օրինակներու մէջ Ֆ. Սարգսեան կը յիշէ կեղտաջուրեր մաքրելու (օրական 720 հազար խորանարդ մեթր) կառուցուածքներ, Քանաքեռի ալիւմինի գործատան վերակառուցումը, Ալավերտիի մետաղագործատուներու բարելաւումը, եւայլն. որոնց շնորհիւ կարելի եղած է աւելի քան երեք անգամ պակսեցնել վնասակար նիւթերու մթնոլորտ արտանետումը եւ կանխել 1300 թոն թունաւոր նիւթերու Դիբեդ գետը թափիլը: Այս շարքին մէջ են տակաւին Սեւանի ջուրի օգտագործումը 30 միլիոն խորանարդ մեթրի իջեցնող միջոցառումները եւ Կիրովականի քիմիական գործատան մէկ մասին փակումը:

Անշուշտ նման նիւթերու մասին կատարուած զրոյցի մը ընթացքին չէր կրնար չյիշուիլ Զ. Բալայեանի անունը: Թղթակիցը անդրադառնալով «Լիտերատուրնայա Գազետա» թերթին մէջ անոր հրատարակած «Երեւանը՝ դժբախտութեան մէջ» յօդուածին, հարց կու տայ թէ ի՞նչեր կատարուած են Երեւանի դժբախտութեան գլխաւոր աղբիւր «Նաիրիտ»ի գործունէութեան վնասակար ազդեցութիւններուն մասին:

Ֆ. Սարգսեան ընդարձակ կերպով նախ կը ներկայացնէ կաուչուկի այդ գործատան ներկայացուցած վտանգը. ներկայ ապականութեան լուրջ հարցէն զատ, կը տեղեկանանք թէ մինչեւ 1982 թուականը առկայ էր նաեւ վտանգաւոր պայթումներու սպառնալիքը, քանի որ 1930-ին գործատունը հիմնադրուելէ ետք, 1951 եւ 1966-ին կատարուած վերակառուցումները չէին հիմնուած «հարկ եղած կոմպլեքսային մօտեցման» վրայ:

1982-ի թեքնիք նորարարութիւններով վնասակար նիւթերու արտանետումը որոշ համեմատութեամբ նուազեցաւ, 1975-ի 33 հազար թոնէն 1986-ին հասնելով 14.5 թոնի: Հակառակ այս բոլորին, գործատան այն մասը որ նախնական մեթոններով կը բանի (Կաուչուկ 1), կը շարունակէ մեծապէս ապականել Երեւանի օդոլորտը, արտանետած քլորապրենի ամպերով: Ու Ֆ. Սարգսեանի հաւաստումով, որ կու գայ հաստատել Զ. Բալայեանի տուած լուրը, Հայաստանի կառավարութեան պնդումներով, Խորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդը որոշած է զայն փակել: (Փակելու այս որոշումին մասին Զ. Բալայեան տուած էր նաեւ ժամանակը՝ – 1987-ի վերջ – իսկ այս տողերը երբ կը գրուին տարուան առաջին օրերուն, տակաւին ոչ մէկ բացորոշ լուր այս մասին):

Փակելու որոշումին համաձայն կեդրոնական կառավարութիւնը կ'ըսէ. – «յանձնարարել է արագացնել հայկական ՍՍՀ-ի տարածքից դուրս նոր գործարանի նախագծման եւ կառուցման մասին 1984 թուականին ընդունուած որոշման կատարումը»:

Սպասումի գոնէ ուրախ տրամադրութիւն մը ներշնչող այս խօսքերուն կը հետեւի հարցում մը, որ սրտցաւ կացութիւն մը կը մատնանշէ. հարցում մըն է ան, զոր շատեր անկասկած պիտի ուզէին ուղղել ղեկավար դէմքերու: Արմէնփրէսի թղթակիցը չի փախցներ առիթը, ու կ'ըսէ նախ, թէ բնապահական միջոցառումներու արդիւնքը կրնար աւելի լաւ ըլլալ եթէ խնդրին առընչուած ղեկավարները, եւ նաեւ իշխանութեան տեղական մարմինները «առաւել շահագրգռութեամբ մօտենային բնապահական հարցերու լուծմանը»: Ապա կը հարցնէ, թէ այս կարգի միջոցառումներու արդիւնաւէտութիւնը արդեօք չի՞ կանխորոշուիր կատարուած աշխատանքին մակարդակով եւ յատկապէս տրուած որոշումներու կատարման ապահովումով: Այլ խօսքով՝ արդեօ՞ք միջոցառումներու որոշումը կը բաւէ վերջ տալու վնասաբեր գործունէութեան մը, թէ նոյնքան անհրաժեշտ է նաեւ այդ որոշումներու կիրարկութեան պարագան:

Հաստատական է Ֆ. Սարգսեանի պատասխանը. – «ցաւօք, այդ ամէնն այդպէս է, եւ ես աւելի խիստ կ'ասէի: Ու կը շարունակէ, թէ անշուշտ շատ աւելի նպատակայարմար կ'ըլլայ որեւէ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւն ստեղծելէ առաջ, լայն պարագրկումով մը կշռադատել բոլոր հարցերը, որպէսզի յետոյ հարկաւոր չըլլայ կարգ մը բաներ փոխել: Այս ընդհանուր նշումներէն ետք կը շեշտէ նաեւ թէ՝ «դեռ այժմ էլ, չնայած վերջին տարիներին բնութեան պահպանութեան հարցերի վերաբերեալ խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութեան կենտկոմի եւ Նախարարների խորհրդի ընդունած մի շարք սկզբունքային, կարեւորագոյն որոշումներին, ձեռնարկութիւնների շատ ղեկավարներ պատշաճ կերպով չեն վերակառուցւում»:

«Պատշաճ կերպով չվերակառուցուած այս շատ ղեկավարներ»ու մէջբերումը կը յիշեցնէ արդարեւ «Նաիրիտ»ի պատասխանատու տնօրէնը որ զարմանքով դիմաւորած էր բողոքներու պատուիրակութիւնը. Սեպտեմբեր 1-ին գործատան վնասակար գոյութեան դէմ բողոքելու եւ անոր փակումը պահանջելու նպատակով հաւաքուած բազմութենէն 10 հոգինոց խմբակ մը ընդունուած էր ձեռնարկի տնօրէնին կողմէ, որ զարմանալով անոնց զայրոյթին հարց տուեր էր. – «Ինչո՞ւ այսքան իրար անցած էք, մենք անցեալին աւելի մեծ քանակութեամբ թունաւոր նիւթեր կ'արտանետէինք դէպի մթնոլորտ»...:

Կաուչուկի գործատան պատճառած վնասին կը հետեւի փոխադրամիջոցներու ապականումը: Ֆ. Սարգսեան կը յիշէ տրուած որոշումներ, կը յայտնէ թէ բազմաթիւ խախտումներ կան. սեփական ինքնաշարժերու տէրերը հոգ չեն տանիր շարժակներուն, վատորակ վառելանիւթ կը գործածեն, եւայլն:

Կիրարկումի թերութիւններու մասին կը շարունակէ հարցնել «Արմէնփրէս»ի թղթակիցը. այդ թերութիւնները պատճառ դարձան որ Խորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդին բնապահական յանձնախումբը խստիւ քննադատէ ընդունուած որոշումներու կատարման ընթացքը: Ու Ֆ. Սարգսեան կը պատասխանէ, որ ճիշդ է թէ Խորհրդային Միութեան վերին մարմինները մեծ ըմբռնումով վերաբերուած են «բնութեան պահպանութեան մեր հոգսերին», սակայն «ցաւօք, երբեմն մենք ինքներս լիովին կամ ժամանակին չենք կատարում այդ որոշումները:

Հայաստանի բնապահական հարցերու

Ա. Թ.

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ, որ հիւրն էր «Ճըշմարտութեան ժամ»ուն, փափաք յայտնեց որ մինչեւ ամսուն վերջ Շիրաք եւ միւս հաւանական թեկնածուներն ալ, գլխաւորաբար Միթերան, պաշտօնապէս դնեն իրենց թեկնածութիւնը: Ելմտական եւ պետական նախարարին համար Շիրաքի համար երեք ամիսը շատ չէ, բացատրելու համար Ֆրանսացիներուն թէ ի՞նչ բան խնդրոյ առարկայ է: Նախարարը կրնայ նոր ապազգայնացում մըն ալ ընել, ի մօտոյ, որ Մաթրա-ի կը վերաբերի:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախագահը՝ էրիխ Հոնէքէր Փարիզ եկաւ 3 օրուան պաշտօնական այցելութեան: Առաջին անգամն է, որ Ֆրանսա կ'ընդունի «միւս Եւրոպա»յէն պետական ղեկավար մը: Արեւելեան Գերմանիա, որ համայնավար աշխարհի ապրուստի բարձրագոյն մակարդակը ունեցող երկիրն է, կ'ուզէ նաեւ որոշ անկախութիւն եւ անհատականութիւն ցոյց տալ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը կոչ մը ըրաւ միջազգային շօշափելի նեցուկի մը համար որպէսզի լուծուի Լիբանանի տագնապը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ տարադրամի պէտք ունի եւ փոխառութեան կը դիմէ... Զուիցերիոյ մէջ: Փնտռուած գումարը 415 միլիոն ֆրանք է եւ ելմտական շրջանակները կը զարմանան որ խոհեմ Զուիցերիան ընդունած ըլլայ նման գործողութիւն մը, երբ շատ են այն արեւմտեանները, որոնք լեղի համ մը պահած են Նիկոլա Բ.ի նշանաւոր «ռուսական փոխառութենէն», որ 70 տարի է հատուցման կը սպասէ: Խորհ. Միութիւնն ալ զգալի վնաս կը կրէ տոլարի անկումէն, քանի տարադրամի իր եկամուտներուն երկու երրորդը քարիւղի եւ կազի վաճառքէն կ'ապահովէ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ իմաստուններու Յանձնախումբը (ի շարս որոնց՝ Անրի Վերնէօյլ) յանձնեց իր տեղեկագիրը, որ 60 առաջարկ ունի: Հոն կը թելադրուի կառավարութեան որ սրբագրէ հպատակութեան օրէնքը, բայց ոչ ինչպէս ան կը նախատեսէր սկիզբը, այլ աւելի ազատական ոգիով:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԵՄՊՈՐԻՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ.– Հայ Արիներու 25 հոգինոց պատուիրակութիւնը, բաղկացած արիներէ եւ արենոյշներէ, մեծ ընդունելութեան արժանացաւ Սիտնէի օդանաւակայանը: Հայկական կազմակերպութեանց պետերը, նախկին հայ արիներ Եգիպտոսէն, Լիբանանէն գաղթած եւ նաեւ հին գաղութէն եկած էին բազմութեամբ: Մեր բոլոր տղաքը ճեմպորիի բացումէն առաջ հինգ օր հիւրը եղան հայ ընտանիքներու: Բացառիկ համակրանքի եւ հպարտութեան մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ Հայերուն մէջ:

Ճեմպորին բացուեցաւ Դեկ. 31-ի իրիկունը. Նոր տարին սկսաւ եւ ճեմպորին յայտարարուեցաւ բացուած: Առաջին օրէն արդէն հայկական բանակավայրը հաստատուեցաւ եւ նոյն օրը հայկական եռագոյնը բարձրացաւ թէ՛ բանակավայրի կեդրոնը՝ միւս ազգերու կողքին, եւ թէ հայկական բանակավայրը:

Յաջորդ օրը Աւստրալիոյ ընդհանուր կառավարիչը ընդունելութիւն մը տուաւ ի պատիւ բոլոր մասնակցողներու պետերուն: Շրջանային երկու պետեր եւ պատուիրակութեան պետը Միշէլ Մեծատուրեան կը ներկայացնէին Հայերը: Յաջորդ օրն ալ վարչապետը այցելեց բանակավայր:

Մթնոլորտը հաճելի է, Լիոնի, Փարիզի եւ Մարսէյլի շրջանը եռանդով կ'աշխատին եւ հայկական բանակավայրը միշտ լեցուն է այցելուներով:

Ճեմպորիին երրորդ օրը, ինչպէս սովորութիւն է, հայկական պատուիրակութիւնը հրաւիրեց բանակումին պետը եւ մասնակցող բոլոր ազգերու պետերը, միջազգային բիւրոյի ընդհ. քարտուղար Լասլօ Նաճին, Եւրոպայի սկաուտական Կոմիտէն եւայլն: Բոլորն ալ ընդունած էին հրաւէրը եւ մեր տղաքը հպարտ կը զգային իրենք զիրենք եւ քաջալերուած իրենց աշխատանքներուն մէջ: Ի վերջոյ կը տեսնենք թէ մեզի ամէնէն դժուար նկատուած ճեմպորին, որուն յաջողութեան համար ամիսներ աշխատեցանք, ամէնէն յաջողներէն մին եղաւ:

Ճեմպորին կը շարունակուի. բոլորն ալ լաւ են, յայտագիրը՝ հետաքրքրական: Հայկական երգերն ու պարերը մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծեն: Ճեմպորին կը վերջանայ Յունուար 10-ին: Յետոյ կը գումարուի համաշխարհային սկաուտական համաժողովը, որուն Հայ Արիներու Միութիւնը կը մասնակցի 4 պատուիրակներով(*):

Գ. Մ.

(*) Գ. Մեծատուրեան մեկնեցաւ այդ նպատակով:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՓՈԽ ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԱՀԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ. — «Արմէնփրէս» կը հաղորդէր («Յառաջ», Դեկտեմբեր 24) «Մշակոյթի հայկական հիմնադրամի» մը ստեղծումը Ապրիլ 25-ին: Հոն կը տրուէին նաեւ կարգ մը լուսաբանութիւններ անոր ծրագրին եւ նպատակներուն մասին: Ստորեւ կը հրատարակենք մեր աշխատակցին՝ Արմէն – Գլօտ Մութաֆեանի տեսակցութիւնը հիմնադրամին փոխ – նախագահ՝ Շահէն Խաչատրեանի հետ, ինչ որ աւելի լայն գաղափար մը կուտայ այս կարեւոր ձեռնարկին մասին :

Դեկտեմբերի սկիզբին կ'աւարտէր Վենետիկոյ հայկական ցուցահանդէսներու շարքին գլխաւոր մասը: Ջրանցքներուն վրայի որմազդերը, ուր կարելի էր «Հայ» բառը կարդալ հայերէն, իրենց տեղը ձգած են «Զարչարանքի հնօրեայ գործիքներ»ուն...: Տոճերու պալատին մէջ ձեռագիրներու ցուցահանդէսը երկարաձգուած է մինչեւ Փետրուար. սակայն Փատովայի «Սարեան եւ իր ժամանակակիցները» խորագրուածը կը փակուէր Դեկտեմբեր 6-ին: Այդ վերջին օրը դիպուածով լսեցի երկու Իտալացիներու խօսակցութիւնը, իրենց տպաւորութիւններուն մասին. այդ ցուցահանդէսը իրենց համար յայտնութիւն մը եղած էր հայկական նկարչութեան, որու մասին անշուշտ ոչ մէկ գաղափար ունէին. ցուցասրահէն ներս մտեր էին դիպուածով: Արդարեւ, քաղաքին մէջ նկատելի ոչ մէկ յայտարարութիւն կար: Արդեօ՞ք քաղաքական պատճառներ կային այս երեւոյթին տակ, քանի որ հոս քաղաքապետութիւնը դեմոկրատ – քրիստոնեայ է (հակառակ ըլլալով Վենետիկոյ այլ քաղաքներուն), մինչդեռ ցուցահանդէսը Իտալիոյ համայնավար կուսակցութեան կապուած «Իտալիա — Խորհրդային Միութիւն ընկերակցութեան» հովանաւորութիւնը կը վայելէր: Այսուհանդերձ ցուցադրութեան վայր հանդիսացած թանգարանը երկու քայլ միայն հեռու էր այն մատուռէն ուր Ճիոթթոյի որմնանկարները կան, եւ Փատովա այցելող ոչ ոք առանց զանոնք տեսնելու կը մնայ: Աւելի լաւ վայր մը կարելի չէր երեւակայել:

Վերջին նշմար մը եւս. նոյնիսկ եթէ մարդ բազմաթիւ անգամներ տեսած ըլլայ նոյն պաստառները, կրկին կը հիանայ գոյներու այդ համանուագին: Սարեանները, գեղեցկագոյն որոշ գործերով կը մատնեն միջոցներու զարմանալի խընայողութիւն մը, կազմելով նաեւ արդի հայկական նկարչութեան առաջնակարգ օրինակները: Ընտրութիւնը, փոխադրութիւնը, զետեղումը, ամէն բան արդիւնք է արուեստի ծանօթ քննադատ, Երեւանի Սարեան Թանգարանի քանի տարիներու տնօրէն Շահէն Խաչատրեանի տաղանդին: Փատովա գտնուած ամիսներուն ան միշտ անսպառ ուժականութեամբ մը լծուած էր հայկական արուեստի քարոզչութեան, լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ դասախօսութիւններ տալով Վենետիկ, Ֆէրրարա, մինչեւ Նափոլի եւ անշուշտ նաեւ Փատովա, ուր վարձատրուեցաւ Տոնաթելլօ շքանշանով, զոր կուտայ քաղաքին Գեղարուեստներու ակադեմիան:

Ժամը 13-ն է. ցուցահանդէսը կը փակուի. պարապ, մեծ սրահին մէջ Շահէն «Տըլէ Եաման» կ'երգէ, զարմացնելով իտալացի պաշտօնեաները, որոնք շատ վարժ չեն տեսնելու փակումի նման ուրախութիւն: Առիթէն կ'օգտուիմ այս պարապ, շքեղ սրահին մէջ իրեն քանի մը հարցում ուղղելու իրեն յանձնուած նոր պատասխանատուութեան մը մասին. սակս «Մշակոյթի հայկական հիմնադրամ»ն է, որ վերջերս մարմին առաւ Երեւանի մէջ: Կը բացատրէ.

– Այս մէկը հանրային կազմակերպութիւն մըն է. նախ գոյութիւն ունէր «Մըշակոյթի խորհրդային հիմնադրամ»ը (տնօրէն՝ լեզուաբան Տ. Լիխաթով), որմէ ետք ամէն հանրապետութիւն ստեղծեց մշակոյթի իր անկախ հիմնադրամը: Նպատակը բազմերես է. հաւաքել ու պահպանել ազգային հարստութիւնը. կոթողներ, գիրքեր ...

– Արդեօ՞ք Կորպաչովեան շրջանի կարելի դարձուցածներէն է այս ստեղծումը:

– Հաւանօրէն. Կորպաչով արդէն օրինակ հանդիսացած էր իր գիրքերուն համար ստացած գումարէն մաս մը յատկացնելով Սմոլենսկ գտնուող յուշարձանի մը :

– Ի՞նչ տեղ ունի այս հիմնադրամը, մինչեւ այսօր գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններու միջեւ :

– Օրինակի համար, Մշակոյթի նախարարութիւնը աւելի կը զբաղի ներկայի արժէքներով, քան՝ հիները պահպանելու գործով: Իսկ անշուշտ կը գործակցինք պատմական յուշարձաններու կոմիտէին հետ :

– Նիւթապէս, ի՞նչ ձեւով կը գործէ հիմնադրամը :

– Հայաստանի մէջ իսկ, դրամական երկու հիմնական աղբիւր պիտի ըլլայ. նախ նուէրները, որոնք կարելի պիտի ըլլայ դրկել ուղղակի ձեր անձնական հաշիւէն իսկ: Արդէն բազմաթիւ անձեր դրըկած են: Կայ յատկանշական կէտ մը. երբ նուէր մը կուտաք, կրնաք շեշտել թէ ինչ նպատակի կ'ուզէք որ ծառայէ ան, ինչպէս, օրինակ՝ յուշարձաններու նորոգութիւն, այսինչ բանի գնում...: Որոշ հասոյթ մը պիտի ապահովեն նաեւ վաճառքներու եկամուտները. պիտի վաճառենք ինչ որ մենք կ'արտադրենք. ալպոմներ, նուէրներ, ձայնապնակներ ... եւ զորս պիտի ծախենք մեր խանութին մէջ, մեր կեդրոնին կից: Օրինակ, արդէն արձանագրեցինք Կոմիտասի պատարագը, որու հրապարակումը մեր առաջին արտադրանքներէն մէկը պիտի ըլլայ: Անկէ զատ, մենք արտօնուած ենք նաեւ մեզի ի նպաստ աճուրդներ կազմակերպելու, թէ՛ Հայաստան, թէ անկէ դուրս: Ինչպէս նաեւ համերգներ. այսպէսով, օտար արուեստագէտներ կրնան առաջարկել հրաժըշտահանդէսներ տալ, ի նպաստ Հիմնադրամին :

– Այս մարզին մէջ ի՞նչ ակնկալութիւն ունիք Սփիւռքէն :

– Մեծ սպասումներ, որոնք հիմնադըրամի կանոնագրին մէջ նշուած են: Կըրնաք ամէն կարգի նուէրներ ընդունիլ, ինչպէս նկարներ, արուեստի առարկաներ...: Ունինք նաեւ տարադրամի հաշիւ մը Արտաքին առեւտուրի դրամատան մէջ, Շահումեան հրապարակին վրայ (Արմենիա պանդոկին մօտ): Ամէն զբօսաշրջիկ կրնայ հոն մուտք գործել եւ մեր հաշիւին պառկեցնել ինչ գումար որ փափաքի, 100 Ֆ. կամ 100.000 Ֆ.: Անկէ զատ մօտ ատենէն շրջապտոյտներ պիտի կազմակերպենք արտասահմանի մէջ, որպէսզի հիմնադրամին օժանդակութեան մարմիններ կազմակերպուին :

Ստոյգ ի՞նչ ծրագիրներ ունիք:

– Կոթողի մը կառուցումը, որ «Նարեկացի» պիտի կոչուի, Կեչառիսի գմբէթին վերաշինութիւնը, որպէսզի երաժըշտասրահի վերածուի, եւ ուրիշ ծրագիրներ, որոնք ժամանակի ընթացքին յայտնի պիտի դառնան :

– Երեւան ո՞ւր է ձեր կեդրոնատեղին:

– Սեւ տուֆէ գեղեցիկ շէնք մը ստացանք, քաղաքին ուղղակի կեդրոնական մասին մէջ: Ճակատը պահպանուած է, իսկ ներքնամասը նորոգութեան մէջ է: Քովը պիտի կառուցուի վաճառատուն մը եւ համերգի ու ցուցադրութեան սրահ մը, որու կառուցումը պիտի սկսի յաջորդ տարի: Նախատեսուած է 12 պաշտօնեաներով անձնակազմ մը. ոմանք արդէն իսկ կ'աշխատին: Նախագահը փրոֆ. Արեւշատեանն է, Մատենադարանի տնօրէնը:

– Ի՞նչով կը զբաղիք ներկայիս:

– Այվազովսկիի յատկացուած թանգարանով մը, որ պիտի կառուցուի մօտ ատենէն, Երեւան: Կը փափաքիմ նաեւ որ հրատարակուի գիրքս, որ աւարտած է որոշ ժամանակէ մը ի վեր: Գրուած է ֆրանսահայ արուեստագէտներու մասին: Շարունակելով հանդերձ արուեստի մարզի աշխատանքներս, պիտի նուիրուիմ այս հիմնադրամի գործին, որով բազմաթիւ մարդոց փափաքները վերջապէս կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել:

ԱՐՄԷՆ – ԳԼՕՏ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ԱՒԵԼԻ ՆՈՐ ԵՄ»

Նորածին երախան, եթէ նայելու եւ մըտածելու կարողութեամբ օժտուած ըլլար, աշխարհ գալէ անմիջապէս վերջ շուրջը պիտի նայէր եւ պիտի ըսէր.

«Ես ամենանորն եմ: Աշխարհի վրայ ինչ որ կայ, անխտիր, ինծմէ աւելի հին է»:

Ի՞նչ տեսակ զգացում մը կ'ըլլար ատիկա, այդ մասին գաղափար մը կրնանք կազմել վերյիշելով մեր մանկական խօլ եւ երջանիկ օրերը: Այդ շրջանին ալ «նոր» կը նայինք նկատուիլ աշխարհի վրայ: Առանց յստակ գաղափար մը ունենալու այդքան նոր ըլլալու արժէքին ու կարեւորութեան մասին, կը նշմարէինք որ մեր շուրջ շատ բան մեզմէ հին, մեզմէ շա՜տ աւելի հին էր: Եւ երիտասարդական այդ շրջանին, ի հարկէ, մենք նշմարելու պէս կ'ըլլայինք նոր մը ըլլալու միա՛յն առաւելութիւնները: Մեր շուրջինները մեզմէ աւելի մեծ էին, աւելի տարիքոտ, իրենց կեանքի վերջալոյսին հասած, յաճախ հիւանդ, նոյնիսկ մահամերձ, անհրապոյր, կեանքի իրենց առիթները փախցուցած, կեանքի դժուարութիւններու ենթակայ, եւ դեռ այսպիսի բաներ: Մանկական այդ խօլ եւ երջանիկ շրջանին, դիւրի՞ն է արդեօք նշմարել նոր ըլլալու անպատեհութիւններն ալ, կամ, ինչ որ նոյնն է, մեզմէ աւելի հիներուն մէջ թաքնուած արժէքն ու կարեւորութիւնն ալ:

Կեանքի օրերու հետ միասին, մարդ կը ճամբորդէ ժամանակի մէջ եւ իր ապրումի կշիռին նժարներէն մէկը հետըզհետէ կ'իջնէ, միւսը հետզհետէ կը բարձրանայ, օր կուգայ որ ապրուած օրերն ու ապրուելիք օրերը դրեթէ կը հաւասարին: Մարդը այլեւս կեանք կոչուած արկածախնդրութեան կէսին հասած է: Այդ պահուն կարծես կանգնած է ստեղծագործական յինելութեան միջին կէտին վրայ: Իր շուրջ թէ՛ իրմէ աւելի հիներ կան, եւ թէ աւելի նորեր: Կը նայի ու կ'ըսէ. սա ինծմէ աւելի հին է, բայց սա ինծմէ աւելի նոր է: Կամ, ինչ որ նոյնն է, ես ասկէ աւելի նոր եմ, բայց միւսէն աւելի հին եմ :

Ծերութիւնը կերպով մը իր շուրջ իրմէ աւելի հինը չկարենալ տեսնել կը նշանակէ: Ծերունին ա՛յն է, որ շուրջը կը նայի եւ միայն իրմէ աւելի երիտասարդները կը տեսնէ: Շուրջիններէն քանի՞ հոգի տեսած են այն ինչ որ ինք տեսած է իր վաղ մանկութեան, շուրջիններէն քանի՝ հոգի լսած է անունը այն մարդոց, որոնց հետ եղած է ինք իր մանկութեան վաղ շրջանին, շուրջիններէն քանի՞ հոգի գաղափար ունի այն ահաւոր ու անմոռանալի դէպքերէն, որոնք պատահած են իր մանկութեան վաղ շրջանին: Ծերունին, այն է որ յաճախ կը մոռնայ թէ որքան հին է ինք եւ կը յուշէ անուններ ու բաներ, որոնք իր դիմացիններուն անծանօթ կը թուին: Այն ատեն կը շուարի, կ'անդրադառնայ իր տարիքին, ու կ'ըսէ.

– Իրա՞ւ: Ես այդքան հինցե՞ր եմ: Սա շուրջիններս ինծմէ իրապէս այսքան տարի վե՞րջ է որ ստեղծուած, աշխարհ եկած են: Ես իմ յուշերուս ու գիտցածներուս մէջ այսքան առանձի՞ն մնացած եմ...:

Միայն ծերունին կրնայ պատկերացնել այսպիսի առանձնութեան մը տըխրութիւնը :

Բայց հարիւր տարեկան, հարիւրտասը տարեկան մարդն անգամ, կրնայ իր շուրջը տեսնել բաներ որոնք իրմէ աւելի, իրմէ շա՛տ աւելի հին են: Սա կամուրջը, սա շէնքը, սա պալատը, սա ծառը, սա հողն ու աւազը, սա սքանչելի ծովածոցն ու հանդիպակաց բլուրները, եւ դեռ ինչե՜ր ու ինչե՜ր հարիւր տարեկան մարդէն, հարիւր տարեկան մարդուն ալ մեռած գացած հօրմէն շատ աւելի հին են: Հրապարակին վրայ բարձրացած սա արձանը, կամ բեմին վրայ ներկայացուած սա թատերախաղը, նուագուած սա սէնֆոնին, եւ դեռ ինչե՜ր ստեղծուեցան այն ատեն երբ հարիւր տարեկան մարդը աշխարհ իսկ չէր եկած: Հարիւր տարեկան մարդ մը որքա՜ն շատ բան կրնայ տեսնել իր շուրջ, որոնց դիմաց պիտի ըսէր. «ես ասոնցմէ նոր եմ, ես ասոնցմէ վերջը ըստեղծուած եմ, ինծմէ առաջ ապրուած որքան երկար կեանք մը կայ...»:

Գիշերները երբեմն մեղեդիներ կը հընչեն ականջներուս մէջ: Ականջ կուտամ անոնց ու կ'արբենամ: Գիտեմ, այդ մեղեդիներուն ծանօթ չեն ո՛չ զաւակներս, ոչ ալ մեր շրջանի երիտասարդները: Եւ եթէ անոնք լսէին այդ մեղեդիները, պիտի զարմանային թէ ինչո՞ւ այդքան կ'արբենամ անոնցմով:

Կարելի՞ է բացատրել:

Ռ. Հ.

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Կրօնական եւ Խառն ժողովները, Դեկտեմբեր 14 – 18, ունեցած են շարունական չորս նիստեր՝ երկուքը՝ կրօնական ժողովի, երկուքը՝ Խառն ժողովի:

Կրօնական ժողովը զբաղած է Հայց. Եկեղեցւոյ խորհրդակատարութեանց եւ ծիսական արարողութեանց, յատկապէս Մաշտոց – ծիսարանի վերանայման, այժմէականացման եւ միօրինականացման աշխատանքով: Վերափոխուած Մաշտոցը արդէն տպագրութեան յանձնուած է, աշխարհաբար թարգմանութեամբ միասին, լոյս տեսնելու համար մօտ ատենէն: Ժողովը զբաղած է նաեւ քրիստոնէական դաստիարակութեան եւ առ այդ տարուած ու տարուելիք աշխատանքներուն համար աւելի մղում տալու նախանձախնդրութեամբ: Որոշուած է հայեցի ասնդութեամբ կրօնական դաստիարակութեան ուժ տալ բոլոր թեմերու ծուխերուն մէջ: Հարկ տեսնուած է ուժ տալ ժողովրդական հրատարակութեանց, լըսողա – տեսողական միջոցներու օգտագործումին եւ Անթիլիասի կեդրոնէն միաբան հայրերու այցելութիւններուն, թեմական իշխանութեանց հետ գործակցաբար: Ժողովը վերահաստատած է Հայ եկեղեցւոյ հիմնական սկզբունքը՝ թէ մըկրտութիւններու եւ պսակադրութիւններու առիթով կնքահայրերը պէտք է ըլլան հայ եկեղեցւոյ անդամ, թէ ուժ պէտք է տրուի հաւատացեալներու յաճախակի հաղորդութեան եւ այն տեղերը՝ ուր պատարագները շատ ուշ կը սկսին, առաւօտեան պայման չնկատել նախորդ իրիկունէն սկսող ծոմապահութեան աւանդութիւնը եւ հաւատացեալներուն թողուլ ծոմապահութեան տեւողութիւնը, թելադրելով միանգամայն որ հեռու մընան ոգելից ըմպելիներէ: Ժողովը զբաղած է նաեւ աղանդաւորական ծայրայեղական ձգտում ունեցող եւ աւետարանական անուններ գործածող քարոզչական շարժումներու հարցով: Խստօրէն դատապարտուած է բոլոր օտարածին այն շարժումները՝ Եհովայի Վկաներու, Շաբաթապահներու եւ այլ կազմակերպութիւններ, որոնց ապասարկուներն ու տարածիչները կը թափանցեն հայ ընտա –

նիքներու մէջ եւ մոլար վարդապետու – թիւններով անոնց միտքերը կը պղտորեն:

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Կրօնական եւ քաղաքական ժողովները իրենց խառն նիստին զբաղած են Էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեանց միջեւ յառաջ տարուող յարաբերութեանց եւ խօսակցութեանց հարցով: Ժողովականները տեղեկացած են բովանդակութեան 1987 Նոյեմբեր 10 թուակիր այն նամակին, զոր Գարեգին Բ. գրկած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի (ի պատասխան Յունիս 9 թուակիր անոր նամակին): Գարեգին Բ. իր նամակին մէջ յստակօրէն արտայայտած է Թոռն ժողովին հիմնական տեսակէտը եւ նշած՝ թէ «Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը կը հաւատայ որ փոխադարձ յարաբերութիւնները եւ առանց նախապայմանի արտրայ խօսակցութիւնները միակ ճամբան են հարթելու համար տակաւին յամեցող կարգ մը տարակարծութիւնները եւ առաւել եւս ամրացնելու համար Հայ Եկեղեցւոյ միութեան գործնական արտայայտութիւնը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ»: Իր նամակով Գարեգին Բ. անգամ մը եւս առաջարկած է Ամենայն Հայոց Հայրապետին, որ վերսկսին խօսակցութիւնները եւ միասնականութեան ու գործակցութեան մթնոլորտը զօրանայ երկու կաթողիկոսական Աթոռներուն միջեւ: Ժողովը որոշած է այս տարի Հոկտեմբերին գումարել Ազգ. Ընդհանուր Ժողովը՝ Անթիլիասի մէջ. նոյն թուականին տեղի կ'ունենայ նաեւ Ս. Միւռոնի օրհնութիւն: Որոշուած է նշել Զարեհ Կաթողիկոսի վախճանման 25ամեակը:

ՓՈՒՇ ՄԸ ԺՊԻՏ

Երիտասարդ նկարիչը յանկարծ խանդավառուած համբուրեց բնորդուհին (մոտէլը):

Վիրաւորուած ձեւանալով՝ աղջիկը ըսաւ.

– Դուն քու բոլո՞ր բնորդները կը համբուրես:

– Ոչ, – անկեղծօրէն պատասխանեց նըկարիչը, – դուն առաջինն ես:

– Իսկ չա՞տ բնորդներ ունեցած ես:

– Ամէնը չորս հատ. չորցած տանձ մը, գլուխ մը սոխ, ափսէ մը եւ դուն:

**

Կալուածատէր մը ծառայ կը վարձէ:

– Վճարումը քիչ է, կը դժգոհի թեկնածուն:

– Բայց նկատի ունեցիր, որ ես քեզ ամէն օր պիտի հագուեցնեմ եւ կերակրեմ:

– Լաւ, համաձայն եմ:

Միւս առաւօտ տէրը կը սպասէ, ծառան չի յայտնուիր: Կ'երթայ մօտը.

– Ինչո՞ւ չես ելլեր, ա՛յ տղայ:

– Քեզի կը սպասեմ, – կը պատասխանէ ծառան, – դուն չըսի՞ր որ պիտի հագուեցնես զիս ու կերակրես:

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ Հ.Յ.Դ. «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԿՈՄԻՏԷԻ 60ԱՄԵԱԿԸ

Գորտոպայի Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» կոմիտէութիւնը բոլորած է իր 60ամեակը:

Գորտոպա Արժանթինի երկրորդ քաղաքն է իր բնակչութեամբ, ճարտարարուեստով, երկրագործութեամբ եւ անասնաբուծութեամբ: 1910 – 12 թուականներուն փոքր թիւով հայութիւն կ'ապրէր հոն, բաղկացած խարբերդցիներէ, տիվրիկցիներէ, թոմարզացիներէ եւ չոմախլուցիներէ, որոնք գացած են քանի մը տարի աշխատելու եւ վերադառնալու երկիր. սակայն վրայ կը հասնի Ա. Աշխարհամարտը եւ հայկ. ցեղասպանութիւնը. գաղթականներ կը մնան հոն վերջնապէս: 1925–ին կը սկսի հայութեան թիւը շատնալ. ներկայիս կը հասնի 4000ի:

Գաղութը ունի մէկ եկեղեցի, մէկ ազգային վարժարան, ջերեզմանատուն եւ Գաղութային վարչութիւն մը:

1927 Նոյեմբերին, խումբ մը Հայեր տոգորուած ազգային ոգիով, կը հաւաքուին Յովհաննէս Տօնիկեանի տունը եւ օգտուելով Թադէոս Մեծատուրեանի ներկայութենէն կը կազմեն Հ. Յ. Դ. նոր կոմիտէութիւն մը, կապուելով Հարաւային Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. մեկուսի կոմիտէին: Համբարձում Քէօշէկեան 15 տարի ձրի կը տրամադրէ սենեակ մը՝ որ կը գործածուի իբր ակումբ:

«Անդրանիկ» ակումբը ներկայիս ունի իր մարզադաշտը, լողաւազանը, իր յարակից բաժանմունքներով (2500 քառակուսի մեթր): «Անդրանիկ» ակումբի յարկին տակ կը գործեն հարիւրէ աւելի արծուիկներ, Զաւարեան Պատանեկան Միութիւնը, Հ. Յ. Դ. Արմենիա Երիտասարդաց Միութիւնը, Հ. Օ. Մ.ի «Սօսէ» մասնաճիւղը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Համազգայինը:

1934 Օգոստոս 21–ին, Գորտոպայի հիւանդանոցին մէջ թոքախտէ կը մեռնի հերոս Արամ Երկանեան: 25 տարի ետք, գաղափարի իր ընկերները հերոսին աճիւնները կը փոխադրեն «Անդրանիկ» ակումբի յարկին տակ շինուած մարմարեայ դամբարանը (նուէր՝ Յակոբ Զէքեանի), որ կը դառնայ ուխտատեղի մը:

1936–ին Սիմոն Վրացեան կու տայ առաջին այցելութիւն մը Գորտոպայի, ըստեղծելով մեծ խանդավառութիւն գաղութին եւ կուսակցութեան մէջ: 1941–ին Գորտոպա կ'այցելէ «Արմենիա»ի խմբագիր Արսէն Միքայէլեան եւ կը հիմնէ Արմենիա Երիտասարդաց Միութիւնը: 1952 Մայիս 28–ին, կուսակցութեան աշխատանքով եւ Գէորգ Արծիւեանի օժանդակութեամբ «Արմենիա» կը կոչուի այն փողոցը, ուր կը գտնուին ազգային կալուածները – դպրոց, եկեղեցի, հանդիսասրահ – կնքահայրութեամբ Գրիգոր Երամեանի:

1957–ին Սիմոն Վրացեան երկրորդ անգամ ըլլալով կ'այցելէ Գորտոպա, ընկերակցութեամբ Ճորճ Մարտիկեանի: Այս անգամ կ'ընդունուի կառավարութեան կողմէ, իբրեւ Հայաստանի նախկին վարչապետ եւ կ'արտօնուի որ եռագոյնը պարզուի Ազատարար Սան Մարթինի հրապարակին վրայ, երբ Սիմոն Վրացեան ծաղկեպսակ մը զետեղէ: Այդ տարիէն ի վեր, Մայիս 28–ի ամէն տօնախմբութեան՝ Արժանթինի դրօշակին կողքին, հոն կը ծածանի հայկական եռագոյն դրօշը:

1957 Մայիսին բացումը կատարուած է «Անդրանիկ» ակումբի նոր կառոյցին: 1980–ին ընդարձակուած է հին ակումբը եւ օժտուած աւելի յարմարութիւններով: 1965–ին, Հայաշատ Թաղամասի փողոցներէն մին կոչուած է Զօր. Անդրանիկի անունով:

60 տարի առաջ հայրերն ու մեծ հայրերը կազմեցին «Անդրանիկ» կոմիտէութիւնը. անոնց զաւակներն ու թոռները ստանձնած են կուսակցական պատասխանատուութիւնը եւ մօտէն կը հետեւին գործող քոյր կազմակերպութիւններու աշխատանքներուն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ՏԻԿԻՆ Գ. ԳԱՅԹԱՆՃԵԱՆԻ

ԼԻՈՆ.– Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 16–ին, Լիոնի Հայկազեան միօրեայ վարժարանի աշակերտութիւնը իր յիշատակելի օրերէն մին կ'ապրէր: Կէսօր էր: Ըստ սովորութեան աշակերտները հաւաքուած էին Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ կից սրահը, ճաշելու:

Սակայն, սրահին մէջ տարօրինակ եռուզեռ մը կար: Երախաները կը փսփսային իրարու, անոնց դէմքերուն վրայ իր պարտականութիւնը կատարած աշակերտի մը գոհունակութեան արտայայտութիւնը կար:

Վերջապէս, վարժարանիս ուսումնական խորհուրդի պատասխանատուներէն Պ. Գեղամ Կանանեան՝ աշակերտները եւ ներկայ հիւրերը պահ մը լռութեան հրաւիրելով ըսաւ, անակնկալ մը, աւետիս մը ունէին աշակերտները իրարու հաղորդելու:

Երէց աշակերտներէն Թալին Քարամինասեան՝ բարձրախօսին մօտենալով կարդաց հետեւեալ ուղերձը, ուր կ'ըսէր.– «Մեր շատ սիրելի Տիկին Գայթանճեանը, 25 տարիներ կապուած մնալով Հայկազեան վարժարանին, 36 տարիներ ուսուցչական ասպարէզին, ասկէ մի քանի օրեր առաջ այսինքն Դեկ. 13–ին, Կիրակի օր, արժանացաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կոնդակին: Տիկին Գայթանճեանի անձը նոյնացած է իր գործին հետ: Հայկազեանը վարժարան մը չէ անոր համար, այլ, միջավայր մը՝ ուր ան կը շնչէ ու կ'ապրի: Ինչ որ ալ ըլլայ իր անձնական տրամադրութիւնը, միշտ նոյն զուարթութեամբ կը բարձրանայ ան ամպիոն, դասարանէն դուրս ձգելով իր ցաւերն ու նեղութիւնները:

Անընդունակ տղան իսկ չի վհատեցներ զինքը, քանի որ ան ունի իր պաշտօնին խորունկ գիտակցութիւնը եւ իր հոգւոյն մէջ կը կրէ ուսուցանելու կոչումը: Կը սիրէ բոլոր աշակերտները անխտիր: Գիտէ իջնել անոնց հոգեբանական մակարդակին, զանոնք հասկնալ ջանալով, անոնց պարզ ու անմեղ էութեանց թափանցելով կու տայ աշխատութեան հաճոյքը եւ սէրը՝ մեր մայրենի լեզուին:

Իր հրայրքը չի պակսիր բնաւ, տարիները փոխանակ յառաջանալու, կը նահանջեն կարծէք իր առջեւ, աւելի զօրացնելով իր կորովը եւ բազմապատկելով սէրն ու խանդավառութիւնը դպրոցական այս յարկին:

Իր այս անհուն զոհաբերութեան փոխարէն այսօր մենք ի՞նչ կրնանք տալ անոր իբրեւ վարձատրութիւն, սիրելի ընկերներ: Եթէ ոչ՝ մեր յարգանքը եւ խոր սէրը մեր անխոնջ եւ վաստակաւոր վարժուհիին»:

Ուրիշ աշակերտ մը, Նայիրի Աբրահամեան՝ կարդաց նոյն տողերը ֆրանսերէնով:

Իսկ վարժարանի ուսուցչութեան կողմէ Տիկին Անահիտ Պահատուրեան՝ քանի մը խօսքով դրուատեց Տիկին Գայթանճեանի գործը:

Պ. Գեղամ Կանանեան յանձնեց աշակերտութեան կողմէ նուիրուած յիշատակը:

Տիկին Գեղանոյշ Գայթանճեան, երջանկութեան արցունքներով ողողուած՝ շընորհակալութիւն յայտնեց բոլորին եւ այս գողտրիկ հանդիսութիւնը վերջ գըտաւ աշակերտներուն ջերմ ծափահարութիւններով:

Ե. Գ.

[illegible]

ՎԱԶԷ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Նկարիչը իր գործերը կը ներկայացնէ Եան'ց քլէօզ (5 ավընիւ Ռէյլ, Փարիզ 14) Յունուար 12–էն սկսեալ – բացում ժամը 18–ին – մինչեւ Յունուար 30:

Ցուցահանդէսին ընդհանուր թեման է՝ Երբ ծուարած երկնքի մը ներքեւ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Բ.

Զարուհի արդէն շատ շուտ տեղի տըւած էր: Ո՞ւր կրնար երթալ առանց գիտելու: Կը սոսկար բաժանումէն, հակառակ որ կը տենչար զայն՝ ամբողջ սըրտով: Հառաչեց, հեծկլտաց, դարձաւ մէկ կուշտէն միւսին, դարձաւ պատին ու գըլուխը ափերուն մէջ առած՝ քնացաւ:

Շատ քաղցր թուեցաւ անոր հեզ, թեթեւ շունչը՝ Կիրակոսին, որ խաղաղած արդէն՝ ծունկի՝ անկողնին մէջ, կը քաշէր կնոջ գուլպաներն ու հագուստները: Ծռեցաւ, համբուրեց անոր տաք, կարմրած այտերը:

Գ.

– Ոչ Կոսեանի յարձակումները, ոչ ալ Փարիզի դժուար կեանքը կրցան հեռացընել տղաքը հոսկէ, – կ'ըսէր Բարթող: Հոս կը հաւաքուինք գրեթէ ամէն գիշեր: Կիրակի ամբողջ օրը հոս ենք: Հոս կը ճաշենք: Թաղը ունի բազմաթիւ հայ եւ յոյն ճաշարաններ: Հոս կը ճնկենք: Պոլսոյ ամէնէն մօտիկ տեղն է Սէն Միշէլ: Ամէն հայ հոսկէ անցած է գրեթէ: Եւ ամէն մարդ որ անցեալը կ'ուզէ յիշել, հոսկէ կ'անցնի: Միջազգային երկիր է հոս, չինացի, ռուս, ճարոն, անգլիացի, ֆրանսացի, թուրք, պարսիկ, հոս են աշխարհի ամէն կողմէ եկած իշխաններ, արտորուկներ, ուսանողներ, խաչագողներ, ինչ որ ուզես:

Կը խօսէր Սիբիրայէն նոր եկած պատանիի մը, որ մօտիկ կ'ընէր շըմորած: Բարթող առած էր զայն՝ իր թեւարկութեան տակ, ինչպէս իր սովորութիւնն էր ընել ամէն իրեն դիմողին: Պիտի առաջնորդէր զայն հետզհետէ գրական միջավայրէ ներս՝ յայտարարելով ապագայ, արժէքաւոր մտաւորական մը:

Յոգնած երեկուան գինովութենէն՝ Բարթող կը յօրանջէր մերթ ընթ մերթ ու մէկ ձեռքը կուշտին կը ցցէր իր բարձր կիսանդրին: Ու որպէսզի ճանճրալի չըլլար իր յանկարծակի լռութիւնը՝ միւսին, կը մրմնջար.

– Շարաթ գիշեր է, ամէնքն ալ կու գան, քիչ վերջ. գիտեն որ հոս կ'ըլլամ, կուգան, անպատճառ կուգան:

Բայց երիտասարդ մտաւորականները կ'ուշանային, ու սիբիրացի պատանին կը հիասթափուէր քիչ քիչ: Կ'ազդուէր առաւելապէս Բարթողին խրոխտ ու գոռոզ կերպարանքէն:

Սրճարանը վառեր էր իր լոյսերը, որոնք կ'արտացոլային հայելիէ հայելի: Ելեքտրական հովահար մը կը բզզար ու կը դառնար ինքն իր վրայ, ծուխի քօղի մը մէջէն: Դուռը կը բացուէր ու կը գոցուէր ամէն պահ: Կը մտնէին ու կ'ելլէին մանչ, աղջիկ, ամէն տեսակէ ու ամէն ազգէ:

Գանձապահ կինը սեղանին առջեւ պըղտիկ հացեր կը ճեղքէր ու դանակի մը ծայրով կարագի բարակ խաւ մը կ'անցընէր անոնց վրայ: Ծառայ մը գաւաթները ջուրը կը խոթէր ու կը հանէր: Ուրիշ մը կը սրբէր զանոնք եւ կը շարէր:

Լերան մը կատարէն նայող մէկու մը պէս կը նայէր սրճարանին տէրը՝ իր խոշոր փորը տնկած: Որքան երանի տուած էր Բարթող՝ անոր, երբ պէտք կ'ըլլար զալ նստիլ հոդ ամբողջ օրը, իր անգործ եղած օրերուն: Կը հաշուէր ան՝ մօտաւորապէս անոր շահածը ու կը տարուէր երեւակայութիւններով, զորս կարելի պիտի ըլլար իրականացնել այդ գումարով: Դրամ սիրող մը չէր Բարթող եւ ոչ ալ կ'ուզէր ըլլալ այն հարուստներէն, որ դըրամ կը հալածեն չարունակ, կենդանի անյագութեամբ: Դրամը գործիք մըն էր:

– Ես կը պաշտեմ ազուոր կիները, – ըսած էր ան ընկերոջ մը, – կ'ուզեմ լաւ հագուիլ, լաւ ուտել, խմել բէռնօ կամ օղի եւ չաշխատիլ, չաշխատիլ այլե՛ւս ... յանուն Աստուծոյ...

Բարթող տեսած էր Պուլկարիա՝ ամէնէն ահաւոր թշուառութիւնը: Հայրն ու մայրը մեռած էին, երբ հազիւ հինգ տարու էր ինք: Ազգականի մը շնորհիւ հող ու ջուր կրելով հասած էր տասնեւվեցին: Զկրնալով տանիլ, փախած էր Ռումանիա, ուր կօշկակար եղած էր եւ դերձակ՝ իր պարապ ժամերուն: Ընդհանուր պատերազմին անցած էր Ռուսաստան, գաղթականներուն հետ: Գացած էր մինչեւ Կովկաս: Եղած էր կամաւոր: Տառապած էր, հիասթափուած էր մանաւանդ: Զինադադարին անցած էր Պոլիս, ուր տարի մը ուսանած էր՝ գիշերները հանրակառք քշելով: Թաշած զետնախնձորով ու ցամաք հացով մնացած էր շատ անգամ: Երեք տարի դերասանութիւն ըրած էր: Անօթի նօրէն ու ինչ որ ամէնէն դէշն է առանց անկողինի: Պառկած էր բեմին կարասներուն վրայ, հանդիպած տեղը:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

ստուար Թղթածրարին մէջ նկատելի տեղ մը կը գրաւէ Սեւանի պարագան: Ան մեծ տագնապ կը պատճառէ ժողովուրդին. Արփա – Սեւան ջրատարի կքած մասերու վերանորոգումը աւարտած չէ: Ու Թղթակիցը այս տուեալները յիշելէ ետք հարց կու տայ. այսօր չօշափելի ի՞նչ միջոցներ ձեռք կ՚առնուին Սեւանի պահպանութեան, հազուագիւտ իշխան ձուկի փրկութեան համար, որ արդէն տեղ գրաւած է «Կարմիր գիրք»ին մէջ: Եւ վերջապէս, որո՞ւ մեղքով տեղի ունեցած է այս բոլորը:

Հայաստանի վարչապետը կը պատասխանէ որոշ անկեղծութեամբ, թէ լիճին մակարդակին իջնելը «միայն մէկ հարցի կամայական, չկշռադատուած լուծման տխուր օրինակներից մէկն է»: Արդարեւ, յատկապէս այս մասին շատ բան գրուեցաւ եւ ըսուեցաւ. Ջրատարի տխուր պատմութենէն մինչեւ անփոյթ վերաբերումի հետեւանք դիտարկուած խախտումներ, ինչպէս՝ լիճին ջուրերու ապականումը, իշխանի անյայտացումը, բազմաթիւ ծալքերով այս հարցը երկար ատեն գլխաւոր պատճառն էր մտահոգութիւններու, զորս երկրորդական դիրքի մղեց օղոլորտի աւելի ծանրակշիռ կացութիւնը: Ու Սեւանի մասին հետաքրքրական է լսել Ֆ. Սարգսեանի ըսածները, ստուգելու համար կատարուածը ու առաջարկներ ներկայացնելու, կը կազմուի յատուկ յանձնաժողով, որու համաձայն կքումը տեղի ունեցած է լեռնային ապարներու յատկութեան փոփոխութիւնով: Մինչեւ 1987-ի վերջաւորութեան կը սպասուի որ աշխատանքը վերջանայ ու ջրատարը պատրաստ կ՚ըլլայ շահագործման: Ներկայիս աշխատանքները կ՚ընթանան Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին մշտական հսկողութեան տակ: Ապա Ֆ. Սարգսեան կը խօսի կատարուած միջամտութիւններու արդիւնքներուն մասին. 1970 – 80 տասնամեակին լիճի մակարդակը իջած էր 75 սմ. ապա 1981 – 86 շրջանին շնորհիւ Արփա – Սեւանի մատակարարած ջուրին, անփոփոխ մնաց. իսկ 1988 Յունուար 1-ին կը սպասուէր որ 10 սմ. բարձրացած ըլլայ:

Սեւանի կացութեան բարելաւումին համար կարեւոր է նաեւ շրջակայ օղակաձեւ կոյուղիի մը կառուցումը, 1988 – 90 թուականներուն, որ պիտի արժէ 120 միլիոն ռուբլի: Այս կառոյցին շնորհիւ բոլորովին առաջքը պիտի առնուի աղտոտ ջուրերու լիճը թափուելուն:

Որպէս վերջին հարց, «Արմէնփրէս»ի Թղթակիցը կը ներկայացնէ Հայաստանի ատոմակայանին պարագան. ծանօթ է որ յատկապէս Չեռնոպիլի պատահարէն ետք մեծ յուզում սկսած է պատճառել Երեւանի այդքան մօտ (25 քմ.) նման կառոյցի մը գոյութիւնը: Այս մասին ի՞նչ դասեր քաղուած են, անվտանգութեան ինչպիսի՞ լրացուցիչ միջոցներ առնուած են Մեծամօրի համար. նաեւ, որո՞նք են Հայաստանի մէջ կորիզային ուժանիւթի հեռանկարները:

Ֆ. Սարգսեան կ՚ապահովցնէ թէ 1986ին հարկաւոր թէքնիք միջոցառումները իրագործուած են ատոմակայանին համար, որոնք կարեւոր համեմատութեամբ աւելցուցած են անվտանգութիւնը: Այդ աշխատանքները կը շարունակուին: Իսկ ինչ կը վերաբերի երկրին մէջ ատոմային ուժանիւթի զարգացումին, ինչպէս ըսուած էր արդէն, ատոմակայանի երկրորդ հերթը հանուած է կառուցուողներու շարքէն եւ «հանրապետութիւնում ատոմային ուժանիւթի յետագայ զարգացում չի լինի»: Ուժանիւթի պահանջը պիտի դիմագրաւուի ջերմաելեկտրակայաններու եւ ջրակուտակիչ ելեկտրակայանով, «երբ յաջողուի այն կառուցանել»:

*

Շատ խորհրդածութիւններ կը թելադրեն Ֆադէյ Սարգսեանի պատասխանները. ամէնէն կարեւորը սակայն այն է որ անկախ նոյնիսկ ըսուածներէն, նման տեսակցութիւն մը ամէն բանէ առաջ կը վկայէ հրապարակայնութեան որոշ ներկայութեան մը Հայաստանի մէջ: Ուրախալի ու յուսադրիչ այս տպաւորութիւնը, որքան ալ մնայուն համոզումի վերածուի տեղացի ու սփիւռքցի Հայերու համար, կը մնայ կիրարկումներու լուրերը ունենալ Սեւանի, օղոլորտի, Մեծամօրի ու Հայաստանի ներկայ պատկերը մթագնող մեծ ու փոքր յարակից այլ խնդիրներու մասին:

Ա. Թ.

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պահրի,
Օր. Աննա Կերտան,
ինչպէս նաեւ Կերտան, Էլմայեան, Դաւիթեան, Աստուածատուր, Ճանմեան, Խմերեան, Ճեմահիրճեան եւ Շահպազ ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ եւ զարմուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀՐԻԻ
(ծնեալ՝ Մարի Կերտան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 2-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յունուար 11, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին, 15, ռիւ Ժան-Կուժոն:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

**

Նախընտրաբար՝ փոխան ծաղիկի նուէրները Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կամ այլ բարեսիրական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

Լ Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻ

87, rue Tronchet — LYON 6e

Յայտնութեան տօնին առիթով Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 10.30-ին, հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Պատարագի աւարտին տեղի պիտի ունենայ ընտանեկան ճաշ Օզանամ դպրոցական կեդրոնի սրահին մէջ,

145, rue de Créqui — LYON 6e

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել ժողովրդապետական գրասենեակը:

78 – 60 – 52 – 03

IRMA

fourrures

• SUR MESURE
• REPARATIONS
• TRANSFORMATIONS

ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՐԹԱԿԷ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝

հայկական
հաստատութեան
մը

• ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ
• ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
• ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

ԻՍԻ

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ հանդահանդիսութիւն մը եւ կը սպասէ Յունուար 9 եւ 10 թուականներուն Մշակոյթի Տան մէջ, 45, ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի, ժամը 14-էն 17:

Նոր Տարուան առիթով չմոռնանք մեր փոքրիկները:

Մեր անդամուհիները յոյսով ձեզի կը սպասեն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՍԷՆԹ – ՊՐԻՍ. – Տէր եւ Տիկին Արա Գօրգիկեան 5000 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱԼԱՆՍ. – Տէր եւ Տիկին Աշոտ Առաքելեան իրենց սիրելի եւ անմոռանալի բարեկամ՝ Հրանտ Պալուեանի մահուան 20-րդ տարելիցին առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՃԱՇ
ԵՒ
ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շրջակայից Այնթապցիներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19.30-ին, Եան'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14-րդ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ
նոր լոյս տեսած՝
«Լուացք Փռուած Տանիքի Վրայ»
հատորը:

Գեղարուեստական յայտագիր:

Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ ախորժաբերով):

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. –
47 – 70 – 07 – 25 եւ 47 – 70 – 27 – 66 թիւերուն:

ՎԻԷՆ

-Հ. Բ. Ը. Մ.-

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԵՒ ԽՆՋՈՅՔ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ
ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին դպրոցական հանդէսը Յունուար 10, կիրակի, կէսօրէ սկսեալ ժամը 12.30, Խաչատուր Աբովեան Մշակութային Տան մէջ:

Հանդիսութեան կը նախագահէ գաղութիս հոգեւոր հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն միօրեայ դպրոցիս աշակերտները ուսուցչուհի Տիկին Քնարիկ Գութուճեանի ղեկավարութեան տակ:

Մուտքը ազատ է:

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ:
Մնջկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:
Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ
«Աւանդական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15-ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից
Ազգային Տան սրահին մէջ:

Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երախաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:
Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը կ՚այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երախաներուն:

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Théâtre Municipal-ի մէջ:
Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:
Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ՚ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
քննադատ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՀԵՏ

Նիւթ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

մասնակցութեամբ՝
Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 17-ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
9-10

SAMEDI-DIMANCHE
9-10 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.658 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.658

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄԱԹԷՆ» լոյս չտեսաւ Ուրբաթ օր եւ հաւանաբար այդպէս ալ չշարունակուի: Հակառակ բոլոր կոչերուն, հանգանակութիւններուն, ընթերցողներէն ղան–ձուած գումարներուն, թերթը չի յաջողիր ոտքի ու տնօրէնութիւնը նախընտրած էր Դեկտեմբերի աշխատավարձքերը վճարել քան թուղթը: Մէկն ու միւսը միայն կըր–նար ընել: Տնօրէնը նախապատուութիւն տուած է աշխատավարձքերու վճարման եւ ուրեմն չէ կրցած թուղթ գնել կարենալ թերթը տպելու համար: Բաժնեմէջ–բերէն մէկը՝ Ժան – Ֆրանսուա Բան (Էվէնըման տիւ Ժէօտի) որ 8% ունի, տրամադիր է ձեռք առնելու, բայց իր պայմանները շատ խիստ են եւ միաձայնութիւն չկայ: Այսպէս, Մաթէն պէտք է հրատարակուի 24 էջ, շատ քիչ նիւթեր պիտի ծեծէ, խմբագրական փոքր կազմով մը: Այս ձեւով, 50 հազար օրինակ ծախելով կը հաւասարակշռէ պիւտճէն: Ըստ ոմանց այլ ելք չկայ քան թերթը Բանի տալ, որու գործին կու գայ ձեռքին տակ արբանեակ օրաթերթ մը ունենալ, բայց կ'ուզէ որ նախ բացը գոցուի եւ բաժնեէրերը թերթը «ապրեցնեն» մինչեւ որ իր ծրագիրը գործադրուի: Որեւէ ձեւով Մաթէնի «ծակերը» գոցել չուզեր: Հինգշաբթի օր Պէ – էՆ – Փէ մերժած էր 1-էն 2 միլիոնի նոր վարկ մը բանալ թուղթին եւ աշխատավարձքերուն համար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ վերաբերող իմաստուններու տեղեկագիրը եւ 60 առաջարկները ընդհանուր ձեւով լաւ ընդունելութիւն գտան, որովհետեւ նախատեսուած պայմանները այն տպաւորութիւնը կու տան որ յանձնախումբը յաջողած է հոն, ուր կառավարութիւնը չէր կրցած, այսինքն միջին ճամբայ մը գտած է: Օտար ծնողքէ Ֆրանսա ծնած երախան կրնայ 16-էն 21 տարեկանին, ազատօրէն դիմում ընել Ֆրանսացի դառնալու համար (ներկայիս 18 տարեկանին Ֆրանսացի է): Այն երախան որուն մէկ ծնողքը (մայրը կամ հայրը) Ֆրանսա ծնած է կրնայ մերժել Ֆրանսական քաղաքացիութիւնը չափահասութենէն 6 ամիս առաջ եւ յաջորդող տարին (ներկայիս՝ միայն 6 ամիս առաջ է): Ամուսնութեամբ Ֆրանսացի քաղաքացիութիւնը, դիմումի վրայ, ոչ թէ 6 ամիսէն, այլ տարիէ մը կը տրուի: Հպատակութիւնները ներկայիս կը տրուին ընկերային հարցերու նախարարութեան կողմէ, կառավարութեան հաւանութեամբ: Յանձնախումբը կ'առաջարկէ որ որոշումը նահանգապետները տան եւ թէ բոլոր մերժումները պատճառաբանուին: Կարեւոր եւ քիչ մը կնճռոտ հարցը կը վերաբերի կրկնակ քաղաքացիութիւն ունեցողներու (օրինակ՝ Ֆրանսացի եւ Ալժերացի) զինուորական ծառայութեան: Յանձնախումբը կ'ուզէ որ նոր պայմանագրութիւններ կնքուին երկիրներուն միջեւ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը ըսաւ որ պիտի չընդունի ՄԱԿ-ի քննիչը որ կ'ուզէ տեղւոյն վրայ քննել կացութիւնը եւ խորաջեան ուժերու հալածանքը: Իսրայէլ դատապարտումի բանաձեւին ալ կարեւորութիւն չի տար եւ միտք չունի հրաժարելու արտաքսումներէն: Առջի օր, 15 տարու Պաղեստինցի մը եւս սպաննըւած է:

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆ բացայայտ դիրք բռնեց նախարար Փասքուայի կատարած արտաքսումներուն դէմ, այցելութիւն մը տալով անոնց ընտանիքներուն՝ Նէօյի: Ծանօթ է որ աստիմէ ոմանք հիւանդանոց փոխադրուեցան, կամաւոր ծոմի հետեւանքներուն պատճառաւ: Միւս կողմէ, Նախագահ Միթերան, կը յայտարարէր թէ ուշադիր է հարցին եւ կը հետեւի:

ՀՈՆԷՔԸՐԻ Փարիզ այցելութեան նախօրեակին, Միթերան տեսակցութիւն մը շնորհած է Արեւելեան Գերմանիոյ հեռատեսիլին, որու ընթացքին ըսած է թէ արուեստական է Գերմանիաներու բաժանումը: Եալթայի Եւրոպայի բաժանումը խորքին մէջ արուեստական է, որ ոչ մէկ բանի կը համապատասխանէ, շեշտած է Միթերան, ո՛չ աշխարհագրութեան ոչ պատմութեան, ոչ մշակոյթին: Միւս կողմէ, Էլի Վիզէլ բողոքեց որ Հոնէքէր պետն է «Գերմանիոյ մը, որ ցարդ չէ ընդունած իր պարտքը Հրեայ ժողովուրդին նկատմամբ»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4 — 5)

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ ՌՈՒԶԱՆՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հայաստանի Դերասանի Տունը տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած Ռուզաննա Վարդանեանի: Անուանի դերասանուհիի կեանքին ու թատերական գործունէութեան մասին խօսած է Լեւոն Հախվերդեան: Ռ. Վարդանեան ծնած է Շամախի: Աւարտելով տեղւոյն գիմնազիոնը, ուսուցչութեան նուիրուած է եւ մասնակցած՝ սկիզբը Շամախի, ապա Ստաւրոպոլի հայկական թատրոնի ներկայացումներուն, զորս կը ղեկավարէր իր եղբայրը՝ բեմադիր Վավիկ Վարդանեան: 1927-ին Ռուզաննա Վարդանեան կը հրաւիրուի Երեւանի առաջին պետական թատրոնը (ներկայիս՝ Սունդուկեան) ուր կը դառնայ առաջնակարգ դերասանուհիներէն մին: Երեսուն տարուան ընթացքին կը մարմնաւորէ քանի մը տասնեակ դերեր, մարդկային բարձր նկարագրով, բազմաստեղծական խառնըւածքով օժտուած անմոռանալի կերպարներ: Տարիներ դասաւանդած է Երեւանի Թատերական հիմնարկին մէջ: Ռ. Վարդանեանի մասին յուշեր պատմած է Մուրադ Կոստանեան:

ՓՐՈՖ. Մ. ՄԿՐԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՀԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Մկրտիչ Մկրեանի գիտական գործունէութեան առանցքը կազմած են հայ գրականութեան ու ժողովուրդի պատմութեան, բանահիւսութեան հարցերը, հայկական դպրոցի խնդիրները: Իր գրած դասագիրքերով կը կրթուին եւ գիտելիքներ ձեռք կը ձգեն աշակերտներու եւ ուսանողներու քանի մը սերունդներ: Տարիներ վարած է Երեւանի Համալսարանի հայ գրականութեան ամպիոնը: Սիրուած փրոֆէսէօրի դասախօսութիւնները գրական հրավառութիւններ եղած են: Անոնք որ բախտը ունեցած են վայելելու գրական այդ տօները, չեն կրնար ակնածանքով, շնորհակալութեամբ, ջերմ ու հարազատ գգացումով մը չյսել սիրելի անունը: Գեղարուեստական հաճոյքի հետ անոնք լայն գիտելիքներ ալ տուած են ուսանողին եւ ինքնուրոյն մտածելու, այս կամ այն գրական երկը, գրական երեւոյթը արժեւորելու ատեն սեփական մօտեցում ունենալու կարողութիւն պատուաստած, զարգացուցած են ուսանողի, երիտասարդ գիտնականի անհատականութիւնը: Եւ այսպէս՝ աւելի քան կէս դար: Ըլլալով աշակերտը Մանուկ Աբեղեանի, Արսէն Տէրտէրեանի եւ հայագիտութեան միւս մեծերու, Մկրտիչ Մկրեան կը գրաւէ իրեն պատկանող տեղը անոնց շարքին:

Մեծ է Մկրտիչ Մկրեանի երախտիքը մասնաւորաբար հայ բազմադարեան գրականութեան պատմութեան ուսումնասիրութեան ասպարէզին մէջ: Գիտական բազմամեայ գործունէութեան ընթացքին ան քննած է հայ գրականութեան անցեալի եւ նոր շրջանի օրինաչափութիւնները՝ Խորենացիէն Նարեկացի, Աբովեանէն Թումանեան, Իսահակեան եւ Չարենց: Երեւանի Պետական համալսարանի հրատարակչականը տպագրութեան պատրաստած է Մկրտիչ Մկրեանի երկերու երկու հատորեակը: Լոյս տեսած է հաւաքածոյին առաջին գիրքը, ուր տեղ գտած է գրականագէտին «Հայ հին գրականութեան պատմութիւն» աշխատութիւնը: Յառաջաբանը գրած է փրոֆէսէօր Գառնիկ Անանեան:

ԳՐԱԿԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Յովհաննէս Ղազարեանի «Սոցիալիստական ռէալիզմի կազմաւորումն ու ձեւաւորումը հայ գրականութեան մէջ» գիրքը: Աշխատութիւնը, որ հեղինակին շուրջ երեք տասնամեակներու ուսումնասիրութիւններու արդիւնքն է, կը բովանդակէ 1890 — 1930 թուականներու ժամանակաշրջանը: Գիրքը բաժնըւած է չորս մասերու՝ հետեւեալ խորագիրներով՝ «Ակունքների մօտ. պրոլետարական փուլ», «Հայ պրոլետարական գրականութեան ծնունդը», «Հայ սովետական գրականութեան սկզբնաւորումը» եւ «Սոցիալիստական ռէալիզմի ձեւաւորումը»:

ԼԵՀ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՎԱՐԺԸՆԹԱՑԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Լիւբլինի (Լեհաստան) Մարիա Սկլադովսկայա – Կիւրի համալսարանի ուսողագիտութեան ճիւղի խումբ մը ուսանողներու եւ դասախօսներու վարժընթացը, Երեւանի եւ Լիւբլինի համալսարաններու միջեւ կընքուած պայմանագրի շրջագիծին մէջ: Լեհերը Երեւանի պետական համալսարանի մեքենագիտութեան – ուսողագիտութեան լսարանին մէջ քսան օր ներկայ եղած են դասախօսութիւններու, մասնակցած սեմինարներու, դասընթացքներու, ապա ծանօթացած են ճարտարապետութեան յուշարձաններու եւ այցելած Բիւրականի աստղադիտարան:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սիրելի Վահրամ,

Ամէն անգամ որ, Փարիզ կը հանդիպէր դէպի Լիզպոն վերադարձի ճամբուն վրայ կամ ընդհակառակն դէպի Պէյրութ, Պոլիս, Գահիրէ կամ Պուէնոս – Այրէս, վերջապէս ամէն տեղ ուր Հայ կայ, կը դըժգոհէիր որ օրէ օր խօսակիցները կը պակսին: Որո՞ւ հետ նստիլ, գլուխ գլխի, սիրտ սիրտի ու պարպել մեր ցաւերուն տոպրակը: Ու խմբագրատունէն կ'ելլէիր Ֆէնէլոնեանը գտնելու:

Օր մըն ալ Գեղամը եկաւ խմբագրատուն, հինգ տարի առաջ էր, Յունուարի այս օրերուն: Նոր մեկնած էիր, հոն՝ ուր Հայ ալ կայ, անշուշտ. գլուխը կախ, երեսս նայեցաւ ու մրթմրթաց. – «Ես այլեւս որո՞ւ հետ պիտի խօսիմ»: Եւ որովհետեւ մարդ չգտաւ, ինք ալ աճապարեց ճամբայ ելլելու, քեզ վերագտնելու համար, հոգ չէ թէ այս անգամ, խոր ու վերջնական լռութեան մը մէջ:

Այսպէս է, Վահրամ: Գիտեմ, պէտք չէ տխուր ըլլանք: Պիտի չուզէիր: Դուն աղուոր – աղուոր պիտի խնդայիր ու կատակ մը պատմէիր: Լենինականցի Օննիկներուն վերջին պատմութիւնը: Այնքան համով կը պատմէիր: Իսկ իւմո՞ւրդ: Չես կրնար երեւակայել որքան կը փնտռեմ: Որովհետեւ, հինգ տարի է ինչե՛ր, ինչե՛ր պատահեցան: Երբեմն, կը մտաբերեմ արտայայտութիւնդ, երբ քեզի սա կամ նա դէպքը պատմէի: Որքա՜ն կարօտով կը յիշեմ այն ժամերը զորս միասին կ'անցընէինք: Ու միշտ իւմուռն էր որ մեզ կը փրկէր: Վանեցի ան հրաշագործ զէնքն է գգայուն մարդոց, երբ կ'ուզեն քօղարկել իրենց ներքին խռովքը:

Տես, Վահրամ, ջանք կը թափեմ տխուր բաներ չըսելու համար: Մխիթարուիլ ու փիլիսոփայել, որովհետեւ՝ մահը իր ճամբով, կեանքը իր ճամբով: Թող այդպէս ըլլայ ու մենք շարունակենք քաշկռտել մեր կեանքը մինչեւ այն օրը երբ ... ե՞րբ:

Անխուսափելի է: Նորէն, տխրութիւն մը իջաւ: Կը փորձեմ դէմ դնել, հեռուէն, շատ հեռուէն կը փորձեմ կրկին լսել ձայնդ, երբ կը պատմէիր Լենինականցի Օննիկին Հռոմ այցելութիւնը: Չեմ յաջողիր: «Չի ստացւում», Վահրամ: Ուրե՞մն: Վերջակէտ:

ԱՐՓԻԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՓԱՐԻԶԷՆ ԱՆՑԱՒ

Հեռատեսիլ թէ գրաւոր մամուլ արձագանգեցին ճատրակի համաշխարհային ախոյեան՝ Կարի Գասպարովի Փարիզ ներկայութեան: Ախոյեանը Փետրուար 6-էն 14, Բաննի մէջ, խաղերու միջազգային 3-րդ փառատօնին պիտի մասնակցի, անշուշտ ճատրակի մարզին մէջ եւ միաժամանակ խաղայ 10 ախոյեանի հետ, աշխարհի չորս կողմը նստած (Միացեալ – Նահանգներ, Բանտատա, Լոնտոն, Պրիւսէլ, Միլանօ, Թոքիօ, Մելպուրն, Տաքար, Մոսկուա):

Ուրբաթ օր, «Իւմանիթէ» հարցազրոյց մը հրատարակած էր, որու ընթացքին Գասպարով կ'ըսէ թէ ո՛չ յաջորդ (3 տարիէն) ոչ ալ անոր յաջորդող համաշխարհային հանդիպումները որեւէ հարց կը ներկայացնեն իրեն համար:

× Հինգշաբթի ցերեկ ճաշած է Փավիյոն Էլիզէ, ուր Գասթոն Լընոթր իրեն հրամցուցած է շոքոլայով կարկանդակ մը, ճատրակի տախտակի ձեւով:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ 5ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԽՄԲ. — Քանի մը շաբաթ առաջ լոյս տեսաւ, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի տպարանէն, Վահրամ Մավեանի այնքան շահեկան «Հայու Բեկորներ» հատորը (Բ. տպագրութիւն, առաջինը՝ սպառած էր): Ստորեւ, ի յուշ իր մահուան 5-րդ տարելիցին, հոն լոյս տեսած նշմարնե-րէն մէկը:

ՌՈՄԱՅԻ ՄԱՅՐԻԿԸ

Երբ ճամբայ կ'ելլենք՝ արեւը չերեւիր տակաւին Համբարձման լերան կռնակէն:

Ութ ժամուան երկար ճամբորդութիւն մըն է Երուսաղէմէն Պէյրութ:

Ինքնաշարժին մէջ քովս նստողները ա-բար են բոլորն ալ. կ'ուտեն, կը խմեն, կը ծամեն եւ կը խօսին արաբերէն: Ես՝ Հայու կրնամ հետեւիլ խօսակցութեան՝ աղէկէն անդէկէն վերցուած հատ ու կը-տոր բառերով:

Ինծի պէս լուռ է միայն վարիչին քով նստող ծերուկ կինը՝ որ կծիկ մը եղած, ձեռքերը ծալած գիրկին մէջ, անշարժ, կը դիտէ առջեւը երկարող ուղին, մի-բինակ ճամբան:

Իր սեւ զգեստն ու գլուխը ծածկող ա-ւելի սեւ լաչակը մանաւանդ՝ զինք կը դարձնեն այնքան նման հայ մայրերուն:

Պէյրութ կամ Հալէպ իր մէկ ազգակա-նին այցելութեան կ'երթայ հաւանաբար. կը մտածեմ ու կը շարունակեմ ականջ տալ չուրջս ընթացող սովորական խօսակ-ցութեան:

Մէջտեղի չարքին վրայ, քովս նստող մարդուկը, որ դրաւած է իր աթոռին հետ իմ ալ աթոռիս մէկ մասը, կը խօսի լե-ցուն բերանով եւ կը կեղուէ ծունկին վը-րայ, լրագիրի մը մէջ տեղաւորուած հա-կիթները:

Մօտեցած ենք սահմանագլուխներէն մէկուն, երբ վարիչը քիթին տակէն ար-տասանուած բառերով անցագիրները կ'ու-զէ քիչ ետք տեղի ունենալիք արձանագը-րութիւններուն համար: Քովը նստող ծե-րուկ կինն է միայն որ յայտնապէս բան չի հասկնար պատահածէն, ու անտար-բեր՝ նայուածքը կը շարունակէ պահել դիմացը երկարող ասֆալթապատ ուղիղ ճամբուն վրայ: Վարիչը այս անգամ կը խօսի իրե՛ն ուղղակի:

Կը չփոթի պառաւը ու բացատրութիւն հայցող աչքերով կը նայի աջին նստած դիրուկ կնոջ՝ որ գիրկին մէջ տեղաւոր-ուած թուղթէ տոպրակէն դդումի խար-կուած կուտ կը հանէ ափով, կը կրծէ զանոնք մէկիկ մէկիկ ու կեղեւը կը նետէ՝ իբրեւ թէ դուրս պատուհանէն: Այնպէս կը թուի թէ կ'ուզէ բաներ մը ըսել բայց չի համարձակիր: Իր տարազին ընկերա-ցող չուարուն այդ երկչոտութիւնը կաս-կած չի ձգեր այլեւս թէ Հայ է ան:

– Անցագիրդ պիտի տաս, մայրիկ, կ'ը-սեմ անմիջապէս:

– Ախ, եա'ւրում, Աստուած արեւդ եր-կարէ, հա՞յ ես էղեր, ղուրպան ըլլամ. էս արաբերէն չիյտեմ, քիչ առաջ ա բա-ներ մը ըսաւ չիմացայ: Քեզ Աստուած ղրկեց զաւակս: Էս ալ մինակս ընտոր պիտի ընեմ կ'ըսէի. լեզու չիյտեմ, տեղ չիյտեմ, մարդ չունիմ: Ախ ղուրպան ըլ-լամ Աստուծոյ գործին: Դո՞ւն ա Պէյրութ կ'երթաս կոր: Օ՜խ, ինչ լաւ, մինակ չեմ ըլլար: Լեզու չիյտեմ եաւրում, աստեղի մարդիկն ա իտալերէն չիյտեն, մէջտեղը մնամ կոր:

Ու մայրիկը՝ որ յայտնի կ'ըլլայ հիմա թէ հայ է, կը շարունակէ մենախօսել:

– Բայց ուրկէ՞ կուգաս եւ ո՞ւր կ'եր-թաս այսպէս, մայրիկ. կը հարցնեմ վա-րանումով մը:

– Մի հարցուներ եաւրում, մի հարցու-ներ. իմ պատմութիւնս էրկար է, չա՜տ էրկար:

Կը լռէ պահ մը, կը դարձնէ գլուխը առ-ջեւ դարձեալ ու կը շարունակէ դիտել ուղիղ ու ամայի ճամբան՝ տառապանքէն արձանային դարձած իր նայուածքով:

Բայց ո՞ր հայ մօր պատմութիւնն էր որ երկար չէր եղած արդէն: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը իրեն հետ կը պտըտցնէր վերջին շրջանի տխուր պատմութիւնը մեր ժողովուրդի կարեւոր մէկ հատուա-ծին: Բայց ինչո՞ւ սառած բան մը կար այս կնոջ ցաւին մէջ:

– Պէյրութէ՞ն ես, մայրիկ, կը հարցը-նեմ յանկարծ, վախնալով որ կրնայ հար-ցը փակուած նկատել ալ:

– Չէ եաւրում, չէ, Ռոմայէն էկած եմ աս կողմերը՝ մէկ հատիկ Մկրտիչիս եւ իր ընկերներուն ոսկորները հետս ետ Ռոմա տանելու:

Ի՞նչ խաղ էր արդեօք որ կը կապէր այս բոլորը իրարու. սեւ լաչակով հայ մայր մը, Ռոման, եւ իր մէկ հատիկ զաւակին ու ընկերներուն ոսկորները՝ հեռաւոր այս ափերուն վրայ:

– Աստուած հախերնէ'ն գայ, մէկ հա-տիկ տղաս գնդակահարեցին: Ջե՞ս լսած ըսաւ, պատերազմին. հինգ հոգի էին, խալական բանակին մէջ, Սուրիա իջան զաղտնի, բռնուեցան եւ գնդակահարուե-ցան անմիջապէս: Տղաս ալ անոնց մէջն էր, չամի պէս Մկրտիչս: Իրմէ զատ չորս հայ տղաք ալ կային հետը, երկուքը՝ Գեղամն ու Ստեփանը, Ռոմայէն: Անոնք ալ որբ էին, մայր չունէին երկուքն ալ: Մկրտիչիս մօտիկ բարեկամներն էին, ճիշդ ազբօր պէս. իմ տղաքս կը սեպ-ուէին անոնք ալ: Տասնըհինգ տարի ան-ցաւ, բայց դուն էկուր ինծի հարցուր թէ ինչպէս: Հիմա էկած եմ որ երեքին ալ ոսկորները հետս Ռոմա տանիմ: Տեսնաս ինչե՜ր քաշեցի, տղաս: Կառավարութիւ-նը հրաման չի տար որ միայն երեքը փո-խադրեմ. կա՛մ մինակ քու տղուդ ոսկոր-ները կը տանիս կ'ըսէ, եւ կամ բոլորը՝ հինգը միասին: Ես միւսներն ալ տանիմ ի՞նչ ընեմ, եաւրում, իմ ուժս հազիւ իմ երեք տղոցս կը բաւէ: Շատ աշխատեցայ, չեղաւ, հրաման չէն տար կոր. ուրիշ ճար չկայ, պիտի տանիմ հիմա հինգն ալ: Գեղամն ու Ստեփանը հօս անտէր չեմ կրնար ձգել: Գիտե՞ս ինչ ըսել է մայր չունենալ: Եթէ աս տղաքը մայր ունե-նային պիտի ուզէ՞ր որ օտարութեան մէջ մնային այսպէս: Տղաքս կը հաշուըլէին երկուքն ալ: Հապա խեղճ Գեղամը, այն-քան կատակասէր էր, տեսնայիր: Վերջին օրը կէսօրին մեզի էին նորէն, միասին ճաշեցինք բոլորս ու կէսօրէն ետք ճամ-բայ ելան:

– Մայրիկ, աս անգամ հեռու տեղ պի-տի երթանք, ըսաւ Գեղամը խնդալով, եթէ հօն մեռնինք՝ չըլլայ որ միայն Մը-կըրտիչդ ետ բերես եւ մեզ հօն ձգես հա՛:

Կարծես Աստուած խօսեցուց զինք: Ստեփանը քիչ խօսող, ամչկոտ տղայ մըն էր, ա՛ն ալ որբ:

– Ծօ, մեռնելէդ ետք հօս կամ հօն ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ, ա՛ն ալ օտար հող՝ ա՛ս ալ. ըսաւ ու կամաց մը ելաւ դուրս:

– Ատանկ խենթ խենթ մի խօսիք, ըսի բարկացած: Մկրտիչս քիչ մը անդին կե-ցած էր, դուռին մօտ ու աչքերը լեցուած էին: Համբուրեցի երեքն ալ ու ճամբայ ելան: Դուն մի ըսեր որ վերջին տեսնալս է եղեր ատիկա: Որո՞ւն միտքէն կ'անցնէր որ երեքն ալ պիտի սպաննուէին նոյն ձե-ւով, մի քանի օր ետք, միասին: Ի՞նչ սիրտ էր չամի պէս աս տղաքը զարնողը: Մայր չունէ՞ր արդեօք. զաւա՞կ ալ չու-նէր: Նորէն Հայերն են եղեր խամազողը, Հայերը, եաւրում: Մեր Հայերը ասանկ են միշտ: Մէկ հատիկ Մկրտիչիս արեւը մարեցին, իրենց արե՛ւը մարէ Աստուած:

– Բայց, մայրիկ, կ'ըսեմ յանցաւորի մը պէս, իրենց ինչո՞ւն պէտք այդպէս փտանգաւոր գործերու մէջ կը մտնեն: Պատերազմ է, եւ պատերազմի ատեն մարդիկ գութ չեն ունենար:

– Եաւրում, կը կարծես քի իրենց կամ-քո՞վ գացին: Բանակին մէջ ամէնէն ա-ւելի լեզու գիտցողներն էին, մանաւանդ աս կողմի լեզուները: Մկրտիչս քիչ մը անգլերէն ալ սորված էր: Պատերազմի ատեն անհնազանդութիւնը դաւաճանու-թիւն ըսել է, եաւրում: Միտքերնէն չէր անցներ բնաւ որ կրնան այսքան կանուխ սպաննուիլ: Ուրախ ուրախ էին երբ տու-նէն ելան: Ես ալ երկար ատեն նամակի կը սպասէի, դուն մի ըսեր որ չօճուխ-ները արդէն գնդակահարուած են եղեր:

– Վերջապէս ինչպէ՞ս կարգադրեցիր հիմա, կը հարցնեմ հետաքրքրուած:

– Գացի Հալէպ, տեսայ պէտք եղած մարդիկը. չըլլար ըսին. կա՛մ հինգն ալ կը տանիս եւ կամ միայն տղադ: Տեսայ քի չարէ չկայ, ի՞նչ ընեմ, պիտի տանիմ հինգն ալ: Տեղն ալ գտայ վերջապէս. հինգն ալ թաղած են քով քովի: Կառա-վարութիւնը չէ ձգած որ քար մը կամ արձանագրութիւն մը դնեն վրան: Ջիրենք թաղող քահանան գտայ, ըսաւ որ պըզ-տիկ, մետաղէ կտորներու վրայ իւրա-քանչիւրին անունը գրել տուած է այն ա-տեն ու թաղած է միասին: Հիմա Պէյրութ կ'երթամ կոր նորէն՝ անկէ ալ դարձեալ Հալէպ պիտի անցնիմ ու բոլորը մէկ ա-նեմ տանիմ հետս: Եթէ միւս երկու չօ-ճուխներուն տէրերը գտնեմ՝ կուտամ, եթէ չգտնեմ՝ կը յանձնեմ կառավարու-թեան: Գիտեմ, շատ ծախս պիտի ըլլայ, բայց դո՛ւն ըսէ, եաւրում, ուրիշ ի՞նչ կրնայի ընել:

– Կ'երեւի Երուսաղէմ ուխտի գացիր, մայրիկ. կ'ըսեմ քիչ մը շեղելով մեր խօ-սակցութեան ընթացքէն:

– Գացի որ Տիրոջը գերեզմանին վրայ տղոցս պատանքները օրհնել տամ: Ետեւը կապուած պայուսակիս մէջ երեք հատ պատանք ունիմ հիմա, հայ վարդապետի մը օրհնել տուի, ոսկորները մէջը պիտի փաթթեմ: Վաղը մէկական ալ քար չինել կուտամ, գոնէ քովս կ'ըլլան, մեռելոցնե-րուն ափ մը խունկ կը ծխեմ, պատարագ մը ընել կուտամ իրենց հոգիներուն հա-մար: Ի՞նչ ընենք, անտեղ կաթոլիկ են, բայց հոգ չէ, ասանկ ատեն, մեռելներուն չեղած տեղը ատոնք ալ մեզմէ կը սեպ-ուին:

Սահմանագլուխը անցած ենք շատոնց ու միօրինակ ճամբան կը շարունակուի Ղօրի հովիտին մէջէն: Տաք հով մը կը փչէ դուրսը: Քովս նստող մարդուկը լաւ մը կշտանալէ ետք կը քնանայ հիմա, մատները փորին վրայ իրարու անցու-ցած: Ոչ ոք կը խօսի ինքնաշարժին մէջ մեզմէ զատ, մայրիկէ՛ն զատ:

Յետոյ կը պատմէ տակաւին թէ ինչպէս ինկեր են Ռոմա:

Իզմիրի ջարդէն վերջ ապաստաներ են Յունաստան: Մկրտիչը՝ որբ, գացեր է Ռոմա աշխատելու, կարդալու: Ինք չէ վստահած սակայն, եւ շատ չանցած հե-տեւեր է անոր ու մնացեր են այնտեղ:

– Դուն աս կողմի աղջիկները չիյտես եաւրում, ձեզի պէս երիտասարդները ա-նանկ չուտ գլխէ կը հանեն, տեսնաս: Գացի որ աչքս վրան ըլլայ, էյին շէրէն հեռու պահեմ: Յետոյ ալ հաստատուե-ցանք մնացինք: Ռոմայէն կէս ժամ դուրս գիւղի մը մէջ կը բնակէինք: Տուն ունինք, ագարակ ունինք: Տղուս մեռնելէն վերջ քանի մը տարի միս մինակ մնացի, վի-ճակս տեսնայիր ան ատեն: Հայ չիկար, մարդ չիկար քովս: Մինակս կը խօսէի ա՛լ. կովերուն հայկական անուններ դրած էի եւ հայերէնը անոնց հետ կը խօսէի: Ատեն մը վերջ կարծես քի ալ կը հաս-կընային բաներս: Կը խօսէի, կը պատ-մէի Մկրտիչիս մասին, կը յուզուէի ու կուլայի: Մտիկ կ'ընէին ինծի, իրե՛նք ալ կը յուզուէին կարծես ինծի հետ ու գը-լուխները կամաց մը վար կը կախէին: Ի՜նչ օրեր էին, ես որ երկիրը, տանը – հինգ – քան հոգիով սեղան կը նստէի ժամանակին, մինակ մնացի կովերուս ու հաւերուս հետ: Ինչ պիտի ըսես, Հայու բախտ է եղեր եաւրում, վրայէն անանկ չուտ մի անցնիր: Դուք բան չիտեսաք նորէն, բախտաւոր էք: Տարիներ վերջ, Յունաստանէն քրոջս տղան բերի քովս, ու կարգեցի հայ աղջկան մը հետ: Մանչ զաւակ մը ունին հիմա ու անունը Մկըր-տիչ դրած եմ: Տունս շէնցաւ նորէն: Ղուրպան ըլլամ Աստուծոյ: Հիմա որ Մը-կըրտիչս ալ պիտի տանիմ միասին, սիրտս ալ հանգիստ կ'ըլլայ, խիղճս ալ:

Ուրախ էր Ռոմայի մայրիկը յայտնա-պէս ու երջանիկ, որովհետեւ իր մէկ հա-տիկ զաւակին ոսկորները պիտի փոխադ-րէր միասին. իր զաւակին եւ միւս ալ տղոց՝ որոնք մայր չունէին:

**

Պէյրութ հասնելէ ետք կը բաժնուինք իրարմէ: Ինք կ'երթայ հայկական թաղի մը մէջ բնակող, Իզմիրի իր հին ծանօթ-ներէն մէկուն տունը, յաջորդ առաւօտ կանուխ ճամբայ ելլելու համար դէպի Հալէպ՝ իր առաքելութեան:

Մոշոր պայուսակս շալկող բեռնակիրը կը վազէ առջեւէս՝ խճողուած փողոցին մէջ հրմշտկելով չուրջինները: Ես կը մը-տածեմ Հայերուն մասին՝ որոնք պատ-ճառ եղած են Մկրտիչին ու իր ընկերնե-րուն գնդակահարման: Ի՞նչ պիտի ըսէին արդեօք վաղը, եթէ երբեք դիպուածով դէմ հանդիման գային Ռոմայի մայրի-կին:

– Հայու բախտ է, տղաս. ականջիս մէջ կը մնայ տակաւին տխուր ձայնը մայ-րիկին:

Հայու ճակատագիրն է նորէն, որ տեղ մը կը վերածէ մեզ լրտեսներու, եւ ուրիշ տեղ մը՝ այդ լրտեսները ձերբակալել տուող զաղտնի ոստիկաններու, երկու պարագային ալ հաւատարիմ քաղաքացիի «փառք»ը կապելով մեր ճակատին:

Ուրիշ, ուրի՛շ տեղ է վէրքը՝ իր հողէն հեռու, ցորենի հատիկներու պէս օտար ափերու վրայ, ամէն կողմ տարտղնուած Հայերուն:

Նիկոսիա

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ «ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ» ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Պարոյր Սեւակի թեքթորայի ատենաճառի նիւթ ծառայած «Սայաթ Նովա» աշխատութեան գիտական հրատարակութիւնը: Պարոյր Սեւակ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին տեղծագործական դադար չէ ունեցած: Բանաստեղծական յղացքի իրագործման հետեւած է գրականագիտական ուսում-նասիրութիւնը կամ յօդուածը, անոնց հետեւած է թարգմանչական աշխատանքը, յաճախ ալ՝ այս երեքը զուգահեռաբար:

Գրաւէր հաստարակութեան ծանօթ են Պարոյր Սեւակի բելլինակիական յօդուած-ները, որոնք կը վերաբերին Նարեկացիի, Սիամանթոյի, Պետրոս Դուրեանի, Եղիշէ Չարենցի, Յովհաննէս Թումանեանի եւ հայ մշակոյթի այլ մեծերու: Այդ յօդ-ուածները կուռ լեզուով ու ոճով գրուած ամբողջական ու սպառիչ ինքնուրոյն ըն-նութագրութիւններ են, որոնք իրենց բո-վանդակութեան թանձրութեամբ բացա-ռիկ արժէք են մեր գրականագիտութեան համար:

Սոյն աշխատութիւնը էականօրէն կը տարբերի Սայաթ Նովայի նուիրուած նա-խորդ ուսումնասիրութիւններէն: Այդ տարբերութիւնը նախ եւ առաջ այն է՝ որ զանոնք յուզած են աւելի բանասիրա-կան, քան գրականագիտական ու արուես-տագիտական վերլուծման հարցերը: Ի պատիւ այդ ուսումնասիրողներուն պէտք է նշել, որ Սայաթ Նովայի կեանքի շատ մը առեղծուածները պարզուած են նախ քան սոյն աշխատութեան երեւան ելլելը:

Պարոյր Սեւակ իր աշխատութեան առա-ջին գլուխը խորագրած է՝ «Ե՞րբ է ծնուել Սայաթ Նովան»: Հաստատելու համար, որ Սայաթ Նովա ծնած է 1722 թուական-նին, գիտնականը տուած է 15 լուրջ փաս-տեր՝ իրենց կողմնակի ճիղաւորումնե-րով ու նրբութիւններով: Այս ճշմարտու-թեան հասած է ան ոչ միայն զուտ բանա-սիրական հետազօտութիւններու քննու-թեամբ, այլեւ թափանցելով Սայաթ Նո-վայի բարդ բանաստեղծական արուեստի ու ծածկագիր անիմանալի ձեւակերպում-ներու բաւիղները եւ իր 15 փաստերը ի-րենց յարակից մանրամասնութիւններով հանած է յիշեալ անել բաւիղներէն, ուր շատեր մոլորած էին:

Աշխատութեան երկրորդ գլուխը վեր-նագրուած է՝ «Սայաթ Նովայի ստեղ-ծագործութիւնը»: Գիրքին էական նիւթը այս գլուխն է՝ ճիշդ 200 էջերէ բաղկա-ցած ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը, ուր հեղինակը՝ բանաստեղծ – գիտնա-կանը, ընթերցողը կ'առաջնորդէ դէպի Սայաթ Նովայի բանաստեղծութեան ա-ռամանդակուռ պալատի գաղտնարաննե-

րը եւ աննախընթաց վերլուծումներով ու գնահատանքներով անոր առջեւ կը բանայ Սայաթ Նովայի չքնաղ գոհարներու անհուն գեղեցկութիւններն ու չքնղութիւնները: Պարոյր Սեւակ Սայաթ Նովայի մեծ արուեստը կը քննէ արեւմուտքի բանաստեղծական արուեստի բարձր մակարդակով: Սայաթ Նովա կը զուգորդուի մեծերէն մեծի, հանճարներէն հանճարի՝ Շէյքսփիրի հետ: «Անլռելի զանգակատուն»ի հեղինակը իր սրատես աչքով ու խորիմաստ մտքով ձեւի ու բովանդակութեան զարմանալի նմանութիւններ լոյս աշխարհ կը հանէ Շէյքսփիրի հնչեակներու եւ Սայաթ Նովայի սիրոյ անմահ տաղերգներու միջեւ:

Սայաթ Նովայի բանաստեղծութեան ներաշխարհի քննութիւնը Պարոյր Սեւակ կը սկսի սէրէն, որ անոր արեւային արուեստի մեծ ու առաջին ճառագայթումն է: Սայաթ Նովայի արուեստի այս յաւիտենական թեման քննած են ուրիշ մեծեր ալ: Առաջին պատիւը կը պատկանի Թումանեանի: Աշխատութեան հեղինակը Սայաթ Նովան կը բաղդատէ Նարեկացիի հետ, որ նոյնպէս Աստուածը հաւասարեցուցած է սիրոյ հետ այնպէս, ինչպէս Սայաթ Նովա սէրը հաւասարեցուցած է աստուածութեան:

Պարոյր Սեւակ իր վերլուծումները չի կատարեր սոսկ հիացումէ տարուելով: Սայաթ Նովայի երգերուն վրայէն բանալով 200 տարուան ժամանակի եւ Թիֆլիսի բարբառի թանձր վարագոյրը, քննութեան կ'ենթարկէ այն բոլոր երեւոյթները, որոնք բանաստեղծութեան նիւթը կը կազմեն: Ան կը քննէ դարաշրջանի արուեստը, աշուղական արուեստի յատկանիշները, ձեւն ու բովանդակութիւնը: Կարդալով այս գիրքը կը համոզուինք, որ Սայաթ Նովա ոչ միայն մեծ սիրերգող է, այլեւ պայքարի մարտիկ, ընդվզող մեծ հոգի, որ այնուամենայնիւ ինքզինք մեղաւոր կը զգար իր արդար սիրով ժողովուրդին ծառայելու, անոր կողմը բռնելու մեծ տաքելութեան մէջ:

Գիրքին վերջին գլուխը վերնագրուած է՝ «Ծանօթագրութիւններ», ուր հեղինակը լայնօրէն կ'անդրադառնայ Սայաթ Նովայի ստեղծագործութեան հետ կապուած բանասիրական ու գրաքննադատական տեսութիւններուն:

Պարոյր Սեւակի գրականագիտական մտքի թռիչքը, հոգեբանական խոր թափանցումները, դիպուկ բնութագրումները, չըսուածները կարդալու, լռութիւնները վերծանելու, փակագիծերը բանալու, վերլուծելու եւ ընդհանրացընելու մեծ կարողութիւնը մենագրութեան անխամրելի փայլ կուտան: Հոս, առանց չափազանցութեան, կարելի է ըսել, որ Պարոյր Սեւակի գիտական ներշնչումը հաւասարած է իր բանաստեղծական ներշնչումին, ու գրական, գեղագիտական երեւոյթներու, բանաստեղծի կոչման պատկերաւոր բնութագրումները, որոնք սփռուած են գիրքի իւրաքանչիւր էջին մէջ, բարձրացած են թեւաւոր խօսքի աստիճանին:

Վ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Բ. Ը. Մ. ԼԻՈՆ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ – ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ

Դեկտեմբեր 19 եւ 20, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, Լիոնի, մանաւանդ Սէն Շամոն — Սէն – Թ'էթիէնի Հ. Բ. Ը. Մ.ի շրջանակներուն համար եղան խանդավառութեան եւ յատկանշական օրեր:

Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ֆրանսայի Շրջանակային Վարչութիւնը, վերջին տարիներուն, իր կրթական ծրագիրներուն եւ գործունէութեան առընթեր, բացառիկ ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է շրջաններու մասնաճիւղերու կազմակերպութի – նը, եւ երիտասարդներու համախմբումը հայկական շրջանակներու մէջ:

Շրջ. վարչութեան ատենապետ եւ մասնաճիւղերու պատասխանատու՝ Պր. Յ. Գասպարճեան, յատկապէս այցելած էր շրջանը, նախ՝ Լիոնի երիտասարդներուն հետ խորհրդակցելու, ապա Սէն Շամոն — Սէն – Թ'էթիէնի նոր մասնաճիւղի հիմնադրութեան հանդիսութեան մասնակ – ցելու:

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 19, Յ. Գասպարճեան, ընկերակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի պատուիրակ – գործիչին, կէսօրին, կէսօրէ ետք եւ գիշերը, երեք ժողովներու եւ հանդիպումներու նախագահեց Լիոնի շրջանակէն ներս:

Լիոնի երիտասարդացի ընդհանուր պատասխանատու Պր. Ժ. Էքմէքճեան, եւ իր վարչական ընկերները լաւագոյնս կազմակերպած էին սոյն հանդիպումները:

Լիոնի մասնաճիւղի նախագահը, Ս. Սանճեան, եւ իր վարչական կազմէն Պր. Փ. Ագըլեան եւ Տիկին Ա. Մարմինեան ընկերակցեցան բոլոր հանդիպումնե – րուն:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 20, յիշատակելի թուական մը եղաւ Սէն Շամոն — Սէն – Թ'էթիէնի Հ. Բ. Ը. Մ.–ական շրջանակներուն:

Կէսօրէ ետք ժամը 4·30–ին, արդէն մեծ բազմութիւն մը լեցուցած էր տեղւոյն Ամպասատէօր պանդոկի մեծ եւ փոքր սըրահները:

Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղւոյն նոր մասնաճիւղի հիմնադրութեան պաշտօնական հանդիսութիւնն էր այդ:

Պր. Յ. Գասպարճեանի կողքին ներկայ էին Սէն Շամոնի Հայ Կաթողիկէ Վարդապետը, փոխ – քաղաքապետ՝ Պր. Գըրիգորեանը, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի նախագահներ, Պր. Պր. Ս. Սանճեանը (Լիոն), Ս. Սուքիասեանը (Վիէն), Տոքթ. Ժ. Ն. Կոչկարեանը (Վալանս), Ս. Պետուհի, Տիկին Հ. Քէչիչեան (Վալանս) եւ այլ վարչականներ:

Միութեան պատուիրակ – գործիչ, Պր. Ա. Քէչիչեան, իր բացման խօսքէն ետք, ներկայացուց նորընտիր վարչութիւնը, Տոքթ. Կ. Ասլանեան, նախագահ Պր. Պր. Տէմիրճեան, Մ. Հէլվաճեան, Ժ. Ծուրիքեան, Ա. Ճանպազեան, Ս. Մըսըրլեան, Է. Անեմեան, Տիկիններ՝ Գ. Տօնապետեան, Գ. Ասլանեան եւ Ա. Թիւթիւնճեան, ապա շնորհաւորելով զիրենք, հանդիսութեան յայտագրի շարունակութեան ղեկավարումը յանձնեց ատենադպիր Պր. Մ. Հէլվաճեանին:

Տոքթ. Կ. Ասլանեանի հայերէն ճառը բացառիկ խանդավառութեամբ ընդուն – ուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

Խօսքը տրուեցաւ Պր. Յ. Գասպարճեանի, որ ամփոփ կերպով ներկայացուց միութեան պատմականը, առաքելութիւնը եւ ծառայութիւնը հայ ժողովուրդին 1906–էն ի վեր: Ապա, յանուն Շրջանա – կային Վարչութեան, պաշտօնապէս վաւերացուց եւ հաստատեց Հ. Բ. Ը. Մ.ի Սէն Շամոնի եւ Սէն – Թ'էթիէնի մասնաճիւղին հիմնադրութիւնը:

Յայտագրին խօսք առնող, երգող եւ արտասանողները Պր. Պր. Ս. Սանճեան, Ժ. Ն. Կոչկարեան, Գրիգորեան, Ս. Սուքիասեան, Ծուրիքեան, տոքթ. Սարաֆեան, Տիկիններ՝ Հէրմինէ, Ալիս եւ Մ. Գարամինասեան, բոլորն ալ խանդավառութիւն ստեղծեցին:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ վարդապետին խանդավառիչ եւ շնորհաւորական խօսքերով եւ աղօթքով:

Ա. Ք.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած մանրանկարիչ Պերճ Էրգինեանի: Բացումը կատարած է Հիլտա Թէլլէր: Հանդիսութիւնը վարած է Պօղոս Զալկըճեան: Խօսք առնելով Տիկին Սիրանոյշ Ֆէրուհեան, Տոքթ. Վարդան Կոմիկեան, Տոքթ. Հերմոն Արաքս, Պերճուհի Պէրպէրեան, Երուանդ Կոպէլեան եւ Պերճ Էրգինեանի քոյրը՝ Տիկին Սեդա, անդրադարձած են մանրանկարիչին կեանքին ու արուեստին: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը: Հուսկ Բանքը արտասանած է Մանուէլ Վարդապետ Երկաթեան:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միու – թեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին երգահանդէս մը տուած է Լիլիան Ռոսթոմեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Պանու Խօզինի: Երգչուհին իր երաժշտական ուսումը առած է Պոլսոյ Համալսարանի Երաժշտանոցին մէջ եւ 1984–ին շահած մրցանակ մը: Յայտագրին մաս կազմած են Պախէն, Վէրտիէն, Կրիկէն, Փուչինիէն, ինչպէս նաեւ Արմէն Տիգրանեանէն, Կոմիտասէն եւ Ռոմանոս Մելիքեանէն գործեր:

⁂

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 6–ին, «Բոլիւէօ» թատերասրահին մէջ, 1500 հոգիի ներկայութեան: Հանդէս եկած են երկրորդական բաժնի երգչախումբը, ղեկա – վարութեամբ Մարիօ Մայնարիչի, նախակրթարանի եւ երկրորդականի աշակերտական պարախումբերը: Մանկա – պարտէզը 20, նախակրթարանը 30 եւ երկրորդական բաժինը 21 շըր – ջանաւարտ տուած են: Հուսկ Բանք արտասանած է տնօրէնը՝ Ռ. Մողեան: Փակման խօսքը արտասանած է Թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան:

⁂

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՈՅԻ «Կոմիտաս» ձայնասփիւռի կայանը, Դեկտեմբեր 12–էն սկսեալ օժտուած է 50 քիլովաթ զօրութեամբ, որով լսելի կը դառնայ նաեւ Արժանթինի մէջ: Կայանը հիմնուած է 52 տարի առաջ եւ մեծ դեր կը խաղայ գաղութի կեանքին մէջ:

⁂

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Պագըրճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19–ին, տեղի ունեցած է Սահակ – Մեսրոպ վարժարանի ամավերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է Սերխիօ Պալըգճեան: Յայտագիրը բաղկա – ցած է երգերէ, արտասանութիւններէ եւ «Ձիւնաղջիկը» կենդանի պատկերի ներկայացումէ: Վարժարանը տուած է 8 շրջանաւարտ: Փակման խօսքը արտասանած է Աւետիս Քհնյ. Թորոսեան:

⁂

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17–ին եւ 18–ին, համերգներ տուած է Ս. Ամենափրկիչ վանքին երգչախումբը: Յայտագիրը բաղկացած է կրօնական, դասական եւ աշուղական երգերէ: Երգչախումբին ղեկավարն է Վրէժ Մելիքեան: Կարգ մը երգերու ընկերացած է ժողովրդական գործիքներու նուագախումբ մը, ուրիշներու՝ դաշնակահար Պարգեւ Բաբումեան:

ԽԱՐԻՍԻՔԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Գ.

Այո՛, յոգնած էր Բարթող: Բժիշկ մը խրատած էր իրեն արդէն՝ լաւ ուտել եւ լաւ քնանալ: Ընկերները գիտէին ասիկա: Ասիկա առիթ մը եղաւ իր եսասիրութիւնը քալեցնելու համար: Ու ոչ ոք կը նեղուէր: Կը չփանար օրէ օր: Կը սիրէր փառաբանուիլ: Կը սիրէր բոլոր անոնք, որ կը սիրէին զինքը: Արժէք կը ստանային անոնք: Ու կը ծաւալէր անոնց վրայ քիչ քիչ՝ իր տիրապետութիւնը, որ խրտչեցընելու չափ բուռն կ'ըլլար երբեմն:

Բարթող պէտք կը զգար հրջապատուելու մանկլաւիկներէ, ինչպէս ըրած էր ինքը՝ իր պատանեկութեանը՝ ուրիշին: Տասնեւհինգ տարեկանէն սկսեալ, արդարեւ ոսկեզօծ ալպոմ մը ձեռքին՝ վազած էր բոլոր հանդիպող, քաղաքէն քանի մը տող մուրալու համար: Տարած էր զայն մինչեւ Կովկաս, մինչեւ Պոլիս: Բազմաթիւ էին հոն գրողները: Անոնցմէ ոմանք մեռած էին արդէն մեծ ուրախութիւն պատճառելով Բարթողին, որ կը սպասէր միւսներուն մահուան, հրապարակ հանելու համար այդ թանկագին յուշարա – նը:

Որքան կը սիրէր իրեն հետ լաւ գացողները, այնքան կ'ատէր իր հակառակորդները: Հասարակ հայհոյանքներ ու ըսպառնալիքներ ունէր ատոնց բոլորին համար, որոնց կը մերժէր միանգամ ընդմիշտ՝ իր փառքի դափնին:

Որովհետեւ չըմբռնել զինքը՝ կը նշանակէր տխմար ըլլալ: Միակ արժէքաւոր տղան էր ինքը՝ այս սերունդին:

– Ինծ դատ մարդ չկայ, – կը պոռար օր մը սեղանի մը առջեւ, ուր հաւաքուած էին տաս տարնեւհինգ հոգի. – Ես ձեզ բոլորը Ջուրը կը տանիմ ու ծարաւ կը բերեմ (կ'ուզզուէր Սիսակեանին, որմէ ստացած էր քիչ առաջ շատ ծանր ակնարկութիւններ): Ես տաս փարա չեմ տար ձեր զարգացումին եւ, ընդհակառակը, հպարտ կը զգամ ինքզինքս, որ հեռու եմ եղած գիրքերէն, որոնց եռեւէն ինկողները, բոլորն ալ բանագողութիւն են ըրած, հոսկէ հոնկէ: Եւ ո՞վ, ո՞վ ըսաւ յետոյ, ո՞վ ըսաւ որ ես հիչ բան չեմ գիտեր, դուք ինծի չափ կարդացած չըլլաք Հոմերոսը, Վիրգիլիոսը, Շիլլերը, Կէօթէն: Ո՞վ հաներ է եռեւէս այդ զզուելի, աղտոտ, վատ, զարշելի խօսքերը, որոնց ականջ տուողը պիտի կարծէ թէ պարապին մէկն եմ: Արդի գրականութի՞ւնն է միայն որ գրականութիւն է: Ձենէ ոչ մէկը ինծի չափ հայերէն գիտէ: Դուք հայ չէք, այլասերած, անկերպարանք բաներ, փճացածներ...

– Ոջիլներ ...

– Հարկաւ:

– Հանճարեղ Բարթո՛ղ:

– Որո՞ւ կ'ուզղես բանագողութիւն ըսելով, – միջամտած էր Սիսակեան, – Վիքթոր Հիւկոյի՞ն, թէ Վարուժանին:

– Ամէնուն:

– Բացի քենէ:

– Բացի ինծ:

– Եւ բացառիկ բան մըն է ասիկա, որովհետեւ մարդ չկայ որ չօգտուի իր ըրացիէն:

– Օգտուիլ տարբեր բան է:

– Օգտուելու ձեւը եւ չափը կ'արդարանայ օգտագործող տաղանդին առաւ նով: Վարուժան ալ շատ բան առած է, բայց իւրացուցած է: Իսկ Զօլա, Հիւկօ, բոլոր մեծերը ուղղակի առած են՝ ինչ որ պէտք է եղած իրենց, ճիշդ այնպէս, ինչպէս տուն շինող մը կ'առնէ իրեն պակսող խոյակ մը:

Բարթող խոհեմութիւն համարած էր լռել: Բայց անկէ ի վեր ոխ կապած էր Սիսակեանին եւ վար դարկած՝ ամէն առթիւ, ինչպէս առեն մը պանծացուցած էր զայն՝ «Հոյակապ» որակումով, մինչեւ որ միւսը զզջումի պէս քաղցրութեան մը եկած էր հետը:

Սիսակեան չէր ձգած անոր ամբռնալու իր այդ ոխին մէջ: Կատակով կ'առնէր ամէն բան: Ոչ մէկ դառնութիւն բոյն կը դնէր անոր մէջ: Մոռցած էր իսկոյն ընկերոջ ծանր խօսքերը, որ եկած ու սահած էին իր վրայէն, առանց բան մը պակսեցնելու իրմէ: Բարթող նոյն Բարթողն էր միշտ՝ իրեն համար: Պէտք էր համաձայնութեան ճամբայ մը գտնել իրենց երկուքին միջեւ: Սիսակեան կը յաղթէր իր հեզութեամբ եւ խորամանկութեամբ:

– Կուսակցական չես եղած, – կ'ըսէր, – խօսիլ չես գիտեր, եղբայր: Ի՞նչ կ'ուզես որ ըսեմ, պզտիկ բանի մը առջեւ կը պայթիս յանկարծ:

– Ուրախ եմ որ չեմ եւ բնաւ ալ պիտի չըլլամ. կ'ատեմ, կ'արհամարհեմ ատիկա: Ինծի համար արուեստագէտ մը վեր պէտք է ըլլայ այդ բաներէն՝ յանուն արուեստին: Զզուելի կը գտնեմ անոնք, որ կը հետեւին ոչխարի պէս՝ մէկուն կամ միւսին:

(Շար. 14)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԷԿԻՒՅ. – Պր. Տօնապետեան 200 Ֆր.:
ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Մեսրոպ Գասպարեան 100 Ֆր.:
ԼԻՈՆ. – Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 100 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Ասատիկ Աչըճըեան Նոր տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ իրենց ծնողաց յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Լիբանանահայ աղաց Ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԵԱՆ'Ց ՔԼԷՕԲ

5, ave. Reille — 75014 PARIS

Շաբաթ, Յունուար 16,
ժամը 20·30–ին
ՀԱՅԿ. ԹԱՏՐՈՆ
ԳԻՍԱՆԻ կը ներկայացնէ

ՆՈՐԱՅՐԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ճաշ մը կը յաջորդէ ներկայացման:
Ճաշ եւ ներկայացում՝ 150 Ֆր.:
Միայն ներկայացում՝ 50 Ֆր.:
Արձանագրուիլ. – 45 – 89 – 20 – 48

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը խոր յուզումով կը հաղորդէ որ Լիբանանահայ դպրոցականներու համար իր կոչին, մեր հայրենակիցները պատասխանեցին արագօրէն եւ մեծ թիւով:

Արդէն իսկ ստացած ենք շուրջ 60·000 ֆրանք, որ անմիջապէս պիտի փոխանցենք մեր պաշտօնակից՝ Լիբանահայ Օգնութեան Խաչին:

Այս գումարը, աւելնալով երկու ամիս առաջ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վար–չութեան եւ 19 մասնաճիւղերու հաւաքած 38·000 ֆրանքին, թոյլ պիտի տայ մեր պաշտօնակիցին շատ պարագաներուն օգնելու:

Քաջալերելի ակիզբ մը, որ, համոզուած ենք, պիտի վերածուի Զօրակցութեան սքանչելի օրինակի մը:

Այսօրուընէ իսկ, և կանոնաւորաբար, կը հրատարակենք նուիրատուներու ցանկը.–

Պր. Հրանտ Աբելեան 5000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեան 2500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Արման Գըլըճեան, Լուսին Հաստատութիւն 1000–ական Ֆր., Տիկին Շահանիկ Ատտանալեան, Պր. Երուանդ Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գըմըշեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Քէօշկերեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Կիւրխընեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հիսայեան, Ալպէր Աչըճըեան, Տիկին Արշալոյս Խանտանեան, Պր. Արշամ Սմսարեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Ղամպերեան, տոքթ. եւ Տիկին Ժ. Փ. Քիպարեան, Պր. Կ. Պոլիկեան, Տիկին Զուարթ Կիւլէզեան, Պր. Փօլ Լէպլէպիճեան 300–ական Ֆ.ր, Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեան 250 Ֆր., Պր. Սահակ Պալեան, Տիկին Արմենուհի Խոտիկեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Քոթանեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան, Տիրիքեան ընտանիք, Տիկին Արաքսի Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մուրատեան, Ծովասար Զարդարեան 200–ական Ֆր., Ժաք Մուրատեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Թուլումեան, Տիկին Վ. Սարգսեան, Քլեման Գարակէօզեան, Օր. Ս. Լօզօղլու, Անտրէ Փիլիպպոսեան, Ժան Մուրատեան, Փ. Մարկոսեան 100–ական Ֆրանք:

(Շար.)

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԷՈՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ: Տեղի կ'ունենայ Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Զամճըեանի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ. Միհրան Էլմայեանի:

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յաւերժացնելու հայկական այս աւանդութիւնը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր.:

YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 PARIS
TEL. : (1) 45. 89. 20. 48

VATCHE DEMIRDJIAN

VERNISSAGE
le Mardi 12 Janvier
à partir de 18 heures

Thème : MARCHE SOUS UN CIEL DECHIRE

Exposition du 12 au 30 Janvier
ouvert du Lundi au Samedi de 13 à 19h.
Lundi et Vendredi jusqu'à 21 h.

ՃԱՇ ԵՒ ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շրջակայից Այնթապցիներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Եան'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14–րդ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ
նոր լոյս տեսած՝
«Լուացք փռուած Տանիքի վրայ»
հատորը:

Գեղարուեստական յայտագիր:

Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ աղանդերով):

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. –
47 – 70 – 07 – 25 եւ 47 – 70 – 27 – 66 թիւերուն:

Ամանորի հանդէս

Հովանաւորութեամբ Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ աշակերտական ծնողական Մարմնի՝

Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ:

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15·15ին Իսիի Օտիթորիոմի սրահին մէջ՝
11 – 13, ռիւ Տանթոն — Իսի
վինակահանութիւն
Մուտքը ազատ է:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի Տօնածառի հանդէսը՝ Կիրակի, Յունուար 10, ժամը՝ 15–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝
6, Կոմիտաս փողոց
Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16·30, սովորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն:

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ:
Մնջկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:
Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ
«Աւանդական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից
Ազգային Տան սրահին մէջ:

Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երախաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:
Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը կ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երախաներուն:

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին, Théâtre Municipal–ի մէջ:
Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:
Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆԿԱՏԱՌՄԱՄԲ

Ինչպէս երկու տարիներէ ի վեր, այս տարի եւս Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը կը կազմակերպէ միջ – վարժարանային արտասանութեան մրցում մը, Կիրակի, Մայիս 1, ժամը 15·30–ին Մարսէյլի ռիւ Սէն – Պազիլի Մշակութային Տան մէջ: Նոյն առիթով ելոյթ մը կ'ունենայ միութեանս փոքրիկներու յատուկ նորակազմ պարախումբը:

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջակայքի հայկական միօրեայ թէ ամէնօրեայ բոլոր վարժարանները բերելու իրենց մասնակցութիւնը սոյն ձեռնարկին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆէՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի օր, Յունուար 13, Ը. օր ծննդեան: Տօն Անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

Հինգշաբթի օր, Յունուար 14, – Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին: Այսօր՝ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ անուան տօնն է:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ եւ ՄԱՆԹԱՇԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ բոլոր ննջեցեալներուն համար:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
12

MARDI
12 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.659 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNEE — No 16.659

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋԵՐՄԱՑՈՒՄ ՖՐԱՆՔԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ժ. Պ. ՌԷՄՈՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«FRANCE - INTER».- «LE MALAISE A PROPOS DE LA QUESTION ARMENIENNE EST DISSIPE»

Ժ. Պ. Ռեմոն Երկուշաբթի առտու Անգարա գնաց, ինչ որ առիթ կուտայ անշուշտ մեկնաբաններուն կրկին խօսելու երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին: Ֆրանս Էնթէռ, Երկուշաբթի առտու կանուխ իսկ այդ նիւթին կ'անցնէր զայն խորագրելով՝ «Ջերմացում ֆրանքօ-թրքական յարաբերութեանց» աւելցնելով թէ երկու տարի է աշխատանք կը տարուի այդ ուղղութեամբ եւ «Հայկական հարցով ստեղծուած անախորժութիւնը անհետացած է»: Ըստ երեւոյթին, ցարդ Հայերը կը խանգարէին այս երկու երկիրներու սիրալիր կապերը, հիմա այլեւս չեն խանգարեր: Բայց հաւանաբար, որ Ժ. Պ. Ռեմոն, Ապրիլ 24-ի մը ակնարկէ 1915-ի ողբերգութեան, ըսելով թէ «Հայերը զայն ապրած են որպէս ցեղասպանութիւն», ինչ որ կը նշանակէ որ Հայերու երեւակայութիւնը թափչք առած գացած է...: Ինչ որ է, եթէ անդրադառնանք որ Պետութիւնները, եւ ինչո՞ւ Ֆրանսա բացառութիւն կազմէ, ինչպէս կը սորվանան առեւտրական շահերու համար, բնաւ պատճառ չենք ունենար զարմանալու: Ընդհանրապէս այն տպաւորութիւնը կայ, որ միայն ընկերվարականներու օրով է որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները վատթարացան (պէտք չէ մոռնալ որ Միթերան ցեղասպանութիւնը ճանչնալէն ետք, Մանաքը զրկեց Անգարա Թուրքերու սիրտը առնելու համար...), մինչդեռ անկէ առաջ, Ժիսքարի օրով է որ շատ դէշ էին, Ֆրանսայի Նախագահին յանձնըլլատու դիրքին պատճառով: Ժիսքար բացէ ի բաց Աթէնքի կողքին էր կիպրական հարցին կապակցութեամբ:

Հիմա առեւտրական շահագրգռութիւնները այնքան մեծ են, որ Ֆրանսա ամէն զիջումի պատրաստ է: Կը բաւէ յիշել Միշէլ Քարամինոյի պարագան: Զրօսաշրջիկութեան այս Ֆրանսացի երիտասարդ առաջնորդը շատ աւելի դատնու-թիւն ցոյց կուտայ իր իսկ երկրին պետական իշխանութեանց նկատմամբ քան թրքական (Միշէլ Քարամինոյի հետ «Յառաջ»ի տեսակցութիւնը լոյս կը տեսնէ քանի մը օրէն):

Պոլսոյ մէջ, կազի բաշխումի ցանցի մը շինութեան պայմանագիրը ստորագրուեցաւ Դեկտեմբերին (425 միլիոն տոլար), դեռ յոյս կայ օդակայաններու ռատար կազմածներու համար, կ'ուսումնասիրուի Անգարայի փապուղիի շինութիւն մը, յետոյ Թռաններ պիտի ծախուին, հուսկ անկարելի չի նկատուիր որ երկու երկիրները միասնաբար զինամթերք պատրաստեն:

✕ Թուրքիա պիտի ստորագրէ չարչարանքի վերաբերեալ եւրոպական պայմանագրութիւնը, զոր 19 երկիրներ, անդամ Եւրոպայի Խորհուրդին, խրացուցած էին

ՄԱՀ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՄԱՆՈՒԿ ԲԱՐԻԿԵԱՆԻ

«Թայմզ»ի Դեկտեմբեր 28-ի թիւէն ցաւով իմացանք ծանօթ ջութակահար Մանուկ Բարիկեանի մահը, որ պատահած է Ծնունդի նախօրեակին՝ Դեկտեմբեր 24ին, 67 տարեկանին, Լոնտոն:

Ծնած՝ Մերսին 1920-ին, Անգլիա գացած էր ուսանելու (Թրինիթի քոլէճ օֆ միուզիք): 1947 - 48-էն ղեկավարն եղած է Լիվըրփուլ Ֆիլհարմոնիք օրքեսթրա-ի: 1949-ին ղեկավարը կը դառնայ Ֆիլհարմոնիա-ին, որ փառքի կը հասնի իբրեւ միջազգային նուագախումբ: Հոն կը մնայ մինչեւ 1957, կարեւոր դեր խաղալով ժամանակաշրջանի մը մէջ, որ կ'ընդգրկէ Ֆիւրթվէնկլէրի, Քարայեանի եւ Քլէմփէրէրի նման ղեկավարներ: Կը հեռանայ Ֆիլհարմոնիայէն մենակատարի ասպարէզ ստանձնելու համար եւ բազմաթիւ երկիրներու մէջ կը նուագէ, մէջն ըլլալով Ռուսաստան: 1980 - 84 Մանչեսթըր Քամերաթայի երաժշտական տնօրէնն է, միաժամանակ կը դառնայ շատ ծանօթ նուագող մը, սենեկային երաժշտութեան:

«Թայմզ» գովասանական տողերով կը վերջացնէ, ինչ կը վերաբերի Բարիկեանի նուագին՝ հոյակապ իր բիւրեղ ոճին, ամուր գիծին եւ յստակ հնչականութեան համար, ձիրքեր զորս փոխանցած է բազմաթիւ ուսանողներու, երբ կը դասաւանդէր Ռօյըլ աքատեմի օֆ Միուզիք 1959-էն սկսեալ: Մասնակցած է Սթրատֆորտի 200-ամեակի ոգեկոչման փառատօնին եւ այլ հանդիսութեանց:

ՔՈՒԹՊՈԼ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս — Պլանէ	0 – 5
Ալֆորվիլի Հայ Մարզական — Վիլֆրէն	3 – 1
Իսիի Հայ Մարզական — Նանթէռ	2 – 4
Վալանթոն — Հ. Մ. Մ.	6 – 0

Նոյեմբերին: Դեռ նոր լոյս տեսաւ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի տեղեկագիրը, որ կը խօսի Թուրքիոյ մէջ կիրարկուած չարչարանքներուն մասին երախաներու վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏԻ ազգային նստաշրջանէն ետք, Նիսի մէջ, Ժ. Մ. Լը Փէն, նիհարցած եւ սանտրուածքը փոխած, բուռն ելոյթ մը ունեցաւ հազարաւոր ունկընդիրներու առջեւ: Պարզեց նախագահական իր ծրագրին տասը գլխաւոր կէտերը: Կը խօսի՝ «որպէս դրօշակակիրը, բանբերը եւ թեկնածուն Ֆրանսացի ժողովուրդին, Ֆրանսացի ժողովուրդի մը որ կ'ուզէ ապրիլ ազատ, Ֆրանսական Ֆրանսայի մը մէջ»: Միջադէպեր պատահած էին Շաբաթ, հեռատեսիլի էֆ - էռ - 3 - Քոթ տ'Ազիւրի խումբի մը եւ հանրաժողովին մասնակցողներու միջեւ, այս վերջինները փճացուցած են գործիքները:

ԹԻԷՐԻ ՄՕԼՆԻԷ, գրագէտ, վիպագիր, հրապարակագիր (աշխատակից՝ «Ֆիկարօ»ի) մեռաւ 78 տարեկանին: Ֆրանսական ակադեմիայի անդամ ընտրուած էր 1966-ին: 1950-ին, Մօրիաքի հետ հիմնած էր Լա Թապլը Ռոնտ պարբերականը:

ՔԱՄՓԱԼԱՅԻ (Ուկանտա) Ֆրանսական դեսպանատան դէմ ձեռնառումբեր նետուած են Երկուշաբթի առտու եւ առաջին լուրերու համաձայն երեք մեռեալ կար (երկու Ուկանտացի, մէկ Լիբիացի, լիբիական դեսպանատունը նոյն շէնքին մէջ է) եւ Ֆրանսացի մշակութային կցորդը ծանրօրէն վիրաւորուած է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4 — 5)

ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԱԾ Է ՕԴՈՒՈՐՏԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի լիագումար նիստին, որ տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ Դեկտեմբեր 26-ին, Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան իր զեկուցումին մէջ կարեւոր տեղ տուած է օդոլորտի ապականման հարցին: Նշելէ ետք, թէ վերջին 10 տարիներուն արդիւնաբերական արտադրութեան ծաւալներու մօտաւորապէս կրկնակի ընդլայնման պայմաններուն տակ կարգ մը ճիւղերու մէջ կրճատուած են աղտոտող նիւթերու արտանետումները, կուսակցութեան պարագլուխը աւելցուցած է, թէ 1979 - 1986 թուականներու ընթացքին կառուցուած եւ շահագործման յանձնուած են կենսաբանական մաքրման կառոյցներ, ինչ որ կարելիութիւն ընծայած է 1986-ին կենսաբանական մաքրման ենթարկել 310 միլիոն խորանարդ մեթր հոսող կեղտաջրեր՝ 1975-ի 31 միլիոն խորանարդ մեթրի դիմաց: Գոցուած են «Նայիրիտ» գիտա - արտադրական միաւորման «կալցիում կարբիդի, քլորբենզոլի, քլորաջրածնի, մինովինիլացետատի եւ դրանից պատրաստուող քլորոպրենի արտադրութիւնները»: 1984-ին Քանաքեռի ալիւմինիումի գործատան մէջ նախնական ալիւմինիումի արտադրութիւնը փակելու շնորհիւ դադրած են փոշիի եւ գերթունաւոր այլ նիւթերու արտանետումները մթնոլորտ:

Անդրադառնալէ ետք Կիրովական, Ալավերդի եւ այլ քաղաքներու մէջ տարուած աշխատանքներուն, ինչ կը վերաբերի օդոլորտի մաքրման, Կարէն Դեմիրճեան խօսած է մայրաքաղաքի վիճակին մասին՝ շեշտելով. - «Երեւան քաղաքի շրջակայ միջավայրի վիճակը արմատապէս բարելաւելու նպատակով ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհուրդը որոշում է ընդունել, որի համաձայն «Նայիրիտ» «Գիտա - արտադրական միաւորումում ներմուծուած կոմպլեքսային սարքաւորումների հիմքի վրայ ստեղծուած քլորոպրենային կաուչուկների («Կաուչուկ - 2») արտադրութեան օբեկտներում նորոգման - վերակառուցման աշխատանքները 1988 թուականի Յունուար 1-ին աւարտելուց եւ այդ արտադրութեան նախագծային կարողութեան իւրացումն ապահովելուց յետոյ կը փակուի քլորոպրենային կաուչուկների հնացած արտադրութիւնը («Կաուչուկ - 1»ի արտադրութեան կազմում): «Նայիրիտ» գիտա - արտադրական միաւորումում մշակուած է նըշուած միջոցառումների իրականացման պլան - գրաֆիկ, եռանդուն աշխատանք է տարւում կարողութիւնների իւրացման համար, սկսուել են կաուչուկների հին արտադրութիւնը փակելու նախապատրաստական աշխատանքները, որ իրականացուելու է 1988 թուականի Փետրուարին»:

Այնուհետեւ Կարէն Դեմիրճեան խօսած է կարգ մը ծրագիրներու մասին, ի մէջ այլոց նշելով որ մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձուի կառքի փոխադրութեան թունաւոր արտանետումները կրճատելու, կարգ մը ձեռնարկութիւններ վերակառուցելու եւ քաղաքի սահմաններէն դուրս հանելու, ձեռնարկութիւններու թեքնիք ջրամատակարարման հարցը լուծելու եւ այլ միջոցառումներու վրայ:

Կարէն Դեմիրճեան իր զեկուցման մէջ անդրադառնալով գաղափարա - դաստիարակչական մարզէն ներս ձայն - հեռատեսիլի եւ մամուլի տարած աշխատանքներուն եւ նշելէ ետք թէ տեղեկատուութեանց մէջ կը բացակայի առարկայական մօտեցումը, իր խօսքը մասնաւորելով օդոլորտի ապականութեան հարցին շեշտած է. - «Երբեմն թոյլ են տըրւում բացայայտ վրիպումներ եւ սխալներ: Օրինակ, վերցնենք հէնց էկոլոգիայի պրոբլեմը: Այդ մասին հարկաւոր է գրել օբեկտիւօրէն, շահագրգիռ, առանց ծայրայեղութիւնների մէջ ընկնելու, ոչ այնպէս, ինչպէս դա եղաւ «Գրական Թերթ»ի եւ «Կոմսոմոլեց»ի էջերում: Տպագրելով մի խումբ գրողների, ժուռնալիստների եւ գիտնականների ժողովի հաշուետուութիւնը, «Գրական Թերթ»ը բերել էր ոչ արժանահաւատ, անստոյգ թուեր ու փաստեր: Հաշուետուութեան մէջ եւ ոչ մի խօսք չկար շրջակայ միջավայրի առողջացման այն մեծ աշխատանքի մասին, որ կատարուել ու կատարւում է մեր հանրապետութիւնում: Ի վերջոյ ընթերցողին ներկայացուել էր խեղաթիւրուած պատկեր»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 10 ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻՉՆԵՐՆ ՈՒ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ

Հայաստանի 1987-ի լաւագոյն տասը մարզիչներու անուանացանկը հրապարակուած է եւ կը պարզէ հետեւեալ պատկերը. -

Արկադի Անդրէասեան՝ «Արարատ»ի գլխաւոր մարզիչ.
Արմէն Անտոնեան՝ կռփամարտիկ Նշան Մունչեանի մարզիչ.
Ֆելիքս Ալիեւ՝ ծանրաբարձ Եուրի Սարգսեանի մարզիչ.
Մկրտիչ Կարապետեան՝ Ռոբեր Էմմիեանի (ոստում) մարզիչ.
Վասիլի Կուվշինկի՝ Արսէն Ջավադեանի (ջրացատք) մարզիչ.
Սարգիս Ղազարեան՝ կռփամարտիկ Մեխակ Ղազարեանի մարզիչ.
Մարտունի Չոլախեան՝ Պասքէթպոլի «Հատիս» խումբի մարզիչ.
Շահէն Ջանեան՝ Ազատ ըմբշամարտի Հայաստանի խումբի մարզիչ.
Գուրգէն Սեւոյեան՝ Գուրգէն Թութխալեանի (սամպօ) մարզիչ.
Վլադիմիր Վարդանեան՝ «Հրազդան» մականախաղի խումբի մարզիչ:

⁂

Հայաստանի մարզական լրագրողներու դաշնակցութեան եւ «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթի խմբագրութեան կազմակերպած մրցումը, որուն մասնակցած են 26 լրագրողներ, հետեւեալ տասը մարզիկները հռչակած են 1987-ի լաւագոյնները. -

Ռոբեր Էմմիեան՝ թեթեւ մարմնամարզութիւն.
Եուրի Սարգսեան՝ ծանրաբարձութիւն.
Նշան Մունչեան՝ կռփամարտ.
Գուրգէն Թութխալեան՝ Սամպօ.
Մեխակ Ղազարեան՝ կռփամարտ.
Սերգէյ Կանով՝ տռազատանաւային մարզանք.
Օֆսէն Միրզոյեան՝ ծանրաբարձութիւն.
Արսէն Ջավադեան՝ ջրացատք.
Հրաչեայ Պետիկեան՝ հրաձգութիւն.
Իսրայէլ Միլիտոսեան՝ ծանրաբարձութիւն:

1987

ԱՄԻՍԸ ՄԷԿ ԴԷՊՔ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ՍԻՊԵՐԱԿԱՆ ՑՈՒՐՏԸ

Ամբողջ Եւրոպայի մէջ, ցուրտը բոլոր մրցանիշները կոտրեց: Եթէ այնքան ալ անսովոր չէ Սիպիրի մէջ, որ ջերմաչափը զերոյէն վար վաթսուն աստիճանի հասնի, կամ Մոսկուայի մէջ զերոյէն վար երեսունը անցնի, եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ ուղղակի շշմեցուց, գործելով աւերներ, անդամալուծելով կեանքը ամբողջ, ընելով հարիւրաւոր զոհեր, նոյնիսկ անշարժութեան մատնելով Լոնտոնի հռչակաւոր ժամացոյցը «Պիկ-Պէն»ը: Միայն Փորթուկալը մնաց առանձնաշնորհեալ երկիրը, ուր Լիզպոնի մէջ ջերմաչափը մնաց տասնըչորս աստիճանի:

Ֆրանսայի մէջ, ձիւն – ձմեռ եւ սառնամանիք ամէնուրեք: Տու Նահանգին մէջ ջերմաչափը իջաւ զերոյէն վար քառասունեւերկու աստիճանի: Երկիրը ծածկուեցաւ եւ թաղուեցաւ ձիւնին տակ, հիւսիսէն հարաւ: Կատարեալ աղէտ մը: Երթեւեկը օրերով խանգարուեցաւ: Կառուղիներ եւ օդակայաններ փակուեցան, ելեկտրականութիւնը կրեց ընդհատումներ, տնտեսական կեանքը սկսաւ դըժուարութիւններու բախիլ: Անապաստաններու եւ աղքատներու թիւը շատցաւ եւ ընդհանուր տագնապի կացութիւն մը տիրեց երկրէն ներս որը պէտքը չունէր բընութեան այս հարուածին քանի արդէն օրերէ ի վեր մթնոլորտը ապականած էր գործադուլներու, երկաթուղի – մեթրօ – հանրակառք եւ ելեկտրականութիւն, շարժումներով:

Տարին սկսաւ ընկերային եւ օդերեւութաբանական դժուար պայմաններու մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

ՊՈՒՐԺ — ՊԱՐԱԺՆԷՀ-Ի ՀԱՐԻՒՐ ՕՐԵՐԸ

Լիբանան տասներկու տարիէ ի վեր պատերազմական վիճակի մէջ է: Զոհերուն թիւը տասնեակ հազարներով կը հաշուուի: Ոչ մէկ կողմ կը յաղթէ կամ կը յաղթուի: Բայց դեռ կողմ կա՞յ: Բոլոր հոսանքներն ալ կռուեցան ու կը կռուին ե՛ւ կողք – կողքի, ե՛ւ դէմ – դիմաց: Այս տարօրինակ պատերազմին մէջ ժողովուրդ մը կայ բոլորին կողմէ վըրընտուած, հոս ու հոն քշուած, շահագործուած եւ ի վերջոյ մոռցուած՝ պաղեստինցի ժողովուրդն է որուն համար Լիբանանը դժոխքի մը վերածուեցաւ:

Պուրժ – Պարաժնէհ գաղթակայանին մէջ, հազարաւոր Պաղեստինցիներ, պաշարման վիճակի մէջ են, բանտարկուած են հարիւր օրէ ի վեր, շիի քաղաքագործերուն կողմէ: Ոչ մէկ սնունդ, ոչ մէկ դեղ, ոչ մէկ բժիշկ կը մտնէ: Սով եւ համաճարակ կը տիրէ կայանէն ներս: Կատու, շուն, ջորի եւ այլ կենդանիներ ուտելէ ետք, ժողովուրդը կը հասնի անխուսափելիին՝ մարդակերութեան: Ջուրի փոխարէն կը գործածուի քարիւղը: Մեռելներուն թիւը անհամար է: Ահաւոր ողբերգութիւն մը: Պաղեստինցիք այլեւս բարեկամ չունին: Իսրայելացիներուն համար արաբ են, իսկ Արաբներուն համար պաղեստինցի: Պաղեստինեան դատը կը ծառայէ որպէս մնայուն հաշուեյարդարի զէնք Իսրայէլի եւ միջ – արաբական հարցերուն համար:

Այս կացութեան պատասխանատուներուն մէջ նաեւ պէտք է տեսնել պաղեստինեան շարժումին պարագլուխները եւս:

ՄԱՐՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԿԻԶԲ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԻ՞ ՄԸ

Մարտ 11-ին, Կորպաչով տօնեց իր «գահակալութեան» Բ. տարեդարձը: Ամէնէն երիտասարդ ղեկավարներէն է, 56 տարեկան, որ հասաւ գերագոյն պաշտօնին, աւելի ճիշդ պաշտօններուն: Իր երեւումը խորհրդանշեց խզումը ծերունիներու հարստութեան հետ՝ Բրեժնեւ, Անդրոպով, Չերնէնքօ: Կորպաչով կը ներկայանայ որպէս բարենորոգիչ մը: Բայց Խորհրդային Միութեան մէջ ի՞նչ է բարենորոգիչ բառին իմաստը: Մերձաւոր ապագան պատասխան մը կը բերէ այս հարցումին: Ամենայնդէպս, Կորպաչով գիտէ թէ Խորհրդային Միութիւնը տնտեսական եւ թեքնոլոժիք գետնի վրայ ետ մնացած է իր կարեւոր մրցակիցներէն: Կ'ուզէ հիմնովին փոխել իրերու ընթացքը եւ մտածողութեան եղանակները: Փոփոխութիւն այո, սակայն միայն ու միայն գոյութիւն ունեցող վարչակարգի սահմաններուն մէջ, եւ ոչ ուրիշ կերպով: Կորպաչով խնդրոյ առարկայ չի դարձներ վարչաձեւին Մարքս – Լենինեան գաղափարախօսութիւնը, ինչպէս նաեւ մէկ կուսակցութեան մը գոյութիւնը եւ անոր մենաշընորհը իշխանութեան մէջ, ոչ ալ կեդրոնացեալ տնտեսութեան մը սկզբունքը:

Արդեօ՞ք Կորպաչով պիտի յաջողի սովետական դրութիւնը, ծանր մեքենան արդիականացնել. այսինքն փոխել մտայնութիւնները եւ հաստատութիւններու բանումը: Ամէն պարագայի մէջ Կորպաչով իր «ազատական քաղաքականութեամբ» եթէ դեռ չի համոզեր արեւմտեան աշխարհը գոնէ կը զարմացնէ սկսելով գուլագները պարպել եւ «խաղաղութեան Ֆորում» կազմակերպել Մոսկուա, եւ օրուան հերոս կարգել, երէկուան անբաղձալին՝ Ա. Սախարովը: Բայց, նոյն ատեն, Կորպաչով չի վարանիր որոշ դասակարգի մը դատը տեսնելէ: Ուստի, սպասել եւ տեսնել:

ԱՊՐԻԼ

ՄԵԾ ՃԱՄԲՈՐԴԸ՝ ԱՐԱՐԻՉԻՆ ԱՌՋԵՒ

«Հաց, արդարութիւն եւ ազատութիւն» Չիլիի ժողովուրդին յուսահատական ճիչն է Յովհ. Պօղոս Բ. Պապի այցելութեան առթիւ: Բայց ի զուր: Հարիւր հազարներով հաւաքուած ժողովուրդին մէջ, Պապին ներկայութեամբ իսկ, Փինոշէի ոստիկանները չեն վարանիր հրացանաձգութեան դիմելու եւ ռումբեր գործածելու, ամբոխը մատնելով խուճապի: Պապը Աւետարանը ի ձեռին կը քարոզէ ներում, գթութիւն, հաշտութիւն եւ ... ժողովրդավարութիւն. կոչ կ'ընէ բոլորին, խաղաղութեան եւ արդարութեան յաղթանակին, սակայն իր խօսքերը կը մնան հոգեշահ քանի մենատիրութիւնը կը շարունակէ գործել իր աւերները եւ քիչ մը յուսախաբ է որ Չիլիէն կ'անցնի Արժանթին, երկիր մը որ կը պատրաստուի ժողովրդավարութեան, երկիր մը որ կը բացուի ժողովրդավարութեան նախագահ Ալֆոնսինի յաղթանակով:

33-րդ ճամբորդութիւնն է, Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին այս նոր շրջապտոյտը որ դարձեալ շարեց ամբոխները: Պապը իր անցքին վրայ ոչ ոք անտարբեր կը ձգէ: Մետիաթիք դէմք մըն է որ կրօնքէն քաղաքականութիւն միշտ ամէնուրեք խանդավառութեան ու ջերմեռանդութեան ալիքներ կը բարձրացնէ, յաճախ հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ, նաեւ երբեմն ալ կը խանգարէ:

ՄԱՅԻՍ

ՎՃԻՌ ՄԸ ՄՈՌԱՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Մայիս 11-ին, բացուեցաւ Լիոնի Ոճրային Ատեանին առջեւ Պարպիի դատավարութիւնը: Պատմական ըլլալէ աւելի մետիաթիք դատավարութիւն մը, պատրաստուած մեծ բեմադրութեամբ մը եւ ամբողջ քաղաքական, լուսարձակները կեդրոնացած դէպքին վրայ: Կատարեալ ներկայացում մը:

Առաջին օրը, ժպիտ մը, Պարպիին ժըպիտը որ այնքան մելան հոսեցուց եւ լորձունք վազցուց: Յետոյ գլխաւոր դերակատարը նահանջեց, քաշուեցաւ թատերաբեմէն եւ վերադարձաւ Սէն – Ժօզէֆ բանտին ձողերուն ետեւ, վերջ տալով թատերական դատավարութեան եւ սպասելով վճիռին: Բայց արդեօ՞ք կասկած մը ունէր վճիռի մասին: Ցկեանս բանտարկութենէն զատ ուրիշ պատիժի մասին կը մտածէ՞ր: Հաւանաբար ոչ:

Անգամ մը եւս մարդու մը ընդմէջէն, կը դատապարտուի Նացիզմի գաղափարախօսութիւնը, ինչպէս տասնամեակներ առաջ Նիւրնպէրկի մէջ եղած էր: Բայց ի՞նչ փոխուեցաւ երէկ, որպէսզի յուսանք թէ վաղը բան մը փոխուի:

Բայց եւ այնպէս անհրաժեշտ են Պարպիներուն եւ բոլոր դահիճներուն դատավարութիւնը, գոնէ անոնց համար որոնք պատմութենէն դաս մը կը քաղեն:

Պարպիի դատավարութեան վճիռը, վճիռ մըն է մոռացութեան դէմ:

ՅՈՒՆԻՍ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

1987, Յունիս 18-ը, պատմական օր մը: Առաջին անգամ ըլլալով միջազգային քաղաքական ատեան մը կը ճանչնայ Հայկական Ցեղասպանութիւնը: Առաջին անգամ ըլլալով Թուրքիան կը դատապարտուի իր անզիջող դիրքին համար: Առաջին անգամ ըլլալով հայ դատը յաջողութիւն մը կ'արձանագրէ դիւանագիտական ճակատի վրայ: Եւ առաջին անգամ ըլլալով մեր նահատակները կ'արժանանան բարոյական դամբարանի մը: Եւ ափսոս, ի պատիւ Եւրոպայի որ առաջինը եղաւ հաստատելու պատմական ճշմարտութիւն մը:

Սթրազպուրկի մէջ, կարեւոր բան մը պատահեցաւ: Հիմնական բան մը փոխուեցաւ: Խօսքերէն, խոստումներէն, նամակներէն, յուշագիրներէն, ճառերէն, հրատարակութիւններէն յետոյ, վերջապէս վճռական պահը հասաւ, քայլը առնուեցաւ: Արդարութեան եւ ճշմարտութեան ձայնը հնչեց: Ձայն մը որ եթէ կուգայ Տէր – Զօրի անապատներէն, կ'անցնի նաեւ Անգարայի կախաղանէն, Փարիզի, Պեյրութի, Զուիցերիոյ եւ այլ բանտերու խուցերէն, Լիզպոնի գոհարեմէն:

Եօթանասուն երկար տարիներու անապատի անցքէ մը յետոյ, Յունիս 18-ը յաղթանակն է անտարբերութեան, լռութեան, մոռացութեան, մեղսակցութեան, քաղաքական դաւերու եւ խաղերու, տնտեսական շահերու վրայ: Սակայն, Յունիս 18-ը վերջնական յաղթանակ մը չէ. այլ սկիզբ մը, կոչ մը պայքար շարունակելու: Սկիզբ մը որ կուտայ նոր յոյսեր, կը բանայ նոր հեռանկարներ հայ ժողովուրդի քաղաքական ամբողջական դատի իրականացման ճամբուն վրայ:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐԸ

«Սով. Արուեստ» ամսագիրին մէջ, դերասանուհի Անահիտ Թոփչեան իր մտորումներն ու հայեացքները կը յայտնէ ընդհանրապէս թատրոնին մասին: Այս իմաստով ան կը հաստատէ, թէ թատրոնը պէտք ունի թռիչքի, որպէսզի այսպէս ըսած ճահիճը չըջանցէ: Թռիչքը պէտք է յետադարձ կատարէ՝ ժամանակակից դառնալու համար: Դերասանը գնահատելի կը մնայ նախ եւ առաջ իբրեւ անհատականութիւն՝ բարոյապէս մաքրամաքուր մէկը: Ի՞նչ կը նշանակէ ունենալ հաստատումը: Այն թէ՝ դերասանը պէտք է դառնայ ինքնիր համար խստապահանջ եւ առաջքն առնէ ես այս ըսի, դուն ան ըսիր համագործակցութիւններուն, ձեւով մը առաջարկ – պահանջ եւ տեղի տալու տրամադրութիւններուն: Դերակատարի մը առաջադրութիւնը կ'ապահովէ ամէնէն առաջ ինքնակատարելագործում, ո՛չ միայն բեմին վրայ, այլեւ ընթացիկ առօրեային մէջ: Տեսակ մը ինքնահաղորդում՝ ինքզինք իր էութեան մէջ արտաբերելու կարելիութիւններով, հաստատումներով: Պէտք է գիտնալ յաղթահարել պատկերացումները: Մէկ խօսքով ԵՍ-ը զգեստաւորել՝ հրաժարելով ենթակայ հոգեպատկերացումներէն:

Դերասանուհին համաձայն չէ այն տեսակէտին հետ, թէ բեմադիրը իրեն դիմաց պէտք է գտնէ միմիկ դերակատար մը, այն որ առանց երկար – բարակ մտածելու կ'ընէ բեմադիրին ըսածը: Բեմական արուեստը կը պահանջէ, որ դիմացինը ըլլայ խօսուն, գիտնայ մտածել, դառնայ իմաստուն ու խելամիտ: Բեմին արուեստը, կ'ընդգծէ դերասանուհին, կը նշանակէ համագործակցութիւն՝ յարաբերութիւն կամ կապ բեմադիրին եւ բեմ ելլողին միջեւ, հետեւաբար, այս վերջինը չի կրնար եւ արդէն պէտք չէ որ ալ ան դառնայ խամաճիկ բեմադիրին ձեռքին մէջ:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, ան կ'ընդունի, թէ իրենք խաղացողները հաւաքաբար կ'ենթարկուին անոր, ստեղծագործական ընդհանրական միտումներու ընթացքին: Բեմադիրը անհրաժեշտ կերպով պէտք է ականջալուր գտնուի մանրամասնութեանց հանդէպ: Նման մթնոլորտ մը չըլլալու պարագային կը ստեղծուի միջակ բովանդակութեամբ ներկայացում, թերեւս կէս քայլ առաջ, բայց այնուամենայնիւ կը մեռնի արուեստը:

Անահիտ Թոփչեան իրաւ այս վիճակը չի վերագրեր միայն բեմադիրներուն, քանի անոնք եւս կը գտնուին կատարուած իրողութիւններու առջեւ: Չէ՞ որ պայմանագիրները կը պահանջեն, որ դերասանը – դերասանուհին պարտաւորութեան տակ գտնուին մարմնացնելու – հետեւելու սցենարիոյին պահանջին. որեւէ շեղում կը դատապարտուի՝ այլազան միջոցներով: Ո՛չ մէկը չկայ պաշտպանելու համար խաղկատարին դերը, ըսենք, օրինակ, թատրոնին կամ շարժարուեստին մէջ: Ըստ Անահիտ Թոփչեանի, արուեստի բոլոր ճիւղերուն եւ ասպարէզներուն մէջ ամէնէն անպաշտպան էակը դերակատարը կը մնայ:

Դերասանուհին կ'ըմբռնէ, թէ պահեր ու վիճակներ կ'ըլլան, երբ բանիմաց հեռատես նրբանկատ բեմադիրը անհրաժեշտութեան առջեւ կը գտնուի ընտրելու մէկ քանի հոգի: Ուրեմն, բեմադիրը կը պրպտէ գտնելու համար լաւագոյն դէմք – մարմնացումը: Նման պարագաները, դժբախտաբար, հազուադէպ կը դառնան, հակառակ դերակատարին լայն գործակցութեան: Ասոր ընտրութիւնը կը կատարուի սցենարիոյի առաջադրութեան ուղղութեամբ: (Բարեբախտաբար, վերջին տարիներուն, ըսենք ամիսներուն արմատական փոփոխութիւններ նկատելի կը դառնան Մոսկուա, շարք մը Հանրապետութիւններու մէջ, քանի տարիներ իրենց դուռները փակող մարդիկ այժմ լայն կը բանան իրենց արուեստանոցները եւ, աշխատանքէ հեռացուած մարդիկ նորէն կ'ընդունուին շահեկան եւ յաճախ վիճելի նկատուող թատերգութիւններ եւ շարժանկարներ ներկայացնելու համար): «Սա վկայում է, որ ստեղծագործուած ոգին սպանել չի լինի, որ մարդկանց կարելի է ստիպել լռել, բայց չես կարող ստիպել, որ չմտածեն, չտեսնեն, չվերլուծեն եւ չցանկան վերափոխուել»:

Հիմնական արատը՝ արհամարհանքը, անտարբեր կեցուածքը, պէտք է վերջ գտնէ: Հայաստանի համար անհրաժեշտ են լաւ սցենարիոներ, ինչպէս նաեւ դերակատարներու լաւագոյն ընտրութիւն: Նաեւ փորձառու բեմադիրներ, նկարահաններ, բարեխիղճ կազմակերպողներ: Բայց ամէնէն կարեւորը, այնուամենայնիւ կը մնայ անհատականութիւնը, յարգանքը ինքնարժեւորին հանդէպ:

Չէ՞ որ վերջին հաշուով ան է, որ կ'ըլլայ եւ ի վիճակի կը դառնայ իսկական արուեստին ուղին բանալ: Առանց անհատականութեան, ինքնարժեւորումի, կ'եզրափակէ իր խօսքը դերասանուհի Անահիտ Թոփչեան, արուեստը կը մնայ շուքի մէջ, մութին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցին տօնեց Ս. Ստեփանոսը Կիրակի, Դեկտեմբեր 27–ին:

Պատարագը մատոյց Աւագ քահանայ՝ Եղիշէ Փանոսեան շրջապատուած դըպրաց դասի դպիրներէն եւ երգչախումբի ղեկավարութեամբ երգէհոնահար Տիկին Մարտիրոսեանի:

Եկեղեցւոյ աւարտին, դպիրները եւ երգչախումբին անդամները հրաւիրուեցան դպրոցին սրահը ճաշելու համար, Կապոյտ Խաչի տիկիններուն կողմէ պատրաստուած սեղաններու շուրջ, ուր տեղ գրաւեցին բոլորը եւ Թաղականութեան անդամները:

Սեղանին օրհնութենէն վերջ սկսաւ ճաշը, մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ, երգեր եւ անէգդոտներ երիտասարդներուն կողմէ, տաք մթնոլորտի մէջ շարունակուեցաւ ընթրիքը մինչեւ ժամը 15.30–ին:

Իսկ Յունուար 2–ին տեղի ունեցաւ դպրոցի տօնածառը, ներկայութեամբ եւ նախագահութեամբ՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի:

Սրահը բերնէ բերան լեցուեցաւ ծնողքներով եւ Թաղեցիներով ճիշդ ժամը 21–ին Թաղականութեան ներկայացուցիչը հանդէսը բացուած յայտարարեց. Նախ եւ առաջ շնորհակալութիւն յայտնեց Յակոբ Եպիսկոպոսի, որ միշտ իր ներկայութեամբ, կը պատուէ մեր հանդէսը, նոյնպէս Կապոյտ Խաչի վարչութեան, ծնողքներուն եւ Թաղեցիներուն:

Յանուն Սէն – Ժերոմի Թաղականութեան բարի գալուստ մաղթեց բոլորին. շնորհաւորեց Նոր տարին եւ Ս. Ծնունդը, մաղթելով քաջառողջութիւն, եւ երջանկութիւն բոլորին. խնդրեց ծնողքներէն որ չզլանան առաջնորդելու իրենց զաւակները հայկական վարժարան. միակ օղակն է մեր գոյատեւման, ծնողքէն կը սկսի փոքրիկին դաստիարակութիւնը:

Սկսաւ յայտագրի գործադրութիւնը. փոքրիկները խումբով երգեցին Տէրունական Աղօթքը, ղեկավարութեամբ Եղիշէ Աւագ քահանայ Փանոսեանին:

Յետոյ փոքրիկները մի առ մի սկսան արտասանել իրենց ոտանաւորները, կարելի չէ ամէնուն անունները տալ, ոմանք համարձակօրէն, ոմանք քաշուելով, բայց լաւ առոգանութեամբ արտասանեցին:

Խումբ մը աշակերտներ քանի մը կովկասեան եւ հայկական պարեր պարեցին, ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցչուհի՝ Տիկին Կիրակոսեանի:

Իսկ բարձրագոյն դասարանի աշակերտներու տրամախօսութիւնը եւ խմբական արտասանութիւնները երկար ծափահարութիւններու արժանացան:

Երկու դասարաններու աշակերտներով կազմուած երգչախումբը երգեց մի քանի մանկական երգեր ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցիչին Խաչիկ Երմագեանին:

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէն վերջ Կաղանդ պապան ծափահարութիւններու տակ մուտք գործեց սրահէն ներս բեռնաւորուած արժէքաւոր նուէրներով, մէկիկ մէկիկ բեմ հրաւիրեց աշակերտները իրենց անուններով բաշխեց նուէրները եւ պտուղի տոպրակներ. մեծ ուրախութիւն պատճառելով թէ փոքրիկներուն թէ ալ ծնողքներուն:

Միեւնոյն ատեն Կաղանդ պապան չմոռցաւ հրաւիրելու նաեւ ուսուցիչները, որ ստանան նաեւ իրենց նուէրները Նոր Տարւոյ առթիւ. բուռն ծափերու արժանացած ներկաներուն կողմէ:

Թէյի սպասարկութիւնը սկսելէ առաջ Թաղականութեան փոխ – նախագահ Պր. Յակոբ Եսկիճեան բեմ հրաւիրեց Յակոբ Եպիսկոպոսը երկու խօսք ըսելու:

Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան ըսաւ որ միայն Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Թաղականութիւնն է որ այս տեսակ փայլուն երեկոյթ կը կազմակերպէ. նախանձը կը շարժէ Մարսէյլի միւս բոլոր Թաղերուն. որովհետեւ ուր որ համագործակցութիւն եւ համերաշխութիւն կայ, այդ գործը յաջողութիւն կը գտնէ ըսաւ. շնորհակալութիւն յայտնեց Թաղականութեան եւ Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղի վարչութեան, ուսուցիչներուն, որոնք ձեռք – ձեռքի տըւած կ՚աշխատին բարձր պահելու եկեղեցին եւ դպրոցը:

Հուսկ սկսաւ թէյի սպասարկումը Կապոյտ Խաչի տիկիններուն կողմէ պատրաստուած կարկանդակներու եւ անուշեղէններու, ուր ժողովուրդը առատօրէն ճաշակեց. եւ շնորհակալութիւն յայտնելով վերջ գտաւ ժամերը յառաջացած ըլլալով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ Քալիֆորնիոյ Համալսարանի (Եու. Սի. Էլ. Էյ) Արդի Հայոց Պատմութեան ամպիոնի վարիչ նշանակուած է փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Ամպիոնը հիմնուած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան կողմէ, 500 հազար տոլար յատկացնելով Համալսարանին: Հայկական եւ Միջին – Արեւելեան պատմութեանց դասախօս փրոֆ. Յովհաննէսեան նոյն ատեն Համալսարանի Միջին – Արեւելեան գիտութեանց «Ֆոն Կրունըպաում» կեդրոնի փոխ – տնօրէնն է: Պատմական իր հետազօտութիւնները կը կեդրոնանան հայկական հարցի եւ ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ հայկական անկախ Պետութեան մը ստեղծման փորձերուն վրայ: Այս առթիւ փրոֆ. Յովհաննէսեան նշան է, թէ իր նպատակը եղած է փարատել այն նախապաշարումները եւ առասպելները, որոնց մէջ յաճախ թաղուած կը մնայ արդի Հայոց պատմութիւնը եւ փորձել ներկայացնել պատմական խղճութիւնը: Պատմական հետազօտութեանց վերաբերող հազարաւոր էջերու եւ աւելի քան երեսուն պատմագիտական յօդուածներու կողքին, փրոֆ. Յովհաննէսեան հեղինակն է Հայոց արդի պատմութեան նուիրուած հատորներու՝ «Հայաստան Անկախութեան ճամբուն վրայ», «Հայաստանի Հանրապետութիւն» (Ա. եւ Բ. հատորներ), Հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած մատենագիտական աշխատութիւն մը եւ «Հայկական ցեղասպանութիւնը հեռանըկարի մէջ»:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, իր մահկանացուն կնքած է Օշին Սուրէնեան: Ծնած էր 1915ին՝ Մամուքա, Զարմահալի գիւղերէն մին: 1926–ին ծնողքները զինք ղրկած են Կալկաթայի Հայոց Մարդասիրական ճեմարան ուսանելու: Աւարտելէ ետք անցած է Ալլահապատ քաղաքը եւ մտած գիւղատնտեսական համալսարան: Վերադառնալով Պարսկաստան, պաշտօնի կոչուած է Ապատանի նաւթային ընկերութեան մէջ: Նոյն ատեն Օշին Սուրէնեան գրաղած է Միութենական եւ կրթա – մշակութային, հանրային աշխատանքներով: Հանգստեան կոչուելէ ետք հաստատուած է Թեհրան, ուր նուիրուած է ազգային – հանրային կեանքի: Շրջան մը եղած է «Ալիք»ի խմբագրական կազմի պատասխանատու:

«ՈՋՆԻ»

Էրեբունի թաղամասի հոգսերից

Ես Խալդի աստուծոյ մեծութեամբ Արգիշտին, Մենուայի որդին, դարերի խորքից կրկին այցի եկայ իմ կառուցած ամրոցը, որ անուանել էի Էրեբունի: Ուրախ եմ, որ ամրոցս դեռ յիշւում է, իսկ շրջապատը բնակեցուած է: Բայց տխուր եմ ու խիստ զայրացած, որ ամրոցիս շրջապատում ապրող բնակիչները դժգոհ են:

Երբ ես կառուցեցի ամրոցը, ձեռնարկեցի հզօր գործեր: Քանի որ հողն ամայի էր, ջուր բերեցի հեռու – հեռուներից: Իմ բոլոր հպատակներին ապահովեցի ջրով: Իսկ հիմա, երբ անցնում էի Նորակառոյց Թաղամասով, մտայ դպրոցներից մէկը եւ ջուր խնդրեցի, ծիծաղեցին. «Այս ժամի՞ն…»:

Յաջորդ օրը հիւանդանոց մտայ: Էլի ջուր չկար: Զայրացայ:

– Ո՞վ է փակել ջրի ճամբէն:

– Ճամբէն փակ չէ, ջուրն է քիչ: Օրը մէկ – երկու ժամ են տալիս: Հիւանդնեռ՝ ջրով են գալիս:

– Հազարամեակներ առաջ, երբ հիմնել էի այս ամրոցը, ամայի շրջակայքը ծառապատել ու խնամել էի: Իսկ դուք մի ամբողջ Թաղամաս էք հիմնել, բայց հատուկենտ ծառեր կան:

– Ոռոգման ջուր չունենք, – պատասխանեցին, – տնկում ենք, չորանում են:

– Իմ հպատակները պարապ չէին մընում: Իսկ ձերոնք բան ու գործը թողած, կանգնած են փողոցներում:

– Փոխադրական չկայ: Բան ու գործի գնալու համար են կանգնել, աւտոպուսների են սպասում:

– Իմ հպատակները միմեանց հետ խօսելիս քիթ ու բերանը չէին փակում:

– Մաքուր օդ չկայ: Քաղաքային աղբանոցի ծուխն ու անընդհատ շրջապատի փոշին մեզ խեղդում են, տանջում:

– Դիմէք ձեր Թաղամասի կառավարիչներին, սուրհանդակներ ուղարկէ՛ք, – խորհուրդ տուեցի ես:

– Նոյնիսկ աւտոմատ հեռախօս չկայ: Մէկի խօսափողն է ջարդուած, միւսի խցիկը, երրորդի լարն է կտրուած…

Այնքան էլ հերիք էր, որ ես խիստ զայրանայի, գրէի այս սեպագիր նամակը եւ յանձնէի խմբագրութիւն:

ԱՐԳԻՇՏԻ ՀԱՅՑ ԹԱԳԱՒՈՐ

ԽԱՐԻՍԽԻՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Գ.

– Հետեւիլն ալ արժէք է:
– Առանձին մնալը ալ աւելի:
– Կուսակցական մարդը սխալ մի՛ ըմբռներ, որոշ, յստակ, ինքզինքին տէր մէկն է:
– Կուսակցական մարդը ինծի համար ան է, որ կը գոհանայ իրեն տրուած սրնունդով եւ չանցնիր անկէ անդին: Սահմանափակ հոգի մը, կաղապարուած գաղափարներով:
– Կուսակցական մը երկու երես չունի:
– Ո՛վ ըսաւ. ոչ թէ երկու, այլ տասը, քսան, հարիւր … Տեսակները տեսանք, խաչագողները, հանած վարածները, գաւազիրները…

Բարթող կը ժպտի չիլ նայուածք մը նետելով:

Սիսակեան կ՚այլայլի, կը շարունակէ առանց զգացնելու.

– Լսէ, լսէ, Բարթող. կուսակցական մարդը վարժուած է հպատակիլ օրէնքի: Բայց ես այդ ըսել չուզեցի: Կուսակցական մը ինձ համար միակտուր մարդ մըն է: Նոյն ձեւով կը գործէ թէ՛ արտաքին կեանքին եւ թէ՛ կուսակցութեան մէջ:

– Իսկ ես կ՚ուզեմ, որ ոչ կուսակցական մէկը նոյնիսկ ունենայ երկու տեսակ կեանք: Գործաւոր եմ ես: Ամբողջ օրս տրամադրուած է գործի մը, որ չի շահագրգռեր զիս եւ որ կը սպրկացնէ զիս՝ ընդհակառակը: Կը սպասեմ, որ գիշեր ըլլայ եւ գործս ձգելով փոխուիմ, մարդու պէս ապրիմ:

– Բաղձանքի ցանկութիւններ ունիս:

– Ոչ, բնաւ երբեք, ես մարդ եմ ամէն բանէ առաջ: Եթէ ձգեն զիս՝ ժամ մը իսկ չեմ աշխատիր: Մարդը պէտք չէ աշխատի: Եւ կամ եթէ աշխատի՝ ինծի պէս պէտք է որ ընէ:

– Նիւթէն կը շեղինք, բայց հոգ չէ. լսէ, Բարթող, հետաքրքրական է, լսէ, աշխատանքը պայմանն է կեանքի, շատ բընական պահանջ մը:

– Չէ, չեմ ըմբռներ:

– Կ՚երեւակայե՞ս թէ ինչ կ՚ըլլայ աշխարհի վիճակը, եթէ ամէն ոք քեզ պէս մտածելով լքէ յանկարծ՝ գործը: Կը ըստեղծուի քաոսային վիճակ: Անօթի կը մեռնինք ամէնքս ալ: Արդ աշխատանքը պէտք է, Բարթո՛ղ, բայց ձեւն է կարեւորը: Եւ յետոյ պէտք չէ որ մէկը միւսին քրտինքէն օգտուի: Պէտք է ամէն մարդ հաւասարապէս աշխատի եւ վայելէ:

– Երա՛զ:

Սիսակեան, որ կը կարծէր համոզել, լռեց: Ի՞նչ կրնար ըսել յամառ մէկու մը հետ, որ պէտք եղածին չափ կարդացած ալ չէր հետեւիլ կարենալու իր ըսածնե – րուն:

– Ընկերվարութիւն, համայնավարութիւն, քաղքենիութիւն ամէնքն ալ պա – րապ անցողակի բաներ են, – շարունակեց Բարթող, աւելի ու աւելի չեշտելով իր այլանդակ ժպիտը, – ամէնքն ալ եսասէր են ու վնասակար: Արիւն կ՚ուզեն:

– Եւ, սակայն, – շշնջաց Սիսակեան յուսահատ շեշտով մը, – մէկը որ տեղեակ է աշխարհի անցուդարձերուն, չի կրնար ուրանալ կուսակցութիւններու կատարած դերը եւ կուսակցական ըլլալու անհրաժեշտութիւնը, մանաւանդ մեզի համար:

Բարթող մտիկ չէր ըներ այլեւս: Իր աչքերը կը բացուէին դարձեալ Յիսուսի անմեղութեամբ: Ինքզինքէն բոլորովին գոհ՝ կը կլորցնէր բերանը ու գուրս կուտար ուժգնօրէն ծխախոտին ծուխը:

Սովորական գլուխ մը չէր անոր գըլուխը: Երկար էր ան, երկար բարակ վզի մը վրայ: Տաք ու տենդոտ շարունակ: Ձիու մը պէս խանդավառ ու հպարտ էր երբեմն: Երբեմն ալ դարերու մշուշին մէջէն, բերելով իր հետ ամբողջ աւանդութիւնը Եգիպտոսի: Կը նմանէր անապատէ մը եկող առաքեալի մը, որ պէտք է լսուի միայն եւ ոչ թէ լսէ:

Առանձին էր իր սեռին մէջ: Ոչ ոք իրեն չափ մխրճուած էր պատմութեան մէջ եւ բերած, ոգեկոչած ամբողջ անցեալ մը: Ոչ ոք կրցած էր իրեն չափ հաշտեցընել արդիականութիւնը՝ հինին հետ: Ու մինչ ուրիշներ օրուան սովորական հոգերու արտացոլացումը կ՚ըլլեն, կ՚անցնէր այդ բոլորէն անդին՝ յանձնուելով իր սանձարձակ երեւակայութեան, կ՚անցնէր դէպի մարդկային ու յաւերժական զգացումները:

– Ես, – կ՚ըսէր ան, – ես կը ձախողիմ, գիտեմ, ես կը ձախողիմ, եթէ փորձեմ զուտ իրապաշտութիւն ընել: Բայց ես հաւատացած եմ, որ այսօրուան մեծ յուզումները գոյութիւն ունեցած են միշտ, ամէն դարու մէջ ալ: Եւ երբ կը նկարագրեմ Կղէոպատրան՝ ինծի կը թուի որ արդիական կին մըն է որ կուտամ իր բոլոր կիրքերովն ու մտածելակերպով: Ոչ, երեւակայութեամբ չէ միայն, – կը շարունակէր. – Ես ուսումնասիրած եմ ամբողջ պատմութիւնը: Ես գիտեմ մէկ գիւղէն միւսին հեռաւորութիւնը: Գիտեմ Նեղոսի յորդումներուն ժամերը մանրամասնօրէն: Խոշոր քարտէս մըն ալ ունիմ ձեռքիս տակ:

(Շար. 15)

Պր. Օննիկ Պայրամեան,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Քիւթնէրեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տէր-Ցարու-թիւնեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Կարապետեան եւ զաւակը,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՓԱՌԱՆՁԵՄ ՊԱՅՐԱՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ուզունեպօղոսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 7-ին, 80 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Յունուար 12, ժամը 11-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, 6 Կոմիտաս փողոց, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վերսայլի Cimetière des Gonards.

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրները ընել Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի օր, Յունուար 13, Ը. օր ծննդեան։ Տօն Անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի։

Հինգշաբթի օր, Յունուար 14, – Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին։ Այսօր՝ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ անուան տօնն է։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ բոլոր ննջեցեալներուն համար։

SOIREE DANSANTE

NOËL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du Samedi 16 Janvier pour le Diner - Dansant du Noël arménien organisé par la Section d'Alfortville de la Croix Bleue — animée par l'orchestre *Gaïdzags* — Salle Voltaire à Alfortville

Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՃԱՇ ԵՒ ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շըրջակայից Այնթապցիներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19.30-ին, Եան'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14-րդ։

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՊՋԱՔՃԵԱՆԻ
նոր լոյս տեսած՝
«Լուացք Փռուած Տանիքի Վրայ»
հատորը։

Գեղարուեստական յայտագիր։

Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ ախորժաբերով)։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. – 47 – 70 – 07 – 25 եւ 47 – 70 – 27 – 66 թիւերուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16.30, սովորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. —
Տիկին Արշամ Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ եւ Անի Տէվոս-Պապայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժերար Պապայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան-Շառլ Պապայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենոքեան եւ զաւակները, եւ համայն ընտանեկան պարագաները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Կիրակի, Յունուար 17-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Սուրբ Սահակ-Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հերմինէ Մերանկիւլեան իր սիրելի ամուսնոյն՝ Եղիշէ Մերանկիւլեանի մահուան 8-րդ եւ քրոջ՝ Յասմիկ Ինճէեանի մահուան 9-րդ տարելիցներուն ի յիշատակ փոխան հոգեհանգիստի կը նուիրէ. – 200 Ֆր. Կապոյտ Խաչին, 200 Ֆր. Լիբանահայ աշակերտներուն, 200 Ֆր. Կարմիր Խաչին, 200 Ֆր. Դպրոցասէր վարժարանին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ընկեր Խորէն Ուլուսեան իր շատ սիրած «Յառաջ»ին կը նուիրէ 200 Ֆրանք ի յիշատակ իր կնոջ՝ Ազնիւ Ուլուսեանի մահուան 3-րդ տարելիցին եւ եղբօր՝ Յովսէփ Ուլուսեանի մահուան 7-րդ տարելիցին առիթով։

Նոյնպէս Պաղտասար Տիրատուրեան իր քրոջ՝ Ազնիւ Ուլուսեանի (ծնեալ՝ Տիրատուրեան) յիշատակին կը նուիրէ 100 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ. – Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Պերճուհի Թադէոսեանի, իր եղբօր, ողբացեալ՝ Պետրոս Պաղտասարեանի եւ զարմիկին՝ Էլէն Պաղտասարեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

Այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալներուն յիշատակին 300 ֆրանք։

YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 Paris
Samedi 16 Janvier à 20 heures 30
Théâtre arménien
KISSANI présente
LE JOURNAL DE NORAYR
Spectacle suivi d'un dîner
Dîner - spectacle : 150 Frs.
Spectacle seul : 50 Frs.
Réservations : 45. 89. 20. 48

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԷՈՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ։ Տեղի կ'ունենայ Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15-ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ։
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Զամճըեանի։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ. Միհրան Էլմայեանի։

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յաւերժացնելու հայկական այս աւանդութիւնը։

Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր.։

ՎՐԻՊԱԿ. – «Յառաջ»ի Յունուար 7-ի թիւին մէջ լոյս տեսած (Բ. էջ) Լեռնային Ղարաբաղ յօդուածին, առաջին սիւնակ, Դ. պարբերութեան սկիզբի տողերը պէտք է ըլլան. –

«Ադրբէջանի կենտգործկոմը, 1923 Յուլիս 7-ին, յատուկ դեկրետով մը լեռնային Ղարաբաղի մարզին հռչակումը կը կատարէ» եւայլն, եւայլն. (բ. տողը սըխալ նետուած է)։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

OFFRE D'EMPLOI

RECHERCHE COMPTABLE QUALIFIE EN RETRAITE OU PRERETRAITE POUVANT EFFECTUER TRAVAUX EPISODIQUES DE CENTRALISATION CLASSIQUE MANUEL A DOMICILE.

ECRIRE AU JOURNAL QUI TRANSMETTRA.

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ։
Մնջկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին։
Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով։
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են։

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ
«Աւանդական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15-ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից
Ազգային Տան սրահին մէջ։

Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երախաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ։
Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը կ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երախաներուն։

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Théâtre Municipal-ի մէջ։
Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ։
Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «ԱՆԻ» մասնաճիւղը կը տօնէ աւանդական «Մանուկներու Օր»ը՝
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին,
SAINT MARTIN D'HERES — Salles des Fêtes — avenue Ambroise Croizat
Երգ — պար — արտասանութիւն — գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։
Կաղանդ Պապան իր նուէրներով պիտի ուրախացնէ ներկայ բոլոր մանուկները։
Յատուկ յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն։

CAROUN | ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN
25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ .– Ամէն տեսակի լիցք (միսով թէ ձէթով)։
■ Մանթը, ■ Սու-պէօրէկ, ■ Միջուկով ճէօֆթէ
■ Հերիսա (ապսպրանքով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մութէպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապսպրանքով)
■ Արեւելեան խօթը տեսակ անուշեղէն

* ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ մը ապրանքներ *

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՋՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ
ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
13

MERCREDI
13 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.660 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.660

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ՄԵՂՐԱԼՈՒՍԻՆԸ

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՏՈՒՆԱՆԵՐ...

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑ ՉԿԱՅ
ԿԻՊՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՊԷՏՔ Է ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԻ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ ՆԱԵՒ ՄԻՐԷՅԼ ՄԱԹԻԷՕ, ՊԵԼՄՈՆՏՕ, ՏԱԼԻՏԱ
ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «ՄՇԱԿՈՅԹԸ»

Ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ: Մեղրալուսինը չեն խանգարեր այլեւս – ըստ «Մոնտ»ի թղթակից՝ Միշէլ Ֆէռէրի – ոչ ԱՍԱԼԱ-ի հանդէպ Ֆրանսայի ցոյց տըւած հանդուրժողութիւնը, ոչ Ֆրանսայի երբեմնի կիպրամէտ դիրքը: Տիրաք արեւմտեան առաջին նախարարն էր որ շնորհաւորեց Էօզալի ընտրութիւնը, գալով Ռեմոնի որ Անգարա ժամանեց Երկուշաբթի օր, շատ սիրալիր ընդունելութեան արժանացած է: Արտաքին նախարար Ըլմազ ըսած է. – «Հայկական մահափորձերը Թուրք դիւանագէտներուն դէմ դադրած ըլլալով հայկական հարց չկայ օրակարգին վրայ»: Ֆրանսա եւ Թուրքիա կը փափաքին որ տեւական լուծում մը գտնուի կիպրական հարցին: Անգարա «կը յուսայ որ Ֆրանսա որ զէնք կը հայթայթէ Կիպրոսի» նկատի կ'առնէ թրքական մտահոգութիւնները ինչ կը վերաբերի Կիպրացիներու չափազանցեալ զինումին:

Կը մնայ մշակութային գետինը: Հոս Թուրքիա բարեկամեցողութիւն ցոյց կուտայ. Վոսփորի վրայ՝ Միրէյլ Մաթիէօ, հետեւեալին՝ Պելմոնտօ եւ Տալիտա, ի վերջոյ անոնք որոնք չեն գիտեր թող հասկնան որ ֆրանսական ՄՇԱԿՈՅԹԸ *այս է եւ ոչ թէ Մոլիէր, Վոլթէր եւ Ալպէր Քամիւ, որոնք դեռ վերջերս արգիլուեցան Թուրքիոյ մէջ...*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԸԹԱՆԸ, *մանաւանդ աղէտին բուն վայրը՝ Փորսալ միայն դառնութիւն կը տիրէ, տասը տարի ետք բարկութիւնը այլեւս չի կրնար բուռն ըլլալ: Արդարեւ Ամօքօ Քատիզի պատճառած աղէտէն* (1978 *Մարտ* 16-*ին քարիւղատար այս նաւը ամբողջ քարիւղը կը թափէր Փորսալի շրջանը, ապականելով ծով եւ օդ) տասը տարի ետք, Շիքակոյի դատարանը* 468 *միլիոն ֆրանքի հատուցում տըւաւ միայն, մինչ վնասուողներու պահանջն էր* 1.132 *միլիառ: Պարզ է որ վերաքննութեան դիմում եղած է, ինչ որ տարի մըն ալ կը ձգձգէ կարգադրութիւնը: Ամօքօ ընկերութեան մէկ ամսուան շահն է, ինչ որ բաւական աժան է: Ֆրանսացիներու միակ մխիթարութիւնն այն է որ* պատմական *դատավարութիւն մըն էր:*

ԱՔՍԻՈՆ ՏԻՐԷՔԹԻ *«պատմական ղեկավարներու» դատավարութեան առաջին նիստը բաւական միջադէպերու տեղի տուաւ: Առայժմ պաշտպանական ատեանի վերաբերող դատն է (ոչ՝ ահաբեկչական բուն արարքներուն, որոնք ոճրային ատեանի հարցեր են): Ամբաստանեալները*

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ԳԱ՞ՂՋ Է ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

«Մոնտ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կ'արձանագրէր առջի օր խորհրդային կարգ մը երեւոյթներու, մասնաւորաբար ստալինականութեան վերաբերող մօտեցումներու: Նախ կը հաղորդէ որ խորհրդային թատերագիր՝ Միխայիլ Շատրով Յունուար 7ին կազմակերպած իր մէկ ասուլիսի ընթացքին, Մոսկուայի Գրողներու Տունը, յայտնած է թէ ստալինական դատավարութեանց (1936 – 38) *ընդհ. դատախազ՝ Անտրէյի Վիշինսկիի վերաբերող յօդուած մը որ լոյս պիտի տեսնէր «Լիտերատուրնայա Կազետա»ի մէջ արգիլուած է պաշտօնական գրաքննութեան կողմէ:*

Քանի մը հարիւր հոգիի առջեւ է որ Շատրով չէ ծածկած թէ մտահոգ է: Ցոյց տուած է Արկադի Վակսպերկի խնդրոյ առարկայ յօդուածը, բայց չէ ուզած զայն կարդալ, որովհետեւ երկար է: Բայց կը պարզուի որ նիւթը կը վերաբերի Ստալինի զոհերու պատուի վերահաստատման, ինչ որ դեռ բանավէճերու նիւթ է խորհրդային ղեկավարներու մօտ: Երեկոյթին մասնակցած է նաեւ պատմաբան Եուրի Աֆանասիեւ, որ բուռն կողմնակից մըն է ստալինականութեան դատապարտումին, եւ յայտարարած թէ՝ «սարսափած է ի տես պատմութեան դասագրքերու սուտերուն»: Պատմաբանը ամբաստանած է անոնք որոնք կ'ուզեն հաւատացնել թէ «մեր բոլոր դիւանները բաց են»:

Միւս կողմէ, խորհրդային համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոն, որու մէկ նիստին արձագանգած է «Պրաւդա» (Յունուար 8) քննադատած է Կիեւի կուսակցական կազմը իր թուլութեան եւ խանդավառութեան պակասին համար վերակառուցման նկատմամբ: Անոնք կը վերաբերին գլխաւորաբար Ա. քարտուղար՝ Վլադիմիր Շչերբիցկիի, որ քիչերէն մէկն է բրեժնեւեան շրջանէն մնացած, որ դեռ անդամ է Քաղաքական Բիւրոյին:

Հայաստանն ալ դուրս չի մնար եւ Յունուար 5-ի «Իզվեստիա»ն է որ կ'արձագանգէ Կեդր. Կոմիտէի լիակատար մէկ չափազանց փոթորկալից նիստին, («Մոնտ»ի ածականով՝ extrêmement houleux), *որու ընթացքին անդամներէն մէկը դատապարտուած է իր ընկերներուն կողմէ, որովհետեւ բուռն կերպով քննադատած էր Ա. քարտուղար Կ. Դեմիրճեանի թուլութիւնը: «Մոնտ»ի թղթակիցը կ'աւելցնէ. – «Արդէն հրապարակաւ քննադատուած Կորբաչովի կողմէ, Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Յունիսի լիակատարին իր ջերմութեան պակասին համար վերակառուցման նկատմամբ, Կ. Դեմիրճեան ցարդ յաջողեցաւ իր տեղը մնալ, զօրավիգ ունենալով իր տեղացի պաշտօնակիցները, որոնք իրեն հետ իյնալու վտանգին տակ են, ինչպէս Ուկրայնիոյ մէջ Շչերբիցկիի պաշտօնակիցները»:*

*

Աւելցնենք, որ դեռ չենք ստացած «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի այն թիւը, որու մէջ թերեւս կրնայ լոյս տեսած ըլլալ Դեկտեմբեր 26-ի լիակատար նիստին լրիւ ատենագրութիւնը: Առայժմ ունինք միայն Կ. Դեմիրճեանի զեկուցման թիւը (Դեկտեմբեր 29): Իսկ «Սովետական Հայաստան»ի Դեկտեմբեր 27-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է հետեւեալ լուրը.–

«Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Դեկտեմբեր 26-ի լիագումար նիստին, Կեդր. Կոմիտէէն հեռացուած են Ս. Դանիէլեան եւ Մ. Մանուէլեան, իսկ Կեդր. Կոմիտէի անդամութեան թեկնածուներէն՝ Մ. Հայրապետեան եւ Մ. Նուրիջանեան»:

Կրնայ ըլլալ որ այս «հեռացումները» կապ ունենան «Իզվեստիա»ի մատնանշումներուն հետ:

ԼՈՒԱՑՔ ՓՌՈՒԱԾ ՏԱՆԻՔԻ ՎՐԱՅ

ԵՐԿՈՒ ՏՈԼԱՐ 79 ՍԵՆԹ

Շան զ'Էլիզէ: Պողոտան ընդարձակ սրահ մըն է, անհամար ջահերով լուսաւորուած միջոց մը, որու պորտին՝ կաղանդի վեց ծառեր շրջանակ մը կազմած՝ կը քաշեն անկոչ հրաւիրեալները դէպի իրենց կողմը: Շատրուաններէ արձակուող ջուրի կաթիլները կը պսպղան կաղանդի ծառերուն շողերուն տակ ու կը ստիպեն որ նոյնիսկ շարժական անցորդներ դանդաղին ու իրենց աչքերուն մէջ կաթեցնեն պուտ մը վայելք:

Կաղանդը անցած է, կաղանդի ծառերը կը մնան՝ տօնախմբութիւնը երկարաձգելու խաբկանքը առթելով: Բոլորին պէս ե՛ս ալ կ'ապրիմ այդ պահը, ապա ծառերուն *ճիշդ* ետեւը քողարկուած կրպակէն կը գնեմ առաջին լրագիրս: Կրնամ նոյն ծառերէն ծորող լոյսը օգտագործել ու նայուածք մը նետել աշխարհի վրայ: Կը նետեմ ու կը հաստատեմ որ ոչինչ փոխուած է՝ հակառակ երկու օր առաջ արձակուած կոչերուն, փոխանակուած բարեմաղթութիւններուն: Անգամ մըն ալ կը հաստատեմ, թէ աշխարհի բազմաթիւ ժողովուրդներ կը շարունակեն պահանջել հիմնական նոյն բաները՝ ինչպէս մկրտուող մանուկը՝ *հաւատք, յոյս, սէր*: Կարգ մը շրջաններու մէջ կը շարունակուի պատերազմը, ուրիշ տեղ գրաւող ուժեր կը սաստկացնեն ճնշումը, մանուկներ կը զրկուին ուսումէ, կը փակուին գործատուներ: Նոր խորագրեր, նոր ենթախորագրեր ու անգամ մըն ալ կը հաստատեմ, թէ աշխարհի ժողովուրդները *ազատութիւն* կ'ուզեն, *հաց* կ'ուզեն ու կը պահանջեն *նախաձեռնութիւնը* քաջալերող կեանքի պայմաններ:

Դէպի *աջ* թռիչքով մը շուտով կը հասնիմ Նիւ – Եորք: Ինչպէս ինծմէ առաջ ուրիշ մը, ե՛ս ալ կը դիմեմ աշխարհի ամենէն հարուստ անհատին, հանդիպում կը պահանջեմ՝ պարզապէս ըսելու, թէ անիմաստ է նման հսկայ հարստութիւն կուտակել, թէ պէտք է աւելի վեհանձն ըլլալ ու օժանդակութեան ձեռք երկարել բոլոր կարիք ունեցողներուն: Մեծահարուստը կը լսէ զիս, ինչպէս ինծմէ առաջ միւսը, կը կանչէ իր գլխաւոր հաշուապահը, կ'ուզէ գիտնալ աշխարհի բնակչութեան թիւն ու իր հարստութեան ընդհանուր գումարը: Եթէ ուզէր իր ամբողջ հարստութիւնը հաւասար չափով բաժնել աշխարհի բնակիչներուն, ի՞նչ բաժին կ'ունենար իւրաքանչիւրը: Հաշիւը երկար չի տեւեր: Մեքենայի մը վրայ հաշուապահը քանի մը գործողութիւն կատարելէ ետք, կը տեղեկացնէ արդիւնքը.

– Երկու տոլար 79 սենթ:

– Տուէք այս մարդուն իմ հարստութենէս իրեն ինկած բաժինը ու թող երթայ:

Անշուշտ կը մերժեմ ողորմութիւնը, չեմ յաջողիր մեղադրել մարդը ու կը վերադառնամ աշխարհի գեղեցկագոյն պողոտայի կաղանդի ծառերուն:

Նոր հրաւիրեալներ կուգան ու կ'երթան, ուրիշ ինքնաշարժներ կը դանդաղեցնեն իրենց ընթացքը, շլացումով կը սեւեռեն գեղեցկութիւնը ու կ'անցնին:

Յուսախաբ այս լուծումէն, կրկին կը մտածեմ *նախաձեռնութեան* անփոխարինելիութեան մասին: Մարդոց հարստութիւնը հաւաքել դրամատան մը մէջ ապա բաժնել հաւասարապէս աշխարհի բոլոր բնակիչներուն, ոչ մէկ լուծում կրնայ բերել ոչ մէկ անհատի: Բայց արդէն չէ՞ի գիտեր այս իրողութիւնը: Ուրեմն ինչո՞ւ յանձն առի երթալ մինչեւ Նիւ – Եորք ու նուաստանալ, երբ շատ աւելի տրամաբանական պիտի ըլլար ուղղուիլ դէպի *ձախ*, քանի մը քայլով հասնիլ Էլիզէի պալատը ու հարցնել կարծիքը անոր գլխաւոր բնակիչին: Սակայն արդէն ան չէ՞ր տուած իր կարծիքը երկար ժամանակ առաջ: Չէ՞ր ըսած ու կրկնած, թէ *Հիւսիս – Հարաւ* յարաբերութիւնը պէտք է դնել ոչ թէ հարուստէն աղքատին փոխանցելու սկզբունքին վրայ, այլ *Հարաւը* դարձնել իսկական *ընկեր*, իսկական *գործակից* ու մանաւանդ պահպանել ստացողին արժանապատուութիւնը:

Ահաւասիկ իսկական դեղագիր մը մանաւանդ այս օրերուն, երբ ճարտարարուեստականացած երկիրներու մէջ տագնապ մը կը զարգանայ, մինչ Երրորդ Աշխարհ կոչուած երկիրները, հակառակ իրենց մարդկային եւ բնական հարստութիւններուն, առաւել կը մխրճուին չքաւորութեան մէջ: Մօտակայ պալատին բնակիչը կը հաւատայ, թէ կարելի է ամբողջ աշխարհի բնակչութեան ապահովել պարկեշտ առօրեայ մը, եթէ միջոցներու տէր Պետութիւններ մոռնան իրենց անձնասիրական ախորժակները ու ստեղծեն մթնոլորտը, հողը, որու մէջ միայն կրնան ծաղկիլ կարողութիւնները:

Անխոնջ, անտրտունջ, զարմանալի յուշարար մըն է լրագիրս:

Կարելի չէ աւելի երկար մնալ ծառերուն մօտ, մանաւանդ որ շատոնց անցած է Կաղանդ Պապան, իսկ նոյնիսկ *Կոտոյին* հաւատացող ռամիկանին համբերութիւնը կրնայ սպառիլ ու տուգանել արգիլուած վայր մը կեցած ինքնաշարժս:

«Փորձուածը կրկին փորձել տխմարութիւն է» կը սիրէր փիլիսոփայել մէկ բարեկամուհիս:

Արդէն տանս մօտն եմ ու երբ մղձաւանջէ մը ետք տեղ կը գտնեմ ինքնաշարժիս, քալելով կ'ուղղուիմ դէպի տուն: Ահաւասիկ կրկին մայթերու վրայ թափուած լուացքի մեքենաներ, հեռատեսիլի գործիքներ, սեղաններ ու աթոռներ, սառնարաններ ու օճախներ ու պէտք չկայ կազմակերպելու թռիչք մը դէպի այն երկիրները, ուր մանուկներ կը մահանան ծարաւէ, ուր կիներ ամբողջ կեանք մը կը մսխեն ձեռքով լուացք ընելով, ուր մորթի գոյնին համար մարդոց կ'արգիլուի որոշ ճաշարաններ մտնել, ուր կրակ կը բանան ազատ կեանքի տենչացող պատանիներու վրայ, ուր մանչուկներ միջոցը չունին նոյնիսկ նախնական ուսում ստանալու:

Միայն չեմ յաջողիր որպէս խորհրդանըշան վերցնել փողոցին ճիշդ մէջտեղը նետուած այն լայն անկողինը, որու կողքին շամփանիայի պարպուած երկու շիշ կը տեսնեմ:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

1 9 8 7

Ա Մ Ի Ս Ը Մ Է Կ Դ Է Պ Ք

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Յ Ո Ւ Լ Ի Ս

ՓԱՐԻԶ — ԹԵՀՐԱՆ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ

Վահիտ Կորճի, դեսպանատուներու պաշարում Փարիզ եւ Թեհրան, բողոքներ, ամբաստանութիւններ, վերջնագիր, յարաբերութիւններու խզում, սպառնալիքներ, հակաֆրանսական կատաղութիւն, ֆրանսական նաւատորմ դէպի Ծոցը ... եւ բանակցութիւններ յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար:

Ֆրանսայի եւ Իրանի միջեւ դէպքերը, եթէ ոչ անակնկալօրէն, գոնէ յանկարծ տեղացան ծանր բնոյթ մը: Բայց, կաթսան կ'եռար ժամանակէ մը ի վեր: Գաղտնիք չէ Թեհրանի դերը Ֆրանսացի պատանդներու հարցին մէջ, ինչպէս նաեւ արեւմտեան երկիրներու մէջ ահաբեկչութեան գործողութիւնները: Նոյնպէս, դիւանագիտական աւանդութիւններու եւ օրէնքներու անտեսումը Թեհրանի կողմէ, որուն համար Վիէննայի համաձայնագիր գոյութիւն չունի:

Այլեւս Ֆրանսան շատը շատ նկատեց եւ կանխեց: Յանուն ազգային արժանապատուութեան ընկերվարական նախագահ եւ աջակողմեան նախարարապետ ու կառավարութիւն միաձայնութեամբ հասան անխուսափելիին՝ դիւանագիտական յարաբերութիւններու խզումին: Այս վճռական որոշումը ողջունեցին բոլոր քաղաքական հոսանքները, նաեւ համայնավար կուսակցութիւնը նոյնիսկ եթէ «եթէ» մը դրաւ:

Այս է քաղաքականութիւն բուածը: Սպառնալիք, խաղեր, խոստումներու դրժումներ եւ պղտոր շատ ու շատ բաներ: Պէտք է ըսել որ ատենէ մը ի վեր դէպքերը աւելի մեծ են քան դէմքերը: Հարցականները շատ են: Ի՞նչպէս պատասխաններ գտնել երբ մէկ կողմէն կը ստեն եւ միւս կողմէն ճշմարտութիւնը չեն ըսեր:

Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԷՆ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ԵՒ ...

ԴԻՄՈՒՄՆԱԳԻՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԿՑՈՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Դեռ ճամբան խոչընդոտներով լեցուն է:

Միացեալ – Նահանգներու Ներկայացուցչական ժողովը, Օգոստոս 7–ին, ոչ միայն չքնեց հայկական բանաձեւը «Ապրիլ 24–ը հռչակել Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչման օր», այլեւ մերժեց քուէարկութեան դնելու իսկ սկզբունքը, 201 ձայնով 189–ի դէմ:

Այս քուէարկութեան արդիւնքը թելադրուած է ամերիկեան շահերու պահպանումի մտահոգութենէն եւ ոչ թէ պատմական ճշմարտութիւն մը հաստատելու փափաքէն: Անակնկալ մը չէ, բայց Սթրազպուրկէն յետոյ, կարելի էր յուսալ, մանաւանդ որ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի նախագահ Ալեք Մանուկեանին ուղղած նամակը Արտաքին նախարար Շուլցին յստակ էր եւ կը չեշտէր կարգ մը էական կէտեր:

Ամերիկայի Արտաքին նախարարը՝ Շուլց վճռական դեր կատարեց այս գործին մէջ, դիմելով բոլոր երեսփոխաններուն (435) եւ ըսելով դէմ քուէարկել թիւ 132 բանաձեւին, որը իր իսկ խօսքերով կը վնասէ ամերիկեան – թրքական յարաբերութեանց: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան յայտարարութիւնն ալ կ'երթայ այս ուղղութեամբ, այսինքն ապագայի համար դրական զարգացում մը թուրք — ամերիկեան յարաբերութիւններուն:

Նոյն տեսակէտն ալ ունի միւս գեր – պետութիւնը՝ Խորհրդային – Միութիւնը որ չընդունիր Հայերու ազգայնականութիւնը եւ միջամտութիւնը խորհրդային արտաքին քաղաքականութեան մէջ Թուրքիոյ նկատմամբ: Եւ դիմումնագիրը ստորագրուած 400 հազար Հայերու կողմէ, դիմումնագիր որ կը պահանջէ Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի կցումը Հայաստանին, պիտի արժանանայ քան տարի առաջ ղրկուած դիմումնագրի ճակատագրին:

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԸ

1987–ի գգայացունց պատկերներէն մէկը գերմանացի երիտասարդ՝ Մաթիաս Ռուսթի էջքն է փոքրիկ օդանաւով մը Կարմիր Հրապարակին վրայ, Կրեմլինի առջեւ, տալով փառաւոր ապտակ մը Խորհրդային Միութեան պաշտպանութեան ուժերուն եւ Կարմիր բանակին: Մեծ յանդգնութիւն եւ կատարեալ քաջագործութիւն մը որ ենթական կը վերածէ հերոսի մը:

Երկրի ապահովութեան ուժերու պատիւը նախատած ըլլալով Կորպաչով կը հակազդէ անմիջապէս եւ պաշտօնանկ կ'ընէ Պաշտպանութեան նախարարը՝ մարաջախտ Սոքոլով եւ Հակօդային Պաշտպանութեան հրամանատարը՝ մարաջախտ Կոլտունով:

Այս դէպքը Կորպաչովի ջաղացքին ջուր կը բերէ չարունակելու համար թափանցկութեան իր քաղաքականութիւնը:

Մաթիաս Ռուսթ ներկայացաւ խորհրդային դատավարութեան առջեւ որպէս խաղաղասէր մը եւ իր արարքը բացատրեց իբր նպաստ մը խաղաղութեան, Կարմիր Հրապարակը նկատելով յարմարագոյն տեղը աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւելու համար: Սակայն, խորհրդային դատախազին համար գերման երիտասարդը խուլիկան մըն է եւ կը պահանջէ ութ տարի աշխատանքի արգելափակում, բայց դատարանը կու տայ «միայն» չորս տարի: «Միայն» որովհետեւ երկրի սովորութիւններուն մէջ չէ չհետեւիլ դատախազին:

Անկասկած, Մաթիաս Ռուսթ չուտով կը վերադառնէ իր օդանաւը «Սէնեան» չարունակելու համար խաղաղութեան իր թռիչքները:

Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕԴԸ ԱՊԱԿԱՆԱԾ Է

Քիմիական գործատուն, հիւլէական կեդրոն տարիներէ ի վեր կ'ապականեն Երեւանի օդը, կացութիւնը դարձնելով ծանրակշիռ, այն աստիճան որ կը կազմակերպուին բողոքի բուռն ցոյցեր եւ բանաձեւ կը ղրկուի Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդին չեշտելով թէ հայ ժողովուրդը ենթարկուած է կենսաբանական ցեղասպանութեան մը:

Երեւան եւ անոր հետ Հայաստանի այլ չորս քաղաքներ Խորհրդային Միութեան ամէնէն ապականած քաղաքներէն են: Ասոր հետ, Չերնոբիլէն փարակուած սրնընդեղէնները մասամբ կը սպառուին Հայաստան: Կատարեալ աղէտ մը որ կը բազմապատկէ հիւանդութիւնները, անբընական ծնունդները, համաճարակները:

Հայաստանի ժողովուրդը այսօր նոր սպառնալիքի մը դիմաց է: Կը հակազդէ, կը բողոքէ, կը քննադատէ, բայց ո՞վ կը լսէ իր ձայնը, քանի գործատուն եւ հիւլէական կայան կը չարունակեն բանիլ եւ թունաւորել մթնոլորտը:

Իշխանութիւնները անտարբերութեամբ եւ դանդաղօրէն կը չարժին: Ի՞նչու: Արդեօ՞ք հետեւանք է քաղաքականութեան մը:

Ուրիշ դարման չկայ եթէ ոչ անմիջական փակումը խնդրոյ առարկայ հաստատութիւններուն: Այս է որ կը պահանջեն հազարաւոր Հայեր փողոց իջած, Երեւանի մէջ եւ որոնց պէտք է ձայնակցին Սփիւռքի Հայերը որովհետեւ կացութիւնը տագնապալի է: Երբ, էքոլոժիք չարժումը, ամէն տեղ, ծաւալ կը ստանայ, ի՞նչպէս կարելի է որ Հայաստանը կորսուի ապականած եւ թունաւոր ամպերուն մէջ:

Հայաստանի էքոլոժիք ողբերգութիւնը ծայր աստիճան կը մտահոգէ երկրէն ներս եւ դուրս գտնուող Հայերը, բոլոր Հայերը:

Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «ԼՈՒԱՑՔ»

Ֆրանսան միշտ ընտրապայքարի նախօրեակին է, կամ ընտրապայքարի մէջ:

Այս ընթացքը հաւանաբար կը մաշեցնէ կողմերը որոնք այլեւս գաղափարական զէնք չունենալով, համոզելու համար ժողովուրդը, կը դիմեն վարկաբեկիչ միջոցներու, հասարակ հնարքներու ամբաստանելու, աւելի ճիշդ աղտոտելու համար ընդդիմադիր հոսանքը: Եւ այսպէս հաշուեյարդարները իրարու կը յաջորդեն եւ ամէն անգամ քիչ մը աւելի կը մոռցուին երկրի լուրջ եւ հիմնական հարցերը: Այս ալ անշուշտ քաղաքականութիւն մըն է, երբ քաղաքականութիւն չկայ:

Գայթակղութիւնները սկսան «Քառըֆուռ տիւ Տեվլոփըման»ով, եւ ընդլայնուեցան «Սէն Լն Սէ Էյլ»ով, «Շալանտօն – Շոմէ»ով, «Փրութօ»ով եւ ... վերջինը ըրչելու համար «Լիւչէռ»ով, առանց մոռնալու «Կրինիփս»ը: Վստահաբար դեռ կողմերը իրենց վերջին փամփուշտները չեն արձակած: Կը պահեն թղթածրարներ յարմարագոյն ատենին համար: Կը բաւէ լսել ընկերվարական նախկին Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շառլ Էռնիւ, համոզուելու համար. Էռնիւ կ'ըսէ. – «Հինգ տարի շատ թղթածրարներու ծանօթացայ, եթէ խօսիմ բաւական մարդիկ նեղը կրրնամ դնել»:

Ասոնց վրայ եթէ աւելցնենք անհատական յարձակումները, ներքին պայքարները կը հասնինք այն եզրակացութեան թէ քաղաքականութիւն բուածը փտած բան մը ունի, թէ դերակատարները չեն վարանիր գործածելու ամէնէն ցած միջոցները իրենց նպատակներուն հասնելու համար: Իրենց նպատակներուն եւ ոչ թէ երկրի շահերուն:

Ասոր համար ի՞նչու զարմանալ թէ աղտոտ լաթերը հրապարակին վրայ կը ցուցադրուին:

Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԺՊԻՏՆԵՐԸ

Պէտք է զգուշանալ պատմութեան ժըպիտներէն, կամ գոնէ յիշել որ անոնք կրնան ցամքիլ նոյնքան արագութեամբ որքան դաշնագրերու մելանը:

Ժպիտներով է որ, միլիոնաւոր մարդոց առջեւ, Ռեկըն եւ Կորպաչով ստորագրեցին Ուաշինկթընի մէջ հիւլէական զարգացումի ապազինման առաջին դաշնագիրը: Պատմական դաշնագիր մը որ կը նախատեսէ փճացումը 1119 կարճ եւ միջին տարողութեան հրթիռներու, զետեղուած Եւրոպա: Այլ խօսքով, Եւրոպայի ճակատագիրն է որ, ժպիտներով, որոշեցին Ռուսն ու Ամերիկացին, անգամ մը եւս:

Այս առթիւ, ի՞նչպէս չյիշել մեր ժամանակակից պատմութեան այլ ժպիտներ: Սթալին Եալթայի մէջ, Հիթլէր եւ Մուսոլինի՝ Միւնիխ, Խրուշչով եւ Հումֆրի; Քէնըտի եւ Քուպայի ցամաքահանումը:

Թէպէտ դէպքերը չեն կրկնուիր, բայց պատմութիւնը կը կրկնուի: Եւ Ռեկըն շատ լաւ գիտէ այս իրականութիւնը քանի՝ օր մը Միթերանին պատմած է հետեւեալը. – «Իրիկուն մը Եալթայի մէջ, Չըրչիլ եւ Սթալին, վոտքայի ազդեցութեան տակ, կ'ունենան զաւանի խօսակցութիւն մը: Յաջորդ առաւօտուն, Չըրչիլ, մտահոգուած նախորդ գիշերուան իր ունեցած արտայայտութիւններէն, կը խնդրէ Սթալինէն որ բան մը չյայտնէ Ռուզվելթին եւ մոռնայ ըսուածները: Սթալին կ'ըսէ՝ եղած է արդէն, գնդակահարել տուի թարգմանը»:

Իրաւունք ունինք ժպտելու, բայց նաեւ սարսափելու որովհետեւ Սթալինէն Կորպաչով հասարակաց գիծ մը կայ խորհրդային քաղաքականութեան մէջ: Մարդիկ կը յայտնուին ու կ'անհետանան:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔԵՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿՐՆԱՆՔ ՍՊԱՌԵԼ ԿԱՄ ՏԱՐԱԾԵԼ

Գրեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

Ա.

Այս հրատապ ցաւալի հարցը, նոր չէ որ սեղան կու գայ: Եւրոպայի ու Միացեալ – Նահանգներուն մէջ բնակող մեր գրագէտները, երբ իրենց հրատարակած գրքերը չեն կրնար սպառել, նիւթական ծանր կորուստներու կ'ենթարկուին, ձախողութիւնը կը վերագրեն միջավայրի աննպաստ պայմաններուն:

Գրողները կը կարծեն թէ, այս հրատարակութիւնները, եթէ Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ կատարուէին, աւելի մեծ սպառում կ'ունենային, նիւթական վնասներ չէին ունենար: Այս ենթադրութիւնը, թերեւս ճիշդ է, Պարսկաստանի համար, քանի որ Իրանահայերը գրասէր նկատուած են:

Բայց Պէյրութի, Հալէպի հայ գրողները, այս տեսակէտով շատ խանդավառ չեն:

Մենք այս մասին ականատեսի վկայութիւններ պիտի բերենք մեր ծննդավայրի մասին: 1960–ին, երբ արտագաղթը, մեծ համեմատութիւններ չէր առած, Պոլսոյ Հայերուն թիւը կը նկատուէր մօտաւորապէս վաթսուն հազար:

Հայկական վարժարանները կը յորդէին աշակերտութեամբ, մայրենի լեզուի դասերը սահմանափակումի չէին ենթարկըւած, կարող ուսուցիչներ չէին պակսեր:

Հակառակ այս բարենպաստ պայմաններուն, գրավաճառներ չէին կրնար ոչ իսկ յիսուն օրինակ ծախել Գրիգոր Զօհրապի, Յ. Պարոնեանի, Յ. Մնձուրիի եւ այլ հեղինակներու գիրքերէն:

Բազմահարիւր անդամներ հաշուող Սանուց միութիւններ, կամ հեղինակներ, քանի մը գրքեր հրատարակելէ յետոյ, կը յուսահատէին ժողովուրդի անտարբերութենէն եւ ձեռնթափ կ'ըլլային:

Միայն Արամեան Սանուց Միութեան հրատարակչական լիազօր յանձնախումբն էր որ յաջողեցաւ իր բազմածախս եօթը հրատարակութիւնները (Համայնապատկեր, Վ. Կոմիկեան, Գ. Զօհրապ, Յ. Պարոնեան, Ե. Այվազեան, Համաստեղ) ամբողջութեամբ սպառելի պզտիկ շահեր ապահովել:

Բայց այս յաջողութիւնները, կարելի եղաւ, ձեռք ձգել, շնորհիւ այս յանձնախումբի հաւատաւոր խենթ տղոց, որոնք կը հաւատային, հայ գրքի կարեւորութեան, ու այս պատճառաւ ալ, տաբըններով անտրտունջ թաղէ – թաղ, տունէ – տուն, միութենէ – միութիւն պըտտեցան գիրք ծախելու համար:

Դժբախտաբար յաճախորդներու ոտքը երթալու այս անհաճոյ գրութիւնը միայն գիրքեր ծախելու համար չէր որ կը կատարէինք. այս ձեւով կրնայինք տեղաւորել, Թատրոնի, Նուագահանդէսներու, պարահանդէսներու տոմսակները, որոնք կը ծառայէին զանազան հաստատութեանց բացերը գոցելու...

Բ.

Այս հարկեցուցիչ լուսաբանութիւններէն յետոյ, անցնինք Ֆրանսա, ստուգելու համար թէ, երեք հարիւր հազար Հայութիւն հաշուող այս գաղութին մէջ, արդեօք, իրապէ՞ս կարելի չէ հայերէն գիրքեր ծախել, կամ այլուր հրատարակուած գրքեր սպառել: Կը կարծենք թէ այս հարցումները դրական պատասխաններ կը ստանային, եթէ գոյութիւն ունեցող բազմապիսի միութիւններ, մանաւանդ բարեսիրական մշակութային բնոյթ ունեցող գըրասէրներ, գիտակցութիւնը ունենային հայ գրքի ու մամուլի կարեւորութեան եւ այս առթիւ իրենց վիճակած պարտականութիւններուն: Կը մերժենք այն սըխալ կարծիքը թէ, Ֆրանսայի Հայերը, իրենց մայրենի լեզուն չեն գիտեր:

Այսօր Ֆրանսայի զանազան կողմերը գաղթած են, Մերձաւոր – Արեւելքի երկիրներէն մեծ թիւով Հայեր, որոնք ոչ միայն տահուն կը խօսին հայերէնը, այլ նաեւ կը գրեն ու կը կարդան:

Սակայն այս Հայերն ալ իրենց մօքէն չեն անցըներ ընդհանրապէս, գրավաճառներուն երթալով գիրք գնել, գէշ վար-

ժութիւն մը, որ իրենց նախնիքներէն ժառանգած են ու միասին բերած...:

Ֆրանսայի կամ Միացեալ – Նահանգներու մէջ գրքեր տարածելու, պարտականութիւնը սաստկապէս կը վիճակի գոյութիւն ունեցող միութիւններուն:

Այսուհանդերձ՝ կը կարծենք նաեւ թէ բազմաթիւ գրողներ ու գրասէրներ որոնք տեղեակ են իրենց գրչեղբայրներուն դժուարութիւններուն, ինքնաբերաբար կը խորհին, սատարել նոյն գրքերուն փոխարժէքը, որեւէ ձեւով հատուցանել, գրքեր նուիրելով կամ սպառելով:

Ուրախալի է արձանագրել թէ, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, Ֆրանսայի մէջ բազմաթիւ միութիւններ, կարծես իրարու հետ մրցումի ելած են, Ֆրանսագիր հայ գրողներու գործերը ծանօթացնելու, տարածելու, սպառելու համար: Իրապէս, ծափահարելի, գովելի աշխատանք:

Շատ ուրախ ենք, այսօրինակ ձեռնարկներէն ու ձեռք ձգուած արդիւնքներէն: Բայց արդեօք իրաւունք չունի՞նք, նոյն պարտաճանաչութիւնը ակնկալելու նաեւ հայ գրողներու եւ գրականութեան հանդէպ: Կը կարծենք թէ իրաւունք ունի՛նք: Երբ մանաւանդ տեղեակ ենք թէ, այդ Մշակութային միութիւններուն, մշակոյթի Տուներուն, կանոնագրի գըլխաւոր տրամադրութիւններէն մէկն է, սատարել հայ մշակոյթի զարգացման, տարածման:

Կ'ուզեմ արդար ըլլալ. Ֆրանսա փոխադրութեանս առաջին տարիներուն, երբ այս գաղութին թիւը շատ նուազ էր, Ֆրանսերէն խօսող Հայերուն թիւը աւելի մեծ էր, Եան'ց, կամ Մշակութային միութիւններ, գրքերու օրեր կը կազմակերպէին, հրատարակուած գրքերը կը ծանօթացնէին ու գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք կը ձգէին, ուրախացնելով գրողներն ու կազմակերպիչները:

Արդ՝ այս պայմաններու տակ, երբ այսօր աւելի նպաստաւոր պայմաններ կը տիրեն, քանի որ արտագաղթերու պատճառաւ, հայերէն գիտցողներու թիւը աւելի շատցած է, ինչո՞ւ յիշեալ միութիւնները, հայ գրողներուն, հայերէն գրքերուն, հայ մամուլին հանդէպ, իրենց վիճակած պարտականութիւնները չեն կատարեր:

Զանազան հարցերու համար, բեմերէն, մամուլի սիւնակներէն ահազանգեր կը հնչեցնենք, սրտառուչ կոչեր կ'ուղղենք հանրութեան:

Արդեօ՞ք հայ գրքերուն եւ մամուլին սպառնացող վտանգները չենք տեսներ:

Հայապահպանման համար թափուած ճիգերը, դրական արդիւնքներ չեն կրնար տալ, եթէ մեր տուներէն ներս, հայերէն գիրքեր ու թերթեր մուտք չգործեն:

Մենք պիտի փափաքէինք որ, Ֆրանսերէն գիրքեր ծանօթացնող եւ վաճառող հայ միութիւնները, պարտականութիւն նկատեն նաեւ նոյն գովելի վերաբերմունքը ցոյց տալ հայերէն գիրքերու:

Արդեօք դժուա՞ր է մեր միութիւններէն ակնկալել որ, լոյս տեսնող հայերէն գրքերէն որոշ քանակութեամբ գնեն, զանոնք ծախելու կամ զանազան առիթներով նուիրելու համար: Գիտենք թէ այս անվերջանալի ինչո՞ւները, կարելի է տակաւին երկարել, առանց իրական պատասխաններ ստանալու, մինչ այդ շատ մը գրողներ կրնան յուսահատիլ... Ուրեմն ինչ կրնանք յանձնարարել, յիշեալ միջոցներէն զատ:

Գ.

Մենք յաճախ Հայրենի մտաւորականներու հետ մեր ունեցած հրապարակային ու մասնակի հանդիպումներու ընթացքին, խնդրոյ նիւթ ըրած ենք, Սփիւռքի հայ գրողներու դժնդակ կացութիւնը: Շնորհակալութիւն յայտնած ենք որ, Հայաստանի կառավարութիւնը եւ գրական շրջանակները, վերջին տարիներուն մեծ տպաքանակներով կը հրատարակեն, կամ կը վերհրատարակեն, Արեւմտահայ մեռած գրողներու կամ Սփիւռքի գրագէտներու գործերը: Այս առիթով հարց տուած ենք թէ, արդեօք կարելի չէ՞, այս հրատարակութիւններէն մաս մը – հինգ հարիւր օրինակ – դասական ուղագրութեամբ հրատարակել: Տրամաբանական գտած են մեր առաջարկը:

Արդ՝ հիմա երբ, հայրենի մամուլը եւ գրողները ազատօրէն կ'արտայայտեն իրենց տեսակէտները, արդեօ՞ք նոյն խնդրանքը կարելի չէ այսօր հրապարակով կրկնել:

Մենք կը կարծենք թէ, Սփիւռքի հետ մշակութային կապի կոմիտէն, Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը ու պատասխանատու այլ մարմիններ, որոնք մեծ գոհողութիւններ կ'ընեն Սփիւռք – հայրենիք յարաբերութիւնները, աւելի սերտացնելու եւ օժանդակելու Սփիւռքի հայապահպանման աշխատանքներուն, լըրջօրէն նկատի կ'առնեն մեր խնդրանքը Արեւմտահայ եւ Սփիւռքահայ գրողներու գործերու հրատարակութեան ընթացքին, անոնցմէ մաս մը հրատարակելով դասական ուղղագրութեամբ: Այդպիսի որոշում մը, երախտապարտ պիտի թողուր, Սփիւռքի մեր գրողները ու զանոնք շատ աւելի պիտի մօտեցնէր Հայաստանի:

ՃԷՔ ԼՈՆՏՈՆ

Վերջերս ամէն տեղ բազմաթիւ վերհրատարակութիւններ կ'ըլլան Ճ. Լոնտոնի գործերէն, որոնք ամերիկեան վիպագրութեան ամէնէն հզօր էջերը կը ներկայացնեն:

Ճէք Լոնտոն արկածալի կեանք մը ապրած է. եղած է ծովային, մուշտակաւոր կենդանիներու որսորդ, հետախոյզ, ռուս – ճափոնական բախումներու թըղթակից – լրագրող, անասնաբոյծ եւ ագարակապան: Ան թափառած է նաեւ Արեւմուտքի անծայրածիր հորիզոններուն տակ ու իր իսկ կեանքը պատմած իր վէպերուն մէջ:

Ճէք Լոնտոն ամերիկացի այն հրաշալի գրագէտն է, որուն նման սակաւաթիւ օրինակներ կուտայ դար մը. մեծ եղած է իր յաջողութիւնը ու ինք իր արուեստը ի սպաս դրած է իր բարձր գաղափարներուն, ու ընկերվարականի իր իտէալին: Իր անձնական կեանքն ալ մէկ կըրկնօրինակն է իր հանրային կեանքին. փոթորկոտ, վերիվայրումներով լեցուն, ալքոլի ու թմրեցուցիչներու մօտիկ մտերմութեան մէջ, ուր սակայն տեղ ունեցած են նաեւ խենթ սէրեր ու անխորտակելի բարեկամութիւններ:

Իր հատորները — «Անտառին կանչը», «Ծովերու գայլը», կամ «Միքայէլ՝ կըրկէսին շունը» գլուխ – գործոցներ են: Բոլոր հարցումներուն պատասխան ունի ան բացի մէկէն. արդեօք, Ճէք Լոնտոն քառասուն տարեկանին մահացաւ տաժանագին աշխատանքի ու ամէն կարգի ծայրայեղութիւններո՞ւ պատճառաւ, թէ ինք վերջ տուաւ իր գոյութեան:

Գոյութեան որ երեւութապէս լեցուն էր փայլուն էջերով, յաջողութիւններով, սակայն չէր կրնար թերեւս գոհացում տալ մէկու մը, որ ծարաւն ունէր կեանքին, ստեղծագործելու եւ չարժումի:

Այս հանճարեղ դէմքը կ'ուզէր «հոյակապ երկնաքար մը ըլլալ» ու «բոցավառել ամբողջ իր ժամանակը»: Այսօր, ոչ ոք կրնայ ժխտել, թէ յաջողած է այդ մարզին մէջ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

Գ. Մ. Գ. Մրցանակի Դատակազմը կը յայտնէ թէ բացուած է 1988 տարեշըրջանին համար «Գրական Մրցանակ»ի եւ «Վերհրատարակութեան» ֆոնտերուն ձեռագիրներ կամ գրութիւններ ներկայացընելու շրջանը:

«Գրական Մրցանակ»ի ֆոնտին կարելի է ներկայացնել ձեռագիր, կամ դէթ գիրքի ձեւին տակ ցարդ լոյս չընծայուած գործեր, առ ի գնահատում ու հրատարակում:

«Վերհրատարակութեան» ֆոնտին նըպատակն է արդէն իսկ հրատարակուած ու սպառած, հայ մշակոյթին համար արժէք ներկայացնող գործերու վերհըրատարակումը:

Գ. Մ. Գ. Մ.-ին ձեռագրեր կրնան ղրկել բոլոր հայ մտաւորականներն ու գրագէտները, իրենց հայերէն կամ օտար լեզուներով հեղինակութիւնները առաջարկելու համար Դատակազմին: Այդ գործերը կրնան վերաբերիլ հայ մշակոյթի գրական, իմաստասիրական, պատմական, եկեղեցագիտական, բանասիրական եւ յարակից այլ կալուածներու: Դատակազմին կողմէ, գնահատուած գործերը կ'արժանանան հրատարակութեան:

Նախընտրելի է որ Դատակազմին առաքուած ձեռագրերը ըլլան մեքենագըրուած եւ երեք օրինակով:

Ձեռագրերն ու առաջարկութիւնները պէտք է դատակազմին հասած ըլլան մինչեւ 1988-ի Սեպտեմբեր 30-ը:

Դատակազմի հասցէն՝

KEVORK MELIDINETZI
LITERARY AWARD
Armenian Catholicosate of Cilicia
Antelias, LEBANON.

ԴԻՒԱՆ Գ. Մ. Գ. Մ.-Ի ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

1987, Նոյեմբեր 15

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԱԶԱԼՐԶՈՒԹԻՒՆ

Դարպասին մօտ պահակը կանգնեցուց ձեռնարկութենէն դուրս ելլող ինքնաշարժը:

– Ետեւի նստարանին վրայինը ի՞նչ է:
– Խոտ:
– Շա՞տ է:
– Մէկ պարկի չափ:
– Գէշ: Ուրկէ՞ քաղեցիր:
– Դաշտէն:
– Թափէ՛:
– Ինչո՞ւ:
– Որովհետեւ դաշտը գործատան հողամասին կը պատկանի:
– Իսկ կէս պարկ կարելի՞ է:
– Ոչ:
– Ի՞նչ ընեմ, կը թափեմ, – քրթմնջաց վարորդը:
– Իսկ հիմա կրնաս երթալ, – ըսաւ պահակը՝ խոտը հաւաքելով:

Ինքնաշարժը դուրս ելաւ դարպասէն. վարորդը դարձաւ ուղեկիցին.

– Տեսա՞ր, ինչպէս զինք խաբեցի:
– Զո՞վ:
– Այդ յիմար պահակը:
– Ի՞նչպէս, չէ՞ որ ստիպեց քեզ խոտը թափել:
– Ճիշդ է: Բայց ատոր փոխարէն ես ինքնաշարժը փախցուցի:

ցուցահանդէս

— ՌՈՒԲԷՆ —

Փարիզի հայ գաղութի ծանօթ նկարիչին գործերը — Ջրանկար եւ գծագրութիւն — Կը ցուցադրուին Լոնտոն, Յունուար 17-էն Փետրուար 8:

Artelier Gallery
231 Kentish Town Road, LONDON NW5.

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Գ.

– Չի բաւեր այդքանը, պէտք է երթալ տեղւոյն վրայ կատարել ուսումնասիրութիւնը, – նկատել տուած էր ընկեր մը:

– Սխալ է, պէտք չէ երթալ: Ես գիտէի ատիկա, եւ ինծի ուրիշներ ալ գրեցին. «Բարթող, լաւ որ չես եկած Եգիպտոս, հիասթափ պիտի ըլլայիր եւ պիտի չկըրնայիր տալ զուցէ այն՝ ինչ որ տուած ես»:

Անկարելի էր որ Բարթող ձգէր Փարիզը: Անոր տրուեցաւ անգամ մը դրամ Հայաստան երթալու համար: Գնաց Մարսիլիա, կերաւ դրամը ու վերադարձաւ՝ զղջուցի բռնելով:

Երկրորդ անգամ մը դարձեալ առաջարկ եղած է իրեն: Մերժած էր:

– Հայաստան ինծի համար չէ: Անոնք պիտի կաշկանդեն զիս: Ամէն ճիգ ի գործ պիտի դնեն կապելու համար զիս հոն՝ երկրին: Բայց ի՞նչ պիտի գրեմ ես հոն՝ Աստուծու սիրուն՝ տրաքթո՞ր, կոլխո՞զ: Չէ, ինծի խորհուրդ չեն տար հոնկէ եկողները: Եթէ հոն երթամ, պէտք է լեզուս ալ փոխեմ: Ինչո՞ւ... Յետոյ գրաւուած է ամբողջ օրը: Կարելի չպիտի ըլլայ առանձին շրջիլ, ուզած տեղդ երթալ. ամէն տեղ պիտի քաշեն տանին զիս, այսինչ կամ այնինչ ժողովին:

Բարթող եւ սիւրիացին երկար սպասեցին: Ոչ ոք եկաւ: Մեկնեցան նոր ժամադրութիւն մը տալով: Բարթող բարեկամ էր Ֆրանսուհիի մը հետ: Ուղղակի անոր տունը գնաց:

Դ.

Զարուհի կը շարունակէր պատմել ասոր ու անոր խնդուքը, Կիրակոսի երեսին տալով երէկուան անվայել ընթացքը: Անկողինին մէջն էր տակաւին, երբ մարդը եկաւ տուն, կէսօրուան ճաշին համար:

Ծխած ու մտածած էր ամբողջ առաւօտը: Մոռցած էր ճաշը: Ամուսինը գործի ըլլալէն ի վեր ծուլութիւն մը եկած էր վրան:

Վերջացնելով իր յանդիմանութիւնները՝ ելաւ հագուեցաւ, մինչ Կիրակոս կապը վառած՝ կերակուր կը պատրաստէր: Ու ըսաւ՝ ձայնը անուշցնելով յանկարծ, թէ ինչպէ՞ս մէկը գտած էր իր քրոջ աղջկան համար:

Կիրակոսի գոհունակութիւնը անսահման եղաւ: Անիկա ստիպուած էր ամէն ամիս գոնէ յիսուն Ֆրանք ճամբել իրենց այդ որբին, որ կը գտնուէր Մարսիլիա եւ որ տխուր, յուսահատական նամակներ կը գրէր շարունակ փափաքելով Փարիզ գալ:

Կիրակոս ձեւեց ծրագիր մը: Անիկա դիմեց նախ տոքթորին, որ շատ լաւ տեղեկութիւններ տուաւ: Կիրակոս փափաքեցաւ խկոյն աւելի մօտիկէն ուսումնասիրել իր ապագայ փեսացուն: Աւետիսն ու տոքթորը հրաւիրուեցան այնուհետեւ յաճախ: Զարուհի, որ ճաշ մը եփելու չէր գիջեր, կը պատրաստէր ճոխ ու մաքուր սեղաններ: Կիրակոս, որ դրամ չունէր, տարօրինակ հաճոյք մը կը ըզգար քանի առատ կը գտնէր սեղանին վըրայ ուտելիքը: Կինը բարի էր առնէ մը ի վեր: Կը կարէր իր մարդուն պատռած շապիկները, կը կարկտէր գուլպաները, կը զգուշանար կռիւէ: Անոնք չորսը միասին դուրս կ'ելլէին երբեմն: Տոքթորը ճաշարան կը տանէր զիրենք: Կը խմէին, կը գինովնային, կառք կը նստէին անոնք ու սինեմա կ'երթային կամ նուագով սրճարան մը:

Զարուհի շատ կը սիրէր նուագը: Տասը տարեկանին անիկա գիտէր նուագել մանտոլին եւ կը մասնակցէր երգեցիկ խումբի մը բոլոր հանդէսներուն: Անիկա ծանօթութիւններ ունէր Պէթհովէնի, Վակների մասին, ինչպէս անիկա իր որոշ եւ վճռական դատաստանները ունէր գրականութեան մասին: Ժամանակին ոտանաւորներ գրած էր ան եւ արտասանութիւններ ըրած: Աքսորին մէջ, հարուստ քիւրտի մը քով խնամակալ էր եղած: Գիտէր շարքիներ, ինչպէս գիտէր թըրքական պարեր եւ պորտ խաղցնել: Գիտէր ռուսական եղանակներ ու կովկասեան պարեր: Տոքթորը բերած ձգած էր իր ձայնագիրը: Զարուհի կը նուագէր ամբողջ օրը: Աւետիսին հետ կը պարէր սենեակին մէջ, մինչ Կիրակոսն ու տոքթորը կը վիճաբանէին քաղաքական գետնի վրայ, ուր անհամաձայն էին միշտ: Տոքթորը յանդուգն մեծամասնականի մը տեղ կ'աշխատէր անցնիլ: Հոն էր անոր շահի աղբիւրը: Իր բժշկական ընդունելութիւններու ժամէն դուրս կը զբաղէր ան խավիար ու ձուկ ծախելով: Իր ապրանքները կուգային Խորհրդային Ռուսաստանէն: Կ'երթար, ներկայ կ'ըլլար ան Խորհրդային բոլոր հանդէսներուն: Կիրակոս կ'աշխատէր քանդել անոր մէջ այդ սուտի բոյնը: Ըստ անոր, տոքթորը «պուրժուա» մըն էր մինչեւ ոսկորներուն ծուծը:

(Շար. 16)

(Շար. Ա. էջէն)

բերուած են, ոմանք քաշկռտելով, որովհետեւ ծոմ կը պահեն եւ տկար են, բայց եւ այնպէս իրարանցում, նախատինք, հայհոյանք, հարուած իրարու յաջորդած են, մինչ նախագահը փորձած է պաշարինը պահելով դատը վարել: Փարիզի Արդարադատութեան պալատին շուրջ եւ ներսը ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են:

«ՄԱԹԷՆ» Ուրբաթէն ի վեր լոյս չի տեսներ եւ հաւանական էր որ Երեքշաբթի իրիկուն տնօրէնութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկէր թերթը, քանի որ Ժ. Ֆ. Քահն նախքան առնելը կը պահանջէր որ բացը գոցուի: Տնօրէնը պէտք է մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն 6 միլիոն գտնէր...:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ Թիւ մէկ օրաթերթը՝ Լէ զ'էքօ ծախուեցաւ Փայէնշիըլ Թայմզի, ինչ որ աննախընթաց է ֆրանսական մամուլի պատմութեան մէջ, քանի որ առաջին անգամն է որ ֆրանսական օրաթերթ մը օտար հակակշռի տակ կ'անցնի:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ պիտի մասնակցի Սէուլի ողիմպիականներուն: Դեռ միայն Ջեխոսլովաքիա եւ Քուպա չեն տուած իրենց պատասխանը:

ՔԻՒՐՏԵՐ Կիրակի, կէս գիշերին յարձակում գործած են Իզմիրի Գանտըրա գաւառակին մէջ գտնուող գիւղաթերա–նոցի մը վրայ: Զէնքի ուժով չէզոքացուցած են սպաներն ու պահապանները, ապա հրացաններ, տարձանակներ առնելով խոյս տուած են: Նոյն գիշերը Պոլսոյ արուարձաններէն մէկուն մէջ ալ անծանօթներ սպաննած են ոստիկան մը ու անձ մը որ մատնած էր զիրենք, իրենց գտնըւած վայրը առաջնորդելով ապահովութեան ուժեր: Այս երկու արարքներուն հետեւած է երրորդ մըն ալ, որու ընթացքին երկու այլ անձեր դեղարանէ մը դեղեր ու վիրակապեր առնելով անյայտացած են: Իզմիրի արարքը պատճառ եղած է որ ապահովութեան ուժեր հասնին հոն, խիստ հսկողութեան տակ առնեն շրջանը: Դէպքին վայրը փութացած է նաեւ Ներքին նախարարը:

Ջինայթերանոցի կողոպուտին պատասխանատուութիւնը ստանձնած է ԹԻՔՔՕ կազմակերպութիւնը (գիւղացիական Թեւը Թուրքիոյ Մարքս – Լենինեան համայնավար կուսակցութեան):

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար, կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յունուարի վերջը:

LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Եւա Մկրտիչեան իր մօր՝ Աննա Գալֆայեանի ինչպէս նաեւ Աքաէսի եւ Երուանդ Յարութիւնեանի յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրէ Համազգայինի, 60–ամեակին առթիւ եւ 500 Ֆրանք Կապոյտ Խաչի լիբանանահայ աշակերտներուն (ընտանեաւ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Կապոյտ Խաչի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Աստուր Գարագաշեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Մինասեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Գարթալեանի եւ զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ – մօր, ընկերուհի՝ Ովսաննա Մինասեանի մահուան առթիւ:

ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

■

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԻՍ – ՔՈԹ Տ'ԱԶԻՒՐԻ

Նիսի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը ներկայիս կը ծանուցանէ ֆրանսահայ գաղութին, թէ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ, յառաջիկայ 1988 – 89 դպրոցական տարեշրջանին, պիտի սկսի գործել:

Առ այդ, Վարչութիւնը առ այժմ կը փնտռէ լաւագոյն թեկնածու մը՝ տնօրէնի պաշտօնին համար:

Կը սպասուի, որ սոյն թեկնածուն օժտուած ըլլայ հետեւեալ կարողութիւններով՝

ա.– Քաջածանօթ թէ՛ հայերէն եւ թէ՛ ֆրանսերէն լեզուներուն.

բ.– «Տիփլոմէ» ֆրանսական ազգային – ուսումնական հաստատութենէն. եւ ունենայ ֆրանսական քաղաքացիութիւն.

գ.– Որոշ տարիներու փորձառութիւն՝ պահանջուած պաշտօնին մէջ.

դ.– Որոշ գիտութիւն՝ Հայոց լեզուի, պատմութեան եւ գրականութեան մէջ.

Վարչութեան կը մնայ՝ թեկնածուներէն նախընտրելին հրաւիրելու իրաւունքը:

Անոնք, որոնք կը փափաքին ընդառաջել այս կոչին, կը խնդրուի անոնցմէ՝ գրաւոր կերպով միա՛յն, ներկայացնել իրենց խնդրագիրը՝ ուղղեալ հետեւեալ հասցէին, եւ ապա՝ տեղեակ դառնալու անհրաժեշտ մանրամասնութեանց:

Association Cultuelle des Arméniens de Nice
281, bld. de la Madeleine — 06000 NICE

ԿՐՕՆ. ԸՆԿ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Կնիք

Ի նպաստ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ–ի

ԳԻՍԱՆԻ Հայկական Թատրոնը
կը ներկայացնէ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ - 1987

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԼՈՒՍԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Եան'ց ակումբին մէջ,
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին

Մուտքի սակ՝ 75 Ֆր.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝

Եան'ց Ակումբ, 5, ավընիւ Ռէյ, 75014 Փարիզ, Հեռ.– 45· 89· 20· 48
Դպրոցատէր, 1, Պուլվ տիւ Նոռ, Ռէնսի, Հեռ. –43· 81· 01· 72

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ:
Մնջկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:
Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

La Section d'Alfortville de la Croix Bleue des Arméniens de France, met à la disposition des enfants un car pour se rendre à l'Arbre de Noël de l'Association à Paris, le dmainche 17 janvier. Le car partira de la Place Carnot à 14 heures. Le retour aura lieu vers 19 heures.

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ՍՐԱՖՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ
«Աւանդական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից
Ազգային Տան սրահին մէջ:

Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երախաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:
Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը կ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երախաներուն:

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին, Théâtre Municipal–ի մէջ:
Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:
Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «ԱՆԻ» մասնաճիւղը կը տօնէ աւանդական «Մանուկներու Օր»ը՝
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին,
SAINT MARTIN D'HERES — Salles des Fêtes — avenue Ambroise Croizat
Երգ — պար — արտասանութիւն — գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:
Կաղանդ Պապան իր նուէրներով պիտի ուրախացնէ ներկայ բոլոր մանուկները:
Ցատուկ յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն:

SOIREE
DANSANTE

NOEL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՃԱՇ
ԵՒ
ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շրջակայից Այնթապցիներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Եան'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14–րդ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ
նոր լոյս տեսած՝
«Լուացք Փռուած Տանիքի Վրայ»
հատորը:

Գեղարուեստական յայտագիր:
Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ ախորժաբերով):
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. –
47 – 70 – 07 – 25 եւ 47 – 70 – 27 – 66 թիւերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16·30, սովորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի օր, Յունուար 13, Ը. օր ծննդեան: Տօն Անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

Հինգշաբթի օր, Յունուար 14, – Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին: Այսօր՝ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ անուան տօնն է:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ բոլոր ննջեցեալներուն համար:

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԷՈՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ: Տեղի կ'ունենայ Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Ջամճըեանի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ. Միհրան Էլմայեանի:

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յաւերժացնելու հայկական այս աւանդութիւնը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր.:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
14
JEUDI
14 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.661

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNEE — No 16.661

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ — ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԱՅՆՔԱՆ ԼԱՒ ՉԱՆՑԱՒ

ԱՆԳԱՐԱ ՅՈՒՍԱԽԱԲ Է

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը որ մեծ ոգեւորութեամբ ընդունած էր Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցը, նուազ ոգեւորութիւն ցոյց տուած է հրաժեշտի պահուն, որովհետեւ Ֆրանսա ամբողջովին զօրավիգ չէ եղած Թուրքիոյ անդամակցութեան եւրոպական Հասարակապետութեան: Շեշտելով թէ Հասարակապետութեան կ'իյնայ հարկ եղած ատեն վճռել, ըսած է.— «Անմիջականին մէջ, պէտք է բարելաւել յարաբերութիւնները Հասարակապետութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ, 1963-ի դաշինքի շրջագիծին մէջ: Երկմագ քննարկուած է Ֆրանսայի զինավաճառքը Կիպրոսի, բայց Ժ. Պ. Ռեմոն դիտել տուած է որ նկատի առնելով Թրքական ուժերու գինումը կղզիին մէջ, այդ վաճառքը չէ խզած հաւասարակշռութիւնը:

Ասկէ զատ, առեւտրական եւ մշակութային գետնի վրայ, յարաբերութիւնները աւելի լաւ են: Ռեմոն յայտնած է թէ պիտի խօսի Կրթական նախարարին, որպէսզի ուսումնասիրուին «Թրքերէն լեզուի զարգացման պայմանները Ֆրանսայի մէջ»: Զինումի մարզին մէջ ալ, Ֆրանսա հարկ եղածը պիտի ընէ: Ռեմոն խոստացած է նաեւ պաշտպանել Թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքները Պուլկարիոյ մէջ:

X 1987-ին *Թուրքիա կոտրած է դրամահոսութեան բոլոր մրցանիշները.* 1980-էն *ի վեր, հասնելով* 59.2%:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԸԼ *կ'ամբաստանէ Իրաքեան գաղտնի սպասարկութիւնները, որոնք անցեալ տարի, մածունի մէջ մուկի թոյն դրած են եւ* 40 *քիւրտ ընդդիմադիրներու կերցուցած: Ոմանք մեռած են:*

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ *վիճակը միշտ հանելուկ է Ֆրանսայի մէջ: Կը խօսուի հաւասարակշռուած պիւտճէի մը մասին, երբ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ* 20 *միլիառ բացի խօսք կար: Սէկէն գոհ է, բայց թղթածրարը չի փակեր: Բարելաւումը հետեւանք է հիւանդութեանց նուազումին եւ տուրքերու մուտքի յաւելումին:*

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ *կուսակցական պատասխանատու՝ Ուսմանխոճաեւ ազատ արձակուած է իր պաշտօնէն: Ինք իսկ դիմում ըրած էր որ հանգստեան կոչուի:* 57 *տարեկան է: Կը կարծուի որ շնորհազրկուած է, քանի Կորպաչով ալ բուռն կերպով քննադատած էր, անցեալ տարի, իսլամի վերապրումը եւ կաշառակերութիւնը այդ հանրապետութեան մէջ:*

ԻՍՐԱՅԷԼԻ *գրաւած հողերուն մէջ, կացութիւնը միշտ ծանր է եւ ամէն օր պաղեստինցի նոր զոհեր կան: Իշխանութիւններն ալ վճռած են* 9 *Պաղեստինցիներէն չորսը արտաքսել անմիջականօրէն: Բայց զիրենք ընդունող արաբական երկիր չկայ: Տնտեսական տագնապն ալ կը ծանրանայ եւ գաղթակայանները սովի սպառնալիքի տակ են:*

ՓԱՐԻԶ - ՏԱՔԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՐՁ ՄԸ՝ ԱՆՅԱՋՈՂ

Փարիզ – Տաքար ինքնաշարժերու ռալին կը շարունակէ հետաքրքրել ժողովուրդը աւելի քան երբեք: Գոնէ այդպէս կ'ենթադրենք, երբ կը թղթատենք թերթերը որոնք սիւնակներ կը յատկացնեն ափրիկեան արշաւին: Արշաւ մը՝ որ, այս տարի ալ, կ'անցնի շատ դժուար հանգրուաններէ, թերեւս աւելի դժուար քան նախորդ ինը տարիներուն: Պատահեցան, առաջին օրերուն իսկ արդէն, աղէտալի արկածներ, մահեր:

Ծանօթ է որ երկու Հայեր, Ժաք Պօղեան եւ Արթիւր Յակոբեան, «Ֆրանս – Արմենի» ամսաթերթին կողմէ հովանաւորուած կառքով մը, Յունուար 1-*ին ճամբայ ելան, աւելի քան* 600 *մրցակիցներու հետ:*

Պէտք էր չափազանց լաւատես ըլլալ կարծելու համար թէ առաջին մասնակցութեամբ մը իսկ մեր անփորձ ազգակիցները պիտի կրնային շատ հեռու երթալ: «Յառաջ»ի ընթերցողները գիտեն որ չունեցանք այդ լաւատեսութիւնը:

Ափրիկեան առաջին հանգրուանին իսկ, շատ թիւով վարորդներ ստիպուած եղած են լքել մրցումը: Անոնց մէջ չէին Հայերը: Բայց յաջորդ քիլոմեթրերու ընթացքին, անապատին մէջ, աւազին վրայ, դժուարութիւնները, արկածները բազմացած են եւ, ինչպէս շատ մը ուրիշներ, հայ զոյգը եւս ստիպուած է դուրս մնալ արշաւէն:

Կրցանք քանի մը վայրկեան հեռաձայնով խօսակցիլ Արթիւր Յակոբեանի հետ: Ալժերիոյ սահմաններուն մէջ, երրորդ հանգրուանին, կառքը բռնկած է, արդիւնք՝ չափազանց տաքցած իւղին, քանի մը վայրկեանի մէջ հրոյ – ճարակ է եղած: Հանգրուանին վերջաւորութեան կը մնար 160 *քիլոմեթր: Կառքը ապահովագրուած էր: Վարորդները չեն վնասուած: Ունեցած են քանի մը դժուարութիւններ ալճերական տեղական իշխանութիւններուն հետ. բայց ամէն ինչ շուտով կարգադրըուած է եւ երկուքն ալ տուն վերադարձան Երկուշաբթի օր:*

Գաղափար մը տալու համար Փարիզ — Տաքար Ռալիին աւերին բնոյթին, ճշդենք որ, Ալճերիայ սահմաններէն անդին չանցած, մրցակիցներուն թիւը իջած էր արդէն 245-*ի*: 603-*էն* 245 ... *Միւսները, զանազան պատճառներով, ստիպուած եղած են լքել, փաստ տալով թերեւս որ ողջ – առողջ վերջ կուտան այս վտանգաւոր արկածախնդրութեան: Ինչ որ ըսել չէ թէ, յառաջիկայ տարի, պիտի չփորձուին վերստին մտնելու նոյն արկածալից մրցման մէջ...:*

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

SCOOP

Երանելի մը կայ Լոնտոն: Փրոֆէսէօր է եւ անդամ Մեծն – Բրիտանիոյ մարդաբանական կաճառին: Անո՞ւնը. – Յովհաննէս Փիլիկեան: Նման այցետոմս մը ենթադրել կուտայ որ մարդը լուրջ անձնաւորութիւն մըն է: Կամ գոնէ այդպէս պէտք է ըլլայ:

Ուրեմն, այս մեր փրոֆէսէօրը, քանի մը շաբաթ առաջ թղթակցութիւն մը ղրկած էր հայ մամուլին – նաեւ «*Յառաջ*»ի – հետեւեալ ցնցիչ խորագրով. – «*ՄԵԾԱԳՈՅՆ, ԵՐՋԱՆԿԱԳՈՅՆ, ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԼՈՒՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ*»: Կցուած երկտողով մըն ալ կը ճշդուէր՝ «...*բատ իս առաջին էջի նիւթ է*»:

Ի՞նչ է այս լուրը: Պատմենք, կարդացէք ու ... մի տարածէք: Ա. Աղանպէկեան Լոնտոն կ'երթայ, Հ. Մ. Մ. Նոր Սեբուլդ Մշակութային Միութիւնը, Նոյեմբեր 27-ին, ընդունելութիւն մը կը կազմակերպէ անոր ի պատիւ: Հոն խօսք կ'առնէ նաեւ խորհրդային տնտեսագէտը ու կը պատասխանէ հարցումներու: Մէկը կը վերաբերի Ղարաբաղի ու *բատ* մեր փրոֆէսէօրին Աղանպէկեան կուտայ խորագրով մատնանշուած՝ «Մեծագոյն, երջանկագոյն, հրաշափառ լուրը»: Բայց խօսքը տանք Փիլիկեանին. –

«Աղանպէկեան յանկարծ պայթեցուց իր եւ մեր հոգիներուն ռումբը ... ըսաւ, կան Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի հարցերը որոնք անշուշտ շատ պարզ են: Ստեղծած ենք տնտեսական մասնագէտներու club *մը որուն ղեկավարը ես եմ, եւ վերջերս նիստ մը գումարեցինք Ղարաբաղի մէջ եւ որոշեցինք որ Ղարաբաղի մարզի տնտեսական զարգացումը կարելի է միայն ու միայն ապահովել Հայաստանի տնտեսութեան հետ համատեղ եւ ուրեմն* որոշեցինք զայն կցել սովետական Հայաստանի», (*ընդգծումը՝ փրոֆէսէօր Փիլիկեանի կը պատկանի, անշուշտ*):

Հոգիները կ'ալեկոծուին (կրնայի՞ն չալեկոծուիլ), սրտերը կը թնդայ, ու մեր փրոֆէսէօրը քիչ մըն ալ թռիչք տալով իր գրչին կը շարունակէ.– «...*Այդ վայրկեանին ներկաները բախտաւոր վկաներն էինք պատմութեան իսկ ստեղծման: Մեր աչքերով կը տեսնէինք պատմութիւն ըստեղծագործող Վահագնի եւ Հայկի սերունդէն ծնած խորենացիական այս հայ հսկան փխրուն հոգիով...*»: Բայց սիրտը քիչ մը կոտրած է: Ղարաբաղը՝ եղաւ, իսկ Նախիջեւա՞նը՝ «*ախր Նախիջեւանն ալ մերն է*»: Հօս, «*Մեր հայ հոգիով փխրուն հսկան անոյշ ժպիտով մը կը պոռթկայ. – «Ես ալ կ'ուզեմ ... բայց կամաց-կամաց, մէկ անգամէն չըլլար...*»: Լաւ, թող այդպէս ըլլայ, համբերող ժողովուրդ ենք, քիչ մըն ալ կը համբերենք: Բայց, երեւակայեցէք, թէ ի՜նչ փորձանքէ մը փրկուեր ենք: Պահ մը մտաբերեցէք, եթէ Լոնտոնի Հ. Մ. Մ. Մշակութային Միութիւնը խելք ըրած չըլլար ճաշ մը տալ Աղանպէկեանին եւ մեր չար բախտէն Փիլիկեանն ալ հոն չըլլար, այս լուրը գաղտնի պիտի մնար Սփիւռքէն ... Ղարաբաղ:

Լոնտոնի մեր այս անգտանելի թղթակիցը ուրիշ համով – հոտով տողեր ալ ունի, բայց տասը էջ է եւ հարկ է կարճ կապել: Տանք սակայն վերջին եզրափակիչ մասը, որովհետեւ ներելի պիտի չըլլար մեր ընթերցողները զրկել նման chute-է մը. –

«Ժամանակին արեւմուտքի տնտեսագէտներ (Ֆրիտման, Հայէք, եւայլն) արժանացած էին Նոպէլեան մրցանակի: Կ'առաջարկենք որ սփիւռքահայ կազմակերպութիւններ պաշտօնական նամակներ գրեն Նոպէլեան մրցանակի կոմիտէին, առաջարկելու համար մեր ժողովուրդի փառք՝ Աղանպէկեանին ... Արարատ լեռան պէս հսկայ ... ան կրնայ օր մը Արարատը շալկել առանձինն»:

❦

Ու հիմա լրջանանք: Որովհետեւ մեր բուն ողբերգութիւնը հոս չէ: Ոեւէ մէկուն, թէկուզ փրոֆէսէօր, խելապատակէն բան մը կ'անցնի, կը նստի կը գրէ ու կը ղրկէ հայ մամուլին: Ողբերգութիւնը հոն է որ *ՏԳՈՂ* կը գտնուի: Այո՛: Թերթ կայ որ տպած է այս թղթակցութիւնը: Անո՞ւնը՝ *Մասիս*, թուականը՝ Յունուար 2, ո՞ւր կը հրատարակուի՝ Փասատինա: Եւ – խնդրեմ – կուսակցական օրգան է, ինչ որ ենթադրել կուտայ որ լուրջ պէտք է ըլլայ – գոնէ Լոնտոնի իր թղթակիցէն քիչ մը աւելի – բայց չէ: «*Մասիս*»ի խմբագրին համար բնական ու տրամաբանական է որ Ղարաբաղը լռիկ – մնջիկ Հայաստանի կցուի ու այս *սքուփը* գաղտնի մնայ մինչեւ այն օրը, երբ Աղանպէկեան, Լոնտոնէն անցած ատեն, ճաշի մը ընթացքին մտածէ՝ ալ ինծի չպահեմ այս լուրը, գոնէ այս մարդոց ըսեմ...:

Հիմա՛ կը մնայ յուսալ – բայց դեռ կարելի՞ է լաւատես մնալ – որ գոնէ արտատպող թերթ չգտնուի:

ԱՐՓԻԿ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ ԿԱՆ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԱՒՆԻՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԽՄԲ. – «*Թէրճիւման*»ի (Յունուար 11) արտայայտած դառնութիւնը ի լուր Ամերիկացիներու, որոնք Թուրքիա հրաւիրուելէ, ուտել – խմելէ ետք, կը համարձակին չհաւնիլ, մէկ կարեւոր հարցականի առջեւ կրնայ դնել Թուրքերը. – Տեղի՞ն է

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4 — 5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՑՈԼԱՑԱԾ ՄԵՏԱՂԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հին մետաղադրամները պատմաբան Խաչատուր Մուշեղեանի օգնած են աւելի ամբողջական պատկերացում մը ունենալու Հայաստանի պատմութեան մասին եւ լրացնելու անոր բազմաթիւ անծանօթ էջերը: Մետաղադրամները, ըսած է դրամագէտը, իբրեւ ինքնատիպ լուսանկարներ, առյաւէտ պատկերացուցած են պատմութեան որեւէ ակնթարթ: Օրինակ, դիդրախման՝ որուն վրայ պատկերացուած է հռոմէացի զօրավար Գերմանիկոսի կողմէ Հայոց Արտաշէս թագաւորի թագադրութեան հանդիսաւոր պահը: Գերմանիկոս յատկապէս այդ նպատակով անձամբ Հայաստանի մայրաքաղաքը ժամանած էր 18 *թուականին: Այդ դէպքին մասին պատմող մետաղադրամի վրայ կարելի է տեսնել Հայոց թագաւորին տարազը: Քանի որ Արտաշիսեան եւ Արշակունեաց հարստութիւններու թագաւորներու հագուստը չէ պահպանուած, ուրեմն այդ փոքր հետքը հիմք կը հանդիսանայ ազգագրական արժէքաւոր դատողութիւններու համար:*

Խաչատուր Մուշեղեան հետազօտած է հին արեւելքի դրամական շրջանառութեան մէջ եղած նմոյշները: Ան մանաւորաբար պարզած է Հայաստանի մայրաքաղաքի՝ Արտաշատի կողմէ մետաղադրամներու հատման փաստը, որոնք նախատեսուած էին ներքին առեւտուրի համար: Մինչ այդ հայկական ոչ մէկ քաղաք նշուած էր մետաղադրամներու վրայ, թէեւ մասնագէտներու ծանօթ է, թէ անոնք ուր կը կտրուէին: Սասանեան, արաբական, բիւզանդական հեքսակրամ – ները կողմնորոշիչներ կը հանդիսանան Հայաստանի պատմութեան համար: Երկու հզօր պետութիւններու՝ Բիւզանդիոնի եւ Սասանեան Իրանի միջեւ բզքտուող Հայաստանը դարեր շարունակ պայքարած էր իր անկախութեան համար: Գիտնականը կարեւոր աշխատութիւններ նուիրած է Հայաստան գտնուած դրամական գանձերու վերլուծումին: Մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ «Դրամական շրջանառութիւնը հին եւ միջնադարեան Հայաստանում» աշխատութիւնը: Իր հետազօտութեան համար «յենահիմք» հանդիսացած են Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ գտնուող տասնեակ հազարաւոր մետաղադրամներ:

ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԱՀԱԶԱՆԳ

Հայաստանի բնապահական հարցերուն մասին – օդի, ջուրերու ապականում, չոզարձակումի վտանգ եւայլն – շատ բան գրուեցաւ մինչեւ այսօր, գլխաւորաբար արծարծելով Հայաստանեան մամուլին: «Գրական Թերթ»ի մեզի հասած վերջին թիւէն ալ (Դեկտեմբեր 25) արտատպած էինք («Յառաջ», Յունուար 8), «Արմէնփրէս»ի կողմէ կատարուած հարցազրոյց մը, Հայաստանի վարչապետ Ֆ. Սարգսեանի հետ, այս հարցերուն մասին: Նոյն ցաւին յատկացուած են Հոկտեմբերի «Գարուն» ամսաթերթին քանի մը էջերը, ուր հանդէսին խմբագրութիւնը քով քովի բերած է այս մարզի պատասխանատու դէմքերէն խումբ մը, ու անոնց հետ քննարկած պարզուած կացութեան զանազան երեսակները: Այս դէմքերը հետեւեալներն են. – շրջակայ միջավայրի պահպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Հ. Թարջումեան, առողջապահութեան փոխ – նախարար՝ Ռ. Պօղոսեան, Ջրերեւութաբանական եւ բնական միջավայրի վերհսկողութեան վարչութեան (ՀՄՎՎ) պետ՝ Ժ. Աւետիսեան, Առողջապահական նախարարութենէն՝ Ա. Մայրապետեան, «Նաիրիտ»ի տնօրէն՝ Ս. Աստուածատրեան, ատոմային ելեկտրակայանի տնօրէն՝ Մ. Վարդանեան, Գիտութիւններու Ակադեմիայէն Ա. Գաբրիէլեան, բնական միջավայրի աղտոտուածութեան վերահսկողութեան կեդրոնի պետ՝ Ա. Շահմուրադովա, ատոմակայանի գլխաւոր բժիշկ՝ Պ. Դիլբարեան, Կիրովականի քիմգործարանի գլխաւոր ճարտարագէտ՝ Ա. Առաքելեան, Հրազդանի ցեմենտի գործատան գլխաւոր ճարտարագէտ՝ Ժ. Բուլով, Երեւանի առողջապահական կազմակերպութենէն՝ գլխաւոր բժիշկ՝ Ռ. Ադամեան, Կիրովականէն՝ գլխ. բժիշկի տեղակալ՝ Է. Եարալեան, մանկագէտ՝ Ռ. Մարտիրոսեան, Հրազդանէն՝ Շրջանային առողջապահութեան բժիշկ Հ. Կարապետեան:

Այս նիւթին, նախ կատարուած բարելաւումի աշխատանքներուն մասին ամփոփ տեղեկութիւն փոխանցած է Ժ. Աւետիսեան: Ան կը յիշէ «Նաիրիտ»ի եւ ալիւմինի գործատան փակուած քանի մը առաւել վնասակար արտադրամասերը, Երեւանի ու Կիրովականի ելեկտրակեդրոններու, Հրազդանի ելեկտրակայանի առանձին կաթսայատուներու շինութիւնը: Այս բոլորէն ետք պէտք կը զգայ աւելցնելու. – «չնայած այս ամէնին, հանրապետութեան խոշոր արդիւնաբերական քաղաքներում մթնոլորտային օդի մաքրութեան վիճակը մնում է անբաւարար»: Այս անբաւարարութեան պատճառ են «հնացած եւ չկատարելագործուած արտադրական գործընթացի շահագործումը»: Ասոր վրայ կ'աւելնայ նաեւ այն պարագան, որ անհրաժեշտ զտիչ ու փոշեծծիչ սարքաւորումներ ալ պէտք եղած ձեւով չեն գործածուիր:

Ապականութեան բարձր մակարդակի աղբիւրներուն անդրադառնալէ ետք, Ա. Շահմուրադովա կը յիշէ Երեւանի պարագան, որ «մտցուած է ամենաաղտոտ մթնոլորտ ունեցող քաղաքների ցուցակը»:

Ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ կատարուած այս հաստատումէն ետք ուշադրաւ է «Գարուն»ի միջամտութիւնը. «Նաիրիտ»ի արտանետումներով յառաջ եկած ապականութիւնը արդէն կը գերակշռէ ամէն օրինաչափ, իսկ «վթարային արտանետումների դէպքում միանգամից մթնոլորտ են նետւում այնպիսի քանակութեամբ կազեր, որ սմոգ գրանցելու համար ոչ մի տեխնիկական միջոց հարկաւոր չէ կիրառել: Բնակչութեան շրջանում սկսւում են շնչահեղձութեան սուր նոպաներ եւ աչքերի լորձնաթաղանթի բորբոքում»:

Ս. Աստուածատրեան այս տուեալները կը ջանայ արդարացնել, անդրադառնալով գործատունը քաղաքէն հանելու առաջարկին զոր՝ «մոդայիկ» կը գտնէ, եւ որ «վերջին տասը տարում երեւի տասը անգամ քննարկուել է». սակայն պէտք չէ յուսադրուիլ այս հեռանկարով, որովհետեւ մեծ ծախսերու կը կարօտի եւ առայժմ կարելի չէ իրագործել:

Իսկ արտանետումներու «բնական» քանակութիւնը չի կրնար մառախուղ պատճառել, այլ՝ այդ երեւոյթը կը յայտնուի միմիայն արկածներու պարագային: Իսկ «բնական» արտանետումները վնասազերծելու, պայթիւններու հնարաւորութիւնը կանխելու համար վերջին հնգամեակին 500 միլիոն ռուբլի ծախսուած է:

Տրուած այս բացատրութիւնը – ծախսուած գումարներու տարողութեամբ – չի գոհացներ սակայն Ա. Մայրապետեանը, որ կը բերէ այն լուսաբանութիւնը, թէ վերջերս շատ ղեկավարներ վերջին հինգ տարուան ծախքերը համեմատելով նախորդ 5 – 10 տարիներուն հետ հիանալի ցուցանիշներ ձեռք կը ձգեն, զոր կը վերագրեն մթնոլորտի մաքրութեան ասպարէզին մէջ կատարուած աշխատանքներուն: Մինչդեռ «Լռութեան է մատնւում այն ճշմարտութիւնը, որ այդ ծախսերը կատարուել են ոչ միայն և ոչ այնքան առողջապահական, այլ աւելի շուտ տեխնոլոգիական նկատառումներով . . .»:

Նկատի առած քննարկուած հարցին լրջութիւնը, բաւական ծանր են Ա. Մայրապետեանի հետեւեալ խօսքերը. –

«Չպէտք է մոռանալ նաեւ, որ արտադրութեան ղեկավարներն առաջին հերթին պատասխանատու են արտադրական պլանների կատարման համար, եւ բացի այդ, նրանց մի մասին էլ բնորոշ է քննարկուող հարցի մակերեսային ըմբռնումը: Պատշաճ մակարդակի վրայ չէ բնակչութեան առողջութեան հանդէպ նրանց պատասխանատուութեան զգացումը»:

Միշտ «Նաիրիտ»ի մասին է խօսքը, ու Ռ. Ադամեան ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այլ պարագայի մը, որ մինչեւ այսօր առողջապահական պահպանիչ գօտիի բացակայութիւնն է:

Այս բոլորէն աւելի ու աւելի շշմեցնող է սակայն այն կէտը որ կը մատնանշուի Ռ. Պօղոսեանի կողմէ. ան կ'ըսէ. – «հետաքրքիր է, որ աղտոտուածութեան ներկայ վիճակում միաւորման ղեկավարները կարողացել են գործարանի պլանները ընդլայնել: Այո, նախկին 75 հազար թոնի փոխարէն արտադրութիւնը պլանաւորում են հասցնել 100 հազարի»:

Այս յայտնութիւնը ինքնին լուսաբանող կը բացատրէ որոշ ղեկավարներու կեցուածքը, որոնք թերեւս որպէս արդարացում ներկայացնեն այն պարագան, որ «միաւորումը բուտադիենային կաուչուկով ապահովում է ոչ միայն մեր միութեան, այլեւ մի շարք սոցիալիստական երկրների պահանջները»:

Զրոյցի ընթացքին կը գծուի նաեւ ղեկավար որոշ դասակարգի մը պատկերը, ան, որ առանց իրապաշտ մօտեցում ունենալու հարցին, երեւոյթները կը ջանայ բացատրել երկրորդական պատճառաբանութիւններով. ինչպէս հոս, մէկդի թողած «Նաիրիտ»ի պատճառած ահաւոր ապականութիւնը, յանցանքը կը բեռցուի փոխադրամիջոցներու եւայլն: Ու այս կեցուածքը իր տեղին բնորոշումը կը գտնէ «Գարուն»ի իսկ կողմէ. – «մարդկանց ուշադրութիւնը կոնկրետ հարցադրումներից շեղելու փորձ»:

«Գարուն»ի զրոյցին Երեւանի յատկացուած առաջին բաժինը կ'աւարտի հետեւեալ կարծիքով. – «շատ աւելի ճիշդ կը լինէր, որ «Նաիրիտ»ի ղեկավարներն առաջին հերթին մտածէին իրենց արտանետումներից ձերբազատուելու մասին»:

*

Զրոյց — քննարկումի օրակարգին հետեւեալ նիւթը Կիրովականն է. քաղաք, որ՝ «մտցուած է ամենամեծ աղտոտուածութեան մակարդակ ունեցող բնակավայրերի առաջնակարգ ցուցակում»:

Ոչ միայն Կիրովականի, այլեւ ամբողջ Գուգարքի շրջանի մթնոլորտը կ'ապականեն քիմգործարանի թունաւոր արտանետումները: Իսկ աւելի մեծ վտանգ են անոր թափօնները, որոնք կը հաւաքուին քաղաքին մերձակայ ձորի մը մէջ: Ձորը երեք կողմէն պատնէշուած է բլուրներով, իսկ չորրորդ կողմը հողէ արհեստական պատնէշ մը կայ, որ կրնայ օր մը քանդուիլ, ու թափօններու թունաւոր, կիսահեղուկ զանգուածը կը հոսի քաղաք, վարակելով ամէն բան: Արդէն ներկայ վիճակին մէջ իսկ անբաղձալի այս զանգուածը ներծծուած է ընդերքի հողաշերտին կողմէ ու ստորերկրեայ ջուրերու մէջ գտնուած են որոշ հետքեր: Գործատան ղեկավարներու յայտարարութեան համաձայն դադրած է այլեւս թափօններու հոսքը այս աւազանը, սակայն ինչպէս կ'ըսէ «Գարուն»ի խմբագրութիւնը, «ո՞վ կը վստահեցնի, որ ստորերկրեայ ջրերին խառնուած թունաքիմիկատները չեն յայտնուի քաղաքի խմելու ջրի պաշարներում՝ առաջացնելով բնակչութեան զանգուածային թունաւորումներ . . .»: Ու մնացածը գուշակելու համար ոչ գուշակ ըլլալու պէտք կայ, եւ ոչ ալ մասնագէտ:

Հոս ալ, ինչպէս Է. Եարալեան կը մատնանշէ, 1980-ին արդէն որոշ բաժիններ փակելու որոշում տրուած էր, սակայն մինչեւ այսօր «մեծ ձգձգումներով կատարուել է այդ որոշման մի մասը միայն»:

Ռ. Մարտիրոսեան կը շարունակէ ախտաճանաչումն ու ներկայ տուեալներու շարայարումը. – «այս հարցի իրատապ լուծումը նշանակում է միայն նախապայմաններ ստեղծել առողջ ապագայի համար, փրկել քաղաքը կործանումից»: Առողջ ապագան ալ ծանօթ է որ տարբեր ուղի կը պահանջէ, «մինչեւ 2000 թուականը մելամինի արտադրութիւնը 400 թոնից հասցնել 5 հազարի» նման որոշումէ մը որ կը նախատեսուի գործատան կողմէ:

Այս բոլորին հետ նշել թերութիւն է նաեւ առողջապահական գօտիի մը չգոյութիւնը, գործատան վնասաբեր ազդեցութիւնը գոնէ որոշ չափով մը նուազեցնելու համար. ու Կիրովականի վերոյիշեալ գործատունը զետեղուած է ուղղակի քաղաքին մէջ իսկ, բնակչութեան դուռ դրացի:

Այս բոլորէն ետք, զարմանալի չէ այնքան, որ քիմգործարանի տնօրէնը ընդունած չըլլայ զրոյցի հրաւէրը :

*

Կիրովականին կը յաջորդէ Հրազդանի պարագան. ապականումի աղբիւրը զոյգ է հոս. ցեմենտի գործատունը, եւ պետական շրջանային ելեկտրակայանը:

Հ. Կարապետեան կը խօսի թուական տուեալներով. 1984-ին արձանագրուած փոշիի կուտակումները տասնապատիկ կը գերազանցէին թոյլատրելի չափը. յետոյ 1985-ին զետեղուած զտիչներու շնորհիւ արժէքները նուազած են, այսուհանդերձ, միշտ քանի մը անգամ աւելի մնալով թոյլատրուածէն: 1986-ի չափումները կրկին ցոյց տուած են թոյլատրելի արժէքներու տասնապատիկ գերազանցում: Գաղափար մը տալու համար այս «գերազանցում»ին մասին, ըսենք թէ թոյլատրելի 8960 միաւորի փոխարէն, մթնոլորտ արտանետուած նիւթի քանակը կը հասնի 448.000 միաւորի: Այս կացութեան մէջ մեծ դեր կ'ունենան գործատան զտիչները, որոնք յաճախ պէտք է նորոգուին, եւ որ կարելի չըլլալով շատ անգամ չեն աշխատիր: Եւ որովհետեւ հարց դրուած է գործատունը փակելու եւ տեղափոխելու, գրեթէ ոչ մէկ յատկացում կ'ըլլայ բնապահպանական մտահոգութեամբ: Արտադրութեան դադարեցումն ալ կը նախատեսուի 1995-ին, սակայն «դա դժուար լուծելի հարց է, քանի որ մեր արտադ – րանքը երկրին խիստ անհրաժեշտ է»:

Այսքանը, ինչպէս կ'ըսուի արդէն, բաւական է ցոյց տալու «հանրապետութեան մթնոլորտային աւազանի խիստ աղէտային վիճակը». ու աւելի ետք կարելի չէ հարց չտալ «Գարուն»ի զրոյցը վարող Ա. Գրիգորեանի հետ. «եթէ արտադրութեան ղեկավարները մատների արանքով են նայում բնապաշտպան միջոցառումներին, իրենց միակ գործը համարելով պլանների կատարումն ու արտադրութեան ընդլայնումը, ապա վերահսկող կազմակերպութիւնները ի՞նչ իրաւունքով չեն կատարում իրենց ֆունկցիաները»:

*

Գալով եզրակացութիւններու բաժնին, որ կը հետեւի կատարուած հրապարակումներուն, ամէնէն առաջ ըսուածը այն է որ «միմիանց մեղադրանքներ ներկայացնելը գործին ոչինչով չի օգնի»: Պէտք է բնապահական հարցերը համապատասխանօրէն ներկայացնել ամբողջ բնակչութեան հիմնարկ — ձեռնարկութիւններու ղեկավարներուն. պէտք է ապականումին մասին լուրջ ուսումնասիրութիւններ կատարել, որպէսզի անոնց տուեալներուն վրայ հիմնուին լուծումի որոշումները:

Լուծումներու մէջ անշուշտ մեծ բաժին մը ունին նոր զտիչ – մաքրիչ սարքաւորումները, որոնց համար մեծ յատկացումներ անհրաժեշտ են. պէտք է ուսումնասիրել արտասահմանեան ժամանակակից լաւագոյն սարքերը, որոնց շնորհիւ արտադրութիւնը կ'իրագործուի գրեթէ առանց թափօնի ու առանց վնաս պատճառելու շրջակայ միջավայրին: Պէտք է վերնան նաեւ արկածային արտանետումի հաւանական պատճառները:

Զրոյցի եզրակացութեան այս մասին մէջ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ նաեւ ատոմակայանի պարագան, որպէս բնապահական ապականումի կարեւոր աղբիւր: Անոր տնօրէնը՝ Մ. Վարդանեան կ'ըսէ թէ 1982-ին նոր չափանիշներ ստացուած են այս մարզին մէջ, որոնց «մեր ատոմակայանը չի համապատասխանում»: Սակայն, անոր իսկ հաստատումով, ատոմակայանը «բաւական անվտանգ է» եթէ միայն սպասարկող անձնակազմը աշխատի մեծ պատասխանատուութեամբ: Հոս, ան կը յիշէ 1982 Հոկտեմբեր 15-ի հրդեհը, որ սակայն պայթումներու տեղի չտուաւ «շնորհիւ անձնակազմի անձնուրաց գործողութիւնների եւ բարձր որակաւորման»:

Այս բոլորէն զատ ատոմակայանին ներկայացուցած կարեւորագոյն անպատեհութիւնը, անոր զետեղման վայրին ծայր աստիճան անյարմարութիւնն է: Այս անյարմարութիւնը գլխաւորաբար կուգայ այն իրողութենէն, որ ինչպէս կ'ըսէ ակադեմիկոս Ա. Գաբրիէլեան, «բնակչութեան 2 / 3-ը ապրում է Արարատեան գոգաւորութիւնում: Այստեղ է գտնւում նաեւ խմելու ջրի ողջ պաշարը: Ամենասեյսմիկ տարածքն է: Այստեղ են եղել ամենաուժեղ երկրաշարժերը Թ. (Դուին), ԺԹ. (Ակոռի) եւ Ի. (Երեւան, Լենինական) դարերում»:

Հոս յայտնուածը նման զրոյցներու ընթացքին ամէնէն նուազ ներկայացուած պարագան է մինչեւ այսօր. աւելի յաճախ կը խօսուի ելեկտրակայանին – յատկապէս արկածի մը պարագային – պատճառ դառնալիք վնասներուն մասին. սակայն երկրաշարժի հաւանականութեամբ սպառնացող վտանգը անհամեմատօրէն ծանրակշիռ հետեւանք կ'ունենայ, քանի որ մէկ թափով կը ջնջէ լայնատարած շրջանի մը բուսական ու կենդանական կեանքը:

Հաւանօրէն այս իսկ պարագան նկատի ունէր Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի փոխ – նախագահ՝ Ե. Խոջամիրեան, որ վերջերս մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին կը կատարէր հետեւեալ խոստովանութիւնը, որով եւ կ'եզրափակուի «Գարուն»ի զրոյցը. – «եթէ մենք ժամանակին ունենայինք այսքան ինֆորմացիա ելեկտրակայանների աշխատանքի մասին, երբեք չէինք համաձայնուի կայանի տեղի ընտրութեան հետ»:

Ա. Թ.

ԱՆԻԱԿԱՆ ԱՄԱՆՈՐ

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Լուր տուին Հայոց եւ Վրաց շահնշահ Գագիկին, թէ անեցիները Նոր տարուայ գլխին ամէն տեսակ խաղ են խաղում, ինքնակամ ու քմահաճօրէն ձգում կամ կարճեցնում են ամէնքին պատկանող տօնը: Մէկի համար Նոր տարին մի օր է տեւում, երկրորդի համար չորս, երրորդի համար՝ եօթ, չորրորդի համար՝ տասնեւչորս օր: Մէկը հարբում է օրերով եւ գիշերները ծնծղայ խփելով խանգարում խաղաղաբնակ հարեւանի քունը, միւսը, գլուխը գինուց կորցրած, ծակոտում է իր ու ազգականների մառանների բոլոր

հաղաղակները, յաջորդը դառնում է ամէն ինչի հակառակը:

Արքան հրաւիրեց Անիի երեւելիներին եւ խորհրդի նստեց իր ոսկեձեղուն դահլիճում: Այստեղ էին ամենալայն շուրջառ հագնող հայրապետ Սարգիս Սեւանցին, իմաստասէր Յովհաննէս Կոզեռնը, ճարտարապետ Տրդատը, զինուոր այր Գրիգոր Հնձանցին, երիտասարդ – իմաստասէր Գրիգոր Պահլաւունին, վերջինիս հօրեղբայր, զօրապետ եւ իշխանաց իշխան Վահրամ Գեղեցիկ Պահլաւունին:

– Նոր տարում մայրաքաղաքի կեանքը խաթարւում է, – ասում է Հայրապետը: – Համարեա մէկուկէս շաբաթով փակուած են մնում արհեստաւորաց տները, արտաքոյ անեցները դառնում են անպարծունեայ այրեր: Հայոց մատեններից պակասում է մի ամսւայ պաշար, դէ ո՞նց կարելի է վաթսուն օրւայ սնունդը խժռել տասը օրում: Շատակերութիւնը հալ ու մաշ է անում մարդու մարմինը, բազմացնում հիւանդութիւնները:

– Ինձ յուզում է ուրիշ բան, – իր խօսքն է ասում Յովհաննէս Կոզեռնը: – Մինչեւ վերջերս Հայոց քաղաքների մէջ Անին առաջինն էր իր հաճոյախօսութեամբ: Իսկ հիմա մեր մայրաքաղաքն է մուտք գործել հայհոյանքը, որի հեղինակները հարբեցողներն են: Ես պարտաւոր եմ յիշեցնել, որ հայհոյանքը ապականում է աւարչական ոգին:

– Եթէ մարդ միայն Նոր տարում պարապ մնայ տասը օր, – ասում է Տրդատը, – ապա յետոյ տարում նրա անպըտուղ ժամանակը կը կազմի մէկուկէս տարի: Այդպիսի մարդու հետնորդը կարող է դառնալ կատարեալ ծոյլ: Իսկ մի ծոյլն էլ բաւական է որ Անին եղծի իր դէմքը: Անիի քարգործների ու մնացած գործաւորների մէկ օրւայ արարածը հաւասար է ամէն ինչով զարդարուած մի պերճ տաճարի: Դէ հաշուիր, թէ քանի տաճար է կորցնում Անին:

– Անիշխանութիւնը գլուխ է բարձրացնում, – ասում է Գրիգոր Հնձանցին, – երբ Անիի արհեստաւորաց տներից մէկն իր գործն սկսում է առաւօտեան, միւսը կէսօրին, երրորդը՝ երեկոյեան, մինչդեռ մեր տներն իրար շարունակութիւնն են կազմում եւ մէկի անգործութիւնն անգործութեան է մատնում նաեւ հարեւանին:

Ամէնից թանձրն ու հակիրճը Գրիգոր Պահլաւունու խօսքն էր.

– Մարդու եօթ արժանաւորութիւններից մէկը չափաւորութիւնն է:

Վահրամ Գեղեցիկ Պահլաւունու խորհրդածութիւնը զօրավարական էր.

– Եթէ թուրը երկար մնայ պատեանում, ապա կը ժանգոտի եւ այլեւս դուրս չի գայ: Էլ ինչ զօրական՝ առանց զինախադի, զինաշարչի եւ զինապարի:

Գագիկ արքան լսեց բոլորին եւ նոյն օրն էլ հրովարտակ արձակեց, որով անիական Նոր տարւայ տօնակատարութիւնը ամէնքի համար սահմանում էր միայն մի օր:

Իտալահայ նամականի

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Հռոմէն ետք, 1987, Ապրիլ 4-ին, Վենետիկի մէջ եւս հիմնուեցաւ, Աւետիս Նազարեանի կողմանէ, Իտալիա – Խորհրդային բարեկամութեան միութեան ծոցէն ներս, «Կոստան Զարեան» Հայ Մշակոյթի Կեդրոնը, որուն նպատակն է մշակութային փոխ – յարաբերութիւններ ստեղծել Իտալիոյ եւ Հայաստանի միջեւ:

Ուրախութեամբ կ'արձանագրենք որ այս տասնամսեայ կարճ ժամանակուան ընթացքին միութիւնս ունեցաւ բեղուն գործունէութիւն մը: Յուլիս 19-ի եւ 20-ին, երկու օրով, Հայրենիքի «Հայրէն» երգչախումբին համար կազմակերպեց երկու համերգ, Վենետիկի եւ Մէսթրէի մէջ, որոնք շատ յաջող անցան: Կեդրոնին ջանքերով երգչախումբը իր 40 մասնակցողներով հիւրը եղաւ Վենետիկի քաղաքապետութեան:

Սեպտեմբեր 18-էն ի վեր (1987) – Կեդրոնը սերտօրէն կ'աջակցի Վենեթոյի Շրջանային վարչութեան եւ Իտալիա – Խորհրդային բարեկամութեան միութեան կազմակերպած «Հանդիպում Արարատի ժողովուրդին հետ» մշակութային ձեռնարկներուն: Այս առթիւ, Հոկտեմբեր 10-ին, Վենետիկի (Քա Ծուսթինեան) սրահին մէջ կազմակերպեց Երեւանի Մատենադարանի ձեռագիրներու մասին չահեկան դասախօսութիւն մը: Դասախօսեց Հայաստանի ձեռագիրներու գիտական բաժնի վարիչ՝ Պր. Վարդան Գրիգորեան: Դեկտեմբեր 3-ին, նոյն ծիրէն ներս, Մէսթրէի մէջ դասախօսեց Հայր Լեւոն Զէքիեան, նիւթ ունենալով՝ Հայ ազգին պատմութիւնը. դասախօսը գիտական տեղեկութիւններ տուաւ նաեւ Հայ Լեզուի մասին: Իսկ Դեկտեմբեր 9-ին, դարձեալ Մէսթրէի մէջ, երգահան Աւետիս Նազարեան դասախօսեց Հայ երաժշտութեան մասին: Դասախօսը ներկայացուց Հայ երաժշտութիւնը հեթանոսական շրջանէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը: Դասախօսութեան ընթացքին եղան ունկնդրութիւններ միջնադարեան շարականներէն, Սայաթ – Նովայէն եւ Կոմիտասի գործերէն: Տեղական մամուլը անդրադարձաւ այս դասախօսութիւններուն:

«Կոստան Զարեան» կեդրոնը կը ծրագրէ, 35 հոգինոց խումբի մը համար, այցելութիւն մը դէպի Մայր Հայրենիք: Մեկնում՝ Մարտ 31-ին: Վերադարձ՝ Ապրիլ 7-ին. մասնակցութիւն մէկ միլիոն 150 հազար իտալական լիրէթ:

Ինչպէս ամէն հայ գաղութ Վենեթոյի փոքրաթիւ հայութիւնն ալ իր կարգին իր դրամական օժանդակութիւնը պիտի բերէ Լիբանանի Հայութեան համար: Ուրախութեամբ կը տեղեկացնենք որ այս օրերուս Կեդրոնը ապահոված է արդէն կոկիկ գումար մը, շուտով Պէյրութի Հայ Օգնութեան Խաչին փոխանցելու նպատակաւ:

Մշակութային այս գործունէութեան կողքին տարիներէ ի վեր Վենեթոյի հայ գաղութը ունի նաեւ իր ամսաթերթը, «Ձայն»ը, որ լոյս կը տեսնէ հայերէն եւ իտալերէն լեզուներով: Թերթին խմբագրութիւնը կը վարեն տոքթ. Սուրէն Ծովիկեան, բժիշկ՝ Արթօ Քէօշէյեան եւ Պր. Մելքոն Սուքիասեան:

ԻՐԱԶԵԿ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՇԸ

Ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի ալ Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպեց Յունուար 6-ին, ճաշ մը՝ ի պատիւ երէցներու: Քանի որ օրը Զորեքշաբթի էր, կազմակերպիչները բարեդէպ գաղափարը ունեցած էին հրաւիրելու նաեւ Հայկազեան միօրեայ վարժարանին երախաները: Երկու ծայրագոյն սերունդներու միատեղ ներկայութիւնը խորհրդանշական հանգամանք մը կուտար հաւաքոյթին:

Բազմութիւն կար, ուրեմն, սեղաններու շուրջ, Հայ Տան սրահին մէջ: Եւ՝ ուրախութիւն ալ: Անգամ մը եւս, Տիկնանցին անդամուհիները ջանք չխնայեցին գոհացնելու համար երէց եւ մանուկ: Ցաջողեցան: Նախագահուհի Տիկին Մատըլէն Պասմաճեան եւ Տիկին Գեղանոյշ Գայթանճեան բարի գալուստ մաղթեցին ներկաներուն: Կը նախագահէր Նորվան Եպիսկոպոս:

Հրաւիրեալներուն մէջն էր կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետ, Կղեմէս Վրդ. Մալճեան: Իր խօսքին մէջ, մաղթեց որ կազմակերպիչ միութիւնը շարունակէ իր ազգօգուտ գործունէութիւնը եւ հասնի ուրիշ տարեդարձներու: Տիկնանց Միութիւնը աւարտեց արդարեւ, վերջերս, 10 տարիներու անընդհատ ներկայութիւն մը գաղութին մէջ, դառնալով տարուէ – տարի աւելի աշխոյժ եւ ձեռնարկու:

Այս միութեան գործունէութիւնը արգելք ալ չէ որ կանացի ուրիշ երկու կազմակերպութիւններ, Կապոյտ Խաչ եւ Կարմիր Խաչ աշխատին նաեւ Լիոնի մէջ: Արդէն այս երեք միութիւններուն միջեւ, տեղւոյն վրայ, կայ ընկերական մթնոլորտ մը, ինչ որ արդիւնաւէտ է միատեղ գործակցութեան համար: Ու այս կը պատահի երբեմն, ինչ որ շեշտեց Նորվան Եպիսկոպոս:

Եպիսկոպոսը յայտարարեց որ յառաջիկայ Սեպտեմբերին, շնորհիւ, մեծ մասամբ, Մարգարեան ամոլին, պիտի բացուի ամէնօրեայ մանկապարտէզ մը, Փափազեան մանկապարտէզը, առաջին քայլ մը դէպի նախակրթարանի մը կազմութիւնը, Եկեղեցւոյ եւ Ազգային Միութեան հովանաւորութեանը տակ: Նորվան Եպիսկոպոս տեղեկացուց, ուրախութեամբ, որ Ամենայն Հայոց Հայրապետը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի շքանշանը շնորհած է բարերար Պր. Մարգար Մարգարեանի:

Խօսք առին նաեւ Իսահակ Խչկր. Քհնյ. Հեքիմեան՝ որ վեր հանեց Նորվան Եպիսկոպոսի շինարար աշխատանքը Ռոն – Ալփ շրջանին մէջ եւ Ազգային Միութեան նախագահ՝ Պր. Ռիշար Կազարեան՝ որ ընդգծեց Իսահակ քահանայի անձնուիրութիւնը՝ ի սպաս ժողովուրդին:

Դպրոցին երախաները պարով եւ երգով, ծանօթ երգչուհի՝ Օր. Զուլեմեան երեք երգերով եւ Ռատիօ – Արմէնի-ի աշխատակիցներէն՝ Համօ Նաճարեան եւ Վարդան Քէչիշեան քանի մը զաւեշտներով յաջողեցան ստեղծել ուրախ մթնոլորտ մը եւ ծափահարուեցան:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«ՌԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԾԽԱԽՈՏ

– Բարի լոյս, հարեւան:

– Բարեւ, Ալեք, ինչպէ՞ս ես:

– Էհ, լաւ եմ: Մի ծխախոտ տուր:

Հարեւանը ծխախոտը տուեց նրան:

– Տնամերձում հազար գործ կայ, – շարունակեց ծխախոտ խնդրողը, – սխտոր պիտի ցանեմ, – եւ քայլեց դէպի հողամաս:

Զանցած կէս ժամ, Ալեքը նորից հարեւանի մօտ էր.

– Բոլորը ցանեցի, հիմա առու պիտի սարքեմ, – ասաց հարեւանին, – մի ծըխախոտ էլ տուր:

Հարեւանը ծխախոտատուփը պարզեց նրան:

– Վերցրու ինչքան պէտք է:

– Չէ՛, մի հատը հերիք է: Հիմա երեխային կ'ուղարկեմ խանութ, – ու, մի ծխախոտ վերցրած, նորից մտաւ տնամերձ:

Կէս ժամ անց նորից մօտեցաւ հարեւանին:

– Առուն էլ սարքեցի, – ասաց նա, – դաժան գործ է ... մի ծխախոտ էլ տուր, հարեւան: Հիմա էլ սո՛խ պիտի ցանեմ:

Դրկիցը ծխախոտատուփը նորից պարզեց նրան, իսկ երբ վերջինս նորից տնամերձ էր մտնում, կանչեց նրա ետեւից.

– Հարեւան, լաւ կ'անես սոխի փոխարէն ծխախոտ ցանես, ծխախոտ...:

Կ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԽԱՐԻՍԻԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Արդարեւ, հազիւ քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքի տէր՝ տոքթոր Ալեմտաղեան տէնտիի հակումներ կը մտնէր: Կը սահէր ամէնէն շքեղ հայկական պարտահանդէսներէն ներս, աշխատելով ինքզինքը դասաւորել բարձր շրջանակի մէջ: Կը խօսէր չափուած, ձեւուած, գրական լեզուով եւ ահաւոր սնօպիզմով մը: Կը նետէր, համոզուած՝ ընական է ինքն ալ, իր կարողութեան, իր հագուելու շնորհին եւ իր շարժումներու վսեմութեան, իր քաղաքավարութեան եւ կիներու սիրտը գրաւելու իր բացառիկ տաղանդին:

Առաւօտները կը պառկէր մինչեւ ժամը 11: Պանդոկին ծառան կը բերէր կարագ հացն ու քրէմը: Ծոյլ, ծոյլ ճաշելէ վերջ, կ'ելլէր, կը հագուէր բժամամ, կը ծըխէր իր սղնոց սիկարէթը, կը լուացուէր, կ'ածիլուէր, կը ծեփէր մազերը հոտաւէտ օծանելիքներով ու L'Humanité-ն ձեռքին կը մտնէր իր flirt-ը, ուր խեղճ ու կըրակ, օրուան հացի կարօտ հայրենակիցներ կը սպասէին իրեն: Տոքթորը անըդգայ ըլլալու չափ վաչխառու էր անոնց դէմ: Կ'երկնցնէր անոնց հիւանդութիւնը, կը խաբէր զանոնք:

Բակի վրայ նայող երեք սենեակնոց մութ յարկաբաժինի մը մէջ էր անոր նոր աշխատանոցը: Սենեակ մը վարձած էր ան հոն, հայ ատամնաբոյժէ մը, որ դիրքը շահած էր մէկ երկու տարուան մէջ: Ատամնաբոյժին յաճախորդները դարձան նոյն ատեն Ալեմտաղեանինը: Ասիկա տէր ու տիրականն էր հոն: Ատամնաբոյժը խեղօք ու լուռ, կլոր, գիրուկ ու բարի մէկն էր: Օրուան մէջ երկու ժամ հազիւ կը կենար հոն: Պայուսակը ձեռքին՝ կը շրջէր ան արուարձանէ արուարձան:

Տան բոլոր դռները բաց էին տոքթոր Ալեմտաղեանի առջեւ: Բայց ան իր հիւանդները կը սպասցնէր նըրբանցքին մէջ ու կը քննէր զանոնք սրահին մէջ, հին ոճով եւ հաստ ծածկոյթով մը պատըսպարուած երկայն աթոռի մը վրայ: Պատերէն կախուած օտար, թերեւս տան տիրոջ նկարները կը հովանաւորէին հոս, հին, մեռած օրերու շուքով մը: Երկու պզտիկ պատուհաններ կը թափէին փոխ լոյս մը, որ հիւանդներուն կուտար վհատութիւն եւ մահուան ճնշում մը: Պատուհաններուն միջեւ, դարձեալ ծածկոյթի տակ պահուած հնամեայ թիկնաթոռ մը, որուն ոտքերը կը հանգչէին թաւիշէ գոց կարմիր գորգի մը վրայ, որ ծածկած էր ամբողջ տախտակամածը: Տոքթորը իր դեղերն ու գործիքները կը պահէր դաճաճի պէս ծուռ ոտքերով եւ ցցուած փորով Լուի XIV հին զոմոտի մը մէջ: Հաստ թուղթ մը փռած էր վրան, պաշտպանելու համար զայն իր դեղերէն եւ իր պզտիկ ալքոլի պատրոյգէն որ կը ծառայէր այրելու՝ իր գործիքները որոնք Ռուսաստանէն, Պարսկաստանէն, Յունաստանէն անցած եկած էին հետը իրեն պէս խաֆած ու իրեն պէս սեւցած:

Սրահին ամէնէն մեծ տեղը կը բռնէր կլոր սեղան մը, որուն վրայ պատռած, մաշած սիկարէթներէն այրած թաւիշը կը կախուէր մինչեւ ետին: Սեղանին վրայ ֆրանսական զանազան օրաթերթերու եւ հինցած ամսագրերուն հետ միասին կային հայերէն թերթեր եւ հանդէսներ, «Բուժանք» եւ «Առողջ Կեանք», «Յառաջ» եւ «Մեր Ուղին»:

Սրահին քով պզտիկ սենեակ մը կար, ուր բժիշկը դնել տուած էր իր սեղանը: Ծանր հիւանդները պառկեցնելու մասնաւոր աթոռ մը, որ կը դառնար ամէն ուղղութեամբ եւ որուն վրայ կախուած էր ելեկտրական մեծ լոյս մը: Հոդ կը կատարուէին ելեկտրական ճառագայթներու վերջին մեթոտներուն համաձայն (որոնց հետեւած իսկ չունէր) բուժումները: Բայց պարապ կ'ըլլար ան՝ առհասարակ ու կը ծառայէր տոքթորին մտերիմներուն ընդունելութեան:

Հոն էր որ Աւետիս կուգար, կը նստէր ամէն օր, ձանձրացած քալելէն ու յոգնած՝ իր անգործութենէն: Կուգար՝ տոքթորին ամէնէն քիչ յաճախորդ ունեցած պահերուն: Զգայուն էր: Կուգար տոքթորին պնդումներուն անկեղծութենէն տարուած: Կուգար պարպելու իր սիրտը, որ կը լեցուէր ամէն գիշեր վտարանդիի յոյզերով եւ մղձաւանջներով: Կը խօսէր անընդհատ: Ու բժիշկը մտիկ կ'ընէր խորամանկ հեգնանքով մը, երեւելով հեզ եւ բարեհամբոյր:

(Շար. 17)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

(Շար. Ա. էջէն)

այսՏան ջանՏ թափել Թուրքն ու Թուրքիան ծանօթացնելու համար օտարներուն: Հարցը կարեւոր է, որովհետեւ աշխարհի մէջ, երկու տեսակ մարդ կայ՝ անոնք որոնց ի նպաստ է գիրենք լաւ ճանչնալը եւ ... միւսները :

Թուրքիա ծրագրուած գործընթացով մը հետամուտ է միջազգային շրջանակներու մէջ իր պատկերը բարելաւելու: Այս նպատակին համար Միացեալ – Նահանգներու Քոնկրէսի անդամներէն խումբ մը հրաւիրուած են Թուրքիա, որպէսզի տեղւոյն վրայ լաւագոյնս ճանչնան երկիրն ու ժողովուրդը: Այս խումբը բաղկացած էր յատկապէս Թուրքիոյ դէմ աննպաստ դիրքորոշումի տէր անձերէ :

Անոնք Թուրքիայէն մեկնելէ առաջ մամլոյ ասուլիս մը կազմակերպած ու խօսած են իրենց տպաւորութիւններուն մասին. ըսած են թէ ամերիկացի ժողովուրդը պէտք է աւելի լաւ ճանչնայ Թուրքիան. պէտք է լաւագոյն ձեւով ծանօթացնել այս երկիրը. բան մը, որ տակաւին պէտք եղած ձեւով չէ կատարուած :

Թուրք մամուլը արձագանգելէ ետք այս բոլորին, վերապահութեամբ հարց կուտայ, թէ հիւրերը նոյն կեցուածքը ցոյց պիտի տա՞ն երբ նաեւ իրենց երկիրը վերադառնան: Արդարեւ, գրեթէ նոյնաժամանակ, այլ Ամերիկացիներ – երկու ճարտարագէտ – որոնք Թուրքիա հրաւիրուած էին Քէօթահիայի արծաթագործութեան ճարտարարուեստի հիմնարկութեան մասնակցելու համար, աննպաստ արտայայտութիւններ ունեցած են Միացեալ – Նահանգներ վերադառնալէ ետք:

Անոնք Քոլորատոյի մէջ պատմած են իրենց տպաւորութիւնները, հեղինակի զօրաւոր չեշտով մը: Անոնք ըսած են, ի մէջ այլոց. – «Թուրքերը աչքըրաց մարդիկ են. փողոցի ամէն անկիւն կշիռքներով մարդիկ նստած են, որոնք տեղացին կը կշռեն 10, իսկ օտարականները 30 ոսկիի: Պանդոկ մնացինք, ուր գինը Թրքերէն գիտցողներու համար 10, չգիտցողներու՝ 13 տոլար էր: Թուրք կիները էշերու կը նմանին. Թրքական աւանդութեան մէջ կինը այնպիսի տեղ մը ունի, որ «կին» (ամուսին) եւ «էշ» բառերը շատ նման են իրարու (էշ եւ էշէք): Ժողովուրդը ամէն առաւօտ մզկիթէն ծաւալող աղաղակներով կ՚արթննայ. մզկիթներու բարձրախօսները կրօնքի կոչ կ՚ուղղեն բարձրաձայն: Թրքերէն լեզուն սերած է ֆրանսերէնէ եւ գերմաներէնէ: Պէտք է շատ սորվիլ ժամանակի վերաբերեալ բառերը. – «այսօր», «վաղը», «միւս օր», «թերեւս» կարեւոր բառեր են: Եթէ Թուրքը «միւս օրը» ըսէ, գիտցիր թէ այդ գործը ըլլալիք բան չէ: Թուրք ժողովուրդը Քորէայի մէջ մեծ քաջագործութիւն ցոյց տուած է ... ամէն անկիւն գինուոր լեցուն է. ճամբաներուն վրայ տասը քայլը անգամ մը զինուորներու խումբեր կան: Նշանաւոր են Թուրքիոյ բանտերը, այնպէս որ հոն մտնողը անգամ մըն ալ ոչ մէկ յանցանք կը գործէ կեանքին մէջ: Թուրք ճարտարագէտները լեզու չեն գիտեր. որպէս Ամերիկա ուսած ներկայացնելով մեզի օգնական ճարտարագէտներ տուին, որոնց մօրը, կնոջը կը հայհոյէիր ու միայն «Եէս սըր, եէս սըր» կը պատասխանէին» :

Այս վարկաբեկիչ ձեւերը մեծ զայրոյթ պատճառած են թէ՛ Քոլորատոյի մէջ ապրող Թուրքերու, եւ թէ Թուրք իշխանութիւններուն :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16·30, սովորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն :

ՆՈՒԷՐ

Ամանորի առթիւ, Պր. Պօղոս Թորոսեան 200 Ֆր. կը նուիրէ Լիբանահայ աշակերտներուն (տանել «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ուրբաթեան ընտանիքը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իրենց սիրելի ազգականին՝ Արթենիկ Փափազեանի մահուան առթիւ :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Սիրարփի Փափազեանի, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Միսաք Փափազեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փափազեանի, ինչպէս նաեւ Փափազեան ընտանիքի համայն ազգականներուն, Արթենիկ Փափազեանի մահուան առթիւ :

THEATRE ARMENIEN
KISSANI
présente
au profit de l'Ecole TEBROTZASSERE

Expédition
sur Ararat - 1987

DIAPORAMA
au YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 PARIS
TEL. : 45 - 89 - 20 - 48
Le Vendredi 22 janvier à 20h30 précises

ԵԱՆ'Ս ՔԼԷՕԲ
5, ave. Reille — 75014 PARIS

Շաբաթ, Յունուար 16,
ժամը 20·30–ին
ՀԱՅԿ. ԹԱՏՐՈՆ
ԳԻՍԱՆԻ կը ներկայացնէ

ՆՈՐԱՅՐԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ճաշ մը կը յաջորդէ ներկայացման :
Ճաշ եւ ներկայացում՝ 150 Ֆր. :
Միայն ներկայացում՝ 50 Ֆր. :
Արձանագրուիլ. – 45 – 89 – 20 – 48

SOIREE
DANSANTE

NOEL ARMÉNIEN

Réservez votre soirée du
Samedi 16 Janvier
pour le Dîner - Dansant du Noël arménien
organisé par la Section d'Alfortville
de la Croix Bleue
— animée par l'orchestre *Gaïdzags* —
Salle Voltaire à Alfortville
Réservations : 43 - 76 - 55 - 89
43 - 76 - 35 - 68

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԷՈՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ: Տեղի կ՚ունենայ Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ :

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Զամճրեանի :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ. Միհրան Էլմայեանի :

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յաւերժացնելու հայկական այս աւանդութիւնը :

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր. :

ՃԱՇ ԵՒ ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շրջակայից Այնթապցիներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Եան'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14–րդ :

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ

նոր լոյս տեսած՝

«Լուացք փռուած Տանիքի վրայ»

հատորը :

Գեղարուեստական յայտագիր :

Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (ըմպելիքով եւ աւորժարերով) :

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. –

47 – 70 – 07 – 25 եւ 47 – 70 – 27 – 66 թիւերուն :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ :

Մնջկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին :

Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով :

Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են :

La Section d'Alfortville de la Croix Bleue des Arméniens de France, met à la disposition des enfants un car pour se rendre à l'Arbre de Noël de l'Association à Paris, le dmainche 17 janvier. Le car partira de la Place Carnot à 14 heures. Le retour aura lieu vers 19 heures.

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ
«Աւանդական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից
Ազգային Տան սրահին մէջ:

Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երախաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ :

Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը կ՚այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երախաներուն :

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին, Théâtre Municipal–ի մէջ:

Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ :

Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ՚ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «ԱՆԻ» մասնաճիւղը կը տօնէ աւանդական «Մանուկներու Օր»ը՝

Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին,

SAINT MARTIN D'HERES — Salles des Fêtes — avenue Ambroise Croizat

Երգ — պար — արտասանութիւն — գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ :

Կաղանդ Պապան իր նուէրներով պիտի ուրախացնէ ներկայ բոլոր մանուկները :

Յատուկ յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le Samedi 23 Janvier
Stage de littérature arménienne

Sujet : Eghia et la littérature subjective
Conférencier : KRIKOR BELEDIAN
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines
de 14h à 18h
Frais de participation : 60 Frs. la séance

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունուար 20, ժամը 14·30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից՝ սրահին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ. – Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Նոր տարուան առթիւ հետեւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Գ. Էքինճեանէ 500 Ֆր., Տիկին Չէքեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Միսաքեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ն. Սանճեանէ 300 Ֆր., Տիկին Հիլտա Մամասեանէ իր մօր՝ Երանուհի Վարժապետեանի յիշատակին 200 Ֆր. :

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41+
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
15

VENDREDI
15 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.662
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.662

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՑԱ՛ՒԴ ՏԱՆԵՄ»

Առանց պատճառի չէ որ Հայաստանի ամէնէն աւելի կարդացուած հանդէսն է «Գարուն»ը. այս յատկանիշը կազմող ազդակներու միջեւ անոր «երիտասարդական» բնոյթին չափ եւ թերեւս աւելի, առկայ է ամսաթերթին ցոյց տուած մօտիկ շահագրգռութիւնը երկրին ու ժողովուրդին վերաբերող – ընկերայինէն մինչեւ բարոյական, նաեւ առողջապահական, բնապահական – զանազան հարցերու հանդէպ: Այսօր այս շարքին մէջ ամէնէն ծանր կշռողը բնապահական մարզն է. երկար ատեն յատկապէս Զ. Բալայեանի յօդուածներով հրապարակ իջած այս հարցը, վերջերս կը ներկայանայ նաեւ պաշտօնական, պատասխանատու անձնաւորութիւններու հետ կատարուած զրոյցներով, ինչպէս «Արմէնֆրէս»ի տեսակցութիւնները Ֆ. Սարգսեանի («Յառաջ», Յունուար 8), Կ. Դեմիրճեանի հետ:

Այս շարքին առաջին օրինակներէն մէկը կուտայ «Գարուն»ի Հոկտեմբերի թիւը. զրոյցի հրաւիրուած են տպականում պատճառող ձեռնարկութիւններու պատասխանատուներ, իշխանութեան ներկայացուցիչներ եւ գիտական մարզէն մէկը:

Թուական տուեալներով, առարկայական ձեւով մը հարցերու պարզաբանումէն զատ այլ բաներ ալ կ'ըսէ «Գարուն»ի զրոյցը: Բնապահական փորձանքը այսօր ծանօթ է քիչ կամ շատ, իր բոլոր տարածքներով. սակայն ինչ որ կը յայտնուի վերոյիշեալ զրոյցի ընթացքին, այլ բնոյթի կացութիւններ կամ խախտումներ են: Առանցմէ ամէնէն ուշագրաւն է բարոյական մարզը: Արդարեւ, ուրիշ պիտակի տակ զետեղել կարելի չէ օրինակ Նաիրիտի գլխաւոր տնօրէնին անպատասխանատու կեցուածքը, որով մինչեւ իսկ կը յանդգնի «մոդայիկ» որակել գործատունը փակելու կամ փոխադրելու առաջարկը: Իր այս ելոյթին վրայ հիմնուած ըլլար կարծես վարչապետ Ֆ. Սարգսեանի հետեւեալ գնահատումը. – «ձեռնարկութիւնների շատ ղեկավարներ պատշաճ կերպով չեն վերակառուցւում»: Միշտ նոյն մարզին ներկայութեան կը վկայէ բարելաւումի համար 500 միլիոն ռուբլիի յատկացումի խնդիրը վերջին հինգ տարուան ընթացքին: «Նաիրիտ»ի տնօրէնը հոս եւս կը շեղի իրականութենէն, պաշտպանելու համար արդարացումի իր թղթապանակը: 500 միլիոնի յատկացումը որպէս թէ կատարուած ըլլար բնապահական կամ առողջական նկատումներով: Իրականութիւնը աքօղելու այս ջանքն ալ կը հերքուի սակայն Առողջապահութեան նախարարութենէն Ա. Մայրապետեանի կողմէ. վերոյիշեալ յատկացումը ծախսուած է թէքնիք մտահոգութիւններով միայն:

Բարոյական խախտումներու շարքին են տակաւին, հակառակ այսքան աղմուկի ու խրախոյսի, գործատան պլանները ընդլայնելու ծրագիրներ, որոշ մասերը փակելու որոշումներու ձգձգումներ: Իսկ դժուար է ըսել թէ բարոյականի դրակա՞ն թէ բացասական երեւոյթ պէտք է նկատել այն, որ Կիրովականի քիմիական գործատան տնօրէնը մերժած է ընդունիլ զրոյցին մասնակցելու հրաւէրը...:

Հայաստանի ապականութեան հարցին երանգապնակը հարուստ է տարբերակներով. խնդրոյ առարկայ են բազմաթիւ բնավայրեր, վտանգներու, սպառնալիքներու նոր այլազանութիւն մը: Օդոլորտի ապականութեան քով ներկայ են թունաւորուած ջուրերը. երկրաշարժի մը բապառնալիքը ոչ միայն կ'ենթադրէ շէնքերու, ճամբաներու կործանում, այլ նաեւ Հայաստանցիին գլխուն կը փլցնէ մեծղի ատոմակայան մը:

Ու մարդ որքան ալ կարդացած, լսած ըլլայ այս մասին, առարկայական ամէն տուեալ կուգայ կրկին սարսափ առթել, որքան՝ ազէտի մը հաւանականութիւնը յուշելով, նոյնքա՛ն անդրադարձնելով պատասխանատուներու անբացատրելի կեցուածքին:

Այդ կեցուածքը ունի անշուշտ զինք կազապարող ազդակները. սակայն անոնց բացայայտումը հաւանօրէն անցնի ներկայ պատկերը աւելի եւս մռայլող հանգրուաններէ, որոնք ճգնաժամային հաշուեյարդարի մը վնասի մասը միայն հարստացնելու ատակ են:

«Ցա՛ւդ տանեմ» կը դոչէ Հայաստանցին այնքան անկեղծ, ինքնեկ շեշտով մը, երբ կը խօսի, այսօր, երբ ամէնաւեւ ցաւերու կուտակումը չըթայազերծուած փոթորիկի նման պայթած է ամբողջ ժողովուրդին գլխուն, ա՛ն պէտք է ունի «ցաւդ տանեմ» ըսողի մը:

Որմէ՞ սպասել շրջուած դերերու մինչեւ հիմա անտէր մնացած այս մասին սատանճնումը:

Ա. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11 — 12)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 51–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»ի խաղերու ժամանակացոյցը

ԵՐԹԻ ՇՐՋԱՆ

ՄԱՐՏ

7	Արարատ — Դինամօ Մինսկ
12	Արարատ — Ժալգիրիս
20	Լոկոմոտիւ Մ. — Արարատ
27	Զէնիթ — Արարատ

ԱՊՐԻԼ

9	Արարատ — Նեֆթչի
13	Արարատ — Դինամօ Մ.
18	Դինամօ Թ. — Արարատ
30	Արարատ — Դնեպր

ՄԱՅԻՍ

4	Արարատ — Շախտեոր
14	Չեռնոմորեց — Արարատ
27	Սպարտակ — Արարատ

ՅՈՒՆԻՍ

26	Արարատ — Կայրաթ
30	Արարատ — Տորպեդօ

ՅՈՒԼԻՍ

8	Դինամօ Կ. — Արարատ
12	Մետալիստ — Արարատ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ Պալեստիններէն եօթը պիտի կարենան Ֆրանսա վերադառնալ, ութ այլ արտաքսուածներ, որոնց մէջ 3 Թուրք (Քիւրտ) Սպանիա պիտի երթան: Ներքին նախարարութիւնը պատճառաբանեց իր այս յետ – քայլը՝ մարդասիրական նկատումներով: Կը թուի որ ասոնց ընտանիքներու կամաւոր ծոմը Փարիզ, Տիկին Միթերանի այցելութիւնը, նախագահին քանի մը բացայայտ ակնարկութիւնները ու նաեւ մեծամասնութեան ծոցն իսկ ծագած տարակարծութիւնները իրենց դերը խաղացին: Բոլոր անոնք որոնք այլ երկիրներու մէջ ալ դադրած էին անունդ առնելէ վերջ տուին իրենց շարժումին: Մուճահետիններուն համար յաղթանակ մըն է Խոմէյնիի դէմ:

«ՄԱԹԷՆ» չկրցաւ ելք մը գտնել եւ Չորեքշաբթի իրիկուն ստիպուեցաւ հաշուեյարդարի ենթարկել իր գործառնութիւնը: Հինգ օր է արդէն (Յունուար 8) օրաթերթը լոյս չէր տեսներ եւ տնօրէնութիւնն ալ գլուխը աջ – ձախ կը զարնէր գոնէ 6 միլիոն գտնելու համար, նախ պարտքերը մաքրելու նպատակով, որպէսզի կարելի ըլլայ երկու առաջարկներ ուսումնասիրել: Ծանօթ է որ գլխաւոր հետաքրքրուողն էր՝ Ժան – Ֆրանսուա Քահն (Էվէնըման Տիւ Ժէօտի) որ արդէն մէկ միլիոն տուած էր, բայց վերջնապէս տէր դառնալու համար, կ'ուզէր որ պարտքերը վճարուին: Թերթ մը մեռաւ: Եւ թերթի մը մահը, միշտ հարուած մըն է արտայայտութեան ազատութեան համար, ինչ հոսանքի ալ պատկանի: Ամիսներէ ի վեր է որ բաժնետէրերով, հանգանակութեամբ ընթերցողներու մօտ եւ բոլոր միջոցներով ջանք թափուեցաւ փրկելու համար թերթը, բայց չեղաւ: 65 հազար ընթերցողով թերթը չէր կրնար տոկալ: Հիմա, այլեւս խօսքը դատարանինն է եւ թերեւս, հոն, յաճախորդ մը յայտնուի:

ԻՍՐԱՅԷԼ չի մեղմացներ իր հալածանքը: Աքսորի դատապարտուած 4 Պաղեստինցիներ Լիբանան աքսորուեցան Չորեքշաբթի օր, մինչ դրաւեալ հողամասերուն վրայ իսրայելեան բանակը անխնայ կը շարունակէ գալումը: Զորս մեռեալ եւս կար:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ՝ ՅԱՋՈՂ ԵԼՈՅԹ ՄԸ

Ամավերջի դադարէն վերջ, Սէն–Թ'Անթուանի (Մարսէյլ) Հայ Մարզականը յաջող կերպով վերսկսած է ախոյենական մրցումները, Միջերկրականի պատուոյ դասակարգին մէջ: Յաղթած է Կափի 3 – 0–ով: Ալէն Դերձակեան եւ Վալանթէն նշանակած են կոլերը: Այս յաջողութիւնը որ անակնկալ էր, հայանուն ակումբը կը բարձրացնէ դասաւորումին 5–րդ աստիճանին վրայ:

Այս Կիրակի, Յունուար 17, Սէն – Թ'Անթուան կը խաղայ Մարթիկի մէջ: Այս վերջինն ալ դասաւորումին 5–րդ գիծին վրան է:

Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ, ստուճան մը վար դասակարգի մէջ, կը պայքարի վար չիջնելու համար: Կարտանի դէմ, վերջին պահուն, յաջողած է հաւասարեցնել արդիւնքը (1 – 1), շնորհիւ Խոլեանի նշանակած մէկ կոլին: Դասաւորումին վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ. կը մնայ միշտ վերջին:

Ռոն – Ալփ լիկին մէջ, դադարը կը շարունակուի. մրցումները կը վերսկսին Փետրուար 7–ին: Մինչ այդ՝ տեղի կ'ունենան յետաձգուած խաղեր: Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն — Տէսին ունի մէկ հատ միայն ետ մնացած մրցում:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, Վիէնի մեր խումբը հաւասար մնացած է Փիւզինյանի հետ (2 – 2) եւ երթ մրցաշարքէն վերջ, կը գրաւէ դասաւորումին 10–րդ տեղը:

Փրովանսի մէջ, առաջին դասակարգ, Սէն – Թ'Անթուանի պահեստին յաղթած է Մէրլանի՝ 1 – 0, իսկ Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ պարտուած է Վիվոյի՝ 5 – 0:

Պատանեկան ախոյենութիւններուն ի հաշիւ, նշենք Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսինի Քառէ եւ Մինիմ խումբերուն յաջողութիւնները: Այս մրցաշրջանին, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի պատանիները կը փայլին, մինչ երէցները տժգոյն են...

Փարիզեան շրջանին մէջ, Ալֆորվիլ եւ Իսի, իւրաքանչիւրը խաղաց երթ մրցաշարքին իր վերջին խաղը, առաջինը՝ յաջողութեամբ, երկրորդը՝ ակարօրէն: Երկուքն ալ մեծ յառաջդիմութիւններու պէտք ունին կարենալու համար հասնիլ իրենց նպատակին՝ որ է լքել նահանգային ախոյենութիւնները, վերելքով: «Յառաջ» տուաւ փարիզեան շրջանի արդիւնքները Երեքշաբթի օր:

Պուէնոս – Այրէսի Արմենիօ ակումբը կը շարունակէ իր տեղը պաշտպանել Արժանթինի բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Յաղթած է Պանֆիլտի 1 – 0–ով: 19 խաղերէ վերջ կը գրաւէր 12–րդ տեղը քսան մրցակիցներու միջեւ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ԱՌԱՆՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՉԻՔ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ»

ԿԸՍԷ Ժ. ՍՈՒՍԹԵԼ

Յունուար 14–ի «Ֆիկառօ»ի մէջ, ակադեմական Ժաք Սուսթել թրքանպաստ յօդուած մը ստորագրած է, որու մէջ կը բացատրէ թէ առանց Թուրքիոյ Եւրոպայի համար փրկութիւն չկայ: Խօզալի «չափաւոր» կուսակցութեան յաղթանակէն ետք, կը գրէ Սուսթել. – «Թուրքիա կրկին բռնած է բազմազան, արդիական եւ ազատական ժողովրդավարութեան ճամբան, անցեալին բացուած իր մեծ հիմնադրին կողմէ»: Թրքական քուէարկութիւնը շատ նշանակալից կը գտնէ ակադեմականը որ սարսափով կը մտաբերէ. – «Որքան մեծ պիտի ըլլար մեր մտահոգութիւնը եթէ ՕԹԱՆ–ի թրքական բերդը, պահակ՝ ցամաքամասին արեւելեան կողմը, նեղուցներու պահապան, Խորհրդային Միութեան դրացի 3000 քիլոմեթր սահմանով, իյնար Խորհրդային Միութեան ազդեցութեան տակ կամ խոմէյնիական տիպարի արինալի ինքնակալութեան մը մէջ»: Եւ այս «փորձանքները» որպէսզի չպատահին, Սուսթել կ'եզրակացնէ .– «Հարցումը զոր, մենք Եւրոպացիներս, մեզի պէտք է դնենք սա է. – «Մեր շա՞հն է որ Թուրքիա Հասարակապետութեան մէջ ընդունուի»: Պատասխանը, անշուշտ, այո՛ է»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԻՇԷԼ ՔԱՐԱՄԻՆՈՅԻ ՀԵՏ

Միշէլ Քարամինօ, 22 տարեկան, արուեստի եւ հնախուզութեան ուսանող, կրնար միշտ անծանօթ մնալ ոչ միայն Հայերուն, այլեւ Ֆրանսացիներու լայն զանգուածին, եթէ չըլլար եօզալի «ժողովրդավա՛ր» Թուրքիան: Արդարեւ, շնորհիւ Ատլանտեան Ուխտի անդամ այս «բարեխնամ» Պետութեան, Միշէլ Քարամինօ հանրածանօթ դարձաւ, ողբերգական պայմաններու բերմամբ: Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ Միշէլ Քարամինօ որ զբօսաշրջիկներու խումբ մը կ'առաջնորդէր արեւելեան – Թուրքիա, ձերբակալուեցաւ Յունիս 17–էն 18–ի գիշերը, Ուրֆա, ապա, փոխադրուեցաւ Տիարպէքիրի բանտը եւ դատավարութեանց յաջորդական յետաձգումներէ ետք, Հոկտեմբեր 5–ին առժամեայ ազատութեան վճիռ մը արժանացաւ եւ կեղծ անցագրով մը հասաւ Փարիզ: Դեկտեմբեր 7–ին, Տիարպէքիրի դատարանը 5 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Ֆրանսացին, որու թղթածրարը, դատախազին իսկ խոստովանութեամբ պարապ էր: Երիտասարդը, որ այսօր ազատ է իր հայրենիքին մէջ, չի զոհանար սակայն այս խախուտ կարգադրութեամբ եւ վճռած է մինչեւ ծայր երթալ, պահանջելով նախ եւ առաջ որ Տիարպէքիրի դատարանը հաստատէ իր անմեղութիւնը:

Միշէլ Քարամինօ Պրըթոն գիւղ մը կը բնակի իր ընտանիքին հետ եւ խմբագրատունը ժամադրուեցանք, Յունուար 5–ին, որպէսզի մեզի պատմէ թրքական իր այս ոդիսականը:

Դեռ նիհարակազմ – բանտը եղած շըրջանը մինչեւ 38 քիլօյի իջած է իր կշիռը – համակրելի երիտասարդ մըն է, որ մինչեւ այսօր չէ հասկցած թէ ի՞նչ փորձանք եկած է իր գլխուն: Եթէ վրդոված ու զայթակղած է թրքական մեթոտներուն դէմ, շատ ալ զառնացած է ֆրանսական պետական եւ մանաւանդ դեսպանական (Անգարա) իշխանութեանց դէմ, որոնց վարուելակերպը իրենց մէկ հարազատ քաղաքացիին նկատմամբ կը գէ կ'անցնի ամէնէն յոռետես ենթադրութիւնները: Զոհ, նախ իրեն ընկերացող Թուրք առաջնորդին մատնութեան, յետագային, ան զոհն է պետական շահերու, ֆրանք – եւթրքական յարաբերութեանց բարելաւման, հուսկ՝ առեւտրական պայմանագրերու:

Մեր հարցազրոյցը երկար տեւեց: Երիտասարդը պարպուելու անհրաժեշտութիւնն ունի: Նախ ուզեցինք որ ինքզինքը ծանօթացնէ մեր ընթերցողներուն:

= Ուսումս ըրած եմ Փարիզի արուեստի եւ հնախուզութեան էնսթիթիւն եւ երկու տարի է, առաջնորդ — դասախօս եմ Քլիօ կազմակերպութեան, որ մշակութային միութիւն մըն է եւ որու գլխաւոր ճամբորդութիւնները Թուրքիա կը կատար – ուին: Ութ – տասը անգամ գացած եմ արդէն, արեւմտեան թէ արեւելեան Թուրքիա: Այս անգամ, տարուան երկրորդ ճամբորդութիւնս էր: Անգարա հասանք Յունիսի սկիզբը եւ ճամբայ ելանք դէպի Տրապիզոն:

– Թուրքիան ձեզ կը հետաքրքրէ մասնաւորաբա՞ր:

= Թուրքիա բացառիկ երկիր մըն է հնախուզական դետնի վրայ, կարելի է 20 անգամ երթալ եւ միշտ նոր յայտնութիւններու հանդիպիլ: Այս անգամ ալ – Խաթամպուլէն անցանք Անգարա, ուրկէ ճամբայ ելանք մինչեւ Ուրֆա, ուր ձերբակալուեցայ Յունիս 17–էն 18–ի գիշերը:

– Թուրքերէն կը խօսի՞ք:

= Շատ դէշ:

– Այս ճամբորդութիւնը ուրիշ անգամ ալ կատարած էիք, ուրեմն նոյն մեկնաբանութիւննե՞րն են զորս կ'ընէիք:

= Գրեթէ, շրջանին ծանօթ եմ, 5–րդ անգամն է որ այս կողմերը կ'երթայինք:

– Հայկական կամ քրտական հարցերուն ծանօ՞թ էք կամ կը շահագրգռուի՞ք այդ հարցերով:

= Շրջապտոյտը զուտ մշակութային է, ուրեմն կը խօսիմ գլխաւորաբար պատմական վայրերու, հնախուզական հարցերու մասին: Անշուշտ հարցումներու կը պատասխանեմ, կարելի չէ որեւէ բան ըսել: Արդէն միշտ Թուրք առաջնորդ մը ունինք մեզի հետ, Պոլսէն սկսեալ:

– Հայ կա՞ր ձեր 20 հոգինոց խումբին մէջ:

= Ո՛չ, կրնայ պատահիլ, բայց ինծի երբեք չէ պատահած: Խումբիս մէջ, բոլորն ալ արդէն եկած էին Թուրքիա: Ոմանք 4 հոգի, երեք շաբաթ է հոն էին եւ շաբաթ մը սպասած էին մեր խումբին միանալու համար: Թուրք առաջնորդները ընդհանրապէս շատ ազնիւ եւ ձեռնհաս են: Այս մէկը ոչինչ գիտէր: Պէտք է ըսել որ այնքան խումբեր կային, որ արհեստով առաջնորդ չէր մնացած եւ այս մէկուն գործը չէր: Ոչ գիտէր թէ ո՞ւր կ'երթայինք, ոչ ալ իր պաշտօնին ծանօթ էր: Օրինակ դրամը իր քովն է եւ պէտք է թեքնիք հարցերով ինք զբաղի: Հետաձայնէ, ճաշերը ապսպրէ եւայլն, եւայլն: Ուրեմն սկիզբէն հարցեր ունեցայ հետը: Վերջապէս Յունիս 17–ին Ուրֆա հասանք: Հոն ալ ճաշի հարց ծագեցաւ: Քոլեռայի քանի մը պարագաներ կային եւ ճաշարանապետին հետ կարգադրած էինք, որպէսզի ճամբորդները իրար չանցնին, մասնաւոր ճաշացուցակ մը: Երբ, իրիկունը խումբիս հետ վերադարձայ, տեսայ որ ճաշացուցակը փոխել տուած է: Զհասկցայ պատճառը, հիմա, անշուշտ, կը հասկնամ, հետս խնդիր կ'ուզէր ստեղծել: Լաւ կը ճանչնայի պանդոկապետը, կրկին ճաշերը փոխել տուի եւ այն ատեն է որ պոռթկաց բարկութենէն եւ ըսաւ որ արդելք պիտի ըլլայ որ շարունակեմ Թուրքիա աշխատիլ: Ես ըսի որ յաջորդ օրն իսկ պիտի հեռաձայնէի իր տնօրէնին, որ նոր առաջնորդ մը ղրկէ:

– Եւ այդ գիշերն է որ պիտի ձերբակալուիք, ի՞նչ պատրուակով:

= Գաղտնի ոստիկաններ եկան եւ ըսին որ մինչեւ ոստիկանատուն ընկերանամ խումբիս մաս կազմող երկու ճամբորդներու անցագրերու ստուգման համար: Կ'ուզէին պարզապէս քննել, վստահ ըլլալու համար որ այդ երկու անձերը փնտռուած չէին Թուրքիոյ մէջ: Մինչ այդ միւս բոլոր ճամբորդներն ալ հաւաքած էին պանդոկին hոլին մէջ, անցագրերը առած: Ըսուած էր իրենց թէ հարցեր կան իրենց առած կարդ մը լուսանըկարներու վերաբերեալ: Յետոյ ըսին որ այդպիսի հարց չկայ, այլ երկու անցագրերու խնդիր է միայն: Զուզեցի ընկերանալ գիշերը, ուզեցի հեռաձայնել իշխանութեանց, տարկեցին թէ չեն ուզեր արգելք ըլլալ, բայց հեռաձայնը խանգարուած է: Խնդրոյ առարկայ երկու անձերն ալ պնդեցին, որ երթանք եւ կարգադրենք ժամ առաջ: Ուրեմն գացինք: Երբ հոն հասանք մեզ զատեցին, երկու անձերը յաջորդաբար հարցաքննուեցան ու պանդոկ վերադարձան: Կարգը ինծի եկաւ: Հարցուցին թէ ո՞ւր գացած էինք, ի՞նչ ըրած էինք, ի՞նչ էր գործս:

– Այս ամբողջը թրքերէ՞ն:

= Նիհաթ, Թուրք առաջնորդը, կը թարգմանէր, ես իրեն ըսած էի որ մեզի հետ գայ: Ընդհանուր ձեւով, պարկեշտօրէն կը թարգմանէր: Ես պատմեցի թէ ի՞նչ ըրած էի, ուր գացած էինք եւայլն: Մօտ ժամ մը պատմեցի: Եւ այն ատեն էր որ ոստիկանապետը ըսաւ ինծի որ ձերբակալուած էի: Հարցումներ ալ ըրաւ հայկական յուշարձաններու մասին, բայց շատ հեռու չգնաց: Ըսի թէ այս կամ այն եկեղեցին հայկական են, ի վերջոյ չեմ կրնար ըսել թէ մզկիթներ են: Արդէն զբօսաշրջիկական թրքական գրքոյկներուն մէջ ալ գրուած է: Այդ հարցումները շատ անոյշ – անոյշ ալ եղան: Ուրեմն, ըսաւ որ երկու օր խրատունք ունի գլխ վար դնելու եւ ոչ կրնամ հեռաձայնել ոչ ալ փաստաբան պահանջել: Օրէնքը այս է ըսաւ: Ու գլխ խցիկ մը տարին: Երբ մէկը սկսաւ հետս դէշ վարուիլ, ոստիկանապետը հասաւ եւ հրահանգեց՝ յատուկ վարուելակերպ, դէշ մի վարուիք: Յաջորդ օրը պանդոկէն ունեցած – չունեցածս առին, գլխաւորաբար ֆրանսական թուղթերս, նաեւ գիրք մը որ Քիւրտերուն կը վերաբերէր: Մինչ այդ խումբը պանդոկը վար դրուած է եւ արտօնութիւն չէ ունեցած հեռաձայնելու կամ որեւէ կապ հաստատելու: Թէեւ ձեւով մը յաջողած են հեռաձայնել եւ լուր տալ դեսպանատան եւ տնօրէնիս, Փարիզ: Բայց ոչ մէկը բան մը կրցաւ ընել, որովհետեւ իրենց ըսուած էր թէ բան մը չկայ, մէկ օրուան հարց է: Յաջորդ կէս օրէ ետք է, Հինգշաբթի, որ դատարանին ներկայացայ, մամուլ կար, նկարահանեցին զիս: Ուզեցի դատախազը տեսնել, մերժեց: Զիս կրկին պանդոկ տարին պայուսակս առնելու, բայց խումբէն ոչ ոքի հետ կըրցայ խօսիլ:

Ընդհանուր ջանք կը թափուի, ինչպէս կը շարունակէ պատմել Քարամինօ համոզելու շրջապատը: Պանդոկապետին, խումբին, ճամբորդներուն ապահովութիւն կը տրուի որ բան մը չկայ, ինքնութեան պարզ ստուգում մըն է եւ իրիկունը պիտի վերադառնայ ու միանայ իրենց: Իրականին մէջ, կրկին ոստիկանատուն կը տարուի ու ձեռքը թուղթ մը կը տրուի, որ իբրեւ թէ ազատ արձակման թուղթն է, մինչդեռ ժամէ ժամ կը հաստատուի հակառակը: Խումբը շարունակած է ճամբան ու Անգարա վերադարձին դեսպանատուն դիմած, հասկընալու համար թէ ի՞նչ պատահած է: Հոս ալ ապահովութիւն կը տրուի՝ «Բան չկայ, ամէն ինչ կարգին է եւ հաւանաբար ձեզի հետ օդանաւ առնէ»: Կը թելադրուի որ բան չըսեն եւ կը մերժուի իրենց վկայութիւնը: Այս իսկ պատճառով, յետագային Միշէլ Քարամինոյի հայրը կը ստիպուի Ֆրանսայի մէկ քաղաքէն միւսը երթալ, գտնելու համար զիրենք եւ առնելու իրենց վկայութիւնը: Յետագային հայրը ասոնց ճամբու ծախքն ալ կը վճարէ, որպէսզի Թուրքիա երթան եւ իրենց վկայութիւնը տան: Ուրբաթ իրիկուն Քարամինօ կը փոխադրուի Տիարպէքիրի բանտը: Բաց, մեծ ննջարանի մը վրայ խուցեր են, 20 հոգինոց, ընդհանուր կերպով շուրջ 200 բանտարկեալ: Բոլորն ալ Քիւրտ, անշուշտ: Բաւ սովորութեան կ'ածին: Հոն է որ հեռատեսիլէն եւ մամուլէն կ'իմանայ թէ ձերբակալուած է Թուրք առաջնորդին մատնութեան վրայ, իբրեւ մէկը որ հայկական եւ քրտական քարոզչութիւն ըրած է եւ թէ դատարան պիտի քաշուի ու կրնայ 5–էն 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Բանտը ամէն ինչ կարելի է ունենալ դրամով եւ հեռատեսիլն ալ բանտարկեալի մը կը պատկանի: Ֆրանսական իշխանութիւնները շատ կը մեղմացնեն կացութիւնը: Քարամինոյի ծընողքին ապահովութիւն կը տրուի որ բան չկայ եւ փրկագինի մը փոխարէն քանի մը օրէն ազատ կ'արձակուի: Տասը օր ետք է միայն որ փաստաբանի մը այցելու – թիւնը կ'ունենայ, Ի – Ա – Փէէն (Փարիզի Ապահովագրութեանց Միութիւն) ղըրկուած, որ ոչ մէկ բառ ֆրանսերէն գիտէ, բայց կ'ուզէ որ լիազօրագիր մը ստորագրէ եւ ան ալ ապահովութիւն կուտայ, որ բան չկայ թղթածրարին մէջ: Նաեւ հեռագիր մը կը ստանայ Անգարայի ֆրանսական դեսպանատունէն որ կը հաղորդէ փոխ – հիւպատոսին այցելութիւնը: Տիկին Ալիաքան (Ֆրանսուհի մը Թուրքի հետ ամուսնացած) կուգայ ու շատ ծանր կացութիւն մը կը պարզէ: Կ'ըսէ թէ Քարամինոյի խնդիրը ծանրակշիռ հարց մըն է, թէ ինք ալ շատ դըժուարութեամբ արտօնութիւն ստացած է զայն գինքը տեսնելու համար: Հայրը կը միջամտէ, որպէսզի սկսայի խոզանակը եւ լուացուելու իր իրերը, որոնցմէ զըրկուած է տասը օրէ, իրեն յանձնուին: Քանի մը օր ետք Անգարա կը հասնի հայրը, որ անմիջապէս Թուրք փաստաբան մը կը բռնէ եւ երբ կուգայ Տիարպէքիր տղուն կը հաղորդէ որ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 28–ին: Միշէլ Քարամինօ չի հաւատար որ իր հարցը դատական լուծում կը գտնէ: Գիտէ որ Թուրքերը պիտի չընդունին որ բան մը չկայ թղթածրարին մէջ ու հօրմէն կը պահանջէ որ մեռնողները չարժման մէջ դրուին: Ու Միշէլ Քարամինօ կը շարունակէ պատմել:

= Հայրս չորս օր մնաց: Ես ըսի որ մամուլի արշաւանք պէտք էր, բայց առարկեց որ Ֆրանսական դիւանագիտական շրջանակները չփման մէջ մտած էին իրեն հետ, ըսելով որ բան չկայ, լռութիւն պէտք է պահել եւ թէ իրեն հաւաստիք տուած էին որ Յուլիս 28–ին ազատ պիտի արձակուէի, պայմանաւ որ գաղտնի մնայ, չվիրաւորելու համար Թուրքերը, եւայլն, եւայլն: Մեկնած օրն իսկ իրեն ըսուած էր որ դատավարութիւնը տեղի պիտի չունենայ Յուլիս 28–ին, յետաձգուած է: Օգոստոս 25–ին դատավարութեան նիստը բացուեցաւ: Մինչ այդ, փաստաբանս մէթր Գադան քանի մը յօդուածներ հրատարակել տուած էր Թուրք թերթերուն մէջ: Երթալով ոճը փոխուած էր: Նոյնիսկ «Նոքթա» երկար յօդուած մը կը հրատարակէր Հոկտեմբերի վերջ, եւ Թուրք առաջնորդն ալ կ'ըսէր թէ ՄԻԹ–ը իրեն հրահանգած էր մատնութիւնը:

– Սկիզբը ըսուեցաւ թէ Հայ էիք եւ նոյնիսկ հեռաձայն բրի Թուրքիա հարց տալու համար թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ:

= Ա – Էֆ – Փէ–ի հեռագիր էր: Արդէն ուրիշ սխալներ ալ կային: Հոն կ'ըսուէր որ Կիրակի ձերբակալուած եմ, մինչդեռ Չորեքշաբթի գիշեր ձերբակալուած էի: Իմ ձերբակալութենէս երկու օր ետք, զօրավոր եվրէն հեռատեսիլէն ելոյթ մը ունեցաւ, գլխաւորաբար եւրոպական Խորհրդարանի քուէարկութեան դէմ, ուր կը շեշտէր թէ «նման քուէներն են որոնք պատճառ են ջարդերուն, ինչպէս վերջերս Մարտինի մէջ, որովհետեւ ատոնք կազմակերպուած են դուրսէն եւ փաստն ալ ունինք, դեռ նոր ձերբակալեցինք արեւմըտեան վտանգաւոր խռովարար մը, որ եկած էր բնակչութիւնները ապստամբութեան մղելու Թուրքերու դէմ»:

Միշէլ Քարամինոյի ոդիսականին շարունակութիւնը աւելի ծանօթ է: Պարզ է ինք լայն մանրամասնութիւններ կուտայ, գլխաւորաբար Ֆրանսական Պետական իշխանութեանց դիւանագիտական խաղերուն մասին, Անգարայի դեսպանին ապիկար ընթացքին: Այս ամբողջը առեւտրական կարեւոր հեռանկարներու պատճառաւ: Կը պատմէ դատավարութեանց ձգձգումներէ ետք, առժամեայ ազատութիւնը եւ կեղծ անցագրով մը մեկնումը, որ Ուէսթերնի մը համազօր է: Եթէ սակայն, այս ելքին կը հասնի, պատճառն այն է որ քոյրը այլեւս չուզեր հաւատալ տրուած հաւաստիքներուն եւ կ'որոշէ մեռնողները զօրակոչի ենթարկել, այլապէս կ'ըսէ Քարամինօ դեռ Տիարպէքիրի բանտն էի: Հոս հասնելէն ետք, կ'ընդունուի Շիրաքի կողմէ, որ նախապէս ալ հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է հօրը հետ եւ որու ընթացքին նախարարապետը բաւական պատկերալից ոճ ալ գործածած է եօզալի եւ Թուրքիոյ հասցէին: Այս խօսակցու – թիւնը ձայնագրուած է եւ Դեկտեմբեր 18–ի Ճումհուրիյէթի մէջ մաս մը հրատարակուած է, երկար յօդուածի մը մէջ: Թրքերէն թերթն ալ որոշ մասեր զանց կ'առնէ, ծանր գտնելով Շիրաքի կարգ մը ակօ արտայայտութիւնները Թուրքիոյ եւ անոր վարչապետին հասցէին: Քարամինօ, ինչպէս ըսինք սկիզբը, մինչեւ ծայրը կ'ուզէ երթալ: Կ'ուզէ որ Ֆրանսան ալ հաստատէ իր անմեղութիւնը եւ ինք չծառայէ ինչ – ինչ շահերու: Դառնացած է: Երիտասարդական ընդվզում մը կայ ներսը իր իսկ հայրենիքի ընթացքին հանդէպ: Ինչ կը վերաբերի թրքական բանտերուն, Միտնայթ Էքսփրէսէն ետք, ոչինչ կայ որպէս նորութիւն: Այդ ֆիլմէն ի վեր, կ'ըսէ չարչարանք չկայ օտարներուն դէմ: Ուրֆայի բանտը դըժոխային է, բայց Տիարպէքիրի պայմանները տանելի են եւ մանաւանդ ամէն ինչ կարելի է գնել: Կարգ մը տեղեկութիւններ հրատարակած էինք արդէն քաղելով թրքերէն թերթերէ, յատկանըշական էր գլխաւորաբար Հոկտեմբեր 15–ի «Ճումհուրիյէթ»ի յօդուածը («Յառաջ», Հոկտեմբեր 23):

Ահաւասիկ ամփոփ գիծերու մէջ, ինչ որ պատմեց մեզի Միշէլ Քարամինօ, որ ակամայ, ունեցած է ոչ միայն թրքական դառն փորձառութիւն մը, ինչ որ այնքան զարմանալի չէ, գոնէ մեզի համար, բայց շատ աւելի դառն ֆրանսական փորձառութիւն մը, որ ծանր կը կշռէ իր սրտին վրայ:

Ա. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՀԻՆ ՎԻՊԱՇԽԱՐՀԸ» ԳԻՐՔԸ

«Հայ հին վիպաշխարհը» խորագրուած է բանագէտ Սարգիս Յարութիւնեանի նոր գիրքը, որ լոյս ընծայած է «Արեւիկ» հրատարակչականը 50 հազար տպաքանակով:

Այս գիրքը շարադրելու ատեն հեղինակին նպատակը եղած է հատորի մը մէջ ամփոփել ու ընթերցողին ամբողջական պատկերացում տալ տարբեր աղբիւրներու մէջ ցրուած հայ հին առասպելներու եւ վէպերու մասին:

Մեր հեթանոս նախնիքները ունեցած են զարգացած դիցարանութիւն իրենց աստուածներով եւ անոնց մասին ստեղծուած առասպելներով ու զրոյցներով: Սակայն, դժբախտաբար, այդ հարուստ բանահիւսութենէն շատ քիչ բան պահպանուած է ու մեզի հասած: Պատճառը եղած է ոչ միայն այն՝ որ մեր նախնիքները հին ատեն չեն ունեցած գիր ու գրականութիւն, այլեւ առաւելաբար այն՝ որ նոր կրօնքը՝ քրիստոնէութիւնը, կործանելով հեթանոսական տաճարներն ու մեհեանները, արգիլած էր ոչ միայն հին աստուածներու պաշտամունքը, այլեւ անոնց մասին առասպելներն ու երգերը: Ու եթէ մեզի հասած են անոնց մասին փշրանքներ, զանոնք կը պարտինք մեր պատմիչներուն, որոնք աւանդած են որոշ բաներ իրենց մատեաններուն մէջ՝ յաճախ նպատակ ունենալով մերժել զանոնք: Շատ կը պարտինք մեր պատմահօր, որ իր մեծարժէք մատեանին մէջ խորունկ հետաքրքրութեամբ մը շատ թանկագին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ մեզի: Բայց եւ այնպէս Հայոց հին աստուածներու՝ Արամազդի, Անահիտի, Նանէի, Ամանորի եւ Վանատուրի, Սպանդարապետի եւ միւսներու մասին առասպելներ գրեթէ չեն պահպանուած: Երջանիկ պատահականութեամբ միայն մեզի հասած են Վահագնի մասին առասպելաբանական երգը եւ մէկ երկու զրոյց անոր ու Աստղիկ դիցուհիի մասին:

Ահա թէ ինչու հեղինակը իր շարադրանքի համար նիւթ ծառայացուցած է գլխաւորաբար պատմիչներ՝ Ագաթանգեղոսի, Փաւստոս Բիւզանդի, Մովսէս Խորենացիի, Սեբէոսի եւ Յովհան Մամիկոնեանի մատեանները, ինչպէս նաեւ աւելի ուշ շրջանի ժողովրդական բանաւոր աւանդութիւնները, մեր հերոսական դիւցազնավէպը, վիպերգներն ու զրոյցները: Ահա թէ ինչու գրքին հին առասպելներու բաժնին մէջ զետեղուած են ոչ միայն այդ շատ կարեւոր նիւթերը, այլեւ նոյնիսկ նոր շրջանին ժողովուրդէն գրի առնուած բնութեան երեւոյթներուն, երկնային լուսատուներուն, բոյսերուն ու կենդանիներուն վերաբերող առասպելաբանական զրոյցներ: Եւ հակառակ շատ ուշ շրջանին գրի առնուած ըլլալու հանգամանքին, անոնք իրենց մէջ շատ բան պահած են հնագոյն շրջանէն եւ կարեւոր աղբիւր կը հանդիսանան:

Բնոյթով առասպելներուն կը յարին գրքի «Հերոսներ» բաժնին մէջ զետեղուած վիպական զրոյցները, որոնց մեծ մասը կամ հնագոյն աստուածներ են, ինչպէս Արա Գեղեցիկ կամ Անգեղեայ Տորք, կամ ալ՝ աստուածացած նախնիքներ՝ Հայկ ու Արամ: Անոնց մասին զրոյցները եւս շատ հին են եւ պատմական երկար ճամբայ կտրած են, կապուած վաղնջական դէպքերուն, դեռեւս խոր հընադարուն չափով մը գրական մշակման ենթարկուած զուսաններու եւ պատմողներու կողմէ՝ դառնալով փոքրիկ վէպեր: Մեր պատմիչները գիմելով անոնց՝ իրենց մատեաններուն մէջ օգտագործած են իբրեւ վաղնջական ժամանակներու աղբիւրներ: Ըստ գիրքի հեղինակին, հընագոյն առասպելներու բացայայտ հետքեր պահպանուած են Հայոց արքաներ Տիգրանի, Երուանդի, Արտաշէսի ու Արտաւազդի մասին վիպական զրոյցներու մէջ, որոնք իրենց ժամանակին իրարու յարած են, շաղկապուած միմեանց, կազմելով վիպական ամբողջութիւն մը, կոչուելով «Վիպասանք» կամ «Երգի վիպասանց»: Այս ալ մեր առասպելաբանական վէպն է, որ բաղկացած է երկու հիմնական մասերէ՝ Տիգրանի եւ Արտաշէսի վիպաշարերէ: Իսկ այս վիպաշարերը իրարու կը միացնէ վիշապներու հետ ամբողջական աստուծոյ պայքարի հնագոյն առասպելը:

Մեր հնագոյն վէպին մէջ հին Հայոց թագաւորներու, յաճախ նաեւ պատմական իրական արարքներու հետ միաձուլուած եւ, բնական է, որոշ ձեւափոխումներու ենթարկուած են վիշապամարտիկ աստուածներու եւ դիւցազուններու առասպելաբանական որոշակի յատկանիշներ ու արարքներ: Սակայն այս բոլորով հանդերձ «վիպասանք»ը մեր վաղնջական վէպ – դիւցազնավէպն է, իր պատմական միջավայրով ու հերոսներով եւ այդ հերոսներու շատ ցայտուն ազգային շահադրդութիւններով:

Մեր հին առասպելներուն մէջ, որոնք մեզի հասած են գրաւոր աւանդութեամբ, հին աստուածներէն ու դիւցազուններէն շատեր դարձած են Հայոց նախնիքներ ու թագաւորներ, որոնք օտար բռնակալներէ պաշտպանած են իրենց հայրենիքն ու ժողովուրդը: Հոս ոչ միայն մեծ տեղ կը տրուի արդար կռուին, այլեւ՝ անոնց պարտադիր յաղթանակին: Ահա թէ ինչու հնագոյն շրջանէն այս գիծը կ'անցնէր յետագային ստեղծուած ժողովրդական վէպերուն, կը դառնար սկզբունք ու գաղափար, կը դառնար հայրենասիրական գաղափարախօսութիւն՝ յանուն բնիկ ու սեփական հայրենիքի, յանուն ինքնուրոյն պետականութեան, յանուն ժողովուրդի ազատութեան ու անկախութեան:

Հին վէպի այս գիծերը կարմիր թելի նման կ'անցնին նաեւ աւելի ուշ շրջանին ստեղծուած «Պարսից պատերազմ» եւ «Տարօնի պատերազմ» վէպերուն: Եւ եթէ յետագայ դարերուն ստեղծուած «Պարսից պատերազմ» վէպի պատմական հիմքը կը կազմեն Հայոց երկրի՝ Սասանեան Պարսկաստանի դէմ մղած երկարամեայ պատերազմները իրենց արքաներով (Խոսրով, Տրդատ Մեծ, Խոսրով Կոտակ, Տիրան, Արշակ, Պապ, Վարազդատ) եւ հայրենապաշտ սպարապետներով (Վաչէ, Վասակ, Մուշեղ եւ Մանուէլ), ապա «Տարօնի պատերազմ»ը կ'ընդգրկէ Ե. – Է. դարերը: Այս շրջանին է, որ Մամիկոնեան իշխանները իրենց ապստամբական ելոյթներուն մէջ հերոսական պայքար կը մղէին Պարսիկներու դէմ:

Գիրքը ունի ոչ միայն գիտական բարձր մակարդակ, այլեւ, շարադրուած ըլլալով գրաւիչ ու մատչելի լեզուով, մեծ չափով կը նպաստէ պատանիներու հայրենասիրական դաստիարակութեան: Հատորը լոյս տեսած է Ֆելիքս Գուլանեանի չքեղ նկարազարդումներով:

ԳԷՈՐԳ ԴԵՐԻՐԿԵԱՆ

ԸՆԹԱՑՔ – ԱՐՈՒԵՍՏԻ

«Աշխարհի Մշակոյթներու Տուն»ը Խորհրդային Միութեան արուեստի հաղուագիւտ մարդերու ներկայացումի իր ծըրագրով Յունուար 25–էն 31, կը կազմակերպէ Կովկասեան պարի ու երաժշտութեան երեկոներ: Այս յայտագրին կը մասնակցին երեք երկիրներէ — Հայաստան, Տաղըստան, Վրաստան — երգիչներ, նուագախումբեր, պարախումբեր:

Հայաստանը կը ներկայացնեն մենակատար մը ու ժողովրդական մեղեդիներու «Ղազարեան» նուագախումբը:

Ելոյթները տեղի կ'ունենան ամէն օր ժամը 20.30–ին, իսկ Կիրակի 17–ին՝

Théâtre de l'alliance
101, boulevard Raspail, Paris

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՈՒԻՉՔՆԵՐ
Հեղինակ՝ ՊԱՐՈՅՐ Զ. ՄԱՍԻԿԵԱՆ
Գահիրէ, 1987

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ուիլշըր Իպէլ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է արուեստագէտ Սարգի Մուրատեանի երաժշտական, բանաստեղծական եւ ֆիլմարուեստի մարզերէ ներս 40–ամեայ եւ 25–ամեայ գործունէութեան նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէժի: Ներկայ եղած են 1500 հոգի: Յայտագրին մասնակցած են երգիչներ Տիգրան Պէզիրկանեան, Րաֆֆի Խարատեան Ճորճ Պաղտոյեան, Կարպիս Տաքէսեան, Յովիկ Գըրիգորեան, Յովիկ Կրիկորեան, Յարութ Փամպուքճեան, Մաքսիմ Փանոսեան, Արաքսեայ Վարդերեսեան եւ Մարթէն Եօրկանց, որոնց ընկերացած է «Փէփ–ֆիք» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Ժագ Գոճեանի: Հանդիսավարը՝ Նուպար Գոնսթանթեան, ներկայացուցած է Սարգի Մուրատեանի կենսագրականը, անդրադառնալով անոր երաժշտական յօրինումներուն, հայկական կարգ մը շարժանկարներու պատրաստութեան եւ Լոս – Անճըլըսի հեռատեսիլի հայկական յայտագրի սփռումներուն: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած է Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէժի նախագահ տօքթ. Կարպիս Տէր – Եղիայեան: Ցուցանուէրներ յանձնուած են մեծարեալին: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Սարգի Մուրատեան:

**

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ «Կարօ Սողանալեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Մ.–ի Տիկնանց Միութեան: Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան 100–ամեակի ձեռնարկներու շրջագիծին մաս կազմող դասախօսութեան նիւթը եղած է «Հայ կնոջ դերը ազգային ազատագրական պայքարին մէջ»: Դասախօսած է Տիկին Շուշան Վարդանեան – Մոլոյեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Արաքսի Շնորհաւորեան (արտասանութիւն) եւ Վիքթորիա Սեւտայեան (երգ): Փակման խօսքը արտասանած է Վ. Կէտէրեան:

**

ԹԵՀՐԱՆԻ «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. Բոլատեանի: Այս երեկոյթով վերջ գտած են մեծարեալին քահանայական ձեռնադրութեան 50–ամեակին եւ «Ալիշան» դպրոցի 25–ամեակին նուիրուած ձեռնարկները: Խօսք առած են Իրանի հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Վարդան Եպիսկոպոս Թէքէեան, Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան և Իրանա – Հնդկաստանի Հայոց առաջնորդ Կորիւն Արք. Պապեան: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԽԱՐԻՍԻԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Աւետիս զաւակն էր Թրքախօս Անկարացիի մը: Պզտիկ տարիքէն ամերիկեան դպրոց մը դրած էին զինքը, նկատի ունենալով հեռաւոր ապագայի մը պատկերը, որ կ'իրագործուի իրապէս, զինադադարէն անմիջապէս վերջ: 1918–ին մինչ աքսորէն, անապատներէն դարձող պատանիները կը դառնային դպրոց, Աւետիս մեկնեցաւ Պոսթըն, ուր հինէն հօրեղբայր մը կար, որ սուրճի գործ կ'ընէր: Քանի մը տարի հանդուրժեց անոր տուած չարչարանքին, մինչեւ որ ի վիճակի եղաւ ժամագործի մը քով մտնել եւ աւելցուցած դրամով ծնողքը բերել տալ: Անոնց գալէն ու տուն շինելէ վերջ, Աւետիս հետեւեցաւ գիշերային դասընթացքի, օգտուեցաւ պարապ ժամերէն ու Կիրակի օրերէն անդամագրուելու զանազան քլըպներու եւ մասնակցելու բէճիսի, ֆութպոլի, սուսերամարտութեան, նաւարկութեան, երգի, բանախօսութեան, հայրենակցական միութեան, նկարչութեան, ազգային եւ ամերիկեան հանդէսներու, պարերու, վիճելով, ճառելով, լըսելով շարունակ, թղթակցելով, բարեկամութիւն հաստատելով ամերիկացի ուսանողներու եւ ուսանողուհիներու հետ:

Արմատներ նետած էր Աւետիս ամէն դի: Կը հաշուէր բոլոր օգուտները, իր ապագան կերտող բոլոր ազդակները, մէկէն առնելիք պիհոլոժիի քանի մը ծանօթութիւնները, միւսէն առնելիք ֆիլոզոֆին եւ բէոլօժին: Կը կոխէր գլուխը ամէն բանի մէջ: Անսահման էր անոր հետաքրքրութիւնը: Անհուն էր ծարաւը ապուոր ապագայի մը, որուն կը ձգտէր, որուն համար կ'աշխատէր ամէն վայրկեան:

Կը հետեւէր քաղաքականութեան: Կուտար մանրամասն կարծիքներ, կ'ընդգըծէր Ֆորտին ու Ռօջիլտին, Հուվըրին եւ Լինտպըրկին ունեցած ազդեցութիւնները Ամերիկայի վրայ, օթօներու արտադրութիւնը, բանուորներու վիճակը եւ անոնց ունելիքի, հագուստի զինները, անոնց ամուսնութեան սթաթիսթիքը, պիլտինկներու չինութիւնը, Նիւ – Եորքի պորսան, հսւարուծութիւնն ու մանուկներու տարուէ – տարի աճման թիւը, Հալիվուտի բըթարճները եւ անդրատլանտեան նաւերու տարողութիւնները:

Փարիզ հասած օրն իսկ Աւետիս կը շրջէր օթօքառով, կը տեսնէ թանգարանները, Նոթր Տամը, էյֆէլը, էթուալի յաղթական կամարը, Անծանօթ Զինուորին բոցը, պանթէոնը:

Իր ֆրանսերէն չգիտնալը պատճառ եղաւ որ հայերէն սորվի քիչ մը: Տօքթորը կը շտկէր անոր սխալները ու կը թարգմանէր անոր անգլիերէն, անհասկնալի բառերը, որ կը նմանէին ֆրանսերէնի: Աւետիս մօտեցաւ Հայերուն, որոնցմէ հեռացած էր Ամերիկայի մէջ, զգուած՝ անոնց չար լեզուներէն եւ տափակ մտայնութենէն:

Երկու – երեք ամսուան մէջ Աւետիս կ'ուսումնասիրէ Փարիզը, այնքան որքան պիտի չկրնար ընել տարիներով հոն ապրող օտարական մը: Հարցնելով, փնտռելով, խօսելով, տունէ – տուն՝ սրճարանէ – սրճարան, աշխատանոցէ – աշխատանոց երթալով Աւետիս հասած էր որոշ եզրակացութեան, որ աննպաստ էր այլեւս: Աւետիս կը խնդար Փարիզի վրայ:

– Ասիկա գիւղ է գիւղ՝ Նիւ – Եորքի քով...

Աւետիս կը գերադասէր ամերիկեան ճարտարարուեստը, երկիրը, պիլտինկներու արագ եւ զմայլելի չինութիւնը: Կը փաստէր թէ տանձեր չեն Ամերիկացիները, թէ երիտասարդ ու մաքուր արիւն ունին, թէ սոսայթիի մարդ են, ապրիլ գիտեն ու ազատ են, լուրջ են եւ գործունեայ, այտիըլիստ եւ փրէֆթիֆըլ, հարուստ եւ մաքուր:

Կը խնդար Ֆրանսայի վրայ: Այս քաղաքին միայն գինիներն ու նուագները կը հրապուրէին զինքը: Ձէր հետաքրքըրուեր նոյնիսկ կիներով, որոնք բոլորն ալ պոռնիկ էին: Կոյս եկած էր ան ու կոյս պիտի վերադառնար:

Աւետիս կը դատապարտէր Փարիզի օդը, որ կ'ազդէր իր ջիղերուն վրայ: Կը նիհարնար արդարեւ օրէ – օր ու կ'առնէր մաշած մանչուկի մը երեւոյթը, հակառակ իր քառսուն տարիներուն, երբ գլուխը բաց, չապիկին օձիքները բաճկոնին վրայ, կը քալէր ցուրտին ու անձրեւին տակ, մելամաղձոտ ու անմեղ նայուածքով մը: Կը չարչարուէր իրապէս ու կ'առնէր ծիծաղելի, բայց եւ գթալի վիճակ մը:

Թոյլ ու տկար այդ հոգին, որ կը կարծէր շարունակ ունենալ երկաթէ կամք մը, դասելով ինքզինքը ամէնէն դրական մարդոց կարգին, հրաշուխ մըն էր մաղձի ու նախանձի, յորդառատ ու անխնայ: Կը թափէր անոր լեզուն ամէն մարդու քով, դուրս տալու ամէնէն ողբերգական ձեւով իր եափն արիւնած մասին հետ միասին բարձր ապագայի մը յոյսերը: Ամէն տեղ ու ամէն վայրկեան կը վազէին անոր արցունքները ռոմանթիք օրերու ազնուութեամբ եւ բարութեամբ:

(Շար. 18)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԺԸՆԵՒ.—
Այրի Տիկին Երջանիկ Շելլեֆեան,
Տէր եւ Տիկին Արտեմ Շելլեֆեան,
Օր. Քրիստին Շելլեֆեան,
Պ. Հայկ Շելլեֆեան,
Տէր եւ Տիկին Արամ Շելլեֆեան
իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Անգլիոյ Հայոց առաջնորդ՝ Եղիշէ եպիսկ. Կիզիրեանի, Նորվան եպիսկ. Զաքարեանի, Գարեգին վրդ. Պէքճեանի իրենց ներկայութեան համար, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ՇԵԼԼԵՖԵԱՆԻ

յուղարկաւորութեան:

Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով թէ նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին այս կըսկըծալի կորուստին առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ

Մարտիկ Տակառեան 2000 Ֆր. կը նըւիրէ Կապոյտ Խաչի Լիբանահայ աշակերտներու ի նպաստ (ստանալ «Յառաջ»էն):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՌՈՄԱՆ.— Այրի Տիկին Զաթըրեան 400 Ֆր.:

ՌՈՄԱՆ. – Տիկին Էլիզ Պօղոսեան 400 Ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Ժան Ֆրանկիւլեան 200 Ֆր:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Մարի Արզումանեան 100 Ֆր. իր ամուսնոյն՝ Սուրէնի յիշատակին:

ՓԱՐԻԶ.— Գարապիլլիքեան ընտանիքը 100 Ֆր. կը նուիրէ իրենց հօր յիշատակին:

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՔԷԹԷՈՎ

Թէյով եւ համեմներով, պատրաստուած կեսարացի տիկիններու կողմէ: Տեղի կ'ունենայ Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Նախագահութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Զամճըեանի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Հանդիսավարութեամբ՝ երգող Պ. Միհրան Էլմայեանի:

Բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին իրենց մահացած սիրելիներուն հոգւոյն համար մոմ մը վառելու եւ այսպիսով յաւերժացնելու հայկական այս աւանդութիւնը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆր.:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունուար 20, ժամը 14·30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից՝ սրահին մէջ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 16·30, սովորական հաւաքատեղին – պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը բանախօսէ՝

ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21–ին

- Գ. Ալէմշահի կենսագրական գիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ
- Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առնչուող հարցեր:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

57ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին

MAISON DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e (M° Invalides)

Հայկական պարեր եւ երգեր — Սկաուտական զաւեշտներ՝ հայերէն պիտի ներկայացուին նաեւ տեսարաններ Աւստրալիոյ ճէմպորիէն եւ Հայերուն մասնակցութիւնը.

Միջնարարին ցուցադրութիւն եւ պիւֆէ

Հանդէսին կը մասնակցին փրանսական սկաուտական խումբեր ինչպէս նաեւ Հայ Արիներու Միութեան Մարսէյլի եւ Լիոնի Շրջանները:

Մուտք՝ 50 Ֆրանք — Երախաներուն՝ ձրի

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ:

Մնջկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:

Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:

Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

La Section d'Alfortville de la Croix Bleue des Arméniens de France, met à la disposition des enfants un car pour se rendre à l'Arbre de Noël de l'Association à Paris, le dmainche 17 janvier. Le car partira de la Place Carnot à 14 heures. Le retour aura lieu vers 19 heures.

ԼԻՈՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «ԱՐԱՔՍ» մասնաճիւղը, կը տօնէ
«Աւանդական Մանուկներու Օր»ը
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15–ին, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից
Ազգային Տան սրահին մէջ:

Այս առիթով, մասնաճիւղիս «Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթ»ի երախաները կը ներկայացնեն երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ:

Եւ անշուշտ՝ «Կաղանդ Հայրիկ»ը կ'այցելէ բաշխելու նուէրներ՝ ներկայ բոլոր երախաներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile:

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածառին շուրջ:

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «ՍԵՒԱՆ» մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 3–ին, Théâtre Municipal–ի մէջ:

Երգ – պար – արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:

Կաղանդ Պապան իր այցելութիւնով կ'ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկները:

ԿՐԸՆՈՊԼ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «ԱՆԻ» մասնաճիւղը կը տօնէ աւանդական «Մանուկներու Օր»ը՝

Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին,

SAINT MARTIN D'HERES — Salles des Fêtes — avenue Ambroise Croizat

Երգ — պար — արտասանութիւն — գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

Կաղանդ Պապան իր նուէրներով պիտի ուրախացնէ ներկայ բոլոր մանուկները:

Յատուկ յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le Samedi 23 Janvier

Stage de littérature arménienne

Sujet : Eghia et la littérature subjective
Conférencier : KRIKOR BELEDIAN
à la Maison de la Culture Arménienne de Décines
de 14h à 18h

Frais de participation : 60 Frs. la séance

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻՆ

Բ. ՑԱՆԿ

Ժաք Ղազարեան, Արիս Աղամեան, Զապէլ Շեխիկեան 2000–ական Ֆր., Հանրի Մուրատեան 700 Ֆր., Տիգրան Շիրվանեան, Ժան Այանեան, Կարապետ Ծառուկեան, Ռոժէ Գազեան, Տէր եւ Տիկին Ներշան Այտապիրեան, Միշէլ Արզումանեան 500–ական Ֆր., Արպէր Պոշնաքեան, Պր. Թորոսեան 300–ական Ֆր., Տիկին Ազապի Թօփալեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սաղճեան, Րաֆֆի Նիսանեան, Ժեբար Մալխասեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Մալխասեան, Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Նալպանտեան 200–ական Ֆր., Սերժ Փոսթոյեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժ. Վարդանեան, Շառլ Տէօքմէճեան 100–ական Ֆր.:

(Շար.)

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէէն 500 Ֆր. Ժիրայր Պառաւեանի յիշատակին: (Տէսին):

IRMA

fourrures

- *SUR MESURE*
- *REPARATIONS*
- *TRANSFORMATIONS*

ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿԷ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝

հայկական
հաստատութեան
մը

- ՁԱՓԻ ՎՐԱՅ
- ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
- ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

ՃԱՇ

ԵՒ

ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպութեամբ Փարիզի եւ Շըրջակայից Այնթապցիներու, Կիրակի, Յունուար 17, երեկոյեան ժամը 19·30–ին, Եան'ց ակումբին մէջ, 5, Ավընիւ Ռէյ, Փարիզ, 14–րդ:

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ

նոր լոյս տեսած՝

«Լուացք փռուած Տանիքի վրայ»

հատորը:

Գեղարուեստական յայտագիր:

Ճաշագին՝ 150 Ֆր., (խմիչքով եւ անուշեղէններով):

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. —

47 – 70 – 07 – 25 եւ 47 – 70 – 27 – 66 թիւերուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.663
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.663

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Զուգելով լուրին մենաշնորհը վերապահել Քրիսթին Օքրէնթի յայտագրին, նախարարապետը յայտնեց թէ պիտի արտայայտուի Շաբաթ առտու: Այլ խօսքով, պաշտօնական թեկնածութիւնը պիտի դնէ, ընտրութեան թուականէն հարիւր օր առաջ:

Շիրաք խօսեցաւ նաեւ Մուճահետտին - ներուն մասին, որոնցմէ 7-ը, նոյն առեն Միսթէր 20 օդանաւով մը կը վերադառնային «ապատանի հողը», այսինքն Ֆրանսա: Եւ որովհետեւ գաղտնի կը պահուէր էջքի օդակայանը, մեխանները իրար անցած թղթակից ղրկած էին վաբիզեան շրջանի զինուորական օդակայանները, քանի որ ոճրագործի պէս ճամբու դրուած Ֆրանսայէն, կը վերադառնային որպէս՝ հերոս: Ութ միւսներն ալ կը ժամանէին Մատրիտի օդակայանը:

Անշուշտ, Շիրաք փորձեց համոզել որ յետ-քայլ չէ եւ թէ կառավարութիւնը, պարզապէս կը յարգէ արդարադատութեան վճիռը, քանի որ ժողովրդավարութեան մէջ կ'ապրինք: Բայց, չեշտեց նախարարապետը, պէտք է որ յարգուին ապատանի իրաւունքին պարտադրած պայմանները եւ թէ մուճահիտինները կամ նոյն դրութիւնը վայելող բոլոր միւսները պէտք է գիտնան թէ Ֆրանսան հող մը չէ ուր կրնան ահաբեկչի իրենց տաղանդը ցուցաբերել: Համաձայնութիւն կնքուած է, ըստ Շիրաք, որ այս վերադարձողները այլեւս նման ոչ մէկ գործունէութիւն պիտի ունենան, այլապէս նորէն ճամբու կը դրուին եւ այս անգամ ուղղակի՝ Պաղտատ:

Պարսիկներու վերադարձը լաւ կ'ընդունուի բոլոր հոսանքներուն կողմէ, բացի անշուշտ Լը Փէնէն, որ կառավարութեան դիրքը կը քննադատէ, քանի որ տուած վճռական որոշումներն ալ ետ կ'առնէ ճնշումի տակ: Անդին, Միթերանէն Ժոսփէն կամ Ժաք Լանկ, «պատշաճ լուծումէն» «յաղթանակ» են որակումները: Յիշենք, որ Վերսայլի վարչական դատարանն էր, որ յետաձգման վճիռ մը արձակած էր արտաքսումներու գործադրութեան համար, ընթացք տալով փաստաբաններու ներկայացուցած դիմումին:

Ուրբաթ առտու, Ներքին նախկին նախարարը՝ Ժոքս, յայտարարեց (Ֆրանս-Ինթէր) թէ Շիրաք սուտ կը խօսի, բերնէն ելածը կ'ըսէ եւ վերջը ստիպուած է յետ-քայլ ընել ու գովեց Ապահովութեան ենթանախարարը՝ Փանտրօ որ չի վարանիր ուրիշին (Փասքուա, Շիրաք) սխալները սրբագրելու: «Լիպերասիոն» Ուրբաթ առտու հրատարակած էր Սպանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ստորագրուած համաձայնագիրը այն ուխտերուն մասին, զորս Մատրիտ կ'ընդունէր: Հաւանաբար, Սպանիա դժուար կրնար մերժել ֆրանսական նման առաջարկ մը, երբ ֆրանսական կառավարութիւնը այնքան ահաբեկիչ կը յանձնէ Մատրիտի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՆԻՑԼԻ Ֆրանսայի դեսպանը մահափորձէ մը փրկուեցաւ, հաւանաբար շնորհիւ զրահապատուած կառքին, որու վրայ կրակ բացուած էր:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ 1600 Թաքսիներ օժտուած են ելեկտրականացած հակայարձակում նստարաններով, ըստ այդ դրութիւնը վաճառող ներածողին: Ծանօթ է որ վարձակառքերու վարորդները, մանաւանդ գիշերը աշխատողները, զանազան լուծումներ կը փնտռէին դէմ դնելու համար յարձակումներու: Նստարանները ելեկտրական հոսանքով օժտելը, սակայն երկսայրի սուր է: Որովհետեւ կը բաւէ որ վարորդը քիչ մը ջղային մէկը ըլլայ կամ առտուն «ձախ ոտքով» ելած, որպէսզի յաճախորդը ելեկտրական հոսանք ստանալու վտանգին տակ ըլլայ քանի որ կը բաւէ որ վարորդը ոտքը կոխէ կոճակի մը վրայ: Ոստիկանապետութիւնը յիշեցուց թէ բացարձակապէս արգիլուած է եւ օրինազանցները տուգանքի եւ կրկնութեան պարագային վեց օր բանտարկութեան կրնան դատապարտուիլ:

ՏՈՔԹ. ՓԱՆԶԻՆՕ, իտալացի հետազօտողը, մանրադէտ կուրծքի խլիրդի, որ բանտարկուած էր Իտալիոյ դիմումին վրայ, ահաբեկչական ծայրայեղ - ձախ (բանուորական Ինքնավարութիւն) շարժումին ծոցը իր անցեալ գործունէութեան համար, առժամեայ կերպով ազատ արձակուեցաւ 50 հազար ֆրանք երաշխաւորագինի փոխարէն: Մօտ 300 բժիշկ եւ գիտնական դիմումնագիր ստորագրած էին իրենց պաշտօնակիցին ի նպաստ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԺԱՆ-ՊԵՌՆԱՐ ՌԷՄՈՆԻ «GAFFE»Ը ?

Միլլիյէթ Յունուար 15-ի իր թիւին մէջ արձագանգ կը հանդիսանայ հակիրճ հարցազրոյցի մը, զոր ունեցած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին հետ, անոր մեկնումի նախօրեակին:

4 - 5 հարցումներու կարգին, կայ «անխուսափելին» որ կը վերաբերի մեր ցեղասպանութեան եւ այդ իսկ պատճառով, գրութեան խորագիրն է «Ժան - Պերնար Ռեմոնի *կաֆը*»: Ստորեւ թարգմանաբար կու տանք այդ մասը, բոլորովին համոզուած չըլլալով որ Քէ տ'Օրսէի դիւանագէտը իսկապէս այդ *կաֆը* ըրած ըլլայ: Արդարեւ այդ «*ապրուած* ցեղասպանութիւնը» շատ կը յիշեցնէ անցեալ տարուան Ապրիլ 24-ի «vécu comme un génocide»ը եւ Թուրքերը կարելի է չեն տեսած «նըրբութիւնը» (ինչպէս մեզմէ շատեր անցեալ տարի): Երանի թէ սխալած ըլլանք:

Արտաքին նախարար Ժ. - Պ. Ռեմոն Թուրքիայէն մեկնումէն անմիջապէս առաջ պատասխանած է «Միլլիյէթ» օրաթերթէն լրագրողի մը հարցումներուն, որոնք կը վերաբերէին Հայերու ցեղասպանութեան:

Հ.- Երկու երկիրներուն միջեւ հիմնական հարցը Հայերու ցեղասպանութեան պնդումներն էին: Ֆրանսայի կառավարութիւնը տեղացի Հայերուն ճնշումով իւրացուցած էր այս քաղաքականութիւնը եւ պաշտօնապէս բացայերած «Հայերու ցեղասպանութեան յուշակոթող»ի նման ձեռնարկներ, որոնք վիրաւորած էին Թուրքիոյ արժանապատուութիւնը: Արդեօք ներկայիս փոփոխութեան ենթարկուա՞ծ է ֆրանսական կառավարութեան այս կեցուածքը:

Պ.- Չեմ ուզեր երկար խօսիլ այս հարցին մասին: Չենք կրնար անցեալի այս յուզիչ պատահարին պատասխանատուութիւնը 70 տարի ետք Թուրքիոյ ուսերուն բեռցնել: Ֆրանսահայ գաղութը Ֆրանսայի որակը բարձրացնող տարր մըն է:

Հ.- Այսինքն, կ'ըսէք թէ Հայերը 1915ին ցեղասպանութեա՞ն ենթարկուեցան:

Պ.- Ցեղասպանութիւնը ապրուած է: Սակայն անցեալի այս յուզիչ դէպքին պատասխանատուութիւնը չենք կրնար նոր դեկավարած Թուրքիոյ բեռցնել:

ՓՈԼԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԵՒ ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՑՈՂԸ

Գրաւոր մամուլին հիմնադրումէն ի վեր, հայ հրապարակագրութիւնը միշտ ալ եղած է եւ այսօր ալ կը մնայ որպէս ազգային հանրային հրատապ հարցերը երեւան հանող քննող ամենազօրեղ ազդակներէն մէկը: Սակայն եթէ հրապարակագիրները իրենց ժամանակաշրջանին հայ իրականութիւնը ալեկոծող հարցերը առաջ կը քաշեն եւ բուժիչ միջոցներ կամ լուծումներ կ'առաջարկեն, անոնք երբեք չեն եղած այն բժիշկները որոնք կը դարմանեն հիւանդը: Անոնց ուժը մեկուսացած է եւ կը սահմանափակուի միայն ազգային այս կամ այն հիւանդութեան ճիշդ կամ սխալ ախտորոշումով:

Մովսէս Պչաքճեանին գրուածքները ընդհանրապէս եւ «Շաքարապատ Դեղահատներ» յօդուածը մասնաւորապէս (տե՛ս «Յառաջ», 15 - 12 - 1987) առիթը կու տան այս հարցերու շուրջ քանի մը բարձրաձայն խորհրդածութիւններ ընելու:

Անկասկած, լրագրողի մը համար, ուր ալ ըլլայ անոր գործելու վայրը (սփիւռք կամ ոչ սփիւռք), յատկապէս հայ լրագրողի մը համար, հոգեկան ու բարոյական գլխաւոր նեցուկը իր յօդուածներուն մէջ արտայայտած միտքերուն, խոհերուն, իր արծարծած հրատապ հարցերուն հանդէպ ընթերցողներուն մօտ գտած արձագանգն է: Արձագանգ գտնել կը նշանակէ հեղինակին գրուածքներուն շուրջ, որեւէ ձեւով արտայայտուող հանրային անդրադարձում նկատել: Անոնց այդ հանրային արձագանգի հրապարակագիրը անապատի մէջ քարոզ կարդալու տպաւորութիւնն ունի:

Դառնօրէն, Պր. Պչաքճեան հայ մամուլին մէջ տպագրուած իր գրութիւնները նոյնքան ապարդիւն կը համարի որքան արդիական ժամանակներու դռնապանուհիի կատարած աշխատանքը. անոր ներկայութիւնը կամ բացակայութիւնը ոչ մէկ բան կը փոխէ շէնքի մը բնակիչներուն առօրեայ կեանքին մէջ: Սակայն ի՞նչպէս չափել, ի՞նչ միջոցով ստուգել հրապարակագրական յօդուածի մը ազդեցութեան չափը ընթերցողներուն վրայ: Եւ արդեօք անհրաժե՞շտ է, կամ կարելի՞ է չափանիշ ունենալ: Սփիւռքի մէջ հայ հանրային կարծիք գոյութիւն չունի. գոյութիւն ունին միայն անհանդուրժողութիւն, անձնական պայքարներ, հակասական անկազմակերպ ուժերու անիմաստ բախումներ, որոնք յաճախ անհսկելի են: Արդեօք որեւէ կապ կարելի՞ է գտնել հայ մամուլին մէջ տպագրուած յօդուածի մը եւ այդ գաւաթի մը մէջ ալեկոծող անկայուն, ցիր ու ցան անկազմակերպ ուժերու միջեւ: Ոչ մէկ կապ: Իսկ հայ ընթերցողը այս բոլորին մէջ մեկուսացած, անձայն միաւոր մը կը կազմէ: Ցիրաւի, լրագրող - գրողին կը թուի թէ քիչ մը (Նասիպ Հանքարին պէս) հայերէն չհասկցող ընթերցողներ ունի, որոնք կարդալ գիտեն, բայց իրենց կարդացածը չեն ըմբռներ: Սակայն, նոյնիսկ եթէ անոնք հասկնային իրենց կարդացածը, նոյնիսկ եթէ ամբողջ հայ գաղութը մէկ մարդու պէս կարդար, ըմբռնէր եւ իրապէս մտահոգուէր հրապարակագիրին արծարծած կարեւոր հարցերով, արդեօք կը կարծէ՞ք, որ այդքան կարեւոր հարցերը որեւէ լուծում մը պիտի ստանային: Ոչ: Այս բոլորով հանդերձ, Պր. Պչաքճեան, դուք արդի ժամանակներու անդուռ դռնապանը չէք, ոչ ալ անհասկնալի լեզուով մը անտեսանելի ընթերցողներու դիմող մէկը: Ահա թէ ինչու. հրապարակագիրները իրենց ժամանակի տարեգիրներն են: Հայ իրականութեան մէջ, անոնք, սկսած 19-րդ դարու հնդկահայ առաջին հրապարակագիրներէն, անցնելով Նազարեանցներէն ու Արծրունիներէն եւ մինչեւ Նարդունիները ու Շաւարշ Միսաքեանները, եղած են իրենց ժամանակաշրջանին ականատես վկաները, անոնք միշտ եղած են ազգին այն բազկերակը, որ տրուած է հայ իրականութեան սիրտին տրոփումին չափը: Եւ գալիք սերունդները, կարդալով այդ գրութիւնները, կը հասկնան այդ ժամանակներուն բուն իրականութիւնը, ազգային մտահոգութիւնները եւ անոնք լուծելու համար առաջարկուող ուղիները: Աս է տարեգիրին դերը: Հարցը այսօրուան սփիւռքին մէջ գործելու դժուարութեան մէջ չէ: Հայ մշակութային բոլոր կեդրոնները, հետեւաբար եւ հայ մամուլը ու անոր աշխատակցող հրապարակագիրները միշտ գործած են արտահայկական պայմաններու մէջ (Կոստանդնուպոլիս, Թիֆլիս, Մոսկուա,, Փարիզ, Բաքու եւայլն): Հաւանաբար այդ հանգամանքն է որ հայ հրապարակագիրներու բանավիճելու կիրք ու եռանդ տուած է: Նոյն ուժով ալ դուք կը սնուիք: Ուրեմն «Տանիքին վրայ փռուած լուացքն» ալ ունի իր դերը ու հայ իրականութեան վկայութեան ուժը, նոյնիսկ եթէ ան չունի հարցերը լուծող, բարեփոխող զօրութիւն ու կարողութիւն: Պէտք է շարունակել, Պր. Պչաքճեան: Հայ լրագրողը պէտք է շարունակէ իր ազգային առաքելական գործունէութիւնը, բարձրաձայն աղաղակելով իր սրտացաւը: Եթէ օր մը այդ ալ դադրի ուրեմն իսկապէս կը նշանակէ, որ այսօր կ'ապրինք ներկայ մը, որ չունի իր ապագան:

ՌՈԲԵՐ ՏԷՐ - ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ

Մարսէյլ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11 — 12)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 51-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»ի խաղերու ժամանակացոյցը

ԴԱՐՁԻ ՇՐՋԱՆ

ՅՈՒԼԻՍ

31	Արարատ — Ջէրնոմորեց

ՕԳՈՍՏՈՍ

4	Արարատ — Սպարտակ
9	Դնեպր — Արարատ
13	Շախտեօր — Արարատ
20	Նեֆթչի — Արարատ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

3	Արարատ — Դինամօ Թ.
18	Դինամօ Մինսկ — Արարատ
24	Արարատ — Զէնիթ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

16	Ժալգիրիս — Արարատ
22	Արարատ — Լոկոմոտիւ
27	Դինամօ Մ. — Արարատ
31	Արարատ — Դինամօ Կ.

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

4	Արարատ — Մետալիստ
14	Կայրաթ — Արարատ
19	Տորպեդօ — Արարատ

ՄԵՆՔ

փոխան նամակի մը՝
վարպետ՝ Յակոբ Մնձուրիին

ԽՄԲ. – Մկրտիչ Մարկոսեան, վերջերս ստացաւ Էլիզ Գաւուքճեան – Այվազեան գրական մրցանակը («Յառաջ», Յունուար 5), «Մեր այդ կողմերը» պատմուածքներու հատորին համար, որմէ քաղուած է այս էջը: Մկրտիչ Մարկոսեան, բնիկ Տիգրանակերտցի, շրջանաւարտ է Պոլսոյ Դպրեվանքէն, որու տեսչութիւնն ալ վարած է շրջան մը: Գիւղագիր, ան կը հետեւի Մնձուրիի հետքերուն:

*

Մեր Տիգրանակերտի մէջ ամառը միշտ տաք է: Արեւը կը դադրի արեւ ըլլալէ ու մեր գլխուն կ'ըլլայ կրակ: Ու երբ որ կը սկսի կրակ տեղալ երկինքէն, մենք կը վազենք սառ ծախող խանութներուն առջեւ ու սառ կը մուրանք...:

Տուներուն մէջ սառնարան երազել կը նշանակէ երազին իմաստը չգիտնալ...:

Թէ ի՛նչ կը նշանակէ խանութներուն առջեւ պոչ բռնել կարգի մտնել, մենք գտնոնք հոս՝ Իսթանպուլի մէջ սորվեցանք. զարմացանք: Երբ ուժդ կը բաւէ, երբ կրնաս ամէնէն առաջ սառդ առնել, ի՛նչ պէտք է պոչ բռնելու ի՛նչ պէտք կարգի սպասելու...: Եթէ թեւերդ երկար է, եթէ կրնաս դրամդ տալ, տո՛ւր ուրեմն եւ ա՛ռ սառդ:

Ու այդպէս կ'ընէինք: Սառը կը սկսէր պայքարիլ մեզի հետ, սառը կը սկսէր պայքարիլ վերի կրակին հետ...: Ու սառը յուզումէն, ու սառը ամօթէն, ու սառը բարկութենէն կը հալէր, կը մաշէր ու փողոցներուն մէջ կը կաթէր որպէս արցունքի կաթիլներ, մինչեւ որ մենք կը հասնէինք տունը:

Ու սառը երբ արխին քրտինք կը հասնէր տուն, մեր մայրիկները՝ կ'առնէին լալկան սառի այդ վերջին բաժինը ու գայն կը փաթթէին չորի մը, ու կը փաթթէին երկրորդ չորի մը ու կը փաթթէին երրորդ չորի մը, վերջը կը թաթխէին զայն փայտափոշիի մէջը, վրան կը գոցէին ու կը պահէին զայն արեւէն՝ կրակէն...: Ու երբ սառը ողջ ողջ կը թաղուէր իր դերեզմանը, այդ կը նշանակէր թէ օրը իրիկուն է ու մեր հայրիկը տուն վերադառնալու ճամբուն վրայ: Ու չէր ուշանար հայրիկը: Ուսին վրայ ահագին խոշոր ձմերուկ մը՝ ան ահա կը զարնէր դուռը...: Մեր տուներուն մէջ զանգակ չկար. թէ ի՛նչ է զանգակը, այդ ալ հոս սորվեցանք. զարմացանք:

Մեր փողոցի դրան վրայ ջախջախօ կը գտնուէր եւ տան իւրաքանչիւր անդամը իրեն յատուկ ձեւով մը կը զարնէր դուռը: Հայրս՝ երկու անգամ, մայրս՝ մէկ, ես՝ անգամ մը մեղմ, անգամ մըն ալ զօրաւոր...: Եւ ամէն անգամ որ դուռը այսպէս երկու անգամ կը թակուէր, հայրս խոշոր ձմերուկովը եւ իր կարճուլիկ հասակովը դէպի ներս կը գլորուէր:

Մայրս թոնրատան մէջ տաշ էքմէք կ'եփէր այդ պահուն: Քոյրս ջուր կը թափէր դրան չէմին, փոքր քոյրս կը վազէր հօրս մօտ մեր հասակէն մեծ ձմերուկը առնելու: Հայրս բաճկոնն ու գլխարկը կը հանէր, կը կախէր պատին վրայի կեռին: Այդ բաճկոնը քրտինք կը հոտէր: Արեւը որքան ալ կիզիչ ըլլար, այրերը նորէն ալ բաճկոն կը հագուէին: Առանց բաճկոնի մէկը այր մարդ չէր մեր այդ կողմերը...:

Յետոյ հայրս կուգար ջրհորին առջեւ կը կենար: Մենք՝ պզտիկներս, մեր յարգանքի տուրքը կը վճարէինք հայրիկին օրուան քրտինքներուն: Ջուր կը քաշէինք ջրհանով: Հայրս իր ափերը կը լեցնէր պաղ ջուրով ու կը զարնէր երեսին, ճակտին. քիթը կը խնջէր, բերանը կը ցողուէր, մազերը կը թրջէր եւ կը զովանար: Եղբայրս կը վազէր, սրբիչը կը բերէր, հայրս երեսը կը չորցնէր, «օխ» կ'ըսէր եւ կուգար կը նստէր բազմոցին վրայ, իր ամէնօրեայ տեղը:

Հայրս երբ կը նստէր իր տեղը, մայրս գիտէր թէ այլեւս ամէն մարդ պատրաստ էր ճաշելու: Ու կը նստէինք գետինը՝ ծածկոցի մը շուրջ: Մայրս կը բերէր կերակուրը՝ ընդհանրապէս թանապուր, տաշ էքմէք կամ ձաւարով եղինձ, ջրախառն սուփ եւ ահա նոյն պնակէն կը ըլլէր տարածուիլ դգալներու աղմուկ մը, որ կը լեցնէր ամբողջ տունը, տունը մեր՝ հօրենական: Ու հայրս կ'ըսէր. – «դգէլմ ձէնէ ի՛նչ քըտըր չատ էղնէ, ըն քըտըր քէֆս կ'իգէ...: Կերէ՛ք, աղկիկ կերէ՛ք, կո՛ւշտ կերէք... (*): Եւ մենք կ'ուտէինք կուշտ...: Մեծ դգալներով, փայտէ դըգալներով կերակուրը ալ աւելի համով կ'ըլլայ: Մի՛ զարմանաք:

Ձմեռ գիշերները հայրս գինի կը խմէր: Մենք գինին խանութէն՝ չիշերով չէինք գներ: Մայրս կը պատրաստէր զայն: Սեւ խաղողները ոտքովը կը ճզմէր, կը լեցնէր ջուրը կարասին մէջ ու քառասուն օր կը համբէր: Քառասուն օր վերջ գինին պատրաստ էր: Հիւրերուն գինի կը հրամցընէինք երբ ձմրան երկար գիշերները այցելութեան կուգային: «Խմեցէ՛ք, աղկիկ խմեցէ՛ք, ըս գինին ուրիշ է հա՛...» կ'ըսէր հայրս խոշոր գաւաթը հիւրերուն երկարելով: Եւ հիւրերը «աղկիկ աղկիկ», կը խմէին, կը ճնկէին նազ չէին ըներ::

Ինչո՞ւ ընէին, քանի որ նազը «քեղքեցիի» գործ էր, մեզ պէս «գեղացիի» չէր վայելեր...: Հայրս երբ գինովնար, «պէրի կէլ գէօմիւր կէօզլիւմ պէն ատամ եէմէմ»ը կ'երգէր իսկ մեր դրացի լուսաւոր Ասատուրը՝ «տէրէ ֆէնարընտա պիր էվ եաբմըշամ, ֆէրթիենիմ դիւֆէնմիշ նէչար ֆալմըշամ»ով կը շարունակէր: Թրքերէնի քով, քրտերէն ալ շատ կ'երգէին: Մասնաւորաբար Հրեանցի Քէյան կը նախընտրէր այս մէկը եւ կ'ըսէր. – «Վերէ եատէ, բէպէնոյ տինօ Գէրէնտաղի, վայա դու էամէրի գարագաշի, խուտէ մուրատէ մըն պըֆէ սէր ֆանըֆէ էրպատաշի...»: Իսկ եթէ փոլոը միաբերան երգէին «պուրասը Մուշդուր եօլու եօֆուշդուր, կիտէն կէլմիյոր, անէպ նէ իշդիր» երգը ինչու չեմ գիտեր, արցունք կը բերէին վերջին բառերը...:

Սովորական օրեր երբ ճաշը վերջանար, հայրս լրագիր կը կարդար անկիւն մը քաշուած կամ բազմոցին վրայ նստած: Եթէ ամառ էր, ճաշէն վերջ տանիք կ'ելլէինք: Մեր տանիքներուն վրայ չիտակ էր ու հողով ծածկուած: Թախտ կը լաբէինք ամրան սկիզբը եւ գիշերները հոն՝ թախտին մէջ կը քնանայինք: Ամրան տաք գիշերները կարելի չէր ներսը քնանալ. մանաւանդ երբ կարիճները կը մտնէին մեր հագուստներուն թեւերուն մէջ, կամ կօշիկներուն մէջ: Թախտին շուրջը բարակ ամերիկեան կտաւով մը կը շրջապատէինք որպէսզի բնտանեկան գաղտնիք մը դուրս չթափէր: Այս ճերմակ կտաւը սթարա կը կոչուէր:

Երբեմն յանկարծակի ամառնային անձրեւ մը կը տեղար կէս գիշերին խոշոր կաթիլներով, կը հաւաքէինք մեր անկողինները, կ'իջնէինք վար: Կէս գիշերուան այս գաղթը ամէնէն շատ մեզ մանուկներս կ'ուրախացնէր: Երբեմն կ'ազօթէինք որպէսզի անձրեւ տեղար. անձրեւին տակ կը քաշէինք վերմակ մը մեր գլխուն ու գեղեցիկ երաժշտութեան մը պէս կ'իմանայինք թըփ – թըփ անձրեւի կաթիլներու ձայնը: Անշուշտ մեր հոգը չէր թէ վաղը մօրս հոգին պիտի ելլէր, լուացք պիտի ընէր, կրկին նոյն անկողինները պիտի չալկէր ու տանիք պիտի կրէր:

Մինչեւ Սուրբ Խաչ կը պառկէինք տանիքը. իսկ երբ Խաչը գար, անպայման օդը կը ցրտէր եւ կը սկսէին անձրեւոտ օրերը: Այն ատեն կ'ըսէինք.

– Խաչ տամտան քաչ...:

Ու կը փախչէինք տանիքէն. Խաչ տամտան քաչ ... այսինքն Խաչ, փախի՛ր տանիքէն:

Ու կը փախչէինք...: Կը քակուէր թախտը, կը վերջանար լուսնին տակը քնանալու մեծ փափաքը: Կը սկսէր անձրեւին եւ լոդքարին անվերջանալի պատերազմը մէկըմէկու հետ...: Անձրեւի խոշոր կաթիլները կ'առնէին տան վրայի հողն ու յարդը, կ'ուզէին թափանցել մինչեւ մեր սենեակը, իսկ լոդքարը, խառնուած հօրս քրտինքներուն մէյ մը աջ, մէյ մը ձախ իր ամբողջ ծանրութեամբը կ'ամրացնէր մեր տանիքը:

Մենք երբ կը սկսէինք այլեւս սենեակին մէջ փռուած անկողիններուն վրայ քնանալ, կարիճներն ալ կը մտնէին հողին մէջ ու կը քնանային մինչեւ յաջորդ գարուն:

Իսկ աշունը երբ կուգար, ժամանակն էր մառանը լեցնելու բերնէ բերան: Նախ փայտածուխ կ'առնէինք: Մայրս երեսը, բերանը, գլուխը կտաւով մը կը գոցէր. միայն աչքերը բաց կը մնային ու կը ըսկըլէին ածուխը մաքրել: Կը զատէր, կը դասաւորէր.

– Ըսիկէ էռօդ է, կ'ըսէր ու քիչ այրած փայտերը կը զատէր:

– Ըսիկէ տըֆ է, կ'ըսէր ու ածուխի փոքր մասերը կը զատէր:

– Ըսիկէ աղկիկ էծուխ է, կ'ըսէր ու լաւագոյնները ուրիշ կոյտ մը կը դնէր:

Մեր տան մէջ իւրաքանչիւր ածուխ, գործածելու իր տեղը ունէր: Էռօդով՝ լուացքի համար ջուր կը տաքցուէր, աղկիկ էծուխով՝ տաշ էքմէք կ'եփուէր, տըֆով՝ սխտոր խարկելու համար կրակ կը վառուէր:

Յետոյ կորկոտ կը պատրաստէինք, ձաւար կը պատրաստէինք, ցորենը կը մաքրուէր, ջաղացք կը ղրկուէր, ալիւրը կը մաղուէր:

– Ըսիկէ խաս էլիր է, այսինքն՝ զուտ ալիւր...

– Ըսիկէ թեփ է...

Խաս ալիւրէն պէօրէք կը շինուէր, փաթիլա կը շինուէր, թթխմոր կը պատրաստուէր, իսկ թեփը Հրեաներուն կը ծախուէր պարապ չիշերով միասին:

Ագոխի ջուր կը պատրաստէր մայրս, ընկոյզի շարոց կը շինէր: Ձամիչը եւ պաստեղը կը դնէինք. Էկիլի պաստեղը յաւագոյնն էր: Պաստեղը որքան բարակ ըլլայ, այդքան համեղ կ'ըլլայ: Դուք ըրնաւ պաստեղին մէջը ընկոյզի միջուկ դընելով կերա՞ծ էք...: Համը գիտէ՞ք...:

Մեր մուհալլէպին մածունն էր, շօֆօլան ալ շարոցը: Մածունին մէջ ռուփ կը խառնէինք, դգալ առ դգալ կ'ուտէինք. ատիկա մեր բաղդան էր, այսինքն մեր կարկանդակը...:

Զարմացա՞ք...:

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

(*) Դգալի ձայնը որքան որ շատ ըլլայ այդքան կ'ուրախանամ...

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՀԵՏ

Կիրակի, Յունուար 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ տեղի կ'ունենար Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան նորընտիր վարչութեան առաջին ձեռնարկը, ինչպէս նըշեց արդէն ընկերակցութեան նախագահը՝ Գրիգոր Պըլտեան իր բացման խօսքին մէջ:

Գրիգոր Պըլտեան շեշտեց թէ նորընտիր վարչութեան նպատակն է որ գրողներու ընկերակցութիւնը դառնայ իսկապէս ֆըրանսահայ գրողներու ընկերակցութիւն եւ կարենայ մեր գաղութին մէջ շարունակել աւանդութիւնը, այն հին գրական աւանդութիւնը որ սկսած էր Զօպանեաններու օրով: Ծրագիրներու ակնարկելով, Գրիգոր Պըլտեան յայտնեց թէ յաջորդ հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Յունուար 28-ին, Եանց'ի մէջ, նուիրուած այս անգամ Հեղնար ազբիւրի Ֆրանսերէն թարգմանութեան: Ընկերակցութեան նորընտիր վարչութիւնը ծրագրած է նաեւ գըրական տարեգիրքի մը հրատարակութիւնը որ շարունակութիւնը պիտի ըլլայ նախորդ պարբերաթերթին, աւելի ընդլայնուած եւ աւելի ճոխացած: Ընկերակցութիւնը պիտի սերտացնէ յարաբերութիւնները Հայաստանի Գրողներու Միութեան հետ եւ կազմակերպէ հանդիպումներ, այսինքն չփումներ ստեղծէ, որովհետեւ մեր գաղութին մէջ աւելի դարձած ենք առանձին ապրող անհատներ քան ընկերակցութիւն եւ ֆրանսահայ գրողներու ընկերակցութիւնը կրնայ ըլլալ այն վայրը, ուր գրողներ կամ գրականութիւնը սիրողներ իրարու հանդիպին: Ապա, Գրիգոր Պըլտեան ներկայացուց օրուան դասախօսը՝ Ա. Թոփչեան, գրական քննադատ, թարգմանիչ (Ժ. Փըրեվէր, Սիմընոն, Լա Ռոշֆուքօ, եւայլն), որ ամէնէն աւելի հանգամանօրէն կրնայ խօսիլ Հայաստանի արդի բանաստեղծութեան մասին: Ոչ ոք կրնայ աւելի ձեռնհասօրէն խօսիլ Հայաստանի արդի բանաստեղծութեան մասին, որու մասնակից եղած է, իր ուսումնասիրութիւններով կամ բանավէճային յօդուածներով: Ունի նաեւ ուսումնասիրութիւններ ըսփիւռքահայ գրականութեան մասին: Ներկայացուց նաեւ Անահիտ Թոփչեանը, ծանօթ դերասանուհի չարժարուեստի, մանաւանդ թատրոնի, որ քերթուածներու արտասանութեամբ, իր մասնակցութիւնը կը բերէր հանդիպումին:

Ա. Թոփչեան ծանօթ է գաղութին: Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ էր, որ կը խօսէր Զարենցի 90-ամեակին, Կիմէ թանգարանի սրահին մէջ:

Ա. Թոփչեան ուզեց որ հանդիպումը աւելի երկխօսութիւն ըլլայ քան մենախօսութիւն եւ թէ իր ելոյթի աւարտին, զրոյց մը ստեղծուէր, հարցումներ ըլլային: Իր նիւթն էր՝ Հայաստանի արդի բանաստեղծութիւնը եւ դասախօսը նախ պարզեց արդիի ըմբռնումը եւ սահմանումը. «Նիւթի այս ընտրութիւնը պատահական չէ, որովհետեւ մեզ համար չկայ աւելի կարեւոր խնդիր նոյնիսկ գրականութեան յետագայ լիարժէք գոյութեան համար, քան արդիի ըմբռնումը նրա մըշակումը եւ նրա ծրագրաւորումը մեր կեանքի մեր հոգեւոր գոյութեան համար: Մի քիչ տարօրինակ ազդ ենք, սա վերաբերում է բոլոր Հայերին, Հայը որքան որ աշխարհում սփռուած է զարմանալի ձեւով պահպանում է որոշ ասպարէզներում միասնականութիւնը: Միասնականութիւն ունի եւ ցաւով պիտի ասեմ որ մենք միասնական լինում ենք նաեւ բացասականի մէջ: Ուստի անդրադառնալով արդիի ըմբռնմանը, արդիի տակ մենք ձգտում ենք հասկացնել այն ինչ որ իր դարն աւարտել է, այն ինչ որ արդէն կեանքի գոյութեան իրաւունք չպիտի ունենայ: Տեսնում ես, խօսում են, ամբարտաւան վերնագրերով գրքեր են լոյս տեսնում «արդի հայ գրականութիւնը», «արդի արձակը», «արդի երաժշտութիւնը». բայց թերթում, կարդում, տեսնում ես որ մնացած, ամքած ինչ որ բաների շուրջ խորհրդակցութիւններ են որոնք ոչ մէկին, եւ նոյնիսկ իրեն՝ հեղինակին չեն հետաքրքրում, սակայն չգիտես ինչո՞ւ, մատուցւում է մեզ որպէս այսօրուայ, որպէս ներկայի գրականութիւն, արուեստ, կամ հետաքրքիր հոգեւոր ասպարէզի հետաքրքիր արտադրութիւն: «Արդի»ն արդէն այսօր մեզ համար մի հասկացութիւն է որը բանաձեւի չէ բերուած իմ կարծիքով. դեռ գտնւում է իր սաղմնային վիճակում եւ մենք չենք կարողացել հին մշակոյթ ունեցող միւս ազգերի նման աշխատանքային ինչ որ բանաձեւ մշակել: Ի հարկէ միշտ ամէն մի բանաձեւ վերջնական չէ, վերջնական բանաձեւը գաղափարի մահն է արդէն, բայց կայ յարաբերական բանաձեւում, որը օգտագործւում տուեալ իրադրութեան համար, դու կարող ես արդէն աւարտուն բաներով առաջնորդուել, մինչեւ որ բանաձեւը նիւթին կամ արտադրանքին հետ նոր ընթացք առնայ:

«Հիմա, անդրադառնալով մեր ներկայ բանաստեղծութեան վիճակին, պիտի ասեմ որ բաւական ծանր եւ բաւական դըժուարին ծնունդ ունեցաւ այս բանաստեղծութիւնը Հայաստանում:

«Ե՞րբ, ո՞ր պահերին էր որ մենք կարողացանք ունենալ արդի գրականութիւն, արդի բանաստեղծութիւն: Տարօրինակ է որ Ի. դարը, սկսած մեր փարթօնքի գրականութիւնից, այսինքն՝ Վարուժանի, Սիամանթոյի, Սեւակի, մի քիչ աւելի ուշ Օշականի, Գեղամ Բարսեղեանի չեմ ուզում թուարկել, նախաեղեռնեան Պոլիսը իմ կարծիքով իսկապէս իր հարցադրումով, իր ամբողջ գրականութեամբ մեր թերեւս վերջին 100 – 200 տարիների ամենաարդի գրականութիւնն է: Մի գրականութիւն, որը անմիջականօրէն յուշում է իր ժամանակի գեղարուեստի բոլոր մշակների, եւ միւս կողմից բաւական յստակ եւ կենդանի պատկերացումն է ժողովրդի ներկայի եւ ապագայի մասին: Այսինքն՝ դա իրապաշտ մի հայեացքն է դէպի ժողովրդի հոգեւոր ներկան եւ նրա հնարաւոր ապագան: Եւ պատահական չէ որ դարասկզբին կարողացանք արդէն հայահնչուն կերպով մտնել ժամանակի գրականութեան ընթացքի մէջ. պատահական չէ որ 1910 թուին լոյս տեսաւ Հ. Նազարեանցի փոքրիկ թէկուզ, բայց իր գոյութեամբ ար-

ժէքսար մենագրութիւնը ապաղայապաշտութեան, Մարինէթթիի մասին: Պատահական չէ որ արդէն Վարուժանի, Սիամանթոյի, Մեծարենցի, Սեւակի գրականութեան մէջ գտնում ենք այն արձագանգները, որ միեւնոյն ժամանակ կար ֆրանսական, իտալական գրականութիւնների մէջ: Ես չեմ խօսում արդէն մեր արուեստի միւս ճիւղերի մասին, որովհետեւ այնտեղ մի քիչ յարաբերական ուրիշ վիճակ է տիրում: Գրականութիւնը մեր կենդանի, արդիական ազգ լինելու, ժամանակի մտահոգութիւնների մէջ գտնուելու բնական մարմնաւորումն էր այդ արտայայտութիւնն էր: Եւ եթէ մի հրաշքով չլինէր Եղեռնը, մեր գոյութեանը ուրիշ ձեւ տրուէր, ես վստահ եմ որ մեր այսօրուայ գրականութիւնը կը լինէր աշխարհի լաւագոյն գրականութիւնների կողքին, ճանաչուած, գնահատուած եւ աւելի հեղինակութիւն վայելող: Եւ արդիական հայեացք երեւաց Սփիւռքի գրականութեան մէջ. խօսքը Շահնուրի, Շուշանեանի, Սարաֆեանի մասին է: Աւելի շատ ես իմ հայեացքը կեդրոնացնում եմ Ֆրանսայի մասին, ֆրանսահայ գրականութեան մասին: Պատահական չէ սա, որովհետեւ ան այս տարագրութեան մէջ անմիջապէս կողմնորոշուեց թէ ո՛րն է ժամանակի գոյնը, ո՛րն է դարուն մտայնութեան ճիշդ ուղին: Եւ Շահնուրը մի շատ ճիշդ դիտողութիւն ունի, Զարդարեանի մասին գրուած յօդուածին մէջ, «Գամփռ»ի վերաբերեալ, որտեղ նա ճիշդ դիտողութիւն է անում. խօսում է ազգի ոգեկան զօրութեան մասին: Նա խօսում է այն մասին որ պէտք է կարողանալ հայեացքը չկտրելով նախկին վիճակներից, ընելով այդ յարաբերական անդորրից, այդ արդէն հաստատուած վիճակից, կարճ ժամանակում վերադառնալ եւ ստեղծել նոյն ուժգնութեամբ, գուցէ աւելի մեծ հոգեւոր արժէքներ: Պահանջը հասկնալի է: Սա իրապաշտ հայեացք է. այսինքն մենք այլեւս չենք կարող ապրել միայն կորցրած յուշերի երազներում: Սա կը նշանակէ հոգեւոր ինքնապաշտպանութիւն, նշանակում է թէ արդէն պահանջ է դրնում նոր հոգեւոր պատասխան տալ, բանաձեւել ներկայ վիճակը ժողովրդին, ինչպիսին եղաւ, դա ձեզ ծանօթ է, շատերի համար գուցէ վիճելի: Խնդիրն այն է որ թէ Շահնուրի, թէ Շուշանեանի արձակում ճշգրիտ բանաձեւումը եղաւ այդ հոգեւոր երկուութեան, Սփիւռքի այդ մասնատուածութեան, աւելին, եղան իմ կարծիքով մեծ մոռացումներ, այն ինչ որ մենք տեսնում ենք Շուշանեանի «ամրան գիշերներ»ում, իմ կարծիքով դա որոշ իմաստով նախագուշակումն է ֆրանսական արձակի, որ յետոյ պիտի երեւար 50 – 60–ական թուականներին ֆրանսական նոր վէպի մէջ, Քլօտ Սիմոնի, Մարկրիթ Տիւրասի կամ մի շարք նոր վէպի անունների, անհատի ներրոդումը դէպի հոգեկան աշխարհ, դէպի պրպտումները, ոչ թէ ընդհանուր հասարակական կապերի մէջ, այլ ինքը անհատը իր ներքին հոգերով, իր ներաշխարհում: Ահա, մենք տեսնում ենք արդէն այդ, ոչ միայն հայ հոգեւոր մաքի յետագայ ընթացքի կանխագուշակումը այլ ընդհանրապէս, եւրոպական առումով մեր հայ սփիւռքի արձակում: Կարող ենք սա անուանել արդի հայեացք դէպի աշխարհը, ոչ միայն դէպի հայ իրականութիւնը: Իմ կարծիքով, կարող ենք»:

Ա. Թոփչեան կը յիշէ այս առթիւ, որպէս օրինակ՝ Նիկողոս Սարաֆեանի բանաստեղծութիւնը, Յարութ Կոստանդեանի բանաստեղծութիւնը, շեշտելու համար կրկին թէ արդէն նախ եւ առաջ հայեացք է դէպի աշխարհը.– «պահպանելով աւանդները, 2–3 հազար տարուայ, Ուրարտուից մինչեւ մեր օրերը, մենք կարող ենք մեր հոգեւոր ինքնատպութեամբ մասնակցել քաղաքակրթութեան այն շէնքին, որին նայում ենք նախանձով եւ ասում, մենք չկանք այդ շէնքում, ո՛չ, մենք կանք: Մեր գրականութիւնը արձանագրում է դա, հարցն այն է որ դա այլեւս մենք ինքներս չենք կարող գնահատել: Զօպուելու, չգնահատուելու հարց եղել է թէ Սփիւռքում եւ թէ Հայաստանում: Չարենցի խնդիր ունենք մենք, որը փաստօրէն մեկուսացման մէջ, կարողացաւ ուժեղ գրականութիւն ստեղծել եւ հիմա մեր պարտքն է այդ գրականութիւնը ներկայացնել աշխարհին»:

Յիշելէ ետք թէ առանց շարժումի, առանց փոփոխութեան գրականութիւն չըկայ, քանի որ գրականութիւնը ինք պէտք է արձանագրէ շարժումը, այլապէս կը վերածուի չինծու բանի, էրգացի, Թոփչեան կ'անդրադառնայ մտաւորականի պարտաւորութեան հանդէպ իր ժողովուրդին, ապա ցաւ կը յայտնէ եւ վիրաւորական կը գտնէ որ... հայ գրող, որ այսօր Խորհ. Միութեան մէջ Հայաստանի գրականութիւնը չունի այն կշիռը զոր ունէր 20 – 30 տարի առաջ: Պատճառներ չի մատնանշեր, բայց կը նկատէ որ փաստը այդ է: Պարզ է որ մենք ենք յանցաւորը, որովհետեւ կորսնցուցած ենք արդիականի հայեացքը, մենք մեր մշակոյթը չենք գնահատեր արդիական չափանիշներով: Մեզի համար մշակոյթը պահածոյի պէս բան մըն է, որ մեր նախնիք դրած են մառանը եւ մենք երբ ուզենք, բանանք ու ուտենք, առանց մըտածելու որ անցեալը գոյութիւն ունի այնքանով որ ներկան չափանիշ կու տայ զայն գնահատելու: Եւ եթէ մտաւորականը չի կրնար գնահատել անցեալը ներկայի ակնոցով, այն ատեն աշխատանքը անպտուղ կը մնայ: Ստեղծագործութիւնը կը պահանջէ անցեալի բախումը ներկայի հետ: Այդ պատահեցաւ օտարներու մօտ, նաեւ Հայաստանի մէջ, 60ական թուականներուն: Ճիշդ է որ նման բախումներու ընթացքին կրնան չափազանցութիւններ ալ պատահիլ:

Արդիականութեան այս սահմանումը անհրաժեշտ կը գտնէ Թոփչեան հասկնալու համար անոր քաղաքական նշանակութիւնն ալ մեր ժողովուրդի գոյութեան համար: Ապա, կ'անցնի Հայաստանի արդի բանաստեղծութեան, որ 60ական թըւականներու բանաստեղծութիւնն է, բայց չուզեր զայն սահմանափակել այդ թուականներու շուրջ, որովհետեւ արդի բանաստեղծութիւնը միայն սերնդային հասկացողութիւն չէ: Արդէն, կը շեշտէ Թոփչեան, միայն իր սերունդը չէ, միայն այս կամ այն բանաստեղծները չեն, զորս պիտի լսենք, արդէն՝ հոգեւոր ժառանգութիւնը սատնալու ձեւ մըն է: Այսինքն արդէն պիտի փնտռենք թէ Չարենցի, թէ Տէրեանի, թէ Կ. Զարեանի, թէ Գ. Էմինի, թէ Վ. Դաւթեանի, թէ Սեւակի մէջ: Եւ աւելի հաստատելու համար թէ միայն սերունդի հարց չէ, դասախօսը կը նկատէ որ իր սերնդակիցներու ոմանց գործերու մէջ արդէն իսկ նահանջ կայ: Աղբերը նորերուն եղած է Պարոյր Սեւակ, որ բանաստեղծական բարենորոգում բերած է, ինչ որ չի նշանակեր որ բոլորն ալ անոր ազդեցութիւնը կրած ըլլան: Սեւակի բանաստեղծական պարագան հետաքրքրական է անով որ ան ունի մոլի հակառակորդներ եւ մոլի պաշտպաններ: Յիշելէ ետք պայմանները, որոնց մէջ հրապարակ ելաւ «Եղիցի լոյս»ը եւ «Մարդը ափի մէջ», Թոփչեան կը նկարագրէ վերանորոգման այդ մթնոլորտը, որու մէջ Պարոյր Սեւակ կամ Մինասը նկարչութեան մէջ կրցան նոր ոգի, նոր հայեացք տալ մեր ժողովուրդին: Այդ նոյն մթնոլորտին մէջ է որ ծնունդ կ'առնէ «Գարուն» ամսագիրը, Վարդգէս Պետրոսեանի խմբագրութեամբ: Թերթը դարձաւ այդ նորերու բեմը եւ ամսագիրը կրցաւ յեղափոխիչ դեր խաղալ ոչ միայն մեր գրականութեան այլեւ մեր կենցաղի, մեր բազմաթիւ ասպարէզներուն մէջ: Պարզ է որ յետագային այդ վերելքը կ'իջնէր, որովհետեւ դժուար է միշտ նոյն մակարդակը պահել:

Ա. Թոփչեան, ապա, թուելէ ետք այս նոր հոսանքին խորհրդանշական շարք մը անուններ, ներկայացուց անոնցմէ չորսը, որոնց վրայ ծանրացաւ առաւելաբար.– Յովհ. Գրիգորեան, Հենրիկ Էդոյեան, Արտեմ Յարութիւնեան, Սլաւիկ Չիլոյեան, որոնց քերթուածներէն ընթերցումներ կատարեց Տիկին Անահիտ Թոփչեան: Դասախօսը լաւագոյնս բնորոշեց իւրաքանչիւրին արուեստը: Ինք կարդաց նաեւ յատկանշական մէկ կտոր Գէորգ Էմինէն՝ ներբող կուռքի պատուանդանին: Վերոյիշեալ չորս բանաստեղծներու գործերէն զատ, Անահիտ Թոփչեան կարդաց նաեւ գործ մը Հրաչեայ Սարուխանէն:

Ա. Թոփչեանի սկիզբը արտայայտած երկխօսութեան բաղձանքը մնաց սակայն բաղձանք քանի որ բացի մէկ հոգիէ, ոչ մէկ հարցում եղաւ: Թերեւս անոր համար նաեւ որ դասախօսը իր ելոյթով լըրիւ գոհացում տուած էր արդէն ուշադիր ունկնդիրներուն, այլապէս շահեկան էր արդի վերաբերեալ իր վերլուծումը:

Փակման խօսքին մէջ, Գրիգոր Պըլտեան շնորհակալութիւն յայտնեց Տէր եւ Տիկին Թոփչեանի եւ ներկաներուն, վերյիշելով գրողներու ընկերակցութեան յաջորդ ժամադրութիւնը՝ Յունուար 28–ին:

Ընդհանուր ձեւով, յաջող ցերեկոյթ մը, որ խոստմնալից մեկնակէտ մըն է ընկերակցութեան նորընտիր վարչութեան համար:

Ա. Մ.

ՖԻՆԼԱՆՏԱ

Ֆինլանտացիներու մասին ամէնէն հին տողերը կը գտնենք Դակիտոսի մօտ. ան կը գրէ.– «զարմանալի վայրենութիւն մը ունին, զազրելի թշուառութիւն մը, համատարած աղքատութիւն ու թմրութիւն. ոչ զէնք ունին, ոչ ձիեր, ոչ ալ աստուածներ: Իրենց սննդանիւթը խոտն է, հագուստը՝ կենդանիներու մորթը, իսկ անկողինը՝ հողը: Իրենց միակ յոյսը կապուած է նետերուն, զորս երկաթ չունենալով ոսկորով կը սրեն: Ծծկեր երախաները գազաններու կամ անձրեւին դէմ որպէս պատսպարան ունին միայն ճիւղերով հիւսուած ծածք մը. ինչպէս նաեւ երիտասարդներն ու ծերերը»: Ֆինլանտացիները առհասարակ ձկնորս են ու որսորդ: Իրենց համար մեծ արժէք կը ներկայացնէ անծայրածիր անտառներու բնակիչ կենդանիներու մուշտակը: 1157ին Շուէտի Էրիք Թ. թագաւորին մղած խաչակրութիւնը պատճառ դարձած է որ հետզհետէ երկրին մէջ ծաւալի շուէտական ազդեցութիւնն ու քրիստոնէութիւնը: ԺԲ. եւ ԺԳ. դարերուն Ռուսերն ու Շուէտացիները կը փորձեն տիրել Ֆինլանտիայի ու 1323–ին Ռուսիա զայն կը թողու Շուէտի: Քաղաքաշինութիւնը եւ տնտեսական վերելքը կը կրեն գերման վաճառականներու ազդեցութիւնը, որոնք հաստատուած են երկրին մէջ: 1520–ին կրօնական յեղաշրջումը կը կատարուի, եւ 1550–ին կը հիմնուի Հելսինքին: ԺԸ. դարուն ծնունդ կ'առնէ Ֆին գրականութիւն մը: 1808–ին Ռուսերը կը ներխուժեն ու յաջորդ տարի Ֆինլանտա ցարերու ենթակայ դքսութիւն մը կը դառնայ, որ ունի նաեւ որոշ ինքնավարութիւն մը: Ազգայնական զգացումներ կ'արթննան ու 1835էն սկսեալ «Քալեվալա»ն՝ ժողովրդական դիւցազներգութիւն մը, ազգային մեծ բանաստեղծութիւնը կը դառնայ: Տախտակի, թուղթի ճարտարարուեստն ու կերպասագործութիւնը կը հարստացնեն երկիրը: Դարուն վերջաւորութեան մօտ ռուսական վարչաձեւը աւելի ու աւելի ճնշող կը դառնայ. խորհրդարանը կը լուծուի, մարդիկ կ'աքսորուին Սիպերիա, ռուսերէնը պարտաւորիչ լեզու կը դառնայ: Դիմադրական ոգին կը զօրանայ եւ 1914–ի պատերազմի սկիզբէն կամաւորներու գունդեր կը մարզուին Գերմանիոյ մէջ: 1917–ի յեղափոխութիւնը կը վերանորոգէ ինքնավարութիւնը, սակայն երկիրը կը բաժնըւի բոլշեւիկներու մօտ ընկերվարականներու եւ անկախութեան կողմնակից պահպանողականներու միջեւ: 1917 Սեպ. 6ին Խորհրդարանի նախագահը Ֆինլանտիոյ անկախութիւնը կը հռչակէ: Ընկերվարականները կը գրաւեն Հելսինքին, սակայն քաղաքագօրքը, միացած Գերմանիայէն ղրկուած ուժերու, եռ կ'առնէ մայրաքաղաքը ու հինգ ամսուան պայքարէ մը ետք, 1918 Մայիսին, կ'ազատագրէ երկիրը: Խաղաղութենէն ետք, 1919–ին Ֆինլանտա կ'ունենայ հանրապետական Սահմանադրութիւն մը, իսկ 1920–ին Դորպատի դաշնագրով Խորհ. Միութիւնը կը ճանչնայ նոր Հանրապետութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՌՁՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

– Ազատ սենեակ ունի՞ք:

– Այո, – կը պատասխանէ պանդոկին տնօրէնը, – 20 Ֆրանքնոց եւ 30 Ֆրանքնոց:

– Եւ ի՞նչ տարբերութիւն երկուքին միջեւ:

– Երեսուն ֆրանքնոցին մէջ մուկի թակարդ կայ:

**

= Երբ չնչին մարդուն մեծ դիրք են տալիս, դառնում է ... մեծ չնչինութիւն :

**

– Ջե՞ս ամչնար, – զայրացած, ուսուցիչը կը յանդիմանէ աշակերտը, – անկարգութիւններուդ պատճառով ամէն շաբաթ մայրդ դպրոց կը կանչենք: Ջե՞ս կրնար Հօրմէդ օրինակ առնել:

– Պարոն ուսուցիչ, հայրս բանտն է. մարդ սպանած է:

– Գիտեմ: Մայրդ լաւ որ օրինակելի վարքին համար զայն աւելի կանուխ ազատ պիտի արձակեն:

ԳՈՂՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ Գայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է Սիմոն Արթինեանի (Պէյրութէն) երգահանդէսը: Յայտագիրը բաղկացած է ճագի երգերէ:

**

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ Տիգրան Երկաթ Հայ Մշակութային Միութեան 85–ամեակը տօնուած է Դեկտեմբեր 20–ին: Առաւօտուն, պատարագի ընթացքին կարդացուած է Վազգէն Ա.ի կոնդակը: Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան իր քարոզին մէջ շեշտած է, թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին միշտ մասնակից եղած է իր ժողովուրդի ցաւերուն եւ հետեւաբար, մասնակից կ'ըլլայ նաեւ անոր խնդութիւններուն: Ցաւարտ արարողութեանց, Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ տրուած է ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին խօսք առած են Մանուկ Գալփաքճեան, Գէորգ Փիլիկեան եւ Վահան Ալեքսանեան: Փակման խօսք արտասանած է Առաջնորդը: Նոյն իրիկունը, «Տիգրան Ալեքսանեան» սրահին մէջ խրախճանքով մը նշուած է Միութեան 85–ամեակը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետը՝ Գէորգ Փիլիկեան: Խօսք առած են Կարպիս Եազըճեան եւ Վահան Ալեքսանեան:

Քարեգնդակներու սիրոյն

■

Գիւտեր կան որոնք շատ բան կը պարտին դիպուածին, իսկ ուրիշներ կը կատարուին մտային բացառիկ լուսաւորումի մը պահուն, որոնք հանճարներու յատուկ են: Այս վերջիններու կարգին է 12 – 13 տարեկան պատանիի մը գիւտը, զոր ըրած է 1713–ին: Համֆրի Փոթըր անուն այս տղեկը առտուընէ մինչեւ իրիկուն կ'աշխատէր գործատան մը մէջ, ուր շոգիով բանող առաջին մեքենաները կը գործածուէին: Փոթըրի պարտականութիւնը վայրկեանը չորս – հինգ անգամ բանալ – գոցել էր ծորակներու շարք մը. աշխատութիւն մը որ ծանր չէր թէեւ, սակայն զինքը կը զրկէր տարեկիցներու հետ քարեգնդակ խաղալու հաճոյքէն: Ու մինչ ինք կ'աշխատէր, անոնք կը զուարճանային գործատան դրան առջեւ: Օր մը գործատէրը որ կը հսկէր Համֆրիի աշխատանքին, բացառիկ գոհունակութիւն մը կը զգայ դեռատի մեքենավարին շոգիին շրջանը ղեկավարելու կերպէն ու կ'ուզէ շնորհաւորել զայն: Պատանիին տեղը կը գտնէ մեքենայ մը, որ կը բանէր ինքնիրեն, իսկ անոր մեքենավարը դրազած էր դուրսը, իր տարեկիցներուն հետ խաղալով: Փոթըր միաժամանակ երկու տարբեր տեղ գտնուելու կարողութեան տէր չէր. միայն, հիանալի իմաստութեամբ առասանի կտորով մը իրարու կապած էր ծորակներն ու մեքենային ճօճանակները:

Պատմութիւնը աւելին չըսեր, թէ իրեն համար ի՞նչ արդիւնք ունեցաւ այս արարքը: Սակայն որոշ է որ պատանին խաղալու սիրոյն հնարած էր գլաններու շոգին հակակշռող դրութիւն մը, որ կը գործածուի մինչեւ այսօր:

LIVRES REÇUS

LA FONTAINE D'HEGHNAR

roman arménien (*Հեղնար աղբիւր*)

Version française Lily Denis

Mkrtitch ARMEN

Actes Sud 1987.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Սթեփէն Ստեփանեան, Պր. Հայկ Ստեփանեան, Պր. Արամ Շեխիկեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՏԻԿԻՆ ԺՈԶԷՖԻՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

**

Ողբացեալին յիշատակին Պր. Հայկ Ստեփանեան եւ Արամ Շեխիկեան հազարական Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Բենիամին Ճիհանշահեան հետեւ– եալ նուէրները ըրած է իր կնոջ՝ Եղիսաբէթի մահուան 2–րդ տարելիցին առթիւ՝ 200 Ֆր. Լիբանանի դպրոցականներուն, 200 Ֆր. Վիէնի Կապոյտ Խաչի դպրոցին եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ամանորի առթիւ, Մարտիկ Տակառեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր քրոջ՝ Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեանի:

LE TRIPTYQUE
Président-Fondateur : P. D'ARQUENNES

VENDREDI 22 JANVIER A 20 H 30

SALLE ROSSINI
6, rue Drouot — Paris IXe
(Mairie du IXe — Métro : Richelieu-Drouot)

CHOPIN - LISZT
KHATCHATURIAN
BABADJANIAN

par

HUGUETTE AGEDERIAN HEINTZELMANN

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը բանախօսէ՝

ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21–ին

- Գ. Ալէմշահի կենսագրական գիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ
- Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առնչուող հարցեր:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՓԱՐԻԶ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի 8 մասնաճիւղերուն
եւ Շրջանային Վարչութեան
Կիրակի, Յունուար 17, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ,
Լէոփոլտ Պելլան սրահին մէջ
17, rue Léopold Bellan — 75002 PARIS

Գեղարուեստական յայտագիր՝ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ:
Մնջկատակ՝ կատարողութեամբ «Escale Rosemary» խումբին:
Կաղանդ Պապան՝ իր անակնկալներու տոպրակով:
Բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

La Section d'Alfortville de la Croix Bleue des Arméniens de France, met à la disposition des enfants un car pour se rendre à l'Arbre de Noël de l'Association à Paris, le dmainche 17 janvier. Le car partira de la Place Carnot à 14 heures. Le retour aura lieu vers 19 heures.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile:

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածառին շուրջ:

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար, կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յունուարի վերջը:

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունուար 20, ժամը 14.30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից՝ սրահին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Թագուհի Օհանեանէ 220 Ֆ. իր ամուսնոյն մահուան 22–րդ տարելիցին առթիւ: Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեանէ 200 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի՝ Ժիրայր Պառաւեանի մահուան առթիւ:

A la demande
de sa clientèle

LE RESTAURANT
CAUCASE

à

ISSY-LES-MOULINEAUX

ajoute une troisième soirée
avec

MARTEN YORGANTZ
ET SON ORCHESTRE

LE SAMEDI 23 JANVIER

Réservation : 46 - 38 - 96 - 30

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻՆ

Ա. ՑԱՆԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ

Տրդատ Արմենեան, Փէ – Էռ – Ա. հազարական, Տրդատ Տէր – Պօղոսեան, Վահէ Շահինեան, Տիկին Վարդուհի Մուսայ–եան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Արթինեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիշեան, Ֆր. Ֆէյտի, Օր. Ա. Շահպազեան 300–ական Ֆ., Տիկին Մարկրիթ Միսաքեան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պիւլպիւլեան Ֆուչէ, Օր. Սոնիա Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Էմմանուէլ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Թ. Արխեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սինանեան 200–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փիէր Վարդանեան 150 Ֆր., Օր. Ք. Մուշէլ, Տիկին Վ. Չալըքեան 100–ական Ֆր.:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le Samedi 23 Janvier
Stage de littérature arménienne

Sujet : Eghia et la littérature subjective
Conférencier : KRIKOR BELEDIAN
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines
de 14h à 18h
Frais de participation : 60 Frs. la séance

THEATRE ARMENIEN
KISSANI
présente
au profit de l'Ecole TEBROTZASSERE

Expédition
sur Ararat - 1987

DIAPORAMA
au YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 PARIS
TEL. : 45 - 89 - 20 - 48
Le Vendredi 22 janvier à 20h30 précises

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
19

MARDI
19 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.664

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.664

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ԾՐԱԳԻՐԸ. —

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ, ՃԻԳ ՀԱՄԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՓԱՌԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս յայտարարած էր, Շիրաք կարճ նոյթով մը, Շաբաթ օր, յայտնեց թէ թեկնածու է Հանրապետութեան Նախագահութեան: Անակնկալ մը չէր, անշուշտ եւ նկատելով հանդերձ թէ առաջին անգամ չէ որ կոլխտներու պարագլուխը թեկնածու է գերագոյն պաշտօնին, հարկ է նաեւ չմոռնալ որ նախորդ անգամ իր թեկնածութիւնը կը ձգտէր գլխաւորաբար ուրիշին ընտրութիւնը խանգարելու:

Շիրաքի համար, իր կառավարութեան մօտ երկու տարուան հաշուեկշիռը դրական է: Ուրեմն, պէտք է շարունակէ աւելի լաւ պայմաններու մէջ, այսինքն համակեցութենէն դուրս: Իր ծրագիրը կը կեդրոնանայ չորս թեմաներու վրայ՝ համախմբում, ճիգ, համակամութիւն, փառասիրութիւն ծառայելու համար Ֆրանսացիներուն եւ Ֆրանսայի:

X Շաբաթավերջը նպաստաւոր եղաւ ոչ թէ Շիրաքի, այլ՝ Պառի, հակառակ անոր որ Լիոնի երեսփոխանը դեռ չէ դրած իր թեկնածութիւնը (հաւանական կը նկատուի որ դնէ Փետրուար 8–ին):

Պառի զօրավիգ են Ս.Է – Տէ – Էս–ը (կեդրոն), Փէ – Էս – Տէ–ն (Սոսիալ – դեմոկրատ), արմատականներու Ռիւ տը Վալուայի թեւը, Փերսփեքթիւ է ռէալիթէ շարժումը: Ժիսքար տ'էսթէն չուզեր իր ընտրութիւնը յայտնել իր երկու նախաբարարներէն մէկուն հանդէպ:

Հանրապետութեան նախկին նախագահը կը գոհանայ ըսելով. — «Իւ – Տէ – Էֆ–ը ընտանիքս է, մեծամասնութիւնը՝ բանակավայրս»: Կ'ուզէ մնալ, ինչ որ կը յայտարարէ թէ է՝. մեծամասնութեան միասնականութեան ախոյեանը, չեշտելով թէ գաղափարական տարբերութիւն չկայ Իւ – Տէ – Էֆ–ին եւ Էռ – Փէ – Էռ–ին միջեւ: Քուէարկութեան գաղտնապահութիւնը ոգեկոչելով, չի յայտներ թէ որո՞ւ պիտի տայ իր ձայնը, բայց եւ այնպէս իր լռութիւնը տեղը ըլլալով հաւանական չէ որ Շիրաքի տայ իր քուէն:

Երկուշաբթի առտու, նախարար Մառըլէն յայտնեց թէ հանրապետական կուսակցութիւնը Փէ — Էռ, զօրավիգ է Պառի: Հետաքրքրականն այն է որ Շաբաթ օր Շիրաք իր թեկնածութիւնը դրաւ, ինչ որ ծառայեց Պառի: Գրեթէ հակասական է, որ Շաբաթ իրիկունէ ի վեր կուսակցութիւններ եւ խմբակցութիւններ յայտնեն թէ զօրավիգ են Պառի, որ չէ դրած իր թեկնածութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՊԵԼԵԱՆ 75 դափնեկիրներ, չորս օրուան համար Փարիզ հրաւիրուեցան մարդու փոխանակութեան համար մարդկութեան մեծ հարցերու շուրջ, ԻՍ. դաբու նախօրեակին: Աննախընթաց այս նախաձեռնութիւնը կը պատկանի խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակաւոր՝ Էլի Վիզէլի և Նախագահ Միթերանի: Բաժնուած հինգ խումբերու — մարդկային իրաւունք, խաղաղութիւն եւ ապագինում, բարգաւաճում, մշակոյթ եւ ընկերութիւն, գիտու-

(Շար.ը Գ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

PIERRES ET FOI D'ARMÉNIE

Այս խորագրին տակ, «Մոնտ»ի ձեռընհաս աշխատակցուհին՝ Միշէլ Շամփրնուա (ծագումով Հայ մօրը կողմէ) խիստ շահեկան յօդուած մը նուիրած է հայկական ճարտարապետութեան եւ Հայաստանի, երկու ամբողջ էջերու երկայնքին, թերթին Յունուար 16–ի թիւին մէջ: Նըկարներով եւ քարտէզով մը զարդարուած, առանձին ծանօթութիւններ կան նաեւ Երեւանի, Էջմիածնի վրայ:

**

«L'EXPRESS»

LA FONTAINE D'HEGHNAR

MKRTITCH ARMEN

«Էքսփրէս» շաբաթաթերթի վերջին թիւին մէջ, Յունուար 15 / 21, Ֆրանսուազ Կզենաքիս որ հրատարակուած հատորներու նուիրուած իր քրոնիքին մէջ անդրադարձած է Հեղնար աղբիւրի, որու Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը վերջերս լոյս տեսաւ Ալքթ Սիւտ հրատարակչատունէն: Ստորեւ իր գրութիւնը. —

LA FONTAINE D'HEGHNAR
Mkrtitch Armen

L'histoire : celle, folle, déraisonnable et sublime, d'une femme arménienne qui, certains soirs, se déguise en Turque pour aller rejoindre son jeune amant, Varos, dans une maison hantée. Son mari est fontainier : il discipline l'eau sauvage jusqu'à ce quelle coule, domptée, des fontaines qu'il érige. Un sage. Un rigoureux. Mais le hasard (les dieux ?) fait qu'il entrera dans la maison hantée... et que le cœur de sa femme s'arrêtera de battre. Fou de douleur, il construira alors à cet emplacement sa plus belle fontaine. Mais dès qu'une femme s'en approchera, cette fontaine se tarira ! Car «l'épouse n'est source que pour son mari. Nul autre ne peut s'y abreuver». (Voilà... voilà...)

Ce qu'il faut en dire : que cette légende arménienne est égale en beauté — et en rigidité essentielle ! — à notre «Tristan et Iseut». L'auteur, arménien, né en 1905 d'un peuple massacré, génocidé s'il en est, est mort en URSS en 1972. «La Fontaine d'Heghnar» y est considérée comme un chef-d'œuvre, et pour nous il y a émerveillement à lire ce texte enchanteur, absolument différent de tout ce que nous créons, fabriquons et consommons dans nos contrées (caviar et brouet mêlés), et c'est si rare qu'il serait bien sot de notre part de ne pas boire à cette fontaine sous prétexte que «non merci, nous, ici, nous n'écrivons pas de cette manière» !

Ce qu'il ne faut surtout pas en dire: «Quoi c'est encore votre goût du folklore, des matériaux bruts, à l'état primaire, qui vous revient?» Non, le folklore est de nos jours trop souvent faisandé. Mais le retour aux sources vous fait-il vraiment si peur, vous désarçonne-t-il, vous inquiète-t-il tant ?

FRANÇOISE XENAKIS

Տիկին Կզենաքիս կը գրէ թէ Հեղնար աղբիւր գլուխ գործոց մը նկատուած է

ՄԱՀ

ՍԻՆ ՄԱՔԲՐԱՅՏԻ

ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԷՐ
ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ՃԱՆՉՑՈՂ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՄՆԱՅՈՒՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ

Փաստաբան, Իրլանտայի Արտաքին նախկին նախարար, հիմնադիր Էմնըսթի Ինթերնէշընըլի եւ Խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակի դափնեկիր, Սին Մաքպրայտ մեռաւ Տըպլին, 83 տարեկանին:

1974–ին է որ Մաքպրայտ կը ստանար Նոպէլ մրցանակը, նախապէս, 40 տարի առաջ, ապայակոյտի պետն եղած էր ԻՌԱ–ի եւ իբրեւ «ահաբեկիչ» մատնուած անոնց կողմէ, որոնք իր կողքին պայքարած էին Իրլանտայի անկախութեան համար:

Ծնած էր աքսորի մէջ, 1904–ին, մայրը Փարիզ ապաստանած ըլլալով: Հայրը, մինչեւ իսկ կռուած էր Անգլիացիներու դէմ պոէռներու կողքին, Հարաւ – Ափրիկէ: 12 տարեկան է միայն, երբ հայրը կը գնդակահարուի, 1916–ի Տըպլինի զատկուան ապստամբութեան առթիւ, 14 տարեկան է, երբ ինք ալ կը բանտարկուի, 16 տարեկանին ենթասպայ է իրլանտական հանրապետական բանակին (ԻՌԱ) մէջ: Օրէնսէր ճամբու մէջ կը մտնէ 1937–ին: 1948–ին Արտաքին նախարար է եւ չէզոքապաշտութեան ախոյեան: Կը յաջողի իր երկիրը դուրս պահել Օ–ԹԱՆ–էն: Օժանդակած է Եւրոպայի Խորհուրդի եւ Եւրոպայի մարդկային իրաւանց պայմանագրութեան պատրաստութեան: 1961–ին հիմնադիրներէն մէկն է Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի: 1973–էն 76 ՄԱԿ–ի ընդհ. քարտուղարին կցորդ է: Եւ, բացառիկ պարագայ, Նոպէլէն երեք տարի ետք, 1977–ին կը ստանայ Խաղաղութեան Լենին մրցանակը:

Հուսկ, յիշենք թէ Սին Մաքպրայտ մաս կը կազմէր Ժողովուրդներու մնայուն դատարանին, որ 1984, Ապրիլ 13 / 16 Փարիզի մէջ, քննեց Հայերու ցեղասպանութիւնը, ձեռնհաս անձնաւորութեանց վըկայութիւններու լոյսին տակ եւ տուաւ վճիռը՝ Հայերու դէմ գործուած ոճիրը ցեղասպանութիւն էր:

Խորհրդային Միութեան մէջ: Ինչ որ ճիշդ է, այսօ՛ր: Դժբախտաբար չի յիշուիր հատորին փոքրիկ նախաբանին մէջ կամ կողքին վրայ որ միշտ այդպէս չէ եղած եւ Մկրտիչ Արմէն աքսորուած է եւ արգելափակման կայաններու լեղին ճաշակած տարիներ այս հատորին իսկ պատճառաւ: Արդարեւ 1937 Ապրիլ 23–ի, Երեւանի «Գրական Թերթ»ը կ'արձագանգէ Գրողներու Միութեան այն տխրահռչակ նիստերուն, ուր «դատուեցան» վաւերական գրագէտներ, ի շարս որոնց Մկրտիչ Արմէն: Նիստին այս բաժինը կը նկարագրուի սապէս. – «Մկրտիչ Արմէն յամառօրէն պնդում է որ իր ստեղծագործութիւնների մէջ բացի «Երեւան» վէպից սխալներ չունի եւ կտրականապէս մերժում է որեւէ սխալ «Հեղնար Աղբիւր»ի մէջ»:

Բայց երբ շատ կը դատապարտուի վէպին «ռէակցիոն ռոմանտիզմ»ը, հեղինակը «կը ստիպուի գիտակցել լիովին իր սխալների բնոյթը»:

Մկրտիչ Արմէն, այն քիչերէն է, որ ողջ վերադարձաւ աքսորէն եւ կրցաւ տեսնել իր վէպին վերհրատարակութիւնը 1955ին, Հայպետհրատի կողմէ:

Այս վէպը լոյս տեսած է «Յառաջ»ի մէջ որպէս թերթօն 1972 Ապրիլ 13–էն Յուլիս 1: Աւելցնենք թէ Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, որ յաջող է, եղած է ռուսերէնէ եւ ոչ բնագրէն:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸ

Ժողովուրդներու նկարագիրը, խառնուածքը կը բնորոշուի որքան նուաճումներով, նոյնքան եւս անոնց ապրած ճգնաժամերու ընթացքին: Յաճախ կը կրկնենք թէ փոքր ժողովուրդներու ճակատագիրը կը գծուի մեծերու շահերուն համաձայն. այս իրողութիւնը բոլոր փոքր ժողովուրդներուն համազօր ըլլալով հանդերձ, անոնց մօտ չունենար նոյն անդրադարձումները: Ու այդ անդրադարձը ձեւ, բնոյթ կը ստանայ ժողովուրդին խառնուածքին տիրական գիծերով:

Ֆրանսայէն արտաքսուած Պարսիկներու պարագան վերջերս այս մարզի յատկանըշական օրինակի մը պատճառ դարձաւ: Ահաբեկչական գործունէութեամբ ամբաստանուած տասնեակ մը պարսիկ երիտասարդներ Կապոն ղրկուեցան Ֆրանս. կառավարութեան որոշումով: Այս որոշումն ու կիրարկումը անարդար նկատուեցաւ ու խստիւ քննադատուեցաւ անոնց մօտիկ շրջանակին կողմէ: Բռնադաղթի դատապարտուած իրենց ազգակիցներուն զօրավիգ կանգնելու, անոնց վերադարձը ապահովելու վճռակամութեամբ անոնք գործի լծուեցան:

Ասի մը վտարանդիներ էին իրենք եւս, իրենց երկրի անմարդկային վարչաձեւէն խոյս տուած ու ապաստանած հիւրընկալ զանազան երկիրներ՝ Միացեալ – Նահանգներ, Ֆրանսա, Անգլիա եւայլն: Ըրին ամէն բան որ կարելի էր տուեալ պայմաններուն մէջ, ափ առին դեսպանատուներու, ապաստանեալներու գրասենեակներու դուռները, բողոքեցին, դիմեցին պատկան իշխանութիւններու, թռուցիկներ բաժնեցին:

Ու այս բոլորին մէջ ինչ որ թերեւս ամէնէն ազդեցիկը եղաւ, անոնց ձեռնարկած հացադուլն էր: Մեծ մայրաքաղաքներու մէջ երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ անօրէ յաճախ տեղ ունեցան լրասփիւռներու հաղորդումներուն մէջ, խօսեցնելով իրենց տարագրուածներուն, գործուած անարդարութեան մասին. այսպէս, անոնք թոյլ չտուին որ բազմութիւններ մոռնան իրենց հարցը: Հացադուլը լման ամիս մը տեւեց. օրէ – օր հիւծող այս երիտասարդները մերժեցին որեւէ բժշկական խնամք, հակառակ որ իրենցմէ ոմանց վիճակը մտահոգիչ բնոյթ ստացած էր. հաստատակամ շարունակեցին լուռ բողոքել, մինչեւ որ վերջապէս հասան իրենց նպատակին:

Անշուշտ կարելի չէ պնդել թէ խումբ մը երիտասարդի հացադուլը փոխել տուաւ պետական գործընթացը. ո՛չ: Այդ շարժումը կրնար նոյնիսկ իրենցմէ քանի մը հոգիի կեանքը արժել ու տարագրուածները կը մնային միշտ աքսորավայրը, եթէ քաղաքական ո՞վ գիտէ ինչ – ինչ ազդակներ դեր չխաղային բաղձալի կարգադրութեան համար:

Ու պատահարին բազմաթիւ այլ եւ այլ մեկնաբանութիւններուն մէջ հաւանաբար շատ քիչեր միայն անդրադարձան այն դասին, զոր տուին – առնել գիտցողին – Պարսիկ երիտասարդները, իրենց մղած հաւատաւոր պայքարով:

Այդ քիչերուն մաս կը կազմե՞նք արդեօք մենք, որ ընդհանրապէս շատ սովոր չենք դաս առնողի դերին: Մենք՝ որ սակայն միւս կողմէ ոչ թէ անարդարօրէն աքսորուած 10 – 15 երիտասարդ, այլ՝ ամբողջ ժողովուրդ մը ունինք հայրենի հողին վրայ իսկ իր գոյութեան սպառնացող այլազան վտանգներու մօտիկ դըրացնութեան դատապարտուած: Մեծ մայրաքաղաքներու մէջ աւելի բազմութիւն ենք, աւելի հին, քան՝ Պարսիկները սակայն մինչեւ այսօր գրելէ, խօսելէ, դասախօսելէ, միութիւն կազմելէ – այսինքն մենք ըսել մենք լսելէ – զատ ի՞նչ ըրինք Հայաստանի ներկայ ճգնաժամին համար:

Պիտի կրնա՞նք միշտ համոզումով պընդել թէ դաս առնելու պէտք չունինք ասկէ անկէ:

Ա. Թ.

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ
(1834 - 1887)
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ (*)

Մեծ ախոյեանին զաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

Մօտաւորապէս չորս ամիս առաջ լրացաւ նախորդ դարու պոլսահայ ազգային կեանքի երեւելի դէմքերէն հմուտ մատենագիր, հրապարակագիր եւ նա մանաւանդ հայկական հարցի ծագումին եւ միջազգայնացումին գլխաւոր պատասխանատուներէն, Բարձրագոյն Դրան երկարամեայ պաշտօնեայ՝ Գրիգոր Օտեանի մահուան հարիւրամեակը: Այս առթիւ, 1987, Հոկտեմբեր 18, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Մայր Եկեղեցին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ի յիշատակ՝ Օտեանի մահուան հարիւրամեակին, ինչպէս նաեւ ազգային հերոս զօրավար Անդրանիկի մահուան վաթսունամեակին, որ գրեթէ նոյն օրերուն կը զուգադիպի: Նոյն օրը, ցերեկէ յետոյ, ի ներկայութեան Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոս Նագդաչեանի, Դաւիթ Եպիսկոպոս Սահակեանի, Ժիրայր Վրդ. Թաշճեանի, Զաւէն Վրդ. Խաչատրեանի եւ Աւետիս Քհնյ. Պալըգեանի, այց տրուեցաւ զօրավար Անդրանիկի յուշարձանին եւ Գրիգոր Օտեանի Փէր - Լաշէզի նորակառոյց շիրիմին:

Արդի աշխարհահռչակ Ջերմ պաշտպան եւ կազմակերպողներէն մին, ինչպէս՝ Հայր Սիմէոն Երեմեան կը յիշէ իր Ազգային Դէմքեր *(Վենետիկ, 1914), Ե. հատորին մէջ, Գրիգոր Օտեանի «Ազգային Սահմանադրութեան» պատրաստութեան մէջ կատարած դերը եթէ առաւել կամ նուազ ծանօթ է, այլ գրեթէ անծանօթ մնացած է իր դիւանագիտական ասպարէզը, ըլլայ ան ազգային հարցի առընչութեամբ թէ իր ժամանակին Օսմանեան կայսրութեան քաղաքական իրադարձութիւններու մէջ ստանձնած պատասխանատուութիւններու կապակցութեամբ: Ցարդ Օտեանի մասին գրող հեղինակները, մին – միւսէն ընդօրինակած ըլլալով, նոյն կերպով կը մեկնաբանեն անոր 1880–ին Պոլսէն վերջնական մեկնումը: Անոնք Օտեանի «փախուստը» կը վերագրեն Միտհատ փաշայի ձերբակալումին: Այս պարզ ենթադրութիւն մըն է որ, թէեւ անհիմն, ճշմարտութեան փոքր բաժին մը ունի: Մեր մօտ երեսնամեայ պատմագիտական պրպտումներու ընթացքին, առաջին մէկ օրէն իսկ, Օտեանի դիւանագիտական ասպարէզի գործունէութեան մասին հետաքրքրուած ըլլալով, այսօր մեր ձեռքին տակ ունինք բաւական ճոխ եւ հետաքրքրական փաստաթուղթերու հաւաքածոյ մը: Մեր այժմու յօդուածաշարքով կ'ուզենք Օտեանը իբր քաղաքական եւ հանրային գործիչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել: Ինչպէս որ խորագրէն կարելի է կռահել, մեծ ախոյեանին Պոլսէն բաժանումին գաղտնի ծալքերը, որոնք թէեւ յոյժ կարեւոր, ցարդ անյայտ մնացած են:*

Մեր այս յօդուածաշարքը ցոյց պիտի տայ թէ Օտեանի կենսագրութիւնը որքան սերտօրէն կապուած էր նաեւ իր ժամանակի քաղաքական անցուդարձերու եւ եւ դէպքերու զարգացումին հետ:

ՕՏԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ

Գրիգոր Օտեան բազմանդամ ընտանիքի մը կը պատկանէր: Երեք քոյր եւ երեք եղբայր էին, որոնց միջինն էր Գրիգոր Սիսակ: Ան ծնած էր 1834 Դեկտեմբեր 8–ին Պոլսոյ արուարձաններէն սախական ափին վրայ գտնուող, առենօք հայաշատ կեդրոն՝ Սկիւտարի մէջ: Գրիգոր դեռ պատանի, ընտանեկան երդիքին ջերմիկ շունչին տակ, բարեպաշտութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը իբր հօրենական աւանդ ժառանգեց եւ այդ բարոյական արժանիքներուն հանդէպ ալ ցմահ հաւատարիմ մնաց:

Հայրը՝ Պօղոս Օտեան, Եւրոպա չուղարկեց Գրիգորը, ուսանելու համար ըստ այդ ժամանակներու սովորութեան: Բայց իր ժամանակուան յայտնի մտաւորականներէն մասնաւոր դասեր առնելով, Գրիգոր արդէն 17 տարեկանին, այնքան մըտաւոր պաշար ամբարած էր որքան իրեն տարեկից պատանի մը որ Եւրոպա ուսանած ըլլար: Ան հայ լեզուին, թէ գրականութեան, կատարելապէս տիրանալէ զատ, քաջահմուտ էր նաեւ օսմաներէնի եւ նա մանաւանդ գրական Ֆրանսերէնի ինչ որ իր այլազան ասպարէզին մէջ հիմնական դեր պիտի ունենար: Օտեաններու բնակարանը իր ժամանակի բոլոր հայ ազգային թէ գրական դէմքերու առջեւ բաց մնաց: Միքայէլ Նալպանտեան երբ Պոլիս եկաւ ամիսներով անոնց տանը հիւրասիրուեցաւ: Եւ Օտեաններու այս հիւրընկալ բնակարանն է որ յետագային Պէրպէրեան վարժարանը պիտի ըլլար, ինչպէս կը վկայէ Զերազ (1):

Գրիգոր Օտեանի երիտասարդութեան շրջանին կը զուգադիպի նաեւ Ղրիմի պատերազմը, որուն հետեւանքները Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներու ապագային վրայ այնքան խոր ազդեցութիւն պիտի ունենային: Փարիզի դաշնագիրը դեռ չէր ստորագրուած (1856 Մարտ 30) երբ մեծ եպարքոս Ռէշիտ փաշա Անգլիոյ Պոլսոյ մեծ դեսպան Լորտ Սթրէթֆորտ Տը Ռէտգլիֆի յորդորներուն անսալով 1856 Փետրուար 12–ին արդէն Թանզիմաթը Հայրիյէ՝ *կայսերական հրովարտակը կը յայտարարէր: Սուլթան Ապտիւլ – Մէճիտ այս հրովարտակով կայսրութեան բոլոր ժողովուրդներուն, առանց կրօնական խտրութեան, ընկերային հաւասարութիւն, կեանքի եւ ինչքի ու պատուի ապահովութիւն կը խոստանար (2): Այս հրովարտակին 9. յօդուածը կայսրութեան հպատակ իւրաքանչիւր ոչ – իսլամ ժողովուրդ կամ համայնքի բանիմաց ներկայացուցիչներուն կ'արտօնէր որ պատրաստեն եւ որոշ պայմանաժամի մը մէջ կառավարութեան ներկայացնեն «կանոնագիր» մը, որ իրենց համայնքին ընկերային, կրօնական եւ մշակութային կառուցուածքը պիտի յօրինէր:*

Թանզիմաթը Հայրիյէի այս յօդուածին տրամադրութեան համաձայն է որ տոքթ. Ռուսինեան, Պալեան, Աղաթօն (Գրիգոր), տոքթ. Սէրվիչէն, Կարապետ Իւթիւճեան եւ Գրիգոր Օտեան յառաջդիմական խմբակը, յետ – երկարատեւ խորհրդակցութեան «Ազգային Սահմանադրութիւն»ը պատրաստելով 1860 Մայիս 24–ին Բարձրագոյն Դուռ յղեցին: Սակայն այս «Կանոնագիրը» որ Պոլսահայերը «Սահմանադրութիւն» որակեցին, Պետութեան կողմէ անմիջապէս չվաւերացուեցաւ: Օտեան այդ ժամանակները Բ. Դրան «արտաքին թղթակցութիւններու դրասենեակի» պետի պաշտօնը կը վարէր եւ իր պաշտօնին բերումով ալ ԺԹ. դարու երեւելի Թուրք դիւանագէտ՝ Ալի փաշայի հետ յաճախ տեսնուելու առիթ ունէր: Ալի փաշա որ այդ միջոցին Արտաքին Գործոց նախարար էր Գրիգոր Օտեանի վրայ խոր համարում ունէր: Հետեւաբար, երբ «Սահմանադրութեան» վաւերացումը առկախ մնաց ու Պոլսոյ ազգայինները Օտեանի միջնորդութիւնը խնդրեցին, այս վերջինը Ալի փաշայի ուշադրութեան յանձնեց իր ազգակիցներուն խնդրանքը որ նըկատի առնուեցաւ:

Սոյն պայմաններուն տակ է որ Թըրքահայոց «Ազգային Սահմանադրութիւնը» կարգ մը բարեփոխումներու ենթարկուելէ յետոյ, Բ. Դրան կողմէ 1863 Մարտ 17–ին վաւերացուեցաւ: Օտեան, աւելի քան 15 տարիներ, Ազգային Ժողովի ամենակարկառուն առեմպետներէն մին եղաւ: Ան ոչ թէ միայն իր խոհուն դատողութեամբ եւ պերճախօսութեամբ Ազգ. Ժողովի բեմէն փայլեցաւ, այլեւ մանաւանդ իր փորձառութեան եւ յարաբերութիւններուն շնորհիւ, զարթօնքի շրջանի թրքահայ ազգային կեանքին ուղղութիւն տուաւ:

Կ'արժէ հոս յիշել թէ, յունական ապստամբութիւններէն յետոյ է միայն որ Հայերը Բ. Դրան, նա մանաւանդ արտաքին յարաբերութիւններու զանազան բաժիններուն մէջ, պատասխանատու պաշտօններու կոչուիլ սկսան: Հայերու դիրքը եւ ազդեցութիւնը Պոլսոյ մէջ մանաւանդ Ալի փաշայի օրով ալ աւելի զօրացաւ ինչ որ ազգայնամոլ մահմետականներու նախանձը գրգռեց: Ծանօթ է թէ Երիտթուրքերու իշխանութեան գլուխ գալէ յետոյ Հրեաներն ալ Հայերու տեղերը գրաւել սկսան:

«Ազգային Սահմանադրութեան» արեւմըտահայ կեանքին մէջ կատարած դերին մասին հոս պիտի չխօսինք: Հետաքրքիր ընթերցողին կը թելադրենք մտաւորական ճարտարապետ՝ Տիգրան Հաճեանի լաւ եւ խնամքով պատրաստուած ու մեկնաբանուած յօդուածաշարքը ընթերցել որ վերջերս «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ լոյս տեսաւ (3):

Գրիգոր Օտեան, անցեալ դարու 50–ական թուականներու վերջին կէսէն սկըսեալ Պոլսոյ ամէն յառաջդիմական շարժումներու մասնակցեցաւ: 1858–ին, երբ թէ Պոլսոյ եւ թէ գաւառներու մէջ ուսում ջամբելու նպատակաւ «Բաժանորդական Ընկերութիւնը» կազմուեցաւ, Օտեան իբր հիմնադիրներէն մին գործակցեցաւ: 1860–ին, երբ «Հայ Բարեսիրական Ընկերութիւնը» հիմնուեցաւ կրկին Օտեան՝ իբր հիմնադիր, առաջին գծի վրայ կուգայ (4): Այս ընկերութեան նպատակը եւս երիտասարդութեան մէջ ուսում տարածել էր: Գրիգոր Օտեան պոլսահայ ազգային կեանքի սիւներէն մին ըլլալէ զատ, տեղական մամուլին ալ կ'աշխատակցէր: Մանաւանդ Յարութիւն Սվաճեանի «Մեղու»ին մէջ անոր ստորագրած յօդուածները, որուն ընկերային պայմաններուն համաձայն խիստ յանդուգն են: Բայց եւ այնպէս, Օտեան ամէն բանէ առաջ կառավարութեան վստահութիւնը վայելող պաշտօնեայ մըն էր: Այդ թուականներուն (60–ական թուականներուն), Պալքանեան թերակղզին խռովութիւններու բոյն մը եղած էր: Խաղաղութիւնը վերահաստատելու նպատակաւ, Բ. Դուռը Միտհաթ փաշան Դանուբ նահանգի կուսակալ կը կարգէր: Անոր օգնական կը նըշանակուէր Գրիգոր Օտեան: Այնուհետեւ Օտեան երեք տարիներ Դանուբի կուսակալութեան «քաղաքական բաժնի տնօրէնի» հանգամանքով, ԺԹ. դարու Օսմանեան կառավարութեան երեւելի պետական դէմք Միտհաթ փաշայի կողքին պաշտօնավարեց: Միտհաթ փաշա Օտեանի անկեղծ նկարագրէն եւ լաւ դատողութիւնէն այնքան տպաւորուեցաւ որ այնուհետեւ զայն իսկական բարեկամ մը նկատեց: Երկու անձերու բարեկամական կապը անխախտ մնաց, ճիշդ քսան տարի, մինչեւ Միտհաթի սպանութիւնը:

Մօտ չորս տարիներ Դանուբի կուսակալութեան մայրաքաղաք Ռուսճուքի իր պաշտօնը ձեռնհասօրէն կատարեց: Ան իր պաշտօնին բերումով, կուսակալութեան եւ օտար դիւանագիտական շրջանակներու փոխ – յարաբերութիւններու միջեւ գլխաւոր պատասխանատու անձը եղած էր: Թէ Օտեան որքա՞ն կրցաւ իր Ռուսճուքի պաշտօնէութեան ընթացքին ազդեցիկ դեր մը խաղալ, կ'արժէ հոս յիշել հետաքրքրական դէպք մը, որ մեր պատմագիտական պրպտումներու ըն – թացքին ստուգելու առիթը ունեցանք: Ծանօթ է թէ, Օսմանեան կառավարութիւնը օտար բարեկամ տէրութեան մը հաճելի ըլլալու համար մերթ զիջումներ կ'ընէր, սա կամ նա պաշտօնեան, նոյն – իսկ նահանգի մը կառավարիչը, պաշտօնանկ կ'ընէր կամ այլուր կը նշանակէր: Պատահեցաւ ալ որ, Օտեան դժգոհութիւն յառնէր Բ. Դրան անգլիացի դիւանագէտի մը գործելակերպին մասին ու Ալի փաշայի կողմէ գրկուած նամակով մը, Անգլիոյ Պոլսոյ դեսպան Սըր Հէնրի Պուլվըր զայն ուրիշ պաշտօնի մը կոչել տար:

Միտհաթ փաշա 1868–ի սկիզբին Պոլիս կը վերադառնար: Անոր հետ կը վերադառնար նաեւ Գրիգոր Օտեան: Այդ թըւականներուն, Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի ժամանակէն ի վեր Օսմանեան կայսրութիւնը արդիականացնելու համար կատարուած ճիգերը կը շարունակուէին: Միջին դարերէն մնացած սուլթաններու քմածին կարգադրութիւնները քաջալերող վարչական կերպերուն վերջ տալու նպատակաւ, արեւմտեան վարչագիտութիւնէն ընդօրինակելով, պետական խորհուրդ (conseil d'Etat) մը կը ստեղծուէր որուն առաջին նախագահը կը նշանակուէր Միտհաթ փաշա: Ան չէր մոռնար, Պետական Խորհուրդի Ա. կազմին մէջ քանի մը ոչ – իսլամ օսմանահպատակներ ալ անդամ անուանել, որոնցմէ մին կ'ըլլար Օտեան:

Անցեալ դարու 60–ական թուականներու վերջին տարիները Գրիգոր Օտեանի ազգային կեանքի մէջ ունեցած դերին ամէնափայլուն շրջանն է: Յաճախ ազգային Ժողովին ատենապետ, ան է որ 1869–ին, Խրիմեան Հայրիկը, իբր անբասիր եւ թունդ հայրենասէր եկեղեցական, ազգին պատրիարք ըրաւ: Այս ընտրութեան արդիւնքը այն եղաւ որ, Խրիմեան Հայրիկ գաւառական հարստահարութիւններու խնդիրը, առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Ազգային Ժողովի օրակարգին վըրայ բերաւ: Օտեան այդ թուականներուն այնքան ժողովրդականութիւն կը վայելէր Պոլսոյ մէջ եւ այնքան վարկ պետական շրջանակներու մօտ որ երբ հակահաւանեան պայքարը լուծելու համար Բ. Դուռը յանձնախումբ մը կազմել որոշեց, Օտեան եւս, օրուան մեծ եպարքոս Հիւսէյին Աւնի փաշայի կողմէ այդ յանձնախումբին անդամ ընտրուեցաւ:

Խրիմեան Հայրիկ 1873–ին, իբր հետեւանք ժողովականներու հետ ունեցած տեւական բախումներուն, հրաժարականը կը ներկայացնէր: Իր յաջորդը՝ Ներսէս Արքեպիսկոպոս Վարժապետեան, 1874–ին է որ Պոլսոյ պատրիարքական գահը կը բազմէր: Թէեւ պահպանողական բայց աշխոյժ, Խրիմեանի յաջորդը նըւազ հայրենասէր չէր: Ներսէսի քաղաքականութիւնը եղաւ, ինչպէս ինք աւելի յետոյ պիտի խոստովանէր, ըլլալ խոհեմ եւ ներկայացած առիթներէն օգտըւիլ:

(Շար. 1)

(*) Այս յօդուածաշարքը համառօտուած է Օտեանի կենսագրութիւնը ներկայացընող մեր պատրաստած ընդարձակ մէկ ուսումնասիրութիւնէն Պատմագիտական Հանդէսին համար:

(1) Տես, Մինաս Չերազ, *Հայկական Խնդիր*, Վենետիկ, 1917, էջ 10:

(2) Ինչ որ կը նշանակէ թէ մինչեւ այդ թուականը բոլոր օսմանահպատակները օրէնքի առջեւ նոյն իրաւունքները չէին վայելեր:

(3) «*Յառաջ*», Յունիս 23 – 26:

(4) Նայիրի 1980, Փետրուար 15–ի Յ. Ճ. Սիրունիի յօդուածը:

ԵԱՎՈՐՈՎ ԵՒ «ՀԱՅԵՐ» ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԵՂԵՐԵՐԳԸ

■

Այս օրերուն պուլկար հասարակութիւնը կը նշէ անուանի բանաստեղծ, յեղափոխական, հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամ Փէյօ Եավորովի ծննդեան 110–ամեակը: Եավորովի անունը նուիրական է հայ ժողովուրդի համար: Ան համաշխարհային գրականութեան մէջ այն առաջիններէն է, որ «Հայեր» եղերերգով արտայայտեց իր անկեղծ, սրտագին, մարդասիրական վերաբերումը հայ ժողովուրդի հերոսական անցեալի ու դառն, ողբերգական վիճակի հանդէպ, ԺԹ. դարու վերջաւորութեան, երբ արիւնարբու սուլթան Ապտուլ Համիտ կ'իրագործէր իր վայրենի, մարդատեաց քաղաքականութիւնը Հայերու դէմ՝ 1894 – 1896 թուականներու ջարդը: «Հայեր» եղերերգը ոչ միայն գրուած է մէկ շունչով, մեծ զգացումով, այլեւ գեղարուեստական բարձր վարպետութեամբ:

Փ. Եավորովի այս գործը հանդիսացաւ պուլկար քերթողութեան գոհարներէն մին, որմէ ետք հասարակութեան մէջ ընդհանրապէս եւ գրականութեան մէջ մասնաւորաբար, զօրացաւ հետաքրքրութիւնը դէպի հայ ժողովուրդը եւ անոր հին մշակոյթը: 1902–էն սկսեալ, պուլկար մամուլի եւ առանձին հրատարակութիւններու մէջ յաճախ լոյս տեսան հայ գրողներու գործերը:

Ի՞նչ հանգամանքներու մէջ բանաստեղծը գրեց «Հայեր» երկը:

Բանաստեղծին կենսագիրները, անոր գործերը ուսումնասիրողները, ինչպէս նաեւ Եավորովի բարեկամները կը վկայեն, որ ան տակաւին իր ծննդավայր Չիրփանի մէջ ծանօթութիւն հաստատած է 1894–ի թրքական հալածանքներէ փախած եւ Պուլկարիա ապաստան գտած Հայերու հետ: Նոյնիսկ Պլովդիւ, Գիմնազիոն յաճախած ատեն ան կապ ունեցած է Հայերու հետ:

1898–ին Եավորով կը նշանակուի

Սարալճա գիւղի հեռագրատան պետ: Տեղւոյն կայարանը բաւական թիւով Հայեր կ'աշխատէին իբրեւ բեռնակիրներ, որոնք հազիւ փրկուած էին Թրքական եաթաղանէն եւ ապրուստի ճարը գտած հոս: Այդ տարագիր Հայերը առաւօտէն մինչեւ գիշեր կ'աշխատէին, իսկ իրիկունը կը հաւաքուէին գինետուն, ուրկէ ողբ իրենց տխուր երգերով թախիծը խեղդեն գինիի մէջ: Ցաճախ անոնց հետ էր երիտասարդ բանաստեղծը:

Կ. Տիմչեւ կը պատմէ հետեւեալ դէպքը, որ պատահած է Պոյչոլուի գինետունը՝ 1898-ի ձմեռը. «Ամէն գիշեր հոն կը հաւաքուէին Հայերը ու կը խմէին: Ես եւ հեռագրատան պետը յաճախ հոն կերթայինք ձմեռը: Հայերուն մէջ կար խուլ ծերուկ մը, զոր կը կոչէին Արթօ: Գիշեր մը վաճառականներէն մին վիրաւորեց զինք: Ծեր Հայը կաղցած վաղրի պէս ցատքեց անոր վրայ: Կռուեցան ... Երկար ատեն Արթօ մնաց առանձին սեղանի մը մօտ ու կուլար: Կուլար ու կ'անիծէր իր անբախտ ճակատագիրը մեզի անհասկնալի լեզուով ... Բրաչոլով (Եաւորով – Կ. Հ.) լուռ վճարեց անոր ու մեր հաշիւը: Հետեւեալ օրը ան հեռագրատունը յղուած բան ինծի. «Գիտե՞ս, իմացայ որ Արթօյի բոլոր հարազատները մորթուած են...»:

1899-ի ամառը բանաստեղծը աւելի հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերէ դէպի Հայերու ճակատագիրը: Ստ. Քէօսեւ՝ անոր մտերիմ ընկերը, կը պատմէ թէ Եաւորով իր ազատ ժամերուն կ'այցելէր Հայերու խրճիթները, կը նստէր անոնց սեղաններուն շուրջ ու կը զրուցէր: Անոր այս վարքը հաճելի չի թուէր տեղացի վաճառականներուն, որոնք Քէօսեւի միջոցով զգուշութիւն կ'ընեն բանաստեղծին: Իսկ Եաւորով կը պատասխանէ.

– Ես ոչ ոքի թոյլ կուտամ խառնուիլ իմ գործերուս: Այդ մասին այլեւս չխօսինք:

Ինչպէս կը տեսնուի, Փ. Եաւորով Հայերու հետ հոգեկան մտերմութեան պահանջ կը զգայ եւ անոնց ողբերգութիւնը բանաստեղծին համար կը դառնայ անձնական վիշտ, գուցէ եւ զայրոյթ կամ ներքին բողոք: Թերեւս այդ ժամանակ է, որ Եաւորով մտածած է բանաստեղծութիւն մը նուիրել Հայերուն, անոր մէջ արտայայտելով այն բոլորը ինչ որ կը յուզէ իր ներաշխարհը:

Անակնկալ կերպով Եաւորովը կը տեղափոխեն Անխիալօ (Փոմորիօ): Կանեւ իր յուշերուն մէջ կը գրէ, թէ 1899 Դեկտեմբեր 24-ին, բանաստեղծը իրեն կարդացած է նոր գրուած «Հայեր» գործը, որ կը տպագրուի «Միսըլ» գրական հանդէսի 1900 թուականի 3 – 4-րդ թիւին մէջ:

Միւս կողմէ պէտք է նշել, որ Եաւորով 1896 – 1899 թուականներուն գործօն կերպով կը մասնակցի քաղաքական կեանքին: Ան կը կարդայ պուլկար մամուլը, ուր կը տպագրուէին նիւթեր Հայերու ջարդին մասին: Աւելին՝ պուլկար սոցիալ – դեմոկրատ բանուորական կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Նովօ Վրեմէն» ոչ միայն կը նկարագրէր տեղի ունեցած գազանութիւնները, այլեւ կը բողոքէր անոնց դէմ: Յիշենք ծանօթ կուսակցական գործիչ ու հրապարակագիր Քրիստօ Ռաքովսկիի յօդուածները ջարդերուն մասին: 1899 Դեկտեմբերին «Ռեֆորմի» թերթը իր թիւերուն մէջ կը տպագրէ Րաֆֆիի «Ջալալեդդին» վիպակը: Մամուլի մէջ լոյս կը տեսնեն նիւթեր ի պաշտպանութիւն Հայերուն, կը տպագրուին հայ գրողներէ կատարուած թարգմանութիւններ: Անկասկած, այդ բոլորը կը ստեղծեն հանրային կարծիք մը հայ ժողովուրդի ցաւալի վիճակին մասին: Սակայն այդ կարծիքին ամէնէն վառ ու ցայտուն արտայայտիչը հանդիսացաւ Փէյօ Եաւորովի «Հայեր» եղերերգը:

«Հայեր»ը Ստեփան Հինդլեանի թարգմանութեամբ առաջին անգամ հայերէն տպագրուեցաւ 1909-ին Պոլսոյ «Շիրակ» թերթին մէջ: Այնուհետեւ կը հրատարակուի «Հայաստան» (Սոֆիա, 1915 Ապրիլ 18), «Ճանթ» (Պոլիս, 1918 Նոյեմբեր 16) թերթերուն մէջ, նոր թարգմանութեամբ Թէոդիկի «Տարեցոյց»ին (1926) եւ «Փարոս»ի (1923) մէջ: 1947-ին Հրանտ Հրահանի թարգմանութեամբ կը տպագրուի «Գրական Թերթ»ին մէջ, Երեւան: Վերջին ժամանակները «Հայեր»ը թարգմանուած է Սիլվա Կապուտիկեանի, Համօ Սահեանի եւ Գէորգ Էմինի կողմէ:

ԿԱՐՕ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

«Երեւան» շաբաթաթերթ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, Յունուար 6-ին, տօնուած է Ս. Ծնունդը: Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Շնորհք Պատրիարք: Կէսօրէ ետք, Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ Շնորհք Պատրիարք ընդունած է համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներու, հայ եւ օտար յարանուանութեանց պետերու եւ Պոլսոյ կուսակալին շնորհաւորութիւնները: Համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներուն առջեւ խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք հրահանգած է, որ այն մարմինները՝ որոնք 1936-էն ետք ստացուած կալուածներ կորսնցուցած են դատական որոշումներով, այդ կորսուած թղթածրարները յանձնեն Պատրիարքարան: Ապա յայտնած է, թէ խստիւ պիտի գործադրուի Սիրոյ սեղանի վրայ օղի չգործածելու հրահանգը, քանի որ շատ տեղ տեսարաններ սկսած են պարզուիլ: Շահան Եպիսկ. Սվաճեան խօսք առնելով թելադրած է, որ այսուհետեւ մատաղօրհնութեան հրաւիրագիրներուն վրայ ոչխարի նկար չտպագրուի, այլ՝ խաչ մը կամ ուրիշ պատկեր մը: Մեսրոպ Եպիսկ. Մութաֆեան անդրադարձած է համայնական բազմաթիւ ցաւերու, նշելով որ հոգեւորականներու տագնապը կը շարունակուի, նոր հոգեւորական պատրաստելու գործը կը կաղայ: «Ամսաթօշակներու նոյն հանգստութիւնը պէտք է ապահովենք ուսուցիչներու համար» ըսած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս եւ աւելցուցած. – «Մեր վարժարաններուն մէջ այսօր հայերէն սորվեցնող տարր չէ մնացած, նաեւ՝ կրօնք: Միայն Թօփգափուի վարժարանն է որ կրօնքի ու հայեցի դաստիարակութեան հոգ կը տանի»:

ՍՊԱՀԱՆԻ Պաշկահէ Պարկ սրահին մէջ, Յունուար 3-ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ նկարիչ Եսայի Շահիջանեանի: Խօսք առած են Կորիւն Արք. Պապեան, երեսփոխան Արտաւազդ Բաղումեան եւ Պարսիկ անձնաւորութիւններ անդրադառնալով արուեստագէտին կեանքին ու գործին: Հանդէս եկած է Ս. Ամենափրկիչ վանքին երգչախումբը:

ԳԱՀԻՐԷԻ ամերիկեան համալսարանի «Ուալաս» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 25-ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Կռունկ» երգչախումբին համերգը: Յայտագիրը բաղկացած է Կարա Մուրզայի, Կոմիտասի, Էդգար Յովհաննիսեանի, Մարտին Մազմանեանի, Գրիգոր Սիւնիի եւ այլ երգահաններու գործերէ: Խումբին ղեկավարն է Հայկ Սարգիսեան:

ՀԱՆԳԻՍՏ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական դասը կորսնցուց 1987-ի վերջին օրը, իր երիցագոյն անդամը՝ Հմայեակ Խաչակիր քահանայ Համբարձումեան, հոգեւոր հովիւ Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ: Առենէ մը ի վեր փոխադրուած էր Լա Սիոթայի հիւանդանոցի մը մէջ:

Յունուար 4-ին, կէսօրէ վերջ, հիւանդանոցի գիւանէն, կնքուած դագաղը եկաւ Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ — Մեսրոպ Եկեղեցին, ուր տեղի ունեցաւ թաղման կարգը նախագահութեամբ՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի եւ մասնակցութեամբ եկեղեցւոյ եւ շրջանի եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներուն: Արարողութիւնը կատարուեցաւ ինչպէս մի ամն աշխարհականի մը համար եւ ներկայ ժողովուրդը, որ հազիւ եկեղեցին կը լեցնէր, չհասկցաւ թէ ի՞նչու տեղի չունեցաւ պատարագ եւ վերջին օծում, ըստ աւանդութեանց: Գուցէ օր մը կը հասկնայ: Դամբանականներ խօսեցան Եղիշէ խաչակիր Ա. քահանայ Փանոսեան, Գաբրիէլ Վարդապետ Պէքճեան եւ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան որ նաեւ տուաւ, թարգմանաբար, բովանդակութիւնը Գիւտ Եպիսկոպոս Նագգաշեանի կողմէ ֆրանսերէն խմբագրուած եւ ղրկուած երկար հեռագիրի մը: Ապա մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն – Ժիւլիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Աւազանի անունով Համբարձում, Հմայեակ քահանայ ծնած է Իգդիր, 1905-ին: Մանուկ հասակին մէջ, ընտանիքով ինկած է տարագրութեան ճամբաները. անցած է Քոնիայէն եւ ապաստանած է Պոլիս: Փոքր տարիքէն մտած է Եկեղեցւոյ ծիրը եւ թրծուած եկեղեցականութեամբ: Կանուխէն իր մէջ արթնցած է ծառայելու տենչը: 1923-ին, եկած է Ֆրանսա եւ քանի մը ամիս Լիոն ապրելէ յետոյ, հաստատուած է Մարսէյլ: Օժտուած գեղեցիկ ձայնով մը, իր մասնակցութիւնը բերած է նորակազմ գաղութի զանազան գեղարուեստական ձեռնարկներուն: 1930-ական թուականներուն եղած է դպրապետ եւ կազմած է Դպրաց Դաս Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Նոյնպէս, իր ջանքերով, երգչախումբ մը հիմնած է Սէն – Թ'Անիի մէջ, երբ անշուշտ դեռ գոյութիւն ունէր Հայկ. Քէմփը եւ ուր Հայերը կ'ապրէին համախմբուած: Երկրորդ աշխարհամարտէն յետոյ, դպրապետութեան պաշտօն վարած է Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին, 1948-էն 1951, Բաբգէն քահանայ Արսլանեանի հովուութեան օրով: 1951-ին է որ ձեռնադրուած է քահանայ ձեռամբ՝ Խադ Արք. Աջապահեանի, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ համար ուր բոլորած է տասնըհինգ տարիներու շրջան մը: Ապա, անցած է Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին, եւ հոն ծառայած: Հմայեակ քահանայ Համբարձումեան այցելու քահանայ էր նաեւ Լա – Սիոթայի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ, որուն հաստատման մէջ ունի իր աշխատանքի բաժինը: Արժանացած է նաեւ լանջախաչ կրելու պատիւին:

Հմայեակ քահանայ Համբարձումեան ոչ աստուածաբանութիւն ուսումնասիրած է, եւ ոչ ալ դպրեվանքի մը մէջ կրօնական պատրաստութիւն ստացած. այլ փոքր տարիքէն փարած է եկեղեցւոյ: Իր ծանօթութիւնները ամբարած եւ փորձառութիւնը դարբնած է տարիներու երկայնքին: Ազգային պարտականութիւն մը կատարելու սուր գիտակցութեամբ եւ ժողովուրդին ծառայելու խոր փափաքով է որ ան հագած է քահանայական սքեմը: Միշտ բծախնդիր մօտեցում ունեցած է ծիսակատարութեան մէջ եւ հաւատարմօրէն պահած հայկական աւանդութիւններն ու սրբութիւնները:

Հմայեակ քահանայ Համբարձումեան Մարսէյլի գաղութէն, զանգուածէն եկած վերջին քահանան էր: Իր վախճանումովը ամբողջ աւանդութիւն մը, շրջան մըն է որ պատմութեան կ'անցնի, պատմութիւն մը որուն մէջ իրենց արժանի տեղն ունին Հմայեակ քահանայ Համբարձումեանները որոնք գաղութի ամենադժուարին օրերուն, նիւթական նեղ պայմաններու շրջանին եղան մարտընչող, յանդուգն եւ նուիրեալ հոգեւոր հովիւներ որոնք ստեղծեցին, շինեցին, զարգացուցին:

Այդ համեստ բայց հաւատաւոր քահանաները, իրենց արժանաւոր Առաջնորդով, Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեան, կը հանգչին Սէն – Փիէռ գերեզմանը, յատուկ դամբարանի մը մէջ դնուած, ազգային հանգանակութեամբ, 1959-ին, հարիւր տարուան համար, «Փրելաթիւռ տը լ'Արմինիէն տիւ Միտի տը լա Ֆրանս» այսինքն Ազգային Առաջնորդարանի անունով: Այս դամբարանը փոխարինելով նախապէս գնուած, 1937-ին, Գարեգին Եպիսկոպոս Խաչատրեանի անունով, դամբարանը:

Հանգիստ բոլորին, եւ ի մասնաւորի նորոգ հանգուցեալ՝ Հմայեակ խաչակիր քահանայ Համբարձումեանին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(ՎԷՊ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Յաւակնութիւններու միամիտ ու համակրելի փունջ մըն էր Աւետիս, անվնաս ու քաղաքավար: Իր խեղճ ըմբռնումը արուեստի մասին՝ տուած էր իրեն լայնարձակ համարձակութիւններ, նետուելու համար պատանիի մը թափով պարին, նուագին, գծագրութեան, արձանագործութեան, գրականութեան մէջ: Իր ժամագործութիւնն իսկ կը դառնար առ ու բացառիկ ընդունակութիւն:

Անոր բազմակողմանի ու ծիծաղելի այդ ձգտումները, որ ապշեցուցիչ անկեղծութեամբ մը կը տարածուէին հանդիպողին առջեւ, եղան Զարուհիի ամբողջ զուարճութիւնը: Կինը կը քաշքշէր զայն: Կիրակոս՝ կնոջ այս վարուելակերպին կուտար աւելի ուժեղ աջակցութիւն մը: Անիկա կ'անցնէր շատ անգամ կատակի սահմաններէն անդին: Կոպիտ ու յանկարծակի խօսքով մը կը խայտառակէր տղան: Ասիկա, որ մեղկ էր ու հեզ, կը խնդար, վիրաւորուելու փոխարէն խնդացնելով իրեն հետ Կիրակոսն ու զարմացած Զարուհին: Գիշերները կամ առանձին եղած միջոցներուն, անոնք՝ էրիկ – կնիկ, կը խնդային երիտասարդին վրայ:

– Սերսեմ է քիչ մը, – կ'ըսէր Կիրակոս, – ինքն իր խելքով մարդու ալ չի հաւնիր, կարծես թէ մեծ – մեծ գործեր մը տեսեր է...

– Կ'երազէ մինչեւ վերջը ... Անանկ ալ շատ կը խօսի, Աստուած իմ. չի ձգեր որ պատասխանես. ո՞ւրկէ ալ ժողվեր է այդչափ դրամ...

– Ջոճուխ է, չոճուխ, – կ'եզրակացնէր Կիրակոս:

Բայց անոնք երկուքն ալ վստահ էին Աւետիսի անսահման բարութեան, պարկեշտութեան եւ անձնուիրութեան վրայ: Շատ անգամներ ան դրամ առաջարկած էր իրենց:

– Քովս պահեմ՝ ի՞նչ պիտի ընեմ ... Եթէ ձեզի օգտակար կ'ըլլայ՝ գործածեցէք, տիկին Զարուհի:

Աւետիս զանազան նուէրներ բերած էր Զարուհիին: Ժանոյին համար առած էր խաղալիքներ ու խմորեղէն ամէն անգամ, որ կ'երթային զայն տեսնել: Պզտիկը Ֆրանսական գիշերօթիկ վարժարան մըն էին դրած: Ամէն Կիրակի Զարուհի կ'երթար տեսնել զայն: Աւետիս կ'ընկերակցէր անոր յաճախ: Հանրակառքին մէջ, քով քովի՝ խօսելով, կ'անցնէին անոնք Փարիզի մէջէն, յետոյ պզտիկ անտառէ մը, ուր կը քալէին յամրօրէն՝ օրօրուելով, երազելով: Տղան տեսնելէ վերջ, կը նստէին սրճարան մը: Զարուհի կը ծըխէր ու ականջ կուտար նուագին: Աւետիս հակած՝ կը նայէր անոր ընկճուած ու գեղեցիկ դէմքին: Կինը կը դառնար ատեն ատեն, կը ժպտէր նկատելով երիտասարդին մէջէն անցնող զգացումները: Ժպիտը աւելի կ'աղուորցնէր զայն: Կը բացուէին անոր բարակ, ներկուած կրքոտ շրթունքները՝ բանալով ակռաներու մաքուր ու գեղեցիկ շարք մը: Կը փայլատակէին անոր աչքերը թարթիչներու տակ, որ տակաւ առ տակաւ կը գոցուէին: Հեշտանքներ կը սահէին անոր կոպերուն տակէն, եւ պզտիկ լոյս մը բոյն կը դնէր հոն՝ թրջելով զանոնք:

Աւետիս կը կախէր գլուխը:

Նոյեմբերի անձրեւի մը տակ կը քալէին անոնք օր մը, երբ դիմացի մայթը անցնելու ատեն կառքը անցաւ իրենց ճիշդ քովէն: Զարուհի ետ ինկաւ վախէն, ինկաւ Աւետիսի թեւերուն մէջ: Հոն, երկվայրկեանի մը մէջ կատարուեցաւ մէկուն եւ միւսին սպասածը: Աւետիս սեղմեց զայն: Զարուհի զգաց հաճոյալի անծանօթ հպում մը սրտին վրայ, թէեւ ետ նետուեցաւ իսկոյն:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

Թիւններ եւ Թեքնիք — անոնք պիտի խօսին դոնփակ նիստերու ընթացքին։ Իբրեւ նախաքայլ այս եզակի համախմբումին, Կիրակի, Յունուար 18-ին, Վիգէլ եւ 21 «Նոպել»ներ Աուշվից գացին։ Հաւաքոյ-թը պիտի տեւէ Յունուար 18-էն 22 եւ փակումը պիտի կատարէ Հանրապետու-թեան Նախագահը. շուրջ 30 մրցա-նակակիրներ համալսարանները պիտի եր-թան դասաւանդութիւն մը ունենա-լու համար։ Այս ամբողջը, անշուշտ, ֆրանսական Պետութեան – այսինքն քա-ղաքացիին – հաշւոյն։

ՍԱԽԱՐՈՎ, պատուիրակութեան մը հետ, ընդունուեցաւ Կորբաչովի կողմէ, որու հետ առաջին հանդիպումն էր։ Սա-խարով դիմում մը կատարեց 200 քաղա-քական բանտարկեալներու ազատ արձա-կումին համար։ Դուրս ելած ատեն, ակա-դեմականը յայտարարեց թէ Կորբաչով այն մարդն էր որու պէտք ունէր Խորհ. Միութիւնը պատմութեան այս դժուար պահուն։ Յայտնեց նաեւ թէ լաւ տպա-ւորուած էր, թէ իբրեւ ղեկավար թէ իբ-րեւ անձնաւորութիւն։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ, անգամ մը եւս ծա-նըր տագնապ մը ծնունդ առած է, զին-ուորականներու ապստամբական շարժումի մը հետեւանքով։ Նախագահ Ալֆոնսին կոչ ըրաւ բանակին, որպէսզի զսպէ ա-պըստամբութիւնը, որու գլուխն է նախ-կին գնդապետ՝ Ալտօ Ռիքօ, բայց Երկու-շաբթի առտու հասած լուրերու համա-ձայն, ուրիշ զօրանոցներ ալ միացած էին եւ կացութիւնը բաւական չփոթ էր։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին առեւտուրի Նոյեմբերի բացին զգալի նուազումը թոյլ տուաւ որ սակարանները իրենք զիրենք գտնեն։ Արդարեւ, Նոյեմ-բերի բացը 13·22 միլիառ տոլար եղած է միայն, Հոկտեմբերի մրցանիշին՝ 17·6 մի-լիառին դիմաց։ Ասոր հետեւանքներէն մէկն ալ այն էր որ տոլարը բարձրանայ եւ Երկուշաբթի առտու հասած էր 5 Ֆր. 70-ի։

**

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Մ. — Սթանպուլ Սփոր 2 – 2

ՎԱԼ – ՏԸ – ՄԱՐՆԻ ԲԱԺԱԿ

Ալֆորվիլի Հայ Մարզական — Ժամա 3 – 1

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սահակ – Մեսրոպ երգչա-խումբի եւ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 10-րդ տարեդարձին առթիւ՝

«ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ
ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ»

Կը ներկայացնէ՝ Տոքթ. Մարսէլ Տէ-միրճեան, Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը՝ 20·30-ին, Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ։

Մուտքը ազատ է։

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 տարեշրջանի հարցա-րանները ստանալու համար, կրթաթո-շակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յուն-ուարի վերջը։

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 PARIS

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մաս-նաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Յունուար 20, ժամը 14·30-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից՝ սրահին մէջ։

ՄՈՒՐԱՏ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՄԵՂ
ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ
ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ
ԽՄՈՐ – ՔԱՏԱՅԻՖ – ԵՒԼՆ. ԵՒԼՆ.

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

SARL
MURAT
FABRIQUE DE PATISSERIES
MARKAROGLU Frères
184, rue St. Maur — 75010 Paris
Métro : Belleville ou Goncourt
TEL: 42. 09. 04. 49

U. G. A. B.

SOIREE
POETIQUE
et
MUSICALE

GARABED DAKESSIAN, ses assistants et élèves des ateliers de langue, musique et danses traditionnelles arméniennes du CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN ont le plaisir de vous convier à une :

SOIREE POETIQUE ET MUSICALE
le Samedi 23 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

avec la participation amicale de :
—— MASSIS chanteur - compositeur
—— LA TROUPE KISSANI
et des élèves.

—— Entrée libre ——

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

1987 Ապրիլին, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկ-նանց Յանձնախումբի նախաձեռնու-թեամբ, Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 15 rue Jean – Goujon, – Փարիզ, 8-րդ, Կիրակի օրեր ժամը 10-էն 12, մանկա-պարտէզ մը սկսաւ գործել՝ պատասխա-նատուութեամբ՝ Տիկին Մարինա Սողո-մոնեանցի։

Այդ ժամերուն, ծնողներ՝ 3-էն մինչեւ 10 տարեկան, իրենց զաւակները կը յանձ-նեն Մանկապարտէզի պատասխանատու-ներուն, որոնց օգնութեամբ եւ շնորհիւ մանկավարժական բոլոր յարմարութիւն-ներուն՝ անոնք կը սորվին հայերէն լե-զուն, հայերէն երգերն ու նման այլ գի-տելիքները։

Յուլիս ամիսէն ի վեր, Մայր Եկեղեց-ւոյ եւեւի բակին մէջ դեռնայարկ սրահի մը կառուցման աշխատանքներուն ձեռ-նարկուած ըլլալով, որոշուած էր ժա-մանակաւորապէս՝ ապահովութեան նա-խատեսութեամբ՝ յետաձգել մանկապար-տէզին վերաբացումը։

Ներկայիս, շինութեան աշխատանքնե-րուն ընթացքը յառաջացած ըլլալով եւ որոշ չափով ալ՝ ապահովութիւնը հաս-տատուած, ներկայիս կը յայտարարենք թէ Կիրակնօրեայ Մանկապարտէզը վերա-բացուեցաւ Կիրակի, Յունուար 17։

Առ այդ կոչ կ'ընենք ծնողներուն, որ-պէսզի իրենց զաւակները անպայման ա-ռաջնորդեն Մայր Եկեղեցւոյ Կիրակնօր-եայ սոյն մանկապարտէզը։ Ասիկա առիթ մըն է նաեւ ծնողներուն համար, որպէս-զի մինչ իրենց մանուկները կը վայե-լեն հայկական հոգատարութիւնը, իրենք ալ կարենան սիրով եւ զոհունակութեամբ մասնակցիլ Եկեղեցական Կիրակնօրեայ Պաշտամունքներուն։

Կը թելադրուի որ ծնողները կանխաւ արձանագրեն իրենց զաւակները, հեռա-ձայնելով Տիկին Մ. Սողոմոնեանցին՝ 45 – 25 – 87 – 67 — կամ՝ Եկեղեցւոյ Դիւանին՝ 43 – 59 – 67 – 03 ։

ԴԻՒԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Հայկազ Մարտիրոս-եան 200 Ֆր.։

ՓԱՆԹԷՆ. – Տիկին Մաթոսեան 200 Ֆր.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՊՈՒՔ – ՊԷԼ – ԷՌ. – Իր սիրելի ընկե-րուհիին՝ Վարդուհի Անտալեանի մահ-ուան առթիւ, Այրի Տիկին Զօրեան 200 փրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը բանախօսէ՝
ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21-ին

- Գ. Ալէմշահի կենսագրական գիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր գոր-ծերէն ունկնդրութիւններ
- Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն տրնչուող հարցեր։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցա-նեն թէ Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15-ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile։

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածառին շուրջ։

ի նպաստ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ-ի

ԳԻՍԱՆԻ Հայկական Թատրոնը
կը ներկայացնէ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ - 1987

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԼՈՒՍԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Եան'ց ակումբին մէջ,
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30-ին

Մուտքի սակ՝ 75 Ֆր.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝

Եան'ց Ակումբ, 5, avenue Rey, 75014 Փարիզ, Հեռ.– 45· 89· 20· 48
Դպրոցասէր, 1, Պուլվ. տիւ Նոռ, Ռէնսի, Հեռ. –43· 81· 01· 72

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ
ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ
ԵՒ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
6, av. Bourgain, Issy-les-Moulineaux

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30-ին

«ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԴԵՐԸ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ կը խօսի՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԵՔՃԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

Սիրով կը հրաւիրուի ժողովուրդը այս բանախօսութեան, որուն նիւթը ներկա-յիս այժմէական է բոլոր հայ գաղութնե-րուն համար։

UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE

et

THEATRE ARMENIEN KISSANI

présentent

EXPEDITION SUR L'ARARAT 1987

HISTOIRE ET ARCHITECTURE ARMENIENNES
De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN

— Photos inédites —
DIAPORAMA

Dimanche 24 Janvier à 16 h 30

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

■ Participation aux frais : 30 frs.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
20

MERCREDI
20 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.665 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.665

ÉDITORIAL

OUI, NOUS AVONS DIT GENOCIDE

Il est quand même pénible pour un peuple d'avoir à prouver inlassablement qu'il a été victime d'un génocide.

Cette négation délibérée d'une réalité irréfutable, non seulement par la Turquie, ce qui n'a rien de surprenant, mais aussi par des acolytes qui font surface de temps à autre, avec des desseins parfaitement clairs et avoués, finit, malheureusement, par traumatiser ce peuple, contraint de faire du porte à porte pour obtenir son certificat de «génocidé».

Le dernier fait qui nous oblige, bien malgré nous, à revenir sur ce pénible sujet nous est fourni par un article d'un certain Pierre V. Grosjean, publié dans «France-Israël information» de décembre 87, c'est-à-dire pas n'importe où. Il y est précisé que «*l'article résume une des émissions «Radio - judaïca» que le professeur Grosjean avait consacré à la Turquie*».

Sous le titre d'un ironisme pour le moins déplacé «VOUS AVEZ DIT «GENOCIDE»?, notre cher professeur profondément choqué par «*la décision aberrante prise à l'égard d'un allié fidèle, citadelle de l'OTAN*», par le Parlement européen, se donne un mal fou pour tenter de démontrer qu'en ce qui concerne les Arméniens, il ne peut être question de génocide. Versant avec peine, quelques larmes de crocodile sur les victimes dont il conteste, bien sûr, le chiffre véritable —Deir-el-Zor ne doit être pour lui qu'un «détail» de l'histoire de la Première Guerre mondiale— il ramasse ça et là des justifications et notamment dans l'ouvrage —de triste mémoire— de feu Pierre A. Moser. L'important n'est pas tant de savoir pour qui il roule, il ne le cache, du reste, pas. Ce qui nous importe davantage, c'est de pouvoir comprendre pourquoi «France - Israël» a jugé opportun de publier un tel papier. Le destin de ces deux peuples a tant de points communs —de leurs génocides à leurs diasporas— qu'il nous est bien difficile d'y trouver une réponse logique. Le génocide est-il un titre de gloire, pour s'acharner à vouloir le monopoliser? Bien sûr, Les Morgenthau, Les Werfel ou plus près de nous Jacques Dérogy et Alain Finkelkraut doivent nous faire oublier les écarts de France - Israël et même d'Elie Wiesel, mais il n'en reste pas moins vrai, que ces marchandages sur un sujet d'une telle gravité sont pour le moins d'un très mauvais goût.

Nous ne sommes pas ou plus —espérons-le— des idéalistes simplistes pour croire encore que la juste cause d'un peuple qui a payé un bien lourd tribut à l'histoire de la civilisation, puisse primer sur les intérêts stratégiques de l'OTAN ou commerciaux de la France. Ce n'est ni le dépit, ni une réaction épidermique qui nous font écrire ces lignes. Ce stade est dépassé depuis moult décades. Que pour un ministre des affaires étrangères notre génocide soit un «vécu», c'est-à-dire que nous ayons, en quelque sorte, fantasmé, ou que pour un professeur Grosjean «*Le Parlement européen a abusé du mot génocide*» ne nous préoccuperaient même plus, si ces dénégations périodiques n'avaient pour effet d'obnubiler nos communautés et surtout notre jeunesse, qui de ce fait négligent d'autres problèmes essentiels, éducatifs, linguistiques, culturels.

Mais, trêve de ces vaines discussions, il faut qu'il soit bien clair. L'encre ne peut effacer ce qui est écrit avec du sang.

Nous n'avons plus à prouver quoi que ce soit à qui que ce soit.

Oui, nous avons dit génocide.

«HARATCH»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՖՈՆՍԻՆ տէրն է կացութեան երկրին մէջ եւ ամէնէն դրական կողմն այն է, որ Արժանթինի Նախագահը բանակին ձգեց զինուորական ապստամբութիւնը ճզմելու պարտականութիւնը, ինչ որ եղաւ։ Այլ խօսքով, Ալֆոնսին առիթն ունեցաւ հաստատելու բանակին մեծամասնութեան հաւատարմութիւնն ու ուղղամտութիւնը։ Այս ձեւով, Նախագահը աւելի ամրապնդած կ'ըլլայ իր դիրքը եւ փրկած ժողովրդավարութիւնը։ Ապստամբ զինուորականը – Ալտօ Ռիքօ – եւ անոր հետ այս շարժումին գլուխն անցնողները յանձնուեցան եւ ձերբակալուեցան։ Կռիւներ եղած էին Մոնթէ Քասերոս, ուր քաշուած էր Ռիքօ, բայց բանակին օրինապահ տարրերը կրակ բացին եւ տէր դարձան կացութեան։ Բախումներ եղած են նաեւ օդակայանը, որոնք երեք ժամ տեւած են։ Արտասահմանէն ալ, պետական ղեկավարներ զօրավիգ էին Ալֆոնսինի, որու հետ հեռաձայնով խօսած է Նախագահ Միթերան։

ՓԱՐԻԶ — ՏԱՔԱՐ անմեղ զոհ մը ըրաւ, Երկուշաբթի օր։ Աւազն ու փոշին արգելք ըլլալով լաւ տեսնելու, 10 տարու աղջնակ մը գետին նետուած է Թոյոթայի մը կողմէ ու քիչ ետք մեռած։ Միւս կողմէ ան որ գլուխն էր ռալլիին *Վաթանէն վտարուեցաւ, որովհետեւ կառքը «առեւանգուած» էր եւ գտնուած հինգ ժամ ետք, բայց այդ պատճառով ուշ մնացած էր։*

ՆՈՊԷԼՆԵՐՈՒ համաժողովը բացուեցաւ Երկուշաբթի օր։ Նախորդ օրը, իբրեւ նախաբան, «խորհրդանշական» բացումը կատարուած էր Աուշվից Էլի Վիզէլի եւ չորս ուրիշներու կողմէ։ Ժաք Աթալի կը մասնակցէր յանուն Հանրապետութեան Նախագահին։ Լեք Վալեզա ընկերացած է Վիզէլի եւ միասին ծաղկեպսակ դրած են «Մահուան Պատին» նախքան լսելը հրէական աղօթք մը, զոր կ'արտասանէր Նիւ-Եորքէն ռաբունի մը։ Ապա, այցելած են Քրաքովիի սինակոկը, որ ամէնէն հիներէն մէկն է Եւրոպայի։ Յաջորդ օրը, Միթերան պաշտօնապէս կատարած է բացումը եւ շեշտած իր ելոյթին մէջ թէ «քաղաքականութիւնը պէտք է համեստանայ գիտունին առջեւ»։ Կը յիշուին, ընդհանրապէս, ներկաները, բայց այս հաւաքոյթին կը բացակային կարգ մը անուանի նոպէլներ ինչպէս՝ Սոլժենիցին, Թիւթիւ արքը, Մայր Թերեզա, Պէքէթ, Մարքէզ, Պեկին։

ՄԱԹԷՆ մահացող-թիւ մը հրապարակ հանեց Երեքշաբթի օր, Յունուար 19-ին, ուր կը բացատրէ ընթերցողներուն թէ բոլոր ճիգերը ի զերեւ ելած ըլլալով, այդ թիւը՝ վերջինն է։ Արդէն առաջին եւ վերջին (8-րդ) էջը երկու պատկերներ աւելի խօսուն իսկ են։ Առաջին էջին վրայ «Մաթէն»*ի ամբողջ անձնակազմը կը ներկայանայ, վերջին էջն ալ՝ նոյն անձնակազմն է, այս անգամ, կռնակ դարձուցած։*

ՊԱԼԱՏԻՒՐ վերսկսաւ ապազգայնացումները, կարճ դադարէ մը ետք։ Ինչպէս յայտարարած էր, Մաթրա-ն է որ հրապարակ կը դրուի, հանրութեան առաջարկելով երեք միլիոն բաժնեթուղթ, որոնք դրամագլուխին 20%-ը կը ներկայացնեն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԱՐ - ՏԱՔԱՐ

Հայերու մօտ շատ յաճախակի դիտարկուած երեւոյթ չէ թէեւ, սակայն բնական է որ մենք եւս ունենանք արկածախնդիրներ. այսինքն՝ արկած փնտռողներ, արկած սիրողներ։ Փարի – Տաքար կառարշաւն ալ հիանալի հեռապատկեր է այս մարդոց ախորժակը գրգռելու համար։ Ու ով որ կը վստահի նախ *իր* գըրպանին, ապա մարմնին ու ինքնաշարժին, կրնայ մաս կազմել աւազներուն մէջ արկած փնտռելու գացողներու թափօրին։ Անոնց մեծ մասը միշտ գտած է փընտռածը։

Թափօրին այս տարի իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին երկու հայ երիտասարդներ ալ, որոնք շուրջ 600 արկածախնդիրներէ կը զանազանուէին անով որ այս տաժանելի փորձին հետամուտ կ'ըլլային գլխաւորաբար ազգային վսեմ առաքելութեամբ մը։ Եթէ այդպէս չըլլար, մրրկող աւազներու մէջ փնտռելիք ի՞նչ կ'ունենար հայը, անցեալի դառնաղի յուշապատումին բեկորներէն զատ։

Ուրեմն անոնք ճամբայ ելան որպէս հայ դատի նորօրեայ մարտիկներ, մեր ձայնը լսելի ընելու, իրենց արշաւով լրափիւռներու ուշադրութիւնը այս մարզին դարձնելու վսեմ գործը ստանձնած։

Բացուած հանգանակութեամբ մը նախ գոյացած էր անհրաժեշտ գումարը՝ քանի մը հարիւր հազար ֆրանք. կառքը ենթարկուած էր անհրաժեշտ փոփոխութիւններու։ Նախաձեռնողները չէին գոհացած միայն այս աննախընթաց մասնակցութեան հայ դատին բերելիք անգնահատելի նպաստով, ու անոր տուած էին նաեւ մարդասիրական ազնուագոյն տարածքներ. Տաքարէն դարձին հերոս փոխադրամիջոցը պիտի վաճառուէր անոր տիրանալու համար մրցող խելայեղ բազմութեան միջեւ կատարուելիք աճուրդով մը, ու հասոյթը յատկացուէր ֆրանսահայ վարժարաններուն եւ Քաղցկեղի հետազօտութեան հիմնարկին։

Ահա, բոլոր այս նախապատրաստութիւններէն ետք միայն բարոյական մեծի առաքելութեամբ մը հայկական երկանդամ խմբակը ճամբայ կ'ելլէր դէպի Տաքար։

Սակայն մեկնումին յաջորդեցին սպասումը, զարմանքը, ապա յուսախաբութիւնը։ Նախ սպասեցինք որ լրափիւռները ցոյց տային, խօսէին այս եզական մասնակցութեան մասին. տեսնողներ, լսողներ հետաքրքրուած ափ առնէին Հայերու, հայկական կազմակերպութիւններու, մամուլին դուռները, անհրաժեշտ տեղեկութիւն խնդրելու այսքան ատեն անտեսուած մեր դատին մասին։ Ոչի՛նչ սակայն։ Չեղաւ այս ամէնը. նոյնիսկ մարզական հաղորդումներու ոչ իսկ մէկուն մէջ տեղ տրուեցաւ երկու Հայերու յաղթարշաւին։ Ու քանի օրերը անցան մեռելային լռութեան մէջ, զարմանքն ու յուսախաբութիւնը վերածուեցան մտահոգութեան. ո՞ւր հասած, կամ ո՞ւր մնացած էին մերինները. ողջ, առո՞ղջ էին, կառքը խանգարում եւայլն ունեցած չէ՞ր։

Քանի մը օր ետք տարաձայնութիւն մը հասաւ, թէ երկու Հայերը Բ. հանգըրուանին իսկ լքած էին արշաւը։ Սակայն ոչ մէկ լուր իրենցմէ։ Ութ-տասը օր ետք կացութիւնը յստակացաւ. անոնց ինքնաշարժը կ'երեւի չկարենալով տոկալ բարոյական այդ ծանր բեռան, սկսած էր բողոքել. անոր շարժակին իւղը փորձած էր այս բողոքը արտայայտել, եռալով, փրփրելով, սակայն ազգային վսեմագոյն առաքելութեամբ խանդավառ մեր երկու նուիրեալները վճռակամ մերժած էին ականջ կախել նման տզտզոցներու – ո՞վ գիտէ որ չարակամ խափանարարութեան հետեւանք – ու անվեհեր շարունակած իրենց ճամբան ... մինչեւ որ կառքը վերջնապէս կանգ առած էր բոցերու մէջ։ Ու մեր երկու հերոսները հազիւ կրցած էին դուրս նետուիլ ու փրկուիլ։

Անկէ ետք տակաւին իրենց վիճակած էր ճաշակել բանտարկուելու դառնութիւնը, քանի որ ալժերական իշխանութիւնները դոյզն յարգանքն իսկ զլանալով մեր դատին ու անոր արի մարտիկներուն, ամենահասարակ ամբաստանութեամբ մը պատժեր էին զիրենք։ Յանցանք է եղեր բոցավառած ինքնաշարժ մը լքել ու խոյս տալ...։ Յարգանքի պակասը հասած էր մինչեւ իսկ 200 հազար ֆրանք երաշխաւորագին պահանջելու, զիրենք ազատ արձակելու համար։

Այսպէս, անգամ մը եւս մեր ջանքն ու ճիգը դարձաւ – այս անգամ տառացիօրէն – ձայն բարբառոյ յանապատի. բարեբախտաբար դիւրին վհատող մարդիկ չենք մենք. եթէ Տաքար չհասանք, եթէ անապատը այս անգամ եւս դաւաճանեց մեզի, յաջորդ փորձով մը կրնանք դէպի բեւեռ արշաւել, կամ անջրպետանաւով մը հրբատ ուղղուիլ։ Գոյանալիք հասոյթն ալ կը յատկացնենք Ֆրանսահայ դպրոցներու յուշակոթողի մը շինութեան, կամ անով կը հաստատենք մրցանակ մը, որ ամէն տասը տարին անգամ մը կը տրուի Հայուն մշակութասիրութիւնը լաւագոյնս ցոյց տուող աշխատասիրութեան։

Թ. ԱՐՓԻ

ՄԱՀ
ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ

«Ասպարէզ»ի Յունուար 8-ի թիւէն կ'իմանանք որ Դեկտեմբեր 31-ին իր մահկանացուն կնքած է Յակոբ Օշականի այրին՝ Տիկին Արաքսի Օշական։

Ողբացեալը ծնած էր Պուլկարիա 1895-ին, խորէնցի ծնողքէ։ 1919-ին կ'ամուսնանար Յակոբ Օշականի հետ, որ Պոլսէն Պուլկարիա ապաստանած էր եւ հոն ալ կը ծնէին երկու առաջին զաւակները՝ Անահիտն ու Վահէն։ 1922-էն ետք, սակայն Օշականները աստանդական կեանք մը վարած են, ապրուստի եւ ապահովութեան ի խնդիր, նախ Պոլիս, ապա՝ Եգիպտոս, Կիպրոս եւ Պաղեստին, ուր կը ծնէր երրորդ զաւակը, ողբացեալ Կարօն։ 1948-ին, Օշականի մահէն ետք, իր զաւակներով կ'անցնէր Լիբանան։ Իր կեանքին վերջին 30 տարիները, Տիկին Օշական ապրած է Ամման, իր աղջկան՝ Անահիտ Ոսկերիչեանի տունը, քանի մը ամիս է որ փոխադրուած էր Քալիֆորնիա։

Արաքսի Օշական կարեւոր աշխատանք մը տարած է, իր ամուսնոյն մահէն ետք, փրկելով անոր ձեռագիրները, որոնք մեծ մասով փճանալու սպառնալիքի տակ էին, գունաթափուելով եւ անընթեռնլի դառնալով։ Ան լծուած է հազարաւոր էջեր ընդօրինակելու ծանր աշխատանքին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է, Յունուար 5-ին, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին։ Արարողութեան աւարտին, Եփրեմ Եպիսկոպոս Թապագեան ներկայացուցած է Տիկին Օշականի կենսագրականը, դամբանականներ խօսած են տոքթ. Օշին Քէշիշեան, տոքթ. Շաւարշ Թորիկեան եւ թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք.։

Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Տիրան Ոսկերիչեանի եւ Տէր եւ Տիկին Վահէ Օշականի։

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ
(1834 - 1887)
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ (*)

Մեծ ախոյեանին գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տօքթէօր)

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՕՏԵԱՆԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Թուրքիա այդ թուականներուն խիստ ծանրակշիռ դէպքերու նախօրեակին կը գտնուէր։ Սերպերը, Սեւ Լեռնցիները (Մոնթէնէկրօ) եւ Պուլկարները դրդուած Ռուսաստանի Պոլսոյ դեսպան զօրավար Իկնաթիէֆի սադրանքներէն, ապստամբութեան դրօշ պարզած էին։ Իկնաթիէֆ թրքերէն լեզուի հմտութեան շնորհիւ Սուլթան Ապտիւլ Ազիզի հետ առանց թարգմանի կը տեսնուէր ու յաջողած էր զայն բոլորովին ափին մէջ առնել։ Այս պարագան ոչ թէ միայն միւս մեծ տէրութիւններու դեսպաններու կողմէ խոր դժգոհութիւնով կը դիտուէր, այլ՝ նա մանաւանդ Թուրք ազգայնական ազատականներուն կողմէ, որոնք տեսնելով հանդերձ թէ կայսրութիւնը թաւալգլոր անկումի եզերքը հասած էր, կը խոստովանէին թէ ոչ մէկ միջոց ունէին կացութիւնը բարելաւելու համար։ 1876ի սկիզբին, Միտհաթ փաշա կրկին պետական խորհուրդի նախագահ նշանակուեցաւ երկրորդ անգամ ըլլալով։ Օտար երկիրներու ճնշումը աւելցաւ, երբ մանաւանդ Սելանիկի մէջ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի հիւպատոսները մոլեռանդ մահմետականներու կողմէ սպաննուեցան։

Նոյն տարուան Մայիս ամսուան վերջը, Ապտիւլ Ազիզ խորհրդաւոր պարագաներու տակ սպաննուեցաւ, մինչ դիակը գննելու հրաւիրուած 19 թէ տեղացի եւ թէ օտար բժիշկները, անտարակոյս պալատին թելադրութիւնով եթէ ոչ հրահանգով, անձնասպանութեան տեղեկագիր մը տուին։ Անոր յաջորդը՝ սուլթան Մուրատ Ե., փիզիկապէս անկար, հազիւ երեք ամիս Օսմաններու գահին վրայ մնալէ յետոյ Օգոստոս ամսու վերջը գահընկէց կ'ըլլար։ Իրեն կը յաջորդէր Ապտիւլ Համիտ Բ.։ Նորեկ սուլթանը որքան յամառ եւ հաստատակամ, նոյնքան ալ խորամանկ եւ նենգամիտ, առաջին մէկ օրէն իսկ Եւրոպական տէրութիւններու միջամտութիւնը հեռացնելու միջոցները որոնեց։

Սեպտեմբեր ամսուան սկիզբին, երբ Պուլկարիոյ մէջ օսմանեան զօրքերը ահռելի սպանդ մը կատարեցին, խողխողելով շուրջ 10.000 Պուլկարներ, լուրը ցնցեց Եւրոպայի հանրային կարծիքը։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ, Թուրքիոյ ամէնաջերմ համակիրները անգամ, համամիտ եղան թէ «դաշնակից Թուրքիան տակաւին կը մնար այնպէս ինչպէս ութ դարեր առաջ Կեդրոնական Ասիոյ խորերէն Փոքր Ասիա եկած էր»։ Անգլիոյ օրուան պահպանողական կուսակցութեան ընդդիմադիր՝ Ազատական կուսակցութեան պետ՝ Կլատսթըն, «Պուլկարիոյ խժդժութիւնները» խորագրով գրքոյկ մը հրատարակելով Եւրոպան հրաւիրեց «Թուրքը բռնի կերպով եւրոպական հողամասէն վտարել»։

Արեւելեան տագնապը փարատելու համար Եւրոպա ուրիշ միջոց չգտաւ եթէ ոչ Պոլսոյ մէջ դեսպանաժողով մը գումարել։ Ներսէս Պատրիարք Անգլիոյ դեսպան Սըր Հէնրի Էլլիոթի ներկայացաւ եւ խնդրեց որ եթէ Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներու ապագան բարելաւելու համար բարեկարգումները պիտի կատարուին, հայ ժողովուրդի ապագան չմոռցուի։ Ասիկա հայկական հարցի համար օտար տէրութիւններու մօտ կատարուած առաջին քայլն է։

Դեսպանաժողովին համար, Անգլիա Պոլիս ղրկեց իր ամէնաաչքառու դիւանագէտներէն մին՝ լորտ Սալըզպըրի։ Իսկ այս վերջինը փոխանակ Ռուսիոյ ներկայացուցիչ Իկնաթիէֆի դէմ ճակատ յարդարելու, անոր հետ լաւ բարեկամ եղաւ։ Երկու հակառակորդ տէրութիւններու ներկայացուցիչները, երբ Բերայի պողոտան թեւ–թեւի եւ բարեկամօրէն տեսնուեցան, անգլիասէր Թուրք պետական աւագանին եւ հանրային կարծիքը խորապէս հիասթափեցան։ Անոնք Ղրիմի պատերազմի նախօրեակին նման անգլօ-թուրք գինակցութիւն մը կը յուսային տեսնել, մինչդեռ երկու թշնամի տէրութիւններու լիազօրները խիստ բարեկամօրէն միասին ման կու գային Պոլսոյ գլխաւոր պողոտային վրայ։ Արդեօք դեսպանաժողովը Օսմանեան կայսրութիւնը անդամահատելո՞ւ համար տեղի պիտի ունենար, թէ ոչ Արեւելեան տագնապը լուծելու համար։

Այս ընդհանուր թոհ ու բոհին մէջ, Միտհաթ փաշա «Սահմանադրութիւն» մը պատրաստելով՝ որուն Օտեան եւս իր մասնակցութիւնը բերած էր (5), կ'ուզէր զայն սուլթանին վաւերացնել տալ։ Միտհաթ կը յուսար որ եթէ «Սահմանադրութիւն»ը ընդունուէր, Եւրոպա այլեւս պատրուակ մը պիտի չունենար Օսմանեան կառավարութեան ներքին գործերուն միջամուխ ըլլալու համար։ Այս «Սահմանադրութեան» տրամադրութիւնները, սուլթանին կամայական որոշումները կը սանձէին եւ կայսրութեան վարչութիւնը այսուհետեւ արդար սկզբունքներու վրայ կը դնէին։ Իսկ Օտեան կը յուսար Օսմանեան կայսրութեան բարեկարգումով Արեւմտահայաստանի ապագան պատրաստել (6)։

Այս կնճռոտ կացութեան վրայ նոր մըն ալ բարդուեցաւ, երբ Դեկտեմբեր (1876) ամսուան սկիզբը, Վանի շուկան մէկ գիշերուան մէջ հրոյ–ճարակ եղաւ ու բոլոր կրպակներն ու խանութները, որոնք գրեթէ բոլորովին Հայոց կը պատկանէին, կողոպտուեցան, թալանի տրուեցան։ Ոստիկան գինուորները փոխանակ կողոպուտը արգիլելու, իրենք եւս մասնակցեցան թալանին, ինչ որ հաստատեց թէ հրդեհը տեղական իշխանութիւններու գիտակցութեամբ պատրաստուած էր։ Այս լուրը խոր սրտաբեկութիւն յառաջ բերաւ Պոլսոյ մէջ, ուր արեւմտահայ պահպանողական ընտրանին կը ջանար միշտ կառավարութեան վրայ իր ունեցած անխախտ վստահութիւնը ցոյց տալ։

Ներսէս Պատրիարք, իբր ազգին ներկայացուցիչ, բողոքեց Բ. Դրան եւ պահանջեց որ անմիջապէս քննութիւն կատարուի յանցաւորները պատժելու համար։ Բայց Պետութիւնը՝ խիստ զբաղած եւ մտահոգ արդէն դեսպանաժողովին առած ուղղութիւնէն որուն բացումին արգելք չէր կրցած ըլլալ, ոեւէ ընթացք չտուաւ։ Այսպիսի փափուկ եւ գրգռուած կացութեան մը մէջ էր Օսմանեան մայրաքաղաք Պոլիսը, երբ 1876, Դեկտեմբեր 19-ին, Ապտիւլ Համիտ, Միտհաթ փաշան մեծ եպարքոս կը կարգէր։ Միտհաթ փաշա ընդունեցաւ, երկրորդ անգամ ըլլալով այդ բարձր պաշտօնը ստանձնել, բայց պայմանադրեց որ իր պատրաստած «Սահմանադրութիւն»ը պիտի վաւերացուէր։ Ապտիւլ Համիտ ուզեց անգամ մըն ալ զայն վերաքննել։ Յետ–ուսումնասիրութեան, սուլթանը յաւելեալ յօդուած մը աւելցնել տուաւ։ Այս վերջին յօդուածը որ «Սահմանադրութեան» 113–րդ յօդուածը եղաւ, կ'արտօնէր Սուլթանին որ եթէ տէրութեան շահերը խնդրոյ առարկայ ըլլային, կարելի էր ոեւէ մէկը աքսորել (7)։ Միտհաթ փաշա տեսաւ թակարդը։ Բայց ի գին ամէն զոհողութեան «Սահմանադրութիւն»ը հռչակել տալով եւրոպական միջամտութիւնը հեռացնելու համար հաւանեցաւ այդ յօդուածը աւելցնել, որ մօտալուտ ապագային, իրեն համար խիստ վտանգաւոր պիտի ըլլար։

ԺԹ. դարու երեւելի Թուրք քաղաքական դէմք, բազմաթիւ անգամներ մեծ եպարքոսի պաշտօնը կատարած Սայիտ փաշա կ'ըսէ թէ «երբ Միտհաթ փաշայի մօտիկ գործակիցներէն Զիյա եւ Նամըգ պէյերը այդ յօդուածին պարունակութեան տեղեակ եղան, խստիւ քննադատեցին Միտհաթ փաշան, որ Ապտիւլ Համիտի առաջարկին տեղի տուած էր»։ Ան կ'աւելցնէ թէ, «Միտհաթ փաշա կամ ինքնաբերաբար սահմանադրութիւնը ի վերջոյ ընդունուած տեսնելու համար այդ գիջումը ըրաւ, կամ Օտեանին կարծիքը հարցուց որ անոր միշտ լաւ եւ տրամաբանական խորհուրդներ կու տար»։

1876 Դեկտեմբեր 23-ի առաւօտուն, ճիշդ այն պահուն, երբ Պոլսոյ դեսպանաժողովին նախապատրաստական աշխատանքները վերջացած, մեծ տէրութիւններու ներկայացուցիչները Օսմանեան կայսրութեան Արտաքին գործոց նախարար Սաֆվէթ փաշայի հետ բանակցութիւններու կը սկսէին, Միտհաթ փաշա Օսմանեան Ա. Սահմանադրութիւնը կը հռչակէր։

Միտհաթ փաշայի առաջին մտահոգութիւններէն մին եղաւ, Վանի հրդեհին հետեւանքով Հայոց մէջ տիրող յուզումը հանդարտեցնել։ Ասոր համար, իբր լաւագոյն ապացոյց, մտածեց Գրիգոր Օտեանը Վան նահանգի կառավարիչ կարգել։ Բայց ան շուտով հրաժարեցաւ այդ գաղափարը իրագործելու ձեռնարկէն։ Նախ որովհետեւ, քրիստոնեայ օսմանահպատակի մը այդքան կարեւոր պաշտօնի մը կոչումը, ոչ թէ Պալքաններու պէս շրջան մը այլ մոլեռանդ մահմետականներով շրջապատուած նահանգ մը, կրնար խորապէս դժգոհ ձգել իսլամ բնակիչները։ Հետեւաբար դժուար էր թէ օրուան հրատապ եւ փափուկ պայմաններուն մէջ, քրիստոնեայ կուսակալ մը իր պաշտօնը լի ու լի կարենար կատարել։ Ներսէս Պատրիարքի հաւանութեամբ նոյն այդ պաշտօնը իր ազնիւ գործունէութեամբ ծանօթ Հասան փաշային վստահուեցաւ։ Միւս կողմէ, Միտհաթ որ կ'ուզէր օտար միջամտութիւնը հեռացնել, մտադրեց Եւրոպա գաղտնի գործակալ մը ղրկել։ Այս գործակալին առաքելութիւնը պիտի ըլլար, Թուրքիոյ բարեկամ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պետական մարդոց հասկցնել որ «Սահմանադրութիւն»ը լի ու լի պիտի գործադրուէր Թուրքիոյ մէջ, հետեւաբար բարեկարգումներու գործադրութեան համար պահանջուած բացառիկ երաշխաւորութիւնները աւելորդ էին։

Ո՞վ կրնար ըլլալ այս գաղտնի պատգամաւորը որ Օսմանեան Պետութեան շահերը լաւագոյն կերպով պիտի կարենար ներկայացնել եթէ ոչ Օտեան էֆէնտի։ Միտհաթ իր գաղափարն ու ընտրութիւնը յայտնեց թէ՛ սուլթան Ապտիւլ Համիտին եւ թէ դահլիճին։ Անոնք յետ–խորհրդակցութեան հաւանեցան այդ գաղտնի առաքելութիւնը Օտեանի վստահիլ։ Օտեան մեկնումէ առաջ պաշտօնի եւս բարձրացում կրելով եղած էր հանրօգուտ շինութեանց ենթանախարար (sous - secrétaire d'Etat aux Travaux publics)։ Մինչ դեսպանաժողովը իր աշխատանքները կը շարունակէր, Օտեան անձայն, անշշուկ 1876–ի տարեվերջին դէպի Եւրոպա կը մեկնէր։ Օտեանի տրուած էին երկու յանձնարարագրեր, որոնք ստորագրուած էին մեծ եպարքոս Միտհաթ փաշայի կողմէ եւ երկուքն ալ «անձնական» կնիքը կը կրէին։ Այս յանձնարարագրերէն առաջինը ուղղուած էր վարչապետ Տիսրայէլիի, իսկ երկրորդը Արտաքին գործոց նախարար Լորտ Տէրպիի։

Օտեանի առաջին այցելութիւնը Լորտ Տէրպիի եղաւ։ Նոր տարուան առաջին օրերուն Թուրքիոյ Լոնտոնի դեսպան Քոսթաքի Միւսիւրիւս փաշա Օտեանը Տէրպիի ներկայացուց։ Օտեան նախ երկարօրէն անդրադարձաւ այն երկար տարիներու բարեկամութեան որ երկու տէրութիւններու հասարակաց շահերը իրարու միացուցած էին։ Ապա անդրադառնալով Պոլսոյ դեսպանաժողովին ընդգրկած քաղաքականութեան յայտնեց թէ «...Թուրքիա սկզբունքով չէր հակառակեր Պալքաններու մէջ բարենորոգումներու գործադրութեան, բայց չէր կրնար ընդունիլ որ մեծ Պետութիւնները երաշխիք պահանջեն իր խոստումի գործադրութեան համար»։

Լորտ Տէրպի դիտել տուաւ թէ «...Անգլիա դեսպանաժողովի գաղափարը ընդունելով, կը յուսար ռուս–թուրք պատերազմի մը առաջքը առնել որ աղետաբեր միայն կրնար ըլլալ Օսմանեան կայսրութեան համար»։

Միւսիւրիւս փաշա եւ Օտեան, երկուքն ալ, պատասխանեցին թէ «Օսմանեան կայսրութիւնը առանց պատերազմի չէր կրնար այդ գիջումները կատարել, որովհետեւ պահանջուած երաշխիքը անպատուութեան համահաւասար կարելի էր նկատել։ Յետոյ Թուրքիա որ հիմա 600 հազար զինուորներ ունէր զէնքի տակ, եթէ անհրաժեշտ էր, Ռուսիոյ դէմ պատերազմելու վախ չունէր»։

Ինչպէս կը տեսնուի, Օտեան էֆէնտի, իբր Օսմանեան տէրութեան հաւատարիմ մէկ պաշտօնեան, ջանաց Օսմանեան գահին բարեկամ մէկ Պետութեան ներկայացուցիչը համոզել որպէսզի դեսպանաժողովը ամլութեան ենթարկուի։ Բայց հակառակ տրուած բոլոր բացատրութիւններուն, Լորտ Տէրպի վերջ տուաւ տեսակցութեան, յայտարարելով թէ «...Անգլիա չէր կրնար միւս տէրութիւններէն անջատ շարժիլ եւ պարտաւորուած էր Պոլսոյ դեսպանաժողովի հաւաքական գործակցութեան արդիւնքին սպասել»։

Քանի մը օր յետոյ, Միւսիւրիւս փաշա եւ Օտեան, միասին, վարչապետ Լորտ Պիքընսֆիլտի (աւելի ծանօթ Տիսրայէլի անունով) կ'այցելէին։

Օտեան, Միտհաթ փաշայի յանձնարարագիրը յանձնելէ յետոյ, Տիսրայէլի կ'ըսէր թէ, «...Բարձրագոյն Դուռը պատրաստ էր բարեկարգումներ կատարելու, բայց չէր կրնար ընդունիլ որ բարենորոգումներու գործադրութեան համար Պուլկարիա անունով նահանգ մը ստեղծուի»։

Օտեան աւելի ուժ տալու համար իր բացատրութեան բսաւ թէ, Պուլկարները օսմանեան Կայսրութեան քրիստոնեայ ժողովուրդներուն մէջ, մշակութային թէ ընկերային մարզերու մէջ, ամէնէն քիչ դեր ունեցողներն էին։

Տիսրայէլի դիտել տուաւ թէ, անգլիական կառավարութիւնը իր լիազօր պատուիրակը՝ Լորտ Սալըզպըրին Պոլիս ուղարկած էր, հետեւաբար աւելորդ էր նոյն խնդիրը երկու տեղ միաժամանակ բանակցիլ։

Օտեան իր տեսակէտը աւելի համոզիչ կերպով պաշտպանելու եւ զայն աւելի տրամաբանական ցոյց տալու համար աւելցուց թէ «...ինք եւս օսմանահպատակ քրիստոնեայ մը ըլլալով գիտէր թէ եթէ Պուլկարներուն առանձնաշնորհումներ տրուին, իր ժողովուրդը, ինչպէս ուրիշ քրիստոնեայ ժողովուրդներ, դժգոհ պիտի մնային եւ պիտի ուզէին նման պահանջներ ներկայացնել։ Այս պարագան անշուշտ բարդ կացութիւն մը պիտի ստեղծէր Միջին Արեւելքի մէջ։ Մինչդեռ, Սուլթանը սահմանադրութիւնը վաւերացնելով, Կայսրութեան բոլոր ժողովուրդները առանց խտրութեան նոյն համահաւասար իրաւունքներով օժտած էր»։ Հետեւաբար, եզրակացուց Օտեան, «անհրաժեշտ չէր Պուլկարներուն առանձնաշնորհումներ կատարել»։

Օտեանի բացատրութիւնները չկրցան Տիսրայէլին համոզել որ ունկնդրութեան վերջ տուաւ յայտնելով թէ «... տակաւին կը յուսամ որ Պոլսոյ դեսպանաժողովը կարելիութիւն կ'ունենայ արեւելեան հարցը խաղաղութեամբ լուծելու եւ աւելորդ է Լոնտոնի մէջ բանակցիլ երբ արդէն Պոլսոյ մէջ դեսպանաժողովը իր աշխատանքները կը շարունակէ»։

Օտեան Լոնտոնէն չմեկնած փափաքեցաւ անգամ մը եւս լորտ Տէրպիի այցելել։ Այս անգամ, ան բոլորովին նոր առաջարկ մը ներկայացուց, նախ յայտնելով թէ թէեւ այս առաջարկէն Միտհաթ փաշա անտեղեակ է, բայց ինք վստահ է թէ պիտի կարենայ զայն համոզել։ Ըստ Օտեանի առաջարկին, օսմանեան Սահմանադրութեան գործադրութիւնը Եւրոպայի վեց մեծ տէրութիւններու հսկողութեան տակ տեղի պիտի ունենար, իբր միջազգային պարտաւորութիւն եւ սուլթանն ալ հետեւաբար ստիպուած պիտի ըլլար զայն տառացիօրէն գործադրելու։ Տէրպի անդրդուելի մնաց, անգամ մը եւս Օտեանի յիշեցնելով թէ, ինք կը նախընտրէր դեսպանաժողովի արդիւնքին սպասել։ Եւրոպական տէրութիւններու միասնաբար գործակցութեան սկզբունքը անփոփոխելի մնաց, հակառակ Օտեանի բոլոր ջանքերուն։ Բնականաբար, Օտեան տեղեակ չէր թէ, այդ պատմական օրերուն, Աւստրօ–Հունգար Կայսրութիւնը, ինչպէս, Անգլիա, Ռուսիոյ կողմէ եղած գաղտնի ձեռնարկներուն ընթացք տալով, կը խոստանային նոր ռուսօ-Թուրք պատերազմի մը պարագային չէզոք մնալ, պայմանաւ որ Ռուսաստան ալ ոչ նեղուցները գրաւէր եւ ոչ ալ Պոլիս մտնէր։

Լոնտոնէ վերադարձին, Օտեան միջոց մը Փարիզ մնաց։ Ան, երբեմն առանձին, երբեմն ալ Փարիզի օսմանեան դեսպան Սատըգ փաշայի ընկերակցութեամբ, տեսնուեցաւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախկին նախագահ Թիէրի, եւ դուքս Տըքազի հետ որ այդ ժամանակ արտաքին նախարար էր։ Ան իր տեսակցութիւններէն կանոնաւորաբար տեղեակ պահեց Բ. Դուռը, որուն այդ օրերու միակ ապաւէնը Օտեանն էր։ Միւս կողմէ, Միտ-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

ՀՍԿԱՅ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՕԳՏԻՆ

——×——

Յունուար 13-ի Կիրակի օրը Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան Լիոն էր: Պատարագեց Թրոնշէ փողոցի Քոյրերու մատրան մէջ, իր շուրջը ունենալով տեղւոյն ժողովրդապետ Կղեմէս Վարդապետ Մալճըեանը եւ Գրիգոր Վարդապետ Ղազարեանը՝ որ կը պաշտօնավարէ Ֆրանսական շրջանակի մէջ: Երգեցողութիւնը կը վարէր Պր. Աբրահամեան: Ան իր օգտակար օժանդակութիւնը կը բերէ, մերթ Շարվիլօյի Ս. Նշան Առաքելական եկեղեցիին եւ մերթ՝ Լիոնի կաթողիկէ համայնքին:

Իր քարոզին ընթացքին եւ, կէսօրէ վերջ, ճաշասեղանին՝ որուն ծառայեցին եկեղեցասէր ժրաջան տիկիններ եւ օրիորդներ, Կապրոյեան Եպիսկոպոս տրուաւ լուր մը՝ որ կրնայ ուրախացնել ո՛չ միայն Լիոնի շրջանի Հայ կաթոլիկները այլ նաեւ՝ Լիոնի բոլոր Հայերը: Արդէն ամէնուն աջակցութիւնը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ, աւետուածը իրականութիւն դարձնելու համար:

Ս. Խաչ ընկերակցութիւնը՝ որ իրաւական ա՛րն է Ֆրանսայի Հայ կաթողիկէ համայնքին ստացուածքներուն, գնելու վրայ է, Լիոնի կեդրոնական թաղերէն մէկուն մէջ, Թրոնշէ փողոց, հողաշերտ մը, 1500 քառակուսի մեթր տարածութեամբ: Վրան պիտի կառուցուին ո՛չ միայն եկեղեցի մը, այլ նաեւ, աղօթատեղիին կողքին, շէնք մը երեք յարկերով, շուրջ երեք հարիւր հոգինոց սրահով մը:

Հողին գնումին համար համաձայնութիւնը (compromis) ստորագրուած է արդէն, ըստ Առաջնորդ Եպիսկոպոսը: Կառուցուելիք համալիրին յատակագիծն ալ պատրաստ է: Մրցակցութենէ մը վերջ, ընտրուած է ժաք Սանճեանի (Փարիզ) ներկայացուցած յատակագիծը, քանի մը փոփոխութիւններով՝ որոնք կը հակին եկեղեցիին տալ հայկական ոճ: Ընտրութեան մրցումին մասնակցած են երեք ուրիշ ճարտարապետներ:

Կապրոյեան Եպիսկոպոս, գաւազան մը ձեռքին, ներկաներուն բացատրեց, Փարիզէն իրեն հետ բերած յատակագծին վրայ, ապագայ կառոյցին մանրամասնութիւնները: Իրօք՝ հսկայ եւ մեծածախք կրօնական եւ մշակութային ծրագիր մը – մեծածախք ո՛չ միայն շինութիւնը այլ նաեւ, յետոյ, մատակարարութիւնը – որուն իրականացումը պիտի պահանջէ քանի մը հանգրուաններ եւ թերեւս՝ քանի մը տարիներ: Պիտի սկսի եկեղեցիին կառուցումով՝ որուն համար միայն կարելի է նախատեսել արդէն հինգ միլիոնի (Նոր Ֆրանք) պիւտճէ մը:

Թէ ինչպէ՛ս պիտի գտնուին տրամադրելի այդքան խոշոր գումարներ, այդ մասին Ֆրանսայի Հայ կաթողիկէ համայնքին անձնուէր Առաջնորդը բացատրութիւններ չտուաւ տակաւին: Ըսաւ միայն թէ, հողին գնումին համար, դրամը պատրաստ է: Իսկ մնացեա՞լը: Խորհուրդ մը տուաւ. ըսաւ՝ «օգնեցէք անկարելի – րուն, տուէք. ինչ որ կուտաք անոնց, Աստուած անոր բազմապատիկը կը հայթայթէ ձեր եկեղեցիին շինութեան համար...»:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԽՍՔՃԵԱՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՋՐՕՐՀՆԷՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

——×——

Ֆրանսահայ միւս համայնքներուն պէս Վիէնի հայութիւնն ալ, թէեւ քիչ մը ուշացումով, Քրիստոսի Ծնունդը հանդիսապէս տօնեց Յունուար 10-ին: Օրուան պատարագը մատոյց Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւներէն Աւետիս քահանայ Պալըղեան: Այս առթիւ մեծ թիւով հաւատացեալներ փութացած էին տեղւոյն Սուրբ Թէոդորոս մատուռը: Այստեղ, միասին աղօթելու համար քովքովի կեցած էին չորս սերունդներ: Մեծերը յուզումով անգամ մը եւս լսեցին Ծընընդեան շարականները վերյիշելով իրենց մանկութեան օրերը, «նախաեղեռնեան» ծնունդները, երբ իրենց բազմանդամ գերդաստաններով կը հաւաքուէին բագրաւանի, Արաբկիրի, Աստաբազարի կամ Մուշի եկեղեցիներուն կամարներուն տակ:

Երիտասարդները հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին սովորականէն աւելի երկար այս արարողութեան:

Քարոզէն առաջ պատարագիչը հաւատացեալներուն կարդաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Ծննդեան պատգամը:

Պատարագի աւարտին կատարուեցաւ Ջրօրհնէքի կարգը:

ԿՈՐԻՒՆ

ԳՈՂԹՈՒԹԷ ԳՈՂԹՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 26-ին, նշուած է դերասան Գրիգոր Փարթամեանի բեմական 50-ամեայ գործունէութեան յոբելեանը: Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետը՝ Եդուարդ Զարդարեան: Բանախօսած է Կարպիս Եազըճեան վեր առնելով յոբելեարին մէջ բեմադիրը, դերասանը եւ երգիչը: Վահագն Տեփոյեան դրուագներ պատմած է Գ. Փարթամեանի կեանքէն: Յայտագրի աւարտին ներկայացուած է «Ինքնակոչ դերասանները» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ եւ մասնակցութեամբ յոբելեարին:

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի շէնքին երկրորդ յարկը գտնուող «Աւետիս Ահարոնեան» սրահին պաշտօնական բացումը կատարուած է Դեկտեմբեր 17ին: Յայտագիրը վարած է Զաքար Անմահունի: Խօսք առած է տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեան: Բանաստեղծ Ակումթին Դուէլթեան անդրադարձած է Աւետիս Ահարոնեանի կեանքին ու գործին: Պետրոս Հաճեան ներկայացուցած է Ահարոնեան գրագէտը եւ քաղաքական գործիչը: Սօսի Հաճեան հատուածներ կարդացած է Ահարոնեանի «Յարդանք քեզ»էն: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

հաթ Պոլսոյ մէջ բոլորովին մերժեց օտար միջամտութիւն, եւ ընդդիմացաւ, ամենադոյզն գիջում իսկ կատարելու ի նպաստ պալքանեան ժողովուրդներու, ըսելով թէ «... կառավարութիւնը Սահմանադրութիւնը ընդունելով, Կայսրութեան հպատակ բոլոր ժողովուրդներն ալ համահաւասար իրաւունք ունին այլեւս, եւ բարեկարգումները ամէնուրեք տեղի պիտի ունենան»: Միտհաթ ոչ թէ միայն գիջում չըրաւ, այլ իր ժողովրդականութեան վրայ յենած, խալամ թէ ոչ – խալամ (հայ, յոյն եւ հրեայ) ամբոխները դրդեց եւ զանոնք հրաւիրեց օսմանեան գահուն հանդէպ իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելու:

1877 տարուան Յունուարի վերջին շաբաթը, մեծ տէրութիւններու Պոլսոյ դեսպանները մին միւսին ետեւէն Պոլսէն հեռացան: Թուրքիա անգամ մը եւս իր դարաւոր թշնամի հիւսիսի դրացիին դէմ պատերազմելու կը պատրաստուէր եւ այս անգամ առանձին չափուելու յաւակնութիւնը ունէր, թէեւ միշտ յուսալով որ Անգլիա ի վերջոյ զինք առանձին պիտի չթողուր: Իսկ Ռուսաստան, արեւելեան հարցով մանաւորաբար չահագրգռուող երկու մեծ Պետութիւններու չէզոքութիւնը գաղտնօրէն ապահոված, 1853 – 56-ի Խրիմի պատերազմէն ամօթալի պարտութեան հետեւանքը եղող Փարիզի դաշնագիրը պատռելու համար ամէն գոհողութեան պատրաստ ըլլալ կը թուէր:

(Շար. 2)

(5) Տե՛ս Մինաս Չերազ, *կենսագրական միւսիոններ*, Փարիզ, 1929, էջ 22:

(6) Թէեւ մեր օրերուս թուրք հեղինակներ չեն ուզեր յայտնել Հայոց կատարած անկեղծ եւ անշահախնդիր ծառայութիւնները Օսմանեան տէրութեան, բայց 30 – 40 տարիներ առաջ յաճախ կը յիշուէր Հայ պաշտօնեաներու դերը:

(7) Տե՛ս Joan Haslip, *The Sultan. The Life of Abdul Hamid II*, London, p. 103.

[illegible]

ԱՍԱՏՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Arts et Métiers du Livre» միջազգային պարբերականին Դեկտեմբերի թիւը յօդուած մը նուիրած է Ասատուրի խորագրուած՝ «Portrait d'Assadour ou le piéton céleste».

Նկարիչին երեք գունաւոր եւ երկու սեւ – ճերմակ վերարտադրութիւններով ճոխացած այս գրութիւնը լաւագոյնս կուտայ Ասատուրի խառնուածքն ու նկարագիրը իր արուեստին ընդմէջէն եւ որովհետեւ, մանաւանդ որոշ ճիւղերու մէջ, ինչպէս նկարչութիւնը, թարգմանութիւնը բոլորովին կրնայ դաւաճանել հեղինակին, տանք ենթախորագիրը իր բընագրին լեզուով. –

«Que le ciel au-dessus de lui soit de tempera ou d'aquatinte, le piéton fantomatique qui se profile et semble avoir glissé d'une fresque égyptienne ou babylonienne accomplit son systématique travelling latéral».

Այս քանի մը տողերով արդէն յօդուածագիրը կուտայ դիմագիծը այս «երկնային քալողին», ապա երկու էջերու մէջ կը ծանրանայ Ասատուրի ստեղծագործութեան նկարագրին վրայ:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Երիտասարդը դող եկաւ ու մնաց շուարած՝ մայթին եզերքը, մինչ Զարուհի առաջացաւ, անցաւ դիմաց: Անոնք տան դրան դիմացն էին արդէն: Զարուհի ներս մտաւ: Զհանուած տակաւին՝ վազեց պատուհանին առջեւ: Աւետիս փախած էր արդէն: Ան կը վազէր փողոցէ – փողոց: Մայթերը կ'երկնծէին ու կը դառնային անոր ոտքերուն տակ՝ մեքենաներու փոկերու նման: Պատուհանները, պատերը, տանիքները կը խրէին մէջէ – մէջ անհատնում եանկիւններով: Մարդերը, կառքերը կը հոսէին քովէն ստուերներու հեղեղի մը պէս:

Աւետիս քալած էր, ինքզինքէն բոլորովին անտեղեակ: Անձրեւը կը կախուէր փայլուն թելերով անոր բաց գլուխէն վար, կարմրած, տենդոտ այտերուն, կիսաբաց կոպերուն վրայ, որոնց մէջ խրած էր տարօրինակ լոյս մը, եւ շրթունքներուն վրայ, որ կը սարսռային տակաւին:

Աւետիս կորսուեցաւ այնուհետեւ օրերով:

Շաբաթ իրիկուն մը տոքթորին դուռը զարկին: Ներս մտաւ Զարուհի: Հագած էր սեւ վերարկու մը՝ դոյ դեղին մուշտակէ օձիքով մը: Տոքթորը իրար անցաւ: Առաւ անոր ձեռքէն հովանոցը: Բացաւ սրահին դուռը:

– Համեցէք, համեցէք, Տիկին Զարուհի. դուք ալ մեզի կուգաք եղեր ... Թըրջած չէ՞ք դուք...

Ձեռքին մէջ առաւ կնոջ ձեռքը ու համբուրեց զայն՝ վար քաշելով սեւ ձեռնոցի մը ծայրը:

Զարուհիի ետեւէն ներս մտաւ Կիրակոս՝ Ժանոյի ձեռքէն բռնած: Ու առաջացաւ՝ առանց բարեւելու: Ցոյց տալով պզտիկը՝ զարկաւ տոքթորին ուսին ու ըսաւ.

– Խաիկ, խաիկ քննենք մի հեղ, քեզ հետ:

– Ի՞նչ ունի:

– Ի՞նչ գիտնամ, աղբեր ... կը հազայ, չի խօսիր ... չի ուտեր ... կլոր կլոր աչքերով կը նայի...

Մայրը ծռեցաւ, հանեց պզտիկին բուրդէ ճերմակ ձեռնոցները, վերարկուն, գլխարկը: Պզտիկը կը նայէր ոխակալ աչքով մը: Ըմբոստութեամբ մը պռթկաց, երբ մերկացնելով նստեցուցին թիկնաթոռին վրայ: Զարկաւ ոտքերը ձեռքերը հանդիպողին: Բռնեց տոքթորին մազերէն: Ու արցունքոտ աչքերով հետեւեցաւ հօրը, որ երկար տարիներէ ի վեր նոր, առաջին անգամ ըլլալով կը նայէր բժշկական գործիքներուն, դասաւորելով, շօշափելով, սիրելով զանոնք:

– Խաիկ էսոր հետ է... Խաիկ կոկորդի միսերը սանկ դուրս քաշելու համար է... Խաիկ փորը ճեղքելու, Խաիկ...

– Աման դուն ա՛, – ընդմիջեց Զարուհին:

Կիրակոս լռեց, մօտեցաւ պզտիկին ու անոնց քով: Տոքթորը խնդաց իր երկար քիթին տակէն: Կիրակոս ազդուեցաւ, բայց կնոջ ջղայնութիւնը վերադրեց վախի:

– Աննշան մի բան է սա, Զարուկ, մի՛ նեղանար դրա համար, – ըսաւ ան, քիչ վերջը ժպտելով: Տոքթորը մի լաւ դեղ կուտայ, մի քիչ ռուլֆաթ, մի չիչ չուրուպ ... ասպիրին ... եւ մի հատ էլ հապ՝ ամէն ճաշի...

– Այո՛, բան մը չկայ, – վրայ բերաւ տոքթորը, – չարժեր մտահոգուիլ իսկ. իսկապէս շատ աննշան բան է ... Ժանօն կտրիճ է, – աւելցուց՝ շոյելով տղան, որ կուլար, կը պոռար, կը նետուէր ետ:

Խարխուլ թիկնաթոռը կը ճռնչար: Տոքթորը վերցուց դրաւ զայն գետին: Ու մինչ Կիրակոս կը հագուեցնէր պզտիկը, Զարուհի կ'առաջանար դէպի գրասենեակը, տոքթորին ետեւէն:

Բժիշկը անցաւ սեղանին առջեւ: Նոյն պահուն դուռը զարկին: Ելաւ, գնաց, դժգոհ երեւոյթով մը:

– Աւետի՛ս, էդ դո՞ւ ես ... Եկ, աղբեր, ե՛կ տեսնենք, եկ, ճանըմ, – ըսաւ Կիրակոս իր եղանակաւոր, հեգնակ ձայնով. – Եկ, նազ տուզ մի անիր, եկ իշտէ ամէնքս ալ քեզ կը սիրենք...

Ժանօն կտրեց ձայնը: Աւետիս ներս մտաւ:

Հակառակ անձրեւին՝ ան հագած էր ամառնային գորշ ու բարակ զգեստ մը, որ թէեւ հինցած, բայց վայելուչ էր տակաւին ու կոկիկ:

Աւետիս կը խոզանակէր ամէն օր իր հագուստները, կ'արդուկէր, կը կարէր քակուած կամ պատռած տեղերը, կոճակները: Կը սրբէր զանոնք էսանսով ու կ'արդուկէր: Կ'իջնէր պանդոկապետուհիին քով ու անոր մեքենային վրայ իր շապիկներուն օձիքները կը դարձնէր, մաշած մասերը կը կարկտէր: Իր թաշկինակներն ու գուլպաները կը լուար սենեակին ապրիքին գուռին մէջ: Կը փռէր զանոնք կեդրոնական ջեռմանոցին վրայ:

(Շար. 20)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կը փնտռուի լուրջ կին մը հայերէն խօսող, տունը երկու երախայ պահելու համար – 3 տարեկան եւ ութ ամսու – Մոնրուժի մէջ (օթոպիւս 68 — 195 եւ 126 — 323), մեթրօ Շաթիյոն – Մոնրուժ) Երկուշաբթիէն Ուրբաթ կամ ոչ – ամբողջական ժամանակով։

Cherchons personne sérieuse parlant l'arménien pour garder 2 enfants 3 ans et 8 mois à domicile à Montrouge (autobus 68 - 195 - 126 - 323 - métro Chatillon - Montrouge) du lundi au vendredi ou à temps partiel.
Tél. : 46. 55. 60. 01 ou 47. 36. 98. 84

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վիւսի եւ Աստղիկ Տէր – Պարսամեան իրենց սիրելի ննջեցեալներուն ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին։

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —
ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile։

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածառին շուրջ։

Ամանորի հանդէս

Շարվիլօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ վարժարանի աւանդական Ամանորի հանդէսը Կիրակի, Յունուար 24–ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին Եկեղեցւոյս Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ։

Աշակերտները կ'արտասանեն հայերէն ոտանաւորներ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն բոլոր ներկաներուն։

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ
ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ
ԵՒ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
6, av. Bourgain, Issy-les-Moulineaux

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին

«ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԴԵՐԸ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ կը խօսի՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԵՔՃԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE
et
THEATRE ARMENIEN KISSANI
présentent

EXPEDITION SUR L'ARARAT 1987

HISTOIRE ET ARCHITECTURE ARMENIENNES
De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN
— Photos inédites —
DIAPORAMA
Dimanche 24 Janvier à 16 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
■ Participation aux frais : 30 frs.

U. G. A. B.

SOIREE
POETIQUE
et
MUSICALE

GARABED DAKESSIAN, ses assistants et élèves des ateliers de langue, musique et danses traditionnelles arméniennes du CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN ont le plaisir de vous convier à une :

SOIREE POETIQUE ET MUSICALE
le Samedi 23 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

avec la participation amicale de :
—— MASSIS chanteur - compositeur
—— LA TROUPE KISSANI
et des élèves.

—— Entrée libre ——

ի նպաստ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ-ի

ԳԻՍԱՆԻ Հայկական Թատրոնը
կը ներկայացնէ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ - 1987

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԼՈՒՍԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Եան'ց ակումբին մէջ,
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20·30–ին

Մուտքի սակ՝ 75 Ֆր.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝
Եան'ց Ակումբ, 5, ավընիւ Ռէյ, 75014 Փարիզ, Հեռ.– 45· 89· 20· 48
Դպրոցասէր, 1, Պուլվ տիւ Նոռ, Ռէնսի, Հեռ. –43· 81· 01· 72

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Կը բանախօսէ՝

ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21–ին

■ Գ. Ալէմշահի կենսագրական գիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ
■ Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առնչուող հարցեր։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի եւ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 10–րդ տարեդարձին առթիւ՝

«ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ
ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ»

կը ներկայացնէ՝ Տոքթ. Մարսէլ Տէմիրճեան, Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը՝ 20·30–ին, Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ։

Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Աղքատախնամ ընկերակցութիւն 10·000 փրանք, Ազասի Դարբինեանի մահուան առթիւ՝ Օր. Ն. Պասմաճեան 300 փրանք, Տոքթ. եւ Տիկին Պուասինօ 250, Տէր եւ Տիկին Քարփանթիէ 250, Տիկին Էքիզեան 250, Տէր եւ Տիկին Ռ. Ջրբաշեան 1000, Տէր եւ Տիկին Դանիէլեան 500 Ֆ., Տիկին Շաքէ Գործունեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սվաճեան 250, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան 500, Տիկին Տը Փերօ 50, Տիկին Դարբինեան 250 Ֆ.։

Նոր տարուան եւ Սուրբ Ծնունդի առթիւ. – Մի Ռոմ՝ 10·000 Ֆր., Տիկին Սիրարփի Ամիրեան 5·000 Ֆր., Պր. Ժան Յակոբեան 250, Պր. Յ. Այթունեան 300, Տէր եւ Տիկին Գույումճեան 500, Տիկին Իրմա Պօղոսեան 750, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պօղոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժ. Սարոյեան 500, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Յակոբեան 1000, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Էօզտէմիր 1000, Պր. Նիկողոսեան 250 Ֆ.,

Օժանդակ Մարմնէն. – Պր. Ճընկըլըրըեան 5·000 Ֆր. Պր. Վահէ Չիլինկիրեան 3·000 Ֆր.։

Տիկին Արշալոյս Խանտանեան, ամուսնոյն՝ Ազասի Խանտանեանի յիշատակին՝ 500 Ֆր.։

Տիկիններ՝ Անահիտ Տէր – Մինասեան, Քնար Ֆոնթանէլ, Ազանի Իյնէճեան եւ Արաքսի Լիար՝ Վ. Գալֆայեանի մահուան առթիւ՝ 600 Ֆր., Պր. Արթիւր Թապագեան՝ կրթաթոշակ – Նուէր 1000 Ֆր.։

CAROUN ԳԱՐՈՒՆ

CAROUN
25, rue Paul Vaillant - Couturier
CLAMART
TEL : 46. 42. 20. 77

SPÉCIALITÉS ORIENTALES
TRAITEUR
ÉPICERIE FINE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ.– Ամէն տեսակի լիցք (մսով թէ ձէթով)։

■ Մանթը, ■ Սու-պէօրէկ, ■ Միջուկով քէօֆթէ
■ Հերիսա (ապսպրանքով), ■ Լուբիա (փլաքի)
■ Թարամա, ■ Մուքէպպէլ, ■ Քանի մը տեսակ խորոված (ապսպրանքով)
■ Արեւելեան եօթը տեսակ անուշեղէն

❊ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Հաստատութեան կարգ. մը ապրանքներ ❊

ԸՆՏԻՐ ԽՄԻՋՔՆԵՐՆ ՈՒ ԽՆԱՄՔՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐԸ
ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆ ԱՄԷՆԷՆ ԲԾԱԽՆԴԻՐ ՔԻՄՔԵՐԸ

A la demande
de sa clientèle

LE RESTAURANT
CAUCASE
à
ISSY-LES-MOULINEAUX

ajoute une troisième soirée
avec
MARTEN YORGANTZ
ET SON ORCHESTRE

LE SAMEDI 23 JANVIER

Réservation : 46 - 38 - 96 - 30

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
21
JEUDI
21 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.666 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.666

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ «ՈՍԿԷ» ՄԻՋԻՆԸ

ԽՄԲ.– «Յառաջ»ի Յունուար 13-ի թիւով վ'արձագանգէինք *Մոնտ*ի որ ակնարկած էր *Իզվեստիա*ի մէկ յօդուածին, նըւիրուած Հայաստանի Կեդրկոմի Դեկ. 26-ի լիակատար նիստին եւ ուր ծանր քննադատութիւններու թիրախ եղած էր կ. Դեմիրճեան: «*Սովետական Հայաստան*» օրաթերթը լրիւ չհրատարակեց նիստին խնդրոյ առարկայ մասերը, բայց Յունուար 8ի իր թիւով թարգմանաբար լոյս ընծայեց *Իզվեստիա*ի թղթակցութիւնը, զոր կու տանք ստորեւ, չնչին յապաւումներով: Թղթակցութիւնը ստորագրած են Ս. Բաբլումեան եւ Տ. Խուդեակովա, *Իզվեստիա*ի Երեւանի յատուկ թղթակիցները:

**

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ԴԵՂԱՏՈՄՍԵՐՈՎ

Հայաստանի մէջ վերակառուցման ղեկավարման մասին Կեդր. Կոմիտէի Բիւրոյի հաշուետուութեան կը սպասուէր սուր հետաքրքրութեամբ: Խորհ. Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի 1987 Յունիսի լիակատար նիստին Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնը խիստ քննադատութեան ենթարկուեցաւ տնտեսութեան վիճակի եւ գաղափարաքաղաքական մարզէն ներս ձախողութեան, վարիչներու նկատմամբ պատշաճ պահանջկոտութեան բացակայութեան համար, կաշառակերութեան, սինեքիւրայինի, հովանաւորութեան փաստերու կապակցութեամբ: Կեդր. Կոմիտէին առաջարկուած էր սկզբունքի դիրքերէ վերլուծել գործերու վիճակը թէ՛ Կուսակցութեան եւ թէ ամբողջ Հայաստանի մէջ:

Ի՞նչ եղաւ Հայաստանի վերաբերումը այս քննադատութեան առթիւ: Աշխատաւորական եւ կուսակցական կազմակերպութիւններ վայն ընկալեցին իբրեւ գործողութեան ուղեցոյց: Կուսակցական, տնտեսական մարմիններու, հանրային կազմակերպութիւններու հասցէով վերջին ժամանակները ստացուած է աւելի քան 16 հազար նամակ, որոնց մէջ կ'առաջարկուի, թէ ինչպէս փոխել կացութիւնը, եւ կը քննադատուին թերութիւնները: Աւելի քան երկու հարիւր սկզբնական կուսակցական կազմակերպու-թիւններ վերակառուցումը ղեկավարելու ուղղութեամբ իրենց բիւրոներու աշխատանքը համարած են անբաւարար եւ ընտրած են նոր քարտուղարներ: Փոխուած են ընտրովի մարմիններու աւելի քան 450 անդամներ:

Իսկ ի՞նչ փոխուած է Հայաստանի կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի մէջ, որքա՞ն սկզբունքօրէն գնահատուած է դէպքը Հայաստանի մէջ: Այս հարցերու պատասխաններուն կը սպասէին լիակատար նիստի մասնակցողները: Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, որ հանդէս եկաւ զեկուցումով, ժողովականներուն յայտնեց տնտեսութեան, գիւղատնտեսութեան, ընկերային – մշակութային շինարարութեան մէջ դրական երեւոյթներու մասին: Ան խօսեցաւ այն միջոցառումներու մասին, որոնց կը ձեռնարկէ Կեդր. Կոմիտէն կուսակցական եւ գաղափարախօսական աշխատանքի աշխուժացման ուղղութեամբ: Եւ ամփոփելով արդիւնքները, Կարէն Դեմիրճեան ըսաւ, որ Կեդր. Կոմիտէի Բիւրօն իր աշխատանքը կը գնահատէ քննադատաբար, կը խոստովանի, որ ան տակաւին չի համապատասխաներ Կուսակցութեան արդի պահանջներուն:

Այսպէսով, զեկուցումը եղաւ չափաւոր քննադատական, հիմնականին մէջ հանդիստ: Ցամենայն դէպս, ամպիոնէն դահլիճ կը փոխանցուէր այն համոզումը, որ ամէն բան կ'ընթանայ ինչպէս որ պէտք է: Սակայն զեկուցման մէջ չկար ամէնէն գլխաւորը, այսինքն յստակ պատասխան այն հարցին, թէ, այնուամենայնիւ, ինչպէս վարել վերակառուցումը: Արմատական տնտեսական բարենորոգումի, ընկերային մարզէն ներս լուրջ փոփոխութիւններու, կուսակցական աշխատանքի ոճի ու եղանակներու փոփոխման, վարիչները հմտօրէն ընտրելու եւ տեղաբաշխելու անհրաժեշտութեան մասին ծանօթ հետեւութիւններու կրկնութիւնը, թերեւս, աւելորդ չէր ըլլար, եթէ յենուէր Հանրապետութեան յստակ իրադրութեան վրայ: Մինչդեռ անոնք մընացին որպէս եզրայանգումներ, որոնց դարձեալ հետեւեցան ընդհանուր արտայայտութիւններ՝ «աւելի վճռականօրէն ազատուիլ», «ուժեղացնել պահանջն ու վերահսկողութիւնը», «բարձրացնել պահանջկոտութիւնը», «աւելի կորական ձեռնամուխ ըլլալ»...

Հաւանաբար, յստակ գիտակցելով գըլխաւոր հարցերու մէջ զեկուցման խոցելիութիւնը, ինք՝ Կարէն Դեմիրճեան, զայն այսպէս բնութագրեց. եթէ ամբողջ ճըշմարտութիւնը ըսենք, ժողովուրդը թեւաթափ կ'ըլլայ, եթէ աւելի շատ մեղմացընենք՝ կը բարոյալքենք զանգուածները: Կը նշանակէ, պէտք էր հասկնալ, որ ընտրուած է «ոսկէ» միջինը:

Զեկուցման կանխորոշեց նաեւ անոր քննարկման ուղղութիւնը: Հակառակ անոր որ ամպիոնէն բուեցաւ, թէ քննադատութիւնը շատ անհրաժեշտ է արդի պայմաններու մէջ, մտքերու փոխանակութեան մասնակցողներուն մեծ մասը ներկայացուց աւանդական, հին ժամանակներէ ծանօթ գերատեսչական ինքնահաշուետուութիւններ, այսինքը լաւ է, այսինչը՝ դէշ, պատճառները՝ գլխաւորաբար, հեռուներն են եւ պէտք է ամէնուն նկատմամբ աւելի խստապահանջ ըլլալ:

Ի հարկէ, քննադատութիւն հնչեց, բայց, մեր կարծիքով, խլացած, ներողութիւններով:

Որոշ համայնավարներ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի բիւրօն քննադատեցին կուսակցական – կազմակերպական աշխատանքի ոճի ու եղանակներու համար: Կուսակցութեան Երեւանի Կոմիտէի Ա. քարտուղար Լ. Սահակեան, բանուորուհի Լ. Այվազեան, Սասունիկի սովխոզի կուսակցութեան բիւրոյի քարտուղար Ս. Գեւորգեան կը խօսէին այն մասին, որ յաճախ կուսակցական աշխատանքը կը նենգափոխուի ընթացիկ տնտեսական գործերով, վարչամեքենան Հանրապետութեան կուսակցական կազմակերպութիւնը կը ղեկավարէ Կեդր. Կոմիտէի անունով, իսկ Կեդր. Կոմիտէի անդամները ոչ մէկ յանձնարարութիւն ունին, աշխատանքի յստակ ոչ մէկ տեղամաս:

Այդ ելոյթները պլենումի մթնոլորտը չփոխեցին: Այսպէս վերջ կը գտնէր ամէն բան, եթէ մտքերու փոխանակութիւնը սահմանափակելու փորձերէ ետք յամառօրէն խօսք չխնդրէր Հայաստանի Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի առընթեր կուսակցական յանձնաժողովի նախագահ Ս. Խաչատրեան: Ան յայտարարեց, որ անցեալ պլենումի մէջ իրեն երկու անգամ մերժուած է խօսք առնել: Զեկուցումը եւ շատ մը ելոյթներ, ըստ իրեն, առաւելաբար կը բովանդակէին կէս ճշմարտութիւններ: Հայաստանի իրաւապահ մարմիններու մէջ գոյութիւն ունի կաշառակերութիւն: Կ'ըսէ թէ սովորաբար կը պատժուին «աննշան մարդիկ», իսկ մեծ պաշտօնեաներուն, որոնց շարքին կան թէ՛ պատասխանատու կուսակցական աշխատող-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԹԻՐԱԽԸ՝ Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

«ԻԶՎԵՍՏԻԱ»յէն ետք «ՊՐԱՒԴԱ» յարձակման կ'անցնի

Մինչ քիչ անդին կու տանք «Իզվեստիա»ի թղթակցութիւնը, նոր հասած լուրեր, Մոսկուայէն եւ որոնց կ'արձագանգէր «Լը Մոնտ» (Յունուար 20) կը հաստատեն որ կ. Դեմիրճեանի դէմ տարուած պայքարը կը սաստկանայ միութենական մամուլին մէջ: Այս անգամ «Պրաւդա»ն է, որ Յունուար 10-ին եւ մանաւանդ 18-ին չի գոհանար կ. Դեմիրճեանի դէմ եղած չարժումին արձագանգելէ այլեւ բայց ի բաց կը հերոսացնէ այն անձերը, որոնք համարձակած են ձաղկել Ա. քարտուղարը: Պարզ է որ Դեկտեմբեր 26-ի նիստը շատ փոթորկալից եղած է: «Մոնտ»ի աշխատակիցը կը գրէ թէ ճնշումը կը շեշտուի կ. Դեմիրճեանի վրայ եւ թէ կրկնակի յարձակումներու ենթակայ է կեդրոնական մամուլին մէջ: կ. Դեմիրճեան, 55 տարեկան, որ իր պաշտօնին գլուխն է 14 տարիէ ի վեր ցարդ դիմացած է Մոսկուայի յարձակումներուն, շնորհիւ Կեդր. Կոմիտէի իր ընկերներուն: Ներկայ յարձակումները հիմ ունին Դեկտեմբեր 26-ի նիստը, որու փոթորկալից բնոյթը ամէն անգամ կը յիշուի: Այդ «փոթորիկին» հեղինակներն են՝ Ս. Խաչատրեան (Կեդրկոմի առընթեր կուսակցական վերահսկողութեան յանձնաժողովի նախագահ) եւ Յ. Քոթանջեան (Հրազդանի շրջկոմի Ա. քարտուղար), որոնք համարձակած են խօսք առնել եւ դատապարտել կաշառակերութիւնը եւ ուղղակի խնդրոյ առարկայ ընել Դեմիրճեանի մեթոտները: Այս «քաոտ ոչխարները», կը գրէ «Մոնտ»ի թղթակիցը, վրդոված են Կեդրկոմը, բայց հարցը աւելի հեռու գացած է: Քոթանջեանի դիրքը դատապարտուած է բանաձեւով մը, որ իր միջամտութիւնը «քաղաքականօրէն սխալ» կը նկատէ: Քոթանջեանի պարագան կը նմանցուի Էլցինի (Մոսկուայի շրջանի նախկին կուսակցապետը): «Պրաւդա»ի Երեւանի թղթակիցը կը գովէ եւ քաջ կը գտնէ Քոթանջեանի ելոյթները քարտուղարի մը դէմ որ անկարող է կիրարկել «վերակառուցումը»: Յունուար 10-ի «Պրաւդա»ն արձագանգ եղած է գայթակղեցուցիչ պատմութեան մը, որ կը վերաբերի լրագրողի մը, որու մէկ քննադատութիւնը (մարզական քատրերու անհոգութեան մասին) խեղդուած է եւ ենթական ալ հալածանքի ենթարկըւած: Ու «Պրաւդա» աւելցուցած է.– «Ոմանք հրապարակայնութիւնը կը զգան որպէս փուշ մը որ գիրենք կը խեղդէ: Ամէն բանի առակ են՝ կեղծել, խարդախել, որպէսզի քննադատութիւնը տկարանայ, վերջնապէս դադրի, կօշիկի (պոթ) տակ ճզմուի»:

Հուսկ, Յունուար 18-ին, «Պրաւդա»յի թղթակիցը եւ կը գրէ «Լը Մոնտ», իր մէկ հայ պաշտօնակիցը կը ձաղկէն կաշառակերութիւնը ոստիկանութեան եւ արդարադատութեան մէջ: Դեմիրճեան խնդրոյ առարկայ է, առանց որեւէ ձեւով խնայուելու, մինչ երկու ամբաստանողները՝ Խաչատրեան եւ Քոթանջեան կը ներկայացուին «քաղաքական քաջութեան» որպէս տիպարներ: Քոթանջեան ըսած է.– «Հասկցայ որ այլեւս չէի կրնար լռել» ու «Պրաւդա» կ'եզրակացնէ.– «Հայաստանի մէջ վախ կայ որ թելը զոր Խաչատրեան սկսած է քակել տանի հոն՝ ուր պէտք չէ»:

*

Այլ խօսքով, օրէ օր աւելի խախուտ կը թուի Դեմիրճեանի դիրքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՆՔԻ ՈՒՂԵՎԱՐՆԵՐԸ գործադուլի պիտի դիմեն Յունուար 29-ին, ժամը 7-էն 21, այն դրդապատճառաւ որ օդանաւային տնօրէնութիւնը չի յարգեր Յուլիս 31-ի համաձայնագիրը: Ըստ այդ համաձայնագրերուն, նախատեսուած էր որ առաջին դասակարգի հակակշռողներու մարմին մը ստեղծուի եւ սենտիքաները կ'առարկեն թէ այժմ տնօրէնութիւնը սեղմումներ կը ներմուծէ:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Ֆրանսացի երեք պատանդները «տէր» փոխած են երեք շաբաթէ ի վեր: Նախապէս իրանամէտ ծայրայեղ մահմետականներու ձեռքը, այժմ «յեղափոխութեան պահակներուն» ձեռքն անցած կ'ըլլան: Այլ խօսքով այլեւս ամէն ինչ միայն Իրանէն կախում ունի:

ՄԱԹՐԱՅԻ բաժնեթուղթին սակը որոշուեցաւ 110 ֆրանք: Հաստատութեան ապազգայնացումը սկսաւ Յունուար 20-ին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախարարապետը՝ Քոհլ տեսակցութիւն մը տուած է «Մոնտ»ի, որու մէջ կը պարզէ իր տեսակէտը եւրոպական ապահովութեան մասին: Վարչապետը այս առթիւ կը շեշտէ.– «Կարելի չէ Ստրազպուրկը պաշտպանել առանց պաշտպաններու Կայզըսհրին» եւ թէ ազատութիւնը աւելի կարեւոր է քան Գերմանիոյ միաւորութիւնը: Այսօր կարելի չէ իսկ մտքէ անցընել թէ ֆրանքօ-գերմանական եզրայրապան պատերազմ մը կրնայ տեղի ունենալ, Ֆրանսացիք եւ Գերմանացիք մէկ եւ նոյն ընտանիքի մը անդամներն են: Քոհլ կրկնած է նաեւ թէ որեւէ գնով, Գերմանիա հիւլէական զէնք չուզեր ունենալ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՎԵՐԵԼՔԸ ԸՆԴՀԱՏՈՒԱԾ

Կիրակի օր, Մարթիկի մէջ, Սէն-Թ'Անթուանի Հ. Մ.-ը կոլ նշանակելու քանի մը յարմար առիթներ փախցուցած է եւ պարտըւած է, ի վերջոյ 1-0-ով: Սէն-Թ'Անթուան կը մնայ 7-րդ, դասաւորումի տախտակին վրայ: Յառաջիկայ Կիրակի՝ վերջին երթ մրցումը կ'ընդունի Սէն-Թրոփէի ակումբը՝ որ հայանուն խումբին համարժէք կազմ մըն է:

Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ պաշտօնական մրցում չունէր անցեալ Կիրակի, այս շաբթու վերջ՝ դարձ մրցումներու առաջինը, Սարիեանի դէմ, Մարսէյլի մէջ: Սեպտեմբերին, Արծիւ յաղթած էր նոյն խումբին 2-1-ով:

Փարիզեան շրջանին մէջ ալ մրցաշարքերուն երկրորդ մասը կը սկսի արդէն: Ալֆորվիլի Հ. Մ.-ը կ'ընդունի Իվրին՝ որմէ պարտուած էր 1-0-ով: Իսկ ալ կը խաղայ իր դաշտին վրայ, Շաթիյոնի դէմ՝ որուն յաղթած էր 4-3-ով: Ուրիշ մրցումներ՝ Հ. Մ. Մ. – Շմաթ, Հ. Մ. Ը. Մ. — Փիէրֆիթ:

Ռոն-Ալփ շրջանին մէջ, մրցաշարքերը վերսկսած չեն ամբողջովին: Լուսարի երկրորդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ, Սէն-Շամոնի Արարատը կը խաղար Սէն-Վիքթորի դէմ՝ որ առաջատար է: Արարատ պարտուած է 3-1-ով: Կը կորսնցնէ վերելքի իր յոյսերուն մեծ մասը:

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն — Տէսին, Ռոնի բաժակին ի հաշիւ, յաղթած է Քոլոմպիէյի 2-1-ով:

Վ. Մ.

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ
(1834 - 1887)
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

Մեծ ախտրականին գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

1877 — 78—Ի
ՌՈՒՍ — ԹՈՒՐՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Օտեան դեռ Եւրոպա կը գտնուէր, երբ Ապտիւլ Համիտ միշտ կասկածոտ եւ անվստահ, վախնալով Միտհաթ փաշայի հանդէպ ժողովուրդին մէջ հետզհետէ տարածուող համակրութիւնէն, եւ մանաւանդ դրդուած Միտհաթին թշնամի պալատականներէ եւ նախարարներէ, 1877 Փետրուար 7–ի առաւօտուն երմտական հարց մը պատրուակ ստեղծելով զայն պալատ հրաւիրեց: Միտհաթ ձերբակալուեցաւ եւ նոյն օրը եպարքոսի կնիքը ձեռքէն առնուելով «Իզզէտտին» կայսերական նաւով Եգէականի Սիրա կղզին աքսորուեցաւ: Միտհաթ Պրինտիզիի ճամբով նախ Նափոլի, յետոյ Սպանիա մեկնեցաւ: Ապտիւլ Համիտ իբր արդարանէր արքայ մը, ընդառաջ երթալով նախկին մեծ եպարքոսին խնդրանքին, 500 կարմիր ոսկի տուաւ անոր, որպէսզի Միտհաթ փաշա կարենայ Եւրոպայի մէջ Օսմանեան կայսրութեան բարձրաստիճան պաշտօնեայի վայել կեանք մը վարել: Միտհաթ երկու ամիս յետոյ արդէն Փարիզ եւ յետոյ Լոնտոն կը հասնէր: Ան ամէնուրեք համակրական ընդունելութեան արժանացաւ: Նոյնիսկ Մեծն – Բրիտանիոյ Վիքթորիա Թագուհին՝ խիստ ժլատ օտար նախարարներ ընդունելու, Միտհաթ փաշան երկիցս մեծ պատիւներով ընդունեցաւ:

Ապրիլ ամսու սկիզբը, Սըր Հէնրի Լայարտ, Անգլիոյ մեծ դեսպան ըլլալով Պոլիս հասաւ: Լայարտ Թուրքիոյ ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր: Հնախոյզ, դիւանագէտ եւ հեղինակ քանի մը հնագիտական հատորներու ան ծանօթ էր մանաւանդ իր Թրքասիրութեամբ: Հետեւաբար, այսպիսի քաղաքական փափուկ ժամանակ մը Լայարտի իբր դեսպան Պոլիս ժամանումը սուլթանին եւ իր նախարարներուն միմիայն քաջալերանք կրնար տալ եւ փաստ մը թէ պատերազմի մը պարագային Անգլիա մտադիր չէր Թուրքիան առանձին թողելու իր դարաւոր թշնամիին դէմ:

Օտեան հազիւ թէ Պոլիս վերադարձած էր, երբ 1877 Ապրիլ 24–ի առաւօտուն կանուխ, առանց խսկ պատերազմ յայտարարելու, յանուն Պալքաններու ճնշըւած սլաւ ժողովուրդներու ազատագրութեան, ցարական զօրախումբերը Ռումանիոյ սահմանագլուխէն դէպի Պուլկարիա արշաւել սկսան:

Յաջորդ օրն իսկ, Օսմանեան խորհըրդարանի բեմէն, խլամ թէ ոչ – խլամ, բոլոր երեսփոխանները (8) միաբերան մերժեցին որեւէ զիջում կատարել ի նըպաստ Ռուսիոյ: Էրզրումի հայ երեսփոխան՝ Համազասպ Պալլարեան բեմ բարձրանալով, Օսմանեան Խորհրդարանի բեմէն հանդիսաւորապէս յայտարարեց. –

«...Ինչպէս անցեալին մէջ, հիմա եւս երկու տարիէ ի վեր, Ռուսիա քրիստոնեայ ազգերու պաշտպան կանգնելու պատրուակաւ կարգ մը խաղեր կը խաղայ: Մինչդեռ մենք՝ օտար պաշտպանութեան կարօտ չենք: Հայ ազգը 500 տարիներէ ի վեր, Օսմանեան տէրութեան սահմաններուն մէջ ապահով եւ հանգիստ ապրած է»:

Եւ Հայ երեսփոխանը ռուսական պաշտպանութիւնը բացարձակապէս մերժելով յայտնեց թէ անիկա մի միայն պատրուակ մըն էր «նոր հողեր գրաւելու համար»:

Ռուսաստանի զինուորական գերակըշռութիւնը պատերազմի առաջին օրերէն սկսեալ արդէն յայտնի եղաւ: Իսկ Ապտիւլ Համիտ, խիստ զայրացած պատերազմին առած այս անակնկալ ընթացքէն եւ դըրդուած շուրջի նախարարներէն ու պալատականներէն, այս նոր աղէտին գլխաւոր պատասխանատու նկատեց Միտհաթ փաշան որ անխոհեմ քաղաքականութիւնով մը կայսրութիւնը դէպի անդունդ գըլորած էր: Միւս կողմէ, Միտհաթի եւրոպական արքունիքներու մօտ գտած մեծ հետաքրքրութիւնը եւ համակրութիւնը եւս սուլթանը մտահոգել սկսած էր: Ան կը վախնար որ Միտհաթ փաշա Պոլսոյ իր բարեկամներուն միջոցաւ պետական հարուած մը պատրաստելու կըրնար ձեռնարկել զինքը գահընկէց ընելու համար: Ապտիւլ Համիտ Միտհաթի գըլխաւոր թշնամի՝ պատերազմական նախարար Րէտիֆ փաշայի յորդորներուն անսալով, Միտհաթին մօտիկ բարեկամ եւ գործակիցները մի առ մի ձերբակալել ու փութով աքսորել տուաւ: Օտեան իբր Միտհաթի թիւ մէկ խորհրդատուն, բընականաբար չէր կրնար զերծ մնալ այս կասկածէն: Ան թէեւ անմիջապէս նոյն վտանգին չենթարկուեցաւ, բայց զգաց թէ իր ճակատագիրը եւս նոյն վախճանին պիտի ենթարկուէր: Արդարեւ, Օտեանի Թրքահայոց մէջ վայելած բացառիկ դիրքն ու դերը առժամաբար զայն խնայած էին Ապտիւլ Համիտի հալածանքէն: Պատերազմի այս փափուկ եւ վտանգաւոր շրջանին ուր Արեւմտահայաստանի գաւառներուն մէջ արիւնալի ճակատամարտեր տեղի կ'ունենային, Ապտիւլ Համիտ Օտեանը եւս աքսորել տալով չէր ուզած բովանդակ հայ ժողովուրդին մէջ դժգոհութիւն ստեղծել եւ իր դէմ գըրգռել հայ հաւատարիմ հպատակները: Բայց Օտեան որ արդէն կռահած էր վըտանգը ուզեց զայն կանխել: Ան Բ. Դուռէն արտօնութիւն խնդրեց արձակուելով Գերմանիոյ ջերմուկները երթալու համար: Բ. Դուռը նշանակալից պատրաստակամութեամբ մը անոր խնդրանքին ընդառաջ գնաց ու Օտեան կրկին Եւրոպա մեկնեցաւ: Օտեան Եւրոպայի մէջ Միտհաթի հանդիպեցաւ: Ըստ այդ պատմական օրերու ականատես Մինաս Չերազի վկայութիւններուն, Օտեանն է բուն հեղինակը այն բազմաթիւ նամակ կամ յօդուածներուն որոնք Միտհաթ փաշայի ըստորագրութեամբ յաջորդաբար եւրոպական մամուլին կամ քաղաքական հանդէսներուն մէջ լոյս տեսան եւ Արեւելքի մէջ տեղի ունեցող օրուան անցուդարձերուն մասին լուսաբանութիւններ տուին կամ քննադատութիւններ կատարեցին:

Պատերազմը առաջին մէկ օրէն իսկ ռուսական բանակները յաջող գրոհներով սկսան: Եթէ Պալքաններու մէջ ցարական զօրքերու Թիրախը ժամ առաջ Պոլսոյ դուռերը հասնելով նեղուցները գրաւել էր, արեւելեան ճակատին վրայ, ռուսական զօրախումբերը գլխաւոր հրամանատարներ ունենալով ծագումով հայազգի զօրավարներ՝ Լորիս Մելիքով, Յովհաննէս Լազարէֆ, Արշակ Տէր – Ղուկասով, Յակոբ Ալխազով եւ Պէհպութ Շէլքովնիկով, Արեւմտահայաստանի իրենց ազգակիցներուն ջերմ եւ սիրազեղ ցոյցերուն մէջ, դէպի Անատոլուի խորերը խուժել սկսան: Դարերով հարստահարուած եւ սարկացած Արեւմտահայաստանի գաւառներու հայ ժողովուրդը, ռուսական բանակի հայ հրամանատարները, ոչ թէ իբր «թշնամի» կ'ընդունէր իր հողին վրայ, այլ Հայաստանի ազատագրըման համար նախախնամութեան կողմէ ղրկուած մէյմէկ ազատարարներ որոնք արժանի էին ամէն օժանդակութիւն դըրտնելու (9): Ամէն ոք համոզուած էր թէ ազատութեան պահը այլեւս հնչած էր, եւ ոչ ոք պատմական օրերուն, կրնար երեւակայել իսկ թէ յետագայ քանի մը տասնեակ տարիներու օսմանեան լուծը բազմապատիկ աւելի դաժան պիտի ըլլար, քան՝ անցեալ հինգ տարիներու ընթացքին:

1877–ի տարեվերջին, ռուսական բանակները արեւմուտքէն Պոլսոյ եւ Նեղուցներու ճամբուն վրայ կը հասնէին, իսկ արեւելքէն մինչեւ Էրզրումի դռները: Ադրիանուպոլսոյ (Էտիրնէ) մէջ երբ զինադադարի բանակցութիւնները սկսան, տեղւոյն հայ առաջնորդ Ռուբէնեան վարդապետ արեւմտեան ճակատի ռուսական բանակներու ընդհանուր հրամանատար իշխան Նիքոլա Նիքոլայէվիչի եւ Պոլսոյ ռուս նախկին դեսպան զօրապետ կոմս Իկնաթիէֆի ներկայանալով Արեւմտահայաստանի ազատագրութիւնը թախանձեց: Ռուսճուգլեան վարդապետի նախաձեռնութիւնը բոլոր Թրքահայոց ցանկութեան կը համապատասխանէր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԾԱԳՈՒՄԸ
ՍԱՆ – ՍԹԵՖԱՆՈՅԷՆ ՊԵՐԼԻՆ

Մենք մեր յօդուածաշարքին մէջ պիտի չխօսինք այդ ճակատագրական օրերուն տեղի ունեցող յայտնի կամ գաղտնի այն բոլոր բանակցութիւններուն մասին որոնք 1878 տարուան Յունուար ամսէն մինչեւ Փետրուարի վերջը շարունակուեցան, Սան – Սթեֆանոյի նախադաշինքին մէջ Արեւմտահայաստանի վերաբերեալ 16–րդ յօդուածը ստանալու համար բազմաթիւ հրատարակութիւններու կարգին (10), մենք ալ առենօք զանազան առիթներով թէ «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ եւ թէ այլ գիտական հանդէսներու մէջ նոյն նիւթին շուրջ անդրադարձած ենք (11): Բայց կ'ուզենք հոս ներկայացնել այն գլխաւոր դերը զոր Գրիգոր Օտեան ունեցաւ մեր ժողովուրդի համար պատմական նշանակութիւն ունեցող այդ ժամանակներու քաղաքական դէպքերու զարգացումին ընթացքին: Օրուան Թրքահայոց պատրիարք Ներսէս արքեպիսկոպոս Վարժապետեան պիտի չհամարձակէր անշուշտ յանդուգն կերպով Հայկական հարցը պաշտօնապէս ստեղծելու եթէ իր հետ չունենար, ա) բարձրաստիճան եկեղեցական դասը, բ) ժողովուրդին մեծամասնութիւնը եթէ ոչ բոլորը, եւ գ) նա մանաւանդ պոլսահայ աւագանին որուն գլխաւոր պատասխանատու դէմքերը՝ տոքթ. Սէրվիչէն, Գրիգոր Օտեան որ Եւրոպայէն վերադարձած էր, և զինուորական բժիշկ Սաեփան փաշա Ասլանեան որոնք միշտ իրեն զօրավիգ կանգնեցան:

Ներսէս Պատրիարքի ջանքերով է որ Սան – Սթեֆանոյի նախադաշինքին մէջ, Արեւմտահայաստանի համար 16–րդ յօդուածին տեղ տրուեցաւ: Կիլիկիոյ Ռուբինեան իշխանութեան անկումէն հինգ դարեր, իսկ Անիի Թագաւորութեան անկումէն ութ դարեր յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով, Հայաստանի անունը միջազգային հանգամանք կրող դաշնագրի մը մէջ կը յիշուէր: Այս յօդուածին տրամադրութեան համաձայն, բարձրագոյն Դուռը կը ճանչնար եւ կը հաստատէր թէ՝

1.– Իր տիրապետութեան ենթարկուած երկիրներու կարգին, կար նաեւ երկիր մը, որ «Հայաստան» կը կոչուէր եւ ան կը գտնուէր Փոքր Ասիոյ Արեւելեան շրջանին մէջ:

2.– Օսմանեան կառավարութիւնը կը հաստատէր թէ այդ երկրի բնակիչները իրենց դրացի քիւրտ եւ չէրքէզներու տեւական հարստահարութիւններուն եւ յարձակումներուն ենթակայ էին:

3.– Թէ այդ կացութեան բարելաւման համար բարենորոգումները անհրաժեշտ էին:

4.– Բարենորոգումներու փութով գործադրութեան համար ռուսական զօրախումբերու տեղւոյն վրայ առժամաբար կեցութիւնը լաւագոյն երաշխիքն էր:

Բայց Սան – Սթեֆանոյի նախադաշինքը մեծ տէրութիւններու ընդդիմութեան բախեցաւ: Սան – Սթեֆանոյի նախադաշինքին տրամադրութիւններուն լրիւ գործադրութիւնը Օսմանեան կայսրութեան Պալքաններու մէջ գոյութեան վերջ կուտար, իսկ արեւելքէն ռուսական բանակները այլեւս Եփրատի հովիտին կըրնային հսկել: Անգլիա որ այնքան նախանձախնդիր էր Հնդկաստանի ճամբուն եւ Պարսից ծոցի վրայ իր ունեցած գերակշռութեան, սպառնաց Ռուսիոյ դէմ պատերազմ յայտարարել, եթէ այս վերջինը չյօժարէր վերոյիշեալ դաշնագրի բոլոր տրամադրութիւններու մի առ մի վերաքննութեան:

(Շար. 3)

(8) 1877–ի Օսմանեան առաջին խորհըրդարանը 11 հայ երեսփոխաններ ունէր, երկուքը Պոլսէն, երկուքը Կարինէն: Իսկ միւսներն ալ այլ գաւառներէ ընտրըւած էին:

(9) Տե՛ս մանաւանդ Ա. Ն. Ներսիսեան, Հայերի մասնակցութիւնը 1877 – 78 թթ. ռուս – թրքական պատերազմի, Երեւան, 1958, էջեր՝ 91 – 93:

(10) Տե՛ս Խ. Բադալեան, *Հայկական հարցը Սան – Սթեֆանոյի պայմանագըրում եւ Բեռլինի Կոնգրեսում 1878 Թ.*, Երեւան, 1955: Խ. Գաբիկեան, *Հայկական Հարցը Արեւելեան հարցի մէջ* (1860 – 1880), Պէյրութ, 1962:

(11) «Յառաջ»ի մէջ երեւցած մեր յօդուածներու կարգին, տեսնել նաեւ մանաւանդ մեր ուսումնասիրութիւնը որ լոյս տեսաւ *Revue d'Histoire Diplomatique*, 1973, nos. 1-2, էջ 33:

ԴԱՐՄԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

1923–ին երբ Ֆրանսա եկանք մենք ալ ունեցանք բոլոր գաղթականներուն վիճակած դժուարութիւնները. երկրին անծանօթ, լեզուին անծանօթ ու մանաւանդ մարդոց անծանօթ էինք: Քանի մը տարի յետոյ բախտը ունեցայ ծանօթանալու Հայկ Ազարբեկեանի հետ, որ ինծի համար արեւի նշոյլ մը եղաւ այդ սեւ օրերուն: Երկար տարեն գործակցեցանք ու մինչեւ իր մահը ոչ մէկ տարակարծութիւն ունեցանք: Ան Թրքական բանակին մէջ սպայ եղած էր, որով կը բացատրուէր իր բնաւորութեան քիչ մը կոշտ կողմը. բայց երբեք սեւ ու քէն պահող չէր: Իբր փաստ իր հայրենասիրութեան հպարտութեամբ եւ ուրախութեամբ ցոյց կուտար Փարիզի բոլոր միութիւններուն անդամատետրերը:

Վազգէն Ա.ի Փարիզ այցելութեան առիթով շատ մը արժէքաւոր նկարներ նըւիրեց իր հաւաքածոյէն, բայց ափսոս որ Է. Շահէնի իր հաւաքածոն աճուրդով ծախուեցաւ իր արժէքին 1/3–ին: Ինք ինչ ինչ պատճառներով բարկացած ըլլալով չէր ուզած նուիրել Հայաստանի:

Իրեն ծանօթանալով իմ մէջս ալ արթնցաւ արուեստի գործերու հանդէպ սէր. 1927–էն ի վեր կը յաճախեմ աճուրդի սրահները թէ Ֆրանսա, թէ արտասահմանի մէջ:

Երբ դեռ Հալէպ կը գտնուէի սորված էի գորգ նորոգելու արհեստը որով այն օրերուն սկսայ օրապահիկս շահիլ. բան մը որ կը շարունակեմ մինչեւ այսօր: Այս նորոգութիւններու ընթացքին ծանօթացայ հին ու արժէքաւոր հնութիւններու: Եթէ ազգային արժէք ներկայացնող նկարի, ձեռագիր հատորի, մագաղաթի կամ գորգի հանդիպիմ, կ'ուզեմ ամէն գնով ձեռք ձգել զայն:

1969–ին Թիֆլիս այցելեցի: Երբ ընկերներով ման կուգայինք տեսանք եկեղեցի մը, որուն անունը թէեւ չեմ յիշեր, բայց մայր եկեղեցի պէտք է ըլլար: Մայր տաճար մըն էր որ այժմ գրախանութի վերածուած էր. հետաքրքրուած ներս մտանք. հանդիպեցանք խոժոռ նայուածքներու, քանի որ չէին սպասեր այս անկոչ, բայց իրաւատէր հիւրերուն: Այցելեցինք նոյնպէս Ս. Գէորգ Եկեղեցին, ուր կային Ս. Նովայի, Մելիքօֆներու գերեզմանները. եկեղեցին շատ համեստ ու անշուք էր, բայց անիկա արդէնք չէգաւ որ մեզի ընկերացող տեղւոյն առաջնորդ Կոմիտաս վարդապետը եւ մեր խումբէն երկու դպիրներ փառաւոր պատարագ մը մատուցանեն: Հարուստ ձայն ունէր վարդապետը, բայց խիստ անշուք եւ աղքատ էր առաջնորդարանը: Երբեք պիտի չմոռնամ կոտրտած ապակիներով ու ապակիի տեղ թուղթ փակցուած պատուհանները ճգնաւորի իր սենեակին: Եւ մտածել թէ Թիֆլիսի մէջ ի՛նչ մեծահարուստներ ունեցած է հայ ժողովուրդը: Բայց այնքան անտախտ եղած է որ նոյնիսկ համայնավար վարչակարգը ժառանգէ զրկած է զայն: Մեր ամէն ինչը եղած է օտարներու բաժին, մնալով օտար հողի վրայ: Ուստի արտասահմանի մէջ ապրող մեր հայրենակիցներուն պարտականութիւն կը վիճակի մեր հին ու արժէքաւոր մասունքները հաւաքել ու նուիրել հայրենիքին: Ես իմ բաժնիս, վերջերս ձեռք անցուցի հայկական միշապ գորգ մը, ժէ. դարէն, որ կրնայ պատիւ բերել որեւէ թանգարանի եւ զայն նուիրեցի Սարդարապատի թանգարանին:

Երախտապարտ եմ Հ. Ազարբէկեանին որ մէջս հնութեանց հանդէպ սէր արթնցուց ու իրեն շնորհիւ հաւաքեցի հին գիրքեր, ձեռագրեր, աւետարաններ, գորգեր, նըկարներ:

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») .–

Վերջին տասնամեակին Մարսէյլի հայ գաղութի հաւաքական կեանքը կրեց հիմնական փոփոխումներ: Երբեմնի հայաբնակ արուարձանները, որոնք մէկ – մէկ եռուն բոյներ էին հայ կեանքին իրենց զանազան միութիւններով, դադրած են, գեր մը կատարելէ դերակատարներու եւ կառոյցի չգոյութեամբ: Պատճառները բազմաթիւ են: Անոնց վերլուծումը այս թղթակցութեան սահմաններէն դուրս կը մնայ. կ'արժէ սակայն այլ առիթով խորհրդածութեան առարկայ դարձնել: Ուստի, արուարձաններէն ներս հայ կեանքը կը կեդրոնանայ կամ աւելի ճիշդ կը սահմանափակուի դրեթէ միայն եկեղեցւոյ շուրջ: Այս ընդհանուր յեղաշրջումին մէջ, միակ կազմակերպութիւնը որ դեռ կը գործէ զանազան մասնաճիւղերով Մարսէյլի Կապոյտ Խաչն է: Եւ Սէն – Ժերոմը լաւագոյն օրինակն է այս նոր կացութեան: Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին հայկական շունչն է շրջանին մէջ: Զանազան առիթներով գրած ենք գործունէութիւններուն մասին եւ այս սիւնակներուն մէջ վերջին գրութիւնը (Յունուար 12–ի թիւ) առորագրութեամբ «Ներկայ մը» առաւել փաստ մը կը բերէ: Եւ Սէն – Ժերոմի Կապոյտ Խաչի, Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը կը վայելէ մասնաւոր վարկ շրջանակէն ներս, եւ մասնաւոր գուրգուրանք եկեղեցւոյ վարչութեան մօտ:

Ներկայ եղանք իր տարեկան հացկերոյթին, Շաբաթ, Յունուար 9–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Սրահը որուն պատերը նեղ կուգան Կապոյտ Խաչի այս աւանդական ձեռնարկին (հայկական ծր – նունդի առթիւ), քանի այս անգամ եւս ժողովուրդը գրաւած էր բոլոր տրամադրելի տեղերը:

Մասնաճիւղի անունով Սիրանոյշ Մանուկեան բարի գալուստի խօսքեր ըրաւ, շնորհաւորեց Նոր տարին եւ Ս. Ծնունդը, եւ ապա Եղիշէ խաչակիր քահանայ Փանոսեան օրհնեց սեղանները եւ սկսաւ հացկերոյթը զոր իր խանդավառ, ջերմ անըրպառ շունչով, ի դոհունակութիւն բոլորին, վարեց՝ Կարպիս Յարութիւնեան: Ալիս Պիւլկիւրեան՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութեան անդամուհի արտասանեց օրուան պաշտօնական խօսքը: Շեշտեց Կապոյտ Խաչի կոչը Լիբանանահայ մանուկներու օգնութեան, տալով արձանագրուած առաջին քաջալերական արգիւնքները: Վերյիշեցուց Կապոյտ Խաչի գործունէութեան հիմնական ուղղութիւնները: Շրջանային վարչութեան ներկայացուցիչը գնահատեց Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղի տարած աշխատանքը, շրջանէն ներս, որպէս դրական ներկայութիւն եւ թուեց անոր բերած օժանդակութիւնները Թաղի հայերէնի դպրոցին եւ եկեղեցւոյ կատարած բոլոր ու բոլոր ձեռնարկներուն: Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղը արժանացաւ եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահին Պերճ Կարապետեանի եւ փոխ – նախագահին՝ Յակոբ Լուկիճեանի գնահատական սրտագին խօսքերուն, ինչպէս նաեւ հոգեւոր հովիւին՝ Եղիշէ խաչակիր Ա. քահանայ Փանոսեանին: Զուարճացան մեներգողներ՝ Սիմոն Աւագեան իր «Տըլէ եաման»ով, Ժիրայր Գասպարեան Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի անդամ, Անոյշ օփերայէն «Աղջի Անաստուած», Սիրանոյշ Մանուկեան իր նորոգուած երգացանկով եւ որպէս յայտնութիւն Յակոբ Լուկիճեան: Արտասանեցին Անտոն Սանտալեան, Յովհաննէս Թումանեանի «Հին օրհնութիւնը» եւ Ալիս Պիւլկիւրեան, Յովհ. Շիրազէն քերթուած մը ձօնուած Ե. Չարենցի: Եղան կատակախօսութիւններ երբեմն սրամիտ, զուարճալի, երբեմն քիչ մը նուազ որոնք սակայն պէտք է յարգեն օրուան պատշաճութիւնները:

Սէն – Ժերոմի Կապոյտ Խաչի տիկինները, ըստ սովորութեան համակրելի ընդունելութեամբ մը եւ բառին իսկական իմաստով ճոխ շատ ճոխ, խնամուած եւ ընտիր ճաշացուցակով մը հիւրասիրեցին եւ պատուեցին ներկաները որոնք ինքնաբուխ նուէրներով յայտնեցին իրենց գնահատանքը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

*

Ռ. ՍԵՒԱԿ 1986 - 1987 - 1988

Յունուար 16, Շաբաթ օր, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ կատարուած երեկոյթով անգամ մը եւս ոգեկոչուեցաւ նահատակ գրագէտ Ռ. Սեւակի կեանքն ու գրական վաստակը:

Երեկոյթին գլխաւոր դրդապատճառը «Ռ. Սեւակ» մրցանակի եռակի յանձնումն էր 1986 – 1987 եւ 1988–ի դափնեկիրներուն: «Սփիւռքի համար համեստ չափերով, մեծ նշանակութիւն ունեցող» ինչպէս որակեց զայն օրուան հանդիսավարը՝ Պ. Շամիկեան, այս մրցանակը հիմնուած է 1985–ին «Ռ. Սեւակ» հիմնարկի մը կողմէ կը տրուի ամէն տարի, գրագէտին գործը ծանօթացնելու, յիշատակը յաւերժացնելու միտող աշխատանքներու տէրերուն:

Այսպէս 1986–ի մրցանակը տրուած էր գրականագէտ, քննադատ Ալ. Թոփչեանի, իր խմբագրած «Ռ. Սեւակ – Երկեր» հատորին համար, որ վերջերս հրատարակուեցաւ Երեւան, 1987–ի մրցանակը կը շահէր բեմի ու շարժանկարի արուեստագիտուհի՝ Անահիտ Թոփչեան, «Բանաստեղծի երեք մուսաները – Ռ. Սեւակ» հեռատեսիլի հաղորդումին բերած իր մասնակցութեամբ, իսկ 1988–ի մրցանակը կը յատկացուէր հայրենասէր, տաղանդաւոր գրագէտ Ա. Ծառուկեանի «Սէրը Եղեռնի մէջ» վէպին. նոր լոյս տեսած այս վէպը կը ներկայացնէ գրագէտին կեանքին վերջին շրջանը:

Մրցանակներու յանձնումէն առաջ ցուցադրուեցաւ վերոյիշեալ հաղորդումին տեսագրութիւնը. Ռ. Սեւակի կեանքին ու գործին մասին պատրաստուած այս հաղորդումը հեռասփռուած էր Երեւան, Յուլիս 5–ին եւ Դեկտեմբեր 14–ին: Հոն, առանցքը կը կազմէր Ռ. Սեւակի կեն – սագրութեան ընդմէջէն գործին ներկայացումը, զոր կը կատարէր Ալ. Թոփչեան. բանաստեղծին չափածոյ գործերէն ալ կ'արտասանէր արուեստագիտուհի տիկինը:

Տեսերիզի ցուցադրութենէն ետք սրահին մէջ ներկայ Ռ. Սեւակի զաւակներէն աղջիկը՝ Շամիրամ, բեմ հրաւիրուեցաւ մրցանակները յանձնելու: Ապա յուզուած շեշտով մը ան խօսեցաւ հօրը մասին, ըսելով թէ ինը ամիս միայն ապրած է հօրը ներկայութիւնը. ցաւով խոստովանեցաւ թէ հայերէն չէ կրցած սորվիլ, որովհետեւ հայախօս ոչ ոք ունեցած են քով – եղբայր իրենց դժուարին կեանքի անմիջական շրջանակին մէջ: «Երկար ատեն այնպէս կը նկատէինք թէ մեր հայրը պարապ տեղը զոհած էր ինքզինք, պատճառ դառնալով մեր դժբախտութեան. սակայն այսօր հոսկէ Հայաստան, երբ կը տեսնենք անոր վայելած ընդունելութիւնը, երբ կը տեսնենք որ իր ժողովուրդը չէ մոռցած զինք, կը յարգէ յիշատակը, կը սիրէ իր գործը, կը հասկընանք որ ապարդիւն զոհաբերութիւն մը չէր իրը» ըսաւ ան: Իսկ ներկայ երկու մրցանակակիրները – Թոփչեան զոյգը – (Ա. Ծառուկեան կը բացակայէր) անդրադարձան այն պատասխանատուութեան, զոր իրենց ուսերուն կը դնէր նման մրցանակ մը, եւ որ կը պահանջէր Սեւակի գործին աւելի խոր ու աւելի համատարած ճանաչումն ու ծանօթացումը:

Երեկոյթին գրական բաժնին աւարտին ներկաները հրաւիրուեցան քոքթէյլի մը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՎԻԷՆ

Հ.Բ.Ը.Մ.Ի ԱՄԱՆՈՐԸ

Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրին, արդէն լեցուած էր բազմութեամբ մը, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Վիէնի մասնաճիւղի Աբովեան սրահը:

Վիէն, հայկական հին գաղութ մըն է, եւ ի պատիւ իրենց, կարելի է ըսել որ՝ տակաւին «մեծով ու պզտիկով», ամէն ճիգ կը թափեն պահելու հայկական սովորութիւնները:

Այլ հայկական միութիւններու շարքին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի մասնաճիւղը եւս, տենդագին աշխատանք կը տանի հայապահպանման գծով, միութեան նուիրեալ անդամներով:

Վիէնի մէջ ո՞վ չի ճանչնար նուիրեալ Սուքիասը, Պր. Սուքիաս Սուքիասեանը, նախագահը մասնաճիւղին, որ իր վարչական ընկերներով լուռ, եւ գնահատելի ազգօգուտ աշխատանք կը տանի:

Կիրակի օրուան հանդիսութեան առաջին մասն էր ընտանեկան ճաշը, որ ընթացաւ հայկական տոհմիկ եւ խանդավառ սովորութիւններով:

Փարիզէն, Աւետիս Քհնյ. Պալըզեան, որ ներկայութեամբ կը պատուէր ձեռնարկը, օրհնեց ճաշը, նաեւ իր քաջալերական խօսքերով գնահատեց տարուած աշխատանքը:

Հանդէսին երկրորդ մասի յայտագիրը գործադրուեցաւ մասնաճիւղի միօրեայ հայկական վարժարանի տասնեակ մը աշակերտներուն կողմէ: Անոնք արտասանեցին ու երգեցին:

Պր. Ս. Սուքիասեան, եւ մասնաւորաբար Տիկին Ք. Գութունեան դեղարուեստական յայտագրին, իսկ Օր. Սեդա Սուքիասեան, Տիկին Ս. Զադալեան, Պր. Պր. Ս. Գութունեան, Ս. Պօյաճեան, Մ. Տօնապետեան եւ Տիկին Սուքիասեան, ընդհանուր ճաշ – հանդիսութիւնը լաւագոյնս պատրաստած էին, որ մեծապէս գնահատուեցաւ ներկաներուն կողմէ, եւ որուն որպէս արձագանգ, աւելի քան 7.000 Ֆրանքի նուիրատուութիւն մը ըրին տեղւոյն վրայ:

Հուսկ, խօսք առաւ միութեան պատուիրակ – գործիչը Ա. Քէշիշեան: Նախ շնորհաւորեց տեղւոյն մասնաճիւղի տարած օգտակար գործունէութիւնը, ապա յորդորեց բոլոր հայերէն գիտցող հայ մայրերը, որ՝ գէթ տունին մէջ հայերէն խօսին իրենց զաւակներուն հետ:

Ա. Ք.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԽԱՐԻՍԻԷՆ ՀԵՌՈՒ

(ՎԷՊ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Կ'ընէր այդ բոլորը՝ վեհութեամբ մը, հետեւելով մեծ հարուստներու օրինակին, որոնք իրեն պէս աղքատ են եղած եւ աստիճանաբար բարձրացած: Կ'ընէր այդ բոլորը ոչ թէ խնայողութեան համար, այլ ժամանցի:

Ներս մտաւ Աւետիս: Նոր փողկապ մը կապած էր ու պեխերը ածիլած: Նիհարցած, փոխուած էր քանի մը օրուան ընթացքին:

– Ի՞նչ ունիս, տղայ, – շարունակեց Կիրակոս, – ի՞նչ է պատահեր ... ինչի՞ չես գար մեր տանը ... Սպասիր քեզ կարգեմ մի լաւ աղջկայ հետ ... Մի շատ լաւ աղջկան...

Զարուհի, որ եկած բռնած էր Ժանոյի ձեռքէն, կը նայէր աչքին տակով ամուսինին, որուն լայն, դանդաղ մարմինը կ'արտայայտէր ամբողջ կոպտութիւն մը: Մինչ կը նայէր անոր՝ տարուած ահաւոր զզուանքով մը, Աւետիս մօտեցաւ իրեն վախով: Յուրտ հովը թրջեր էր երիտասարդին կոպերը՝ դնելով անոնց եռին անուշ բան մը: Ու անոր աչքերը, որ կը նայէին Ժանոյին, սովորականէն աւելի պայծառ ու աւելի քաղցր կ'երեւային Զարուհիին:

– Ո՞ւր էք, – շշնջաց ան:

– Տկար էի, – պատասխանեց Աւետիս՝ տառապելով:

– Տկա՞ր ... ի՞նչ ունէիք, – կը ժպտէր Զարուհի:

– Ջուրը չտեսած, փաչաները մի սօթեր, – վրայ բերաւ Կիրակոս խնդալով, մինչ տոքթորը սիկար մը կը հրամցնէր իրեն:

– Էսի'կ ... էսի'կ, – շարունակեց ան՝ ծխախոտը հոտուըտալով, – էսիկ շա՜տ շա՜տ լաւ բան է, տոքթոր:

Անձրեւը կը զարնուէր պատուհաններուն թաց քուրջի մը պէս: Անոր չոր, կարծր ձայնը կ'ընդհատուէր մերթ ընդ մերթ՝ տեղի տալով հանրակառքի մը ազմուկին: Օթօները կը ճչային հեռուն պուպրիկներու եւ սագերու նման: Մինչ եռացող կաթսայի պէս կը շարժէին հեւասոր փողոցները, կը սարսռային մշուշին մէջ, որ երկու օրէ ի վեր իջած կը քալէր Փարիզի սալարկներուն վրայ–յէն:

Հակառակ տոքթորին վառած լոյսերուն, խոնաւ ու խուլ բան մը ունէին սենեակները: Վիժած այդ իրիկնամուտը ծովերէ աւելի խոր կ'երեւար Զարուհիին, որուն խառնուածքը կը խաղար օդի պըղտոր փոփոխութեան հետ: Զուարճացընելու համար զայն, տոքթորը գնաց, դըրացիին ձայնագիրը բերաւ: Ճամբեց Աւետիսը գինիի եւ ուտելիքի ետեւէ: Կիրակոս նստեցաւ սեղանին առջեւ:

Խմեցին, կերան, խօսեցան, երգեցին: Կիրակոս իր հերոսութիւնները կը պատմէր: Տոքթորը կը միջամտէր տեղ – տեղ, կը դասաւորէր դէպքերը: Կը զոպէր, կը շոկէր սուտերը: Կ'ելլէր, կը նստէր աթոռին վրայ, ազաւնի մը պէս: Կը բանար թեւերը, կը նետէր զանոնք աջ ու ձախ, Զարուհիին վրայ առաւելապէս, որմէ կը խնդրէր պար մը, զոր կինը կը մերժէր առարկելով, թէ պարել չգիտցողի եւ գինովի հետ չէր յանդգներ: Ու տոքթոր Ալեմտաղեան հասցնելէ վերջ իր բոլոր խնդրական, աղաչական, իմաստուն խօսքերը, կը դառնար Կիրակոսին.

– Մեզ ծերի տեղ կ'առնեն աս ջահիլ – ները: – Էնոնք մեզ պէս լեռ, սար չեն ինկած հեղ մը...

Ու կը փաթթուէին իրարու:

Աւետիս ձայնագիրը կը կառավարէր ու կը նայէր Զարուհիին երեսին: Անոնք երկուքը կը պարէին մերթ ընդ մերթ, դուրսը՝ նրբանցքին երկայնքին, ուր տախտակամածը մոմած էին բաւականին: Կինը նետած էր իր մերկ թեւը անոր ուսին: Տղան սեղմած էր զայն իր կուրծքին: Քիչ մը աւելի բարձր՝ Աւետիս կը նայէր անընդհատ, վերէն: Զարուհի կը ժպտէր վարէն: Անիկա կը սարսռար խայծի մը կառչող, լուսաւոր ձուկի մը պէս: Անոր սրունքները կը զգային տղուն սրունքները: Աւետիս գինով՝ անուշադիր ըլլալու չափ, կը շարժէր, կ'օրօրէր, կը դարձնէր զայն, կը քաշէր դէպի իրեն՝ ամբողջ տիեզերք մը քաշելու պէս: Ու նրբանցքին երկու ծայրերուն, դուռին առջեւէն ամէն հեռանալնուն, կը փակէր ան աչքերը, կուտար քրտնած այտը կնոջ այտին: Տախտակամածը կը ճռնչար անոնց տակ: Եւ անուրջի թերթեր, ծաղիկներ, լոյսէ թիթեռնիկներ կը սարսռային անոնց խելագար ոտքերուն տակ: Քովի սենեակները կը շշնջային: Պատերը կ'ուռէին, կը շընչէին: Անոնց երկու հոգիները կը միանային անջրպետի մը մէջ:

(Շար. 21)

(Շար. Ա. էջէն)

ներ, թէ՛ շրջանային դատախազներ, թէ՛ նախարարներ՝ չեն դպիր։

Երբ Ս. Խաչատրեան կը խօսէր, կը խանգարէին զինք, իր ելոյթը շարունակ կ'ընդհատուէր դահլիճէն հնչող բացադանչութիւններով, զինք կը մեղադրէին յերիւրանքով եւ կ'առաջարկէին իջնել ամպիոնէն։ Սակայն ան բաւ ինչ որ կ'ուզէր։ Հոս սկսաւ նիստին «Երկրորդ մասը», ըստ Էօսթեան, պաշտօնական մասէն եաք։ Խաչատրեանէն եաք ամպիոն բարձրացաւ Հրազդանի շրջանային կոմիտէի Ա. քարտուղար Ց. Քոթանջեան։ Ան 1987 Յուլիսի լիակատար նիստին խօսած էր մեծ չափանիշերու հասած «ստուերային էկոնոմիկա»ի մասին. այն մասին, թէ նման պայմաններու մէջ կարգ մը ղեկավարներ իրենք զիրենք հեղինակազրկած են բացայայտ հովանաւորութեամբ, կաշառակերութեամբ, Հայաստանի համայնավարներուն եւ աշխատաւորներուն սըխալ տեղեկութիւններ տալով։ Այն ժամանակ Քոթանջեան Կարէն Դեմիրճեանին ուղղակի առաջարկեց թողուլ պաշտօնը եւ մօտակայ պլենումի մը մէջ քննարկել Կեդր. Կոմիտէի բիւրոյի կազմին մէջ փոփոխութիւններու հարցը։

Ներկայ լիակատար նիստին մէջ Քոթանջեան գլխաւորաբար կրկնեց այն, ինչ որ ըսած էր։ Եւ աւելցուց, որ Յուլիսի պլենումին մէջ իր ելոյթէն եաք տեղի ունեցած դէպքերը աւելի շատ կը յիշեցնեն հաւանութիւն ստացած փրովոքասիոններ ու հալածանքներ՝ պիտակներ փակցնելով, փաստաթղթերն ու վկայութիւնները կեղծելով հանդերձ։ Այսպիսի պայմաններու տակ ան չէր կրնար ապաւինիլ Հայաստանի Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի ղեկավարներու տարրկայական վերաբերումին, ուստի հարկադրուած է դիմել Խորհ. Միութեան Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէին՝ խնդրելով պարզել ստեղծըւած վիճակը։

... Դժբախտաբար, այս լիակատար նիստին մէջ քննարկումը աւելի քան բուռն էր, բայց ի՞նչ կը քննարկէին։ Քոթանջեանը։Ամպիոնէն կը տեղային ամբոխավարութեան, վատաբանելու, անվայել վարքի, Կուսակցութեան անդամներու համբերութեան չարաչահման, կասկածամտութեան, քարիէրիզմի, քաղաքական արկածախնդրութեան, կեղծ հայրենասիրութեան մեղադրանքներ։ 24 հըռետորներ իրենց նկատառումը յայտնեցին Քոթանջեանի անձին վերաբերեալ։ Եւ միայն մէկ հոգի փորձեց քննարկումի ընթացքը տանիլ այլ հունով. ան Խորհ. Միութեան Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի պատասխանատու դէմքերէն Վլ. Կոնդրատեւն էր, որ կը մասնակցէր պլենումի աշխատանքներուն։ Բայց կոչը սուզուեցաւ զայրալից աղմուկի մէջ։ Ընդհակառակն, կարծես ի հաստուցումն զգաստացնող խորհուրդի, յաջորդ հռետորները միայն թեժացուցին կրակը, անոնցմէ մին նոյնիսկ Քոթանջեանը որակեց սքիզոֆրենիք։

Եւ, տարօրինակ բան, Հանրապետութեան ղեկավարութեան հասցէին քննադատութիւնը չընդունելու մթնոլորտը պաշտպանեց Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, որ կատարուածը անուանեց մաքրագործում։ Իսկ ո՞վ եւ ի՞նչէն կը մաքրագործուէր. այդ թերութիւններէ՞ն, որոնց մասին խօսեցաւ համայնավար Քոթանջեան, թէ իրմէ՝ Քոթանջեանէն։ Նիստին ելոյթ ունեցողները պահանջեցին դատապարտել Քոթանջեանի վարմունքը, հեռացնել զինք Կուսակցութեան շարքերէն, ազատ արձակել շրջանային կոմիտէի Ա. քարտուղարի պաշտօնէն, հանել Կեդր. Կոմիտէի կազմէն։

Առաջարկութիւններու այս ամբողջ հաւաքածոյէն որոշեցին պլենումի բանաձեւի մէջ գրել՝ դատապարտել Քոթանջեանի վարմունքը եւ անոր ելոյթը համարել սխալ։ ... Ասիկա կարելի չէ որպէս դատապարտում նկատել, այլ աւելի ենթարկումի ցոյց մը ղեկավարութեան հանդէպ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Վահրամ Մոստիչեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մոստիչեան եւ զաւակը՝ Սանտրա, Պր. Լօրիս Մոստիչեան, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Պուրմայեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Լիզա Տամլամեան)

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Գէորգ եւ Բերուզ Մոստիչեանի, Կիւլինիա Տամլամեանի, Վարուժան եւ Հրայր Տամլամեանի յիշատակին, Կիրակի, Յունուար 24, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ.– Տէր եւ Տիկին Փիէր Թերճանեան 400 Ֆր.։

ՎԻԷՆ. – Տիկին Վ. Արզումանեան 400 Ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Զեննողեան 100 Ֆր.։

ՕՐՄԷՍՈՆ. – Պր. Գ. Բուհանեան 200 Ֆրանք։

ՎԻԼՆԷՕՎ.– Ս. Ներկարարեան 200 Ֆր.։

ԻՍԻ. – Տիկին Ա. Ճանիկեան 50 Ֆր.։

Ամանորի հանդէս

Շավիլեօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ վարժարանի աւանդական Ամանորի հանդէսը Կիրակի, Յունուար 24–ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին Եկեղեցւոյս Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ։

Աշակերտները կ'արտասանեն հայերէն ոտանաւորներ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն բոլոր ներկաներուն։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Կ. Պօլիկեան, իր վաղամեռիկ զաւկին՝ Հրանդի անմոռանալի յիշատակին 400 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի եւ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 10–րդ տարեդարձին առթիւ՝

«ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ»

կը ներկայացնէ՝ Տոքթ. Մարսէլ Տէմիրճեան, Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը՝ 20.30–ին, Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ։

Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ կին մը, 10 ամսու պզտիկով մը զբաղելու համար, կէս օրական, շաբաթը հինգ օր։

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 43 – 65 – 42 – 85։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժերմէի Կապ. Խաչի Զ. Շանթ մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն՝ Տէր եւ Տիկին Ռիշար Վեմեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ալպեր Զօրպաճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հոթաթեանի եւ զաւակներուն, իրենց հօր, մեծ – հօր եւ մօրեղբօր՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Նոյն առթիւ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Այրի Տիկին Մաքրուհի Էօրտէքեանէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Էօրտէքեանէ 100 Ֆր.։

ի նպաստ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ–ի

ԳԻՍԱՆԻ Հայկական Թատրոնը

կը ներկայացնէ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ - 1987

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԼՈՒՍԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

Տեղի կ'ունենայ Եան'ց ակումբին մէջ,
Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20.30–ին

Մուտքի սակ՝ 75 Ֆր.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել՝
Եան'ց Ակումբ, 5, ավընիւ Ռէյ, 75014 Փարիզ, Հեռ.– 45. 89. 20. 48
Դպրոցաւէր, 1, Պուլվ տիւ Նոռ, Ռէնսի, Հեռ. –43. 81. 01. 72

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԵՐԳԱՀԱՆ եւ ԽՄԲԱՎԱՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կը բանախօսէ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆ, ԽՄԲԱՎԱՐ՝ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 21–ին

- Գ. Ալէմշահի կենսագրական գիծերը, իր գործին վերլուծումը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ
- Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile — 13001 MARSEILLE

UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE
et
THEATRE ARMENIEN KISSANI
présentent

EXPEDITION SUR L'ARARAT 1987

HISTOIRE ET ARCHITECTURE ARMENIENNES
De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN
— Photos inédites —
DIAPORAMA
Dimanche 24 Janvier à 16 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
■ Participation aux frais : 30 frs.

U. G. A. B.

SOIREE POETIQUE et MUSICALE

GARABED DAKESSIAN, ses assistants et élèves des ateliers de langue, musique et danses traditionnelles arméniennes du CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN ont le plaisir de vous convier à une :

SOIREE POETIQUE ET MUSICALE
le Samedi 23 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
avec la participation amicale de :
—— MASSIS chanteur - compositeur
—— LA TROUPE KISSANI
et des élèves.

Entrée libre

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15–ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile։

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածառին շուրջ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Le Samedi 23 Janvier
Stage de littérature arménienne

Sujet : Eghia et la littérature subjective
Conférencier : KRIKOR BELEDIAN
à la Maison de la Culture Arménienne de Décines
de 14h à 18h
Frais de participation : 60 Frs. la séance

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
6, av. Bourgain, Issy-les-Moulineaux

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, Յունուար 22, ժամը 20.30–ին

«ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԴԵՐԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ կը խօսի՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԵՔՃԵԱՆ

Հոգեւոր հովիւ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
22

VENDREDI
22 JANVIER
1988

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4.00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.667
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.667

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18 — 19)

«ԻԶՎԵՍՏԻԱ»ի հարցազրոյցը ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ հետ

Քիչ մը խռպոտ ձայնով մարդը կը մեկնաբանէր ֆրանսական հանրածանօթ երգերէն մին՝ «Ոչ, ես ոչինչ մոռցած եմ»: Շառլ Ազնաւուր կ'երգէր ու նոյն ատեն կը խաղար իր երգերուն հերոսի դերը:

— Իմ երգերը, իսկապէս, դերասանի երգեր են, — կ'ըսէ Ազնաւուր: — Ես զանոնք կը գրեմ իբրեւ փոքր թատերախաղեր եւ կը խաղամ ունկնդիրներու համար: Հետեւաբար, նոյն երգը կրնամ յաջորդաբար հինգ անգամ երգել եւ ամէն անգամ տարբեր ձեւով, զանազան բեմադրութիւններով: Թերեւս բնաւ երգիչ չդառնայի, եթէ սկիզբը հանդէս եկած չըլլայի բեմին վրայ:

Փալէ տէ Քոնկրէի մէջ, ուր տեղի ունեցան Շառլ Ազնաւուրի երգահանդէսները, իմ եւ իր հանդիպումը եղաւ տխուր հանգամանքներու մէջ: Նախորդ օրը մեռած էր Լինօ Վանթուրա եւ երգիչը ազդուած էր դերասանին, իր վաղեմի բարեկամին մահէն:

Ազնաւուր եօթը տարի հանդէս չէր եկած Փարիզ: Մայրաքաղաքի բեմը վերադառնալու հանգամանքը դարձաւ երեւոյթ եւ ... որոշ արդիւնքներ ամփոփելու առիթ:

Աւելի քան քառասուն տարուան բեմական կեանք: Գրած է շուրջ հազար երգ, որոնցմէ ինը մտած են ֆրանսական լաւագոյն երգերու շարքը: Երգած է աւելի քան 80 երկիրներու մէջ: Շառլ Ազնաւուրի երգահանդէսները կը կոչեն «Երկժամեայ քնքշութիւն, կարօտ ու սէր»: Ազնաւուր կ'ըսէ, թէ իր երգերուն թեմաները «փոքր ուրախութիւններ են բազում դառնութիւններու մէջ»՝ սէրը, ընտանեկան եւ առօրեայ կեանքը՝ իր հարցերով եւ հոգերով:

Հինգ տարեկանին Ազնաւուր ջութակով հանդէս եկած է հասարակութեան առջեւ: Ինը տարեկանին ան արդէն կը խաղար չափահասներու ներկայացումներուն մէջ, իսկ 13 տարեկանին նկարահանուած է իր առաջին՝ բեմադիր Քրիսթիան Ժաքի ժապաւէնին մէջ: «Օլիմփիա»ի մէջ առաջին անգամ ելոյթ ունեցաւ, երբ նոր բոլորած էր 19 տարին: Առաջին երգահանդէսը նաեւ առաջին աղմկոտ ձախողութիւնն էր, որուն յաջորդեց միւսներու շարքը: Հասարակութիւնը ամէն կերպով չայլօրէն կը սուլէր երիտասարդ երգիչը: Իսկ քննադատութիւնը Ազնաւուրին խորհուրդ տուաւ փոխել մասնագիտութիւնը: Ան ոչինչի կը հաւնէր՝ ո՛չ երգչի ձայնին, ո՛չ անոր կարճ հասակին, ոչ ալ անոր շարժուձեւին: Երկար ժամանակ Ազնաւուր տառապեցաւ ստորացումներէ եւ դառնութիւններէ, բայց չհրաժարեցաւ բեմէն:

Փարիզի ազատագրումէն ետք, 1944-ին Ազնաւուր կը ծանօթանայ Էտիթ Փիաֆի հետ, որ կարեւոր դեր կը խաղայ իր կեանքին մէջ: Ազնաւուր Փիաֆի համար երգեր կը գրէր, զորս երգչուհին բնաւ չմեկնաբանեց, կը սորվէր երգիչի դըժուար արհեստը: Փիաֆ զինք կ'անուանէր «Իմ փոքրիկ Շառլ»:

— Ի՞նչ զարգացում ապրած է ֆրանսական երգը վերջին քառասուն տարուան մէջ:

— Թերեւս ոչ այնքան էական, — կը պատասխանէ Շառլ Ազնաւուր: — Ներկայիս Ֆրանսայի մէջ աւելի քիչ չեն «Հեղինակ — երգահան — մեկնաբան» նկատուող երգիչները, քան առաջ: Շառլ Թրընէի, Ժաք Պրէլի, Ժորժ Պրասէնսի, Լէօ Ֆերէի աւանդութիւնները կը շարունակեն Իվ Տիւթէյ, Սերժ Լամա, Միշէլ Սարտու, Ռընօ: Վերջին տարիները աճած է ամերիկեան երգի ժողովրդականութիւնը: Ամերիկեան երգը չափազանց տինամիք է. ան մարդիկը կը ստիպէ շարժիլ, մինչդեռ ֆրանսական երգը պէտք է լսել նստած, յանձնուելով մտածումներուն եւ ապրումներուն: Անդրովկիանոսեան մեղեդիներով հրապուրուիլը ես կը բաղդատեմ ճինզի մոտայի հետ, եւ համոզուած եմ, որ անիկա անցողական է:

Երբ որոշ քննադատներ կը յայտարարեն, թէ Ազնաւուր «մոտայիք» չէ, ան կը պատասխանէ. «Ես բնաւ «մոտայիք» երգիչ չեմ եղած: Ծանօթ է, որ ոչինչ այնքան արագ կը հիննայ, որքան «մոտայիք» իրերը: Գուցէ հոս է աւելի քան չորս տասնամեակ տեւող իմ ժողովրդականութեան գաղտնիքը»:

— Ես ներկայացումի մարդ եմ, — կը շարունակէ Ազնաւուր: — Կ'երգեմ նախ եւ առաջ ինծի համար, բայց երջանիկ եմ, որ իմ երգերը հաճոյք կը պատճառեն ուրիշներու: Երգ մը գրելու համար ես կըրնամ տրամադրել տասը վայրկեանէն մինչեւ քառասուն տարի: Այդ պատճառով ալ Ազնաւուր կ'աշխատի երգիչ Ազնաւուրի համար եւ երբ ան պէտք կը զգայ նոր երգերու, ան կը ստանայ զանոնք: Մինչեւ այսօր կը մեկնաբանեմ այն երգերը, զորս յօրինած եմ 18 տարեկանիս: Յաջողութեան հասնելու համար տաղանդաւոր երգիչն իսկ պէտք է ցոյց տայ արտակարգ յամառութիւն եւ կատարելութեան հասնելու ձգտում»:

— Մարդիկ կան, որոնք չեն հաւնիր երգիչ Ազնաւուրը, բայց անոնք կ'ընդունին դերասանի անոր տաղանդը: Դուք նկարահանուած էք շուրջ 50 ժապաւէնի մէջ, աշխատած էք ծանօթ բեմադիրներու հետ, ինչպէս՝ Ռընէ Քլէր, Ֆրանսուա Թրիւֆօ, Քլոտ Շապրոլ, Քլոտ Լըլուշ...

— Նկարահանումը միշտ զուարճալիք մը եղած է ինծի համար, — կ'ըսէ երգիչը: — Եթէ ուզէի շարժանկարով լուրջ զբաղիլ, ստիպուած պիտի ըլլայի թողուլ բեմը. ես այդ բանը չեմ ըներ: Երգը ըսկիզբէն մինչեւ վերջ ինքս կը յօրինեմ. անիկա ինծի համար ինքնարտայայտութեան ամենալաւ միջոցն է: Շարժանկարին մէջ ստիպուած եմ ուրիշի դեր խաղալ, ենթարկուիլ բեմադիրի պահանջներուն: Թերեւս գէշ դերասան չեմ, բայց իմ կարծիքով, որպէս երգիչ՝ աւելի լաւ եմ:

Ազնաւուր կը յիշէ իր երգահանդէսները Խորհրդային Միութեան մէջ. «Կարծէք վերջերս տեղի ունեցած ըլլային անոնք, մինչդեռ գրեթէ քառորդ դար անցած է: 1964-ին էր, որ ես ելոյթներ ունեցայ Մոսկուա, Լենինգրադ, Կիեւ, Երեւան: Ընդունելութիւնը արտակարգ ջերմ էր: Բայց երբեմն հարցեր կը ծագէին, այն ալ թերեւս իմ մեղքով: Ելոյթ ունենալուս ատեն ես չափազանց պահանջկոտ կ'ըլլամ նոյնիսկ աննշան մանրուքներու հանդէպ: Ըսենք՝ ինծի համար պէտք են յատուկ լուսաւորութիւն, ձայնի ուժեղացուցիչներու զետեղում: Կը յիշեմ, որ Լենինգրադ փորձեցի տինամիքները զետեղել օթեակներէն մէկուն մէջ: Ինծի պատասխանեցին, որ այդ անկարելի է: «Այդ պարագային չեմ երգեր», ըսի ես: Բայց յետոյ համաձայնութեան եկանք եւ հարցերը լուծուեցան: Կ'ուզէի նորէն գալ ձեր երկիրը, բայց ոչ մէկ ձեւով կրնանք թուականները համապատասխանեցնել»:

— Ես Ֆրանսացի եմ հայկական ծագումով (իսկական մականունս Ազնաւուրեան է), — կ'ըսէ Շառլ Ազնաւուր: — Ծնած եմ Փարիզ: Հոս ալ ստացած եմ կրթութիւնս: Բայց արմատներս Հայաստանի մէջ են: Արմատը լեզուն է, աւանդութիւններն են, մօտեցումն է կենսական այս կամ այն հարցին: Իմ կարծիքով՝ բաւական ծանօթ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի լիագումար նիստին (Դեկտեմբեր 26) Ա. քարտուղար Կ. Դեմիրճեան արտայայտուած էր օդոլորտի ապականումի դէմ իրագործուած ու ծրագրուած կարգ մը կէտերու մասին («Յառաջ», Յունուար 12): Յունուար 7-ի «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը առաջին էջին վրայ տեղ կուտայ Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի որոշումներուն, որոնք առնչուած են նոյն հարցին:

Խնդրոյ առարկայ որոշումները տրուած են Խորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդի որոշումներուն հետեւելով:

«Կաուչուկ – 1»-ի փակումէն զատ որոշում կը տրուի մէկ ամսուան ընթացքին մշակել առողջապահական գօտիներու ծրագիր մը, 1988 — 1995 թուականներուն իրագործելի:

Առաւել վնասակար քիմիական միաւորներու մէջ տեւական գործածութեան կը դրուին կեղտաջուրեր մաքրելու կառուցուածքները:

Խորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդը նշած է որ Խորհրդային Միութեան քիմիական արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը եւ պետպլանը թերացած են այն առաջադրանքները կատարելու մէջ, որոնք կը վերաբերէին 1986 – 1990 թուականներուն քլորոպրենային կաուչուկներու նոր արտադրութիւնը կազմակերպելու (Հայաստանէն դուրս):

Խորհրդային Միութեան նոյն նախարարութեան եւ պետպլանին առաջարկուած է միջոցներու ձեռնարկել քլորոպրենային կաուչուկներու արտադրութեան նոր կարելիութիւններ ստեղծելու համար ու այս մարզի նախագծային – նախահաշուային փաստաթուղթերու մշակումին սկսիլ 1988-ի առաջին եռամսեային:

Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին ու կեդրոնական կառավարութեան ուժանիւթի ու Ելեկտրականացման նախարարութեան հետ համատեղ առաջարկուած է քննել եւ 1988-ի առաջին կիսամեակին Երեւանի մինչեւ 2005 թուականի ջերմամատակարարման ծրագիրը, հոն տեղ տալով նաեւ նոր ջերմալեկտրակայանի կառուցումին:

Յանձնարարուած է նաեւ աննպաստ օդի պարագային Երեւանի ջերմաելեկտրակայանի աշխատանքը ապահովել միայն կազով:

Ծրագրուած միջոցառումներուն մէջ տեղ ունի նաեւ երթեւեկին պատճառած ապականումին վերաբերող մաս մը: 1988-ին պէտք է ինքնաշարժերու շարժակներէն արտանետուած կազերու թունաւորութիւնը ստուգող հսկիչ կէտեր հաստատել, անհրաժեշտ սարքերով:

Խորհրդային Միութեան Նախարարներու Խորհուրդին ու Քիմիական Արդիւնաբերութեան Նախարարութեան յանձնարարուած է 1988-ին «Նաիրիտ»ի աշխատողները առողջական ստուգումի ենթարկել ու անոր արդիւնքի հիման վրայ իրականացնել անհրաժեշտ միջոցառումները:

Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդը պէտք է 1990-ին աւարտէ կեղտաջրեր մաքրելու կայանը ընդլայնելու աշխատանքը, Երեւանի սահմաններէն դուրս հանէ ասֆալթպեթոնի թիւ 1 եւ 2 գործատուները, նաեւ զօրացնէ քաղաքը գըտնըւող ձեռնարկներու եւ կազմակերպութիւններու բնապահպանական գործունէութեան հսկողութիւնը:

Եւ վերջապէս խմբագրութիւններու, հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի հաղորդումներու պետական կոմիտէին, բնապահպան ընկերութեան եւ «Գիտելիք» ընկերութեան յանձնարարուած է բնակչութեան մէջ լայն աշխատանք տանիլ Երեւանի բնապահպանական վիճակը առողջացնելու միտող միջոցառումներու վերաբերեալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին Առեւտուրի բացը 0.9 միլիառ էր Դեկտեմբերին, ինչ որ 31.4 միլիառի կը բարձրացնէ 1987-ի ընդհանուր բացը: Ճարտարարուեստը չի կրնար մրցիլ արտածումի ճակատին վրայ եւ ան է որ 11.3 միլիառի անհաւասարակշռութիւն մը կը ստեղծէ: Ճափոնէն եւ Գերմանիայէն զատ, Քորէան մեծ մրցակից մը դարձած է:

ՄԻԹԵՐԱՆ, թէեւ կը շարունակէ բոբէ-թի իր խաղը, բայց օրէ օր աւելի հաւանական կը թուի, որ թեկնածութիւնը դնէ: «Քաղաքականութեան այս ոճաբանը» ինչպէս կը գրէ Սերժ Ժիւլի, կը սիրէ այս մշուշոտ, անորոշ մթնոլորտը ստեղծել: Գալով «ծանուցումագէտ» Սեկալայի յաջողած է գտնել հանրագր մը, որ որեւէ պարագայի կրնայ յարմարիլ ընկերվարականներու թեկնածուին: Հոն, պարզապէս գրուած է. – «Միթերան սերունդը»...:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ իր հաւանութիւնը տուած է, Հինգշաբթի օր, որ թեքնիք կարգաւորում մը կատարուի Հասարակաց Շուկայ – Թուրքիա ընկերակցութեան համաձայնագրին: Խորհըրդարանականները չէին ուզած արտայայտուիլ վճռապէս Դեկտեմբերին, նկատի ունենալով Մարդկային Իրաւանց կացութիւնը Թուրքիոյ մէջ (երեւի անկէ ի վեր Ուրֆայի եւ Տիարպէքիրի բանտերէն, ինչպէս նաեւ չարչարանքի ենթարկուած եւ բանտարկուած երկու համայնավար պարագլուխներէն սեփական թղթակցութիւններ հասած են Սթրազպուրկ, փաստող որ մարդկային իրաւունքները այլեւս կը յարգուին): Արդարեւ, քաղաքական զանազան խմբակցութիւնները խորհեր են, որ այլեւս կարելի չէ յետաձգել շատ սահմանափակ նման կարգաւորում մը, քաղաքական պատճառներով:

ՊԱՐՈՆ ՖԻԼԻՓ ՏԸ ՌՈԶԻԼՏ մեռաւ 86 տարեկանին: Իր անունը կապուած կը մնայ Պորտոյի լաւագոյն գինիներէն մէկուն՝ Մութոն – Ռոչիլտի, որ Մետոքի 4 «դասուած» մեծ բերքերէն մէկն է, որ 1973-ին ալ «Ա. բերքի» տիտղոսին արժանացաւ: 20 տարեկան է, երբ Փօյաքի շրջանին կը սիրահարի եւ ամբողջ կեանքը այնքան բացառիկ մասնագէտ էր գինիի, որ աւելի քան այգեգործի կամ գինեգործի՝ գինեբանի որակումն էր կարեւորը իրեն համար: Անկէ զատ եղած է նաեւ մարզիկ, գրագէտ, զբաղած է թատրոնով, շարժարուեստով: Գեղագէտ էր նաեւ եւ իր գինիին ամէն մէկ թուականը (միլեզիմ) կը նուիրագործէր յատուկ պիտակներով, զորս գծել կուտար մեծ արուեստագէտի մը, ինչպէս Շակալ, Պռաք, Փիքասօ, Քոքթօ: «Հնարած» է նաեւ բաշէռ բերք մը: Պատերազմին կինը մեռած է արգելափակման կայանի մը մէջ: Առաջին կընոջմէն՝ Էլիզապէթ տը Շամպիւռ աղջիկ մը ունէր:

ԱԼԷՆ ԹԷՐԶԵԱՆ «Շարժանկարային ճարտարարուեստներու կապի գրասենեակ»ին նախագահ ընտրուած է, վեց ամսուան ժամանակաշրջանի մը համար, ըստ այս միջարհեստական կազմակերպութեան կանոնագրին: ՊԼԻՔ-ի գլուխը կը յաջորդէ Ֆիլիփ Տոսմուայի: Իր արտադրութիւններէն յիշենք՝ Լը Թուպիպ, Լա Սմալա, Ռիվ Տռուաթ – Ռիվ Կօշ, Ռանտէվու, Լիէօ տիւ Քռիմ:

ՄԱՀՈՒԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ
(1834 - 1887)
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

Մեծ ախոյականին գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԾԱԳՈՒՄԸ ՍԱՆ – ՍԹԵՖԱՆՈՅԷՆ ՊԵՐԼԻՆ

Թուրքիոյ Հայերը Ներսէս Պատրիարքի միջոցաւ Հայաստանի համար ինքնավար վարչաձեւ մը խնդրած էին, բայց Սան-Սթէֆանոյի նախադաշինքը իր 16-րդ յօդուածով անոնց տուած էր միմիայն «բարենորոգումներ»: Հետեւաբար երբ հաստատուեցաւ թէ Պերլինի մէջ տեղի պիտի ունենար ազգերու խորհրդաժողովը ուր Օսմանեան կայսրութեան քրիստոնեայ ժողովուրդներու ապագան պիտի որոշուէր արդեօք կարելի չէ՞ր ստանալ այն ինչ որ Սան – Սթէֆանոյի մէջ անկարելի եղած էր, այսինքն Արեւմտահայաստանը Լիբանանի նման ինքնավար վարչաձեւով մը օժտել որ մինչ Օսմանեան գահուն հպատակ պիտի ըլլար: Բայց ո՞վ պիտի կարենար հայկական բաղձանքները Պերլինի մէջ լաւագոյն կերպով ներկայացընել: Հաւանաբար լաւագոյն թեկնածուն Գրիգոր Օտեանն էր: Բայց ան իբր Օսմանեան պաշտօնեայ ինչպէ՞ս կրնար այդքան յանդուգն քայլ մը առնել, առանց կառավարութեան կողմէ դաւաճան նկատուելու: Արդարեւ, հայ ժողովուրդը, հինգ դարերու օսմանեան տիրապետութեան ընթացքին, անակնկալօրէն երբեք այդքան փափուկ կացութեան մը առջեւ չէր գտնուած: Օտեան որ Ներսէս Պատրիարքի գլխաւոր խորհրդատուն էր, երբ յարմարագոյն թեկնածու նկատեց ժողովուրդին կողմէ սիրուած եւ յարգուած Խրիմեան Հայրիկը: Ան, թէեւ դիւանագիտական փորձառութիւն չունէր· բայց անտարակոյս Հայաստանի գաւառներու կացութեան լաւատեղեակ անձն էր: Օտեան համոզուած էր որ Խրիմեան հայաստանցիի պարթեւ հասակով, իր պարզ եւ անկեղծ երեւոյթով, շատ աւելի ազդեցիկ կրնար ըլլալ Արեւելքի ժողովուրդներու ճակատագիրը տնօրինելու յաւակնութիւնը ունեցող եւրոպացի դիւանագէտներուն վրայ քան ուեւէ ուրիշ մէկը: Խրիմեան պիտի ջանար համոզել զանոնք որ «սուլթանին հովանաւորութեան տակ ինքնավար Հայաստանի մը ստեղծումը կրնար ոչ միայն այդ գաւառներու հայ բնակչութեան յառաջդիմութեան եւ զարգացումին նպաստել, այլ մանաւանդ փոքր Ասիոյ մէջ խաղաղութիւնը եւ կայունութիւնը հաստատելով, Ռուսաստանի դէպի Միջերկրական եւ Պարսից ծոց թափանցումին դէմ պատնէշ մը ըլլալ»: Խրիմեանի գլխաւոր առաքելութիւնը Լոնտոնի անգլիական կառավարութեան պատասխանատուներուն մօտ էր, որոնք պէտք էր լուսաբանուէին թէ անգլիասէր ինքնավար Հայաստանի մը ստեղծումը, ամէն բանէ առաջ Մեծն – Բրիտանիոյ շահերուն նպաստաւոր կրնար ըլլալ:

Բայց Ռուսաստան որ զէնքի ուժով պարտադրած էր Օսմանեան կայսրութեան Սան – Սթէֆանոյի նախադաշինքը ստորագրել, բնականաբար վճռական խօսքը ունէր: Եւ այդ օրերուն, ինչպէս հայրենի պատմաբան Վարդան Պարսամեան կը յիշէ, «ռուսական օրիենտացիան ոչ մի ժամանակ այնպիսի ժողովրդականութիւն չէր վայելած Հայոց մէջ, ինչպէս հայկական հարցի այս շրջանում» (12): Այս պատճառաւ է որ ռուսասէր ճանչցուած Խորէն Արքեպիսկոպոս Նարպէյ իշխան Կորչաքովի եւ ցար Աղեքսանդր Բ.ի հանդիպելու եւ հայկական ցանկութիւններէն զանոնք տեղեակ պահելու համար Խրիմեանէ առաջ մեկնեցաւ դէպի Ս. Փեթերսպուրկ: Իսկ Խրիմեան (1878) Մարտ 20-ին է որ Եւրոպա կը մեկնէր ընկերակցութեամբ՝ 26-ամեայ Մինաս Չերազի: Երկուքն ալ երբեք Եւրոպա չէին այցելած: Չերազ ֆրանսերէնի լաւ տեղեակ ըլլալով իբր քարտուղար – թարգման Խրիմեանի կ'ընկերանար: Խանդավառ եւ հայրենասէր, Չերազ Օտեանի եւ Ներսէս Պատրիարքի վստահութիւնը կը վայելէր: Չերազ իր գրութիւններէն միոյն մէջ կը յիշէ թէ Օտեանն էր հեղինակը հայկական պահանջները ներկայացնող յիշատակագրին եւ այլ վաւերագրերու որոնք մեծ տէրութիւններու Պերլինի պատուիրակներուն յանձնուեցան:

Խորէն Արքեպիսկոպոս Պերլինի մէջ Խրիմեանի եւ Չերազի միացաւ որոնք Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ օրուան կառավարութիւններուն հետ տեսակցելէ եւ զանոնք հայկական ցանկութիւններէն իրազեկ պահելէ յետոյ Խորհրդաժողովի բացումին Պերլին էին արդէն: Ներսէս Պատրիարք Ստեփան Փափազեանը եւս Պերլին կ'ուղարկէր որ պաշտօն ունէր հայ պատուիրակներուն եւ պատրիարքարանի միջեւ գաղտնի ու ծածկագիր թղթակցութիւնը ապահովելու: Խրիմեան Հայրիկ տեսնելով թէ Չերազի ֆրանսերէնը Գերմանիոյ մէջ անբաւարար էր, ու շատ անգամ անկարելի հաղորդակցութեան համար, Փարիզէն յատկապէս Պերլին հրաւիրեց Տաճատ Պէյլէրեանը: Պէյլէրեան՝ Հայտէլպէրկի համալսարանէն վկայեալ, թէ Փարիզի կարեւոր լիսէներէն միոյն մէջ կը պաշտօնավարէր իբր գերմաներէնի ուսուցիչ, եւ թէ Փարիզի բժշկական ֆաքիւլթէն կը յաճախէր իբր ուսանող: Այս էր հայ պատուիրակութեան կազմը որմէ բոլոր Արեւմտահայութիւնը իր ազատութեան աւետիսը կը սպասէր:

Գիտենք թէ արեւմտահայութիւնը որքան յուսախաբ եղաւ երբ Խրիմեան Հայրիկ ձեռնունայն վերադարձաւ: Անոր «Թուղթէ շերեփի» պատմութիւնը շատերուս ծանօթ է: Պերլինի դաշնագրին 61-րդ յօդուածը վերի – վայր շրջեց Սան – Սթէֆանոյի նախադաշինքի 16-րդ յօդուածի այն բոլոր առաւելութիւնները – որոնք անբաւարար — դժգոհ ձգած էին հայութիւնը:

ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆԷՆ ՅԵՏՈՅ

Խրիմեան վերադարձէն յետոյ միջոց մը երիտասարդութիւնը հրաւիրեց ըմբոստութեան պատրաստուելու, աւելի ճիշդ զէնքի ուժով իր մարդկային իրաւունքները պահանջելու: Օտեան որ Օսմանեան պետական հոգեբանութեան եւ Թուրք ժողովուրդին նկարագրին ծանօթ էր շատ աւելի քան ուեւէ մէկը, կը գուշակէր թէ ուեւէ երիտասարդական պոռթկում, եթէ ան լաւ կերպով չէր պատրաստուած, կրնար ամենավտանգաւոր հետեւանքները ունենալ գաւառահայոց վրայ: Պերլինի ձախողանքը թէեւ միջոց մը յուսահատեցուց երիտասարդութիւնը, բայց կարճ տեւեց այդ անորոշ եւ յուսահատ վիճակը: Պոլսահայութիւնը գաւառահայութիւնը պատրաստելու պարտականութիւնը ստանձնեց: 1878-էն 1880-ի միջեւ բազմաթիւ միութիւններ արեւմտահայաստանի ամենայետին անկիւնները ուսում ջամբելու համար հանգանակութիւններ կատարեցին, պարահանդէսներ, երգահանդէսներ կազմակերպեցին: Ըստ մեծ տէրութիւններու դեսպաններ այս նախաձեռնութիւնները հովանաւորեցին, թէեւ այս եռուզեռը, հայրենասիրական հաւաքոյթները, զիրենք մտահոգել ալ սկսան: Օտեան եւս մասնակցեցաւ այս ի նպաստ մշակոյթի կատարուած նախաձեռնութիւններու արշաւին: Նոյնիսկ անգամ մը յաջողեցաւ օրուան եպարքոս Արիֆի փաշային հովանաւորութիւնը ապահովել հանդէսի մը առիթով· կոկիկ գումար մը ապահովեց կազմակերպիչ մարմիններուն: Բայց Օտեան ինքնիրեն հարց կուտար թէ այս շարժումը մինչեւ ո՞ւր պիտի երթար: Եթէ գաւառահայութիւնը վաղահաս շարժում մը ընէր, ան չէր անգիտանար թէ Թուրք կառավարութիւնը ամենաբուռն կերպով պիտի ճզմէր: Օտեան Պոլիս գտնուող եւ ուսեալ գաւառացի – երիտասարդներէ կը ջանար տեղեկութիւններ հաւաքել, արեւմտահայաստանի Հայոց տնտեսական, մշակութային եւ ընկերային վիճակին մասին: Նա մանաւանդ, գաւառներու հայ բնակչութեան ստոյգ թիւը ունենալ Օտեանի գլխաւոր մտահոգութիւններէն մին էր: Ի վերջոյ այն եզրակացութեան եկաւ թէ, արեւմտահայութիւնը դեռ չէր կրնար ուեւէ յեղափոխական շարժում կատարել, չունենալով ոչ բաւարար թիւ, ոչ կազմակերպչական ոգի, եւ ոչ ալ նախաձեռնութիւն: Նոյն գաղափարին համամիտ Ներսէս պատրիարք, Պերլինի դաշնագրին 61-րդ յօդուածին տրամադրութիւններուն համաձայն, 1878-ի Օգոստոսէն սկսեալ անընդհատ մեծ տէրութիւններու Պոլսոյ դեսպանատուները Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած բոլոր անցուդարձներէն տեղեակ պահեց: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր համոզել մանաւանդ Անգլիան որ Բ. Դուռը բարեկարգումներ կատարելու ոչ կարողութիւն եւ ոչ ալ մտադրութիւն ունի, հետեւաբար լաւագոյն միջոցն է Արեւմտահայաստանի գաւառները Լիբանանի նման ինքնավար վարչաձեւով մը օժտել: Անգամ մը, Անգլիոյ դեսպան Լայարտի թելադրութիւնով, Ներսէս Պատրիարք տեսակցեցաւ անգլիական դեսպանատան թարգման Սանտիսընի եւ գերմանական դեսպանատան թարգման Թէսթայի հետ: Այս տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ ազգային պատրիարքարանին մէջ: Ներսէս պատրիարք շեշտեց այն առաւելութիւնները որ արեւմտեան – Եւրոպա կրնար ունենալ եթէ Արեւմտահայաստանը ինքնավար նահանգ մը ըլլար հայ կուսակալով մը, որուն օգնականը մահմետական մը կրնար ըլլալ: Պատասխանելով Սանտիսընի հարցումին, ան դիտել տուաւ թէ կարող հայ պաշտօնեաներ չէին պակսեր որոնք կրնային կուսակալի պաշտօնը լիուլի կատարել, որոնց կարգին, ան յիշեց Նուպար փաշան, Գրիգոր Օտեանը եւ Կոստան փաշան՝ հայ կաթոլիկ մը որ նման պաշտօններ վարած էր արդէն:

Այսուհանդերձ, Ներսէս Պատրիարքի բոլոր ձեռնարկները Անգլիոյ դեսպանատան մօտ ի դերեւ ելան եւ ոչ մէկ փոփոխութիւն յառաջ բերին Փոքր – Ասիոյ հայաբնակ գաւառներու ընդհանուր վիճակին մէջ: Լայարտ Ներսէս Պատրիարքի ամէն մէկ նախաձեռնութիւնը նկատեց Արեւելեան տագնապին մէջ «Հայկական Հարց» մը ստեղծելու ձգտող նոր քայլ մը: Ան համամիտ էր բարենորոգումներու գործադրութեան, բայց բնաւ երբեք կարգ մը առաջարկներու գործադրութեան որուն փաստաբանն էր Ներսէս Պատրիարք, որոնք կրնային Հայոց առանձնաշնորհումներ տալ ու յետագային ալ հայկական հարց մը ստեղծելու առիթ ընծայել:

(Շար. 4)

(12) Վ. Պարսամեան «Հայկական հարցի զարգացման պատմական ուղիները մինչեւ Պերլինի Կոնգրէսը» Տեղեկագիր, ՀՍՍՌ Գիտական Ակադեմիա 1946, թիւ 1 – 2:

Մ. ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ «ԼՈՒԱՑՔ ՓՌՈՒԱԾ ՏԱՆԻՔԻ ՎՐԱՅ» ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այսօր, երբ աւելի ու աւելի կը գանգատինք Հայերէն հատորներու վայելած անտարբերութենէն, երբ կ'ափսոսանք որ բազմաթիւ հրատարակութիւններու մասին ոչ իսկ գրախօսական գրող մը կ'ըլլայ, ուրախալի էր տեսնել թէ երեկոյթ մը կազմակերպուած է Մ. Պչաքճեանի վերջին հատորը ծանօթացնելու համար հանրութեան:

Երեկոյթը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 17-ին Եան'ց ակումբի մէջ, ուր հաւաքուած էին մտերիմներ, բարեկամներ, Սփիւռքի բոլորիս ծանօթ պայմաններուն մէջ Հայերէն գրելու աչքն ու վարժութիւնը գնահատող քանի մը տարօրինակ անձեր:

«Լուացք փռուած տանիքի վրայ»ն, ինչպէս ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, Մ. Պչաքճեանի առօրեայ մտորումները կը համախմբէ· մտորումներ, որոնք յաճախ կը մեկնին շատերու համար գրեթէ աննշմարելի, անկարեւոր երեւոյթներէ կամ պատահարներէ, իրենց արձագանգը գտնելու համար մե՛ր իրականութեան զանազան երեսակներուն մէջ: Հատորը կը համատեղէ հեղինակին տողերը որոնք լոյս տեսած են պարբերաբար «Յառաջ»ի թիւերուն մէջ:

Այնթապցիներու Հայրենակցական Միութեան կողմէ կազմակերպուած երեկոյթին, Մ. Պչաքճեանի հատորը ներկայացնելու պարտականութիւնը յանձնուած էր Յ. Պալեանի. ան տեղին բնորոշումներով ու հեղինակէն մէջբերումներով խօսեցաւ հատորին մասին, ըսելով թէ հեղինակը ներշնչող պարագաները, որոնք ներկայ են մեր բոլորին առօրեային մէջ, «մենք կը տեսնենք չտեսնելու պէս, քրոնիկագիրը կը տեսնէ չտեսնի պէս»:

Ապա յիշեցուց ներկայ պայմաններու մէջ հայերէն գիրք հրատարակելու յանդգնութիւնը ու մասնաւոր գնահատանքով արտայայտուեցաւ Մ. Պչաքճեանի լեզուին մասին, զոր որակեց «անթարգմանածոյ հայերէն»:

Հեղինակին մասին կենսագրական ամփոփ տեղեկութիւններ տալէ ետք Պր. Գէորգ Պագըրճեան խօսքը տուաւ Մ. Պչաքճեանի, որ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն թիկունք կանգնողներու, երեկոյթը կազմակերպողներու, եւ աւելցուց· – «Գրադարաններուն մէջ գիրք մը աւելցաւ· կը մաղթեմ որ այս գիրքը արժանի ըլլայ տեղ գրաւած գրադարանին»: Ապա ընդառաջելով ընդհանուրին փափաքին, կարդաց իր գրութիւններէն մէկը՝ «Վերջակէտ նոր տող»:

Գրական այս երեկոյթով սկսած ջերմ մթնոլորտը շարունակուեցաւ խմբական ընթրիքով մը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Դասախօսութիւն Հալէպի մէջ
«ԲՌՆԻ ԹՐՔԱՑՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ»

ՀԱԼԷՊ. — («Յառաջ»). —

Անցնող Դեկտեմբեր 8-ին, Հալէպի «Զաւարեան» սրահին մէջ խիստ շահեկան դասախօսութիւն մը տուաւ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան, որ տեսուչն է քաղաքիս Մխիթարեան Վարժարանին: Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ կազմակերպուած այս դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Բռնի Թըրքացուած Հայեր»:

Բանախօս վարդապետը իր խօսքը ըսկըսաւ վերյիշելով քանի մը ամիս առաջ Վենետիկի մէջ իր մէկ հանդիպումը ֆրանսահայու մը հետ, որ վերջերս Թուրքիա գտնուելով, այցելած է Մշոյ գաւառին պատկանող գիւղ մը, զուտ հայ բնակչութեամբ, որ սակայն իր գոյութիւնը կը պահէ մահմետական Թուրքի անուան տակ: Ֆրանսահայ երիտասարդը վկայած է նաեւ (փաստեր ալ կան), թէ Վարդոյի երկրաշարժէն ետք Եւրոպա գաղթած շատ մը «Թուրք»եր խոստովանած են իրենց հայկական ծագումը եւ որոշած ապրիլ իբրեւ այդպիսին՝ Եւրոպայի ոստաններուն մէջ...:

Վերոյիշեալ վկայութենէն մեկնած՝ Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան դիտել տըւաւ, թէ Արեւմտեան Հայաստանի մեր պատմական հողերուն վրայ անկասկած կ'ապրին նման ճակատագրի ենթարկուած հազարաւոր Հայեր, որոնք բռնի թըրքացուած ըլլալով հանդերձ՝ կը կրեն հայկական արիւն մը, միաժամանակ պահելով քրիստոնեայ մարդու իրենց հաւատքը: Այս կապակցութեամբ, ան հարց տուաւ ներկաներուն. – «Քանի՞ միլիոն հայ կայ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ»: Հետաքրքրական հարցում մը, որ մտածել կուտայ շատերուն:

Իբրեւ ուղեցոյց օգտագործելով Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի «Տեղագրութիւն ի փոքր եւ մեծ Հայս» գիրքը (հրատարակուած՝ 18-րդ դարու վերջերուն), բանախօս վարդապետը շեշտեց, թէ Թուրքիոյ տարածքին կան ցեղով շատ մը Հայեր եւ թէ երկու սերունդ բաւարար է՝ զանոնք վերադարձնելու իրենց արմատին, դըպրոցներու միջոցաւ: Ան դիտել տուաւ, թէ դարեր շարունակ Թուրքիոյ մէջ կրօնափոխութեան հիմնական պատճառներէն մին եղած են ծանր տուրքերը, որովհետեւ իսլամ տարրը զերծ եղած է տուրքերէ:

Յիշեցնելէ ետք, թէ բռնագրաւեալ հողերու հարցով միջազգային հանրային կարծիքը կ'օգնէ միայն ա՛յն ժողովուրդ-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — («Յառաջ»). — Մարսէյլի քաղաքական, եկեղեցական եւ գինուորական իշխանութիւնները, հայ եկեղեցականները, հայկական միութիւններու նախագահները եւ կարգ մը անձնաւորութիւններ հրաւիրուած էին, Յունուար 9-ին, Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Ա. Զօրաշեան սրահը, ուր զիրենք դիմաւորեց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան շրջապատուած Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ Տիկնանց Միութեան անդամներէ, ընդունելու համար Նոր տարուան եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մաղթանքներ:

Եկեղեցւոյ վարչութեան այս գաղափարն ու նախաձեռնութիւնը գովելի է: Մարսէյլի հայ գաղութը շուրջ իր 60 հազար անդամներով (1 / 15րդը քաղաքին բնակչութեան) պէտք է միշտ նման ձեռնարկներով արժեցնէ իր թիւը, իր ներկայութիւնը, արտայայտէ իր առանձնայատկութիւնը:

Յիշենք ներկայ օտար անձնաւորութիւնները. քաղաքապետ՝ Ռոպէռ Վիկուռու, Փրեֆէի ներկայացուցիչը՝ Մաէսթրաչի, Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսը՝ Ռոպէռ Քոֆի, բողոքական եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ՝ պատ. Տոորէ, երեսփոխաններ՝ Միշել Փըզէ, Ռոլան Պլում, Ժան Ռաաթա, Եւրոպայի Խորհրդարանի երեսփոխան՝ Իվէթ Ֆիւչէ, ծերակուտական՝ Պասթիէն Լեյզիա, Ա. թաղամասի քաղաքապետ՝ Լիւսիէն Վիէկան, Զ. թաղամասի քաղաքապետը՝ Կի Թէսիէ, Խորհրդային Միութեան, Արեւմտեան Գերմանիոյ եւ Սուրիոյ հիւպատոսները:

Հարկ է ըսել թէ եղած տասնեակ ու տասնեակ հրաւէրներուն վրայ ներկաներուն թիւը համեմատաբար քիչ էր: Եթէ, այսպէս կամ այնպէս, աջը եւ ընկերվարականները ներկայ էին, ընդհակառակն բոլորովին բացակայ էր համայնավար կուսակցութիւնը. թէպէտ նոյն օրը, նոյն ժամերուն Ժորժ Մառշէ Մարսէյլ կը գտնուէր, սակայն ասիկա ամէն բան չի բացատրեր: Նոյնպէս կը բացակայէին հայկական կարգ մը միութիւններ: Հրաւէրներուն մէջ ալ կրնան ըլլալ, անկէ-անկէ, «ակամայ» մոռացութիւններ, ինչպէս պարագան էր «Յառաջ»ին:

Բարգաւաճ, բեղուն եւ խաղաղ տարի մը մաղթեց ներկաներուն Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան եւ անոնց միջոցաւ նաեւ հիւրամեծար Ֆրանսային որ կըրցաւ իր ծոցը համարկել տասնեակ հազարներով Հայեր, վերապրողներ 1915-ի ողբերգութեան որոնց համար Ֆրանսան տարագրութեան հողէն դարձաւ ապահովութեան հող, ապաստան եւ ապա հայրենիք մը որուն համար Հայերը պայքարեցան եւ իրենց կեանքը զոհեցին պատուոյ դաշտերուն վրայ: Եպիսկոպոսը յայտնեց իր գոհունակութիւնը եւրոպական Խորհրդարանին որ բարձրացուց արդարութեան ձայնը: Մարդոց, քաղաքակրթութիւններու, ցեղերու միջեւ պէտք է հաստատուի հաշտութիւնը ըսաւ Յակոբ Եպիսկոպոս որպէսզի խաղաղութիւնը տիրէ աշխարհի վրայ, այն խաղաղութիւնը որ իր հրաշագործ ծնունդով բերաւ Յիսուս:

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսը՝ Ռոպէռ Քոֆի փոխադարձեց իր մաղթանքները եւ վեր առաւ Հայերուն դարաւոր հաւատարմութիւնը իրենց հաւատքին, կրօնքին, արմատներուն եւ ինքնութեան:

*

Վարուժան Պօղաճեան Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահը մաղթեց որ 1988-ը ըլլայ խաղաղութեան, արդարութեան, եղբայրութեան եւ համակամութեան տարի մը բոլոր ցամաքամասերու վրայ ապրող, բոլոր գոյներուն եւ բոլոր լեզուներու մարդոց միջեւ որպէսզի յարգուի տարբերութիւնը եւ յաղթանակէ հանդուրժողութիւնը: Յետոյ, հպանցիկ ակնարկով մը վերյիշեց Հայերու եւ Մարսէյլի միջեւ դարաւոր ու պատմական կապերը, Քոլպէռէն հայ վաճառականները, Ոսկան Երեւանցի, 19-րդ դարու հայկական ներկայութիւնը եւ ապա Հայերու զանգուածային գաղթը 1920 - 30-ական թուականներուն: Մասնաւոր երախտագիտութեան եւ յարգանքի խօսք ըրաւ առաջին սերունդի նկատմամբ որ եկաւ այս ափերը գտաւ կեանքի ապահովութիւն եւ յաջողեցաւ իր համարկումը եւ ընկերային աստիճանի բարձրացումը սերունդներու ընդմէջէն: Վարուժան Պօղաճեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին իրենց ներկայութեան համար եւ մաղթեց յաջողութիւն իրենց անձնական եւ հաւաքական ձեռնարկներուն մէջ:

Վերջին խօսքը եղաւ քաղաքապետը՝ Ռոպէռ Վիկուռու, որ գրուատեց Հայերուն արժանիքները, շեշտեց անոնց մասնակցութիւնը քաղաքին տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային կեանքին: Իր կարգին ընդգծեց Ֆրանսայի եւ Հայերու կապերը, սկսելով Խաչակիրներէն: Քաջալերեց Հայերը շարունակել պահել իրենց մշակոյթը եւ միշտ հաւատարիմ մնալ իրենց արմատներուն:

Այս պաշտօնական բաժինը փակեց Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, մեկնաբանելով, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Եըլմազեանի, «Քրիստոս ի մէջ»ը եւ «Իմ հեռաւոր հայրենիք»ը: Ապա, ընդունելութիւնը շարունակուեցաւ շքեղ քոքթէյլով մը:

Գնահատելի այս ձեռնարկը տեղական մամուլին մէջ չգտաւ ակնկալուած արձագանգը հակառակ թղթակիցներու եւ լուսանկարիչներու ներկայութեան: «Լը Փըրովանսալ» թերթը, Յունուար 10-ի թիւին մէջ կը խորագրէր՝ «Հայկական գաղութին մաղթանքները» եւ շատ արագ նկարագրութիւն մը կ'ընէր (առանց նկարի): «Լը Մերիտիոնալ» թերթը, հինգ օր յետոյ, Յունուար 14-ին, միշտ առանց նկարի կը խորագրէր «Յոյսի մաղթանքները» և կուտար թերի ու անկատար պատկեր մը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Սովետական Հայաստան» հանրագիտարանը, որ 12 հատորնոց Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի բաղկացուցիչ մասն է եւ օրկանական շարունակութիւնը, նոյն ատեն ինքնուրոյն ընդարձակ տեղեկատու-գիրք մը՝ որ ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայաստանի ու Հայերուն: Ի տարբերութիւն հանրագիտարանի այբբենական 12 հատորներուն, որոնք լոյս տեսած են 1974 - 1986 թուականներուն, հոս նիւթերը շարադրուած են նիւթերու ձեւով՝ յագեցած վերջին նորութիւններով ու թարմ փաստական տուեալներով:

Հատորին մէջ առանձին բաժիններով տեղեկութիւններ կը տրուին Հայաստանի պետական կարգի, քաղաքական, հանրային ու այլ կազմակերպութիւններու, ընկերվարական պետութեան կառավարման գործին մէջ ժողովրդական երեսփոխաններու խորհուրդներու դերին մասին: Գիրքը տեղեկութիւններ կը պարունակէ հայ ժողովուրդի, Հայաստանի բնակչութեան, անոր քանակին, ազգային ու ընկերային կազմի, աշխատաւորներու նիւթական բարեկեցութեան աճի, առողջապահութեան, ժողովրդական կրթութեան մարզին մէջ ձեռք ձգուած յաջողութիւններու, գիտութեան, գրականութեան ու արուեստի զարգացման ու ժամանակակից մակարդակի մասին: Կը բնութագրուին Հայաստանի բնական պայմաններն ու բնական աղբիւրները, անոր երկրաբանական կառուցուածքը, կլիման, բուսական ու կենդանական աշխարհը: Յօդուածներ կան Երեւանի եւ միւս քաղաքներու եւ շրջաններու մասին: Յատուկ բաժին մը յատկացուած է հայկական գաղթավայրերուն եւ Սփիւռքի հայութեան, Հայրենիք - Սփիւռք կապերուն: Գիրքը ունի կարեւոր դէպքերու ժամանակագրութեան ցանկ ու յաւելուած մը Խորհ. Միութեան պատուոյ կոչումներու, շքանշաններու եւ մրցանակներու արժանացած խումբերու եւ անձերու մասին:

Այս հատորով կ'աւարտի Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի ամբողջական հրատարակութիւնը, որ նոյն ատեն մեր ազգային առաջին ամբողջական հանրագիտարանն է: Ասիկա աննախընթաց երեւոյթ մըն է հայ տպագիր գրքի պատմութեան մէջ: Մինչեւ այժմ լոյս տեսած 100 հազար անուն հայերէն գիրքերու մէջ Հանրագիտարանը բոլոր առումներով ամենամեծ, համապարփակ ու հեղինակաւոր գիրքն է:

*

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԸ ՄԵԾԱՐԱԾ Է ԻՐ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐԸ

Լենինականի Ա. Մռաւեան թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդիպում մը լենինականցի ծանօթ մարզիկներու հետ: Քաղաքին մարզական կոմիտէի նախագահ Ռ. Յովհաննիսեան խօսած է Լենինականի մարզական հարուստ աւանդներու մասին: Նշելով որ Լենինական ունի 4 մարզանքի վաստակաւոր վարպետ, 27 միջազգային կարգի մարզանքի վարպետներ, որոնց կարգին՝ «աստղ»եր, ինչպէս աշխարհի եօթը անգամ ախոյեան Եուրի Վարդանեան, Եւրոպայի ախոյեան եւ մրցանիշակիր Ռոբէր Էմմիեան, աշխարհի բաժակակիր Գուրգէն Թութխալեան (սամպօ), Եւրոպայի ախոյեան կռփամարտիկ Մեխակ Ղազարեան, ծանրաբարձ Իսրայէլ Միլիտոսեան, ըմբշամարտիկ Մնացական Իսկանդարեան եւայլն: Հանդիպումի ընթացքին հարցումներ ուղղուած են մարզիկներուն եւ Հայհամերգի արուեստագէտները հանդէս եկած են մասնաւոր յայտագրով մը:

ներուն, որոնք դեռ կ'ապրին իրենց հողերուն վրայ (օրինակ՝ Պաղեստինցիները կամ Քիւրտերը), վարդապետը ըսաւ, թէ «Հայութենէ հեռացած ու բանի թրքացած մեր այս եղբայրներն են, որ անդիտակցաբար պիտի պաշտպանեն Հայ Դատը»:

«Մենք, Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւուած մեր պապենական հողերուն վրայ ունինք ժողովուրդ մը, թէեւ լեզուով ու կրօնքով տարբեր, բայց որ չի դադրիր հայ ըլլալէ եւ ասիկա ինքնին իրաւական զէնք մըն է», աւելցուց ան:

Բանախօսութեան աւարտին, Հ. Յ. Պզտիկեան ցուցադրեց օրուան նիւթին հետ աղերս ունեցող սահիկներ, շեշտելով, թէ իտալական արխիւներու եւ թերթերու մէջ անսպառ նիւթ կարելի է գտնել հայութեան եւ հայկական հարցի մասին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(ՎԷՊ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Կիրակոս ծափ կը զարնէր: Հպարտութեամբ կը նայէր կնոջ քայլերուն: Կ'ելլէր, կ'երթար առանձնարոյժին սենեակը՝ հսկելու համար Ժանոյին վրայ, որ կը քնանար թեթեւ տենդի մը մէջ: Տոքթորը կ'երգէր, ակնարկութիւններ կ'ընէր ատեն-ատեն, Աւետիսի դէմ ծաղրելով անոր կնոջական մերկութիւնը, ստիպելով որ խմէ: Ու աւետիս կը խմէր, հակառակ Զարուհիին կամքին:

— Ես չեմ վախնար խմելէ: Կը կարծէք որ Ամերիկայի մէջ խմել չկա՞յ... Ուզածիդ չափ... Ես... ուզածիդ չափ... եւ ուիսքի կը խմեն ճաթելու չափ: Քլըպներու մէջ, ինչ որ ուզես կայ:

— Աստծու գինին էլ կ'արգիլուի՞ եղեր, — կ'ընդմիջէ Կիրակոս:

Խօսակցութիւնը կը հրջէր պահ մը Ամերիկայի շուրջ: Տոքթ. ը կը քննադատէր, կը ծաղրէր ամերիկացի փեսացուները: Աւետիս կը բարկանար:

— Դրամ ունին անոնք, — կը պոռար, — տոլա՛ր է... ձեր ունեցածին պէս ֆրանք ալ չէ...

— Թէ որ էնպէս է, եկ, խմիր, — վրայ կը բերէր Կիրակոս՝ ճաղատ ճակատը ետ նետելով:

Աւետիս խմեց: Տոքթորն ալ հրամցուց: Անորն ալ խմեց: Հանեց բաճկոնը: Հանեց կօշիկները: Վեր քաշեց երկար տաբատը:

— Ամերիկայի կլասիկ պարերէն պիտի պարեմ... Ես, ես մերկ կը պարէի սափրա՝ բեմի վրայ, բեմի վրայ, սօսայթիի մէջ... Ամերիկացի բարեկամուհի մը ունէի... անոր հետ... անոր հետ:

Կիրակոս ծափ կը զարնէր: Ու տոքթորը կը խնդար քիթին տակէն: Ամէն գնով պիտի աշխատէր խայտառակել, ծիծաղելի դարձնել Աւետիսը Զարուհիի քով:

Աւետիս արդէն սկսած էր ինքնաբերաբար՝ առնել ծիծաղելի դիրքեր: Կ'օրօրուէր՝ լեզուն դուրս ձգած, խափշիկի մը պէս. կը տարածէր, կ'ոլորէր թեւերը կապիկներու վիզի նման ու կ'իյնար ծունկի՝ փակ թարթիչներուն տակէն քամելով արցունքի շիթեր:

Տոքթորը՝ թիկնաթոռին մէջ ընկղմած՝ կը խնդար, մինչ Կիրակոս շարունակելով հանդերձ իր պատմութիւնները՝ կը նայէր կնոջ: Կիրակոսի հաճոյքը կատարեալ պիտի ըլլար, եթէ Զարուհի չզուարճանար իրեն հետ: Ու սակայն, գինով նոյնպէս, սիկառէթը մէկ ձեռքէն միւսին փոխադրելով, կը հետեւէր նուագին, տատանելով անոր ամէն մէկ ելեւէջներուն հետ:

Աւետիս չափազանցեց: Ստիպուեցան նստեցնել զայն: Զարուհի բողոքեց:

— Ինչո՞ւ խմցուցիք այսչափ:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, ճանըմ, — վրայ բերաւ Կիրակոս, — կը վարժուի...

— Քաջ է, մի՛ վախնաք...

Տոքթորին այս խօսքը հասաւ գինովին մինչեւ ողնայարը: Անիկա բռնեց բուրդի կծիկի պէս իր գլուխը, ելաւ ոտքի ու ըսաւ.

— Այ էմ էն Ըմերիքըն պօյ...

— Ի՞նչ հպարտ է ամերիկացի ըլլալուն համար, — նկատել տուաւ տոքթ. Ալեմտաղեան:

— Հարկաւ, — շարունակեց Աւետիս՝ լայն կզակը բարձրացնելով՝ ես Հայ եմ, հոգ չէ թէ լաւ չեմ խօսիր հայերէն լեզուն... Ես Հայ եմ հոգիով... Ես ուրիշներուն պէս չեմ... Ես ամերիկացի Հայ եմ... Ամերիկան առողջ երկիր է... Ամերիկացին աշխարհի ամէնէն մեծ ազգն է... Եթէ ան չըլլար, Գերմանացիները կը յաղթէին, Եւրոպային խերը կ'անիծէին...

— Այո՛, այո՛, գիտենք, գլուխ մի ուռեցներ նորէն, — ըսաւ տոքթորը, — լորտերու, հերոսներու տեղ է ձեր Ամերիկան: Ամէնքն ալ ինքզինքնին կը խաբեն հոն... Ես տեսեր եմ, ինծի մի խօսիր:

Ժամը մէկն էր, բաժնուեցան: Աւետիս տարուեցաւ իր պանդոկը՝ Զարուհիին ըստիպման տակ: Նոյն կառքը կենալէ վերջ Կիրակոսի տան առջեւ, գնաց տոքթորին բնակարանը:

Կիրակոս վերջացնելիք ժիլէ մը ունէր: Գինով, յօրանջելով աշխատեցաւ մէկու մը պէս, որ տէրն է իր պարտականութեան: Երբ վերադարձաւ անկողին, Զարուհի կը քնանար արդէն: Ժանոյին համար, պզտիկ լոյս մը կը վառուէր ամբողջ գիշերը: Ստուերներ կը դողային սենեակին ցուրտ պատերուն վրայ: Կիրակոս խորհեցաւ որ վառարան դնելու ատեն է: Կարգ մը բաներ կային տակաւին տան պէտքին համար: Կիրակոս անհոգութեամբ վաղուան ձգեց այդ բոլոր մտածումները:

Քէֆի ընթացքին Կիրակոս զգացած էր կնոջ մէջ մօտիկութիւն մը: Կ'ուզէր գըրկել զայն հիմա: Բայց չհամարձակեցաւ: Կը վախնար: Ոտքով զարնուեցաւ աթոռին, որուն ճռոցէն արթնցաւ Զարուհի՝ զարմացած ու բողոքեց փսկոյն.

— Հեռու... հեռու, գինի կը հոտի բերանդ:

(Շար. 22)

(Շար. Ա. էջէն)

եմ ռուս գրականութեան, կը սիրեմ Թոլսթոյը, Գոգոլը: Չեխով ինծի համար կը մնայ ամէնէն արդիական թատերագիրներէն մին: Հաճոյքով կը կարդամ ռուս գրողներու կենսագրութիւնները, գրուած Անրի Թրուայայի կողմէ:

– Կեանքի մէջ, բացի երգէն, ի՞նչն է կարեւոր ձեզի համար:

– Ընտանիքս, բարեկամներս: Դուրսը երեկոյթներ ունենալու ընթացքին, առանձին մնալով, կը մտածեմ հարազատներուս մասին, որոնք ինծի կը սպասեն հեռուները, երբեմն հազարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Ինծի համար անոնք փարոսի պէս կը ղրկեն իրենց սիրոյ ազդանշանները ... իմ վերջին հրապոյրս քոմփիւթըրն է, զոր կ'օգտագործեմ դիւանս, գրառումներս, երգերուս, սալե – րուս, գիրքերուս քարթարանները պահելու նպատակով:

Ազնաւուրի կինը՝ Ուլա, կ'ըսէ թէ 21 տարուան համատեղ կեանքի մէջ բնաւ չեն վիճած: Ինք բնաւ չի խառնուիր ամուսնոյն գործերուն, խորհուրդներ չի տար: Իրեն համար Շառլ կը մնայ իբրեւ 63-ամեայ պատանի մը՝ զուարթ, կենսասէր, խմուռով լեցուն եւ նոյն ատեն պարտականութեան մեծ զգացում ունեցող մարդ:

– Մտադիր չէ՞ք հրաժեշտ տալ բեմին:

– Ոչ, արուեստագէտը ծերանալու իրաւունք չունի: Բայց եթէ կը հարցնէք, թէ ինչ ծրագիրներ ունիմ, կը պատասխանեմ այսպէս՝ չեմ գիտեր: Ծրագիրը քսան տարեկաններու համար է: Ես հազուադէպ կը մտածեմ ապագայի մասին, կ'ապրիմ այսօրուան հոգերով: Փարիզի Փալէ տէ Քոնկրէի իմ երգահանդէսը (որ շարունակուեցաւ մէկուկէս ամիս) վերջիններէն մին է: Ի հարկէ, յետագային հանդէս կուգամ, բայց ոչ այնքան երկարատեւ:

ԵՈՒՐԻ ԿՈՎԱԼԵՆԿՕ

ՄՈՒՐԱՏ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՄԵՂ
ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ
ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ
ԽՄՈՐ – ՔԱՏԱՅԻՖ – ԵՒԼՆ. ԵՒԼՆ.

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

SARL
MURAT
FABRIQUE DE PATISSERIES
MARKAROGLU Frères
184, rue St. Maur — 75010 Paris
Métro : Belleville ou Goncourt
TEL: 42. 09. 04. 49

UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE
et
THEATRE ARMENIEN KISSANI
présentent

EXPEDITION SUR L'ARARAT 1987

HISTOIRE ET ARCHITECTURE ARMENIENNES
De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN

— Photos inédites —

DIAPORAMA

Dimanche 24 Janvier à 16 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Participation aux frais : 30 frs.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ կին մը, 10 ամսու պզտիկով մը զբաղելու համար, կէս օրական, շաբաթը հինգ օր:

Հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 43 – 65 – 42 – 85:

Ամանորի հանդէս

Շավիլէօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ վարժարանի աւանդական Ամանորի հանդէսը Կիրակի, Յունուար 24-ին, կէսօրէ վերջ, ժամը 15-ին Եկեղեցւոյս Ազգային Տան ձիպըրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ:

Աշակերտները կ'արտասանեն հայերէն ոտանաւորներ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր յայտագիր եւ հիւրասիրութիւն բոլոր ներկաներուն:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի եւ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան 10-րդ տարեդարձին առթիւ՝

«ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
ՏԱՍԸ ՏԱՐԻՆԵՐԸ
ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ»

կը ներկայացնէ՝ Տոքթ. Մարսէլ Տէմիրճեան, Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը՝ 20.30-ին, Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ:

Մուտքը ազատ է:

IRMA
fourrures
• SUR MESURE
• REPARATIONS
• TRANSFORMATIONS
ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՐԹԵ ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝
հայկական
հաստատութեան
մը
• ՁԱՓԻ ՎՐԱՅ
• ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
• ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ
44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

U. G. A. B.

SOIREE POETIQUE et MUSICALE

GARABED DAKESSIAN, ses assistants et élèves des ateliers de langue, musique et danses traditionnelles arméniennes du CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN ont le plaisir de vous convier à une :

SOIREE POETIQUE ET MUSICALE
le Samedi 23 Janvier à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
avec la participation amicale de :
— MASSIS chanteur - compositeur
— LA TROUPE KISSANI
et des élèves.

— Entrée libre —

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին, Տիկին Սիրանոյշ Մխիթարեան 10 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Մարի Նալպանտեան կը նուիրէ 100 Ֆր. Լիբանահայ աշակերտներուն, 50 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը Յունուար 9-ի իր ճաշին առթիւ ստացաւ. –

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 1000 Ֆր., Մշակոյթի Տան քանի մը վարչական ընկերներ եւ իրենց համակիր ընկերներէն 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 400 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Երլմազեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալպեր Գնաճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Եղիազարեան 100 Ֆր., Այրի Տիկին Մարգարեան 200 Ֆր., Տիկին Ժաքլին Արթին 100 Ֆ., Տիկին Հիլտա Լուսարարեան 100 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ

Պր. Յովհ. Անթանոսեան 200 ֆրանք կը նուիրէ:

Տէր եւ Տիկին Սաղաթելեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն ի յիշատակ իրենց սիրելի քրոջ՝ Սոնա Պալեանի մահուան տարելիցին (ստանալ «Յառաջ»էն):

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin -- Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob a invité

le P. MAURICE MAUPILIER

qui parlera sur le sujet :

«LES LUSIGNAN ET L'ARMENIE»

le Jeudi 28 Janvier à 20 heures 30
au Centre Saint Mesrob.

La conférence sera précédée d'un buffet froid. Prière de s'inscrire en téléphonant au: 43 - 26 - 50 - 43 ou 42 - 78 - 31 - 93

SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

RENCONTRE

avec Madame LILY DENIS,
traductrice, qui sera présentée par ROUBEN MELIK,

à l'occasion de la publication en français de :

«LA FONTAINE D'HEGHNAR»

roman de MKRTITCH ARMEN

Présentation par ZOULAL KAZANDJIAN (en arménien)
Lectures : Garabed Dakessian (en arménien)
Carole Tchakhamian (en français)

JEUDI 28 JANVIER à 20 H
au YAN'S CLUB, 5, avenue Reille, 75014 Paris
La soirée sera suivie d'un diner au Club
si vous désirez participer à ce repas, veuillez réserver vos places en téléphonant au 48 - 78 - 16 - 21 ou au 45 - 89 - 20 - 48

— ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ —

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 15-ին «Մանուկներու Օր» կը տօնուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 12-14, rue Saint Bazile:

Կը հրաւիրուին քաղաքի բոլոր դպրոցներուն աշակերտները տօնածառին շուրջ:

57^{ՐԴ} ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին
MAISON DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e (M° Invalides)

Հայկական պարեր եւ երգեր — Սկաուտական զաւեշտներ՝ հայերէն պիտի ներկայացուին նաեւ տեսարաններ Աւստրալիոյ ճէմպորիէն եւ Հայերուն մասնակցութիւնը.

Միջնարարին ցուցադրութիւն եւ պիւֆէ
Հանդէսին կը մասնակցին ֆրանսական սկաուտական խումբեր ինչպէս նաեւ Հայ Արիներու Միութեան Մարսէյլի եւ Լիոնի Շրջանները:

— Մուտք՝ 50 Ֆրանք

Երախաներուն՝ ձրի —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.668 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.668

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ համայնավար կուսակցութիւն կազմելու հետամուտ Հայտար Քութլու եւ Նիհաթ Սարկըն, որոնք ձերբակալուած էին Գերմանիայէն Թուրքիա իրենց վերադարձին, միշտ բանտարկուած կը մնան: Անոնցմէ Քութլու Երեքշաբթի օր անհանգստացած է ու ենթարկուած բժշկական քննութեան: Զինքը նոյնիսկ հիւանդանոց, տարաջնորդած են ձեռնակապերով, ինչ որ խստիւ քննադատուած է երկու համայնավարներու պաշտպան փաստաբաններուն կողմէ: Քութլու կրկին բանտ տարուած է, իսկ պաշտպան փաստաբաններէն՝ Էրսէն Սանսալ յայտարարած է որ Քութլուի սրտի տագնապը հետեւանք է կրած չարչարանքներուն եւ բանտարկութեան ծանր պայմաններուն:

ՓԱՐԻԶ — ՏԱՔԱՐԸ վերջին հանգրուանին նախօրեակին կրկին սեւ էջ մը արձանագրեց: Այս անգամ, ընկերացող լրագրողներու կառքն է որ, միշտ անգոտ հովին պատճառաւ, ճզմած է մայր մը ու զաւակը: Մեռեալներու թիւը, այս տասներորդ մրցումին 6-ի հասաւ: Տաքար կը հասնէին, Յունուար 22-ին, անոնք որ դիմացած էին մինչեւ վերջը: Ճամբայ ելած (Յունուար 1) 603 մրցակիցներէն, կը մնային 37 մոթօ (206-ի վրայ), 107 կառք (349-ի վրայ) եւ մէկ բեռնատար (115-ի վրայ): Ամբողջ արշաւը 12.874 քիլոմեթր է եւ կը տեւէ 22 օր: Գաղափարն ունեցած է Թիէրի Սապին (որ զոհ գնաց) որպէս արդիական արկածախնդրութիւն մը, անոնց համար որոնք փախուստի ծարաւն ունին եւ չեն վարանիր Սահարայի նուաճումին դիմելու: Փարիզ — Տաքարը միշտ քննադատուած է եւ մանաւանդ այս տարի: Կազմակերպիչներուն եղած գլխաւոր քննադատութիւնն այն է, որ արշաւը մասնաւորաբար աւելի դժուար դարձուցած են նպաստաւորելով կառքի մեծ տուները ի հեճուկս «Պրօ»ներուն, այսինքն հասարակ քաղաքացիներուն, որոնք թեկնածու են արկածախնդրութեան:

ԼԻՈԹԱՐ յայտարարեց թէ պարկեշտ պիտի ըլլայ Պառի նկատմամբ, ինչ որ, ըստ Մշակոյթի նախարարին, չի նշանակեր անպարկեշտ ըլլալ Շիրաքի հանդէպ: Հանրապետական Կուսակցութեան Ընդհանուր քարտուղարին համար, Շիրաք բացառիկ մէկն է, կառավարութիւնն ալ շատ լաւ գործ տեսած է:

ՆՈՊԷԼՆԵՐՈՒ խորհրդակցական հանդիպումը վերջ գտաւ, երեք օրուան դռնփակ նիստերէ ետք: Որոշած են կրկին հանդիպումներ ունենալ: Էլի Վիզէլ յայտարարեց թէ այս ժողովին յաջողութեան գլխաւոր պատճառը անոր տեղի ունենալուն մէջ իսկ է: Նոպէլները կարգ մը եզրակացութիւններու յանգած են զանազան հրատապ հարցերու շուրջ ինչպէս՝ գիտութիւն, դաստիարակութիւն, սնունդ, թեքնիք, սիտա, ապազինում եւայլն: Հարկ է, սակայն, հաստատել թէ մտքերու փոխանակութիւններէն ծնունդ առած բանաձեւերը ոչ մէկ զգայացունց նորութիւն կը պարունակեն, կը մնան գեղեցիկ բաղձանքներու ամփոփում մը:

ՖՐԱՆՔՕ-ԳԵՐՄԱՆ դաշինքէն, ծանօթ՝ Էլիզէի դաշնագիր անունով, 25 տարի ետք, շաբաթավերջին մեծ հանդիսութիւններով ոգեկոչուեցաւ այս տարեդարձը Փարիզի մէջ, ուր ժամանած էր նախարարապետ Քոհլ: 1963, Յունուար 22-ին է, որ Տը Կօլ եւ Ատենաուըր կը կնքէին այս համաձայնագիրը, որ կը նուիրագործէր երկու ժողովուրդներու վերահաստատուած բարեկամութիւնը: Այս առթիւ, երկու նոր համաձայնագրեր պիտի ստորագրուին, տնտեսական եւ պաշտպանութեան վերաբերող: Մշակութային բարձր խորհուրդ մը պիտի հաստատուի եւ «Տը Կօլ — Ատենաուըր» մրցանակ մը պիտի տրուի, ամէն տարի, անոր որ լաւագոյն ծառայող եղած պիտի ըլլայ Ֆրանքօ-գերման բարեկամութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թաքսիներու վարորդները բարկութեան հետեւանքով չեն վարանած ծեծել եւ վիրաւորել երեք հոգի, որոնց երկուքը՝ սակագինէն դժգոհ երկու յաճախորդները: Միջադէպը պատահած է առջի գիշեր, ժամը 23-ի շուրջ Սէն — Ժիւսթ: Կ'ըսուի թէ այս քիչ մը բիրտ հակազդեցութիւնը հետեւանք է յարձակումի մը եւ յարձակումի մը փորձին, որու զոհ գացած էին երեք օր առաջ, երկու վարորդներ: Անոնցմէ մէկը Ռոպէր Աւետեան դաշունահարուած է երեք երիտասարդներու կողմէ, որոնք գողցած են դրամապանակը:

ՔԷՆՓԷՌԻ մէջ, ահաբեկչական երկու արարքներ գործուած են Հինգշաբթի առտու: Մէկը՝ ընկերային ապահովագրութեան շէնքին, միւսը՝ Ռէննի ակադեմիային վարչութեան գրասենեակին դէմ: Տէր եղած է «Պրըթոն յեղափոխական բանակը» եւ յայտնած թէ երկուքին ալ դրդապատճառը կը վերաբերի պրըթոն լեզուի պաշտպանութեան: Նիւթական վնասները մեծ են:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ
ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ՆԻՍՏ

ԵՐԲ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ԴԱՏ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ

Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովի Յունուար 19-ի նիստին փոթորկալի մթնոլորտ մը ստեղծած են Ինէօնիւի կուսակցութեան երեսփոխաններէն՝ Մ. Ալի Էրէնի խօսքերը: Ան ակնարկելով քրտական հարցին, ըսած է. — «Քրտական հարցը պէտք է ամբողջութեամբ նկատի առնել ու քննութեան ենթարկել իր բոլոր մանրամասնութիւններով: Հակառակ պարագային ժողովրդավարութիւնը Թուրքիոյ մէջ պիտի չկարենայ փրկուիլ որոշ խնամատարութեան մը ենթակայ ըլլալէ: Միշտ մերժուած է Քիւրտերու գոյութիւնը: Միշտ կասկածով վերաբերած ենք մեր այս մարդոց: Օրէնքը տարբեր մեկնաբանութիւն ու կիրարկում ունեցած է երկրի արեւելեան ու արեւմտեան շրջաններուն մէջ: Արեւելքի մէջ ամենապարզ պատահարի մը պատասխանատու նկատուած է ամբողջ շրջանի բնակչութիւնը եւ գիւղացին ենթարկուած է ամէնէն դէշ վերաբերումին: Հակառակ այն իրողութեան, որ շրջանը Թուրքիոյ ստորերկրեայ ու հողային հարստութեան մեծագոյն մասը կը հայթայթէ, մինչեւ այսօր ձգուած է որպէս զրկանքի գօտի, արգիլուած է իրենց լեզուին բանաւոր ու գրաւոր գործածութիւնը:

Երբ հակազդեցութիւն ցոյց կուտանք Յունաստանի Թրքական միութիւններու կողմէ «Թուրք» բառին գործածութեան արգելքին դէմ, պէտք է նկատի առնենք նաեւ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները: Շրջանին մէջ ամբողջ ուժգնութեամբ կը գործէ ձուլումի հոլովոյթը, անուններ կը փոխուին, հայրենակիցներ չեն կրնար ազատօրէն անուն դնել իրենց նորածիններուն: Ժողովրդավարութիւնը ամբողջութիւն մըն է, օղակներէն մէկը երբ պակաս ըլլայ, կ'արգիլէ ամբողջութեան գոյացումը: Թուրքիոյ ժողովրդավարութիւնը պէտք է պատկանի ամբողջ երկրին»:

Էրէնի խօսքերը բուռն հակազդեցութիւն յառաջ բերած են իշխանութեան գլուխ գտնուող Անավաթան (Մայր — Հայրենիք) խմբակին մէջ, որուն երեսփոխաններէն մին շեշտած է թէ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտ կոչուած փոքրամասնութիւն մը գոյութիւն չունի: Ազգայնական շրջանակին մէջ կայ միայն Թուրք ժողովուրդը:

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

«LE SOIR» (Bruxelles)

Psychodrame à l'arménienne

Պրիւքսէլի Լը Սուարն է այս անգամ (Յունուար 21), որ կ'արձագանգէ Պրաւդա-ի («Յառաջ Յունուար 21) եւ Երեւանի Կեդր. Կոմիտէի լիակատար փոթորկալից նիստին, կատարելով նաեւ կարգ մը խորհրդածութիւններ, որոնք այնքան ալ նպաստաւոր չեն մեզի, նոյնիսկ (մանաւա՛նդ) իւմուռով ըսուած:

Ստորեւ՝ հատուածներ.—

Psychodrame à l'arménienne

Deux «Zorro» purs et durs face à un dinosaure tenace, protégé de surcroît par une faune archaïque de «nomenclaturistes» qui lui doivent tout — ascension sociale, carrière professionnelle et privilèges divers. Depuis plusieurs semaines, Erevan, capitale de la République d'Arménie, aux confins du territoire soviétique, bruit de rumeurs sur ce combat inégal. Au point que des échos en sont parvenus jusqu'à la place Rouge où chaque avatar des croisés de la *glasnost* ou autres chantres de la *perestroïka* est longuement disséqué «au sommet».

A cinquante-cinq ans, Karen Demirtchian noyaute le parti local depuis 1974. Selon des méthodes qui lui attirèrent déjà un rappel à l'ordre nominal de Mikhaïl Gorbatchev en personne. Et qui furent à nouveau stigmatisées, le 26 décembre dernier, à Erevan même, par deux de ses pairs de l'appareil dirigeant, les dénommés Khatchatrian et Kotandjian. Au menu : corruption généralisée, clientélisme, prébendes et autres «mauvais réflexes» hérités de l'ère brejnévienne.

Scène de la vie quotidienne dans une région qui a, plus d'une fois déjà dans le passé, défrayé la chronique par le goût de la *combinazione* et le sens très personnel de la gestion des affaires affichées par ses dirigents? Voire. Car, exemplaire à plus d'un titre, l'affaire n'est pas sans évoquer au moins deux précédents révélateurs des résistances que continue à rencontrer la stratégie gorbatchévienne dans la mise en œuvre de la réforme. Ici aussi, d'abord, il est question d'un journaliste persécuté pour sa propension aux enquêtes trop poussées sur les mœurs du régime. Comme lors de cet épisode de janvier 1987, dans la ville ukrainienne de Vorochilovgrad, qui, avec le limogeage de l'agent Dichenko, valut au K. G. B. son premier exercice de «transparence».

Edifiant aussi, surtout, le fait que la *Pravda* elle-même vole au secours de Khatchatrian et de Kotandjian, dont l'envoyé spécial sur place loue le «courage» et la «ténacité». Alors même que les hauts dignitaires arméniens répandent à leur encontre le même type d'accusations qui coûtèrent naguère son poste de maire de Moscou à... Boris Eltsine.

... Une chose est sûre en tout cas : dans une structure aussi hiéarchisée que le Parti communiste soviétique, toute polémique qui éclate «à la périphérie» reflète inévitablement, peu ou prou, l'équilibre des forces qui prévaut au cœur même des instances centrales. Et, en ce sens, le dénouement ultime du psychodrame arménien ne sera certes pas sans signification...

E. V. V.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ, ՀԱՅԵՐ ԱԼ ԹԵՐԵՒՍ, ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ ՍԷՈՒԼ

Քանի մը ատենէ, տարւոյն սկիզբէն ի վեր մանաւանդ, միջազգային մարզական շրջանակներուն մէջ, հարց էր թէ՝ Խորհ. Միութիւնը դրական պատասխան մը պիտի տա՞ր Սէուլի (Հարաւային Քորէա) ողիմպիականին մասնակցելու համար իրեն եղած հրաւէրին:

Պատասխանը հրապարակուեցաւ Յուն. 17-ին: Խորհ. մարզիկները պիտի մասնակցին 24-րդ ողիմպիական ամառնային խաղերուն: Միջազգային կոմիտէին պատասխանատուները եւ կազմակերպիչները երկար շունչ մը առին: Ծանօթ է որ Մոսկուա դիւանագիտական յարաբերութիւն չունի Սէուլի հետ եւ պաշտպան է Հիւսիսային Քորէայի (համայնավար) որ թշնամի է Հարաւայինին:

Հետեւելով Խորհ. Միութեան որոշումին, իր արբանեակ Պետութիւններէն շատեր եւս անմիջապէս իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին, այնպէս որ, յառաջիկայ Սեպ. 17-էն մինչեւ Հոկ. 2, շուրջ 160 Պետութիւններու մարզիկներ ներկայ պիտի ըլլան Սէուլ, եթէ սակայն ամբան երկրին քաղաքական կացութիւնը՝ որ չփոթ է, նոր բարդութիւններ չունենայ: Այդ անհաւանական կը նկատուի: Մեծ է Քորէայի համար տնտեսական կարեւորութիւնը ողիմպիականի յաջող ելքին եւ կը կարծուի որ քաղաքական հակամարտութիւնները եւ կիրքերը պիտի լռեն:

Մասնակիցներուն մէջ պիտի ըլլան Չինացիներն ալ: Երբեք այսպիսի ճոխ մասնակցութիւն մը չէր նախատեսուած ողիմպիականի մը: Կը յիշուի, որ 1980-ին, Միացեալ Նահանգներ եւ Չինաստան չըղըրկեցին իրենց մարզիկները Մոսկուա, Աֆղանիստանի գրաւման պատճառաւ: 1984-ին ալ, Մոսկուա թոյլ չտուաւ որ իր մարզիկները երթան Լոս Անճըլըսի ողիմպիականին, պատրուակելով որ անոնք անհրաժեշտ ապահովութիւնը պիտի չվայելեն Քալիֆորնիոյ մէջ:

Խորհ. Միութեան Սէուլի ողիմպիականին մասնակցելու որոշումը մօտէն կը հետաքրքրէ եւ կ'ուրախացնէ մեզ, քանի որ, շատ հաւանական է, միութենական կազմին մէջ պիտի գտնուին Հայեր ալ: Քանի՞ հոգի: Կարելի չէ նախատեսել: Ամէնէն կարկառուն թեկնածուն է անկասկած Եւրոպայի հեռացատքի ախոյեան Ռոպէր Էմմիեան:

Մաղթենք որ միակը չըլլայ եւ ըմբշամարտիկ մը, ինչպէս Ստեփան Սարգիսեան կամ Սանասար Յովհաննիսեան, ծանրամարտի ներկայի բարձր կարգի մարզիկներէն մէկը կամ աւելին —Միրզոյեան, Սարգսեան, Միլիթոսեան— եւ թերեւս ալ՝ կռփամարտիկ մը —Նշան Մունչեան, Մելիք Ղազարեան— մտնեն Խորհ. Միութեան ներկայացուցչական կազմին մէջ:

Պէտք չէ սակայն շատ լաւատես ըլլալ: Համաշխարհային մակարդակի մարզիկներ գիրար կը հրմշտկեն խորհրդային մարզաշխարհին մէջ. զտողական մրցումները շատ խիստ ու դժուար պիտի ըլլան թեկնածուներուն համար: Պէտք է նախատեսել հիասթափութիւններ, արցունքներ...

Յիշենք որ ողիմպիականի ձմեռնային մարզաձեւերու մրցումները կը սկըսին Գալկարիի մէջ (Քանատա) Փետ. 13-ին: Կը տեւեն մինչեւ Փետ. 28: Հոն, ո՛չ մէկ Հայ: Հայաստան, այդ մարզաձեւերուն մէջ, տկար է, հակառակ անոր որ երկիրը լեռնային է եւ ձիւնը՝ անպակաս ձմրան:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ

(1834 - 1887)

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

Մեծ ախոռականին գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

ՕՏԵԱՆԻ ԳԱՂՏՆԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԴԷՊԻ ԵՒՐՈՊԱ

Անգլիոյ երեսփոխանական ընտրապայքարը, 1880-ի առաջին ամիսներուն, Արեւելքի ճնշուած քրիստոնեայ ժողովուրդներու մեծ ուշադրութեան արժանացաւ: Ազատական կուսակցապետ Կլատսթըն բացայայտօրէն կը քննադատէր Կիպրոսի դաշնագիրը (1878 Յունիս 4) որ Անգլիոյ իրաւունք կուտար զէնքի ուժով Թուրքիան պաշտպանել եթէ այս վերջինը Փոքր–Ասիոյ մէջ Ռուսիոյ յարձակման ենթարկուէր: Նոյնիսկ, Կլատսթըն այնքան առաջ կ'երթար որ, կը յայտարարէր թէ, եթէ իր կուսակցութիւնը ընտրութիւնները շահէր Կիպրոսի դաշնագիրը կրնար վերաքննութեան իսկ ենթարկուիլ: Ամէն պարագայի մէջ, յայտնի էր թէ եթէ Կլատսթընի կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ գար Պերլինի դաշնագրին դեռ անգործադրելի մնացած երեք խնդիրները մեծ տէրութիւններու քաղաքական օրակարգին վրայ պիտի գային: Այս առկախ մնացած երեք խնդիրներն էին. — 1.– Մոնթէնէկրոյի հարցը, 2.– Յունաստանի խնդիրը, եւ 3.– Հայկական բարենորոգումներու հարցը:

Երբ Ապրիլին (1880) Կլատսթընի կուսակցութիւնը ընտրութիւնները ջախջախիչ յաղթանակով մը շահելով գործի գլուխ եկաւ, դժուար չէ երեւակայել այն աննախընթաց հրճուանքը որ ունեցան Արեւելքի ժողովուրդները որոնք Օսմանեան լուծին տակ կը հեծէին: Յոյներու, Ալպանացիներու, Մակեդոնացիներու եւ Պուլկարներու կարգին, Հայերը եւս իրենց ուրախութիւնը յայտնեցին Անգլիոյ օրուան մեծագոյն պետական անձին: Ներսէս Պատրիարք՝ իբր Թրքահայ ժողովուրդին ներկայացուցիչը, ջերմօրէն շնորհաւորեց Կլատսթընը իր յաջողութեան համար, յոյս յայտնելով թէ այլեւս Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներուն համար ազատութեան պահը եկած էր շնորհիւ նոր կառավարութեան արդարասէր սկզբունքներուն: Օտեան եւս խիստ մօտէն կը հետեւէր քաղաքական այն բոլոր դէպքերու զարգացումին որ հեռուէն կամ մօտէն կրնար հայ ժողովուրդը շահագրգռել:

Ներսէս Պատրիարք նախաձեռնարկ եղաւ եւ խիստ սեղմ շրջանակի մը մէջ ժողով մը գումարելով կարեւոր որոշումներ տրուեցան: Պատրիարքին այս նախաձեռնութիւնը գաղտնի մնաց: Մեր զանազան աղբիւրներէ քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն այս ժողովին մասնակցեցան կամ որոշումներուն իրազեկ եղան միայն Ներսէս Պատրիարք, Օտեան, Խորէն Արք. Նարպէյ, Ստեփան փաշա Ասլանեան, տոքթ. Սէրվիչէն, Խրիմեան Հայրիկ եւ Զէրազ: Բայց ոչ ոք իրաւունք ունէր այդ հաւաքոյթի որոշումներուն մասին գրելու կամ հրապարակելու եւ նաեւ Ազգային Ժողովին մէջ հարցափորձելու: Ըստ Ներսէս Պատրիարքի ցանկութեան, որոշուեցաւ որ Թրքահայութիւնը ներկայացնող անձնաւորութիւն մը Լոնտոն երթայ եւ Անգլիոյ նոր կառավարութեան պատասխանատուներուն բացատրէ թէ հայկական ցանկութիւններուն իրագործումը որքան կրնար շահաւէտ ըլլալ Միջին – Արեւելքի խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան համար: Այս գաղտնի եւ փափուկ պաշտօնը Ներսէս պատրիարք վստահեցաւ Գրիգոր Օտեանի:

Օտեանի առաքելութիւնը կրնար անգլիացի նախարարներու մօտ լաւ ընդունելութեան արժանանալ, բայց միւս Պետութիւններէն մերժուիլ: Հետեւաբար որոշուեցաւ որ Մինաս Զէրազ եւս Եւրոպա մեկնի: Անոր տրուեցան պատրիարքարանի կողմէ պատրաստուած նամակներ եւ յուշագրեր: Զէրազ զանոնք Լոնտոնի մէջ միւս հինգ մեծ տէրութիւններու դեսպանատուներուն պիտի յանձնէր: Ան միաժամանակ Օտեանի իբր օգնական պիտի ծառայէր եւ անգլիացի նախարարներու հետ անոր հանդիպումը պիտի դիւրացնէր:

Խորէն սրբազանի եւս պարտականութիւն տրուեցաւ Եւրոպա մեկնելու: Ան Փարիզի մէջ օրուան կառավարութեան պատասխանատուներուն հետ տեսնուելու, զանոնք հայկական պահանջներուն մասին լուսաբանելու փափուկ պաշտօնը ստանձնած էր: Ամէնէն առաջ Նարպէյ սրբազանն է որ մեկնեցաւ: Ճշմարտութիւնը ըսելու համար, ան բաւականացաւ Ֆրանսական իշխանութիւններուն մէկ աղերսագիր միայն յանձնելով ուր սրբազան հայրը կը յիշէր թէ Արեւմտահայաստանի ճնշուած հայ ժողովուրդը Պերլինի դաշնագրին 61–րդ յօդուածին գործադրութեան կը սպասէր անհամբերութեամբ: Ան աւելի զբաղեցաւ Փարիզի մէջ Կիլիկիոյ Լուսինեան դիրդաստանի իր վերջին ժառանգորդը ըլլալու ապացոյցները փնտռելու եւ փաստելու, քան թէ Հայաստանի ապագայով հետաքրքրուելու:

Զէրազ Ապրիլ ամսուան վերջը, իսկ Օտեան Մայիսին, անջատաբար Եւրոպա մեկնեցան: Մինաս Զէրազ իր զանազան առիթներով հրատարակած յիշատակներուն մէջ, թէեւ ժուժկալօրէն կ'արտայայտուի Լոնտոն կատարած իր այս ուղեւորութեան մասին, բայց լուռ կը մնայ այն գլխաւոր դերը որ Օտեան ստանձնած էր: Օտեանի բոլոր ընտանեկան պարագաները Պոլիս կ'ապրէին, հետեւաբար զանոնք ամէն տեսակ կասկածէ եւ հալածանքէ զերծ պահելու համար է որ Օտեանի այս ճամբորդութիւնը – որ վերջինը պիտի ըլլար եւ ինք այլեւս Պոլիս պիտի չվերադառնար – միշտ գաղտնի մնաց:

Թէեւ Անգլիոյ Ազատական կուսակցութեան յաղթանակը դեռ ոչինչ ապահոված էր քրիստոնեայ օսմանահպատակ ժողովուրդներու ապագային համար, բայց Կլատսթընի եւ իր անուանի գործակիցներուն խոստումները այնքան զանոնք խանդավառած էին որ բոլոր քրիստոնեայ ժողովուրդները, եւ որոնց կարգին նաեւ Հայերը, արդէն համոզուած էին որ Բ. Դուռը պարտադրուած էր Պերլինի դաշնագրին բոլոր տրամադրութիւնները ժամ առաջ յարգելու:

Մանաւանդ Արեւմտահայութիւնը դեռ անփորձ եւրոպական դիւանագիտութեան սադրանքներուն, միամիտ հաւատքով, (1880) Մայիս 24–ին Ազգային Սահմանադրութեան տարեդարձը բացառիկ շուքով եւ հանդիսութիւնով տօնեց Պոլսոյ Ազգային Հիւանդանոցի ընդարձակ դարաստանին մէջ: Առնուազն 15.000 հոգի ներկայ եղաւ այդ օրը, որ կրնանք ըսել աննախընթաց կերպով տօնուեցաւ եւ որուն գլխաւոր բանախօսն Օտեանը եղաւ: Ծովածաւալ բազմութիւնը, նաւերով, շոգեկառքով եւ հետիոտն գունդ առ գունդ հանդէսին վայրը եկաւ եւ խանդավառ ժողովուրդը Թուրք պաշտօնեաներու ներկայութեան Հայաստանի կենացը բաժակներ ալ բարձրացուց: Իսկ, Օտեան՝ իր մօտիկ սրտակից բարեկամներուն միակ յոյսը եւ ապաւէնը,, յանձն առած էր խրոխտ Ալպիոնի արդարասէր Պետական անձնաւորութիւններէն Հայաստանի ապագան կերտելու խիստ փափուկ խոստումը առնելու վսեմ առաքելութիւնը: Այդ պատմական օրերուն այնքան մեծ էր ժողովուրդին հաւատքը Հայաստանի ապագային նկատմամբ, այնքան քաղաքական կացութիւնը յարմարագոյն կը նկատուէր որ, նոյնիսկ ապագայ Հայաստանի նահանգին կառավարիչի պաշտօնին թեկնածուներու անունները անգամ բոլորին յայտնի էր: Երեք թեկնածուներու անունները որ ժողովուրդին մէջ կը շրջէին հետեւեալներն էին. – Օտեան, տոքթ. Սերվիչէն եւ տոքթ. Ստեփան փաշա Ասլանեան:

Իրականութեան մէջ այդքան ալ դիւրին եւ նպաստաւոր ելք մը չէր կրնար ունենալ Արեւելեան հարցին տագնապին լուծումը: Նոյնինքն Կլատսթըն չէր անգիտանար այն բոլոր խոչընդոտները որոնք իրեն կը սպասէին իր խոստումները կարենալ խօսքէն գործքի վերածելու համար: Իր մտերիմ բարեկամներէն միոյն ուղարկած անձնական նամակի մը մէջ, ծերունի վարչապետը կը խոստովանէր թէ «Հիմա որ Թագուհիի կառավարութեան գլխաւոր պատասխանատուն է կը տեսնէ որ Անգլիոյ գերագոյն շահերու պաշտպանութեան համար այնքան ազատութիւն չունի իր բոլոր խոստումները եւ փափաքները իրականացնելու համար»:

Օտեան անշուշտ անտեղեակ Անգլիոյ նոր կառավարութեան գլխաւոր դէմքերուն առջեւ ծառացած նորանոր դժուարութիւններուն, լոկ իր տրամաբանութեան վրայ հիմնուած, որուն լրիւ գործադրութիւնը, ըստ իրեն, թէ Հայաստանը առանց արիւնահեղութեան լուսաւոր ապագայի մը պիտի առաջնորդէր եւ թէ Միջին – Արեւելքի մէջ տեւական խաղաղութիւնը պիտի ապահովէր, Լոնտոն կը հասնէր: Մինչ, Զէրազ անգլիական թանգարանին մօտ պանդոկ մը կը մնար, Օտեան, հաւանաբար իր բնակութիւնը աւելի սքօղելու համար, Լոնտոնի մեծ պողոտաներէն ռիճընթ Սթրիթ–ի վրայ պանդոկ մը մնաց: Մենք Լոնտոն մեր այցերէն մէկուն ընթացքին, 1966–ին, Օտեանի բնակած պանդոկը ճշդեցինք: Ան, Բ. Համաշխարհային պատերազմի ռմբակոծումներու ընթացքին այրած էր, եւ միջոց մը թափուր մնալէ յետոյ, կրկին վերաշինուած: Պանդոկին գոյքերուն հետ միասին դժբախտաբար արձանագրութեան տետրակներն ալ այրած էին:

Հետեւաբար ինչպէս կը տեսնուի, Օտեանի Պոլսէն մեկնումը ուեւէ կապ չունի Միտհաթ փաշայի ձերբակալումին հետ, զոր մեր բոլոր հեղինակները նոյն կերպով կը յիշեն: Այսուհանդերձ, կ'արժէ եւ աւելորդ չենք նկատեր, քանի մը տողերու մէջ ամփոփել նաեւ թէ ի՞նչ էր Միտհաթ փաշայի դիրքը 1880 տարուան գարնան Օտեանի Պոլսէն մեկնումի օրերուն: Նախապէս արդէն անդրադարձանք թէ Միտհաթ փաշա 1877 տարուան Փետրուարի սկիզբը Եւրոպա աքսորուեցաւ: Ան ամէնուրեք լաւ ընդունելութեան արժանացաւ: Ապտիւլ Համիտ իր լրտեսներուն միջոցաւ նախկին մեծ եպարքոսի աքսորի կեանքին մօտէն հետեւեցաւ: Նախընտրելով անոր մօտէն հսկել քան թէ օտար երկինքներու տակ ազատ ձգել, սուլթանը արտօնեց որ ան կրնար Կրետէ կղզին ապրիլ իր ընտանեկան պարագաներուն հետ: 1878 Սեպտեմբերին Միտհաթ փաշա Կրետէ եկաւ: Քանի մը շաբաթ յետոյ սուլթանը զայն Սուրիոյ նահանգին կուսակալ կը կարգէր: Միտհաթ փաշա տարի մը, առանց միջադէպի, բայց միշտ հսկողութեան տակ, իր պաշտօնը վարեց: Անգլիոյ Պոլսոյ դեսպան Լայարտ որ Միտհաթի հետ դեռ անձամբ չէր ծանօթացած, 1879ի Հոկտեմբերին այցելեց Սուրիա: Ապտիւլ Համիտի գործակալները Լայարտի այս այցելութիւնը օգտագործեցին: Անոնք վերստին, սուլթանին միտքը պղտորեցին զայն համոզելով թէ Միտհաթ փաշա Անգլիոյ մեղսակցութեամբ Սուրիոյ մէջ Մեհմէտ Ալի փաշայի նման անհատական քաղաքականութիւն մը կը վարէ եւ կը ձգտի Սուրիոյ սուլթան հռչակել տալ ինքզինքը: Օտար կարգ մը տէրութիւններ որ Անգլիոյ Միջին – Արեւելքի մէջ ունեցած դիրքին կը նախանձէին նոյն ձեւով Ապտիւլ Համիտը Միտհաթի դէմ գրգռեցին (13): Հետեւաբար, երբ Օտեան Եւրոպա կը մեկնէր Միտհաթ փաշա դեռ Սուրիոյ կուսակալն էր եւ թէեւ անոր հանդէպ թշնամական սադրանքներ կը կազմակերպուէին, ոչ ոք կրնար իսկ գուշակել թէեւ, նաեւ Օտեան, որ անուանի նախկին եպարքոսը հազիւ չորս տարիներ յետոյ Արաբիոյ Թայիֆ – բերդին մէջ Ապտիւլ Համիտի հրամանով չարագործներու կողմէ խեղդամահ պիտի ըլլար: Սակայն Միտհաթի չարաշուք աղէտալից դատավարութիւնը իր կարեւոր դերը ունեցաւ Օտեանի ապագայ կեանքին վրայ որուն պիտի անդրադառնանք:

Օտեան հազիւ թէ Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատու անձնաւորութիւններու հետ տեսակցութիւններ սկսած էր, երբ գաղտնօրէն վերահասու եղաւ թէ Բ. Դուռը Անգլիոյ նոր դահլիճի նախարարներուն երկար եւ խիստ գաղտնի շրջաբերական մը ղրկած էր (14): Ան Պալքաններու առկախ մնացած հարցերուն անդրադառնալէ յետոյ հայկական հարցին առթիւ կը գրէր թէ «Հայաստան ըսուած երկիր մը գոյութիւն չունի» եւ նոյնիսկ Հայերը անգամ կ'անգիտանան թէ ո՞ւր կը գտնուի Հայաստան կոչուած երկիրը»: Օտեան մանրակրկիտ կերպով յուշագիր մը պատրաստելով ջանաց բոլորովին ջրել Բ. Դրան շրջաբերականը որուն միտքը հայկական պահանջները մոռցնել էր: Ան ուժգնօրէն դատապարտելով Բ. Դրան շրջաբերականին պարունակութիւնը, պատմական տուեալներու վրայ հիմնուելով հարց գրու թէ՝ «...Հայաստան աւելի քան 3000 տարիներէ ի վեր քաղաքական անկախութիւն ունեցած է»: Ժխտելով Բ. Դրան շրջաբերականը իբր սուտ աղբիւր, չթերացաւ յիշեցնելու որ «այն որ այդ շրջաբերականը պատրաստած է, ոչ Հերոդոտոս կարդացած է, ոչ Քսենոփոն, ոչ Տակիտոս, ոչ Պոլիբիոս եւ ոչ ալ Ստրաբոն: Ան նոյնիսկ չէ կարդացած Ս. Գիրքը»: Յետոյ պատասխանելով Բարձրագոյն Դրան մէկ անհիմն եթէ ոչ անպատկառ բացատրութեան թէ «ոչ մէկ հայ նոյնիսկ գիտէ թէ ո՞ւր է Հայաստանը», Օտեան սապէս շարունակեց իր գաղտնի յուշագիրը: «...Հայաստանի անունը ամենասիրելի է բոլոր Հայոց, եւ եթէ կայ բան մը որ ամենատգէտ Հայը անգամ չանգիտանար այն է թէ կայ Հայաստան մը: Չկայ նոյնիսկ մէկ Հայ որ չգիտնայ Հայաստանի անունը»:

Յետոյ հիմնուած պատրիարքարանի կողմէ հայթայթուած վիճակագրական տուեալներու որ զգալիօրէն կը թերագնահատէր Արեւմտահայաստանի մահմետականներուն թիւը բաղդատմամբ հայ բնակչութեան, Օտեան «Հայաստան» նահանգին ստեղծումին առաւելութիւնները ջատագովեց: Այդ նահանգը, օժտուած նաեւ հայ ընդհանուր կառավարիչի մը նշանակումով, Փոքր – Ասիոյ այդ անապահով վայրերուն մէջ անդորրութիւնը հաստատելով վաչկատուն ցեղերուն մէջ քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեան սերմերը պիտի ցանէր:

Օտեան չմոռնալով նաեւ թէ անգլիացի նախարարները կրնային պնդել որ Հայաստանի մէջ մահմետականներուն թիւը գերակշիռ էր Հայոց թիւէն, մինչեւ իսկ Թուրքերու Փոքր Ասիոյ ներխուժումին ակնարկելով գրեց թէ «...ո՞վ են Թուրքերը եւ Քիւրտերը, եթէ ոչ բռնի իսլամացուած Հայեր»: Օտեան վերջացուց իր յուշագիրը բացարձակ կերպով հաստատելով թէ «եթէ Հայոց կարելիութիւն տրուի իրենց հայրենիքին մէջ համախմբելու, անոնք պիտի կրթեն քոչուոր, վաչկատուն Քիւրտերը, որոնք թալանով կ'ապրին: Հայերը անոնց մէջ մշակոյթի եւ ճարտարարուեստի սէրը պիտի արթնցնեն: Եւ ինչպէս Անգլիացւոց մեծ եւ սիրելի գրագէտ Լորտ Պայրըն գրած էր, Օտեան իբր վկայութիւն անոր խօսքը յիշելով աւելցուց թէ «Հայերը երկրագունդին վրայ այն ժողովուրդն են որ թերեւս ամենանուազ կերպով իրենց անցեալը ոճիրով թաթաւուած ըլլայ»:

Մինչ Զէրազ, իր ստացած հրահանգներուն համաձայն պատրիարքարանի կողմէ պատրաստուած աղերսագիրներն ու նամակները Լոնտոնի մեծ տէրութիւններու ներկայացուցիչներուն կը յանձնէր, Օտեան կը շարունակէր իր գաղտնի տեսակցութիւնները Անգլիոյ զանազան պետական դէմքերուն հետ զանոնք համոզել ջանալով որ «ինքնավար» Հայաստանի մը ստեղծումը մի միայն նպաստաւոր կրնար ըլլալ Անգլիոյ շահերուն որ միշտ կը ցանկայ Փոքր Ասիոյ մէջ խաղաղութիւնը եւ յառաջդիմութիւնը ապահովուած տեսնել: Օտեանի բացատրութիւնները անբաւարար թուեցան արտաքին գործոց նախարար Լորտ Կրէնվիլի որ նախկին դեսպան Լայարտի (15) կարծիքը հարցուց:

Լայարտ որ մօտ երեք տարիներէ ի վեր Օտեանի Պոլսոյ մէջ ունեցած դերին եւ ազդեցութեան մօտէն կը հետեւէր, զայն կը նկատէր հայկական հարցի ծագումի պատասխանատուներէն մին: Լայարտ որ Թուրք կայսրութեան ամբողջականութիւնը ի գին ամէն զոհողութեան պահելու վարդապետութեան ջերմ կուսակիցներէն մին էր, Օտեանի պահանջները որակեց «անիրականանալի»: Կրէնվիլ զգուշացուց որ այդպիսի քայլ մը կրնար մահմետականները ոտքի հանել «որոնք պիտի չվարանէին բոլոր քրիստոնեաները ջարդելու»: Յետոյ նորակազմ Հայաստան նահանգը Հայոց յոյսեր պիտի տար լրիւ անկախութեան տիրանալու համար ինչ որ պիտի վերջանար Ռուսիոյ

գինուորական միջամտութիւնով: Լայարտ Օտեանի այս ծրագրին մէջ Պուլկարիոյ կացութեան կրկնութիւնը նշմարած էր:

Օտեանի բոլոր փորձերը ի զուր եղան եւ անգլիացի նախարարները իրենց համոզումներուն մէջ անդրդուելի մնացին: Օտեան փորձեց Կլատսթընի հետ եւս տեսնուիլ: Այս վերջինը չուզեց Օտեանի անկնդրութիւն իսկ շնորհել: Հաւանաբար, 1877-ի սկիզբին, Օտեանի դէպի Լոնտոն Տիսրաէլիի կառավարութեան մօտ կատարած գաղտնի առաքելութիւնը որ խորքին մէջ Կլատսթընի այդ օրերու պուլկարասէր քաղաքականութեան եւ գործունէութեան ներհակ էր, խիստ ազդած էին Ազատական կուսակցապետին վրայ:

Թոյլ տրուի մեզի հոս հաստատել թէ, անգլիացի նախարարները թերեւս աւելի քաջատեղեակ էին Արեւմտահայաստանի իսկական վիճակին քան թէ Օտեան: Անգլիացի զինուորականները թէ դիւանագիտական գործակալները, տարիներէ ի վեր, Հայաստանի գաւառները իրենց բազում ուսումնասիրութեան առարկայ ըրած էին եւ մեր ձեռքը գտնուած անհամար վաւերագրեր կը փաստեն թէ Թուրքիոյ ամբողջականութեան պահպանումին մանաւանդ Փոքր Ասիոյ մէջ, Մեծն — Բրիտանիա որքան կարեւորութիւն կ'ընծայէր: Բայց պարզ իրականութիւն մըն է, եւ համոզուած ենք, որ եթէ մարդասիրական եւ արդարամտութեան զգացումներէ առաջնորդուած, Անգլիա, բարեացակամօրէն, Հայերը Արեւմտահայաստանի մէկ նահանգին մէջ համախմբելու համար Օսմանեան կառավարութեան պարտադրէր, այդ Թուականներուն Բ. Դուռը դեռ չէր կրնար ընդդիմանալ:

ՕՏԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Օտեան՝ բարեպաշտ ու հաւատացեալ, քրիստոնեայ Եւրոպայի մարդասիրական քարոզչութիւններուն ապաւինելով, անոնց արինահեղութեան եւ ոչ թէ Պուլկարիոյ մէջ եղածին նման, ցանկացած էր Հայաստանի ազատագրումը պատրաստել: Բայց իր բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան եւ ձեռնունայն Փարիզ վերադարձաւ: Ձերբազերծ ամիսներով Լոնտոն մնաց: Թէ տեղւոյն հայ գաղութի առաջնորդ դէմքերուն եւ թէ Անգլիոյ պետական անձերուն հետ տեսակցութիւններ ունեցաւ: Նոյնիսկ վարչապետ Կլատսթըն անոր ունկնդրութիւն ալ շնորհեց, բայց խորքին մէջ հայկական հարցին լուծումին ոչինչ ապահովելով տարեվերջին Փարիզի ճամբով Պոլիս դարձաւ:

Օտեանի Փարիզ վերադարձի ժամանակներուն կը զուգադիպի նաեւ Միտհաթ փաշայի ալ Իզմիրի կուսակալութեան նշանակումը: Ապտիւլ Համիտ ուզած էր վերջնական հարուածը տալէ առաջ նախ զայն մեկուսացնել եւ հեռացնել Սուրիոյ նահանգէն:

1881-ի գարնան, Օտեան Վիշիի ջերմուկները կը գտնուէր եւ ընդառաջ երթալով Բ. Դրան հրահանգին վերադառնալ ծրագրած էր, երբ Թունուզին ոչինչ պատրուակ մը գրաւումին յաջորդեց Միտհաթ փաշայի Իզմիրի մէջ ձերբակալումը որ տակնուվրայ ըրաւ իր բոլոր պատրաստութիւնները: Միտհաթ փաշա ամբաստանուեցաւ սուլթան Ապտիւլ Ազիզի սպանութեան իբր գլխաւոր պատասխանատուներէն մին: Անոր չնդալից դատավարութիւնը, որուն համար կ'ըսեն թէ Ապտիւլ Համիտ գաղտնօրէն վարագոյրի մը ետեւէն կը հետեւէր, վերջացաւ մահուան վճիռով: Միտհաթ կախաղանէ հազիւ ազատեցաւ, շնորհիւ Անգլիոյ Պոլսոյ մեծ դեսպան Լորտ Տաֆըրինի ազդու միջամտութեան: Դատավարութեան ընթացքին, լուտ շրջած զրոյցներու եւ Ապտիւլ Համիտի տրուած գաղտնի տեղեկագրերու, Օտեան Միտհաթ փաշայի անմեղութիւնը ապացուցանելու եւ կարենալ զայն անպարտ արձակել տալու համար 1870-ին Ֆրանքեւգերման պատերազմին Ֆրանսական բանակին պարտութեան գլխաւոր պատասխանատու նկատուող մարեշալ Պազէնի դատավարութեան ժամանակ անոր պաշտպանութիւնը ստանձնող փաստաբանին հետ բանակցութեան ձեռնարկած էր: Միտհաթ ցըկեանս բերդարգելութեան դատապարտուեցաւ եւ իր հետ ալ երկու ուրիշ բարձրաստիճան անձեր Արաբիոյ Թայիֆ բերդը ղրկուեցաւ: Երեք տարի ետքըն ալ 1884-ի գարնան սպաննուեցան գաղտնօրէն:

Այսքան կասկածելի եւ փափուկ կացութեան մը մէջ, Օտեանի Փարիզի բարեկամները չթելադրեցին Պոլիս վերադառնալ: Գրեթէ բոլորն ալ Պոլսահայեր, պատրաստակամութիւն յայտնեցին անոր նիւթապէս օժանդակել որպէսզի ան կարենար Փարիզ ապրիլ:

Օտեան Փարիզի մէջ թէեւ մօտէն հետեւեցաւ հայկական հարցի զարգացումին, թէ հայրենիքի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, բայց գործօն եւ յայտնի ռեւէ դեր չուզեց ունենալ: Ոեւէ մասնակցութիւն Եւրոպայի մէջ հետզհետէ ծաւալող հայկական շարժումին, Օտեան Պոլսոյ իր եղբայրներն ու մօտիկ պարագաները կրնար սուլթանին վրէժխնդրութեան առարկայ ընել: Բայց, խաղաղ միջոցներով Հայաստանի ազատագրման սկզբունքը, որուն ջերմ ջատագովն էր Օտեան, վարակեց Փարիզի իր բարեկամները: 1883-ին, Փարիզ հաստատուած քանի մը Պոլսահայեր՝ Իսկէնտէր, Էզնայեան, Էքմէքճեան եւ Հինքեարպէյէնտեան հիմնեցին Ֆրանսայի առաջին հայկական միութիւնը որ քաղաքական նպատակ կը հետապնդէր: Միութիւնը կոչուեցաւ «Ֆրանքեւհայկական Հայրենասիրական Միութիւն» որուն նպատակն էր Հայաստանի ազատագրումը: Նախագահ ընտրուեցաւ Ժոզէֆ Իսկէնտէր, որ առենօք Պոլսոյ մէջ «Սէր» Հայկական Ազատ — Որմնադիրներու օթեակը հիմնողներէն մին ըլլալով Փարիզի Կրան Օրիան Տը Ֆրանսի վերնախաւին լաւ ծանօթ էր: Իսկ քարտուղար ընտրուեցաւ Գաբրիէլ Էզնայեան: Օտեան թէեւ տեղեակ այս կազմակերպութեան գործունէութենէն, միշտ դիտողի դերքին մէջ մնաց: Ան յաճախ այցելեց Անգլիա բայց ռեւէ կերպով անգլիացի պետական դէմքերու մօտ դիմում չկատարեց:

Արեւմտահայաստանէ եկող լուրերը կը թուի թէ Օտեանը խիստ յոռետեսութեան մատնած էին: Ան անգամ մը գրելով փոթորիկը, որ արդարեւ շատ հեռու չէր, իր բարեկամներուն կը յայտնէր «տարի մը աշխատեցանք 61-րդ յօդուածը ստեղծելու համար, երանի թէ երկու տարի աշխատելով կարենայինք զայն Բ. Դրան մոռցնել տալ»:

Միշտ հաւատարիմ իր սկզբունքին, մըշակոյթի եւ յառաջդիմութեան շնորհիւ Հայաստանի կացութիւնը ժամանակի ընթացքին բարելաւելու համար, Օտեան Լոնտոն այցելեց 1882-ին: Ան Պարսկաստանի Անգլիոյ դեսպան հայազգի Մալքում Խանի եւ բնիկ Թուրքիացի ու Լոնտոն հաստատուած Յակոբեանի ընկերակցութեամբ Մանչեսթըրի երեւելի հայ վաճառականներուն այցի գնաց: Իր նպատակն էր «Ազգային սնտուկ» մը կամ հրէական «Ալլիանս Իսրայէլիթ»ի նման կազմակերպութիւն մը հիմնել, որուն եթէ մօտաւոր նպատակը ժողովուրդին եւ հայ մշակոյթին ծառայել էր, հեռաւոր նպատակը Հայաստանը ազատագրել պիտի ըլլար: Բայց Օտեանի նախաձեռնութիւնը իր ակնկալած ընդունելութեան չարժանանալով անուղղակիօրէն յեղափոխական շարժումները քաջալերած եղաւ:

Ան թէեւ հեռու Պոլսէն, իր մօտ բարեկամներուն հետ յարաբերութիւնները միշտ պահեց: Տօքթ. Ստեփան փաշա Ասլանեան, Մկրտիչ Էսայեան հայրենասէր վաճառականը, եղան անոնցմէ որոնք մինչեւ Փարիզ ալ եկան Օտեանը տեսնելու համար: Ներսէս Պատրիարքի 1884-ի Հոկտեմբերին անակնկալ մահը խորապէս ցնցեց Օտեանը: Օտեան Պոլսոյ մամուլին հետ ալ կապը պահեց: Գրեց ճամբորդութեան նօթեր, ընկերային հարցերու շուրջ: Օտեանի առողջութիւնը որ արդէն միջոցէ մը ի վեր գոհացուցիչ չէր, հետզհետէ վատթարացաւ: Երբ, 1886-ի սկիզբէն յետոյ գրեթէ անկարող եղաւ Պուլոնըի բնակարանէն դուրս ելլելու, քոյրը Եփիմէ Պոլսէն Փարիզ եկաւ զայն խնամելու համար:

(Շար. 5)

(13) Տես՝ Gordon Waterfield, *Layard of Nineveh*, London, 1963, էջ 431:

(14) Չկրցանք ստուգել թէ Օտեան ի՞նչ միջոցաւ կրցած էր Բ. Դրան շրջաբերականին պարունակութեան վերահասու ըլլալ: Թերեւս իր կրտսեր եղբայրը՝ Խաչիկ Օտեան (Երուանդ Օտեանին հայրը) որ Բ. Դրան պաշտօնեայ էր կրցած էր այդ շրջաբերականէն օրինակ մը ձեռք ձգել:

(15) Լայարտ 1880-ի Յունիսի սկիզբը վերջնականապէս Պոլսէն բաժնուեցաւ: Իրեն յաջորդեց Սըր Եօաքիմ Կոշըն որ Անգլիոյ Ազատական կուսակցութեան աչքառու դէմքերէն էր:

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԷՄԲՈՐԻՆ

Դեկտեմբեր 31-ի երեկոյեան պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ համաշխարհային այս ճէմպորիին, Աւստրալիոյ վարչապետին, նախարարներու եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններու կողմէ: Մասնակից բոլոր ազգերու դրօշակները, ինչպէս նաեւ հայկական եռագոյնը բարձրացան կեդրոնական կայմին վրայ: Բարի գալուստի խօսքերէ ետք, մասնակից 74 ազգերու խումբերով սկաու երգի, պարի յայտագիր մը:

Երկրորդ օրը, ինչպէս «պատմական» սովորութիւն է, Հայ Արիներու Միութիւնը մեծ ընդունելութիւն մը տուաւ հայկական բանակավայրին մէջ. հոն էին բոլոր ազգերու պետերուն ներկայացուցիչները եւ միջազգային դրասենեակի տնօրէն — վարիչ՝ Լասլօ Նաճի: Հայ պատանիները խանդավառ հիւրասիրեցին բոլորը, նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը ներկայացնելով: Միութեան ընդհ. պետը զրկած էր իր շնորհաւորական ուղերձը, եւ կ'ըսէր թէ պիտի ժամանէր երկու օր ետք:

Յաջորդ օրը հայ առաքելական առաջնորդ Աղան եպիս. բանակավայր այցելեց, իր օրհնութիւնները տուաւ ու մեկնեցաւ, կրկին այցելելու խոստումով:

Յունուար 9-ին բանակավայր հասաւ Հայ Արիներու Միութեան ընդհանուր պետը որու 14-րդ ճէմպորին էր այս տարուանը:

Տարիներու աշխատանքը տուած է լաւագոյն արդիւնք մը ու այսօր, հայկական պատուիրակութիւնը կը ներկայանայ լաւ պատրաստուած, հմուտ եւ կարգապահ. ան օրինակը կուտայ «սկաուտական հաւատք»ին, ու անգամ մը եւս կը վկայէ իր եւ հայութեան կենդանութեան, քաջութեան:

Մեծ փոթորիկի մը յաջորդ օրը կը հասնինք բանակավայր, ուր մեր տղաքը հինգ օր տեղացիներու տուները հիւրասիրուելէ ետք սկսած են բանակումի կեանքը, 70 երկիրներէ 15.000 սկաուտներու հետ: Ութ օր կը տեւէ այս գրաւիչ շրջանը:

Փոթորիկին աւերները – տապալած, ողողուած վրաններ, կոտրած ճիւղեր – մոռցուած են արդէն, որովհետեւ Աւստրալիոյ ամառ եղանակն է, օդը տաք ու արեւոտ. ամէն կողմ կը շարունակուին պարերը, խաղերը, երգերը եւ պտոյտները:

Հայկական բանակավայրը շատ լաւ վիճակի մէջ է, դրօշակը կը ծածանի, այցելուներ շատ կան. մասնակից մեր 23 տղաքը զոհ են ու առողջ: Ճէմպորին յաջողած է: Կը շնորհաւորենք բոլորն ալ ու յայտագիրներու մանրամասնութեան տեղեակ կը գտնուինք:

Հայկական պատուիրակութիւնը հինգ օր հիւրասիրած հայ ընտանիքներ, շատ մը հայրենակիցներ կ'այցելեն բանակավայր, կը կազմակերպեն հաւաքոյթներ. բոլորն ալ շատ ուրախ են:

Բանակավայր այցելեց ընդհանուր կառավարիչը, որ միեւնոյն ժամանակ նախագահն է Աւստրալիոյ: Յաջորդ օրն ալ այցելեց վարչապետը. բոլոր այս պաշտօնական այցելութիւնները մեծապէս կը պատուէին սկաուտական շարժումը եւ անոր կատարած դերը:

Վերջին բանակումի կրակով մը աւարտեցաւ ճէմպորին, Յունուար 8-ին: Մինչեւ իրենց վերադարձը հայ արիները դարձեալ հիւրը եղան մեր հայրենակիցներուն. մեծապէս երախտապարտ ենք իրենց ջերմ ընդունելութեան համար. ուրախալի էր տեսնել որ իրենց զաւակները բոլորն ալ մաքուր հայերէն կը խօսէին:

Համաշխարհային համաժողովը կը բացուի Յունուար 10-ին. չորս պատուիրակներս մինչ այդ կ'այցելենք մեր տղոց, կամ հրաւիրուած ենք բարեկամներէ եւ այլ անձնաւորութիւններէ:

Համաժողովին ներկայ են 900 պատուիրակներ. ամէն երկիր իրաւունք ունի վեց պատուիրակ ղրկելու. շատեր բերած են նաեւ դիտողներ:

Պաշտօնական բացումը կը կատարուի Յունուար 11-ին, ընդհանուր կառավարիչին կողմէ: Բոլոր պետերը ներկայացուեցան պաշտօնական անձնաւորութեանց:

Պատուիրակութիւնները կը սկսին մեկնիլ Յունուար 12-էն, իսկ համաժողովի պատուիրակութիւնը Յունուար 15-ին:

Այսպէս, ամիսներու աշխատանքէն ու պատրաստութենէն ետք հայ արիներն ու արենոյշները մասնակցած եղան պատմական ճէմպորիի մը, Աւստրալիոյ 200 ամեակի տօներու տարին. անոնք արժանացան մեծ քաջալերութեան: Մօտ օրէն ճէմպորին եւ համաժողովները կ'անցնին փայլուն յիշատակներու կարգին, իսկ Հայ Արիներու Միութիւնը կը շարունակէ իր գործունէութիւնը, 57-րդ տարեշրջանի հանդէսով, յառաջիկայ Մարտ 6-ին:

16-րդ համաշխարհային այս ճէմպորին եղաւ լաւագոյններէն մէկը. յատկացուած էր «պատանիին կրթութեան վաղուան համար»: Յիշենք թէ սկաուտական շարժումը մանկավարժական ծրագրի մը վրայ հիմնուած է Պէյտըն Փաուըլի կողմէ եւ մինչեւ հիմա բան մը չէ փոխուած իր այս կոչումէն, քանի որ Եւրոպայի, Ասիոյ, Ամերիկայի, Ափրիկէի մէջ հազարաւոր տղաք սերունդներէ ի վեր մեծապէս գնահատելի կրթութիւն մը կը ստանան տարիներէ ի վեր:

Այս կրթութեան մէջ մեծ տեղ ունին պատասխանատուութեան զգացումը, եղբայրական եւ բարեկամական կեցուածք սկաուտական շարժումներու կամ ժողովուրդներու հանդէպ: Ուրախ ենք որ Հայերս յաճախ կը նկատուինք այս շարժումին լաւագոյններէն:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ

COLLOQUE :

LES RELATIONS ARMENO - BYZANTINES A TRAVERS L'ART ET L'HISTOIRE

Վերոյիշեալ նիւթին շուրջ, դասախօսութիւններու շարք մը կը տրուի Յուն. 25, 26, 27-ին Փարիզ, նախաձեռնութեամբ «Բիւզանդական պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան հետազօտութեանց կեդրոն»ին (Համալսարան, Փարիզ 1):

Իրենց մասնագիտական նիւթերով, կը մասնակցին շուրջ 30 անձեր Ֆրանսայէն, Հայաստանէն եւ արտասահմանեան զանազան երկիրներէ:

Նիստերը տեղի կ'ունենան առաւօտները՝ ժամը 9-էն 12 եւ 14.30-էն 17.

Centre de recherches historiques et juridiques de l'Université de Paris I, 9, rue Malher, 75004 Paris.

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՓԵՏՐՈՒԱՐԻՆ

«LA CILICIE AU CARREFOUR DES EMPIRES»

Փետրուարին լոյս կը տեսնէ Բլոտ Մութաֆեանի՝ la Cilicie au carrefour des empires, երկու հատորներէ բաղկացած գործը, ճոխացած 90 քարտէսներով, 150 պատկերներով (40-ը՝ գունաւոր):

Լէ պէլ Լէթր հրատարակչական ընկերութիւնը, Յունուարի իր լրատուին մէջ (Նուվօթէ) կը յայտնէ այս գործին հրապարակումը, հակիրճ կերպով տալով Կիլիկիոյ դիրքն ու դերը, շեշտելով «Ոչ մէկ տեղ, Կիլիկիայէն աւելի, կարելի է ստուգել որ «աշխարհագրութիւնը կը բացատրէ պատմութիւնը»:

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան,
Տէր եւ Տիկին Լէօ Օթօմ,
Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սէմէրճեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Պիրոն,
Տէր եւ Տիկին Փիէր Պատէմեան,
Սիրիլ, Լօրան, Ժիւլի, Ալեքսանտրա, Փօլ – Ժաք,
Այրի Տիկին Մ. Պախթիարեան,
Տէր եւ Տիկին Ռ. Թագւորեան,
ինչպէս նաեւ Տամլամեան, Պատէմեան, Պիրոն, Տէր – Յակոբեան, Տը Կիւսթօ ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, նամիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՍԵՐՈՎԲԷ ՊԱԽԹԻԱՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Բագրատունի Ճամճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 21–ին, իր բնակարանը՝ 15, ave. D. Casanova, St. Gratien, 96 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յունուար 25, ժամը 13·45–ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրըւի Պանթէօ — Փարիզէն դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել բարենպատակ հաստատութեանց:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Յ. Տամլամեանի եւ Տէր եւ Տիկին Օթոմի:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Վարչութեան մասնաճիւղերուն համար Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30–էն սկսեալ, Վիէնի Մշակոյթի Տան մէջ:

Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

ԱՌ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
Երգչուհի՝
ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ
Եւ երգահան՝
ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ
Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը վերհրատարակած է՝
ՆՈՐ CASSETTE ՄԸ
Նախկին 78 tours սալերէն արտատըպուած՝
Nostalgie
ԿԱՐՕՏ : S. K. 1000
Յայտագիրը կը պարունակէ. –
FACE I —
8 մեներգներ Աստղիկ Առաքելեանի մեկնաբանութեամբ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Գ. Ալէմշահի:
FACE II —
Symphonique նուագախումբի համար գրուած 4 գործեր:
Ղեկավարութեան տակ՝ Գ. Ալէմշահի.
Փնտռել. –
Սիփան — Կոմիտաս երգչախումբի անդամներուն եւ հետեւեալ հասցեներուն մօտ. –
M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Librairie H. Samuelian
51, rue Mr.. le Prince, 75006 Paris
M.C. A. Décines
15, rue de 24 Avril 1915, 69150 Décines
Télécondorcet
175, ave. Jean Jaurès, 92140 Clamart
Librairie Palouyan
9, rue de Trévise, 75009 Paris
Hay Disc
35, rue Lamartine, 75009 Paris
MARSEILLE - MCA
(Vahram Djarayan) 12-14 rue St. Bazile

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանթէօյ – Բաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը – ՄԱՐՏ — 19 –

Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան եւ զաւակները,
Տոքթ. եւ Տիկին Միշէլ Գազանճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Շառլ Նիկոլեան եւ զաւակները (Միացեալ – Նահանգներ),
Տէր եւ Տիկին Արամ Գազանճեան,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ճօշկունեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Լ. Բիպարեան,
Պ. Մկրտիչ Գազանճեան եւ զաւակները,
Օր. Արաքսի Բիպարեան,
Տիկին Ռէյն Բիպարեան,
Տոքթ. եւ Տիկին Ժան – Փիէր Բիպարեան եւ զաւակները,
Տոքթ. եւ Տիկին Սերժ Գազանճեան եւ զաւակը,
Տոքթ. եւ Տիկին Ռընէ Գազանճեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Ա. Մեղէն եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մորիս Տիւքարուժ եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Սեւյօնքեան, Մամբրէ Սէմէրճեան, Բեչէճեան, Աղնաւուրեան, Գապաքեան, Աֆիկեան, Թելթօֆթ ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ, տալոջ, զարմուհիին, հօրաքրոջ, ազգականին եւ խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Նիկոլեան, Շապին–Գարահիսար)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 20ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յունուար 25, ժամը 15·45ին, Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցին, 15, ռիւ Ժան–Կուժոն, Փարիզ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ – Լաշէզի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն եւ Պ. Մ. Գազանճեանի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ
ՆԱԽԱԿԱՏԻՔԸ

Ալֆորվիլի Հայ Առաք. Եկեղեցին եւ իր Հովիւը սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուիլ սոյն նորոգուած եկեղեցւոյն նաւակատիքին որ տեղի կ'ունենայ, Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15·30–ին:

8, rue du Groupe Manouchian
94140 ALFORTVILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան 6·000 փրանք:

1000ական Ֆր.— Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Այտապիրեան, Շուագի — օթօ ռատիօ, Դր. Պետրոս Քէնտէրեան, Փ. Փիլիպպոսեան, Մկրտիչ Գազանճեան:

600–ԱԿԱՆ Ֆր. – Ֆիլիփ Ապտալեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Պրութեան:

500–ԱԿԱՆ Ֆր. – Տէր եւ Տիկին Լէոն Ճըլոյեան, Հրաչ Էմրինեան, Տիկին Հրաչեան եւ զաւակները, Տոքթ. Հ. Մինասեան (Իտալիա), Արամ Պալեան (Իտալիա), Տէր եւ Տիկին Փէքմէզեան, Հրանդ Զալըզեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Պուլտուքեան, Ժորժ Յակոբեան, Ա. Ճապուրեան:

300–ԱԿԱՆ Ֆ. – Տէր եւ Տիկին Ալէն Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան, Տիկին Սիրանոյշ Պետեան, Տիկին Սիմա Հացպանեան, Բլօտ Սարեան, Օր. եւ Դր. Հայրապետեան:

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – (Պօմոն). – Ընկեր Պօյաճեան Շաւարշ Միասֆեանի յիշատակին կը նուիրէ 200 Ֆր. իր շատ սիրած «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE
et
THEATRE ARMENIEN KISSANI
présentent

EXPEDITION
SUR
L'ARARAT
1987

HISTOIRE ET ARCHITECTURE
ARMENIENNES
De ARTVIN à ARDAHAN
De KARS à ANI
De BAYAZID à VAN
— Photos inédites —
DIAPORAMA
Dimanche 24 Janvier à 16 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Participation aux frais : 30 frs.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը յայտնենք, թէ մամուլի միջոցաւ հաղորդուած «Հոգեւոր համերգ»ը, որ տեղի պիտի ունենար Յունուար 31–ին Փարիզի «Նօթրը Տամ» տաճարին մէջ, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կատարողութեամբ, կամքէ անկախ պատճառներով յետաձգուած է անորոշ ժամանակով: Նոր թուականը, իր ժամանակին, պիտի հաղորդուի մամուլով:

ՎԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
(Կնիք)

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob a invité
le P. MAURICE MAUPILIER
qui parlera sur le sujet :
«LES LUSIGNAN ET L'ARMENIE»
le Jeudi 28 Janvier à 20 heures 30
au Centre Saint Mesrob.

La conférence sera précédée d'un buffet froid. Prière de s'inscrire en téléphonant au: 43 - 26 - 50 - 43 ou 42 - 78 - 31 - 93

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Փանոսեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Նուպար Օհանեան 50 Ֆ., Տիկին Վարդուհի Ղազարոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ ընտանիքը 100 Ֆ., Տիկին Մարգարեան 50 Ֆ., Տիկին Մխճըեան 50 Ֆ: Կարապետ Մարքայեանի մահուան առթիւ. – Դր. Ռօժէ Գիմտիրեան 500, Տիկին Փանոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Դունկուրեան եղբ. 100 փրանք, Դր. Հրաչեանի մահուան առթիւ՝ Դր. Աւետիս Աթէշեան 50 Ֆ., Տիկին Շահինեանի ամհուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սահակ Շահէնեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գիլինճեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միգիրեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Մխճըեան 300 Ֆ., Տիկին Նազիկ Մխճեան 50, իսկ Տիկին Անահիտ Սարաճեան կը նուիրէ 200 Ֆր. Կապոյտ Խաչի յօթոյի օրուան առթիւ:

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41+
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
26

MARDI
26 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.669　　Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN　　63e ANNÉE — No 16.669

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ

88.–ՇԻՐԱՔ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ ԲԱՑԱՒ 95.–ՈՒՇ ՁՄՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՈՄԱՆՔ ԱՐԴԷՆ ՅԱՋՈՐԴԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ

Ժագ Շիրաք Թողուց այլեւս իր կուսակցութեան նախագահական աթոռը, դառնալու պաշտօնական թեկնածուն աւելի կարեւոր նախագահական աթոռի մը՝ Հանրապետութեան նախագահի աթոռը :

Նախքան ընտրական իր առաջին ելոյթը, մեծամասնութեան միւս թեւը կ'արտայայտուէր Պառի ի նպաստ : Բայց, հանրապետական կուսակցութիւնը, արդէն իսկ 1995-ի ընտրութիւն կը պատրաստէ եւ թեկնածուն ալ կազմ ու պատրաստ կը սպասէ՝ Ֆ. Լէոթառ : Մինչ այդ 93.9%-ի մեծամասնութեամբ, կուսակցութիւնը որոշեց «պարկեշտ եւ ուշադիր» նեցուկն ըլլալ Պառի : Ջէնիվի մէջ է, որ այսօրուան քարտուղարը – եւ վաղը չէ միւս օրուան թեկնածուն – յայտարարեց. – «Ձեզի միայն մէկ խոստում կ'ընեմ, ձեզմէ հրաժեշտ առնելով այս երեկոյ. – Օր մը որ կուգայ դուք եւ ես, «միասին կը յաղթենք» : Մինչ այդ, գոհացած են Պառի :

Պուրժէի մէջ էր, Կիրակի օր, որ Շիրաք իր ընտրապայքարը կը բանար առաջին ճառով մը, որու մէջ կը պարզէր իր հեռանկարները՝ համախմբել եւ շարունակել վերականգնումը :

Մեծամասնութիւնը դժուար կը գայ իր չզադրդութիւնը Միթերանի բռնած դիրքին նկատմամբ : Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է խոստովանիլ թէ Միթերան միայն մեծամասնութիւնը չէր խանգարեր, քանի որ ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ չի կրնար ընտրապայքարի ձեռնարկել իր (անծանօթ) թեկնածուին համար : Այդ իսկ պատճառաւ է որ ընդհանուր խօսքերով կը գոհանայ՝ «Միթերան սերունդ» պիտակ մը կը հրատարակէ, որ խորքին մէջ, որքան ալ վարպետ ազդանշան մը գիտն ըլլայ շատ բան չի նշանակեր : Միշէլ Ռոքար, լաւ տրամադրուած, յայտարարեց (Լը — Թէ — Էվ, — Լը Մոնտ) որ նախաճաշ ըրած է Միթերանի հետ, միասին նկատի առած են կարելի բոլոր վարկածները հաստատելու համար որ բոլորն ալ դեռ բաց են : Միթերան Մարտին պիտի յայտնէ իր որոշումը, ինչ որ ըստ Ռոքարի, կը նշանակէ նաեւ թէ որոշումը չէ տուած : Ռոքարի այնքան լաւ տրամադրուած ըլլալը, չի նշանակեր արդեօ՞ք, որ հաւանականութիւն կայ իրեն համար, այլ խօսքով Միթերան կրնայ թեկնածու չըլլալ :

Ամէն պարագայի մէջ, երթալով ամբողջացած այս ընտրապայքարները, որոնք Ֆրանսայի մէջ դադար ալ չունին, ժամավաճառութիւն եւ մսխում են, շրջանի մը մէջ, ուր երկիրը այլ կենսական հոգեր ունի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ 7—ՐԴ համագումարը վերջ գտաւ, չորս օրուան բուռն փոթորկալից նիստերէ ետք : Նախագահ Պոնոմարեւ (73-էն ի վեր) իր աթոռը տուաւ 60-ական թուականներու նախկին արդիապաշտի մը՝ Անդրէ Վաղնեցով :«Լիպերասիոն» կ'ըսէ թէ «Պրաւդա» իր ամբողջ հեղինակութիւնը դրած է նոր — «թափնականներու կողքին եւ ամբողջութեամբ հրատարակած է միայն մէկ միջամտութիւն, գեղարուեստից ակադեմիայի նախագահ՝ Ուկարովի ելոյթը : Տիպար պահպանողականի այս ելոյթը ընկերվարական իրապաշտութեան պաշտպանութիւնն է եւ պայքարի ծրագիր մը՝ «քաղքենիական արդիապաշտութեան դէմ» :

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ՆԿԱՏԻ Կ'ԱՌՆԷ ՆԱԵՒ ՄԻՇԷԼ ՔԱՐԱՄԻՆՈՅԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Յունուար 21-ին եւրոպական Խորհրդարանը հաւաքական նոր բանաձեւ մը քուէարկեց մեծամասնութեամբ, որ կը վերաբերի Թուրքիոյ մէջ (չ) կիրարկուած մարդկային իրաւունքներուն : Բանաձեւը քուէարկեցին ընկերվարական, համայնավար եւ ազատական (Տիկին Վէյլի Հոսանք) երեսփոխանները :

Բանաձեւը նախ նկատողութեան կ'առնէ 13 կէտեր, որոնց կարգին. –

– 154 մահավճիռ արձակուած են Թուրքիոյ մէջ :

– 1980-ի պետական զինուորական հարուածէն ի վեր 50 հոգի կախաղան հանուած են, որոնցմէ 26-ը՝ քաղաքական յանցանքներու համար :

– Ընդդիմութեան կարգ մը պետեր, ինչպէս Էրտալ Ինէօնիւ – առաջարկած են Սահմանադրութեան վերաքննութիւն մը ընջելու համար այդ «պետութեան չարչարանքը» :

– Թուրքիան անդամակցութեան դիմում կատարած է Հասարակապետութեան :

– Նոյ. 19-ի իր բանաձեւը որ Սարկընի եւ Քոթլուի ազատ արձակումը կ'ուզէր, պատասխան չէ ստացած Թրքական իշխանութիւններէն :

– Կը յիշեցնէ 1987 Հոկտեմբեր 15-ի իր բանաձեւը, որ կը վերաբերի Ֆրանսացի երիտասարդ զբօսաշրջիկապետ՝ Միշէլ Քարամինոյի ձերբակալութեան Յունիս 17-էն 18-ի գիշերը, ամբաստանուած ատանց փասուի քրտանկատ եւ հայանպաստ քարոզչութեան համար :

– Նկատի կ'առնէ որ Դեկտեմբեր 7-ին Տիարպէքիրի Պետութեան ապահովութեան Ատեանը Միշէլ Քարամինօն դատապարտեց հինգ տարի բանտարկութեան, ի բացակայութեան, հակառակ անոր որ Տիարպէքիրի դատախազն իսկ ուզած էր որ անպարտ արձակուի, թղթածրարը պարապ ըլլալով :

– Նկատի կ'առնէ որ Մէհտի Զանա, Տիարպէքիրի նախկին քաղաքապետ, ժողովրդավարօրէն ընտրուած, ձերբակալուած 1980 Սեպտեմբերին 32 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է «անջատողական գործունէութեան» պատրուակով. մինչ բիրտ արարքներ չէ գործած, ոչ ալ թելադրած, թէ նման արարքներով չէ մեղադրուած եւ ներքին իմբերգ իրողութեանց վայ ... «խղճի բանտարկեալ» :

– Նկատի կ'առնէ որ Հելսինքիի հսկողական Կոմիտէի մէկ նոր տեղեկագիրը Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւանց վերաբերեալ (Դեկտեմբեր 87) կ'եզրակացնէ. – «Մեր յոյսը որ մարդկային իրաւանց կացութիւնը յառաջդիմութիւն արձանագրած է Թուրքիոյ մէջ, դժբախտաբար գոհունակութիւն չի ստանար :

Ուրեմն, ի տես այս կացութեան է որ եւրոպական Խորհրդարանը բանաձեւ մը կը քուէարկէ հետեւեալ կէտերով. —

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

1.– Կը դիմէ Թուրքիոյ վերընտրուած ներկայ նախարարապետին, թրքական խորհրդարանին եւ Հանրապետութեան Նախագահին այնպէս ընել որ արձակուած մահավճիռները փոփոխութեան ենթարկուին մինչեւ որ այդ նողկալի պատիժը վերնայ :

2.– Ձայն կը բարձրացնէ փրանսացի երիտասարդ զբօսաշրջիկապետ՝ Միշէլ Քարամինոյի վճիռին եւ անոր սահմանուած վերաքերումին դէմ :

3.– Կը հրաւիրէ թուրք կառավարութիւնը որ դրական քայլ մը առնէ Մէհտի Զանան անյապաղ ազատ արձակելով :

4.– Կը դիմէ Արտաքին նախարարներուն հաւաքուած քաղաքական գործակցութեան ծիրին մէջ, որ միջամտեն թրքական իշխանութեանց մօտ ձեռք ձգելու համար Միշէլ Քարամինոյի դատավարութեան վերաքննութիւնը, ի չգոյէ որեւէ յանցապարտ արարքի :

5.– Իր նախագահին պաշտօն կուտայ ներկայ բանաձեւը փոխանցելու Յանձնախումբին, Եւրոպայի խորհուրդին, Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահին եւ Թուրքիոյ խորհրդարանի նախագահին :

**

Գնահատելի է, անկասկած եւրոպական Խորհրդարանի այս նոր քայլը, քանի որ հո՛ս դոնէ, քաղաքական, առեւտրական թէ ռազմագիտական շահերը չեն գերադասեր, հոգ չէ թէ Անգարայի ալ շատ հոգը չըլլայ բանաձեւ մը աւելի :

Ի ՅՈՒՇ Տ.Ի ՄԱՀՈՒԱՆ
31—ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Նաեւ մեր սիրելի վարդապետին յիշատակին

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ.Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Միշտ աչքիս առջեւ է իր դիմագիծը : Յուշիկ յուշիկ ներս կը մտնէր խմբագրատունէն, շինական տեղաէրի մը պարզութեամբ :

Եթէ ձեռագիր մը չյանձնէր, «Հրատարակութեան խնդրանօք», միշտ ըսելիք մը կ'ունենար, հանրային հարցերու մասին :

Մոլեռանդ Հայ էր, իբրեւ հարազատ մէկ զաւակը Տարօնի :

Եւ չեչտակի կը յայտնէր իր համոզումները, մասնաւորապէս ճաղկելով անոնք որ կը վախնային թէ շնորհ մը կը կորսնցնեն, եթէ խոստովանին իրենց Հայութիւնը :

Թուլամորթը կամ դասալիքը, սաստած ատեն այն տպաւորութիւնը կը կրէիր թէ հիմա գլխուն պիտի իջեցնէ իր «Հայոց Պատմութիւն»ը – աւելի ծանր քան կռուփի հարուած մը :

Նոյնքան ամուր կառչած էր իր դաւանանքին, եւ կը սիրէր ժամերով «զրոյց ընել» վիճելի խնդիրներու մասին :

Բազմավաստակ ուսուցիչ եւ հեղինակ, միշտ աշխատած է վառ պահել ազգային գիտակցութիւնը :

Եթէ այսօր աւելի հաղորդական մթնոլորտ մը կը տիրէ Ս. Ղազարի վանքին մէջ, ապահովաբար փոքրօն դեր մըն ալ իրեն կ'իյնայ :

Որքան գիտեմ, դարձեալ ինքն էր որ գլուխն անցաւ խումբ մը միաբաններու, վերաբանալու համար Փարիզի Մուրատեան վարժարանը :

Կարելի՞ էր գլուխ հանել այդ ձեռնարկը, առանց հաւատքի եւ կամքի, հիմնուելով երերուն դրամագլուխի մը վրայ :

Վերաբացումէն ետք ալ, հաստատութիւնը մատնուեցաւ պարբերական տագնապներու :

Յաճախ յուսահատական զրոյցներ կը շրջէին :

Եւ սակայն Հ. Սահակ միշտ կը մնար լաւատես :

Տարիներու ընթացքին դիմումներ կատարեց, նոր աղբիւրներ ճարելու համար : Տեսչական պաշտօնին հետ սորվեցնեց հայերէնի եւ պատմութեան դասեր եւ ուրիշ հոգեր :

Իր ձայնը յաճախ կը լսուէր Փարիզի եւ գաւառի բեմերուն վրայ : Մինչեւ որ վաստակեալ եւ բեռնաւոր, վերադարձաւ իր սիրական վանքը, ուր կը շարունակէր ոգեւորել ուխտաւորները :

Եւ այժմ խաղաղութեամբ կը ննջէ պատմական մենաստանին մէջ, կատարած ըլլալով իր պարտքը, համաձայն իր հայեցողութեան :

ՎԱՀԷ

1957 Յունուար 4

«LIBERATION» ԵՒ ԱՐԱՐԱՏ

Կովկասեան –նաեւ հայկական անշուշտ– երաժշտական փարիզեան երեկոյթներուն առթիւ, Լիպերասիոն գրեթէ երկու էջ նուիրած է (Յունուար 25) իր յատուկ թղթակցին ստորագրութեամբ, ուր բաւական հետաքրքրական բաներ կ'ըսուին : Յօդուածին վերջին երեք պարբերութիւնները մեզի կը վերաբերին, կուտանք ստորեւ. –

«.... La fierté du Géorgien n'a sans doute d'égale que la susceptibilité de l'Arménien. Il eût été inconvenant de boucler pour ce tour express du Caucase sans s'arrêter à Erevan, sa ville rose. Rue Pouchkine, un type allumé vous propose un bout de chemin. Au dixième pas, il ne se contient plus : «*Vous, Européens, vous nous avez abandonnés, trahis, vous n'avez pas levé la moindre troupe devant le génocide arménien*». Un quart d'heure plus tard, rue Lénine, il baise la main des dames, mais arrivé devant l'église de Zoravor, il nous maudit de nouveau.

De l'ivrogne au ministre, tous les discours des Arméniens sont empreints de cette blessure ancestrale qui, généralement, clôt les conversations par un mot que tout résume : Ararat, le mont Ararat, aujourd'hui en territoire turc, mais visible par temps très clair depuis Erevan. Les footballeurs n'y échappent pas, même si l'équipe de la capitale, jadis fameuse, stagne actuellement au milieu du classement. Et encore moins les artistes, depuis que saint Grégoire eut l'idée d'introduire le christianisme en Arménie, favorisant ainsi la complexité d'une musique déjà riche. Si bien que l'on dénombre aujourd' six cent groupes amateurs. Un Arménien dit-on, c'est une église; deux, une école; et trois, une communauté; ajoutons que quatre Arméniens, c'est un groupe de musiciens. L'un d'eux, l'Ensemble Kazarian, qui chante à Paris cette semaine, vous en dira plus.

Avant de quitter le Caucase, un message personnel. Au grand marché d'Erevan, coopératif (traduisez privé) au rez-de-chaussée, et étatique au premier étage, tandis que je mentionnais la justesse d'Ossip Mandelstam (traduit par André du Bouchet) évoquant la «*timidité écolière*» des pommes arméniennes, un vieillard me saisit le bras : «*Français ? Parlez ! Parlez ! Il y a si longtemps que je n'ai pas entendu votre langue*». Wahak Khatchaturian habite Lermontov 1, ap. 29, Erevan. Il a quitté le 23, rue des Couronnes, Paris 20e, en 1946, et depuis 1954, il n'a plus aucune nouvelle de son fils Alkadia (Claude), qui a 38 ans aujourd'hui. Une belle pastèque sous le bras, l'homme, très ému, parlait un français engourdi par trop d'années de gel. «*Parlez! Parlez encore!*». Alors, nous avons parlé de tout, de rien, de la perestroïka».

JEAN-PIERRE THIBAUDAT

Musiques rares d'URSS. Caucase. Du 25 au 31 janvier, Maison des cultures du Monde, 101, boulevard Raspail, 75006. Tél. : 45. 44. 72. 30.

ՄԱՀՈՒԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ
(1834 - 1887)
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

Մեծ աքսորականին գաղտնիքը

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթէօր)

ՕՏԵԱՆԻ ՄԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԵՒ ԻՐ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Պոլսոյ Ազգային Ժողովի երբեմնի անդուգական ատենախօսը՝ Օտեան էֆէնտի որմէ անցեալ դարու 60–ական թուականներու սկիզբը Հնդկաստան ուղեւորութեան ընթացքին Պոլիս այցելող ռուսահայ մեծ հայրենասէր եւ յեղափոխական գործիչ՝ Միքայէլ Նալպանտեան այնքան խորապէս տպաւորուած էր, կեանքին վերջին ճիշդ եօթը տարիները Փարիզ ապրելէ յետոյ, 1887, Օգոստոս 27 (16) Շաբաթ առաւօտ, ժամը 3–ին, Պուլոնեը անտառին մօտ, Օթէօյ փողոց թիւ 55, «Վիլլա Սէնթ – Մառի» կոչուած իր համեստ բնակարանին մէջ, յետ – երկարատեւ եւ տաժանակիր հիւանդութեան մը 53 տարեկանին մահացաւ:

Գրիգոր Օտեանի յուղարկաւորութեան ներկայ եղան շուրջ քառասուն փարիզաբնակ ազգայիններ, որոնցմէ շատեր հանդուցեալին խաղաղ ճամբով Արեւմտահայաստանը ազատագրման ուղին առաջնորդելու գաղափարը կը բաժնէին: Բնիկ պոլսահայ Էգնայեան ընտանիք՝ ադամանդավաճառ, նախաձեռնարկ եղաւ եւ հանգանակութիւն մը կատարեցին: 3·000 Ֆրանքի գումար մը հաւաքուեցաւ: Այս դրամով մեծ հայրենասէրին վերջնական հանգստարանին հողը գնուեցաւ Փէր – Լաշէզի գերեզմանին մէջ եւ փարիզահայութիւնը Լոռէնի քարէ անտաշ եւ անարձանագիր տապանաքար մը զետեղել տուաւ իր շիրիմ: Երկար տարիներ գերեզմանը այս վիճակին մէջ մնաց: Ի տես Օտեանի գերեզմանին այս լքեալ վիճակին, Խրիմեան Հայրիկ որուն մօտ ազգային հարցի ծագումին եռանդոտ ու անձնուէր առաջնորդին յիշատակը միշտ անշէջ մնացած էր, իր աքսորավայր Երուսաղէմէն 1892 Մայիս 2–ին դառնութեամբ Միքայէլ Կազմարարեանի կը գրէր, երբ այս վերջինը Օտեանի թղթակցութիւնները եւ կենսագրութիւնը պատրաստելու ձեռնարկած էր ·«... չորս ու կէս միլիոնի Հայեր չխորհեցան ցարդ շիրիմ մը կանգնել» (17): 18 տարիներ յետոյ է միայն որ, Մինաս Չերազ որուն Օտեանի հանդէպ տածած յարգանքը պաշտամունքի աստիճանին կը հասնէր, երբ 1905–ին Լոնտոնէն վերջնականապէս Փարիզ տեղափոխուեցաւ, իր անձնական միջոցներով գերեզմանին տապանաքարը յղկել տալէ յետոյ վրան հայերէն եւ լատիներէն տառերով մեծ աքսորականին անունն ու մականունը, ծննդեան եւ մահուան թուականները քանդակել տուաւ (18):

Օտեանի մահուան լուրը որ թէեւ անակնկալ մը չեղաւ, խոր սուգի մատնեց ոչ թէ միայն իր ընտանեկան պարագաներն ու մօտիկ բարեկամները, այլ բովանդակ արեւմտահայութիւնը: Օտեան իր համեստ եւ ազնիւ, բայց ազդեցիկ նկարագրով բոլոր զինք ճանչցող հայ թէ օտար անձերուն յարգանք պարտադրած էր: Իր անսակարկ եւ բուռն հայրենասիրութիւնը եթէ այնքան ակնածանք պատճառած էր իր ազգակիցներուն մօտ, իր ճիշդ դատողութիւնն ու իմացականութիւնը նոյնքան յարգանք պարտադրած էին Թուրք թէ օտար դժուարահաճ դիւանագիտական եւ պաշտօնական շրջանակներուն:

Արդարեւ, կ'արժէ հոս արտատպել Եղիա Տէմիրճիպաշեանի «Երկրագունտ» ամսաթերթէն հետեւեալ տողերը որ լաւագոյն կերպով կը ցոլացնեն այն արտակարգ վիշտը որ մանաւանդ Պոլսահայութիւնը ըզգաց երբ Գրիգոր Օտեանի մահուան գոյժին վերահասու եղաւ. «...Ո՞վ իրեն նման վարչապետ կամ Ազգային Ժողովոյ ատենապետ եղաւ՝ կը հարցնենք մենք ըզմեզ, առանց վարչապետ մը կամ ատենապետ մը վիրաւորելու, քանզի համայնք կը խոստովանին՝ հին եւ նոր գործիչք՝ թէ արտաքոյ կարգի անձնաւորութիւն մ'էր Օտեան: Եւ կը հարցնենք նաեւ թէ ո՞ր բարձրաստիճան ու բարձրարժան մարդը պիտի ըլլայ ժողովրդեան բարեկամ, բանաստեղծին մտերիմ, գրագէտին մեկենաս, արուեստագէտին քաջալեր, լրագրապետին զօրավիգ, խորհրդոց խորհրդատու, գրականութեան արեգակ, հայութեան առաջնորդ ... Ո՞վ պիտի ըլլայ: Որո՞ւն տունը այսուհետեւ, որուն շուրջ, ո՞ր բարեկամք ու բարեկամուհիք, պիտի գումարուինք, պարզելու համար մեր միտքն ու հոգին, գտնելու համար խուսափուկ հաւատքն ու վրիպական յոյսը: Բերայէն՝ մեր կեդրոնը յՕթէօյ փոխադրուեցաւ Փարիզէն ալ, հեռուէն ալ, իր հոգեվարքին մէջ ալ դեռ կը ներշնչէր, կ'ոգեւորէր, կը յուսադրէր Օտեան, ինչպէս Հրանտ Ասատուր գրեց: Ո՞ւր պիտի գումարուինք, ալ որո՞ւ պիտի դիմենք... ի Փէր – Լաշէ՞զ»:

Օտեան Արեւմտահայաստանը անվտանգ դէպի ազգային անկախութեան շաւիղը առաջնորդելու համար իր դիւանագիտական բոլոր փորձառութիւնը ի սպաս դրած էր: Բայց անոր բոլոր համոզիչ բացատրութիւնները Բրիտանական կայսրութեան գերագոյն շահերու պաշտպանութեան համար մնացին «ձայն բարբառոյ յանապատի»: Օտեան եւս, Ներսէս Պատրիարքի նման, վաղահասօրէն մեռաւ առանց իր ժողովուրդին դէմ գործադրըուելիք ոճիրներուն վկայ ըլլալու, որոնք թէ իրենց համեմատութեամբ եւ թէ իրենց ուժգնութեամբ անբաղդատելիօրէն պիտի գերազանցէին Պալքաններու քրիստոնեայ ժողովուրդներու դէմ կատարուած բոլոր կոտորածները միասին: Օտեան՝ Թուրքին բիրտ եւ վայրագ հոգեբանութեան լաւ թափանցած, միշտ խուսափած էր յեղափոխական ծրագրերէ եւ այս պատճառաւ է որ միշտ խաղաղ միջոցներու գործադրութեան մէջ տեսած էր հայ ժողովուրդի հայրենասիրական մեծ երազին իրականացումը: Ճակատագրական տնօրինութեամբ թէ նախախնամութեան բերումով, ան ականատես չեղաւ երկու գլխաւոր հայ յեղափոխական կուսակցութիւններու հիմնումին: Ասոնցմէ առաջինին՝ Հնչակեան կուսակցութեան հիմնումը, ինչպէս ծանօթ է, կը զուգադիպի ճիշդ Գրիգոր Օտեանի մահուան յաջորդող օրերուն: Հետեւաբար կարելի է եզրակացնել որ Օտեանի մահով Արեւմտահայ ազատագրական շարժումին առաջին հանգրուանին էջը կը փակուի: Արդարեւ, այսուհետեւ, մանաւանդ հարուստ ազգայիններէ բաղկացող եւ երոպական մեծ տէրութիւններու ու պետական անձերուն դիմումնագրեր ուղարկելով, անոնց հետ ծանօթութիւններ հաստատելով, հայ դատը հետապնդող դասակարգը հետզհետէ իր տեղը պիտի թողու, Նորեկներու, որոնք առհասարակ ճնշուած ժողովուրդին ծոցէն ծնած ու սնած երիտասարդներ են: Անոնք թէեւ յանդուգն, բայց անփորձ դիւանագիտութեան ասպարէզներուն, առանց իսկ դաս առնելու Յոյներու, Սերպերու եւ Պուլկարներու հանդէպ Օսմանեան Պետութեան կողմէ նախապէս ի գործ դրուած կոտորածներէն, ի գին ամէն զոհողութեան, իրենց ռոմանթիկ ու յախուռն եւ երբեմն ալ զգայացունց արարքներով ի զուր տեղ պիտի յուսան «քրիստոնեայ» եւ քաղաքակիրթ Եւրոպայի միջամտութիւնը հրաւիրել մինչեւ որ Արեւմտահայաստանի մէջ այլեւս Հայ չմնայ:

Օտեանի յիշատակը երկար ժամանակ վառ մնաց Պոլսոյ իր վաղեմի բարեկամներու սրտին մէջ, թէեւ իր անունը յայտնել միջոց մը յանցանք ալ նկատուեցաւ: Կ'ուզենք ստորեւ ներկայացնել պոլսահայ մտաւորականի մը մէկ բանաստեղծութիւնէն քանի մը հատուածներ, որ ի յիշատակ հանգուցեալին, ամիսներ յետոյ, կրկին «Երկրագունտ»ի մէջ լոյս տեսաւ (19):

.

Էր Գրիգոր Օտեան
Քաջ դիւանագէտ,
Տաղանդին համայն,
Գերազանց ասպետ:

.

Սակայն երբ բաղդին
Անիւն յեղյեղուկ
Սահեցաւ ուժգին
Էարկ զայն, եղուկ:

Եւ Գրիգոր Օտեան
Յափունըս Սենայ,
Դառն հիւանդութեան
Եղեւ ենթակայ:

Մինչեւ փոխեցաւ
Յաստեաց տխրալի
Թողլով զիւր համբաւ
Յիշատակ բարի:

Օտեանի Փէր – Լաշէզի գերեզմանը, երկար տարիներ, Փարիզ այցելող իր բարեկամներուն եւ հայրենասէր անձերուն համար ուխտատեղի մը եղաւ: Երբ Երիտթուրքերը 1908 տարուոյ Յուլիս 24–ի պետական հարուածը տուին եւ իշխանութիւնը ձեռք առին, Օսմանեան կայսրութեան այլազան ժողովուրդներու յարաբերութիւններուն միջեւ, թէեւ խաբուսիկ, ջերմիկ եւ անկեղծ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ: Ապտիւլ Համիտ պարտադրուած, Միտհաթեան Սահմանադրութիւնը երկրորդ անգամ ըլլալով վերահաստատեց: Պոլսոյ մէջ թէ արտասահմանի, Հայ Թուրք բարեկամութեան նոր դարաշրջան մը բացուած ըլլալ կը թուէր: Բազմաթիւ աքսորական կուսակցականներ Պոլիս վերադարձան: Օսմանեան կայսրութեան վերջին երկու տասնեակ տարիներու արիւնոտ էջերը շուտով մոռցուեցան: Երբ Պոլսոյ մէջ մահմետական հօճաներն ու քրիստոնեայ հոգեւորականները կ'ողջագուրուէին ու զիրար կը շնորհաւորէին, դեռ Փարիզ գտնուող Երիտթուրք ղեկավարները, ծանօթ ազգային գործիչ եւ մտաւորական Արշակ Չօպանեանի առաջնորդութեամբ, Միտհաթ փաշային բարեկամ եւ Օսմանեան Սահմանադրութեան կերտիչներէն Գրիգոր Օտեանի Փէր – Լաշէզի գերեզմանը այցելելով իրենց յարգանքի տուրքը կ'ընծայէին...

**

Օտեանի մահուան քառասնամեակի օրերուն, 1927 տարուոյ Օգոստոս ամսոյ վերջը, Քալիֆորնիայի հեռաւոր մէկ անկիւնը, յանկարծամահ կ'ըլլար ազգային հերոս, զօրավար Անդրանիկ: Անոր աճիւնները, յետագային հայրենիք փոխադրութեան նպատակաւ, առժամաբար, կը թաղուէին Փէր – Լաշէզի գերեզմանատունը, ոչ շատ հեռու Օտեանի շիրիմէն:

Մեր ժողովուրդի ազգային կեանքի գլխաւոր դէմքերէն այս երկուքը, թէեւ ոչ զիրար ճանչցան եւ ոչ ալ իրարու գործունէութիւնէ տեղեակ եղան, ունեցան սակայն հասարակաց վսեմ խոյալը, որն էր Արեւմտահայաստանի թրքական լուծէն ազատագրութիւնը: Մին այս խոյալին իրագործման համար իբր լաւագոյն միջոց կը համարէր դիւանագիտական ուղին, իմացականութիւնը եւ ժողովրդական պատրաստութիւնը որ պիտի կարենար մեր ազգը ժամանակի ընթացքին ինքնաբերաբար ու անվտանգ կերպով դէպի կատարեալ ազատագրութիւն առաջնորդել, իսկ միւսը համոզուած էր որ առանց զէնքի եւ անձնազոհութեան կարելի չէր Թուրքին դարաւոր ստրկական լուծը թօթափել:

Մեր կարծիքով, երկուքն ալ իրենց ապրած տարբեր ժամանակներու պայմաններուն համաձայն իրենց դատողութեան մէջ իրաւացի էին: Բայց դժբախտաբար ոչ մէկուն եւ ոչ ալ միւսին որդեգրած սկզբունքը արժանի եւ անհրաժեշտ կերպով գործադրուեցաւ, որմէ ինչպէս գիտենք խորապէս տուժեց մեր ժողովուրդը:

Գրիգոր Օտեանի գերեզմանին տապանաքարը աւելի քան ութսուն տարիներ ձիւնին ու փոշին տակալով խիստ խաթարուած եւ գրութիւններն ալ անընթեռնլի եղած էին: Այսօր այս տապանաքարը լաւորակ սեւ կրանիթէ նորակառոյց շիրիմով մը փոխարինուած է (20): Շիրիմին վրայ Հայերէն եւ լատիներէն տառերով արձանագրութիւններէն զատ, զետեղուած է նաեւ Օտեանի նկարը (21): Փէր – Լաշէզի գերեզմանը ուր թանգարանի նման, ամէն օր, հազարներով տեղացի թէ օտարներ կ'այցելեն, մեր ժողովուրդին ալ անգուգական մէկ զաւակը, որ ատենօք, ազգին գերագոյն շահերուն լաւագոյնս ծառայելու համար չվարանեցաւ իր բազմամեայ քաղաքական ասպարէզն ու դիրքը զոհելու եւ Սփիւռքի մէջ թշուառ աքսորականի մը նման ապրելու, ճիշդ դար մը յետոյ, իր դիրքին եւ ազգային գործունէութեան համապատասխան շիրիմ մը ունեցաւ (22): Կ'ուզենք նաեւ այս առթիւ յայտնել թէ երբ շիրիմին վերակառուցման արտօնութեան համար պատկան իշխանութիւններուն դիմեցինք, տեղեկացանք թէ եթէ Օտեանի գերեզմանը իր նախկին լքեալ վիճակին մէջ մնար եւ այս տարի չվերաշինուէր, Փարիզի գերեզմաններու պատասխանատու մարմինները իրաւասու են եղեր զայն իբր անտէր ջնջելու, եւ գերեզմանին տեղը ուրիշի մը տրամադրելու:

(Շար. 6 եւ վերջ)

(16) Նոր տոմար:

(17) Միքայէլ Կազմարարեան խրիմեան Հայրիկի այս նամակը իր գրքին մէջ իբր յառաջաբան հրատարակեց, տե՛ս Գրիգոր Օտեան. *Սահմանադրական խօսքեր ու ճառեր*. Կ. Պոլիս, 1910:

(18) Արշակ Ալպօյաճեան, *Մինաս Չերազ. Իր կեանքը եւ գործը*, Գահիրէ, 1927, էջ՝ 136:

(19) Տե՛ս «Երկրագունտ»ը: 1888, թիւ 13 – 14:

(20) Քաղաքիս կազմակերպութիւններէն Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Օտեանի շիրիմին վերակառուցումի ծրագիրը իրականացուցին ազգային հանգանակութեան միջոցաւ: Փարիզի հայ մամուլը ատենին հրատարակեց երկու կազմակերպութիւններու հաւաքական հաղորդագրութիւնը: Տե՛ս «*Յառաջ*» 1987, Հոկտեմբեր 14, «*Աշխարհ*», 1987 Հոկտեմբեր 17, «*Կամք*» 1987 Հոկտեմբեր 15:

(21) Տիկին Բալուեանի ամուսնոյն՝ ողբացեալ՝ Դր. Հրանդ Բալուեանի անձնական արխիւներէն մեզի տրամադրեց Գրիգոր Օտեանի նկարը:

(22) Օտեանի շիրիմը կը գտնուի Փէր - Լաշէզի գերեզմանատունը, ոչ շատ հեռու ազգային հերոս զօրավար՝ Անդրանիկի յուշարձանէն եւ հետեւեալ բաժանմունքին վրայ.– 95e division, 1ère ligne 96, n° 30-41.

*

ՎՐԻՊԱԿ. – Այս յօդուածաշարքին երրորդին (Յունուար 21) Բ. սիւնակի պարբերութեան վերջին տողը պէտք է ըլլայ.– Հինգ *դարերու* ընթացքին (եւ ոչ անշուշտ՝ տարիներու):

«ԼԵԶՈՒՆ ԻԲՐ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆ»

Ֆրանսա ապրող, բայց Արժանթինի ծնած գրող՝ Հեքթոր Պիանքոթթին շատ ծանօթ անուն մըն է Ֆրանսայի, Իտալիոյ թէ Սպանիոյ մէջ, երկիրներ, ուր շահած է կարեւոր մրցանակներ, թէեւ փաստօրէն անծանօթ մըն է Արժանթինի ընթերցողներու համար: Ան հեղինակաւոր անուն մըն է ֆրանսական գրաքննադատութեան մէջ, աշխատած ըլլալով՝ «Լա Քենզէն Լիթերէր»ի, «Լը Նուվէլ Օպսերվաթէօր»ի եւ ներկայիս՝ «Լը Մոնտ»ի մէջ: Պուէնոս-Այրէսի «Գլարին» օրաթերթի փարիզեան թղթակից Ֆրանսուա Լըվիօ հարցազրոյց մը ունեցաւ իր հետ, որ լոյս տեսաւ այդ թերթի Դեկտեմբեր 17–ի թիւին մէջ: Ստորեւ կուտանք տեսակցութեան հիմնական մասերը, ուր ան կ'արծարծէ ոչ միայն գրական հարցեր, այլեւ տարագրութեան մէջ ապրող եւ իր լեզուական արտայայտչամիջոցը փոխած գրողի մը փորձառութիւնը, որուն ընդմէջէն կը

նշմարենք հանդիպութիւններ՝ հայ իրականութեան հետ: Խորագիրը արժանթինեան թերթինն է:

– Ինչպէ՞ս եղաւ ֆրանսերէնին անցնելու հոլովոյթը:

= Երկար պատմութիւն մըն է: Երբ Ֆրանսա հասայ 1961–ին, հրատարակչական ընթերցողի գործ մը գտայ: Սպանական եւ իտալական գրականութիւն կը կարդայի: Վաղուց ֆրանսերէն կը կարդայի, բայց չէի կը խօսէի: Տեղեկագիրներ պատրաստելը գիս ստիպեց ֆրանսերէն գրել եւ սկսայ զայն կատարելագործել: Փարիզ գտնուելէս ութ տարի ետք, հրատարակիչս, որ կը խմբագրէր «Լա Քենզէն Լիթերէր»ը, յօդուած մը խնդրեց ինծմէ: Վախով գրեցի, ինչպէս եւ իր յաջորդ պատուէրներուն պարագային: 1972–ին սկսայ յօդուածներ գրել «Լը Նուվէլ Օպսերվաթէօր»ի համար, որուն աշխատակցեցայ տասնըչորս տարի, եւ աւելի խնամուած յօդուածներ գրելու պարտադրանքը գիս ստիպեց փոխելու չարահիւսութիւնը եւ բառամթերքը: Լեզուի մը մէջ կարեւորը խօսելաձեւը (լանկաժ) չէ, այլ չարահիւսութիւնը: Այն ինչ որ կը կոչեն լեզուի մը հանճարը, յատկանութիւնները: Մինչ որ օր մը հասկցայ թէ ֆրանսերէն կը մտածեմ եւ սպաներէնի կառոյցը կ'անհետանայ:

– Այդ հոլովոյթը անզգալի՞ եղաւ:

= Ոչ այնքան: Պահ մը ինքզինքս կորսուած նկատեցի: Գիտակից էի թէ լեզու մը կորսնցուցած էի առանց ուրիշ մը լիովին նուաճած ըլլալու: Ուրեմն բան մը ըրի որ Եւրոպա ապրած իմ քանի մը տարիներու ընթացքին չէի ըրած: Հօրս ծննդավայրը գացի՝ Փիէմոնթէի մէջ, Թուրինոյի մօտ գիւղ մը, գիտնալու համար թէ ուրկէ՞ կուգամ: Հոն կարեւոր բան մը երեւան հանեցի: Երբ մարդոց կը խնդրէի որ գաւառաբարբառով խօսին ինծի, կ'ընդդիմանային, եւ տեսայ որ երիտասարդները հրաժարած են այդ լեզուով խօսելէ: Անիկա ինծի վերյիշեցուց թէ մանկութեանս արժանթինեան ագարակին մէջ, ծնողքս իրարու հետ փիէմոնթական բարբառով կը խօսէին եւ զաւակներուն կ'արգիլէին: Կ'արգիլէին որովհետեւ շատ տանջուած էին սպաներէն չխօսելուն երկրի մը մէջ որ քիչ մը ցեղապաշտ էր իտալացիին հանդէպ, ինչպէս որ ան կ'ըլլար՝ տեղածինին հանդէպ: Ծնողքս կ'ուզէին որ իրենց զաւակները իրապէս մերուէին երկրին եւ կը հասկնային որ լեզուն է հիմնական ձեւը:

– Ձեր վերջին ֆրանսերէն գիրքը՝ «Ատանց Քրիստոսի ողորմածութեան», լոյս պիտի տեսնէ՞ սպաներէնով:

= Այո, Նոյեմբերին: Շատ լաւ թարգմանած են զիս սպաներէն, աւելի լաւ քան ես կարող էի ընել: Այս խօսքով է որ կը վերջանայ գիրքը:

– Ֆրանսայի մէջ ի՞նչ ընթացք ունեցած է գրաքննադատական ձեր ասպարէզը:

= 1969–էն սկսայ «Լա Քենզէն Լիթերէր»ով, 1972–էն՝ «Լը Նուվէլ Օպսերվաթէօր»ի մէջ, մինչեւ Յուլիս 1986: Ապա՝ «Լը Մոնտ»ի մէջ, ուր կը շարունակեմ մինչեւ այսօր:

– Ի՞նչ կրնաք ըսել ձեր վերջին գիրքին իբր նախանաշակ՝ Արժանթինի համար: Քիչ մը ինքնակենսագրակա՞ն է:

= Խորքին մէջ մէկ մշակոյթէն միւսին անցքին պատմութիւնն է: Իսկապէս իմ կենսագրութիւնս չէ, այլ մէկ ուրիշը: Գիւղական իմ մթնոլորտս չէ ճշգրտօրէն, ոչ ալ կը վերաբերի ընտանիքին: Նիւթն է հինաւուրց գաղթականներու բարբարոս ընտանիք մը: Բայց բաներ են զորս նոյնութեամբ թէ մեծ նմանողութեամբ մանկութեան օրերուն տեսայ: Այն բաները զորս ոչ ոք կ'ենթադրէր, որոնք զիս տըպաւորեցին, ինչպէս գիւղական շրջանին մէջ անձնասպան եղողներու մեծ թիւը:

– Ինչի՞ կը վերագրէք այդ երեւոյթը: Վերջերս հոս կարդացած եմ վիճակագրութիւններ ուր կ'ըսուի թէ ֆրանսական գիւղին մէջ աւելի մարդ անձնասպան կ'ըլլայ քան Փարիզի մէջ:

= Որովհետեւ քաղաքին մէջ մարդը միշտ տեսնելիք մը ունի: Այնքան չի ձանձրանար: Պէտք է չափազանց արկածախնդիր ըլլալ հաւատալու համար թէ մարդ կրնայ ելլել փայտատանէն, որովհետեւ հարթ է ան, անվերջ, անվերջ կը դառնէ առանձնութիւնն ու յուսահատութիւնը:

– Արժանթինի եւ իր գրականութեան հետ մնայուն յարաբերութիւն մը ունի՞ք:

= Տեղեակ կը մնամ որովհետեւ թերթեր կը ստանամ: Գիրքեր ալ կ'ուղարկեն, բայց մնայուն յարաբերութիւն մը չունիմ: Երբ ինծի հարց կուտան թէ ինչո՞ւ չեմ վերադառնար, ինչո՞ւ չեմ ուզեր վերադառնալ, կը պատասխանեմ թէ պէտք է բաներ պահպանեմ, որովհետեւ երկիրները կը փոխուին, կը փոխակերպուին, եւ ինծի համար կարեւոր է մանկութեան եւ պատանեկութեան պատկերացումներս պահպանել, զորս չեմ ուզեր որ մաքէս ջնջեն: Այդ ժառանգութիւնը դրամատնային հաշիւի մը պէս է, ուրկէ տոկոսներ կը գանձեմ:

– Որքա՞ն ատեն է որ Արժանթին չէք այցելեր:

= Միայն մէկ անգամ գացի, 1970–ին, որովհետեւ հայրս հիւանդ էր եւ 86 տարեկան էր:

– Ի՞նչ տպաւորութիւններ ստացաք:

= Նոյն տեսակէն: Քանիցերեք տարեկանին մեկնած էի, արդէն կազմաւորուած, ինչպէս հիմա՝ ինքզինքս խորապէս արժանթինցի զգալով:

– Ինչպէ՞ս եւ երբ սկսաւ գրական կազմաւորումը:

= Գրական կազմաւորումս հոս սկսաւ, ինքնարուխ կերպով, առանց յատուկ ուսուցումներու, առանց ուսուցիչներու:

– Արժանթինեան գրականութեան ձեր ծանօթութեան չափին համաձայն, ի՞նչ է, ձեր կարծիքը անոր մասին:

= Ատիկա շատ բարդ հարց մըն է: Երբ մէկը լատինամերիկեան գրականութեան մասին կը խօսի, տարբեր բան մըն է: Արժանթինեան գրականութիւնը կապ չունի Մեքսիքոյի, Գուպայի, Գոլոմպիոյ թէ Փերուի մէջ ստեղծուածով: Մեր երկիրը անցեալ չունի՝ յիշեալներուն պէս: Ոչ ալ հետքեր կան իր համայնապատկերին մէջ: Պատմութիւնը շատ նոր է:

– Որքան գիտեմ, դուք զբաղած էք Պորխէսի ամբողջական գործերու ֆրանսերէն հրատարակութեամբ: Այդպէ՞ս է:

= Պարզապէս հոգ տարի որ հրատարակչատուն մը («Լա Փլէյատ») չահագրգռուէր եւ Պորխէսի հետ ընտրեցինք գործին պատասխանատուն (Ժան – Փիէռ Պերնէ): Շուտով լոյս պիտի տեսնէ առաջինը երկու հատորներուն՝ շատ բարակ թուղթով, իւրաքանչիւրը երեք հազար էջնոց:

– Թոյլ տուէք պնդում մը: Արժանթինեան գրականութեան ձեր ծանօթութեան եւ կարծիքին վերաբերեալ պատասխանը ամբողջական չէր:

= Արժանթինեան գրականութիւնը հիմնական երեւոյթ մըն է Ամերիկայի մէջ: Եթէ 1931–ին գոյութիւն չունենար «Սուռ» («Հարաւ») հանդէսը, կը կարծեմ որ լատինամերիկեան գրականութիւնը շատ աւելի աղքատ պիտի ըլլար: Կարսիա Մարքէս լաւ կը գնահատէ Վիք – Թորիա Օքամփոյի (հանդէսի տնօրէնուհին) դերը: Ատիկա արդէն մաս կը կազմէ արժանթինեան գրականութեան: Լա Փըլաթա գետի (Արժանթին եւ Ուրուկուայը ողողող գետը) գրականութիւնը շատ կարեւոր է որովհետեւ էականօրէն հարաւամերիկեան չէ այլոց նման: Հարաւամերիկեան գրականութիւնը ներկայիս շատ աղքատացած է, որովհետեւ կ'աշխատի ըստ իրեն համար Եւրոպայի հնարած պատկերին: Լա Փլաթա գետի գրականութիւնը, եթէ կ'ուզէք, աւելի իմացապաշտ եւ բնազանցական է քան միւսը:

– Եւրոպա հաստատուած արժանթինցիի ձեր փորձառութիւնը, մարդ մը՝ որ խորապէս արժանթինցի կը զգայ ինքզինք եւ նախանձախնդիր պահապան՝ իր մանկութեան ու պատանեկութեան, ինչպէ՞ս պիտի բանաձեւէիք արժանթինցի երիտասարդ գրողի մը ուղղուած խորհուրդ մը:

= Խորհուրդ պիտի տայի լեզուի մասին մտորել, որովհետեւ արժանթինցի գրողը կը միտի, թերեւս յուսահատութեան պատճառով, Լունֆարտոյի (Արժանթինի սպաներէնի տեղական տարատեսակը) օրինաւորութիւնը հաստատելու: Լունֆարտոն, ամէն չեղալեզուի (առկօ) նըման, կարճատեւ կեանք ունի: Գործնապէս շատ խօսուն բան մը պատահեցաւ երբ Պուէնոս – Այրէս վերադարձայ երկար տարիներու բացակայութենէ ետք: Շարունակած էր մշակել Լունֆարտոյի իր հակումը, եւ տեսայ որ իրը չէին հասկընար, որ ինք նորը չէր հասկնար: Ուրեմն կը կարծեմ որ լեզուի շուրջ խորհրդածել, արժանթինցիի գրելիք սպաներէնի մասին, սպանական չարահիւսութիւնը վերադառնել կը նշանակէ: Որովհետեւ չարահիւսութիւնը լեզուին կմախքն է, եւ այդ հիմքով ինք կրնայ գրել արժանթինեան լեզու: Կը կարծեմ հակառակ յառաջահութեան (աւան – կարտ) այն տեսութիւններուն, որոնք կ'առաջադրեն չարահիւսութեան կործանումը կարենալ արտայայտելու համար, որ գրողի առաքելութիւններէն մէկն է լեզուի բնաշրջումը դանդաղեցնել, որովհետեւ եթէ արագացնէ՝ գրականութիւն չի կրնար ըլլալ: Յուզական գրականութիւն մը պիտի ըլլար, որ չորրորդ սերունդէ մը ետք անկարելի պիտի դարձնէր գիրքերու ընթերցումը:

Թարգմանեց՝ Վ. Մ.

(Պուէնոս – Այրէս)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, տօնուած է «Հայ Դպրոցի Օր»ը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Երիտասարդական Միութեան: Ձեռնարկին նպատակը եղած է մեր ժողովուրդին մէջ արթուն պահել գիտակցութիւնը եւ յանձնառութիւնը հանդէպ հայ դպրոցին: Բացումը կատարելով Ալօ Կիտանեան շեշտած է, թէ հայ դպրոցը ձուլումի դէմ բարձրացած պատնէշ է ու պայքարի երաշխիք: Առաջին բանախօսը՝ Վեր. Աբրահամ Սարգիսեան, շեշտած է հայ դըպրոցին կարեւորութիւնը ազգային կեանքի մէջ, երկրորդ բանախօսը՝ Հ. Վարդան Վրդ. Աշգարեան, ներկայացուցած է դաստիարակութեան ուժը, իսկ երրորդ բանախօսը՝ Կարօ Յովհաննէսեան, պատմական ակնարկ մը նետած է հայ կրթական պատմութեան վրայ եւ անդրադարձած հայ դպրոցի ներկայ պատկերին: Փակման խօսքը արտասանած է Սեպուհ Ծ. Վրդ. Սարգիսեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ «Լեւոն Շանթ» մշակութային կեդրոնին մէջ սկսած է գործել Թորոս Թորլին գեղարուեստից ակադեմիան, ուր կրնայ մտնել 15 տարեկանէն վեր ոեւէ անձ: Կը դասաւանդուին նկարչութիւն, մօտըլաժ, սեռամիք, ճմայ: Վարչութիւնը ծրագրած է նոր կառոյցով մը օժտել ակադեմիան, կարենալ աւելցնելու համար կրավիւրի բաժին մը եւ կազմակերպելու խմբական կամ անհատական ցուցահանդէսներ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Կալըրի տ'Ար Պլիսզիի մէջ, Դեկտեմբեր 15–ին բացումը կատարուած է Վարուժան Մարտիրեանի ցուցահանդէսին, ուր ներկայացուած են աւելի քան երեսուն գործեր՝ դիմաքանդակներ, փայտարուեստ եւայլն:

ՃԻՒՆԻԻ (Լիբանան) մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի վերանորոգուած ակումբին պաշտօնական բացումը: Ներկայ եղած են Միութեան պատասխանատու մարմիններու ներկայացուցիչներ, պետական դէմքեր եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է Թեմին առաջնորդը՝ Արամ Արք. Քէշիշեան: Նախքան հանդիսութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի փողերախումբը՝ սկաուտներով եւ արենոյշներով, տողանցք մը կատարած է Ճիւնիի նաւահանգիստէն մինչեւ ակումբ:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դ.

Քսան տարեկան աղջկան մը չափ թարմ էր ան ու գեղեցիկ իր գիշերազգեստին մէջ: Գինիէն թեթեւ մը կարմրած էր անոր դէմքը եւ առած արտասովոր փայլ մը: Կիրակոս նայեցաւ պահ մը ժամոյին ու նետուեցաւ կնոջ մերկ ուսին վրայ, Զարուհի ձգեց նախ՝ որ համբուրէ: Յետոյ դրաւ ձեռքը մարդուն գիրուկ երեսին ու ըսաւ.

– Ձգէ, վաղը գիշեր, վաղը գիշեր կը խոստանամ, ձգէ քուն ունիմ հիմա:

– Ամէն օր էսիկ կ'ասես, ամէն օր կը խաղցնես զիս, – փսփսաց Կիրակոս. – էսօր եօթը տարի է քու ամուսինդ եմ...

– Սո՛ւս, սո՛ւս, տղան կ'արթննայ, չէ՞ս ամչնար ... Ահագին տղայ է եղեր: Պառկէ, վաղը կը խոստանամ, ըսի:

Մարդը կը մտնէ վերմակին տակ: Կը դարձնէ կռնակը ու կը քնանայ իսկոյն, մինչ կինը կը նայի կիսամութին մէջ փայլող կարի մեքենայի մը, որ յիշեցնել կուտայ իրեն իր մանկութեան օրերէն գանազան դրուագներ:

Մէջ ընդ մէջ մտածեց վաղուան պէտքերուն: Հետեւեալ օրը Երեքշաբթի էր ու շուկայի օր: Զարուհի կ'ընէր այդքանը, կ'երթար, պայուսակը ձեռքին՝ իր առեւտուրը ընելու «մառշէ»էն: Քովի, շրջակայքի նպարավաճառները սուղ կուտային ամէն բան: Զարուհի կը նախընտրէր տղուն, կամ իրեն պէտք եղածը գնել այդ խնայուած դրամով:

Շուկան եռեւի փոզոցը կ'ըլլար: Քալելիք մեծ տեղ մը չկար: Իր բեռն ալ քիչ կ'ըլլար արդէն: Շատոնց է մոռցեր էր արեւելեան ճաշերը, որոնց պատրաստութիւնը թէ՛ ժամանակ եւ թէ՛ ծախք կը պահանջէր, եւ որոնք ծանր էին մարսելու համար: Անիկա սորված էր ֆըրանսական քանի մը թեթեւ կերակուրներ:

Կիրակոս կը համերաշխէր ատոր ալ, ատեն – ատեն միայն գանգատելով եւ փնտռելով իր սիրած կորկոտն ու մածունէ ապուրը:

Ե.

Բարթող ու Սիսակեան ճակատագրուած էին հանդիպելու իրար գրեթէ ամէն օր: Երկուքն ալ Սէն – Միշէլ կը բնակէին: Երբ մէկը վարէն վեր կուգար, միւսը կ'իջնէր պողոտայէն վար: Գիխարայ կը քալէին երկուքն ալ ու գիրքեր կ'ունենային միշտ իրենց թեւերուն տակ:

Սիսակեան կը կարդար իր հետ պտըտցուցած գիրքերը, որոնք կը պատկանէին առհասարակ գերման եւ անգլիական գրականութեան: Բարթողի թեւի տակի գիրքերը հայերէն կ'ըլլային միշտ եւ նըւէրներ՝ նորեկներու կողմէ, որ կը դիմէին անոր կարծիքին: Բարթող եթէ հաւնէր անոնց որ մէկին (գրեթէ բնաւ) ձայն չէր հաներ: Հակառակ պարագային քըննադատական մը կը գրէր իր ըմբռնած երգիծական ձեւով: Կամ շատ լուրջ պիտի ըլլար Բարթող կամ շատ ծիծաղաշարժ: Երկուքին մէջ ալ կը տարածուէր նոյն չափով: Բաժանմունքները կը կոտրուէին հետեւեալ ձեւով: Օրուան մանր դէպքերը, ինչպէս նաեւ կուսակցական կռիւները կ'անցնէին երգիծական բաժնին: Մընացեալը կը պատկանէր ողբերգութեան: Բոլոր անոնք, որ կը դպէին ուղղակի կամ անուղղակիօրէն՝ իր արժանապատուութեան, կը հալածուէին: Ու իր սրբազան պաշտամունքին կ'արժանանային բոլոր անոնք, որ կը խօսէին իր սրտին, ասոնց մէջ ըլլալով նաեւ իր յիշատակները եւ իր երբեմնի սէրերը:

Գիւղէն նոր եկած վաճառականի մը երեւոյթը կը ստանար Սիսակեան՝ Բարթողի այս խրոխտ եւ ռոմանթիք կեցուածքին քով: Խաղաղ ու ժպտերես այս տղան սակայն, որ կը խուսափէր արտաքին ամէն ձեւէ, իր առաջին խօսքերովն իսկ կը մտնէր ամէնէն ողբերգական հոգին:

(Շար. 23)

Տիրան եւ Անահիտ Ոսկերիչեան,
Վահէ եւ Արփինէ Օշական,
Յովհաննէս եւ Թալին Սալխալեան ընտանիք,
Հրաչ եւ Նորա Ոսկերիչեան ընտանիք,
Հայկ եւ Ճորճիան Օշական,
Արա Օշական,
Արփի Օշական եւ զաւակները՝ Զարեհ, Րաֆֆի, Տիրան եւ Պերճ,
Պետրոս եւ Վալանթին Աստարճեան,
Պետրոս եւ Ժէնի Զէրտէլեան ընտանիք,
Սիրվարդ Աստարճեան ընտանիք
Եւ համայն Գույումճեան, Պարկամեան, Սալխալեան, Սարգիսեան, Ռստիկեան ընտանիքները
սրտի դառն կսկիծով կը գուժեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ ու խնամիին՝

ԱՐԱՔՍԻ ՕՇԱԿԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, Դեկ. 31ին, Քալիֆորնիոյ մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Յուն. 5ին, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Մայր եկեղեցւոյ մէջ: Ապա՝ թաղման արարողութիւնը՝ Forest Lawn Hollywood Hills գերեզմանատան մէջ:

Փոխան ծաղկեպսակի, կը խնդրուի նուիրատուութիւնները կատարել Յակոբ Օշականի Երկերու Հրատարակութեան Ֆոնտին, Առաջնորդարան Արեւմտեան Ամերիկայի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, Western Prelacy, Armenian Apostolic Church of America, 4401 Russell Avenue, Los Angeles, CA 90027.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

250–ԱԿԱՆ ՖՐ. –
Պր. Սերժ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Աստուրեան, Պր. Ժորժ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Ճարիքեան:
200–ԱԿԱՆ ՖՐ. –
Պր. Գուսիկեան, Պր. Քաջեան, Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան:
Տէր եւ Տիկին Ա. Քէօրօղլուեան 150, Շաւլ Իսպիրեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժ. Փ. Թիլքեան 100–ական Ֆր.:

(Շար.)

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

1987 Ապրիլին, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ, Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 15 ռիւ Ժան – Կուժօն, – Փարիզ, 8–րդ, Կիրակի օրեր ժամը 10–էն 12, մանկապարտէզ մը սկսաւ գործել՝ պատասխանատուութեամբ՝ Տիկին Մարինա Սողոմոնեանցի:

Այդ ժամերուն, ծնողներ՝ 3–էն մինչեւ 10 տարեկան, իրենց զաւակները կը յանձնեն Մանկապարտէզի պատասխանատուներուն, որոնց օգնութեամբ եւ շնորհիւ մանկավարժական բոլոր յարմարութիւններուն՝ անոնք կը սորվին հայերէն լեզուն, հայերէն երգերն ու նման այլ գիտելիքները:

Յուլիս ամիսէն ի վեր, Մայր Եկեղեցւոյ ետեւի բակին մէջ ընդհանուր սրահի մը կառուցման աշխատանքներուն ձեռնարկուած ըլլալով, որոշուած էր ժամանակաւորապէս՝ ապահովութեան նախատեսութեամբ՝ յետաձգել մանկապարտէզին վերաբացումը:

Ներկայիս, շինութեան աշխատանքներուն ընթացքը յառաջացած ըլլալով եւ որոշ չափով ալ՝ ապահովութիւնը հաստատուած, ներկայիս կը յայտարարենք թէ Կիրակնօրեայ Մանկապարտէզը վերաբացուեցաւ Կիրակի, Յունուար 17:

Առ այդ կոչ կ'ընենք ծնողներուն, որպէսզի իրենց զաւակները անպայման առաջնորդեն Մայր Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ սոյն մանկապարտէզը: Ասիկա առիթ մըն է նաեւ ծնողներուն համար, որպէսզի մինչ իրենց մանուկները կը վայելեն հայկական հոգատարութիւնը, իրենք ալ կարենան սիրով եւ գոհունակութեամբ մասնակցիլ Եկեղեցական Կիրակնօրեայ Պաշտամունքներուն:

Կը թելադրուի որ ծնողները կանխաւ արձանագրեն իրենց զաւակները, հեռաձայնելով Տիկին Սողոմոնեանցին՝ 45 – 25 – 87 – 67 — կամ՝ Եկեղեցւոյ Դիւանին՝ 43 – 59 – 67 – 03 :

ԴԻՒԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԹՈՒՌ. – Տէր եւ Տիկին Զադեան 200 Ֆրանք:

ՊՈՒՈՆ.– Զարեհ Փեհլիվանեան 150 Ֆ.:

ԿՈՒԱՆԺ – ԼԷ – ՎԱԼԱՆՍ. – Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր – Սարգիսեան 100 Ֆր.:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՅՏԱԳԻՐ

ANTENNE 2

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30 :
ՀԱՅԵՐԸ
ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5°

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob a invité
le P. MAURICE MAUPILIER
qui parlera sur le sujet :

«LES LUSIGNAN ET L'ARMENIE»

le Jeudi 28 Janvier à 20 heures 30
au Centre Saint Mesrob.

La conférence sera précédée d'un buffet froid. Prière de s'inscrire en téléphonant au: 43 - 26 - 50 - 43 ou 42 - 78 - 31 - 93

S.O.S. ECOLIERS ARMENIENS DU LIBAN

Douze ans de guerre
Montée du chômage en flèche
Salaire mensuel moyen : 10.000 Livres Libanaises
Un kilo de viande : 1.000 LL.
Une boite de lait en poudre (1 kg) : 3.000 LL.
Un kilo de pain : 100 LL.
Pas d'écoles publiques
Coût de scolarité pour un élève de maternelle ou primaire : 36.000 LL.
Un crayon, un cahier, un livre : trop chers à acheter
Les enfants de 10-12 ans quittent l'école pour travailler
Cent Francs valent 9.000 Livres Libanaises
Faut-il en dire plus?
Aidons ces petits Arméniens...

Envoyez vos chèques à la
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (*Ecoliers du Liban*)
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին :

IMMOBILIER VENTE

ALFORTVILLE - CENTRE

EXCELLENT EMPLACEMENT COMMERCIAL

TERRAIN A VENDRE

Construction possible 480 M²

SANCHEZ RETI
43 68 03 13

ՄՈՒՐԱՏ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՄԵՂ
ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ
ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ
ԽՄՈՐ – ՊԱՏԱՅԻՖ – ՆԻՒՇ. ՆԻՒՇ.
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ
ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

SARL **MURAT**
FABRIQUE DE PATISSERIES
MARKAROGLU Frères
184, rue St. Maur — 75010 Paris
Métro : Belleville ou Goncourt
TEL: 42. 09. 04. 49

ՆԱԽԱՍԱՐԴ

Պարախումբը
Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՏ 12ին, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ
OPERA

նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՆԱՒԱԿԱՏԻՔԸ

Ալֆորվիլի Հայ Առաք. Եկեղեցին եւ իր հովիւը սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուիլ սոյն նորոգուած եկեղեցւոյն նաւակատիքին որ տեղի կ'ունենայ, Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15·30–ին:

8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

Կ. Ս. Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1987 – 1988 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար, կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Յունուարի վերջը:

LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
8, Galerie Montmartre - 75002 Paris

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Առաջին անգամ ըլլալով,
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ 1988–Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ
Գին՝ 60 Ֆրանք:
Ստանալու համար դիմել ձեր բնակած վայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին, կամ Փարիզի Մշակոյթի Տուն:

ՅՈՒՇԱՑԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն համար Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30–էն սկսեալ, Վիէնի Մշակոյթի Տան մէջ:
Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեճօյ – Քաշանի Հ. Խաժակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը
– ՄԱՐՏ — 19 –

SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

RENCONTRE

avec Madame LILY DENIS,
traductrice, qui sera présentée par ROUBEN MELIK,

à l'occasion de la publication en français de :

«LA FONTAINE D'HEGHNAR»

roman de MKRTITCH ARMEN

Présentation par ZOULAL KAZANDJIAN (en arménien)
Lectures : Garabed Dakessian (en arménien)
Carole Tchakhamian (en français)

JEUDI 28 JANVIER à 20 H
au YAN'S CLUB, 5, avenue Reille, 75014 Paris
La soirée sera suivie d'un dîner au Club
si vous désirez participer à ce repas, veuillez réserver vos places en téléphonant au 48 - 78 - 16 - 21 ou au 45 - 89 - 20 - 48

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
27

MERCREDI
27 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.670 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.670

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ բարձրացած է Դեկտեմբերին 0·6%, ինչ որ նպաստաւոր արդիւնք մը չէ, ոչ Սեկէնի, ոչ ալ ուրեմն մեծամասնութեան համար: Տարուան վրայ սակայն, պատկերը դրական է, քանի որ 0·5% նուազում արձանագրած է:

ՔՈԼՈՄՊԻՈՅ ընդհ. դատախազը որ անխնայ պայքար բացած էր Թմրեցուցիչի առեւտուրի եւ ահաբեկչութեան դէմ սպաննուեցաւ մաֆիային կողմէ, որ նոյն ճակատագիրը կը խոստանայ երկրին բոլոր ղեկավարներուն: Իր նշանախօսքն է՝ «Նախընտրելի է շիրիմ մը Քոլոմպիոյ մէջ, քան՝ բանտը Միացեալ-Նահանգներու»: Արդարեւ, դատախազը տրամադիր էր Ամերիկային յանձնելու բոլոր յանցաւորները, որոնք ամբողջ Միացեալ-Նահանգներու Թմրեցուցիչը կը հայթայթեն: Ինք սպաննուեցաւ դէպի օդակայան ճամբուն վրայ:

ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ կը տօնէ իր 200ամեակը, բայց միայն 16 միլիոն Աւստրալիացիներուն կը վերաբերի տօնակատարութիւնը, բնիկները (Ապորիժէն) դուրս կը մնան: 1788, Յունուար 26-ին, 736 Թիապարտներ, աքսորուած բրիտանական արքունիքին կողմէ, ոտք կը կոխէին այն վայրը, որ յետագային Սիտնէ պիտի ըլլար եւ հոն է որ տեղի կ'ունենան գլխաւոր հանդիսութիւնները: Գալով սեւերուն, պիտի փորձեն մեծ համախմբումով մը ձաղկել «իրենց ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը»:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, երեսփոխան-քաղաքապետ, բայց նաեւ Շիրաքի կուսակցութեան դաշնակցութիւններուն պատասխանատու, Երեքշաբթի օր, կը պատասխանէր «Լիպերասիոն»ի «Օրուան Հարցումին», որ սա էր. — «99·97% քուէ գորավիգ ըլլալու համար Շիրաքի: Համայնավար կուսակցութենէն ալ աւելի է: Ի՞նչ է նման քուէարկութեան մը իմաստը»: Պատասխան՝. — «Նախ, կը բացատրուի: Լիագոր պատգամաւորներու քուէներն են: Արդ, լիագորները ընդհանրապէս ամէնէն գործօն տարրերն են տեղւոյն վրայ: Այս քուէարկութիւնը վկայութիւն մըն է: Խորքին մէջ օգտակարութիւն չունի, բայց առաջին անգամ ըլլալով, կը փաստէ որ որեւէ վէճ չկայ Շիրաքի թեկնածութեան շուրջ, կուսակցութեան ներսը: ... Ասիկա, աւելի կը խանդավառէ մեզ: Միաձայնութիւնը լաւ համբաւ չունի, բայց զայն կը կրենք փիլիսոփայօրէն»:

ԺՈՐԺ ՎԱՍԻԼԻՈՒ, ֆրանսախօս, համարուած եւրոպացի եւ գործատէր (Միտըլ - Իսթ - Ռիզըրչ) ջանք չի խնայեր Կիպրիանուի աթոռը գրաւելու համար, Կիպրոսի նախագահական ընտրութիւններուն (Փետրուար 21): Կ'ուզէ հրապուրել նաեւ համայնավար ընտրական մարմինը եւ ամէն բանէ առաջ, իր գլխաւոր զէնքն է քաջ տնտեսագէտի իր համբաւը, ինչ որ կարեւոր է երկրի մը մէջ, որ 1974-ին գրեթէ կործանեցաւ Թրքական յարձակման հետեւանքով: Ֆրանսա լաւ աչքով կը նայի, առեւտրական յետին հեռանկարներով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20 / 22)

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Հայաստանի վարչապետը՝ Ֆադէյ Սարգսեան, ընդունած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ը: Հանդիպումի ընթացքին Հայրապետը անդրադարձած է Միացեալ-Նահանգներ եւ Քանատա կատարած իր վերջին այցելութեան, հայկական գաղութներու ներկայացուցիչներու հետ ունեցած հանդիպումներուն: Վազգէն Ա. խօսած է նաեւ Միացեալ-Նահանգներու եւ Քանատայի պետական եւ քաղաքական տարբեր դէմքերու, Նախագահ Ռեկընի, ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարի հետ ունեցած իր հանդիպումներուն մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀՆԴԻԿ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Երեւան այցելած է Մոսկուայի հնդիկ դեսպանը՝ Թրիլոք Նաթհ Քաուլ: Դեսպանը ընդունուած է Հայաստանի վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանի կողմէ, որ հիւրին խօսած է ընկերային — տնտեսական զարգացման մարզէն ներս Հայաստանի իրագործումներուն եւ Խորհրդային Միութեան մէջ վերակառուցման գործընթացի մասին: Դեսպանը մասնակցած է Սարդարապատի ազգագրութեան թանգարանին մէջ տեղի ունեցած «Քաշմիրի արհեստներ» ցուցահանդէսի բացումին եւ հանդէս եկած ճառով մը: Հայաստանի Արտաքին Նախարար Անատոլի Մկրտչեան ճաշ մը տուած է ի պատիւ դեսպանին: Դեսպանը ընդունուած է նաեւ Կարէն Դեմիրճեանի կողմէ:

ՍԵՐԳԷՅ ՓԱՐԱՃԱՆՈՎԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ, Յունուար 15-ին, բացուած է Սերգէյ Փարաճանովի գեղարուեստական գործերու անհատական ցուցահանդէսը: Շարժարուեստի աշխարհահռչակ վարպետին խճանկարները, քոլաժները, գծանկարները, պուպրիկները եւ այլ գործեր նախ եւ առաջ կը ներկայացնեն նիւթեր իր անցեալ եւ ապագայ շարժանկարներուն համար, որոնք արժանացած են տասնեակ միջազգային մրցանակներու: Հայաստանի ժողովրդական արուեստի պետական թանգարանին մէջ ցուցահանդէսի բացման ներկայ եղած են Խորհրդային Միութեան շատ մը քաղաքներէ հիւրեր: Ցուցադրութեան ինքնատիպ խորք դարձած են հայկական դասական երգեր՝ կամերային երգչախումբի մեկնաբանութեամբ: Փարաճանովի մասին խօսած են այլ հանրապետութիւններէ մշակոյթի գործիչներ, երեւանցի բարեկամներ եւ պաշտօնակիցներ: Անոնց արտասանած խօսքերը կարելի է ձեւակերպել քանի մը՝ բառով՝ «Փարաճանով, իբրեւ իսկապէս մեծ արուեստագէտ, համազգային է, բազմաշերտ, ան Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներու կենդանի կապն է»: Ասիկա կը հաստատուի նաեւ անոր ամբողջ ստեղծագործական կենսագրութեամբ. իր «Մոռցուած նախնիներու ստուերները» ժապաւէնը դարձած է ուկրանական շարժանկարի անկապտելի մասը, «Նռան գոյնը»՝ հայկական դասական շարժանկար, «Սուրամի բերդին առասպելը», վրացական շարժարուեստի գլուխ-գործոց: Ներկայիս, Թիֆլիսի մէջ աւարտելով իր ժապաւէնը Լերմոնտովի գործերու հիման վրայ, վարպետը մտադիր է նոր ժապաւէններու նկարահանման ձեռնարկել «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ:

FIGARO ԵՒ ԽՈՐՀ. ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

«Մոնտ»էն, «Լը Սուար»էն (և հաւանաբար այլ թերթերէ) ետք, Յունուար 26ին, «Ֆիկառօ»ն է որ կ'անդրադառնար խորհրդային ներքին հարցերուն, ենթախորագրին մէջ Հայաստանն ու Ուկրայնիան ներկայացնելով որպէս վերջին «բերդերը» պրեժնեւականութեան:

Թերթին Մոսկուայի թղթակիցը նոր բան չըսեր: Կը յիշէ Երեւանի Դեկտեմբեր 26-ի լիակատարին փոթորկալից ընոյթը եւ երկու քարտուղարներուն յարձակումները Դեմիրճեանի վրայ, ինչ որ երկուքէն մէկուն դատապարտումը պատճառեց «քաղաքական տհասութեան» համար: Կարէն Դեմիրճեան «գլուխը փրկած էր» կը գրէ թերթը: Ըստ թղթակիցին, այս «փրկութիւնը» հետեւանք է «Պրաւդա»ի ուշ արթննալուն, այսինքն կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստէն ետք:

Թղթակիցին համաձայն նաեւ Ուկրանիոյ եւ Հայաստանի երկու «պրեժնեւականներու» տոկալը ուրիշ պատճառ ալ ունի, երկու քարտուղարները այնքան խնդրոյ առարկայ չեն կաշառակերութեան եւ այլ հարցերու մէջ որքան Կեդր. Ասիոյ պատասխանատուները: Բայց եւ այնպէս, Տըմի Լըկրօ, «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը կը կարծէ որ անոնց «կարգն ալ եկած է»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԱԿԻ ԽԱՂԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԱՊՐԻԼ 1—ԻՆ

Ապրիլ 1-ին Բարձրագոյն Լիկայի 16 խումբերը կը սկսին Խորհրդային Միութեան ֆութպոլի դաշնակցութեան բաժակի մրցումները, որոնք տեղի կ'ունենան երկու հանգրուանով: Առաջին հանգրուանին՝ աշխարհագրական սկզբունքով չորս ենթախումբի բաժնուած խումբերը երկու հանդիպումներով (սեփական եւ մրցակիցի դաշտին վրայ) կ'որոշեն ուժ զօրաւորները՝ իւրաքանչիւր ենթախումբէ՝ երկուքական խումբ:

Առաջին ենթախումբը կ'ընդգրկէ՝ Ժալգիրիս, Մինսկի Դինամօ, Կիեւի Դինամօ եւ Զէնիթ խումբերը, երկրորդ ենթախումբը՝ Արարատ, Նեֆթչի, Կայրաթ եւ Թիֆլիսի Դինամօ, երրորդ ենթախումբը՝ Սպարտակ, Տորպեդօ, Մոսկուայի Դինամօ եւ Լոկոմոտիւ, իսկ չորրորդ ենթախումբը՝ Դնեպր, Շախտեոր, Մետալիստ եւ Ջերնոմորեց:

Երկրորդ հանգրուանը, քառորդ աւարտականներէն սկսեալ, տեղի կ'ունենայ բաժակի սկզբունքով: Յաղթականը կ'որոշուի Նոյեմբերի վերջերը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Ապրիլին կը սկսի նաեւ Խորհրդային Միութեան Բ. դասակարգի խումբերու ախոյենութեան մրցաշարքը: Անցեալ տարուան պէս, մասնակցող խումբերը կը բաժնուին 9 ենթախումբերու, որոնց յաղթականները կը կազմեն եզրափակիչ երեք փուլեր եւ կը պայքարին Ա. դասակարգ բարձրանալու երեք ուղեգիրներու համար:

Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու խումբերը առնուած են 9-րդ ենթախումբի մէջ: Այս տարուան մրցաշարքին Հայաստանը կը ներկայացնեն չորս խումբեր՝ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը, Լենինականի «Օլիմպիա»ն, Կիրովականի «Լոռի»ն եւ Երեւանի «Ծակրա»ն: Այս վերջինը անցեալ տարի Երեւանի եւ Հայաստանի բաժակները նուաճած էր:

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ՏՂՈՑ Ի ՆՊԱՍՏ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Ներկայիս կը տեղեկացնէ, թէ Ֆրանսայի Կեդրոնական դրամատան արտօնութեամբ Լիբանահայ Օգնութեան Խաչին փոխանցած է 100·000 ֆրանք:

Այս յանկացումը կարելի եղաւ իրականացնել, շնորհիւ ֆրանսահայութեան առատաձեռնութեան:

ՖՈՒԹՊՈԼ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Հայ Մարզական – Շաթիեոն	4–1
Հ. Մ. Մ. – Շմաթ	3–1
Ալֆորվիլի Հայ Մարզական – Իվրի	2–2
Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս – Փիէրֆիթ	յետաձգուած:

«ՅԱՌԱՋ»ի բաժանորդագրութեան նոր սակերը

Փետրուար մէկէն

Ինչպէս յայտարարած էինք, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, որոնք անփոփոխ մնացած էին 1986 Մարտ 1-էն ի վեր, յաւելում պիտի կրեն Փետրուար մէկէն սկսեալ:

Մեր հաւատարիմ բաժանորդները գիտեն կը հասկնան, թէ «Յառաջ», որու միակ եկամուտները կ'ապահովեն բաժնեգինները ու ծանուցումները (նաեւ, անշուշտ բարգաւաճման ֆոնտին եղած նուիրատուութիւնները) չի կրնար այլ կերպ ապահովել իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը, երբ տեւականօրէն ենթակայ է թուղթի, աշխատավարձի, առաքման, թղթատարի, ընկերային տուրքերու, եւլն., եւլն., յաւելումներու:

Փետրուար մէկէն սկսեալ նոր սակերն են. —

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 700 Ֆր.

Վեցամսեայ 360 Ֆր.

Գալով արտասահմանի, պարտինք վերանշել բաժանորդագրութիւնները, քանի թղթատարի ծախքը շատ զգալի տարբերութիւն ունի: Այսպէս նոր սակերն են. —

Տարեկան (շաբաթական առաքում) 850 ֆրանք:

Տարեկան (ամէնօրեայ առաքում, Եւրոպա) 1000 Ֆրանք:

(Եւրոպայի մեր այն բաժանորդները որոնք կը նախընտրեն շաբաթական մէկ առաքում, կրնան դիմել թերթիս վարչութեան փոփոխութեան համար):

Օդանաւային թղթատարով առաքումներու սակերուն համար, դիմել թերթիս վարչութեան:

Մինչեւ Փետրուար 1, մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ պայմաններէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները կամ վճարելու նոր շրջանը:

Շնորհակալութիւն
Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԼԻԱԿԱԶՄ ՆԻՍՏԻՆ

ԽՄԲ. — Երեւանի մէջ, Դեկտեմբեր 19–ին, գումարուած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան լիակազմ նիստը, որու ընթացքին «Գրական կեանքի վերակառուցման հոգսերն ու խնդիրները» նիւթին շուրջ զեկուցում մը կարդացած է վարչութեան նախագահը՝ Վարդգէս Պետրոսեան։

Ստորեւ կուտանք հատուածներ յիշեալ զեկուցումէն, քաղելով «Արմէնփրէս»ի Դեկտեմբեր 31–ի լրատուութենէն եւ «Գրական Թերթ»ի Յունուար 8–ի թիւէն։

*

«Վերջին տարիներին մենք սկիզբ դրեցինք Թումանեանական, Իսահակեանական, Զարենցեան, Սեւակեան պոէզիայի տօներին՝ Լոռիում, Շիրակում, Զարենցաւանում, Սովետաշէնում, Բակունցեան օրերին՝ Գորիսում։ Դա մեր Հանրապետութեան տարբեր շրջաններում գրականութեան եւ արուեստի մթնոլորտ հրահրելու մտահոգութեամբ է թելադրուած, ուղղուած է նաեւ ամէն բան միայն մայրաքաղաքում՝ Երեւանում կենտրոնացնելու մտայնութեան դէմ։ Այդ տօները աշխուժութեան ալիք են առաջացնում ժողովրդի մէջ, սէր եւ հետաքրքրութիւն խթանում դէպի մեր գրականութիւնը։ Երկու տարին մէկ մենք անցկացնում ենք Թարգմանչաց տօն, որի նպատակն է պարբերաբար ի մի բերել մեր թարգմանչական գործի արդիւնքները, նաեւ համալրել մեր գրականութեան բարեկամների թիւը։ Մեր գրականութեան բարեկամներից Թարգմանչաց տօնի մրցանակներ են շնորհուել Էդուարդաս Մեժելայտիսին, Միխայիլ Դուդինին, Մորիս Փոխիշիլուն, Ելենա Նիկոլայեւսկայային, Նաբի Խազրուն, Հարոլդ Ռեգիստանին, Ջեմմա Մեդուլաշվիլուն, հանգուցեալ Իրժեբէթ Կատոնային, մարդկանց՝ որոնք արժանի վաստակ ունեն մեր, մանաւանդ, դասական գրականութիւնը ռուսերէն եւ միւս լեզուներով ներկայացնելու շնորհակալ գործում»։

Խօսելով գրական երկերու տպագրութեան ձգձգման մասին, Վարդգէս Պետրոսեան մասնաւորաբար նշած է. – «Վերջերս Գրողների Միութեան վարչութեան նախագահութիւնը համոզմանօրէն անդրադարձաւ Սերօ Խանզադեանի «Անդրանիկ» եւ Բագրատ Ուլուբաբեանի «Սարդարապատ» վէպերի տպագրութեան ձգձգման տխուր պատմութեանը։ Նաեւ դիտողութիւններ արուեցին, արտայայտուեցին ցանկութիւններ, որ պիտի հաշուի առնէին հեղինակները։ Բայց միահամուռ ընդունուած եզրակացութիւնն այն էր, որ այդ գրքերը պէտք է լոյս աշխարհ գան։ Եւ որքան հնարաւոր է, աւելի արագ պիտի տնօրինուի այդ հարցը։

«Արդի հայ գրականութեան կարեւոր մասն է սփիւռքահայ գրականութիւնը։ Դեռեւս 1947 թուականին, Հայաստանի Գրողների 2–րդ համագումարում, Գրողների մեր Միութեան յաւիտենական նախագահը՝ Աւետիք Իսահակեանը հռչակեց «Մէկ ժողովուրդ, մէկ գրականութիւն» իմաստուն բանաձեւը։ Մենք Երեւանում լայնօրէն տպագրում ենք սփիւռքահայ գրողներին, նրանց մասնակից դարձնում մեր համագումարներին, կատարում նրանց յոբելեանները (վերջերս նշեցինք նաեւ Պէյրութի «Շիրակ» ամսագրի երեսնամեակը), մենք կապեր ունենք սփիւռքահայ գրական տարբեր ընկերակցութիւնների հետ։ Այս ամէնի տրամաբանութեամբ՝ ինչու, օրինակ, չի կարող լինել Հայաստանի Գրողների Միութեան սփիւռքահայ անդամի աթաթին՝ թէկուզ մեր ակադեմիաների արտասահմանեան անդամների իրողութեան օրինակով։

«...Պէտք է ընդլայնել եւ խորացնել Հայաստանի Գրողների Միութեան ուղղակի կապերը՝ արտասահմանեան գրողների միութիւնների եւ հրատարակչութիւնների հետ։ Համաձայնութիւն է ձեռք բերուած եկող տարի աշնանը Հայաստանում Նորվեկիական գրականութեան, իսկ 1989–ին՝ Նորվեկիայում հայ գրականութեան օրեր անցկացնելու մասին։ Այս այցելութիւններին կը նախորդեն փոխադարձ թարգմանութիւններ։ Նման բանակցութիւններ վարւում են նաեւ Դանիայի Գրողների Միութեան հետ։ Սուրիայի Գրողների Միութեան հետ համատեղ մենք ծրագրում ենք իրականացնել հայ պոէզիայի անթոլոգիայի հրատարակութիւն Դամասկոսում եւ սուրիական պոէզիայի անթոլոգիայի՝ Երեւանում։

«Անթոյլատրելի դանդաղկոտութիւն է ցուցաբերւում գրական ժառանգութեան՝ Հայաստանի ընթերցողին մինչեւ այժմ անյայտ էջերի հրապարակման նկատմամբ։ Նման էջեր կան անգամ Թումանեանի, Իսահակեանի, Զարենցի, Մահարու, Սեւակի, Կոստան Զարեանի, աւելի մեծ չափով՝ Յովհաննէս Շիրազի ժառանգութեան մէջ։ Մեծ են մեր պարտքերը յատկապէս արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութեան առաջ։

«Ուրախութեամբ տեղեկացնելով, որ, ի վերջոյ, գրական լուծում է ստացել Լեւոն Շանթի նոր հրատարակութեան, ինչպէս նաեւ Համաստեղի եւ Արամ Հայկազի գրքերի հրատարակութեան հարցը, դա ընդամէնը սկիզբ պիտի նկատել։ Մեր ընթերցողին, ի վերջոյ, պիտի հասնի Երուանդ Օտեանի «Փանջունի»ն՝ հայ երգիծական գրականութեան թերեւս ամենաշքեղ փայլատակումը, պիտի մտածենք նաեւ Աւետիս Ահարոնեանի, Նիկոլ Աղբալեանի, Սիմոն Սիմոնեանի, այսօր ապրող Մուշեղ Իշխանի, Յակոբ Կարապենցի արժէքաւոր էջերի հրատարակութեան մասին։ Իմ յիշատակած (նաեւ չյիշատակած) գրողների ստեղծագործական — գաղափարական գնահատականը բնականաբար միանշանակ չէ։ Բարդ, հակասական է եղել նաեւ նրանց մարդկային – քաղաքացիական վարքագիծը, եւ այդ ամէնը կարիք ունի մեկնաբանութեան՝ առանց որեւէ ստուեր թաքցնելու։ Գրողների Միութեան վերաբերմունքը պիտի արտայայտուի լուրջ առաջաբանների մէջ։ Բայց գրքերը պիտի տպագրուեն. ոչ ոք իրաւունք չունի որդեգրելու «պատմական յիշաչարութեան» կեցուածք, այլ պիտի ելնի այն միակ ճշմարիտ դիրքորոշումից, որ իւրաքանչիւր հաւաստի արժէք պատկանում է հայ մշակոյթին, եւ այդ մշակոյթի գլխաւոր պահապանը Սովետական Հայաստանն է։ Ճշմարիտ կը լինի, եթէ ստեղծուի հեղինակաւոր մի յանձնախումբ (գրականութեան ինստիտուտ, հրատարակիչ, գրողների միութիւն), որին յանձնարարութիւն տրուի նախ ճշդել այդ ժառանգութեան սահմանները եւ անունների ցանկը։ Այնուհետեւ հարկ կը լինի կատարել երկերի նախնական ընտրութիւն, յանձնարարել՝ այս դէպքում բացարձակօրէն անհրաժեշտ առաջաբաններ եւ արագ գրագուել խմբագրական աշխատանքով։ Հրատարակչութիւնները պէտք է իրաւունք ստանան այս գրքերը տպագրել պլանից դուրս, կրճատելով գիրք – տպարան – ընթերցող ճանապարհի տեւողութիւնը։ Այդ գրքերը շատ երկար են սպասել ... Թերեւս կարող են լինել հարցի տնօրինման ուրիշ, աւելի ճկուն, ընդունելի ուղիներ, մի բան պարզորոշ է. մենք պէտք է հէնց վաղուանից խորագոյն լրջութեամբ ձեռնամուխ լինենք այդ կարեւոր գործին։

«Կ՚ուզենայի թէկուզեւ հակիրճ, մի քանի խօսք ասել Սփիւռքի նկատմամբ մեր վերաբերմունքի մասին։ Միջազգային յարաբերութիւններում մեր կուսակցութեան հռչակած «Նոր մտածողութեան» պայմաններում մենք պէտք է նոր վերաբերմունք մշակենք դէպի բՍփիւռքը, վերանայենք ոչ քիչ հնացած պատկերացումներ, հրաժարուենք մաշուած սթերիոթիփներից։ Ամէնից առաջ՝ պէտք է ճանաչենք Սփիւռքը՝ իր խորքային երեւոյթներով, տեղաշարժերով, խմորումներով։ Երկար ժամանակ բՍփիւռքը մեր պատկերացումներում ներկայացել է երկու գոյնով՝ հայրենասիրական ճակատ եւ դաշնակցութիւն։ Բայց չէ որ Սփիւռքը կենդանի օրկանիզմ է եւ, մասնաւորապէս, վերջին 15 – 20 տարրում ձեռք է բերել բազում նոր, մեզ անծանօթ կամ քիչ ծանօթ գոյներ, ներքին խմորումներ կան ազգային – քաղաքական բոլոր հոսանքներում, քաղաքական ծանօթ կուսակցութիւններից դուրս գոյացել են կազմակերպական նոր միաւորներ։ Մենք պիտի ճանաչենք այդ խճանկարը։ Կար ժամանակ, որ Սփիւռքում Հայաստանի, նոյնիսկ իրական թերութիւնների ամէն մի արծարծում մենք որակում էինք «հակահայրենասիրութիւն» պիտակով։ Այսօր մենք ինքներս աւելի խիստ ենք խօսում մեր սխալների եւ արատների մասին, նաեւ այն սխալների, որոնց մասին Սփիւռքն ահազանգում էր ... երէկ։ Բայց Սփիւռքի քննադատութեան նկատմամբ մեր հին կեցուածքի իներցիան շարունակում է իրեն զգալ տալ։ Պէտք է կարողանալ հրաժարուել հին բառապաշարից՝ նաեւ դաշնակցութեան քննադատութեան պարագայում։ Ո՛չ, դաշնակցութիւնը իր քաղաքական արմատական հարցադրումներում, իր լիտըրների պրակտիկ վարքագծում չի հրաժարուել անցեալի բեռից։ Եւ, այնուամենայնիւ, մենք պիտի հաշուի նստենք այն իրողութեան հետ, որ սփիւռքահայութեան զգալի մի զանգուած շարունակում է մնալ դաշնակցութեան ազդեցութեան ոլորտում, շատ յաճախ չկիսելով այդ կուսակցութեան քաղաքական տոքթրինան։ Եւ ապա, այդ կուսակցութեան ուղղակի կամ միջնորդուած հովանու տակ գործում են բազմաթիւ դպրոցներ, մշակութային մարզական միութիւններ։ Մի՞թէ սփիւռքահայութեան այդ զանգուածը, որ ընդգրկուած է յիշեալ միութիւններում, դպրոցներում, պիտի դուրս մնայ մայր հայրենիքի ուշադրութիւնից։ Անցեալի իներցիան շարունակում է ճնշել այնպէս, որ այսօր էլ, սփիւռք մեկնող մեր մարդկանց, մանաւանդ, մտաւորականներին, մեղմ ասած, խորհուրդ չի տրւում այցելել նաեւ այդ դպրոցները, մշակութային կամ մարզական միութիւնները, ակումբները։ Նման պարագայում, թող թոյլ տրուի հարցնելու, մենք այդ ինչպէ՞ս պիտի կարողանանք մօտել մեր գաղափարական բանավէճը։ Հայաստանեան մամուլը համարեա չի անդրադառնում սփիւռքահայ մամուլին, նրանից արտատպումներ չի անում, ի տարբերութիւն սփիւռքահայ մամուլի, որ գնալով աւելի լայն տեղ է տալիս հայաստանեան մամուլի նիւթերին։ Մենք անտարբեր ենք մնում նոյնիսկ այն դէպքերում, երբ մեր իրականութեանը հակառակ կամ կասկածող ուեւէ մտաւորական կամ ազգային գործիչ, մանաւանդ հայրենիք այցելելուց յետոյ հանդէս է գալիս սկզբունքօրէն փոխուած տեսակէտներով, սթափ ու անկողմնակալ, երբեմն պարզապէս հիացումով գրում մեր իրականութեան մասին։ ... Եւ ապա՝ հնարաւոր չէ՞, թէկուզ սահմանափակ տպաքանակով, հրատարակել պիւլըթէն, որ պարբերաբար կը ներկայացնի Սփիւռքի մամուլի, թէկուզեւ ընտրովի համայնապատկերը։ Մենք նըկատելու չենք տալիս Սփիւռքի արմատական մտահոգութիւնները եւ գործնական քայլերը ուղղուած, մասնաւորապէս, Հայ Դատի հետապնդմանը։ Հայաստանի մամուլի ընթերցողը ոչ մի տեղեկութիւն չի ստանում սփիւռքի վերջին տասնամեակի թերեւս ամենաազմկալից, մանաւանդ, ամենադրամատիկ իրողութեան՝ հայ ահաբեկչական շարժման մասին»։

Վարդգէս Պետրոսեան իր զեկուցումին մէջ անդրադարձած է նաեւ Հայաստանի օդոլորտի ապականութեան կնճռոտ հարցերուն՝ նշելով. – «Մտահոգութիւնը մեր վաղուայ օրուայ մասին յաճախ սուր, յուսահատական ձեւեր ու չափեր է ընդունում, որ չպիտի տարօրինակ կամ դատապարտելի թուայ։ Մանաւանդ, ճըշգրիտ ինֆորմացիայի բացակայութիւնը կարող է նաեւ չփոթութիւն ու խուճապ առաջացնել. ուրեմն, չմեղադրենք, այլ հասկանանք եւ տէր կանգնենք այդ շարժմանը»։

Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը չէշտը կը դնէ բնապահպանական հարցի այլ երեսի մը վրայ, այն է՝ մշակոյթի բնապահպանութիւն։ Այսինքն, վտանգուած է ոչ միայն բնութիւնը, այլեւ մըշակոյթը։ Ան կ՚ըսէ. – «Այս հարցում եւս մենք սրուած տագնապ ունենք նաեւ մէկ ուրիշ առումով — մեր մշակոյթի յուշարձանները սփռուած են ոչ միայն Սովետական Հայաստանի տարածքում։ Մենք յաճախ ցաւով ու դառնութեամբ մտածում ենք, գրում Արեւմտահայաստանում մեր պատմական յուշարձանների աւերման, կործանման փաստերի մասին։ Այս հարցում մենք համարեա անօգնական ենք։ Բայց չէ՞ որ հայ մշակոյթի շատ յուշարձանների վիճակն անմխիթարական է նաեւ մեր հայրենիքի՝ Սովետական Միութեան սահմաններում։ Աղէտալի վիճակում են Հին Ջուղայի գերեզմանատան հիասքանչ խաչքարերը, Ագուլիսի վանքերը, Ծիծեռնավանքը, շատ յուշարձաններ՝ Լեռնային Ղարաբաղում։ Մի՞թէ այս վիճակն ուղղելու մէջ եւս մենք անօգնական ենք։ Կ՚ուզենայի քննարկման կարգով ներկայացնել մի առաջարկ։ Աւելի ճիշդ չի՞ լինի, որ որեւէ ազգային մշակոյթի յուշարձանի խնամքը, պահպանութիւնը, վերականգնումը, ինչ տարածքի վրայ էլ այն գտնուի, պետականօրէն վերապահուի տուեալ մշակոյթի տէր հանրապետութեանը։ Մինչեւ վերջ արդար լինելու համար ընդունենք, որ եթէ, ասենք, եղբայրական Ադրբեջանում մեր յուշարձանների վերականգնման բուռն ցանկութիւն անգամ լինի, դա դժուար պիտի լինի իրականացնել զուտ մասնագիտական տեսանկիւնով։ Ես հասկանում եմ, որ այս հարցի տնօրինումը միութենական բարձր միջամտութիւն է ենթադրում, փոփոխութիւն — յաւելում յուշարձանների պահպանութեան օրէնքի մէջ։ Կարծում եմ, որ այս գաղափարը, որ վերաբերում է ոչ միայն հայ մշակոյթին, մենք կարող ենք գիտական լուրջ հիմնաւորումով ներկայացնել միութենական տնօրէն մարմինների ուշադրութեանը»։

ԼՈՒՐԵՐ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՀՈԳԵՐԸ

Մեր աչքին տակն է Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին մէկ թռուցիկը՝ ուր գանգատ կայ Լիոնի Հայերու անտարբերութեան մասին։ Խումբը կը հանդիպի դժուարութիւններու, բազմացնելու համար իր անդամներուն թիւը։

Ընդամէնը երկու տասնեակ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ, Յովհաննէս Պէրպէրեանի ղեկավարութեան տակ, եօթը տարիներէ ի վեր, կ՚ապահովեն, ամէն կիրակի, պատարագի երգեցողութիւնը։ Ու այդ թիւը փոխանակ բարձրանալու հակառակ է նուազելու»։

«Անկարող ենք» կ՚ըսեն վարիչները, «այլեւս պատասխանելու տեղական օտար եկեղեցիներու հրաւէրներուն»։ Ու կը սպասեն որ Լիոնի բազմանդամ գաղութէն նոր ուժեր գան զօրացնելու խումբը՝ որ պէտք ալ ունի երգէոնահարի մըն ալ։ Երգչախումբին փորձերը տեղի կ՚ունենան ամէն Ուրբաթ, ժամը 20–ին՝ Եկեղեցիին մէջ։

Հեռաձայն. – 78 – 60 – 47 – 18

**

ՎԻՐԱԲՈՅԺ ԳԷՈՐԳ ՔԷՓԷՆԷՔԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Մեր միութեան գլխաւոր վարիչները՝ ինչպէս Միշէլ Տէրվիշեան, Սերժ Սիմոնեան ու ես ալ, բնականաբար, պիտի ուզէինք որ իսկական համագործակցութիւն մը ստեղծուի Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (ԻՒՄԱՖ) եւ Երեւանի մեր պաշտօնակիցներուն միջեւ» ըսաւ մեզի բժիշկ Գէորգ Քէփէնէքեան՝ որ, այս ամսու վերջը, կը պատրաստուի մեկնելու Հայաստան՝ ուր պիտի աշխատի, շուրջ տասնեւհինգ օր, կատարէ գործողութիւններ եւ, թերեւս, վարժեցնէ Երեւանի իր պաշտօնակիցները Ֆրանսայի մէջ գործադրուող վիրաբուժական մեթոտներուն։

Այս գործակցութեան գաղափարը հասունցած է, երբ փրոֆէսէօր Ազաջանեան, (միջազգային) Հայաստանի մասնա-

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

գէտներէն մէկը, Ֆրանսա այցելեց Հոկտեմբերին եւ աշխատեցաւ Լիոնի Սէն–Ժողէֆ հիւանդանոցին մէջ, աջակցութեամբ վիրաբոյժ Քէփէնէքեանի։

փրոֆ. Աղաջանեան կը ցաւէր որ Երեւանի մէջ չկան արդիական բոլոր սարքաւորումները, որոնք կը գործածուին ֆրանսական գլխաւոր հիւանդանոցներուն մէջ։ Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը, պիտի ջանայ իր նեղ միջոցներով, մասամբ լրացնել այդ պակասը։ Ուրիշ խօսքով, Գէորգ Քէփէնէքեան կը յուսայ գտնել անհրաժեշտ նիւթական օժանդակութիւնը, իր հետ տանելու սարքաւորումներէն մաս մը։

Լիոնի մեր վիրաբոյժին այցելութիւնը Հայաստան — իր առաջինը — պիտի ըլլայ անկասկած հետաքրքրական եւ թերեւս՝ հարուստ անակնկալներով, թէ՛ իրեն համար եւ թէ Երեւանի իր պաշտօնակիցներուն համար։

⁂

ՌՈՊԷՐ ԹԷԼԵԱՆ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՄԷՋ

Առիթ ունեցած ենք արդէն գրելու հոս Լիոնի հայ պատանի դաշնակահարի մը մասին, Ռոպէր Թէլեանի՝ որ քանի մը տարիներէ ի վեր արդէն ուշադրութիւնը գրաւած է անոնց՝ որոնք կը հետաքրքրուին երաժշտական նոր տաղանդներով։

Վերջերս, Վիլէօրպանի մշակութային կեդրոնին մէջ ունեցած է ելոյթ մը՝ որ արժանացած է շուրջ երեք հարիւր ունկնդիրներու ջերմ գնահատանքին։

Համաքոյթը կազմակերպուած էր Լիոնի հարիւրամեայ միութիւններէն մէկուն կողմէ՝ որ մասամբ սկիզբը, իր պաշտպանութեան տակ առած էր խոստումնալից պատանին։ Ռոպէր Թէլեան, 14 տարեկան, կը շարունակէ զարգացնել իր ձիրքերը Փարիզի բարձրագոյն երաժշտանոցին մէջ։

⁂

ԹՐԱԳՕՇ ԿԸ ՅԻՇՈՒԻ ՍՊԱՀԱՆԻ ՄԷՋ

Հակառակ իր տարիքին — 90–ը անց — դերասան Թրագօշ կը մնայ, բարեբախտաբար, առոյգ եւ կը սիրէ յիշել իր 70–ամեայ բեմական կեանքը։ Եղած է առեւին Նոր Ջուղայ, խաղացած է հոն։

Սպահանի մէջ, Լեւոն Մինասեան պատրաստելու վրայ է, ներկայիս, տեղւոյն հայ թատրոնին պատմութիւնը։ Բնականաբար, Թրագօշ ալ իր տեղը պիտի ունենայ հոն։ Գոնէ այդպէս հաւաստեց մեզի Պր. Մինասեան որ «Յառաջ»ի շնորհիւ է որ գիտցած է թէ Թրագօշ կ'ապրի միշտ։

Մինչ այդ, Տէսինի հայ վեթերան դերասանը, անցեալները, ընտանեկան շրջանակի մէջ, Տէր եւ Տիկին Ղազարոսի յարկին տակ, յիշեց թէ 70 տարիներ առաջ, ստորագրած է դերասանի իր առաջին պայմանագրութիւնը ... տօնելու համար 70–ամեակը, հրաւիրած էր Լիոնի հայ բարերար Ճիպրայէլ Պահատուրեան ընտանիքը եւ քանի մը ուրիշ բարեկամներ՝ որոնք կրցան հաստատել թէ այդքան տարիներու բեռը չէ սպառած Յարութիւն Թրագօշեանի խանդավառութիւնը։

⁂

ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ, ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ՝ ՖՈՒՐՎԻԷՐԻ ԱԼԻՔՆԵՐԷՆ

Աւելի քան տասնեակ մը տարիներէ ի վեր, Գեղամ Կանոնեան կը շարունակէ հայերէն լեզուի դասընթացք մը ապահովել Լիոնի համալսարաններէն մէկուն մէջ։ Հարցուցինք իրեն թէ քանի՞ աշակերտ ունի այս տարի։ Ըսաւ՝ 23։

Քաջալերական թիւ մը չէ այս անշուշտ Լիոնի նման քաղաքի մը մէջ՝ ուր կ'ըսուի թէ կ'ապրին 15 հազար Հայեր, կամ՝ 30 հազար – ալ ո՛վ գիտէ ... Քաջալերական է սակայն հայերէնի ներկայութիւնը ուրիշ բազմաթիւ օտար լեզուներու կողքին։

Տեղին է յիշել որ այս դասընթացքը սկսած է մօտ քառորդ դար առաջ, երբ յաջորդաբար հոն պաշտօնավարած են Մաշտոց վարդապետ Յովսէփեան եւ Յակոբ Պօղոսեան, ներկայիս հաստատուած Փարիզի շրջանը։

Քանի մը սերունդներ, քիչ շատ, հայերէն սորված են, բայց աշակերտներու թիւը մնացած է համեմատաբար ցած։

Ներկայիս մեր շուրջը կը տեսնենք, գիտակից երիտասարդներուն քով, դղջումի պէս բան մը հայերէնը ժամանակին անտես ըրած ըլլալնուն համար։ Կը պակսի սակայն ճիգը – ժամանակը, պիտի ըսեն անոնք – դարմանելու այդ թերացումը։ Մաղթենք որ 1988–ը նոր եւ համոզուած աշակերտներ բերէ հայերէնի դասընթացքներուն։

Պէտք չէ արդէն ամէն ինչ գորշ կամ սեւ տեսնել։ Կան ծնողներ՝ որոնք կըղզիացած մեկուսի քաղաքի մը կամ գիւղի մը մէջ, չեն զլանար իրենց զաւակները շաբաթը անգամ մը Լիոն բերել կամ ղրկել երբեմն հարիւր եւ աւելի քիլոմեթրեր հեռուներէ։

Լիոնի մէջ ալ կան երեւոյթներ՝ որոնք քաջալերական են։ Անձնապէս առիթ չենք փախցներ լաւատեսութիւն մշակելու...

Այսպէս, Ռատիօ – Ֆուրվիէր, շրջանին կրօնական պետերուն կողմէ – որոնց մէջ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանը – հովանաւորուած կայան մը, ունի հայկական բաժին մը՝ որուն համար ձեռնհասօրէն կ'աշխատին Տիկին Սաթենիկ Կոստանեան եւ երիտասարդ սարկաւագ Սահակ Սուքիասեան։

Անցեալ շաբթու յայտագրին մէջն էր Նարեկացին։ Հաղորդում մը՝ որ լաւ ծառայեց կը կարծենք ծանօթացնելու, ունկնդիրներու բաւականին լայն շրջանակի մը, մեր հոգեւոր գրականութեան լաւագոյն ներկայացուցիչը։

Ֆրանսերէն հաղորդումը պատրաստած էր Տիկին Կոստանեան։ Վերջաւորութեան, իր Ֆրանսացի խօսակիցը զարմանք յայտնեց որ այդպիսի գլուխ–գործոց բանաստեղծութիւն մը գրեթէ անծանօթ մնացած է, մինչեւ օրս, Արեւմուտքի մէջ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Նիհարնալ մաղով

Ամէն օր հրապարակը կ'ողողուի նիհարնալու հազարումէկ մեթոտներով. խուսափիլ առաւել գիրցնող, շատ ջերմուժ պարունակող սննդեղէններէ. ամէնէն հինցած միջոցն է սակայն, որ այսօր այլեւս շատ ընդունելութիւն չի գտներ. մարդիկ հետամուտ են աւելի դիւրին ճարերու։ Գրեթէ ոչ ոք կը խանդավառուի այլեւս նրբանալու, բարեձեւ մարմնի մը տիրանալու գաղափարով, ի գին կարգ մը ուտելիքներէ զրկուելու։ Ուրեմն, պէտք է տարբեր միջոցներ գտնուին։

Տարբեր միջոցներու գլխաւորը մարզանքն է. շարժումներով սպառել ջերմուժը կը նպաստէ նիհարնալու ջանքերու, սակայն այս ճամբով մարդ երկար ժամանակ պէտք է յատկացնէ ու շատ յոգնի, որպէսզի փափաքելի տարբերութիւն մը նշմարէ։

Տոքթ. Փ. Ռ. Թոմաս անուն բժիշկ մը այս երկու մեթոտներէն զատ, երրորդի մը մասին կը խօսի. անոր ըսածին համաձայն գոյութիւն ունի ջերմուժի երրորդ տեսակ մը, որ կը հայթայթուի ուղղակի ջերմութեամբ, եւ ուրեմն ցած ջերմաստիճան մը նուազ ջերմուժ կը նշանակէ։ Հեղինակը այս հաստատումէն ետք կ'առաջարկէ կարելի չափով ջերմութեան ցած աստիճանի մը մէջ ապրիլ, ինչ որ ջերմուժի կորուստի պատճառ կ'ըլլայ։ Չափահաս մը միջին հաշուով օրական 2400 ջերմուժի պէտք ունի. բնականէն 3 աստիճան վար պահելով ձեր գտնուած շրջանակին ջերմութիւնը, շատ պաղ ջուրով լողնալով, քիչ մը աւելի թեթեւ հագուելով ու քունի ժամերուն նուազ ծածկուելով, մարդ կրնայ աւելցնել ջերմուժի կորուստի քանակութիւնը եւ հետեւաբար նիհարնալ։ Տոքթ. Թոմաս կը յորդորէ տակաւին Սէ եւ Պէ 2 կենսանիւթ առնել, որոնք կ'արագացնեն սննդանիւթերու կիզումը։ Այս նոր մեթոտին հեղինակը կը յիշէ տակաւին իր յաճախորդներու պարագաները, ուր անոնք հետեւելով իր ցուցմունքներուն, քանի մը ամսուան ընթացքին կորսնցուցած են մինչեւ 12 քիլօ։

ԿԵՍԱՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Աւանդական սովորութեամբ Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած էր Հ. Բ. Ը. Միութեան մշակոյթի սրահը Յունուար 17, մոմավառութեան հանդիսութիւն մը բազմամարդ ներկաներով ինչ որ բոլորին ուշադրութիւնը գրաւեց։

Օրուան նախագահն էր Պր. Խաչիկ Ճամճեան։ Նախագահը ներկայացուց Կարպիս Սարաֆեան, հանգամանօրէն կենսագրութիւնը տալով։ Մինչ այդ՝ Յակոբ Վէզիրեան հանդիսականները հրաւիրեց վայրկեան մը յոտնկայս յարգել վերջերս մահացած միութեանս երկար տարիներու գանձապահ՝ Գէորգ Սաատէթեանի յիշատակը։

Ապա՝ հրաւիրեց Միհրան Էլմայեանը՝ հանդիսավարութիւնը ընելու։ Իր շէնշող երգերով եւ կեսարական համեմուած պատմութիւններով, հէքեաթներով՝ յաջող հանդիսավար մը եղաւ, բոլորին կողմէ գնահատուած։ Նոյնպէս Միսաք Կիւլպէնկեան մայրը յիշելով Կեսարիոյ եւ Թալասի ընտանեկան կեանքէ յուզիչ պատկերներ տուաւ, որոնք մեր ծնողալայրերու իրական ապրումներն էին։

Տիկիններ՝ Աթմաճեան, Ճանիկեան, Հ. Վէզիրեան, Օրիորդ Շաքէ Պէնկեան, Բիւզանդ Ֆընտըղեան, Տէր – Գալուստեան, փոքրիկներ՝ Վիգէն եւ Սոֆի Համբարձումեան, Ա. Քէպապճեան, իրենց արտասանութիւններով, երգերով, երաժշտական գործիքներով հանդէսին մէջ ստեղծեցին մտերմիկ եւ ջերմ մթնոլորտ մը որ խիստ հաճելի էր։

Իսկ՝ Օր. Շաքէ Պէնկեանի, Բիւզանդ Ֆընտըղեանի, Միհրան Էլմայեանի երրեակի համախումբ երգերը խանդավառութիւն ստեղծեցին։ Գրիգոր Յակոբի կողմէ՝ ցուցադրուեցաւ ֆիլմ մը, որ 1976 Թուականին ճամբորդութիւնը կը ներկայացնէր, Լենինկրատէն – Մոսկուա, Երեւան եւ Նոր – Կեսարիա այցելութիւններով։

Հայրենակից՝ Արտաշէս Գարտաշեան խօսեցաւ հին եւ նոր Կեսարիոյ մասին միշտ յիշելով Եգիպտոսի, Փարիզի, Կեսարացիներուն նկարագրութիւնները։ Կարդաց Վահան Թէքէեանի Բամպակը «Եգիպտական» անտիպ քերթուած մը։

Կեսարական համբաւաւոր քէթէները պատրաստած էին Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան Կանանց բաժինը, գլխաւորութեամբ՝ Հռիփսիմէ Վէզիրեանի։ Ներկաները մեկնեցան շատ գոհ տրամադրութեամբ։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԽԱՐԻՍԻՒԷՆ ՀԵՌՈՒ

(ՎԷՊ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ե.

«Ես, – գրած էր ան գիրքի մը մէջ, – ես երբեմնի խենթ ու կայտառ տղան, եկեր հասեր եմ ահա անեզրութեան մը առջեւ, ուր իմ հոգիս խիզախ տակաւին՝ բայց մոլար, կը սարսռայ հեռաւոր գալիքներու դիմաց։

«Ահա՛ ոչ մէկ տեղ երթալ կ'ուզեմ այլեւս ես եւ ոչ մէկ տեղ կանգ առնել։ Որովհետեւ աժգունեցաւ յանկարծ՝ աչքերուս դիմաց բոլոր անոնք, որ հմայք, կայթ ու եռանդ ունէին ատեն մը։ Որովհետեւ ձանձրացած է սիրտս իրերու յարաբերական հանգամանքէն։

«Ինծ կը թուի շարունակ, որ վատ մըն եմ ես՝ բոլոր անոնց պէս, որ կ'ապաստանին մտածումին ու երեւակայութեան մէջ, վախնալով կեանքէն։ Ատոր համար է որ կ'արհամարհեմ ես զիս ու տաղանդը, որուն տակ կ'ապաստանին ամէնէն տխեղծ հոգիները։

«Մէջէ – մէջ կրկնուող նկարներու պէս կը բազմապատկուին մտածումներս։ Ամբոխ մը կայ մէջս։ Առանձին չեմ ես։ Եւ ահա կ'աղերսեմ ես՝ իմ երկմտութիւններուս խորէն ու ահեղօրէն կը բախեմ ինքզինքիս։ Ո՞ւր է հոգիս։

«Կը զարնուիմ դարերուն ու յաւիտենականութեան դուռին։ Կը զարնուիմ հազարաւոր ձայներու՝ որ կը խաչաձեւեն զիս։ Գիրքեր կան արեանս մէջ։ Կը զարնուիմ ու կը պոռամ. ո՞ւր է հոգիս»։

«Ու ես կ'ատեմ իմ ձայնս, որ կը կանչէ զիս՝ այսպէս ողբերգականօրէն։ Թոքերս կը պատռին անոր զօրութենէն։ Հրէշ մըն եմ ես որ ինքզինքս կը կրծեմ քաղցէս։ Բայց կ'ուզեմ նոյն ատեն, որ հրապարակ գայ հոգիս։ Տարակուսանքը կը խեղդէ զիս։ Ու կը փլիմ, կը քայքայուիմ ես, օրէ – օր, քիմիական տարրալուծուող նիւթի մը նման։ Կը տարածուիմ ամէն կողմ ու կը ձուլուիմ ամէն բանի հետ։ Ամէն տեղ եմ ծովէն պէս եւ ոչ մէկ տեղ։

«Կ'ուզէի սակայն, որ հոգիս լսէր ձայնըս, որ կը պոռթկայ արիւնախառն եւ ձայնը մարդկութեան՝ որ կը տեւէ միլիոնաւոր դարերէ ի վեր։ Կայ այս բոլոր իրարանցումին մէջ ճշմարտութեան նմանող բան մը, որուն կարելի է հետեւիլ։ Կայ մարմինը եւ կայ գիրքերէն ու մելանի սեւէն ազատած մարդը։

«Կը հմայլիմ Ռէմպոյի վրայ՝ որ զգալով յանկարծ իր ահաւոր սխալը, կուշտ ու զզուած՝ մտաւորականի բոլոր ախտերէն, անցաւ հողին ու իրականութեան։ Կը սիրեմ Ռէմպօն, որովհետեւ ան կըրցաւ արհամարհել ամբողջ ապագայ մը։

«Արդ՝ ես որ ոչ երբեմնի սէրերը ունիմ եւ ոչ ալ պատրանքները, որ շուարած եւ օտար թռչունի մը պէս թառած եմ քաղաքակրթութեան հորիզոնին, ուր այնքան մթին փլուզումներ կը կատարուին, կը նայիմ, կը նայիմ տեւականօրէն ընդլայնող անդունդի մը։

«Հոն է որ, կ'ըսեն ինծ՝ կ'երթան թափելու բոլոր դասակարգերը, հարուստէն սկսեալ մինչեւ թշուառ, ընկերվարականէն մինչեւ Փաշիստը, բոլոր ազգերը, որ մէկը արագ եւ որ մէկը դանդաղ։

«Բայց ո՞վ է որ պիտի մաքրէ մեզ մեր ճղճիմ փառասիրութիւններէն ու կեցնէ ամբողջութեամբ մերկ բոլոր տկարութիւններէն, որոնց թոյնը կը սպաննէ մեզ, մերկ, բոլորովին մերկ՝ կեանքին դիմաց։ Ո՞վ է որ պիտի զատէ մեզ գիրքերուն կեղծ ու պատիր պատեանէն, որուն ետեւ մեր հոգիները կը յոխորտան յաճախ զզուելի տխմարութեամբ... Ո՞վ է որ պիտի մօտեցնէ զիս՝ վերջապէս, մարդկութեան ու մարդկային արարքներուն»...

Ու այսպէս, իր բազմերանգ գրութեան պէս կը խօսէր Սիսակեան, մինչ Բարթող՝ հեռու ու մոլար, եսասէր ու յաւակնոտ կը նայէր եզան մը խոշոր աչքերով։ Պարապ խօսքեր էին այդ բոլորը իրեն համար։

Ատենէ մը ի վեր Սէն – Միշէլի հրապարակին մօտ գտած էին անոնք յունական ճաշարան մը, որ օղի ունէր։ Հոն, սեղանին առջեւ աւելի մտերիմ, գրեթէ եղբայրացած կը զգային իրարու։ Բարթող, որ կը վախնար պզտիկ հովէ մը, շատ խօսելէն ու քիչ քնանալէն, կը խմէր՝ մինչեւ որ լինար։ Կը կարմրէր խաշած բանջարի պէս անոր երեսը, որ կ'առնէր գիւղային ժպիտ մը։ Դժոխքի սեմի պէս կը փայլէին անոր աչքերը վիժած լոյսով մը։ Ու կ'արտասանէր սիրային քերթուածներ։ Ու կը հայհոյէր, մինչ միւսը խաղաղ եւ հեզ, կ'երգէր թրքական երգեր։

Անոնք կը խմէին շատ անգամ տոքթոր Ալեմտաղեանին հետ, որ կը վճարէր դումարին կէսը։ Մնացեալը կը հայթայթուէր իրենց եւ Մակեդոնին գրպանէն։ Այս վերջինը կը միանար անոնց առ հասարակ, երբ խմելու դրամը կը պակսէր եւ երբ թշուառութիւնը կը ստիպէր զինքը՝ բարեկամներ փնտռելու։

– Ծօ, խենթ եմ քի ես ձեր քով գամ, – կ'ըսէր ան, – երբ գրպանս դրամ կայ։

Անիկա չերթար շրաթներով կնոջ ու զաւակներուն քով իսկ, որոնք հազիւ բաժին մը կը հանէ իր ձեռք անցուցած աւարէն։ Ու կինն ու զաւակները չեն ըսպասեր արդէն ատոր։ Անոնք կ'աշխատին, մինչ Մակեդոն պառկած վրայ – գլուխով կը թափառի թաղէ – թաղ, բացարձակապէս անընդունակ աշխատելու։

Տոքթորը տարբեր է։ Անիկա հոն էր միշտ Բարթողին համար, որ ազգական էր իրեն եւ տէր ու գիտակից իր ժառանգութեան։ Կուգար Սիսակեանին համար, որուն գրական ըմբռնումները խիստ հետաքրքրական կը գտնէր։

(Շար. 24)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ֆելիքս եւ Նինօ Աղայեան եւ զաւակը՝ Շահէն,

Տէր եւ Տիկին Սամթէ եւ Զինա Աղայեան – Մորամարքօ եւ զաւակը՝ Ժաք,

Տէր եւ Տիկին Շահէն եւ Էմմա Աղայեան եւ զաւակները Մառիան եւ Ալեքս,

Պր. Զարեհ Աղայեան (Թեհրան),

կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՍՈՖԻԿ ԱՂԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Թեհրանի մէջ, ուր եւ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը։

Հանգուցեալին մահուան ութօրէքին առթիւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի այս Ուրբաթ, Յունուար 29, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Յետ հոգեհանգստեան արարողութեան, ցաւակցական ընդունելութիւն՝ հանգուցեալին որդւոյն՝ Ֆելիքս Աղայեանի բնակարանը՝

12, avenue Montaigne, Paris 8e.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեան եւ զաւակները՝ Գէորգ – Լօրան եւ Միքայէլ – Լորիս կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունուար 31–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, 15 ժամ – կուժօն փողոց, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն անոր յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան, Սեդա Թիրեաքեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան իրենց ամուսնոյն եւ հօրեղբօր՝ Վահրամ Թիրեաքեանի մահուան քառասունքին (ծնած՝ Իգդիր, 1899–ին, մեռած՝ Կոնէս, 1987, Դեկտեմբեր 14–ին) յիշատակին կը նուիրեն՝ 2000 Ֆր. Համազգային դպրոցին, 1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին, 1000 Ֆր. Կարմիր Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին։

❦

Նուպար Նիկողոսեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի լիբանահայ դպրոցականներու ֆոնտին, Արթենիկ Փափազեանի թարմ յիշատակին, (ստանալ «Յառաջ»էն)։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ ՈՐԴԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ

Շաբաթ, Յունուար 30–ին, տօն է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob a invité

le P. MAURICE MAUPILIER

qui parlera sur le sujet :

«LES LUSIGNAN ET L'ARMENIE»

le Jeudi 28 Janvier à 20 heures 30

au Centre Saint Mesrob.

La conférence sera précédée d'un buffet froid. Prière de s'inscrire en téléphonant au: 43 - 26 - 50 - 43 ou 42 - 78 - 31 - 93

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՀԱԶԱՐԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ. –

Տիկին Մ. Զաթրեան, Տիկին Մարի Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան, Պր. Վարդգէս Պօյաճեան, Ճաշարան Քափատոս, Ումն.։

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ. –

Ալէն Արեւիկեան, Ժաքլին Վերատ, Մանուկ Քիւրտօղլեան, Վիգէն Քիւրտօղլեան, Յակոբ Կօչկակարեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Գոճաքեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Ղորղորեան, Տիկին Էլիզ Տորումեան։

Պր. Ժաք Գալաճեան 400 Ֆրանք։

250–ԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ. –

Տէր եւ Տիկին Լ. Պապանեան, Պր. Ա. Պապանեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Նիկողոսեան։

200–ԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ. –

Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Պալըկեան, Ժան Տիւտիւքճեան, Տէր եւ Տիկին Տէր – Թորոսեան, Ժաք Թաշալեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պետիկեան, Տիկին Սիւզան Մուրատեան, Տիկին Զապէլ Տէր – Յակոբեան, Տիկին Ռոզ Տորումեան։

ՀԱՐԻՒՐԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ. –

Ժերար Ներսէսեան, Օր. Նորա Տափուտի, Տիկին Ս. Քէշիշէֆ, Օր. եւ Պր. Արմաղանեան, Տէր եւ Տիկին Օ. Տէմիրճեան, Միշէլ Շերոյեան, Տիկին Մ. Նահապետեան, Պր. Ա. Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Շ. Տիրացունեան, Շաւարշ Թորոսեան, Վահէ Թորոսեան։

50–ԱԿԱՆ ՖՐԱՆՔ. –

Օր. Նատիա Ագգիւլեան, Տիկին Արլէթ Ագգիւլեան։

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Յունուար 31, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Լիոնի «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Իսահակ Խաչակիր Քահանայ Հէքիմեանի։

ԿՈՉ
ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տասներկու տարի՝ պատերազմական վիճակ անդործութեան անբեւակայելի բարձրացում միջին ամսական՝ 10.000 լիբանանեան ոսկի։

Մէկ քիլօ միս՝ 1.000 լիբ. ոսկի.

Մէկ տուփ փոշի կաթ (մէկ քիլօ)՝ 3000 լիբ. ոսկի.

Մէկ քիլօ հաց՝ 100 լ. ոսկի.

Պետական դպրոցներու չգոյութիւն.

Մանկապարտէզի կամ նախակրթարանի կրթաթոշակ՝ 36.000 լ. ոսկի.

Մատիտ, տետրակ, գիրք՝ շատ սուղ են գնելու համար.

10 – 12 տարեկան մանուկներ կը լքեն դպրոցը ու կը նետուին գործի ասպարէզ.

Հարիւր ֆրանքը հաւասար է 9.000 լիբ. ոսկիի.

Հարկ կա՞յ աւելին ըսելու...

Օգնենք հայ մանուկներուն.

Ձեր չէքերը ղրկեցէք. –
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (Ecoliers du Liban)
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօյ – Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղի պարահանդէսը
– ՄԱՐՏ — 19 –

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին։

ՆԱՒԱՍԱՐԴ

Պարախումբը

Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՏ 12ին, ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

OPERA

նախաձեռնութեամբ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

— ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ – ՓԱՐԻԶ —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

SALLE CORTOT

Ղեկավարութեամբ՝
Ալեքսանդր Սիրանոսեան–ի
Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 16.30ին

■

ԹԱՏՐՈՆ

Chapelle Saint-Louis de la Salpêtrière

Մասնակցութեամբ
Փարիզի չորս թատերախումբերու՝

- Հայ Թատրոն «Գիսանի»
- Համազգային «Դիմակ»
- «Կատակ»
- «Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւն»

Բեմադրութիւն՝
Արբի Յովհաննիսեան
Ապրիլ 28-29-30 եւ Մայիս 1-2-3-4-5

■

Մշակութային Ձեռնարկներ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
F. I. A. P.
Foyer International d'Accueil Parisien
Մայիս 15–էն 30

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ

ANTENNE 2

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9.30։

ՀԱՅԵՐԸ
ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն համար Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9.30–էն սկսեալ, Վիէնի Մշակոյթի Տան մէջ։

Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են։

SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

RENCONTRE

avec Madame LILY DENIS,
traductrice, qui sera présentée par ROUBEN MELIK,

à l'occasion de la publication en français de :

«LA FONTAINE D'HEGHNAR»

roman de MKRTITCH ARMEN

Présentation par ZOULAL KAZANDJIAN (en arménien)
Lectures : Garabed Dakessian (en arménien)
Carole Tchakhamian (en français)

JEUDI 28 JANVIER à 20 H
au YAN'S CLUB, 5, avenue Reille, 75014 Paris
La soirée sera suivie d'un dîner au Club
si vous désirez participer à ce repas, veuillez réserver vos places en téléphonant au 48 - 78 - 16 - 21 ou au 45 - 89 - 20 - 48

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
28

JEUDI
28 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.671 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16 671

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Էօզալ Դաւոս գացած է ներկայ ըլլալու համար տնտեսական սիմպոզիոնի մը, որու ընթացքին պիտի հանդիպի իր պաշտօնակիցին՝ Փափանտրէուի: Յունուար 30 եւ 31-ին Զուիցերիա տեղի ունեցող այս հանդիպումը առաջինն է 10 տարիէ ի վեր Թուրքիոյ եւ Յունաստանի վարչապետներուն միջեւ:

ԼԸ ՓԷՆԻ դէմ ցոյց մը հրաւիրած էին Համայնավար կուսակցութիւնը, Համայնավար երիտասարդութիւնը եւ ԻՒՆԷՖ-ը (ուսանողական համայնավարներու խմբակցութիւն) Չորեքշաբթի օր, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Անընդունելի կը գտնէին որ ճիշդ այն օրը – Յունուար 27 – երբ կ'ոգեկոչուի Աուշվիցի ազատագրման (Կարմիր բանակին կողմէ) 43-րդ տարեդարձը, Լը Փէն հիւրն ըլլայ «Անթէն 2»ի «Ճշմարտութեան ժամ»ուն: Յայտագրին պատասխանատուին համար ընդհակառակն իր յայտագիրը առիթ կուտայ որ խօսուի Աուշվիցի մասին: «Իւմանիթէ», Չորեքշաբթի օր, կը խորագրէր «Լը Փէն՝ ժանտախտը», մինչ Ֆրանսուա – Անրի տը Վիրիէօ կը շեշտէ որ Լը Փէն երեւոյթ մըն է, 1984-էն ի վեր եւ թէ յանուն ժողովրդավարութեան կարելի չէ ծածկել, ինչ որ ալ արժէ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ տնտեսական արդիւնքները 1987-ի համար, ակնկալուած բարելաւումները չեն արձանագրած, այլ խօսքով նուազ են քան ինչ որ կը նախատեսէր ծրագիրը: Եթէ ածուխ, քարիւղ եւ կազ գոհացուցիչ են, անդին արմտիքի բերքը՝ 211.3 միլիոն թոն շատ ցած է բաղդատմամբ ծրագրին նախատեսած 232 միլիոն թոնին: Աշխատանքի արտադրողականութիւնն ալ շատ թեթեւ յաւելում կրած է (2.4%) ծրագրին բաղդատմամբ (4%): «Պրաւդա» կ'աւելցնէ թէ ազգային եկամուտն ալ, որ 1987-ին շուրջ 600 միլիառ ռուբլի եղած է, յաւելում կրած ըլլալով հանդերձ չի համապատասխաներ ծրագրին:

ՎԼԱՏԻՄԻՐ ՎԻՍՈՑԿԻԻ ծննդեան յիսնամեակը (50 տարեկան եղած պիտի ըլլար Յունուար 25-ին) մեծ շուքով կ'ոգեկոչուի Մոսկուայի մէջ, յետ մահու բացառիկ պատիւներով: Շիրիմին շուրջ հաւաքուած քանի մը տասնեակ հաւատարիմները այնքան անսովոր երեւոյթ մը չեն, որքան պաշտօնական փայլը որ կը տրուի անոր՝ զոր ԹԱՍ կ'որակէ «խորհրդային երեւելի բանաստեղծ եւ երգիչ»: Անիծեալ բանաստեղծը, երբ ողջ էր, կ'ոգեկոչուի այսօր բազմաթիւ ձեռնարկներով: Նախ 33 հրջաննոց 17 սալեր, քերթուածներու ծաղկաքաղի մը հրատարակութիւն, հեռատեսիլէն յայտագրերու շարք մը: Ամէնէն յատկանշականը մեծարանքի այս նախաձեռնութեանց տեղի ունեցած է Կիրակի իրիկուն Լենինի մարզարանը, ուր հաւաքուած է «ամբողջ Մոսկուա»ն, այսինքն՝ ընտրանին, գլխաւորութեամբ Եւտուշէնկոյի եւ Վոզնոսենսկիի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20 / 22)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՔՈՒԷՅԹԻ ՄԷՋ

Քուէյթ գացած է Հայաստանէն արուեստագէտներու խումբ մը: «Սալմիա» շարժանկարի սրահին մէջ տեղի ունեցած գեղարուեստական երեկոյթին հանդէս եկած է Երեւանի դրամատիկ թատրոնի դերասան Արթուր Ութմազեան, արտասանելով խորհրդահայ բանաստեղծներէ գործեր: Դաշնակահար Սերգէյ Մարկարով մեկնաբանած է Շոփէնէն, Արամ Խաչատրեանէն եւ Առնօ Բաբաջանեանէն գործեր: Երեւանի օփերայի մեներգչուհի Ալիս Հեքիմբաշեան Մոցարթի, Ալեաբեւի, Դոլուխանեանի եւ հայկական ժողովրդական երգերու մեկնաբանութեամբ արժանացած է ջերմ ընդունելութեան:

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԻՍՏԸ

Երեւանի մէջ գումարուած է Վահրամ Փափազեանի ծննդեան 100-ամեակի յոբելենական յանձնախումբին նիստը, նախագահութեամբ վարչապետի տեղակալ Ս. Աւետիսեանի: Յանձնախումբը քննարկած է մեծ դերասանին յոբելենական միջոցառումներու յայտագիրը: Որոշուած է յոբելենական նիստը գումարել Մարտին, Երեւան, Գ. Սունդուկեան Թատրոնին մէջ: Մարտի առաջին տասնօրեակին յոբելենական երեկոյթներ կը կազմակերպուին Լենինական, Կիրովական եւ Հայաստանի այլ քաղաքներու մէջ: Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի արուեստի հիմնարկը թատերական գործիչներու միութեան հետ Լենինականի մէջ կը կազմակերպեն գիտական նստաշրջան մը՝ նուիրուած Վահրամ Փափազեանի գործին: Հրատարակութեան կը պատրաստուին Վահրամ Փափազեանի արուեստին նուիրուած գիրքեր: Լոյս կ'ընծայուի՝ հայերէն եւ ռուսերէն՝ Վ. Փափազեանի «Հետադարձ հայեացք» երկհատոր յուշագրութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱԶԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւի «Ուկրանիա» սրահին մէջ հանդէս եկած է Հայաստանի պետական ճազի նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Կոնստանտին Օրբելեանի: Նուագախումբը երեկոյթներ տուած է նաեւ Բելայա Ցերկով, Բորիսպոլ, Վասիլկովօ եւ Օրուբուխով, արժանանալով ջերմ ընդունելութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՉԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւի «Ժողովուրդներու բարեկամութիւն» քաղաքային գրադարանին մէջ տեղի ունեցած է բանաստեղծութեան երեկոյթ մը՝ «Եղիշէ Չարենցի հոկտեմբերեան երգերը» թեմայով: Զեկուցումով հանդէս եկած է բանաստեղծ Լեւոն Զալդրեան: Արտասանուած են Չարենցէն բանաստեղծութիւններ: Ներկաները ծանօթացած են նաեւ գրադարանին մէջ կազմակերպուած «Հայաստանը ՍՍՀՄ ժողովուրդների եղբայրական ընտանիքում» ցուցահանդէսին, ուր ներկայացուած գիրքերը, ամսագրերը, թերթերը եւ այլ նիւթեր կը պատմեն Հայաստանի արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան, մշակոյթի, գիտութեան զարգացման, հայ եւ ուկրանացի ժողովուրդներու դարաւոր կապերու մասին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՏՈՒՈՅ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ՄԷՋ

Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգին մէջ, առաջնութեան կիսուն, Սէն – Թ'Անթուանի Հ. Մ.-ը կը գրաւէ դասաւորումին 7-րդ տեղը 14 մրցակիցներու միջեւ: Անցեալ Կիրակի, Սէն – Թրոփէզի դէմ, Դերձակեան յաջողած է իր խումբը ազատել պարտութենէ, նշանակելով հաւասարութեան կոլը (1 – 1), 89-րդ վայրկեանին:

Յառաջիկայ Կիրակի, առաջին դարձ մրցումը Սէն – Թ'Անթուանի մէջ, Սէն – Սիրի դէմ՝ որմէ Հ. Մ.-ը պարտուած էր, անցեալ Սեպտեմբերին, 3 – 0-ով. Նախատեսելի է հաւասար արդիւնք մը:

Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ ախոյենական խաղ չունի Յունուար 31-ին: Կիրակի, օր, պարտուած է Սարիեանի մէջ 3 – 2, կրքոտ խաղի մը ընթացքին:

Ռոն – Ալփ լիկին մէջ, հաւասարութիւն, նաեւ, Հ. Մ. Ը. Մ. Տէսինի համար (0 – 0) Մոնթէլիմարի հետ: Հ. Մ. Ը. Մ. դժուար մրցաշրջան մը բոլորելու վրայ է: Վերջին է երթ մրցումներու աւարտին:

Վալանսի Հ. Մ.-ին պահեստին ալ խաղացած է եւ մնացած մրցում մը, յաղթած է Լըկայի 1 – 0 եւ առաջնութեան կիսուն, շրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ, կը գրաւէ 4-րդ տեղը եւ կրնայ միշտ յոյս տածել՝ մտնելու յառաջիկայ մրցաշրջանին, պատուոյ բարձրագոյն դասակարգին մէջ:

Նահանգային ախոյենութիւններուն մէջ, փարիզեան շրջան, Ալֆորվիլ հաւասար մնացած է Իվրիի հետ (2 – 2), Իսի յաղթած է Շաթիյոնի՝ 4 – 1, ինչ որ կը հաստատէ անցեալ Սեպտեմբերի արդիւնքը: Յառաջիկայ Կիրակի՝ Իսի, իր դաշտին վրայ պիտի ջանայ նոր յաջողութիւն մը արձանագրել Անթոնիի վրայ՝ որուն յաղթած էր արդէն (2 – 0), Ալֆորվիլ կը խաղայ Ֆոնթընէի դէմ որմէ պարտուած էր (3 – 1) երթ մրցման:

Հարաւը, միայն Նիսի Հ. Մ.-ը յաջողած է յաղթական դուրս գալ իր հերթական խաղէն (4 – 0): Սէն – Թ'Անթուանի եւ Արծիւի պահեստները յաղթուած են, առաջինը Քայոլէ (2 – 1), երկրորդը՝ Մարսէյլի հրէական ակումբէն (4 – 0):

Պարտութիւններ նաեւ Ռոնի մէջ. Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին Փոն – տը – Շէրիյի մէջ (4 – 2), Վիէնի Հ. Մ.-ը Շէսիի առջեւ (1 0):

Երկու շաբաթ ընդհատումէ վերջ, Արժանթինի ախոյենութիւնը, բարձրագոյն դասակարգ, վերսկսած է: Արմէնիօ պարտուած է Սան – Լորէնծոյէ՝ 3 — 1, Սան – Լորէնծօ 3-րդ է դասաւորումին վրայ:

Հայանուն ակումբը խաղացած է մինչեւ հիմա քսան մրցում. կը մնայ դասաւորումին 14-րդ աստիճանին վրայ, քսան մրցակիցներու միջեւ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐԸ «ԱՐԱՐԱՏ» եւ «ԿՈՏԱՅՔ» ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ՆՈՐ ՄՐՑԱՇՐՋԱՆԻՆ

Մարտ 7-ին կը սկսին խորհ. 51-րդ ախոյենութեան խաղերը: Ներկայիս, այդ խաղերուն մասնակցող Հայաստանի երկու խումբերը՝ Երեւանի «Արարատ»ը եւ Աբովեանի «Կոտայք»ը նախապատրաստութեան շրջան մը կ'անցընեն: Մարզիկները հաւաքուած են Ձորաղբիւրի մարզական կեդրոնը, ուր վարժութիւններ կ'ընեն, կը մարզուին, իրենց յետագայ ծրագիրները կը մշակեն: «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթի թղթակիցը այցելելով Ձորաղբիւր հանդիպում մը ունեցած է երկու խումբերու աշխատանքներու մարզիչներուն հետ, իրազեկ դառնալու համար մարզիկներու առօրեային:

«Արարատ»ը մարզող Ս. Մարտիրոսեան ըսած է, թէ վերջ դրած են տղոց ընդհանուր ֆիզիքական ունակութիւնները վերականգնող մարզումները: Բժշկական քննութիւնները ցոյց տուած են, որ մարզիկներու առողջական վիճակը լաւ է, որ անոնք պատրաստ են աստիճանաբար անցնելու աւելի ծանր ու ծաւալուն մարզումներու: Տղաքը զբաղած են նաեւ լողով, ծանրաբարձութեամբ: Ծածկուած մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցած են խաղեր, թաքթիք պայքարի զանազան տարբերակներու փորձեր: Յունուարի երկրորդ կէսին «Արարատ»ի տղաքը մեկնած են Գագրա, ուր եւս տեղի կ'ունենան մարզումներ, զանազան խաղեր եւ իւրացուելիք ոճի փնտռտուք:

«Արարատ»ի մարզումներուն կը մասնակցի անցեալ տարուան լրիւ կազմը, կայ նաեւ համալրում: «Կոտայք»էն հրաւիրուած են Արթուր Միրզոյեան եւ Ըստեփան Բաղդասարեան: Կը մարզուին նաեւ խումբ մը երիտասարդներ, որոնք կը ջանան մօտիկ ապագային տեղ գրաւել խումբի կազմին մէջ: Մարզիչը նշած է, թէ խումբին մէջ կը տիրէ ընկերական ջերմ մթնոլորտ մը եւ մարզիկները բարեխիղճ կերպով կը կատարեն ծրագրով նախատեսուած պարտականութիւնները:

«Կոտայք»ի մարզիչը՝ Ս. Բարսեղեան, նշած է թէ աւելի ուշադրութիւն կը դարձուի մարզիկներու ֆիզիքական որակի վերականգնումին եւ թեքնիքի յղկման: Աբովեանցիները եւս լրջութեամբ կը պատրաստուին նոր մրցաշրջանին եւ ցոյց կու տան պատասխանատուութեան զգացում: Մինչեւ Յունուարի վերջը Ձորաղբիւր մնալէ ետք «Կոտայք»ի տղաքը կը սկսին բացօթեայ մարզումները: Փետրուարին ուսումնա – մարզական աշխատանքները տեղի կ'ունենան Արտաշատ կամ Հոկտեմբերեան: Ապա «Կոտայք»ի տղաքը կը մեկնին Գագրա, ուր կը կատարեն մարզումներու վերջին փորձերը: Ի դէպ, նշենք որ Սոչիի մէջ Մարտ 16-ին կը սկսին Ա. դասակարգի խումբերու բաժակի խաղերը, իսկ Ապրիլ 7ին՝ խորհ. ախոյենութեան: «Կոտայք»ի առաջին մրցակիցը կ'ըլլայ Ռիգայի «Դաուգավա»ն:

Ինչ կը վերաբերի խումբին կազմին, մարզիչը դիտել տուած է, թէ Ա. Միրզոյեանի եւ Ս. Բաղդասարեանի «Արարատ» անցնիլը լուրջ հարց ստեղծած է «Կոտայք»ի համար, այսուհանդերձ հաճելի իրողութիւն նկատած է «Արարատ»ի օգտակար հանդիսանալը: Փոխարէնը Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»էն «Կոտայք» հրաւիրուած է միջնապահ Սերգէյ Յակոբեան, Լենինականի «Օլիմպիա»էն յետսապահ Երուանդ Սուքիասեան, Աբովեանի «Բերդ»էն միջնապահ Արմէն Յովհաննիսեան:

Հ. Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԼԵՆՈՒՄԸ

Այս օրերուն Հայաստանեան մամուլի էջերը, վերակառուցումի խանդավառող տենդէն բռնուած ըլլալու պատկերը կուտան, յատկապէս քննադատական յօդուածներով: Մինչ անդին, երկրի գլխաւոր պատասխանատու դէմքերը թիրախ առնող այլ շարժում մը, որ կուգայ վերին մարմիններէ եւ ունի անկասկած լուրջ տարողութիւն, բաւական ստուեր կը ձգէ «վերակառուցում»ին Հայաստանեան ընթացքին վրայ:

Թեր ու դէմ կարծիքներու բախումով, հակամարտութիւններով յայտնուած խմորումներ արձագանգեցին այս վերջին շրջանին, նաեւ Հայաստանեան գրողներու շրջանակին մէջ: Այս հակամարտութիւնները, խմորումները կարելի էր աշխուժացումի, թարմացումի երեւոյթներ նկատել, ներշնչուած՝ վերակառուցումի ստանձնումէն. չէ՞ որ շարժումը, հակադրեցութիւնները ամէնէն բացայայտ կերպով հերքումն են լճացումին, կայունութեան. եւ չէ՞ որ վերակառուցումի թափը կը խորհրդանշուի այս ըմբռնումներուն դէմ պայքարի հրահանգով: Սակայն գրական շրջանակներու մէջ դիտարկուած «աշխուժացում»ն ալ իր կարգին պէտք է ըսել որ պատճառեց որոշ հիասթափում, երբ քննադատութիւնները գործերու ընդմէջէն ուղղուեցան անձերու, եւ կամ գրական մամուլը ի վերջոյ ստեղծեց այն տպաւորութիւնը, թէ վերակառուցումի երեւութական պահանջները գոհացնել բաւարար կը թուէր իրեն համար: Այս տպաւորութեան աղբիւր է յատկապէս «Գրական Թերթ»ի մէջ բացուած քննադատական բանավէճը, որ գրական հարցերէ աւելի, ծառայեց անձնական կիրքեր արծարծելու, եւ հասաւ հոն, ուր մինչեւ իսկ «հրապարակագրութիւն» պիտակին տակ մարդիկ վարկաբեկուեցան իրենց իսկ վերագրուած տողերու մէջբերումներով. տողեր, սակայն, որոնք ոչ մէկ կապ ունէին յիշուած անուններուն հետ: Ու «Գրական Թերթ»ի սիւնակները լեցուեցան փոխադարձ հերքումներով, յաճախ գրական մտահոգութիւններէ հեռու ցեխարձակումներով, ամէնքը ներկայացուած որպէս վերակառուցումի պահանջք:

Այս տուեալներուն մէջ Յունուարի առաջին օրերուն «Արմէնփրէս»էն ստացանք Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութեան պլենումին՝ նախագահ Վ. Պետրոսեանի կարդացած զեկուցումը:

Ան իր երկար խօսքին մէջ կ'արտայայտուի ներքին ու արտաքին հարցերու, մօտեցումներու, անհրաժեշտ փոփոխութիւններու եւ մինչեւ այսօր դիտարկուած թերութիւններու մասին: Վերակառուցումին հետեւող քննադատութեան լայնատարած յորձանքին մէջ իր խօսքերը կը զանազանուին յատկապէս անով, որ ան չի գոհանար թերիներ մատնանշելով, այլ կ'ըսէ նաեւ թէ ինչեր պէտք էր, ու պէտք է ընել:

Իր երկար զեկուցումին մէջ մեզ առաւել հետաքրքրողը արտաքին, այսինքն ըՍփիւռքի պատկանող հարցերու մասն է: Շատ մը կէտեր կ'արծարծէ Վ. Պետրոսեան հոս. – «Սփիւռքահայութիւնը մեր ժողովուրդի կէսն է» կ'ըսէ ան, ու ամէնէն կարեւորը իր մօտ, այս կէսը աւելի լաւ ճանչնալու հրաւէրն է. ան կը շեշտէ այս մարզին վերաբերող հինցած չափանիշերը գնահատումի նոր ու սթափ արժեչափերով փոխանակելու պարտաւորութիւնը: Արդարեւ, եթէ Հայաստան կը նշանակէ Հայերու երկիր, զայն պէտք է նկատել երկիրը այն ժողովուրդին որ ինքզինքը կը կոչէ հայ, եւ որուն սակայն մէկ մասը կ'ապրի ոչ Հայաստանի մէջ: Ու չկայ աւելի բնական երեւոյթ, քան՝ այն որ երկիրը — զոր այնքան կը սիրենք «մայր» անուանել — նոյն վերաբերումով, նոյն նկատումով դառնայ իւրաքանչիւր զաւակին, ըլլայ ան հոն, թէ արտաշխարհի սա կամ նա անկիւնը:

Պետրոսեանի անդրադարձած կէտերը անշուշտ ընդհանրապէս կը վերաբերին գրական մարզին: Ան կարեւորութեամբ կանգ կ'առնէ մինչեւ այսօր անտիպ մնացած մեր գրական ժառանգութեան վրայ. անտիպ էջեր կան տակաւին, կ'ըսէ մինչեւ իսկ Թումանեանի, Տէրեանի գործերուն մէջ: Յետոյ կ'աւելցնէ. – «Մեծ են մեր պարտքերը յատկապէս արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութեան առաջ»: Այս պարտքը կը կայանայ ամէնէն աւելի Սփիւռքի գրողները հրատարակելու գործին մէջ. արդարեւ, Հայաստանցին որ գէր – յաղեցած է օրինակ՝ Ալիսիա Կիրակոսեանի մը «արուեստ»ով, մեծ մասով անծանօթ կը մնայ Սփիւռքի շատ մը վաւերական արժէքներու գործերուն. հոն տակաւին չեն հրատարակուած Համաստեղ, Ն. Սարաֆեան եւ ուրիշներ, կարելի չէ հասկնալ թէ ինչ պատճառով: Ու Վ. Պետրոսեան կը խօսի «պատմական յիշաչարութեան» կեցուածքի մասին, զոր ոչ ոք իրաւունք ունի որդեգրելու, հայ գրողին գործը պէտք է դիտուի այն ընդհանրական մօտեցումով, որ ան կը պատկանի ժողովուրդին, արժէքի որ սանդխամատին վրայ ալ գտնուի:

«Պատմական յիշաչարութեան» այս կեցուածքը սակայն չի յայտնուիր միայն սփիւռքահայ գրողներու գործերուն նկատումին մէջ: Անոնց պարագային, ըսենք թէ կային տրուելիք բացատրութիւններ, անկախ անոնց ընդունելի կամ անընդունելի ըլլալու հանգամանքէն. սակայն ի՞նչպէս բացատրել հոն, տեղւոյն վրայ դիտուած բացթողումներ: Ո՞վ, օրինակի համար, եւ պատմական անյիշաչարութեան «ո՞ր իրաւունքով 70ական թուականներուն խմբագրուած Հայկական սովետական համայնագիտարան»ին մէջ Մ. Արմէնի յատկացուած տողերուն մէջ ոչ իսկ կը յիշէ անոր «Երեւան» գործը:

Այսօր, երբ ժամանակավրէպ է այլեւս յամենալ անտեսումի անցեալ էջերուն վրայ, կայ այլ դիտանկիւն մը. արժէքներու ստորճանաչափին վերիվայր շրջումը, կամ արժէքի մտահոգութեան փոխարինումը այլեւայլ նկատումներով, քաղաքական շահերու ու նման այլ բացատրութիւններէ զատ նաեւ դաստիարակութեան հարց մըն է, գրական ճաշակ ըսուած բան մը կայ, որ կը պատրաստըւի, կը զարգնուի. որքա՜ն շատ բան ակընկալած կ'ըլլանք մեր նոր սերունդէն, երբ սպասենք որ ան հրապարակը ողողած հայրենասիրական լալկան, ճանճ – բալի յանկերգներու յաճախանքին մէջ յաջողի իր նախասիրութիւնը կեդրոնացնել Հ. Էդոյեանի մը, կամ Յովհ. Գրիգորեանի մը գործին վրայ. ու նոյն ձեւով, որպէս գրական մտահոգութիւն ներկայացուած անձնական հաշիւներու փոթորիկին մէջ կարենայ սեւեռել գործի մը գրական արժէքին վրայ:

Վ. Պետրոսեան խօսելով միշտ Սփիւռքի մասին, կ'ըսէ նաեւ թէ զայն աւելի լաւ ճանչնալու միջոցներէն մէկը, անոր մամուլէն արտատպումներ կատարելն է: Մինչեւ այսօր հակառակ երեւոյթն է դիտարկուած. Սփիւռքի մամուլը էջ լեցնելէն մինչեւ որպէս պարտականութեան գիտակցութիւն, յաճախ տեղ կուտայ Հայաստանեան մամուլէն արտատպումներու: Մէկզի ձգելով էջ լեցնելու մտահոգութիւնը, այս երեւոյթէն պէտք է հետեւցնել թէ միայն Սփիւռքի՞ պարտականութիւնն է հետաքրքրուիլ Հայաստանով. այս հոլովոյթին «առողջութեան» համար անհրաժեշտ չէ՞ փոխադարձութեան հանգամանքը:

Սփիւռք – Հայրենիք կապերու, կամուրջին մասին կը խօսինք յաճախ. արտայայտութիւններ, որոնցմէ ամէն մարդ իր ըմբռնումին, նախասիրութիւններուն, մինչեւ իսկ շահերուն համաձայն տարբեր բան կը հասկընայ. սակայն արդեօ՞ք այդ «կամուրջ»ը միշտ կը յաջողի սիրաշահ անբովանդակ խօսքերէ, «Հայրենասիրական» ճառերէ անդին անցնիլ:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ ի՛նչ անդրադարձ կ'ունենան Վ. Պետրոսեանի զեկուցումով կատարուած մատնանշումները, իր իսկ գլխաւորած Գրողներու Միութեան կառոյցին մէջ. եթէ չկարենանք «վերակառուցում»ի այս շրջանով ալ խախտած քարերը տեղը դնել, ե՞րբ, ի՞նչով իրերը պիտի կոչուին իրենց անուններով: Այլեւս հասած պէտք չէ՞ նկատել ժամանակը նաեւ «հայրենի», «հայրենասէր» անմեղ բացատրութիւնները բեռնաթափելու իրենց պարտադրուած երբեմնի փուճ ու քմահաճ իմաստներէն:

Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԴՄԷՋԷՆ

1987ԻՆ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԴԷՄՔԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

1987–ին եւս, տերեւաթափը հայկական աշխարհի մէջ, զգալի եղաւ մասնաւորապէս ապրիլեան սերունդին մէջ, կեանքի բնական օրէնքով: Խորհրդանիշ սերունդ մը որուն անդամները հազիւ պատանի, առանց կեանքին ժպտելու, ցըրուեցան ու ինկան զանազան ափերու վըրայ: Անոնք, բախելով հանդերձ դժուարութիւններու, տքնեցան, նախաձեռնեցին, ու համեմատաբար յաջողեցան իրենց ասպարէզներուն մէջ: Սակայն, իբրեւ Սփիւռքի հայ, գիտցան թէ իրաւունքը չունին գոհանալու անձնական կեանքով: Եւ ստեղծեցին, մտան մասնակցեցան հայ կեանքին իրենց տաղանդով, շնորհներով, նուիրումով, համոզումներով, աշխատանքով հարստացուցին զայն բոլոր մարզերուն մէջ: Դրին անջնջելի դրոշմը: Զըգեցին ու փոխանցեցին աւանդ մը յետնորդներուն:

**

ՍՓԻՒՌՔ. —

Պոլսահայ գաղութն է որ տուաւ ամէնէն ծանր տուրքը ճակատագրին կորսնցնելով բազմակողմանի զարգացումով եւ կոչումով անձեր:

× Յունուար 10ին, ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՃԷԼԱԼԵԱՆ, մտաւորական շրջանակներու ծանօթ դէմքերէն: Ուրարտական քաղաքակրթութեան եւ հայկական պատմութեան ու մշակոյթի մասին գրած է բազմաթիւ յօդուածներ, հայ եւ օտար մամուլին մէջ: Ըրած է թարգմանութիւններ: Իր կանոնաւոր աշխատակցութիւնը բերած է «Մարմարա»ին:

× Յունուար 27–ին, վաստակաւոր ուսուցիչ եւ բժիշկ՝ ՀԱՅԿ ՏԱՆՏԻՆ ԱՔՍԱՅ ծանօթ եւ յարգուած անձնաւորութիւն, որ սերունդներ դաստիարակած է որպէս ուսուցիչ Էսաեան, Կեդրոնական եւ այլ վարժարաններու մէջ:

× Միշտ Յունուարին, երաժիշտ՝ ԼԻՒՍԻ ԵԱԼՍԷՐ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԵԱՆ: Ուսուցիչ Պետական երաժշտանոցի եւ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի: Երկար տարիներ նուագած է Պոլսոյ հայկական եկեղեցիներուն մէջ:

× Փետրուարին, կրթական մշակ՝ ՎԱՀԱՆ ԿՈՍՏԵԱՆ: Որպէս ուսուցիչ պաշտօնավարած է զանազան դպրոցներու մէջ եւ եղած է տնօրէն Մէրհամէթճեան վարժարանին:

× Մարտ 10–ին, երգահան – խմբավար՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԷՍԵԱՆ: Փոքր տարիքէն հետեւած է Ջութակի եւ դաշնաւորումի դասընթացքներու: Իբրեւ ջութակահար մասնակցած է Էտկառ Մանասի «Հայ քէնթէթ»ի եւ «Վարսահա» լարային նըւագախումբներուն: Հիմնած է «Հանէսեան Նուագախումբը»: Յարութիւն Հանէսեան բարերար եղած է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին եւ հիմնադիրներէն՝ Խասեան Սանուց Միութեան:

× Յուլիս 31–ին, գաղութի ծանօթ անուններէն՝ ՓՐՈՖ. ԱՐԱՄ ԷՐՍԻՒՄԷՐ: Ուսուցչական ասպարէզը կատարած է որպէս դասախօս Թեքնիք Համալսարանին մէջ:

× Դեկտեմբեր 10–ին, թէպէտ մահկանացուն կնքած է Ժընեւ, բայց ՄԿՐՏԻՉ ՇԷԼԼԷՖԵԱՆ Պոլսոյ գաղութի ծանօթ դէմքերէն է, ուր մասնակցած է հանրային կեանքին, հայ թէ թուրք, մինչեւ՝ 1970: Մեծ նպաստներ բերած է Պոլսոյ ազգային հաստատութիւններուն, ի մէջ այլոց ապահոված է Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի շինութիւնը: Ընտրուած է երեսփոխան Թուրքիոյ (Դեմոկրատ կուսակցութեան), բայց Մայիս 27–ի յեղափոխութեան ընթացքին բանտարկուած է Կեսարիա: Դատավարութենէն յետոյ, 1970–ին, լքած է Թուրքիան եւ անցած Զուիցերիա, ուր շարունակած է զբաղիլ ազգային գործերով:

× Դեկտեմբեր 17–ին, կրթական մշակ եւ հրապարակագիր՝ ՎԱՀՐԱՄ ՊՈՒՐՄԱԵԱՆ: Որպէս ուսուցիչ դասաւանդած է Արամեան, Պէզճեան եւ Վիէննական Մըխիթարեան վարժարաններուն մէջ: Որպէս տնօրէն ղեկավարած է Սկիւտարի Ճեմարանը, Գատըգիւղի Արամեան եւ Օրթագիւղի Թարգմանչաց վարժարանները: Աշխատակցած է «Մարմարա» թերթին, եւ իր յօդուածներու ամփոփում մը լոյս տեսած է «Դպրոցը իր հոգերով» հատորով մը: Գրած է «Արամեան վարժարանի 100–ամեայ պատմութիւն»ը:

**

Պոլսէն՝ Պէյրութ, հայ մամուլը կորսնցուց արժանաւոր աշխատակիցներ որոնց կեանքը եղաւ ամբողջական ընծայում մը:

× Յունուար 31–ին, ՕՆՆԻԿ ՃԱՄՊՈՒԼԵԱՆ՝ «Արարատ» թերթին տարիներու տնօրէնը: Գաղափարական եւ ընկերային համոզումներու մարդ, մեծ ծառայութիւններ մատուցած է ազգային կեանքին ներս:

× Փետրուար 20–ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան վեթերան անդամներէն՝ ՀԱՅԿ ՊԱԼԵԱՆ «Ազդակ» օրաթերթի հիմնադիր եւ 38 տարիներու տնօրէնը: Ազգային ու քաղաքական կեանքին մէջ եղած է տիպական դէմք:

**

Միջին – Արեւելքի այլ գաղութները եւս, կորսնցուցին ծառայասէր հոգիներ:

× Մարտ 3–ին, Աթէնք, ԿԱՐՕ ՃԱՄՈՒՋԵԱՆ՝ ծառայասէր եւ անձնուէր մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի:

× Մարտ 6–ին, Աղեքսանդրիա, ՎԱՀՐԱՄ ԹՕՍՈՒՆԵԱՆ՝ գաղութի ծանօթ դէմքերէն, որ եղած է, ի մէջ այլոց, Աղեքսանդրիոյ քաղաքական ժողովի անդամ:

× Ապրիլ 10–ին, Գահիրէ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔԵՀԵԱՅԵԱՆ՝ հանրային ծանօթ դէմք մը գաղութին, ազգային թէ եկեղեցական մարզերէն ներս: Արժանացած է Ս. Ներսէս Շնորհալիի շքանշանին Վազգէն Ա.ի կողմէ:

Մայիս 13–ին, Հալէպ, ՀԱՃԻ ՆԱԶԱՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ՝ ծանօթ դէմք Սուրիոյ Պետական շրջանակներուն եւ գաղութին:

× Հոկտեմբեր 4–ին, Թեհրան, ՎԱԶԳԷՆ ՄԻՐԶԱԲԷԿԵԱՆ՝ յեղափոխական անցեալի տէր, մասնակցած է հայկական ազատագրութեան հերոսական կռիւներու 1918–էն 1921, ինչպէս նաեւ Փետրուարեան ապստամբութեան: Ունի գրական վաստակ Վանրէկ գրական ծածկանունին տակ: Աշխատակցած է «Ալիք»ին:

× Հոկտեմբեր 20–ին, Աթէնք, ՌՈՒԲԷՆ ԹՈՓՃԵԱՆ՝ որ երկար տարիներու գնահատելի վաստակ ունի յունահայ գաղութէն ներս: Պրպտող միտք, գրական եւ բանաստեղծական շնորհներով օժտուած, հրատարակած է բանաստեղծութիւններ «Ազատ Օր»ի, «Նայիրի»ի եւ «Հայրենիք»ի մէջ: Աշխատակցած է հայ թէ հելլէն թերթերուն:

**

Միացեալ – Նահանգներու մէջ, պատրաստուած ու զարգացած կիներու սերունդէն իրենց մահկանացուն կնքեցին՝

× Օգոստոս 11–ին, Սան – Ֆրանսիսքօ, ԼԻՒՍԻ ԹՈՍՊԱԹ՝ որ ապրած է Պոլսոյ հայ մտաւորական եզակի մթնոլորտը, եւ փոխանցած է միշտ ինչ որ իր հետ բերած է: Կինը Տիգրան Թոսպաթի. խմբագիր՝ Պէյրութի «Օռիան» եւ ապա՝ «Լը Սուար» օրաթերթի եւ «Այգ»ի (հայերէն օրաթերթ), յօդուածներով աշխատակցած է եւ ստանձնած է վարչական պատասխանատուութիւններ:

× ԶԱՊԷԼ ՍԵՐՈԲԵԱՆ՝ մտաւորական, գաղափարանուէր կին, լրջախոհ, հանրային եւ մշակութային կեանքի մէջ յանձնառութիւններ առած, ունի վաթսուն

տարիներու վաստակ Հ. Օ. Մ.–ի շարքերէն ներս: Ծանօթ դէմք մը ֆրանսահայ գաղութին, ուր քանիցս այցելած որպէս Հ. Օ. Մ.–ի գործիչ կամ կեդրոնական վարչութեան անդամ: Իր կեանքը եղած է ամբողջական նուիրում մը:

**

Միշտ Միացեալ — Նահանգներու մէջ, այլ անուն մը, ծանօթ ամերիկեան ձայն – հեռատեսիլի ճարտարարուեստին մէջ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԹԱՐՋԵԱՆ որ մեռաւ, Հոկտեմբեր 7–ին, Պլումինթընի մէջ: Եղած է սեփականատէր ձայնասփիւռի բազմաթիւ կայաններու եւ հեռատեսիլի երեք կայաններու, զանազան քաղաքներու մէջ: Մասնակցած է նաեւ ամերիկեան քաղաքական կեանքին: Իր մեկենասութեամբ եւ անունով հաստատուած է «Սարգիս Թարջեան հայագիտական ուսմանց ամպիոն»ը Փենսիլվանիոյ համալսարանին մէջ:

**

Քալիֆորնիոյ, Պեվըրլի Հիլզ քաղաքին մէջ, Դեկտեմբեր 6–ին, իր մահկանացուն կնքեց հայ ազգի հպարտութիւններէն շարժանկարի աշխարհին մէջ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ: Վարպետ մը, որ մաս կը կազմէ մեծ անուններու ցանկին, որոնք իրենց դրոշմը դրած են շարժարուեստի վրայ եւ գրած անոր պատմութիւնը: Ծնած է Թիֆլիս, արուեստագէտ ընտանիքի մը ծոցը: Սկսած է աշխատիլ նախ Լոնտոնի, Փարիզի եւ Նիւ – Եորքի թատրոնները: Իր ծանօթ ֆիլմերն են՝ «Քրիստին Թագուհին», «Տոքթ. Ճէքիլ եւ Մըսթըր Հայտ», «Լէ դ'Առէն Սանկլանթ», «Լէ Սինեը տը Զորօ»...: Ռուբէն Մամուլեան ղեկավարած է մեծագոյն դերասանները, եւ ինքն է որ իր առաջին դերը տուած է Կրեթա Կարպոյին (Քրիստին Թագուհի):

**

ՖՐԱՆՍԱ. —

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մեծ ընտանիքը կորսնցուց ուհիրաներ, երէցանդամուհիներ, որոնք վարկ, կեանք եւ գոյն տուին Փարիզէն դուրս, կանացի այս ժողովրդական կազմակերպութեան:

╳ Փետրուար 3ին, Փարիզ, ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ՝ գործունեայ եւ ժրաջան անդամուհի, որ ունի բազմաստանեակ տարիներու վաստակ: Ստանձնած է պատասխանատու պաշտօններ եւ եղած է Շրջանային Վարչութեան նախագահուհի: Կարեւոր դեր կատարած է օգափոխութեան կայաններու հաստատման եւ զարգացման գործին մէջ: Գրասէր, մեծ կարեւորութիւն տուած է կրթական աշխատանքին: Յօդուածներ ստորագրած է «Յառաջ»ին մէջ:

╳ Փետրուար 24–ին, Մարսէյլ, ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ՝ Շրջանի երէց անդամուհիներէն որ կատարած է պատասխանատու պաշտօններ, ցուցաբերելով անսակարկ նուիրում: Զարգացումի տէր եւ տեսլապաշտ կին գնահատուեցաւ եւ յարգուեցաւ իր շրջապատէն: Թղթակցութիւններով աշխատակցած է «Յառաջ»ի:

╳ Մարտ 31–ին, Փարիզ, ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ՝ գաղութին սիրուած ու յարգուած հին եւ ծանօթ դէմք: Տասնամեակներու վաստակ ունի ազգային կեանքէն ներս որպէս ուսուցչուհի, որպէս քարտուղարուհի եւ ապա պատասխանատու Գաղթականաց Գրասենեակին, որպէս բացառիկ երգչուհի: Գուրգէն Ալեմշահի ղեկավարութեամբ մասնակցած է «Կիլիկիա» երգչախումբին, ապա եղած է մնայուն մեներգչուհի «Սիփան–Կոմիտաս» երգչախումբի եւ մասնակցած է բազմաթիւ համերգներու: Աստղիկ Առաքելեան Կապոյտ Խաչի շարքերէն ներս ունեցած է բեղուն գործունէութիւն, մանաւանդ՝ ծանր պաշտօններ ստանձնած է միութեան բոլորած դժուար օրերուն: Վարած է Շրջանային Վարչութեան նախագահութիւնը:

╳ Յուլիս 30ին, Կրընոպլը, ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԻՍԼԵԱՆ՝ շրջանի Կապոյտ Խաչի կազմի տիրական դէմքերէն: Զարգացած կին, երկար տարիներ սերունդներ դաստիարակած է Կրընոպլը եւ այլուր:

╳ Օգոստոս 19–ին, Փարիզ, ՀԵՂԻՆԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ վեթերան անդամուհի որ մասնաւոր հակում ունեցած է արուեստին: Յատկապէս նուիրուած է պարարուեստին: Ինքն է հիմնադիրը «Նայիրի» պարախումբին որ նախապէս պարախումբն եղած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանթօ – Քաչան խումբին: Իր գործը կը յատկանշուի կատարեալ փնտռտուքով:

**

Մարսէյլի գաղութը կորսնցուց օրինակելի երկու դէմքեր. –

╳ Յունուար 16–ին, ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ փակեց իր կեանքը, փայլուն եւ հարուստ իրագործումներով լեցուն: Ամէն կարգի հանրօգուտ ծառայութեանց համար միշտ պատրաստակամ մարդու իր արժանիքներով Արշամ Պապայեան փնտռուած եւ գնահատուած անձնաւորութիւն մը դարձաւ մասնաւորաբար գեղարուեստական եւ մշակոյթի կեանքին մէջ: Այս պատճառաւ ալ իր կորուստը եղաւ իրապէս զգալի, թէ իր սեղծած կամ անդամակցած միութեանց մէջ, եւ թէ ընդհանրապէս գաղութին մէջ:

╳ Օգոստոս 2–ին, ԳՈՒՐԳԷՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ անակնկալօրէն մեկնեցաւ: Գաղութի ծանօթ եւ յարգուած դէմքերէն փնտռուած ներկայութիւն մըն էր: Գրասէր, զարգացումի տէր անձ, մանաւանդ երաժշտական մարզին մէջ վարեց տիպար Հայու մը կեանք:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը հաճոյքը ունի համայնքին տեղեկացնելու թէ Անտիլլի Հանգստեան Տունը փոխադրուած է Կոնէս 95500 (7, ռիւ տը լ'էկլանթիէ, հեռաձայն. – 39 85 24 24): Արդարեւ, Անտիլլի Հանգստեան Տունը կը բաղկանար երեք շէնքերէ, որոնցմէ մին էր նաեւ «Մատուռականներու Տուն»ը: Այս վերջինը որ շուրջ տասնըհինգ տարիներ առաջ կառուցուած էր, օժտուած էր ժամանակիս պատշաճ սարքաւորումներով, մինչ միւս երկու շէնքերը երկար տարիներ առաջ շինուած ըլլալով նորոգութեան եւ արդիականացման համար մեծ գումարներու կը կարօտէին:

Հետեւաբար, Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը յարմար նկատեց եւ Անտիլլի Հանգստեան Տան բնակիչներուն աւելի լաւ պայմաններ ապահովելու համար զայն ծախել: Գրեթէ նոյն գումարով Կոնէսի մէջ գնեց հինդ – յարկանի մեծ շէնք մը որ 7900 քառակուսի մեթր պարտէզով մը շրջապատուած է: Այս շէնքը աւելի նուազ գումարի մը կը կարօտի արդիական հանգստեան տան մը վերածուելու համար, որուն վերանորոգման արդէն ձեռնարկուած է:

Կոնէսի շէնքը 79 անկողին ունի: 59 հոգի պիտի ունենայ իր առանձին սենեակը, 20 բնակիչներ պիտի ապրին զոյգ անկողին ունեցող սենեակներու մէջ: Իւրաքանչիւր յարկի վրայ միայն երկու սենեակներ երկուական անկողին ունին: Անտիլլի բնակիչները փոխադրուած են Կոնէսի շէնքը:

Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը (40 – 50, ավընիւ Շարլ Տը Կոլ,, 95160 Մոնմորանսի, հեռաձայն.— 39–83–20–67), որուն ընդարձակումի եւ արդիականացման ձեռնարկուած էր, այսօր բոլորովին վերանորոգուած ըլլալով իր դռները ժողովուրդին կը բանայ: Այս հանգստեան տունը կրնայ 80 բնակիչներ ընդունիլ առանձին սենեակներու մէջ եւ օժտուած լաւագոյն պայմաններով:

Երկու Հանգստեան Տան բացումի արարողութիւնները անյապաղ տեղի պիտի ունենան ի ներկայութեան պետական անձնաւորութիւններու եւ թուականները մամուլի միջոցաւ հանրութեան պիտի տեղեկացուին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 21, 1988

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ «ԶԱՒԷՆ ՊԻՊԵՌԵԱՆԻ "ՄՐՋԻՒՆՆԵՐԸ"» ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ» օրաթերթի, «Միտք եւ Արուեստ» Յունուարի թիւին մէջ, մեծ հաճոյքով կարդացինք վերոյիշեալ յօդուածը:

Մարկ. Նշանեան, իր այս յօդուածով, անգամ մըն ալ ապացուցանեց թէ, գիտէ խորանալ ընտրած նիւթերուն մէջ ու իր տպաւորութիւններն եւ դատումները համոզիչ փաստերով ներկայացնել ընթերցողներուն:

Արժանիքներ որոնք շատ քիչ քննադատներու տրուած են:

Գնահատանքի եւ շնորհաւորանքի այս անկեղծ արտայայտութիւններէն յետոյ, կ'ուզենք քանի մը լուսաբանութիւններ – ճշգումներ արձանագրել:

Շատ կը ցաւինք որ Մարկ. Նշանեան Զաւէն Պիպեռեանի մասին միայն «Մարմարա»ի 1985 Փետրուարի թիւին մէջ հանդիպեր ու կարդացեր է: Մինչդեռ 1985 Յունուար 3–ին, «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսաւ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան «Էլիզ Գաւուքճեան – Այվազեան Գրական Մրցանակ»ի դատական կազմին հաղորդագրութիւնը, ուր կը յայտնուէր թէ 1985–ի մրցանակին արժանացած է Զաւէն Պիպեռեան, իր «Մրջիւններու Վերջալոյսը» վէպին համար եւ հեղինակին մահուան պատճառաւ, պարգեւը պիտի ուղարկուի իր այրիին Տիկին Սեդա Պիպեռեանի:

Այս հաղորդագրութենէն զատ, բազմաթիւ ծանուցումներ լոյս տեսան Փարիզի Հայ մամուլին մէջ, ուր կը հաղորդուէր թէ Փետրուար 10–ին, Գափաստոս ճաշարանին մէջ տրուելիք ճաշին պիտի հրապարակուի ողբացեալ դափնեկիրին անունը: Իրապէս այդ թուականին Լեւոն Սովիկլեանի նախագահութեամբ ու բազմաթիւ մտաւորականներու ներկայութեամբ տեղի ունեցող ճաշին վարչութեան եւ դատական կազմի անդամ Ս. Բ. Զանգու հանգամանօրէն ներկայացուց գիրքը եւ ողբացեալին կեանքը, այս մասին լոյս տեսան զանազան թղթակցութիւններ:

Մենք շատ ուրախ ենք որ դժուարահաճ քննադատի մը, յօդուածէն տարիներ առաջ, 1984–ին, դատական կազմը եւ պատասխանատու վարչականներ, արդար ու տեղին որոշում մը տուած են, մըրցումի համար ներկայացուած 15 գիրքերու մէջէն կանգ առնելով Զաւէն Պիպեռեանի գիրքին վրայ: Վստահ ենք թէ, այս լուսաբանութիւնը, որ կը ձգտի մոռցուած իրողութիւն մը մատնանշել, հասկացողութեամբ պիտի դիմաւորուի Մարկ. Նշանեանի եւ «Յառաջ»ի անաչառ խմբագրին կողմէ (*):

(*) ԽՄԲ. — Մարկ. Նշանեան, որու հաղորդեցինք վերոյիշեալ լուսաբանութեան բովանդակութիւնը ամբողջովին կ'ընդունի Պր. Պալեանի նկատողութիւնը, աւելցնելով թէ իր կողմէ մոռացում չէ այլ փանցառութիւն մը, որ արդէն իսկ մասամբ խոստովանած էր ըսելով թէ՝ «չէի հետեւեր Սփիւռքի գրական կեանքի իրադարձութիւններուն»: Եւ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք խոստովանած մեղքը, արդէն իսկ կիսով ներողամտութեան արժանի է:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(ՎԷՊ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

Ե.

Տոքթոր Ալեմտաղեան պէտք է յիշել, եղած է խմբագիր առողջարանական թերթի մը, որ կը կոչուէր «Կայտառ Կեանք»: Թերթը հազիւ քանի մը ամիս ապրեցաւ: Համակիրներու եւ նիւթական պակասէն ընկղմեցաւ ան: Ուրկէ՝ տոքթորին սառնութիւնը՝ ցեղին զաւակներուն դէմ, որ գաղափար մը իսկ չունին մարմնին պահանջներուն մասին: «Այս ժողովուրդը բարձրացնելու միակ միջոցը, կ'ըսէր ան, բուժել մարմնի բոլոր ախտերը եւ վարժեցնել զայն եւրոպական մաքրութեան, աշխատանքի չափաւորութեան եւ պատրաստել զայն բոլոր սեռային պէտքերուն անհրաժեշտ զարգացումին»:

Տոքթորը սակայն չէր անտեսեր մարդոց բարոյական մասը: Ընդհակառակը, գրած էր քանի յօդուածներ, որ Բարթողին սրբագրութենէն անցնելէ վերջ դացած էին «Յառաջ»ին սիւնակները բռնելու: Գրած էր վեհ ու վսեմ, ազնիւ վերացումներու մասին, մարդասիրական ազգասիրական զգացումներու մասին:

«Այո՛, այո՛, հոգի, հոգի պէտք է մեզի: Մեր մարմինները անբաւարար են: Մարդը, կատարեալ մարդը ան է, որ հոգին ու մարմինը հաւասարապէս կը խնամէ»:

Այդպէս չէ՞ր մտածեր արդէն Բարթող, որուն ամբողջ գրականութիւնը միս ու կիրք է: Բայց այդ կիրքը ու այդ միսը հետզհետէ կը ձուլուէին ու կը դառնային հոգի, թափանցիկ ու սարսուռ:

Սիսակեան ու Բարթող այդ օրը տոքթորին հանդիպեցան Սէն – Միշէլի պողոտային վրայ, ուրկէ վար կուգար ան՝ այլայլած դրեթէ: Ի տես դոյց, սակայն, Ալեմտաղեան զսպեց ինքզինքը: Սրճարան մը մտան միասին: Նստան երկու երիտասարդ կիներու քով, որոնց կ'ընկերանար տարիքոտ մարդ մը: Տոքթորը իր սովորութեան համաձայն տարած նետած էր ձեռքը աղջիկներէն մէկուն ետեւը: Կը խօսէր Բարթողին ու կը նայէր մերթ ընդ մերթ կիներուն, որոնք ձանձրացած հաւանաբար՝ իրենց ծեր բարեկամէն՝ կը դառնային ու կը ժպտէին առեն – առեն երեք Հայերուն: Կ'ուռէր, կը լայննար այդ ժպիտներէն տոքթորին դէմքը: Անոր ձեռքը կը շոյէր շարունակ, կը թափառէր մետաքսի մը վրայէն, սեղմուելով տեղ – տեղ միսերուն:

Բարթող կը հետեւէր տոքթորին շարժումներուն, անհուն ծարաւով մը, ու Սիսակեան կը ժպտէր հանդարտօրէն: Ասիկա բնակելով ուսանողութեան ճիշդ կեդրոնը, Սօռպոնի դիմաց, բարեկամ արդէն զանազան ուսանողուհիներու եւ շրջմոլիկ աղջիկներու, հազիւ թէ կը խանդավառուէր: Անոր մտածումը կ'երթար առաւելապէս տոքթորին, որուն յանդգնութիւնը մեծ ու անպարկեշտ կը դտնէր: Ալեմտաղեան ծանօթ էր իրեն՝ բարեբախտաբար: Ու առաջին անգամը չէր, որ կը տեսնէր այդպիսի դէպք մը: Օր մը իր ներկայութեան տոքթորը կ'երթայ կը սեղմէ կնոջ մը մէջքը: Կինը, որ կը քալէ եղեր իր ամուսինին հետ, ետ կը դառնայ յանկարծ զայրացած դէմքով: Բայց մինչ ան կը նայի ամուսինին, Ալեմտաղեան ծխախոտի տուփը բանալով վայրկեանի մը մէջ կ'երկարէ զայն մարդուն, որ շուարած կ'առնէ սիկարէթ մը եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ:

Այդպէս էր տոքթորը: Ճարպիկ էր: Լեզու եւ հմտութիւն ունէր: Կ'ըսուէր սակայն, որ քանի մը հովանոց եւ քանի մը ապտակ կերած էր զանազան կիներու կողմէ: Այդ բոլորը ոչ մէկ ազդեցութիւն գործած էին վրան: Ուրախ էր միշտ եւ ունէր ուրախ վաւաշոտ խօսքեր, առասպելներ եւ հնարամտութիւններ՝ խնդացնելու համար ամէն մարդ: Կ'անցնէր սրամիտի եւ հեզնող մարդու մը տեղ: Հաճոյալի էր մտիկ ընել զայն աղջիկներու ու կիներու ներկայութեան:

(Շար. 25)

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մ'ԵԾ ԵՂԵՌՆ ՀԱՅՈՑ
ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐ

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս, 1987

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ֆելիքս եւ Նինօ Աղայեան եւ զաւակը՝ Շահէն,

Տէր եւ Տիկին Սամթէ եւ Զինա Աղայեան – Մորամարքօ եւ զաւակը՝ Ժաք,

Տէր եւ Տիկին Շահէն եւ Էմմա Աղայեան եւ զաւակները Մաթիաս եւ Ալեքս,

Պր. Զարեհ Աղայեան (Թեհրան),

կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՍՈՖԻԿ ԱՂԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Թեհրանի մէջ, ուր եւ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը։

Հանգուցեալին մահուան ութօրէքին առթիւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի այս Ուրբաթ, Յունուար 29, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ցեա հոգեհանգստեան արարողութեան, ցաւակցական ընդունելութիւն՝ հանգուցեալին որդւոյն՝ Ֆելիքս Աղայեանի բնակարանը՝

12, avenue Montaigne, Paris 8e.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արաքսի Օշականի թարմ յիշատակին, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 ֆրանք կը նուիրէ Կասպար Իպէկեանի լիբանահայ դպրոցականներու ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob a invité

le P. MAURICE MAUPILIER

qui parlera sur le sujet :

«LES LUSIGNAN ET L'ARMENIE»

le Jeudi 28 Janvier à 20 heures 30
au Centre Saint Mesrob.

La conférence sera précédée d'un buffet froid. Prière de s'inscrire en téléphonant au: 43 - 26 - 50 - 43 ou 42 - 78 - 31 - 93

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն համար Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9.30–էն սկսեալ, Վիէնի Մշակոյթի Տան մէջ։

Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեան եւ զաւակները՝ Գէորգ – Լօրան եւ Միքայէլ – Լօրիս կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունուար 31–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, 15 ժամ – կուժօն փողոց, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն անոր յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ ՈՐԴԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ

Շաբաթ, Յունուար 30–ին, տօն է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Յունուար 31, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Լիոնի «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Իսահակ խաչակիր Քահանայ Հէքիմեանի։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ

ANTENNE 2

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9.30։

ՀԱՅԵՐԸ
ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ՆԱԻԱՍԱՐԴ

Պարախումբը

Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՏ 12ին, ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ
OPERA

Նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Յարութիւն Տէրոյեան իր զերդաստանի ննջեցեալներուն եւ սրտակից ու գաղափարակից բարեկամներուն անմահ յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ.– Պ. Հայկազ Աստուրեան 200 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Վիլանտ Ընկ. (Տաւրոս Գնդունի) 10.000 Ֆր., Օր. Օր. եւ Պ. Գրիգորեան 3000 Ֆր., Շաւիլի Եկեղեցւոյ հանգանակած գումար 2.881 Ֆր. 75, Պ. Թորգոմ Մեսրոպեան 3000 Ֆր., Օր. Լիւսի Տէր–Աէրեան 1500 Ֆր., Ոմն 1200 Ֆր.։

1000ԱԿԱՆ.–

Գ. Յակոբ, Լա Նիսուազ (Հէքիմեան), Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան։

500ԱԿԱՆ

Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Քիւլջեան, Պ. Մարք Տէր–Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Այվազեան, Տիկին Ա. Քիսեան, Պ. Մաքս Գիլինճեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Ղազարեան, Պ. Նորայր Տիլանեան, Տէր եւ Տիկին Եղիազարեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (իրենց ծնողաց յիշատակին)։

Պ. Ժորժ Ջուլալեան 400 Ֆր.։

(Շար.)

ԿՈՉ
ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տասներկու տարի՝ պատերազմական վիճակ անգործութեան անրեւակայելի բարձրացում միջին ամսական՝ 10.000 լիբանանեան ոսկի։

Մէկ քիլօ միս՝ 1.000 լիբ. ոսկի.

Մէկ տուփ փոշի կաթ (մէկ քիլօ)՝ 3000 լիբ. ոսկի.

Մէկ քիլօ հաց՝ 100 լ. ոսկի.

Պետական դպրոցներու չգոյութիւն.

Մանկապարտէզի կամ նախակրթարանի կրթաթոշակ՝ 36.000 լ. ոսկի.

Մատիտ, տետրակ, գիրք՝ շատ սուղ են գնելու համար.

10 – 12 տարեկան մանուկներ կը լքեն դպրոցը ու կը նետուին գործի ասպարէզ.

Հարիւր ֆրանքը հաւասար է 9.000 լիբ. ոսկիի.

Հարկ կա՞յ աւելին ըսելու...

Օգնենք հայ մանուկներուն.

Ձեր չէքերը ղրկեցէք.–
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (Ecoliers du Liban)
17, rue Bleue, 75009 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱԿԵՐԸ

Փետրուար մէկէն

Ինչպէս յայտարարած էինք, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, որոնք անփոփոխ մնացած էին 1986 Մարտ 1-էն ի վեր, յաւելում պիտի կրեն Փետրուար մէկէն սկսեալ։

Մեր հաւատարիմ բաժանորդները գիտեն կը հասկնան, թէ «Յառաջ», որու միակ եկամուտները կ'ապահովեն բաժնեգիններն ու ծանուցումները (նաեւ, անշուշտ բարգաւաճման ֆոնտին եղած նուիրատուութիւնները) չի կրնար այլ կերպ ապահովել իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը, երբ տեւականօրէն ներթակայ է թուղթի, աշխատավարձի, առաքման, թղթատարի, ընկերային տուրքերու, եւն., եւն., յաւելումներու։

Փետրուար մէկէն սկսեալ նոր սակերն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 700 Ֆր.

Վեցամսեայ 360 Ֆր.

Գալով արտասահմանի, պարտինք վերանշել բաժանորդագրութիւնները, քանի թղթատարի ծախքը շատ զգալի տարբերութիւն ունի։ Այսպէս նոր սակերն են.—

Տարեկան (շաբաթական առաքում) 850 ֆրանք։

Տարեկան (ամէնօրեայ առաքում, Եւրոպա) 1000 Ֆրանք։

(Եւրոպայի մեր այն բաժանորդները որոնք կը նախընտրեն շաբաթական մէկ առաքում, կրնան դիմել թերթիս վարչութեան փոփոխութեան համար)։

Օդանաւային թղթատարով առաքումներու սակերուն համար, դիմել թերթիս վարչութեան։

Մինչեւ Փետրուար 1, մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ պայմաններէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները կամ վճարելու նոր շրջանը։

Շնորհակալութիւն
Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Դատի Բանտարկեալ Մարտիկներու Պաշտպան Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Աղպատեանէ Մարտիրոս Օհանեանի մահուան տարելիցին առթիւ։

*

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղային խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.—

Այրի Տիկին Գալոյեանի (ծնեալ՝ Օպճեան) մահուան առթիւ՝ Դաւիթեան ընտանիք 100 Ֆր, Սարգիսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սիլոնեան, Տէր եւ Տիկին Շարլ Կարապետեան 50ական Ֆր., Մարի, Գրիգոր, Վարդան, Անժէլ, Խօժէն Ալպէճեան 1000 Ֆր., Անոյշ Քէմքէմեան 500 Ֆր., Տոքթ. Մադսուտ Ալպէճեան (Լոնտոն) 1000 Ֆր.։

Այրի Տիկին Մանուկեանի մահուան առթիւ՝ ընտանիքին կողմէ 200 Ֆր., Հայկեան ընտանիք 100 Ֆր.։

Լութֆիկ Վարդեվանեանի մահուան առթիւ՝ Ընտանիքին կողմէ 400 Ֆր., Յակոբ Խաքիճեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Նաճարեան 100ական Ֆր.։

Տիկին Միքայէլեանի (ծնեալ՝ Թումիկեան) մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Օտապաշեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր–Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշ Խժտահարեան, Տէր եւ Տիկին Թուրիկեան 100ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Խժտահարեան, Պակլըյեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժան–Քլոտ Տէր–Գրիգորեան 300ական Ֆր., Այրի Տիկին Ներսէսեան, Տիկին Զապէլ Տրիկեան 50ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զանէթթի, Հ.Մ.Ը.Մ.–Արծիւ 250ական Ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
29

VENDREDI
29 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.672 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.672

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ՓԱԿՈՒԻԼ Ի ԶԳՈՅՇ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԻ

Եթէ մեր բոլոր գաղութները իրենց հոգերն ունին – թէեւ ոմանք չեն իսկ գիտակցիր այդ հոգերուն – անկասկած Պոլսոյ Պատրիարքն է որ շալկած է Սփիւռքի մեր հոգերուն ամէնէն ծանր բեռը : Օր չկայ որ չստիպուի դիմում մը ընել սա կամ նա հարցին համար : Այս անգամ հոգեւորականներու նուազումն է, որ աղէտալի բընոյթ առած է : Ստորեւ *Մարմարա*յի (Յուն. 23) տուած մանրամասնութիւնները .–

Պատրիարքը քանի մը օրէ ի վեր իր փաստաբաններուն հետ եւ դիւանապետ Մեսրոպ եպիսկ. Մութաֆեանի հետ կարծիքի փոխանակումներ կ'ունենար Թըրքահայ համայնքին համար նոր հոգեւորականներ պատրաստելու գործին կապակցութեամբ : Ինչպէս յայտնի է, Թուրքիոյ եւ մանաւանդ Պոլսոյ եկեղեցիները լուրջ տագնապի մը առջեւ կը գտնուին հոգեւորականի պակասի հետեւանքով : Միայն 10 քահանայ մնացած է որ հանգստեան չէ կոչուած տակաւին : Միայն 8 քահանայի տարիքը 60-էն վար է : Այս պայմաններու մէջ մօտ օրէն հայ համայնքը պիտի ստիպուի փակել իր եկեղեցիները, ինչ որ շատ անբաղձալի կացութիւն մը պիտի ստեղծէ :

Այս բոլորին մասին պատրաստուեցաւ տեղեկագիր մը, որուն կցուեցաւ Պատրիարքին մէկ նամակը եւ այս նամակներէն մէկմէկ օրինակ երէկ Անգարայի մէջ դիւանապետ Մեսրոպ եպիսկ.ի ձեռամբ յանձնուեցաւ արտաքին նախարար Մէսուտ Եըլմազի, Եւրոպական Խորհուրդի գործերու պատասխանատու պետական նախարար Ալի Պօզէրի եւ փոքրամասնութեանց գործերու պատասխանատու պետական նախարար Քեազըմ Օրսայի դիւանապետներուն : Մեսրոպ եպիսկ. Անգարայի մէջ, աւելի քան մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին հետ, որուն պարզեց նամակին եւ տեղեկագրին բովանդակութեան ինչ ինչ մանրամասնութիւնները : Շնորհք Պատրիարք իր նամակին մէջ կը խնդրէր Անգարայի իշխանութիւններէն, որ կամ արտօնուի կրական դպրեվանքի մը հիմնումը, եւ կամ հաստատուի հոգեւոր հիմնարկ մը, որուն միակ պարտականութիւնը պիտի ըլլայ եկեղեցական պատրաստել Թուրքիոյ Հայոց եկեղեցիներուն համար :

Մեսրոպ եպիսկ. դրական ընդունելութեան արժանացաւ Անգարայի մէջ եւ պատասխանատուները վստահեցուցին որ ամենակարճ ժամանակի մէջ Պատրիարքը պատասխան մը պիտի ստանայ ստեղծուելիք կարելիութեանց մասին :

ՄԱՀ
ԵՈՒՐԿԷՆ ՊԱԼԹՐՈՒՇԱՅԹԻՍԻ

Արուեստի պատմաբան Եուրկէն Պալթրուշայթիս մեռած է Յունուար 25-ին, Փարիզի մէջ : Մասնագէտ էր միջնադարեան եւ վերածնունդի արուեստի : Ծնած՝ Լիթուանիա, դարուս սկիզբը, Ֆրանսա գաղթած էր 1922-ին : Հեղինակ է բազմաթիւ հատորներու, որոնց կարգին յիշենք՝ «Etude sur l'art médiéval en Géorgie et en Arménie».

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԸ ՓԷՆ, *ըստ յայտագրին վերջաւորութեան կատարուած հարցախոյզին նուազ համոզիչ եղած է քան նախորդ անգամ : «Ճշմարտութեան ժամ»ուն հրաւիրուած ըլլալը վրդոված էր համայնավար կազմակերպութիւններ եւ Ալժերացիներու «բարեկամական»ը, որոնք ցոյցի հրաւէր կարդացած էին եւ մինչեւ իսկ հեռատեսիլի կայանը եկած բողոքելու համար : Ազգ. ճակատի նախագահը դիտել տուաւ թէ համայնավարներուն չի մնար, ոչ ալ Մառշէի որ Աուկսպուրկ էր եւ Գերմանացիներուն օգնականը կը շինէր, դաս տալ, մինչ ինք «ազգի սան էր : Պէտք չէ մոռնալ, չեշտեց, որ Բ. աշխարհամարտը հետեւանք էր նացիականութեան եւ ստալինեան համայնավարութեան դաշնակցութեան : Անուղղակի տարօրինակ ալ գտաւ, որ Ալժերացիներու միութիւն մը ուզէ արգելք ըլլալ որ Ֆրանսացի քաղաքական պարագլուխ մը հեռատեսիլէն արտայայտուի : Քաղաքական իր ծրագրին գլխաւոր կէտերը չեն փոխուիր՝ գաղթողները սուղի կը նստին, պէտք է իրենց երկիրը վերադառնան, կ'ուզէ 7 տարիներու ընթացքին ջնջել եկամուտի տուրքը, հարկ է նուազեցնել պետական պաշտօնեաներու թիւը, պէտք է որ ընկերային ապահովագրութիւնը հաստուցում կատարէ կամաւոր վիժումին : Լը Փէնին հարցումներ կ'ընէին երեք լրագրող՝ անխուսափելի Ալէն Տիւհամէլը, Ժ. Ֆր. Քահն եւ Ալպէր Տիւռօա, բայց մարդը որոշած էր առաւելաբար իր պատասխանները տալ, ի հարկին չեղած հարցումներու : Ինքզինքը կը ներկայացնէ նախագահական մրցումին որպէս* ***աութսայտըր***, *որովհետեւ իրեն համար Շիրաք – Պառ Տէ – Փէ – Վէ է* (տեֆլէն ա փըթիթ վիթէս), *իսկ Միթերան՝ Տէ – Ժէ – Վէ* (տեֆլէն ա կռանտ վիթէս) : *Հարցը հոն է, որ նոյնիսկ եթէ տրամաբանական բաներ ըսէ – եւ պարզ է որ կ'ըսէ երբեմն – մարդը հակակրելի ըլլալով, «չի ստացուիր» : Բարեբախտաբար :*

ՍԻՏԱ-*ի վերաբերող ժողովը, որ գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, եւ որու մասնակցեցան 146 երկիրներու 650 պատգամաւորներ վերջ գտաւ : Օրէ օր կը հաստատուի որ կացութիւնը ծանր է եւ հիւանդութիւնը կը ծաւալի : Նիւ – Եորքի մէջ, օրական 61 ծնունդներու մէկը սիտայէ վարակուած է : Աղէտը շատ մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ եւ ախտաճանաչման հետապնդումը պէտք է պարտաւորիչ դառնայ, ըստ Տիկին Պարզաքի :*

ԲՐԵԺՆԵՒԻ *փեսան կը դատուի կաշառակերութեան եւ հանրային դրամի դըրպանումի յանցանքով : «*Պրաւդա*»ն է որ կուտայ մանրամասնութիւններ : Ուզբեկիստանի հանրապետութիւնն է որ խընդրոյ առարկայ է չորս միլիառ ռուբլի գըրպանուած են, որուն 650.000-ը Զուրբանով անուն մէկուն գրպանը գացած է : Այս վերջինը Ներքին նախկին փոխ – նախարարն էր եւ Բրեժնեւի աղջկան երրորդ ամուսինը :*

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹԻ *մէջ, որ ամսուս սկիզբէն ուրիական հակակշռի ներքեւ է, գերմանահպատակ ճարտարագէտ մը առեւանգուեցաւ, մինչ Տիւսէլ – տորֆի մէջ կը շարունակուի լիբանանցի առեւանգիչի մը՝ Հապպաս Համատէի դատավարութիւնը : Առեւանգուած ճարտարագէտը մօրմէ լիբանանցի է եւ ամուսնացած է լիբանանցի կնոջ մը հետ եւ ամբողջ կեանքը Լիբանան անցուցած է :*

ՖՈՒԹՊՈԼԻ *Իսրայէլ – Ֆրանսա հանդիպումը վերջ գտաւ հաւասար 1 — 1 արդիւնքով, ինչ որ յուսախաբ ըրած է Ֆրանսացիք : Իսրայէլի կէտը նշանակած է Քոհէն, շնորհիւ խմբապետ Մալմիլեանի փոխանցումին :*

ԼՈՒԱՑՔ ՓՌՈՒԱԾ ՏԱՆԻՔԻ ՎՐԱՅ

ԿԱՆԱՉ, ՃԵՐՄԱԿ, ԴԵՂԻՆ

Մինչեւ որ մտածում մը մարմին ստանայ, կրնայ վերածուիլ փողոցին մէջտեղը նետուած սարտինի պարապ տուփին : Անցորդներու հարուածներուն տակ կը ճշուի ան հոս ու հոն, աջ ու ձախ, մինչեւ որ *այլբահաւաք*ը կուգայ ու կը փրկէ զայն : Սարտինի տուփը կը մնայ իր նախատարրին մէջ, մինչ մտածումը կը ձեւակերպուի յանկարծ, կը կերպարանափոխուի ու կը պահանջէ ազատագրուիլ :

Փարիզի վիթխարի, *կանաչ* աղբահաւաք մեքենաներէն մէկուն եռեւը գտած էի ինքզինքս, ոչ ոք կ'ուզէր գրաւել միջոցը ու փոխադրամիջոցին այդ *կանաչ*ն է որ վերածուեցաւ երեւակայութեանս փոխադրամիջոցին, տիեզերանաւին՝ հասցնելու համար զիս փողոցներու մայթերուն վրայ տեղաւորուած կոնաձեւ, երկաթեայ *կանաչ* այն տակառները, որոնց մէջ քաղաքակրթուած մարդոց կը թեւ լադրուէր իրեւ գործածուած, արդէն իսկ պարպուած ամէն գոյնի եւ հասակի շիշերը : Անոնք պիտի վերադառնային գործարան, պիտի հալէին՝ վերածուելու համար նոր շիշերու, գործածուելու կրկին ու այս խնայողութեամբ օժանդակելու քաղցկեղի դէմ բժշկական հետազօտութիւններու :

Վերարտադրութեան այս գործողութիւնն է որ սկսած էր մարմին ստանալ խելապատիկիս մէջ ու հիմա զիս կը տանէր դէպի աշխարհի բոլոր *գիտ*երն ու *հնար*ները, մարդ արարածին ձգուած ժառանգութիւնն ու ապրելակերպի բոլոր դիւրութիւնները :

Կը շարունակէի ընթանալ քաղաքին ստամոքսին եռեւէն, մարդիկ կը շարունակէին ինծի վերապահել անոր եռեւէն յուղարկաւորի պէս յառաջանալու նախապատուութիւնը, ես ալ կը շարունակէի իրարու հակադրել մարդուն տրուած բոլոր բարիքներն ու նոյն այդ մարդուն բարիքներուն պարգեւած *չարաշահութիւն*ը :

Աղբահաւաք այդ մեքենային բովանդակութի՞ւնն էր ներշնչումիս զսպանակը : Քովէս ինքնաշարժներ կ'անցնէին, ահաւասիկ օդանաւ մը կար երկինքին մէջ, հիմա կամուրջ մը դրսանցի կը վերածուէր դիմացս, սակայն ուղեղիս մէջ կը շարունակէր զարգանալ մարդուն ապիկարութիւնը, կը բազմապատկուէր անոր ապերախտութիւնը, մինչեւ որ կը յիշէի հօր մը առաջին անգամ շպարուող աղջկան երեսին շպրտած խօսքը .

– Ձե՞ս կրնար գոհանալ Աստուծոյ քեզի շնորհած գեղեցկութեամբ :

Հայելի՞ մըն էր աղբահաւաք մեքենան, այլապէս ինչո՞ւ անոր մէջ կը տեսնէի դէմքը երիտասարդ այն ծանօթին, որ սիրային ամուսնութիւն մը չկարենալ կընքելու պարագային, կը ցանկար *ճարել* հարուստ ամուսին մը՝ *չարաշահ*ելով նոյնինքն մարդկային ջինջ ըմբռնումի մը էութիւնը :

Չէ՞ որ տարիներ առաջ տեղ մը գրած էի, թէ *ամուսնութիւն*ը մարդուն կատարած կարեւորագոյն *գիւտ*ն էր :

Մէկ կողմ դրած կրակի, անիւի, լոյսի գիւտերը կը հասնէի մինչեւ *դրամ*ը հնարողին, չէի կրնար յիշել անոր ինքնութիւնը ու հոս ալ ընդունելէ ետք հնարողին *ազնիւ* մտադրութիւնը, պարսաւս կ'ուղղուէր դէպի բոլոր այն անհատները որոնք այդ տրցակներէն ձեռք անցընելու համար պատրաստ էին ծերունիներ խողխողելու, *քըռշար*ներ հրկիզելու, թշնամիին զէնք ծախելու, վերածուելու *գործակալ*ի :

Նորէն կը մտածէի այդ *կանաչ* տակառներուն մասին ու ինծի կը թուէր, թէ բոլոր գիտնականները, բոլոր արուեստագէտները, բոլոր փիլիսոփաները անոր դերն է որ կը կատարէին, միջոց մըն էին, վերարտադրութեան պարզ ազդակներ : Տասնեակ տարիներ առաջ, անգլիացի փիլիսոփայ Ռասըլ չէ՞ր ըսած, թէ արդի ժամանակներու փիլիսոփաներուն ամբողջ ըրածը պարզապէս *փութ – նոթ* կրնար ծառայել հին Աթէնքի փիլիսոփաներուն իմաստասիրութիւններուն :

Կարեւոր չէր : Կարեւորը այն էր, թէ սովորական մարդիկ ի՞նչ կ'ընէին իրենց աւանդուած ժառանգութիւնը, ազնի՞ւ էին իրենց վերաբերումին մէջ, կուտայի՞ն դանակին միայն կարագ կտրելու դեր, զէնքին՝ միայն պաշտպանուելու պարտականութիւն, թմրեցուցիչին՝ միայն ցաւեր ամոքելու առաքելութիւն :

Աղբահաւաքը կը շարունակէր թաւալիլ, ես ալ՝ եռեւէն :

Ֆրանսացիները չէի՞ն վերածած աղբը *օրտիւր*-ի ու անոր տուած աղուոր, դիպուկ հայհոյանքի մը տարողութիւն : Ի՞նչ օգուտ երբ շատեր, շատ – շատեր կը շարունակէին մերժել պարպուած շիշերու վերարտադրութեան նիգին օժանդակելու կոչերը ու կը նետէին զանոնք *աղբաման*ներու մէջ :

Քաղցկեղը պիտի չհարուածէ՞ նաեւ զանոնք :

Բայց ո՞վ գործ ունեցած չէ մսավաճառի մը հետ, որ օգտուելով նայուածքի մը շեղումէն, մեքենային մէջ կը իրէ բոլոր այն աւելցուք, անպէտք միսերը, զորս նոյնիսկ իր կատուին պիտի չհամակերպէր հրամցնել :

Ահազանգ :

Հիւանդատար *ճերմակ* մեքենայի մը միայն կրնար պատկանիլ ան : Ճամբայ կը բանայի խուճապահար, նոյնը կ'ընէին մէկ – քանիներ : Շտապ օգնութեան կառքը կը գտնէր իր ճամբան, իսկ ես կը փնտռէի միւսը, ամեհի, *կանաչ* աղբահաւաքը :

Անհետացած էր : Արդէն տեղ մը անպայման պէտք է շեղէին մեր ճանապարհները :

Այս անգամ եռեւս կը գտնէի խոշոր, սպառնական ուրիշ կառք մը : Թէեւ ճամբայ չէր ուզեր ան, կը դանդաղեցնէի ես ընթացքս ու յարգանքով մը կ'արտօնէի որ անցնի ու հասնի իր ժամադրութիւններուն :

Նամակատան *դեղին* կառքն էր ան : Նախընտրածս :

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ակադ. Մ. Ներսիսեան, Պատմա-բանասիրական Հանդէսին մէջ, չահեկան յօդուած մը ունի Հնչակեան կուսակցութեան մասին: Խորագիրն է՝ Հայ Ազատագրական շարժումը եւ Հնչակեանները 1880 – 1890-ական թուականներին:

Առաջին իսկ հաստատումը շատ ընորոշ է, երբ Կուսակցութեան հիմնադրութեան 100-ամեակին առիթով կը գրէ. –

Օսմանեան բռնապետութեան դէմ ԺԹ. դարի երկրորդ կէսին ծաւալուած Հայ Ազգային – Ազատագրական շարժումը մեր ժողովրդի բազմադարեան պատմութեան ամենափայլուն էջերից մէկն է: Հերոսական դրուագներով ու հայրենասիրական խիզախ ընդվզումներով լի այդ շարժմանը 1880 – 1890-ական թթ. գործուն մասնակցութիւն ունեցաւ, ի թիւս միւս Հայ ազգային կազմակերպութիւնների ու կուսակցութիւնների, նաեւ Հնչակեան կուսակցութիւնը:

Յօդուածագիրը, ապա կ'աւելցնէ, թէ Կուսակցութիւնը, ինչպէս ծանօթ է, կը հիմնադրուի 1887-ին Ժընեւ: Անոր հիմնադիրները կը դառնան յառաջադէմ գաղափարներու տէր երիտասարդ հայրենասէրներ՝ Աւետիս Նազարբէկ, Մարօ Վարդանեան, Ռուբէն Խանազատ, Գաբրիէլ Կաֆեան, Գէորգ Ղարաջեան եւ ուրիշներ:

Ռ. Խան – Ազատ խօսելով, թէ ի՞նչպէս կազմուեցաւ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, Փարիզ տպուած Յ. Թիւրապեան տպարանի, 1930, Յուշարձան հատորին մէջ կը գրէ՝ կ'արտագրենք Թաւրիզ 1927 Մայիսի յօդուածէն հատուածներ, առ ի պատմութիւն, –

Առաջարկը կու գայ Մարսէյլ հաստատուած Մկրտիչ Փորթուգալեանէն, այն թէ եւրոպական ոստաններ ապաստանած ուսանող երիտասարդութիւնը, կազմէ յեղափոխական կուսակցութիւն մը, որու կազմին մէջ մտնող ամէն անհատ պարտականութիւն ստանձնէ Արեւմտեան – Հայաստան երթալու եւ հոն գործելու:

Ըստ երեւոյթին արուած առաջարկութիւնը մեծ հաւանականութիւն գտաւ ամէն տեղ էլ, բայց Փորթուգալեանը վարանում էր ժողովի նախաձեռնութիւնը իր վրայ վերցնելու եւ խնդիրը ձգձգում էր:

«Արմենիա»ի Փարիզի աշխատակից՝ Լեւոնց, Աւետիս Նազարբէկեան կ'առաջարկէ, որ Փորթուգալեան ժամանակաւոր կերպով ստանձնէ ղեկավարահի պաշտօնը: Մ. Փորթուգալեան կը մերժէ, քանի ինք չի կրնար նոր յեղափոխական կուսակցութեան մը մասնակցիլ, որովհետեւ արդէն իսկ նոր ընկերութիւն մը կը հիմնէ, որուն ծրագիրն ու կանոնադրութիւնը ի մօտոյ լոյս պիտի տեսնէ:

Խան – Ազատ ապա կը գրէ, թէ Փորթուգալեանի վոլթ – փասը *յուսախաբ կ'ընէ եւ գայրոյթ կը ստեղծէ Եւրոպա գտնուող ուսանողութեան մօտ: Անհրաժեշտ կը դառնայ ուրեմն առաջադրութիւնը իրագործել առանց անոր եւ «Արմէ*նիա»*ի: Կարգ մը մանրամասնութիւններէ ետք, Խան – Ազատ կը գրէ. –*

Ինը հոգի այդպիսով համախմբուած Ժընեւում, մենք որոշեցինք այլեւս չըսպասել, ոչ մի ընդհանուր ժողովի, որի իրագործումը առանց թերթի այլեւս անհնարին էր դառնում, ինքներս հիմնենք բաղձալի յեղափոխական ընկերութիւնը, մշակենք նրա ծրագիրը եւ ապա կոչ անենք ուրիշներին մեզ հետ միանալու: Սկսուեցին նախնական մտքերի փոխանակութիւնները ու անվերջ տաք վիճաբանութիւնները, որ մօտ երկու – երեք ամիս տեւեցին եւ որոնց հետեւանք այն եղաւ, որ ամբողջ խումբը երկու խմբակցութիւնների բաժանուեց, վեց եւ երեք հոգիներից բաղկացած: Անջատուող երեք հոգի էին՝ Մ. Շահազիզեան, Մ. Մանուչարեան եւ Գր. Աֆրիկեան:

Մնացած վեց հոգին ընդհանուր համաձայնութեան գալով, որոշեցինք ընկերութեան ծրագիրը կազմել եւ մեր սեփական թերթը հրատարակել: Բացի դրանից՝ որոշեցինք մի պամֆլետով պոկել Փորթուգալեանի կեղծ դիմակը, որը մի տարուց աւելի իրան թունդ յեղափոխական էր ցոյց տուել, իսկ վերջում երբ անհրաժեշտ էր խօսքից գործի անցնելու, յայտարարել էր, թէ ինքը չէ կարող յեղափ. – ընկերութեան մէջ մասնակցել: Պամֆլէտը «Հայակեր Քամելիոն» վերնագրով, գրեց Ա. Նազարբէկեանը, որը մեր մէջ թէ ամենատաղանդաւորն էր եւ թէ լաւ հայերէն գիտցողը: Չսպասելով սեփական տպարան ունենալուն, «Հայակեր Քամելիոն»ը տպագրեցինք տաշիկրաֆ գործիքով:

Ծրագիրը վեցիս ընդհ. համաձայնութեամբ մշակելուց եւ հաստատելուց յետոյ, երազուած Հայ Յեղափ. – ընկերութիւնը կազմուած էր արդէն: Մնում էր մեր սեփական մամուլն ունենալ, կարենալու համար մեր մտքերն արծարծել եւ նոր ընկերներ վաստակել:

Ռ. Խան – Ազատ այնուհետեւ գիտել կու տայ, թէ շատ կարեւոր կը դառնայ ապագայ թերթին անունին յիշատակութիւնը, որուն տառերը կը ստանան 1887-ին ամառը: Շարք մը անուններ հոլովելէ ետք Նազարբէկեանի առաջարկով թերթին անունը կը մկրտուի «Հնչակ,» ուրկէ նաեւ Հնչակեան Կուսակցութիւնը:

Ակադ. Մ. Ներսիսեանի ընորոշումը կը մնայ ճիշդ, երբ կ'ըսէ, թէ կազմաւորման շրջանին վերոյիշեալ Կուսակցութիւնը կը գտնուի ռուսական յեղափոխական, մասնաւորաբար, Նարոդնիկական ազդեցութեան տակ: Արդարեւ, «Հնչակ»ը իր անունը փոխ – կ'առնէ Ա. Գերցենի «Կոլոկոլ» ծանօթ հանդէսէն եւ կուսակցութիւնն ալ կը կոչուի Հնչակեան: Կոլոկոլ ռուսերէն կը նշանակէ Զանգ:

Ակադ. Մ. Ներսիսեան իրաւամբ կը գրէ, թէ Հնչակեանները ունէին երկու ծրագիր. մէկը կը կոչուէր Հեռաւոր, իսկ միւսը՝ Մօտակայ: Առաջինին նպատակը կը մնայ Հայաստանի մէջ կեանքի կոչել ընկերվարական դրոյթներ, իսկ երկրորդինը կը դառնայ՝ Հայկական Հարցին արծարծումը՝ պայքարելով Թրքական բռնակալութեան դէմ: Ակադեմականը կ'ըսէ, թէ տարաձայնութիւններ գոյութիւն ունենալով հանդերձ, գործնական հարցերու շուրջ, բոլորն ալ համաձայն կը գտնուին Մօտակայ ծրագիրին հանդէպ, այն է՝ ազատագրել Արեւմտահայութիւնը Թուրք Սուլթաններու լուծէն, պայքարիլ ինքնավարութեան եւ կամ կարելիութեան սահմաններուն մէջ ստեղծել Հայկական Պետութիւն:

Ծրագիրը, իբր նախադիծ կը հրատարակուի «Հնչակ»ի 1888 Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր միացեալ թիւերով: Երբ կը թղթատենք Արսէն Կիտուրի Պատմութիւն Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան հատորը, կը տեսնենք, թէ ծրագիրին մէջ, իբրեւ յառաջաբան կը շեշտուի այն միտքը, թէ տուեալ ծրագիրը վերջնական բնոյթ չի կրեր, քանի տուեալ կէտերը կրնան մասնակի փոփոխութիւններու ենթարկուիլ: Ըստ Արսէն Կիտուրի այս նախնական ծրագիրը յետագային բաւական փոփոխութիւններու կ'ենթարկուի: (Հեղինակը չըսեր, թէ ե՞րբ եւ ի՞նչպէս):

Յամենայն դէպս, Մօտակայ կամ Մօտաւոր նպատակը՝ ընդարձակ իր վերլուծութիւններով, քանի կը մատնանշէ Արեւմտահայութեան տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական կացութիւնները, կու գայ այն եզրակացութեան, թէ Հեռաւոր նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ կը դառնայ Արեւմտահայաստանի մէջ ձեռք ձգել ռամկավարական քաղաքական ազատութիւն եւ ազգային անկախութիւն, ի գործ դնելով ժողովրդական ապստամբութիւնը:

Մօտակայն կը ճշդէ Հեռաւորին հասնելու միջոցները, ինչպէս, օրէնսդրական կարգ ու կանոն՝ ընտրուած ազատ, ընդհանուր եւ ուղղակի քուէարկութեամբ, ընտրելու ամէն իրաւունք ամէն անձի, առանց որեւէ խտրութեան, ժողովրդավարական ազատութիւններ՝ խօսքի, խղճի, քարոզչութեան, նահանգներու եւ համայնքներու լայն ինքնավարութիւն, անձեռնմխելիութիւն անձի եւ բնակարանի, Զինուորական պարտադիր ծառայութիւն եւայլն:

Հեռաւորն ալ կը բանաձեւէ, կ'առաջարկէ կուսակցութեան ընկերվարական գաղափարաբանութիւնը՝ հաստատուած ընկերվարութեան հիմունքներով:

Մինչ կ'արժէ յիշեցնել, թէ Հնչակեան Կուսակցութեան ծրագիրին մէջ կը մնայ այն հիմնական միտքը, թէ Թուրքիոյ դէմ մղուած որեւէ օտար Պետութեան պատերազմը յարմար առիթ կրնայ ծառայել Թուրքիան հարուածելու, ինչպէս նաեւ տուեալ օտարին դիրքը չէզոքացնելու պայմանով՝ ուրիշ ձեռքէ մը այլ բռնապետութեան մը չենթարկուելու համար:

Եզրակացութիւն: Արեւմտահայութեան անկախութիւնը եւ ազատութիւնը ապահովելէ ետք, անհրաժեշտ կը մնայ նաեւ ազատել օտարների լծից Ռուսահայն ու Պարսկահայը եւ կազմել այդ երեքից մի դաշնակցային ռամկապետական Հանրապետութիւն, որ համայն Հայութեան համար ճամբայ կը բանայ դիմելու դէպի Հեռաւոր նպատակը ... *դէպի ընկերվարական աշխարհը՝ ընդհանուր մարդկութեան առաջադրութիւնը:*

Ակադեմականը կ'ընդգծէ, թէ «Հնչակ»ը իր անդրանիկ թիւերէն սկսեալ հիմնական կերպով իր յոյսը կը դնէ զարգացած, յառաջադէմ երիտասարդութեան վրայ: Զանտեսեր նոյնպէս քաղաքական գործակցութիւնը միւս քրիստոնեայ եւ ոչ – քրիստոնեայ տարրերուն հետ՝ ընդդէմ Թրքական բռնակալութեան: Բոլորին միատեսական տնտեսական շահերը նկատի կ'առնուին:

Այնուհետեւ ան կ'ըսէ, թէ կուսակցութիւնը իր գոյութեան առաջին տարիներուն կը գրաւի գլխաւորաբար ազատագրական գաղափարներ տարածելու աշխատանքով: Ապա՝ ընդվզումներ, Գում-Գափու, Սասուն: Հոս միջանկեալ կը ճշդենք, թէ, ըստ ակադեմականին Գում-Գափուի ցոյցը տեղի ունեցաւ 1890 թ. Յուլիսի 15-ին: Իրողութեան մէջ տեղի կ'ունենայ նոյն տարուան Յունիս 15-ին: Պապ Ալիի ցոյցին մատնանշումը չի կատարեր, սակայն կ'ըսէ, թէ Հնչակեաններու հակասուլթանական նոր երոյթը կը կատարուի դարձեալ Կ. Պոլիս, 1895 թ. Սեպտեմբեր 18-ին: Թուականը ճշգրիտ է: Կ'անդրադառնայ Զէյթունցիներու 1895 — 96 թուի համաժողովրդական ապստամբութեան: (Մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք, այլ առիթով մը ներկայացնելու համար՝ պատմութեան յատուկ վկայութիւններով):

Ակադեմականը այլ մանրամասնութիւններ տալէ ետք հպարտութեամբ կը գրէ, թէ Ա. Համաշխարհային պատերազմին Հայկ. կամաւորական միւս գունդը, – պէտք էր ըսել Դաշնակցական, – հերոսաբար կը կռուի Հնչակեաններու կողմէ կազմակերպուած վեցերորդ կամաւորական գունդին հետ՝ Գրիգոր Աւշարեանի հրամանատարութեան տակ: Այս գունդին մէջ կը գտնուէր Հնչակեան, յետագային ռուսական Յեղափոխութեան յարած Հայկ Բըժշկեան, ծածկանունով՝ Գայ:

Ակադ. Մ. Ներսիսեան կ'եզրափակէ ըսելով, թէ Թուրքիոյ իշխանութեան գըլուխն անցած քեմալականները, օգտագործելով Ֆրանսական կառավարութեան թրքամէտ քաղաքականութիւնը, 1920-21-ին զանգուածային ջարդեր կը կազմակերպեն Կիլիկիա ... Կիլիկիահայերի ջարդերը կանխելու և խափանելու, թուրք բարբարոսների դէմ զինուած պայքարի ելած Հայերին օգնելու նպատակով զգալի գործ կատարեց, հայկական միւս հասարակական – քաղաքական կազմակերպութիւնների հետ միասին, նաեւ Հնչակեան Կուսակցութիւնը:

Մեր կարծիքով, ակադեմականը զանց կ'առնէ այն ներքին պառակտումները, որոնք յատկապէս ի յայտ եկան 1896-ին Լոնտոն գումարուած Հնչակեան Ընդհ. Պատգամաւորական Ժողովի ընթացքին: Հատուած մը, Ա. Նազարբէկեանի գլխաւորութեամբ դաւանեցաւ Սոցիալ – Դեմոկրատ, այլ հատուած մը Արփիար Արփիարեանի գլխաւորութեամբ, բաժնըւելով ստացաւ Վերակազմեալ անուանակոչումը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. — Ըստ Ռ. Խան – Ազատի հայկական տառերը կը ստանան Մխիթարեաններէն: Մեր գիտցածով զանոնք կը ստանան Վիէննայի Մխիթարեաններէն:

Ս. Վրացեան 1947 Հայրենիք Տարեգիրք — Տօնացոյցին մէջ, Ակադ. Մ. Ներսիսեանի հաստատումը կը կատարէ՝ Հնչակեան կուսակցութիւնը, իր հիմնադրութեան օրերուն, կը գտնուէր Ռուս Նարոտնիկ — յեղափոխականներու ազդեցութեան տակ, բայց շուտով յարեցաւ մարքսիզմին, հետեւելով ռուս մարքսիստներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԴՄԷՋԷՆ

1987ԻՆ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԴԵՄՔԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Փարիզ եւս կրեց զգալի կորուստներ. –

× *Յունուար 3-ին,* ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՐԱՆՃԵԱՆ *հին սերունդի վերջին դէմքերէն որ Ֆրանսա հաստատուելէ առաջ, Հայաստանի մէջ, ունեցած է գործունէութիւններ: Ապրած է Պորտօ եւ ապա Փարիզ: Խոր զարգացումի տէր անձ մը, որ իր հետ կը տանի ամբողջ շրջանի մը վկայութիւնները: Աշխատակցած է «Յառաջ»ի:*

× *Փետրուար 6-ին,* ԱՐԵԳ ՏԻՐԱԶԵԱՆ, *որ եղած է վաստակաւոր կրթական մշակ եւ գրող: Իր ասպարէզը կատարած է յատկապէս՝ Պոլիս, Սուրիա եւ Լիբանան դասաւանդելով հայ լեզու եւ գրականութիւն: Իր գործերը կ'արտայայտեն մարդկութիւնը յուզող ընկերային եւ հոգեբանական հարցեր՝ «Արիւն եւ ծաղիկներ», «Լռութեան հմայքը», «Երրորդի սուսերով» եւայլն: Բուն անունն էր՝ Յովհաննէս Պասմաճեան:*

× *Օգոստոս 23-ին,* ՆՈՒՊԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ՝ *կնքեց իր մահկանացուն Սէն – Ժան տը Լիւզ քաղաքին մէջ: Իր վաստակը մեծ է Աղքատախնամի մէջ, ուր վարած է կարեւոր պաշտօններ:*

× *Օգոստոս 26-ին,* ՆԱԶԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆ *Փարիզի եւ Ալֆորվիլի սիրելի եւ ժողովրդական դէմք մը, որ աչքերը փակեց Երեւան, ճամբորդութեան մը առիթով: Եղած է Ալֆորվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի, հայերէնի միօրեայ դպրոցին եւ յետագային Ս. Մեսրոպ կրթարանին գործունեայ պատասխանատուներէն: Ինչպէս նաեւ եղած է հիմնադիր անդամներէն Եանըգ Քլէօպի, եւ մանաւանդ նախագահ Զէնկլերցիներուն Հայրենակցական Միութեան: Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան մէջ եղած է նախագահ: Միշտ օժանդակած է իր հայրենակիցներուն: Առանձնաշնորհեալ կապեր ունեցած է Հայաստանի հետ:*

× *Նոյեմբեր 24-ին,* ԱՂԱՍԻ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ՝ *ծանօթ դէմք, անդամ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան: Վասպուրականի զաւակ, աշխատած է սերտ կապեր հաստատելու Հայաստանի եւ Ֆրանսահայութեան միջեւ:*

Կը վերջացնենք մահագրութիւնը, Ֆրանսայի մէջ, առանց մոռնալու անուններ որոնք դեր մը ունեցած են, թէկուզ համեստ, ազգային, եկեղեցական, մշակութային եւ կուսակցական (յատկապէս Դաշնակցական) կեանքին:

× *Լիոնի մէջ,* ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՔԻՃԵԱՆ, *հաւատաւոր դաշնակցական, որ ունի գնահատելի վաստակ կուսակցականէն անդին եկեղեցական եւ կրթական մարզերուն մէջ ալ:*

× *Մարսէյլի մէջ,* ՍԱՐԳԻՍ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ, *երբեմնի Քրիստափոր կոմիտէի*

անդամ, առաջին օրերու նուիրեալ դաշնակցական: Վաամեան խումբէն, միշտ երբեմնի, երկու համեստ, բայց հաւատարիմ դաշնակցականներ՝ ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ եւ ՅՈՎՍԷՓ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ: Նոյնպէս, դերասան՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒԽԹԱՖԵԱՆ որ մասնակցած է Փարիզի «Հայ արամաթիք»ին եւ Մարսէյլի «Շանթ» թատերախումբին: Եւ ՆՇԱՆ ԱԴԱՄԵԱՆ նախկին ռազմիկ եւ գործօն անդամ ազգային կեանքին մէջ:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. —

1987–ին, Հայաստանի հայ բեմը, թատրոն – թատերագիր շարժանկար եւ օփերա, կորսնցուց տիրական դէմքեր, վաւերական արժէքներ:

× ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԱՐԳՈՒՆԻ՝ աւելի քան կէս դար մաշեցուցած է Սունդուկեան թատրոնի բեմի տախտակները: Մարմնաւորած է շուրջ երկու հարիւր դերեր ինչպէս՝ «Ծատուկեան, Տրդատ Ճարտարապետ, Աբխազում Ազա, Երկաթ, Գասպար...»: Նաեւ դերեր ստանձնած է մեծ թէ փոքր պաստառին համար. խրախուսած է բեմադրութիւններ ձայնասփիւռին համար: Պարգեւատրուած է բազմաթիւ մրցանակներով:

× ԱՐԱՐԱՏ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ գրած եւ մեկնարանած է: Անունը կապուած պիտի մնայ «Համօ» թատերախաղին: Արժանացած է զանազան մրցանակներու: Իր թատերախաղերն են՝ «Հայ Կինը», «Սիրոյ հովիտ», «Վարդենիկ»: Լոյս ընծայած է մենագրական գրքոյկներ նուիրուած հայկական թատրոնի կարգ մը դէմքերու՝ Լեւոն Երամեան, Արուսեակ Բաչալեան, Յովսէփ Ոսկանեան...:

× ՄԻՔԱՅԷԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ որ աւելի գրչի մարդ եղած է, քան՝ բեմի: Գրած է թատերգութիւններ, ինչպէս՝ «Երկու հանդիպում», «Ժամանակի բաժում»...: Աշխատակցած է եւ խմբագիր եղած է զանազան թերթերու, ինչպէս նաեւ հայկական հանրագիտարանին: Ունի նաեւ բանաստեղծական ժողովածուներ՝ «Լեռնաղբիւր», «Պատիւ», «Օրեր եւ Խոհեր»: Հետաքրքրուած է մանկական գրականութեամբ: Կատարած է թարգմանական գործեր:

× ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, օփերայի աստղ մը, որ երեսուն տարուան փայլուն ասպարէզի մը մէջ մարմնաւորած է հայկական բայց նաեւ ռուսական եւ եւրոպական օփերաներու զանազան կերպարներ: Երգած է Փարիզի Կաւօ սրահին մէջ: Առաջնակարգ պարիթոն, օժտուած էր բացառիկ գեղեցիկ ձայնով մը եւ երաժշտականութեան ու բեմական ձիրքերով:

× ՄԱՐՏԻՆ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ՝ յայտնի երաժիշտ եւ խմբավար որ կազմած ու ղեկավարած է երգչախումբեր: Որպէս երաժշտական մշակ եղած է Կոմիտաս երաժշտանոցին մէջ: Աշխատակցած է Հայաստանի Պետական հրատարակչականին մէջ, ուր պատրաստած է հրատարակութիւնները՝ «Երաժշտութիւնը Մասսաներին», «Խորհրդային էստրադա» ինչպէս նաեւ ժողովրդական երգարաններ:

**

Գիտութիւններու եւ գիտա – հետազօտական մարզերուն մէջ բացեր կը ձգեն. –

× ԱՐԱՄ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ՝ քիմիագէտ եւ բնագէտ կատարած է հետազօտական աշխատանքներ Լենինգրադի, Մոսկուայի քիմիական եւ բնագիտութեան հիմնարկներուն մէջ: Երեւանի մէջ հիմնած է ածխաջրածիններու օքսիտացման տարրալուծարան մը: Մաս կը կազմէր Նիւ – Եորքի ազգային ակադեմիայի եւ կարգ մը գիտական խորհուրդներու: Անդամ էր Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութեան եւ քարտուղար քիմիական ու երկրաբանական գիտութիւններու բաժնի: Խմբագրապետն էր «Հայկական քիմիական ամսագիր» թերթին:

× ՀՐԱՆՏ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ՝ եղած է մասնագէտ հողագիտութեան եւ երկրագործութեան: Մասնակցած է Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ամերիկայի կարգ մը երկիրներու մէջ գիտական համագումարներու: Վարած է Երեւանի հողագործութեան եւ երկրագործութեան գիտա – հետազօտական հիմնարկի տնօրէնութիւնը: Նոյն ատեն հետեւած է հանրային – քաղաքական կեանքին, ըլլալով կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի անդամ եւ երեսփոխան:

× ՓՐՈՖ. ՕԳՍԷՆ ՍԱՊՈՆՋԵԱՆ՝ եղած է վարիչ Երեւանի բազմարուեստից հիմնարկի նիւթերու դիմադրութեան ամպիոնին: Ընտրուած է Հայաստանի Ակադեմիայի թղթակից անդամ: Հեղինակն է գիտական ուսումնասիրութիւններու:

× ԱԿԱԴ. ՀՐԱՆՏ ԱԴՈՆՑ՝ եղած է դասախօս Երեւանի բազմարուեստից հիմնարկին: Կազմակերպած է Հայաստանի Ակադեմիայի ելեկտրա – թեքնիք հիմնարկը: Մեծ նպաստ բերած է ուժանիւթի գիտութեան զարգացման գործին մէջ:

× ԱԿԱԴ. ՍԱՀԱԿ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ՝ եղած է հիմնադիրներէն Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային: Գիտական աշխատանքներ կատարած է մանրէաբանութեան կենդանիներու բնախօսութեան ճիւղին մէջ: Իր հետազօտութիւններու արդիւնքները հրատարակուած են բազմաթիւ մասնագիտական հանդէսներու մէջ: Ունի նաեւ հանրային – քաղաքական կեանք: Վարած է կարեւոր պաշտօններ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին մէջ:

**

Այլ յայտնի դէմքեր որ կնքած են իրենց մահկանացուն 1987–ին. –

× ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՖԱՐԵԱՆ՝ Առեւտուրի նախկին նախարար: Մեկէ աւելի պաշտօններ վարած է Պետական վարչական մեքենային մէջ:

× ԳԱԲՐԻԷԼ ԳԻՒՐՋԵԱՆ՝ նկարիչ: Եղած է հիմնադիրներէն խորհրդահայ նկարչութեան: 70 տարուան ասպարէզի մը մէջ ստեղծագործած է հազարէ աւելի կտաւներ: Երկար տարիներ գլխաւորած է Հայաստանի նկարիչներու միութիւնը: Դասաւանդած է Երեւանի գեղարուեստական թատերական հիմնարկին մէջ:

**

Հուսկ՝ տարին փակեց Յակոբ Օշականի այրին՝ Արաքսի Օշական որ իր մահկանացուն կնքեց Դեկտեմբեր 31–ին Քալիֆորնիոյ մէջ: Մեծ վաստակ ունէր Յակոբ Օշականի ձեռագիրներու պահպանման եւ փրկութեան մէջ:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի Մայր տաճարին մէջ, Յունուար 6–ին, պատարագած եւ քարոզած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, վերլուծելով խաղաղութեան քրիստոնէական հասկացողութիւնը եւ կոչ ուղղելով ժողովուրդի բոլոր դասակներուն դառնալու գործակիցները «Խաղաղութեան Իշխան»ին: «Երանի՜ խաղաղարար» աւետարանական խօսքին թելադրութեամբ, Հայրապետը շեշտած է այն գաղափարը, թէ խաղաղութեան համար մարդիկ պէտք է որ ձգնին, աշխատին ու հետապնդեն զայն, եւ ոչ թէ սպրդայէս սպասեն խաղաղութեան»: Պատարագը եւ քարոզը ձայնասփռուած են պետական եւ «Վանայ Ձայն» ձայնասփիւռի կայաններէն:

Կէսօրէ ետք եւ յաջորդող օրերու ընթացքին, Հայրապետին շնորհաւորական այցելութիւն տուած են, պետական եւ կրօնական անձնաւորութիւններ, հայ երեսփոխաններ եւ համայնական մարմիններու եւ միութեանց ներկայացուցիչներ:

**

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահին մէջ, Յունուար 8–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը: Բացումը կատարելով Վահագն Տէփոյեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքիեան, վարիչ Վենետիկի համալսարանի հայագիտական ամպիոնին: «Հայերէն լեզուի կարեւորութիւնը Սփիւռքի մէջ» նիւթին շուրջ խօսելով Հ. Լեւոն Վրդ. շեշտած է լեզուին դերը ինքնութեան պահպանումին մէջ, անդրադարձած է արեւմտահայերէնի ու արեւելահայերէնի, նշելով թէ անոնք երկու լեզուներ չեն, այլ՝ մէկ լեզու, երկու տարբերակներով, որոնք կը պատկանին ամբողջ հայ ժողովուրդին եւ անոր հարստութիւնն են եւ ոչ թէ դժբախտութիւնը: Փակման իր խօսքին մէջ թեմին առաջնորդը՝ Զարեհ Արք. Ազնաւորեան, ինք եւս շեշտած է հայերէն լեզուի անհրաժեշտութիւնը Սփիւռքի մէջ, օրինակներ տալով եգիպտահայ գաղութէն:

**

ՆԱՒԼԸԳԱԲՈՒԻ Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 17–ին, նշուած է Պոլսոյ Ուսուցչաց Հիմնարկի 22–րդ տարեդարձը: Պատարագած է Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք անդրադառնալով Ուսուցչաց Հիմնարկի առաքելութեան: Յաւարտ արարողութեանց Նարլըգաբուի Նորակառոյց սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած են Տիկին Ժաղլին Էրմէն եւ Արման Մարաշլեան: Խօսք առնելով Ս. Խաչ Դպրեվանքի խնամակալութեան ատենապետ Անդրանիկ Մուրատ Ճին – կէօզ բացատրութիւններ տուած է Հիմնարկին մասին, շեշտելով անոր հիմնական պարտականութիւնները՝ ուսուցիչ պատրաստել, կրթաթոշակ ապահովել, ուսուցիչներու օժանդակել, վաստակաւոր ուսուցիչներու նեցուկ կանգնիլ, դասագիրք պատրաստել եւայլն: Հիմնարկին ատենապետը՝ Տոքթ. Շահնուր Շահէն, իր խօսքին մէջ նշած է, թէ Ուսուցչաց Հիմնարկը միակ հաստատութիւնն է, որ կ'ընդունի կամ կրնայ ծախել կալուած մը: Ներկայիս որոշուած է ծախել Գատըգիւղի եւ Սկիւտարի մէջ երեք կալուածներ, որոնց փոխարժէքով պիտի գնուի գետին մը՝ Հանգստեան Տուն կառուցելու համար: Հիմնարկը կ'ուզէ նաեւ արդիականացնել իր տպարանը: Հանդէս եկած է Կեդրոնական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ովսաննա Գալէնտէրեանի: Եղած են արտասանութիւններ: Խօսք առնելով Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան անդրադարձած է կրթական, լեզուական եւ կրօնական հարցերու: Հուսկ՝ փակման խօսք արտասանած է Շնորհք Պատրիարք:

**

ՊԼՈՎԴԻՒԻ «Գրասիրաց» գրադարանին մէջ, Դեկտեմբեր 20–ին, դասախօսութիւն մը տուած է Ժիրայր Պատուականեան՝ ԺԳ. — ԺԴ. դարերու հայկական մանրանկարչութեան մասին: Իր խօսքին մէջ դասախօսը բնութագրած է Տաթեւի, Գըլաձորի, Նարեկայ եւ Կիլիկիոյ վանքերուն դերը հայկական մանրանկարչութեան զարգացման մէջ:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վէպ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ե.

Նոր դէպք մը սակայն տեղի ունեցաւ, դարձեալ այդ օրը: Տոքթորը քաշեց յանկարծ՝ ձեռքը կնոջ վրայէն ու դառնալով աղջ ըսաւ բարձրաձայն, ֆրանսերէն.

– Զէն ալ ամչնար, աստնկ կոտրած, աղտոտած ծուռ ակռաներով, չեն ամչնար, քանեերորդ դարու մէջ կ'ապրինք: Զժըպտին թող գոնէ...

Բարթող ու Սիսակեան շուարած կը նայէին ու տեսան յուզումը տոքթորին քովի աղջկան, որ կը ժպտէր քիչ առաջ:

Փսփսուք մը ինկաւ երկու կիներուն մէջ, որոնք խստօրէն բարկացան, մինչ Ալեմտաղեան, վիրաւորուած՝ իր գեղեցկագիտական ճաշակին մէջ, կը շարունակէր.

– Հագուստի, մուշտակի դրամ կը գտնեն, բայց ակռայ մը նորոգելու ծախքը կը խնայեն: Զզուելի է, իրապէս զզուելի է:

Քովի կինը դողալով միջամտեց վերջապէս.

– Բայց, մսիէօ՛, որո՞ւ կ'ուղղէք ձեր խօսքերը:

– Խնդրեմ, տիկին, – պատասխանեց այն ատեն տոքթորը՝ ձայնը ծանրացնելով, – ի՞նչ իրաւունքով կը միջամտէք իմ խօսակցութեանս: Ես ու ընկերներս ատամնաբոյժ բժիշկներ ենք: Մենք կը խօսինք մեր արհեստին վերաբերեալ նիւթերու մասին: Ի՞նչ իրաւունքով կը միջամտէք:

Կինը շուարեցաւ, կակազեց ու լռեց: Քովի սեղանակիցները խնդացին:

Բարթող սակայն ցոյց տուաւ ջղայնութիւն մը, որ շատ հաճոյալի երեւցաւ Սիսակեանին:

– Ելէ՛ք, ելէ՛ք երթանք այստեղէն, – ըսաւ ան:

– Ասկէ լաւ տեղ չկայ. նստեր ենք՝ նըստինք, – վրայ բերաւ Սիսակեան:

– Ես ժամադրութիւն ունիմ: Ժամանակն է՝ ելլենք: Եթէ կ'ուզէք մնալ կեցէք:

– Ես կը մնամ:

– Ես ալ տեղ պիտի երթամ, – նկատել տուաւ տոքթորը:

Ելած ատեն դարձաւ քովի կնոջ ու ըսաւ շատ քաղաքավար ձեւով մը.

– Ներեցէք, օրիորդ...

Շուտով մը ան սահեցաւ երկու սեղաններու մէջէն ու հագաւ վերարկուն՝ քըննելով սրճարանը, ուր մանչ – աղջիկ կատակներ կ'ընէին ձեռքով իրարու: Աղմուկ ու ծուխ – ծխախոտի: Սոորերկրեայ, չթաքարի անձաւի մը պէս լուսաւոր սեւներ՝ առաստաղէն վար ու լոյս մը պատերու ծերպերէն: Սրճարանը զարդարուած էր արդիական նկարներով, որոնք կը ներկայացնէին մերկ կիներ, հաշիշամոլ Ջինացիներ, փարիզեան ծամածուռ ու տխուր թաղեր: «Պոռնիկ, պալքանեան գոյներով նկարներ են», պիտի ըսէր Սիսակեան: Ոչ դոյզ կարմիր կը սիրէր ան եւ ոչ ալ կանաչը:

Տոքթորը ընկերներէն բաժնուելով կառք մը առաւ եւ գնաց Տիկին Աղաւնիին: Կիրակոսենց տունէն հեռանալէն ի վեր քանի մը տուն փոխած էր այրին: Նասիոնի հրապարակին մօտերը յարկաբաժին մը վարձած էր եւ հաստատուած, վերջապէս: Հաստատուիլ չէր իրականին մէջ ատիկա, քանի որ ոչ մէկ կարասի ունէր Տիկին Աղաւնի՝ բացի չոր սեղանէ մը եւ մահճակալէ մը: Աթոռ իսկ չունէր ու կը նըստէր կամ մահճակալին եւ կամ փայտէ սնտուկի մը վրայ:

Փարիզ գալէն ի վեր, ութ տարի էր որ Տիկին Աղաւնի լաւ օր մը չէր տեսած: Հազիւ քանի մը տարուան եկած էին՝ ամուսինը հիւանդացաւ ու մեռաւ: Անկէ վերջ սկսաւ տաժանակիր կեանք մը: Ամուսինը դրամ չէր ձգած, ոչ ալ տան մը պէտք եղածը: Ունեցածնին ծախսած էին արդէն Ռուսաստանէն մինչեւ Փարիզ:

Հինէն մնացած, զոյգ մը օղ եւ քանի մը մատանիներ ունէր միայն, զորս ստիպուեցաւ գրաւի տալ, կարենալ գնելու համար մեքենայ մը ամուսնին մահէն վերջ: Առաջին տարիները գրաղեցաւ ասոր – անոր տափատ կարելով: Բարեկամի մը շնորհիւ գործակատար դարձաւ հագուստեղէնի մեծ տան մը հաշւոյն: Այնուհետեւ յայտարարութիւն տուաւ թերթերուն մէջ եւ փնտռեց աշխատաւորուհիներ, որոնք եկան կանոնաւորաբար ամէն շաբաթ իրենց աշխատանքը առնելու: Գործերը ցրուելէ վերջ, աշխատեցաւ ինքն ալ շաբաթը երկու – երեք տափատ հանելու չափ, առանց ինքզինքը նեղելու: Արդէն շատ անգամ այնքան դժուար կ'ըլլար գործաւորներու հետ իր գրաղումը, որ ատեն չէր ունենար:

Այդ գործը, արդարեւ, երեւութապէս այնքան ակնբախ՝ հազիւ պզտիկ շահ մը կ'ապահովէր այրիին, որ ունէր փրմէ զատ աղջկան մը բեռը: Ու նեղութիւնը պակաս չէր ըլլար: Տիկին Աղաւնի կը պակսեցնէր միշտ աշխատանքի վարձքը: Սրտնեղած ու յոգնած՝ կը չարչարէր իր գործաւորուհիները, որոնք՝ մեծամասնութեամբ հայ՝ պիտի չզիջէին բնակարանը գալ եւ գործ խնդրել, եթէ պայմաններ ունենային, ինչպէս որ ըրած էին անոնցմէ շատերը՝ գործը անոր երեսին նետելով: Մանաւանդ որ դրամի վճարումներն ալ անկանոն կ'ըլլային միշտ: Գործաւորուհիները ստիպուած կ'ըլլային երբեմն սպասել ամիսներով: Դրամը Տիկին Աղաւնիին ձեռքը կ'անցնէր տասնեւհինգ օրը անգամ մը: Այդ օրը սակայն մինչեւ տուն դառնալը կը ծախսէր անհոգութեամբ:

(Շար. 26)

Նիսի եւ Շրջակայքի Հայոց Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը, շրջանիս հոգեւոր հովիւը՝ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, ինչպէս նաեւ շրջանի հայ բոլոր կազմակերպութիւններն ու միութիւններ ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԹԱԴԷՈՍ ԱԻԱԳ ՍՐԿ. ԱԺՏԷՐԽԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 27-ին:

Թաղման կարգը կը կատարուի, Շաբաթ, Յունուար 30, ժամը 10·30-ին Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

⁂

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Թադէոս Աժտէրխանեանի մահուան առթիւ, Նիսէն Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. — 2500 Ֆր. Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ, 2500 Ֆր. Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան, 500 Ֆր. «Աշխարհ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՄՈՒՐԱՏ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՄԵՂ
ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ
ԱՆՈՅՇԵՂԷՆՆԵՐ
ԽՄՈՐ – ՔԱՏԱՅԻՖ – ԵՒԼՆ. ԵՒԼՆ.
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ
ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

SARL
MURAT
FABRIQUE DE PATISSERIES
MARKAROGLU Frères
184, rue St. Maur — 75010 Paris
Métro : Belleville ou Goncourt
TEL: 42. 09. 04. 49

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վեհանոյշ Գազանճեանի մահուան առթիւ, Պր. Մկրտիչ Գազանճեան եւ զաւակները, փոխան ծաղկի, 300 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ ՈՐԴԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ

Շաբաթ, Յունուար 30-ին, տօն է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Յունուար 31, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Լիոնի «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտութեան կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Իսահակ Խաչակիր Քահանայ Հէքիմեանի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Փետրուար 1, Երկուշաբթի, ժամը 20·30-ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

« ՅԱՌԱՋ »ի բաժանորդագրութեան նոր սակերը

փետրուար մէկէն

Ինչպէս յայտարարած էինք, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, որոնք անփոփոխ մնացած էին 1986 Մարտ 1-էն ի վեր, յաւելում պիտի կրեն փետրուար մէկէն սկսեալ:

Մեր հաւատարիմ բաժանորդները դիւրաւ կը հասկնան, թէ «Յառաջ», որու միակ եկամուտները կ'ապահովեն բաժնեգիններն ու ծանուցումները (նաեւ, անշուշտ բարգաւաճման փոնտին եղած նուէրները) չի կրնար այլ կերպ ապահովել իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը, երբ տեւականօրէն ենթակայ է թուղթի, աշխատավարձի, առաքման, թղթատարի, ընկերային տուրքերու, եւլն., եւլն., յաւելումներու:

փետրուար մէկէն սկսեալ նոր սակերն են. —

ՖՐԱՆՍԱ
Տարեկան 700 Ֆր.
Վեցամսեայ 360 Ֆր.

Գալով արտասահմանի, պարտինք վերանշել բաժանորդագրութիւնները, քանի թղթատարի ծախքը շատ զգալի տարբերութիւն ունի: Այսպէս նոր սակերն են. —

Տարեկան (շաբաթական առաքում) 850 ֆրանք:

Տարեկան (ամէնօրեայ առաքում, Եւրոպա) 1000 Ֆրանք:

(Եւրոպայի մեր այն բաժանորդները որոնք կը նախընտրեն շաբաթական մէկ առաքում, կրնան դիմել թերթիս վարչութեան փոփոխութեան համար):

Օդանաւային թղթատարով առաքումներու սակերուն համար, դիմել թերթիս վարչութեան:

Մինչեւ Փետրուար 1, մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ պայմաններէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները կամ վճարելու նոր շրջանը:

Շնորհակալութիւն
Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
CERCLE LYONNAIS
DES FEMMES ARMENIENNES

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

երգահան եւ խմբավար՝

Գուրգէն Ալէմշահ-ի

մահուան 40-ամեակի առթիւ:

կը բանախօսէ՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
երգահան — խմբավար՝
«Սիփան — Կոմիտաս» երգչախումբի

Ուրբաթ, Փետ. 5,
երեկոյեան ժամը 8·30-ին
Ազգային Տան սրահին մէջ

Ալէմշահի կենսագրական գիծերը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր:

Dans la Grande Salle
de l'Espace Arménien
40, rue d'Arménie
69003 Lyon

IMMOBILIER
VENTE

ALFORTVILLE - CENTRE

EXCELLENT
EMPLACEMENT COMMERCIAL

TERRAIN A VENDRE

Construction possible 480 M²

SANCHEZ RETI
43 68 03 13

ՆԱԽԱՍԱՐԴ

Պարախումբը

Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՏ 12ին, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ
OPERA

նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ANTENNE 2

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30:
ՀԱՅԵՐԸ
ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

300-ԱԿԱՆ ՖՐ.

Տիկին Լուիզ Սթամպուլեան, Օր. Լինա Սարեան, Թրիքօ Պատըլեան, Տիկին Ճեմիլա Մալխաս, Տէր եւ Տիկին Շանթ Ոսկերիչեան (Տիկին Ազատուհի Անտոնեանի մահուան առթիւ):

250-ԱԿԱՆ ՖՐ.

Տէր եւ Տիկին Կարօ Շահպազեան, Պր. Ալեքսանտր Պէրէճիքլեան, Ջերչեան:

200-ԱԿԱՆ ՖՐ.

Հերոյտ Ալեքսանեան, Պր. Միքայէլ Ճանիկեան, Գեղամ Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Անրի Շիրինեան, Սարգիս Պալպալեան, Տէր եւ Տիկին Մոնէ, Օր. Նաթալի Հաքիմեան, Պերճ Հաքիմեան, Տիկին Ռոզա Ամիրալեան:

150-ԱԿԱՆ ՖՐ.

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան, Օր. Ժաքլին Քանարեան, Պր. Յարութիւն Ճէնտէրէճեան:

100-ԱԿԱՆ ՖՐ.

Պր. Պազտիկեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Քէնտէրեան, Տէր եւ Տիկին Գոճապաշեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Պալեօզ:

(Ընդհանուր գումար՝ 110·881 Ֆր. 75):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն համար Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 9·30-էն սկսեալ, Վիէնի Մշակոյթի Տան մէջ:

Բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

ԿԸ ՓՆՏՌԵՆՔ

Սէօլէօզ գիւղաքաղաքէն լուսանկարներ եւ փաստաթուղթեր, գիրքի մը պատրաստութեան համար:

Դիմել. —
Serge Avedikian
Association Arménienne Audiovisuelle
9, rue des Petits Hôtels, 75010 Paris
tél. 45 - 23 - 51 - 50
(message sur répondeur)

Cabinet TERZIYAN
TOUTES ASSURANCES — TOUTES COMPAGNIES
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41+

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
30-31

SAMEDI-DIMANCHE
30-31 JANVIER
1988

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.673 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16 673

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20 / 22)

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցին առջեւ տեղի ունեցած է նոր բարձրացած Կոմիտասի յուշարձանին պաշտօնական բացումը։ Ներկայ եղած են մշակոյթի մարզերու, աշխատաւորներու, ուսանողներու ներկայացուցիչներ։ Բացումը կատարելով Երեւանի քաղաքապետը՝ Եդուարդ Աւագեան, նշած է, թէ կան անուններ՝ որոնք իրենց ստեղծագործութեամբ եւ կեանքով անջնջելի հետք ձգած են ժողովուրդի պատմութեան մէջ։ Հայ ժողովուրդի համար նման անուններէն է Կոմիտաս, որուն սխրանքը իր ժողովուրդի անսակարկ նուիրումի վառ օրինակ է։ Իր անմահ գործերով ան վերածնաւ հայ ազգային ժողովրդական երգարուեստը, համաշխարհային երաժշտական գանձարանը հարստացուց վառ ու գունեղ արժէքներով։ Խօսք առած են երաժշտանոցի տեսուչը՝ Էդգար Յովհաննիսեան, յուշարձանին հեղինակը՝ նկարիչ եւ քանդակագործ Արա Յարութիւնեան, եւ երաժիշտ Ալեքսանդր Յարութիւնեան։

⁂

ՎԱՆԵՎԱՆՔԻ ՏԱՃԱՐԸ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԱԾ

Աւարտած է հին հայկական ճարտարապետութեան գլուխ-գործոցներէն մէկուն՝ Վանեվանքի տաճարին վերականգնումը։ Տաճարը կը գտնուի բարձր լեռներու մէջ, Մարտունի քաղաքին մօտ։ Ժ. դարուն կառուցուած եկեղեցին մասնաւորաբար վնասուած էր 1915-ի երկրաշարժէն։ Հինաւուրց ճարտարապետական համալիրը գրեթէ ստացած է իր նախկին տեսքը եւ կ'առնուի Սեւանայ լճին յաւող զբօսաշրջիկային յայտագրին մէջ։ Նախատեսուած է հոն բանալ երկրագիտական թանգարան մը, ուր կը ցուցադրուին լեռնային վայրին մէջ յայտնաբերուած իրեր։

Հայաստանի մէջ Պետութեան պահպանութեան տակ առնուած է շուրջ 15 հազար պատմական հին յուշարձան։ Իրենց երկրորդ կեանքը կ'ապրին աւերակներէ վերականգնած, Խորհրդային Միութեան տարածքին միակ՝ Գառնիի հեթանոսական տաճարը, Տաթեւի վանքը, որ գրեթէ հազար տարեկան է։ Նոր վայր փոխադրուած են երկու եկեղեցիներ, իջեւանատուն մը եւ Արագածի նախալեռներուն մէջ տեղծուած Ախուրեանի ջրամբարին տեղը գտնուած փոքր ամրոցը։ Մասնագէտները մաս առ մաս վերահաստատած են այդ շինութիւնները։ Պետութիւնը հին շինութիւններու վերականգնումին համար այս տարի տրամադրած է մօտ վեց միլիոն ռուբլի։

⁂

ՀԻՒՐ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ՊԱՆԴՈԿ ՄԸ

Երեւանի հիւսիսային մասը, Աղիհանք կոչուող թաղամասին մէջ վերջերս բացուած է «Սպորտ» անունով նոր պանդոկ մը, երեք յարկանի։ Հայաստանի մարզական պետական կոմիտէի այս պանդոկը ուշադրութիւն կը գրաւէ իր արտաքին տեսքով ու ինքնատիպութեամբ։ Հոն կը հիւրընկալուին Խորհ. Միութեան զանազան շրջաններէ Երեւան ժամանած մարզիկներ։ Պանդոկը ունի սպասարկութեան լայն կարելիութիւններ, կոկիկ ու ճաշակով ձեւաւորուած հանգստի սրահներ։ Յետագային պանդոկին կառոյցը կ'ամբողջանայ, երբ անոր ընդարձակ տարածքին կ'աւելնան մարզական զանազան համալիրները, մարզադաշտը, որոնք հիւրերուն կարելիութիւն կու տան տեղւոյն վրայ մարզուելու եւ հանգստանալու։ Պանդոկին առաջին յարկը գտնուող դահլիճը կը տրամադրուի փինկ փոնկի սիրահարներուն։ Պանդոկը 200 հոգի կընայ հիւրընկալել։

⁂

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԸ՝ ՅԱԿՈԲ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Երեւանի Ալ. Սպենդիարեան օփերայի խումբի ընդհ. ժողովին հաստատութեան տնօրէն ընտրուած է Յակոբ Ոսկանեան։ Օփերան վերջին տարիները կորսնցուցած էր իր դիմագիծը, բնականաբար՝ նաեւ հանդիսականը։ Գործը շտկելու համար անհրաժեշտ էին վճռական միջոցներ, առաջին հերթին՝ բանիմաց, հեղինակութիւն վայելող ղեկավար մը։ Յակոբ Ոսկանեան արդէն երեք տասնամեակ է, որ իբրեւ նուագախումբի ղակավար կը պաշտօնավարէր Օփերային մէջ, ուր բեմադրած է բազմաթիւ ներկայացումներ։ Զուգահեռաբար ան պաշտօնավարած է նաեւ Կոմիտաս երաժշտանոցին, Ռոմանոս Մելիքեան երաժշտական ուսումնարանին եւ Խ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկին մէջ։ Ընտրութենէն ետք Յակոբ Ոսկանեան «Արմէնփրէս»ի թղթակցին պարզած է իր աշխատանքներու ծրագիրը նշելով. «Մենք մտադիր ենք վերականգնել կարգ մը ներկայացումներ։ Ծանօթ է, որ խաղացանկը թատրոնի դէմքն է։ Եթէ դատելու ըլլանք մեր այսօրուան խաղացանկով, ապա մեր «դէմքը» այնքան ալ հաճելի չէ։ Առենօք մենք կը ներկայացնէինք Վէրտի, Մոցարթ, Վակնէր, Մենոտի, Ստրաւինսկի...։ Այդ ժամանակներ մեր մօտ կու գային Խորհ. Միութեան զանազան շրջաններէ եւ արտասահմանէն լաւագոյն երգիչներ։ Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին նման բան չէ պատահած, քանի որ մեր խաղացանկէն ի սպառ ելած են դասական օփերաները»։

⁂

ՄԱՐԵՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ մեծ հանդիսութեամբ նշուած է մարեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի ծննդեան 90ամեակը։ Ներկայ եղած է Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ատեանին։ Բացումը կատարած է Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Երեւանի կոմիտէի Ա. քարտուղար Լեւոն Սահակեան։ «Մարեշալի ուղին» զեկուցումով հանդէս եկած է ակադեմիայի թղթակից անդամ Հրաչեայ Սիմոնեան։

⁂

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

«Սովետսկի Խուդոժնիկ» («Սովետական նկարիչ») հրատարակչականը լոյս ընծայած է «ՍՍՀՄ նոր թանգարանները» գունաւոր պատկերազարդ հատաքածոն, ուր նշուած է թէ Խորհ. Միութեան թանգարանները երկրի մշակութային հարստութեան խորհրդանիշն են, ժողովուրդի պատմական յիշողութիւնը։ Թանգարաններուն թիւը տարուէ տարի կ'աճի, աւելի բազմաբնոյթ կը դառնան հաւաքածոները եւ այլազան՝ գործունէութեան ձեւերը։ Խորհ. Միութեան թանգարանային ֆոնտը կը ներկայացնէ պատմական, գիտական եւ գեղարուեստական մեծ արժէք ունեցող աւելի քան 52 միլիոն առարկայ, իսկ այցելուներու թիւը հասած է տարեկան 150 միլիոնի։ Հարիւրաւոր մեծ ու փոքր քաղաքներու, աւաններու եւ գիւղերու մէջ թանգարանները դարձած են մշակոյթի իսկական կեդրոններ։ Հաւաքածոն կը խօսի նաեւ Երեւան քաղաքի հիմնադրութեան պատմութեան «Էրեբունի» թանգարանի, Հայաստանի ազգագրական պետական թանգարանի, «Շէնգաւիթ» «փրոֆ. Ա. Արբահամեանի հաւաքածոյ», «ակադեմիայի կենդանաբանութեան, երկրաբանութեան թանգարան»ներու, «Փայտագրութիւն» սրահի մասին։

⁂

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՊԱՀԱՐԱՆՆԵՐ

Խորհ. Միութեան թղթատարի նախարարութիւնը հրապարակ հանած է գեղարուեստական պահարան մը, որուն վրայ տպուած է Վահրամ Փափազեանի դիմանկարը եւ հայերէն ու ռուսերէն հետեւեալ մակագրութիւնը. «Սովետահայ դերասան, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ Վ. Ք. Փափազեան։ 1888–1968»։

Այլ պահարանի մը վրայ պատկերացուած է այն յուշարձանը, որ կառուցուած է Աշտարակի ճակատամարտին (1828) զոհուած հայ եւ ռուս զինուորներու յիշատակին։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, որ գոհ է իր ելոյթներով, Թելնածուի շապիկը հագած կը թուի, հակայարձակման անցաւ, Հիւսիս - փա - տը - Քալէ կատարած շրջապտոյտի մը ընթացքին։ Միթերան կ'ուզէր պատասխանել Պառի, որ սեփսեւ հակակշիռ մը ներկայացուցած էր ընկերվարական վարչակարգի հինգ տարիներուն։ «Ձեմ ըսեր», շեշտեց Միթերան, «որ 1981-էն 86 միայն լաւ բաներ եղան, բայց շատեր եղան։ Ձեմ ըսեր որ 1981-էն առաջ միայն գէշ բաներ կային, բայց շատեր կային։ Ձեմ ըսեր 1986-էն ետք, բաւարար բաներ չեղան...»։ Նախագահը աւելցուց թէ չուզեր նման բանավէճերու մէջ մտնել, ոչ՝ Յունուարին, ամէն պարագայի մէջ, ոչ ալ՝ Փետրուարին։

ԳՐԱՒՈՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ազգ. օր մը հրաւիրեց Մշակոյթի նախարարը եւ մամուլի դաշնակցութիւնը, զօրավիգ կենալու համար մամուլի մը, որու դժուարութիւնները օրէ օր կը ծաւալին։ Այս ազգային օրը — Յունուար 29 — կը զուգադիպի «Մաթէն»ի թաղման։ Արդարեւ Փարիզի առեւտրական դատարանը թերթին հրատարակչական ընկերութեան դատական անանկութիւնը հռչակեց, անընդունելի գտնելով գնումի միակ առաջարկը որ եղած էր (Մետիա շաբաթաթերթին կողմէ)։ Մետիա միայն 30 հոգի ետ առնելու պատրաստ էր «Մաթէն»ի անձնակազմէն, որ 118 հոգի ունէր խմբագրութեան մէջ եւ 40 նկարաշարութեան աշխատանոցը։ Ֆրանսա, օրաթերթերու ընթերցողներու շարքին մէջ 31-րդ կը հասնի, ինչ որ փայլուն պատկեր մը չէ։

ԷՕԶԱԼ յայտարարած է Լօզանի «Մաթէն» թերթին, որ լաւատես է Փափանտրէուի հետ ունենալիք խօսակցութեանց համար։ «Ձեր կարծեր», կ'ըսէ Թուրքիոյ վարչապետը, «որ քանի տարիներէ ի վեր բարդուած դժուար հարցերը, մեր երկու երկիրներուն միջեւ, լուծենք, բայց կը յուսամ որ գիրար ճանչնալը, փոխադարձ վստահութեան հիմ մը դնելը կ'օգնէ որ յարաբերութիւնները բարելաւուին»։

ՍԻՏԱ-ի դէմ ընդհանուր զօրակոչ մը կայ ամէն կողմ, որովհետեւ հիւանդութիւնը կը տարածուի արագօրէն եւ 1991-ին մէկ միլիոն պիտի ըլլայ վարակուածներու թիւը։ Դրական չինուկ ներկայացնողներու հանդէպ ալ խտրական վերաբերումը, աշխատանքի առնելու պարագային բաւական աղմուկ կը հանէ եւ հոլանտական Ֆիլիփս ընկերութիւնը բախտուեցաւ յետքայլ ընել։

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ բուռն յարձակում մը գործեց Ժիւքէնի դէմ, հեռատեսիլէն, շեշտելով թէ ան ստախօս մըն է, երբ կ'ըսէ թէ 1981-ին ինք (Մառշէ) Ժիսքարի ի նպաստ քուէարկել տուած է։ Կը խորհի որ Միթերան պիտի ներկայանայ։

ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒ մանչուկ մը, որ Յունուար 18-ին հրացանով սպաննած էր 4 տարու զարմիկը, 1983-ին ալ (5 տարեկան է...) ուրիշ երախայ մը վիրաւորած էր գլուխէն, որովհետեւ ան մերժած էր իրեն ծամոն մը տալ (անկէ ի վեր երախան անդամալոյծ է), կրկին կրակած է։ Այս առթիւ է, որ քննութիւն մը կատարուած է, որ կը պարզէ թէ արկածներ չեն, այլ մանուկը մոլի է հրացանի եւ զէնքի ալ աւելի «քաջալերուած» է հեռատեսիլի ներկայացուած ֆիլմերէն։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ «Յեղափոխական արդարադատութեան կազմակերպութիւնը» յայտարարութեամբ մը ստանձնած է գերմանահպատակ ճարտարագէտին առեւանգումը։ Ինչպէս գրած էինք, ենթական միայն հպատակութեամբ գերման է, նոյն իսկ կրօնքով ալ մահմետական է։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԷԹԱ-ն երկու ամսուան դադար մը առաջարկեց Սպանիոյ կառավարութեան։ Այդ ժամանակամիջոցին ահաբեկչական ոչ մէկ արարք պիտի գործեն, սպանական իշխանութիւններն ալ պիտի դադրեցնեն ոստիկանական հետապնդումները եւ կողմերը պիտի բանակցին։

«ՎԵՐԱԳՏՆԵԼ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԶԱՓԱՆԻՇՆԵՐԸ»

«Սովետական արուեստ»ի Նոյեմբերի թիւին մէջ Վ. Մելիքսեթեան այս խորագրով կ՚անդրադառնայ հրապարակայնութեան ներկայ շրջանով դիտարկելի փոփոխութիւններու պահանջին, Հայաստանի թատրոնի – շարժանկարի շրջանակներէն ներս: Հեղինակը, պարզելով ներկայ իրադրութիւնը, կը գանգատի անհատի խնկարկումներէ, կողմնակալ գովեստներէ, որոնք բարիքի դիմակին տակ կը ջլատեն արուեստագէտին յառաջընթացի թափը, պատճառ դառնալով միջակութիւններու ծնունդին: Անոնք, եթէ նոյնիսկ կ՚ունենան իրենց յաճախորդը, ոչինչով կը նպաստեն արուեստի զարգացման:

Այս տխրող մտայնութիւնը յօդուածագրին իսկ տողերով. – «Նման դէպքերում շնորհալի մարդն անգամ մատնւում է ինքնագոհութեան ու հոգեկան պարապուրդի: Ահա թէ ինչու մեզանում քանիցս արդէն դիտուած երեւոյթ է, երբ ասպարէզ հանուած այս կամ այն գործի հեղինակն անհամեմատ աւելի մեծ կիրք ու եռանդ է ներդնում դրա արժանիքների հրապարակային գովերգման, քան ստեղծման համար: Իսկ սեփական քերթուածքն այդչափ չարժեւորողին ճաղկում է նոյնպէս հրապարակաւ եւ բոլոր գործածելի կամ ոչ գործածելի ածականներով: Զարմանալու ոչինչ չկայ, որ մեզանում հիմա ստեղծագործող անձինք աւելի յաճախ են քննադատում քննադատին, քան վերջինս նրանց:

Ուրիշ տարօրինակ բաներ էլ են կատարւում. քիչ առաջ կայացած պրեմիերայից յետոյ, օրինակ, թատրոնի ղեկավարութեան յարկաբաժնի միջանցքի պատին յայտնւում է դրա ազդագիրը, որի վրայ զետեղուած են ներկայացման բոլոր մասնակիցների ձեռագիր գեղումները՝ բեմադրող ռեժիսորի դրսեւորած բացառիկ տաղանդի ու բարձր ճաշակի անխտիր հաւաստումով: Կամ՝ նորաստեղծ ֆիլմը, դեռեւս էկրան չբարձրացած, բուռն ծափահարութիւնների է արժանանում կինոյի տան, մեծամասամբ, ֆիլմի հեղինակների ազգականներով ու մտերիմներով լեփլեցուն հանդիսասրահում, եւ գնահատութեան այդ առանձին չափանիշը սկսում է թւածել թէ մամուլում, թէ հեռուստատեսային եթերում: Վարակի պէս տարածուել է մեր արուեստի բոլոր ոլորտներում գրեթէ պատուիրանի համարում ձեռք բերած այն սկզբունքը, ըստ որի եթէ ինքդ քո ստեղծածն ինչպէս հարկն է չարժեւորես, ուրիշներն էլ չեն գնահատի»:

...Տողերիս գրողը մէկն է այն մարդկանցից, որոնք եղել են մեր ազգային կինոարուեստի ապրած վաթսունից աւելի տարիների գրեթէ կէսի անմիջական ականատեսը՝ մերթ անձամբ գործակցելով «Հայֆիլմ» կինոստուդիային, մերթ կողկանց կամ ոչ հեռուից դիտելով վերջինիս ստեղծագործական անցուդարձը: Եւ այդ ընթացքում մեզ, ճիշդն ասած, միշտ այնպէս է թւացել թէ գործ ունենք իր երբեմնի պատանութիւնից տակաւին չհասունացած, անդադար ինքնահաստատման նախաստեղծ տենդով բռնուած ու դիւրաթեք մարդկային մի համախմբի հետ, որին անդամակցողներն, ընդ որում, բնաւ իսկ միաձոյլ չեն ոգով ու մտածելակերպով:

Յօդուածագիրը ապա կ՚անդրադառնայ հայկական շարժարուեստի առաջին շրջանի յաջողութիւններուն, Հ. Բեկնազարեանի, Պ. Բարխուդարեանի եւայլն, որոնցմէ ետք մինչեւ 1960-ական թուականները սպասել պէտք եղաւ նորութիւններ դիտարկելու համար: Այս շրջանին էր որ յայտնուեցան Մալեան, Դովլաթեան, Մանարեան, Յովհէփեան անունները, որոնք շարժարուեստի թարմորակ նմոյշներ հրապարակ հանեցին: Անոնց հետեւեցաւ Փարաջանովի, Կեսայեանցի, Քէօսէեանի ու Բ. Յովհաննիսեանի, Կ. Գէորգեանի, Ն. Յովհաննիսեանի, Ալ. Մկրտիչեանի եւ ուրիշներու խումբը: Արուեստի այս ճիւղին հանդէպ խանդավառութիւն ստեղծեց անոնց գործը, սակայն «ստեղծագործական այդ նորօրակ ցուցանիշները կայուն չդարձան»:

Երեւութապէս ամէն բան տեղն է. – «պատուաւոր մրցանակներ են ձեռք բերւում, զանազան այլ պարգեւներ, առաւել ուշագրաւ ֆիլմերի շուրջ յատուկ սիմփոզիումներ են գումարւում կամ փառատօներ անցկացւում արտասահմանում՝ Սփիւռքի մշակութային կազմակերպութիւնների աջակցութեամբ: Այնպէս որ հաշուետու զեկուցագրերին փայլ տուող փաստերի ու տուեալների առկայութիւնն աւելի քան բաւարար է»:

«Պատուաւոր մրցանակներ» որակումը յստակ չէ թէ ո՛ր աղբիւրներուն կ՚ուղղուի, սակայն քանի որ միջազգային մրցանակներու արժանացած հայկական ժապաւէններու հանդիպիլ շատ յաճախադէպ երեւոյթ չէ, ուրեմն խօսքը Հայաստանեան գնահատումներու մասին է: Իսկ գալով կազմակերպուած սիմփոզիումներու եւ փառատօներու, որոնք կ՚իրականացուին Սփիւռքի մշակութային կազմակերպութիւններու աջակցութեամբ, արդար չէ որ նոյն նկատումով կշռադատուին: Այսինչ կամ այնինչ ժապաւէնին մրցանակ տուող հայրենի հեղինակաւոր դատակազմը որեւէ պատճառ չունենար արուեստի արժէքէն տարբեր չափանիշ գործածելու. մինչդեռ Սփիւռքեան փառատօնի մը, պարագային, առաջնահերթ մտահոգութիւնը մշակոյթի տարածումն է, կամ ճանաչումը: Հայաստանէն բերուած ժապաւէններու դիտողները անպայման արուեստի բարձրորակ գործի մը վայելքով չեն առաջնորդուիր. զիրենք սրահ բերողը աւելի հետաքրքրութիւնն է, նաեւ կարօտը եւ ուրիշ բաներ: Իսկ եթէ նկատի առնուի ուղղակի արուեստի չափանիշը, գաղտնիք չէ թէ որքան քիչ թիւով ժապաւէններու մասին խօսք կ՚ըլլայ: Այս իրականութիւնները մատնանշող գրութիւններ արդէն լոյս տեսած են Սփիւռքի մէջ, բաւական ընթափ ու տեղին քննադատութիւններով, որոնք Վ. Մելիքսեթեանի մտահոգութիւնները արդարացնելու ջանքով կարծես, բխած են նոյնինքն այս մարզի ծանօթ անուններու դժգոհութեան:

Այսուհանդերձ այս փառատօներով «հաշուետու զեկուցագրերին փայլ տուող փաստերի ու տուեալների առկայութիւնն աւելի քան բաւարար է: Անբաւարար է հանդիսատեսը, որի պատկանելիութիւնն է կինոն, որպէս արուեստ»: Ու մեծ մասը այն արուեստագէտներուն, որոնք մեր մշակոյթի ներկայացուցիչները ըլլալու հանգամանքը կը կրեն «ստուդիական փափուկ բազկաթոռներում ընկղմուելով, նիրհում են փոխադարձ հանոյախօսութիւնների եւ «պատեհապաշտական կողմնորոշումների» անդորրաւէտ մթնոլորտում»:

Չափանիշներու կորուստը ձախողութեան մեծագոյն պատճառ կը նկատէ յօդուածագիրը ու կը յիշէ Վարդան Աճէմեանի տաղանդը, անբաւ աշխատասիրութիւնն ու նուիրուածութիւնը, որոնցմով հանդերձ սակայն կացութիւնը չի փոխուիր:

Այսքան սրտցաւ շեշտով մը կացութիւնը պարզելէ ետք Վ. Մելիքսեթեան վերադառնալով քննադատ – արուեստագէտ յարաբերութեան, կը գրէ. «քանի որ խօսք եղաւ, քննադատի եւ արուեստագէտի միջեւ մեզանում շատ յաճախ խմորուող երկպառակութիւնների մասին, կ՚ուզենայինք, մեղքի մի մասն անձամբ մեզ եւ մեր գործընկերներին վերագրելով, խոստովանել մեզանում քննադատութեան, որպէս ակտիւ, նախաձեռնող ու բարձր չափանիշներ հաստատող ուժի որոշակի ամլութիւնը ե՛ւ թատերական, ե՛ւ կինոարուեստի հետ առնչուող հարցերն արծարծելիս»:

Քննադատ – արուեստագէտ փոխ յարաբերութիւններու բնականոնացումի անհրաժեշտութենէն ետք Վ. Մելիքսեթեան յաջողութեան այլ ազդակ մը կը նկատէ նախորդներու բրածին ճանաչումը: Ան կ՚ըսէ. «նոր արժէքները ծնւում են յաճախ հէնց հնում ստեղծուածի եւ մոռացութեան մատնուածի վերազննման ճանապարհով»:

Մարզը մօտէն ճանչցողի մը ակնոցով դիտարկումներու արդիւնք դեղագիր մը Հայաստանի շարժարուեստի մարզին համար, ուր երկու կարեւոր մատնանշում կայ. արուեստագէտ – քննադատ առողջ փոխյարաբերութեան մը, ու նորը ստեղծելու աշխատանքին մէջ հինը լաւ ճանչնալու անհրաժեշտութիւնը: Ասկէ անդին կը մնայ «հիւանդ»ի դերին ճիշդ ստանձնումը, ու կացութիւնը բարելաւելու անկեղծ փափաքը, որպէսզի մեր շարժարուեստով եւս հպարտանալու աւելի յաճախակի առիթներ ունենանք:

Ա. Թ.

Ո՞ՒՐ ՄՆԱՑԱԾ ԷԻՆՔ

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀ ԵԿԱԾ ԷՐ ԴԱՇՆԱԿ ՆՈՒԱԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐՊԻՍ Ե. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Պայծառ, անկրկնելի տաղանդի տէր արուեստագիտուհին՝ Գոհարիկ Ղազարոսեան կը պատկանի մեր երաժշտութեան վարպետներու փառաբանուած համաստեղութեան: Մեծարժէք երգահան – դաշնակահարուհին մինչեւ իր կարճատեւ այլ գեղեցիկ կեանքին վերջ հիացում կը պատճառէր ստեղծագործական անթառամ երիտասարդութեամբ եւ մեր կեանքին ստեղծարար ուժերուն իր սիրահարութեամբ:

Կան բազմաթիւ երաժիշտներ, – Երաժշտութեան քերականագէտներ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար զանոնք անուանել – որոնք ամէն օր իրենց աշխատանքին կը նստին, ինչպէս արհեստաւորը կ՚երթայ իր գործին: Ամէն առաւօտ որոշ ժամու մէջ կ՚անցնին իրենց գրասեղանին առաջ հանդարտօրէն շարունակելու նախորդ օրուան գործը, այն տեղէն ուր նախորդ ցերեկուան ճաշը կամ երեկոյեան ընթրիքը ընդհատեր էր զայն: Երբ իրենց «Սոնատ»ը կամ «Սիւիթ»ը աւարտած են, գիտեն, որ հիմա ալ պէտք է գրեն «Ֆիւկ» մը որուն ետեւէն պիտի գայ «Վարիասիոն»ը: Այս ընթացքը սառնօրէն կանխամտածուած երաժշտական «գրականութեան» ծրագիր մը պիտի իրագործէ հարկադրաբար: Այսպէս կտորները կը բարդուին կտորներուն վրայ, բայց եթէ այս կերպ արտադրութեամբ մը երաժշտութիւնը կ՚աճի քանակով, քիչ անգամ Որակը, Արուեստին մէջ բան մը կը շահի այդ ամէնէն: Գոհարիկ Ղազարոսեան, ընդհակառակն, այն երաժիշտներէն է, որոնք կանչի մը ձայնին ետեւէն մտած են Արուեստի Ուղին –որքա՜ն աւելի դիւրին եւ հանգիստ կեանք պիտի վարած ըլլար որեւէ ուրիշ բան ընելով – եւ որոնք կը ստեղծեն այն ատեն միայն երբ պարագաներու բերումը կը պահանջէ այդ ու Ներշնչումն ալ կը պատասխանէ բարեպատեհ պատահումով մը այս պահանջքին: Իրեն համար Ներշնչումը իր երաժշտական յատուկ խառնուածքին պարբերական մէկ տուրքն է միայն:

Գոհարիկ Ղազարոսեանի երաժշտական գործերը կարելի է այսպէս կոչել բառին զգայուն իմաստով:

Պոլսէն երկու երգահան երաժշտագէտներ, Գոհարիկ Ղազարոսեան եւ մաէսթրօ Էտկար Մանաս, իրենց անվիճելի երաժշտական արուեստով տեղ գրաւած են «Լարուս Միւզիքալ»ի մէջ եւ այս կերպով անոնք հաստատուած փառքը կը կազմեն պոլսահայութեան:

Արդարեւ, արտասահմանի հայ երաժիշտներուն մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ Գոհարիկ Ղազարոսեան: Ինքնատիպ երգահան է ան, դաշնակահարուհի, մանկավարժ եւ երաժշտական գործիչ:

Ղազարոսեան երաժշտական նախաքայլերը առած է Պոլսոյ մէջ, աշակերտելով մասնաւորաբար Էկէի որ իր կարգին աշակերտը եղած էր Լիսթի: Այնուհետեւ Գոհարիկ Ղազարոսեան, չկարենալ զսպելով իր մէջ բոցավառող արուեստի հուրը, կ՚անցնի Փարիզ ու կը յաճախէ տեղւոյն երաժշտանոցը, աշակերտելով անմահանուն դաշնակահար Լազար Լեւիի, ֆրանսացի ականաւոր երգահաններ Բոժէ Տիւքասի եւ Փօլ Տիւկոյի:

Աւելի քան երեսուն տարի երաժշտական ասպարէզի մէջ մնաց Գոհարիկ Ղազարոսեան եւ ներկայացուց մեզի իր երկարամեայ երկերը: Իր առաջին ստեղծագործութիւններու շարքին, կարելի է թուել դաշնամուրային «Սուիթ»ը, որ մարմին առած է Փարիզի Շոփէն Դահլիճին մէջ 1934-ին: Կտորին առաջին կատարողը եղած է հեղինակը՝ նոյնինքն Գոհարիկ Ղազարոսեան: Չորս մասէ կը բաղկանայ այդ «Սուիթ»ը, որուն «Թռչնակ»ը քանի մը այլ տպաւորիչ կտորներու հետ տեղ կը գրաւէ հայաստանեան երաժիշտներու համերգային յայտագիրներուն վրայ:

Վահան Թէքէեան, Արշակ Չօպանեան, Աւետիք Իսահակեան, Դանիէլ Վարուժան, Անայիս, Վահան Տէրեան, Մեծարենց, Սիլվա Կապուտիկեան, Եղուարդ Սիմքէշեան, Մինաս Թէօլէօլեան եւ այլ բանաստեղծներ իրենց գողտրիկ ստեղծագործութիւններով երգի վերածուած են, Գոհարիկ Ղազարոսեանի քնարական յօրինումներով:

Բազմատեսակ տարբեր տրամադրութիւններով ու թեմաներով՝ սիրային, կատակային, խոհական ... Հայ ժողովուրդի կեանքը, անոր բնութիւնը ներկայացնող մեներգներ եւ խմբերգներ:

Գոհարիկ Ղազարոսեանի գործիքային ստեղծագործութիւններուն մէջ կարելի է թուել դաշնամուրի, թաւջութակի, ջութակի, սրինգի, լարային քառեակի համար գրուած գործեր, ինչպէս «Փրելիւտ»ներ, «Ֆիւկ»եր, «Վարիասիոն»ներ, «Էթիւտ»ներ եւ «Սոնաթ»:

Ասոնցմէ մէկ քանին վերամշակուած են այլ գործիքներու եւ նուագախումբերու համար:

Սկսելով գլխաւորապէս սենեկային երկերէն, Ղազարոսեան իր վերջին տարիներուն ստեղծած է նաեւ մեծ երկեր: Մասնաւորաբար հետաքրքրական են անոր դաշնամուրային երկու Քոնչերթոները եւ Անտերսընի բանաստեղծութեան հիման վրայ գրուած «Մօր մը Պատմութիւնը» պալէն:

Գոհարիկ Ղազարոսեանի ստեղծագործութեան ոճական ուղղութիւնը որոշուած է Կոմիտասի երկերուն ծանօթութեամբ: «Տարիներու պաշտամունքս անմահ Կոմիտասի գործին հանդէպ – գրած է երգահանը – պատճառ դարձած էր, որ ներշնչումի ու գործերուս մէջ դնեմ տոհմիկ շունչ»:

Կանուխ շրջանի անոր լաւագոյն երկերէն մէկը Կոմիտասի «Նուշիկի» պարի նիւթով գրուած փոփոխակներն են, որոնք երեւան բերած են հեղինակին հայ ժողովրդական լեզուի լաւ զգացողութիւնը եւ ինքնուրոյն մտածողութիւնը:

1914-ին պոլսահայ գրագէտ եւ բանաստեղծ Թորոս Ազատեան, Գոհարիկ Ղազարոսեանի յանձնած է Երեւանի մէջ Կոմիտասի հաւաքած հայ գեղջկական երգերու մէկ տետրակը եօթանասուն ձայնագրութիւններով: Ղազարոսեան այդ երգերուն քսանը հայկական ձայնանիշերու վերածած եւ մշակած է որպէս դաշնամուրային գործեր, որոնք յետագային Գարեգին Կաթողիկոս Յովսէփեանի միջնորդութեամբ տպագրուած են:

Ղազարոսեանի ուշադրութեան շրջանակին մէջ եղած են ու կը մնան հայ ժողովրդական երաժշտութեան բոլոր ճիւղերը: 1940-ին Ֆրանսական Տիւրան հրատարակչութիւնը տպագրած է Ղազարոսեանի մշակած հայ աշուղական երեք երգերը: Ան հետաքրքրական փորձեր ըրած է յատկապէս հոգեւոր երգի նմոյշները գործիքային (դաշնամուրային եւ նուագախումբի) երաժշտութեան մէջ որպէս տարր օգտագործելու կամ պարզապէս մշակելու ուղղութեամբ՝ օգտուելով Կոմիտասի, ինչպէս նաեւ մեզի համար համեմատաբար քիչ յայտնի Եղիա Տնտեսեանի ձայնագրութիւններէն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

– «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը –

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — («Յառաջ»). — Մանուկներու Օրը, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի աւանդական ձեռնարկն է, տարեմուտի առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Յունուար 24–ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը, կազմակերպութեամբ Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերուն:

Հրաւիրուած էին, անխտիր, բոլոր հայկական դպրոցներու, միօրեայ թէ շաբաթօրեայ, աշակերտութիւնը, Մանկանց եւ պատանեկան միութիւններն ու գեղարուեստական խումբերը ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի կայանի մասնակցող պատանիները: Սրահը լեցուն էր մանուկներով եւ ծնողքներով:

Եռուզեռ, աղմուկ, ոգեւորութիւն մէկ խօսքով մթնոլորտ կար, մթնոլորտ մը յատուկ մանուկներուն, քանի՝ իրենց Օրն էր:

Հանդէսը վարեց Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան անդամուհի՝ Ալիս Պիւլկիւրեան: Բացատրեց օրուան իմաստը, ընդգծեց Կապոյտ Խաչի մանաւոր հոգածութիւնը մանուկներու նկատմամբ, ներկայացուց բոլորին լաւագոյն մաղթանքներ Նոր տարուան համար եւ հրաւիրեց, մեծ եւ փոքր, չմոռնալ այն մանուկները, որոնց դէմքերուն վրայ ժպիտ չկայ տարիներէ ի վեր եւ ուրախութեան ճիչերուն փոխարէն կը լսեն ռումբերու պայթումը: Ալիս Պիւլկիւրեան կոչ ըրաւ բոլորին որ ազնիւ մտածում մը ունենան տառապող բոլոր մանուկներուն եւ ի մասնաւորի Լիբանանի մանուկներուն համար:

Մանուկները զուարճացան դիտելով կենդանի գծապատկերներ «Պանպիի պատմութիւնները»: Ապա, բոլոր ներկաները, մեծ թէ փոքր, հիւրասիրուեցան Կապոյտ Խաչի տիկիններու կողմէ որոնք պատրաստած էին անուշեղէններ եւ մանուկները ստացան համադամ խորտիկներով լեցուած տոպրակներ: Յետոյ, տեղի ունեցաւ արտասանութեան մրցում մը: Տասնեակէ մը աւելի պատանիներ, բեմ ելան եւ համարձակութեամբ արտասանեցին: Երեք լաւագոյնները վարձատրուեցան: Սակայն, կարեւորը անշուշտ, մասնակցիլ էր, այնպէս որ բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափահարութիւններու:

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի այս ձեռնարկը գտաւ ակնկալուած յաջողութիւնը եւ ծառայեց իր նպատակին քանի պատանիները զուարճացան եւ ուրախ մեկնեցան իրենց համար կազմակերպուած ցերեկոյթէն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼԻՈՆ

Յունուար 17, Կիրակի օր, ժամը 15–ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Արաքս մասնաճիւղը, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ յարակից Ազգային Տան սրահին մէջ տօնախմբեց աւանդական Մանուկներու Օրը:

Մասնաճիւղին վաստակաւոր նախագահուհի՝ Տիկին Մարիամ Հարէլեանի բարի գալստեան խօսքով եւ չորս տարեկան փոքրիկն՝ Մարիլին Տէյիրմէնճեանի անթերի կերպով արտասանած Տէրունական աղօթքով, կատարուեցաւ հանդիսութեան բացումը:

Արաքս Մանկանց Երգի Պարի Համոյթին երախաները, պատրաստած էին երգերով ու պարերով լի, ճոխ յայտագիր մը:

Գաղութին զանազան արուարձաններէն այս աւանդական տօնին մասնակցելու համար եկող երախաները, պատ բեմ յայտարարուած այդ օրէն օգտուելով, արտասանեցին, երգեցին ու նուագեցին, ստեղծելով մեծ ոգեւորութիւն, սրահը բերնէ – բերան լեցնող խուռներամ բազմութեան մէջ:

Յայտագրին երկրորդ մասին, մասնաճիւղի ատենադպրուհի Տիկին Ե. Գասապեան հանդէս եկաւ իր հետեւեալ ուղերձով. –

«Ինչպէս որ ապրելու պահանջը, բնականօրէն մեզ կը մղէ աշխատանքի, ըՍփիւռքի մէջ ալ Հայ ըլլալով ապրելու, գոյատեւելու եւ վերականգնելու պահանջը մղած էր արդէն իսկ Հայ կինը 1910–ական թուականներէն՝ աշխատանքի, ստեղծագործութեան եւ կազմակերպուե – լու»:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ անոր մայր սիրտը Հ. Օ. Միութեան Սփիւռքի մէջ տարած գործունէութեանց մասին համառօտ տեղեկութիւններ տալէ յետոյ, աւելցուց. –

«Նոր տարւոյ այս առաջին օրերուն չէնք ուզեր ձեզ տխրեցնել, սիրելի ներկաներ: Սակայն պահ մը մտաբերենք Լիբանանի մեր հայրենակիցները: Ո՞վ գիտէ քանիերորդ անգամ Հայը կրկին կը գտնէ իր տխուր ճակատագիրը:

Ահաւասիկ, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ազգային պարտականութիւն մը եւս կը ստանձնէ, աղէտահար լիբանահայ ժողովուրդին օգնելու եւ այսպէսով կը շարունակէ իր սրբազան գործունէութիւններուն շարքը:

Ինչպէս կ՚ըսէ հռչակաւոր գրագէտ՝ Արշակ Չօպանեան՝ կեանքը պէտք է դէպի մեծութիւն ձգտի: Լաւագոյն է մահը, քան կեանք մը անփառունակ:

Քանի որ ան ունի մաքուր, տաք ու առոյգ սիրտ մը, մաղթենք որ 1988–ը նոր տարին աւելցնէ անոր այս ապրելու, գոյատեւելու եւ ստեղծագործելու կորովը, որպէսզի՝ ունենայ նորանոր յաջողութիւններ եւ ձգտի անոր կեանքը դէպի մեծութիւն»:

Հուսկ, Պր. Սարգիս Տօնապետեան վարեց հանգանակութիւնը, ստեղծելով խանդավառութիւն, ուր եղան սրտաբուխ նուիրատուութիւններ: Եւ վերջապէս, Կաղանդ Պապիկը այցելեց ի մեծ ուրախութիւն ներկաներուն, բաշխելով նուէրներ երախաներուն:

Հանդէսը վերջ գտաւ յառաջացած ժամերուն, ներկաները մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ:

ԱՄՊՐՈՊ

ՇԱՐՎԻԷՕ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յունուար 24, Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 15–ին, Ս. Նշան Եկեղեցւոյ վարժարանի աւանդական Ամանորի հանդէսը տեղի ունեցաւ Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ հրաւիրեալ տեղւոյն Թաղեցի ժողովուրդին ներկայութեամբ:

Նախ վարժարանի ուսուցիչ եւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝ Վրթանէս Ա. քահանայ Տէրտէրեան Տէրունական աղօթքէն վերջ հրաւիրեց Ազգային Միութեան նախագահ՝ Պր. Արիս Խաչատուրեանը որ բացումը կատարէ: Այս առթիւ նախ ներկայ հրաւիրեալներուն բարի գալուստ մաղթեց եւ իր ուրախութիւնը եւ շնորհաւորութիւնները յայտնեց աշակերտութեան ծնողաց որ կը մասնակցին Ամանորի այս աղուոր հանդէսին: Ապա խօսքը տրուեցաւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին, ան ըսաւ թէ մենք հոս հաւաք – ուած ենք բարի եւ ազնիւ գաղափարներ հրապարակ դնելու, ճիշդ այսօր երրորդ տարին է որ մեր միօրեայ դպրոցը՝ կը շարունակէ ունենալով 12 փոքրիկ աշակերտներ, որոնք ամէն տարի Ամանորի հանդէսը կը կատարեն: Ես անձնապէս պիտի խնդրէի ծնողքներէն որ պզտիկները միշտ Կիրակի օրերը եկեղեցի առաջնորդեն եւ սորվին հայ դպրութեան դերը հայ եկեղեցւոյ մէջ: «Ես միշտ ըսած եմ եւ նորէն կը կրկնեմ հայերէնի առօրեայ գործածութիւնը միշտ պէտք է ըլլայ ընտանեկան յարկերէն ներս, աւելի ծնողաց եւ զաւակներուն միջեւ, օգուտ մը ըլլայ անոնց հայապահպանման դաստիարակութեան:

Այս տարի բացառիկ ըլլալով աշակերտները հայերէն ոտանաւորներ արտասանեցին եւ թէ աշակերտներէն երեք հոգի երգէհոնով նուագեցին քանի մը երգեր Ազնիւ Գրիգորեանի, Սանորին Նազգաշեանի եւ Լեւոն Գասապօղլուեանի կողմէ ներկայ ժողովուրդին գնահատանքին արժանացան, ծափահարուելով, շնորհիւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին անձնուէր ջանքերուն:

Տեղւոյն Թաղեցիներէն Պր. Սանփան Վարդանեան եւ Ազգային Միութեան անդամներէն՝ Պր. Վազգէն Յովսէփեան ներկայ հրաւիրեալներուն նուագեցին, ժողովուրդը խանդավառուած ըլ – լըսան պարել եւ բոլորին կողմէ գնահատուեցան:

12 աշակերտներուն նուէրները եւ ներկայ հրաւիրեալներուն սեղաններուն ուտելիքները եւ խմիչքները, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տրամադրուեցան Սերժ Պահատուրեանի կողմէ: Այս հանդիսութեանց առաջին անգամն է որ եկեղեցւոյ եւ վարժարանի բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ Պահատուրեան ամոլը կը բացակայէր առողջական գործի մը բերումով: Այս տարի կրկին Նիքոլա Եապըըքով պատառ մը նուիրած էր, ինչպէս նաեւ պզտիկ հայկական նըկար մը շրջանակով Պր. Արտաշէս Մել – քոնեան: Թոմպոլա քաշուեցաւ, մեծ պատառը շահեցաւ Պր. Սերժ Պահատուրեանի զաւակը, իսկ պզտիկ նկարը վարժարանի աշակերտներէն Վիրժին Տիմօն:

Եւ այսպէսով վարժարանի Ամանորի հանդէսը շատ տպաւորիչ անցաւ մինչեւ ուշ ժամանակ, տեղւոյն Ազգային Միութեան եւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին ջանասէր գործունէութեան, ներկայ ժողովուրդին գնահատանքին արժանացան:

Վրթանէս Ա. քահանայի հուսկ բանքէն յետոյ միաբերան երգուած «Հայր Մեր»ով վերջ գտաւ հանդիսութիւնը եւ ժողովուրդը գոհ տպաւորութեամբ մեկնեցաւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԷՐ – ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ
կը ցուցադրէ 100 գործեր.
1975 — 1987
Յունուար 29–էն Մարտ 5 :

Այս առթիւ ցուցասրահին (Galerie Gorosane, 18, rue du Roule, Paris 1er) տնօրէնութիւնը կը շեշտէ որ առանց Մորիս Տէր – Մարգարեանի վճռականու – թեան, գործին, տաղանդին այդ ցուցասրահը թերեւս այլեւս գոյութիւն չունենար եւ այս ցուցահանդէսը կը միտի անոր ընծայել այն մեծարանքը որու արժանի է:

ԽԱՐԻՍԽԷՆ ՀԵՌՈՒ

(Վ Է Պ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ե.

Շայլ էր ու որկրամոլ: Շայլութեամբ ու որկրամոլութեամբ կը մեծցնէր իր աղջիկը, որ տեղաւորած էր ֆրանսական գիշերօթիկ վարժարան մը: Շայլութեան ու քէֆի մէջ մեծցած էր Տիկին Աղաւնի: Կովկաս՝ անոր երկիրը բերրի եւ ուրախ էր եղած մինչեւ պատերազմին սկիզբը, հարուստ էր հայրը: Ոչ մէկ բանէ զրկուած էր:

Դաստիարակութեամբ վեր էր արեւմըտահայ կիներէն: Քաղաքավարութեամբ նոյնպէս: Ու ճիշդ այդ էր պատճառը, որ տօքթոր Ալեմտաղեան կը հիանար ամէնէն աւելի անոր եւ առհասարակ ռուսահայ կիներուն վրայ:

– Մերինները հասարակ են քիչ մը, թէեւ աւելի աչնատասէր, բայց ռուսահայ կիները, եղ՚այր, արթուն ու հաղորդական են: Կարելի է շուտով մտերմանալ հետերնին, կարելի է խօսիլ ամէն նիւթի մասին:

Պէտք չէ մոռնալ, որ գրեթէ գեղեցիկ էր Տիկին Աղաւնին: Ու ախրութիւնը, հակառակ իր անզգայ ու գէր կերպարանքին՝ տուած էր իրեն արտասովոր քաղցրութիւն մը:

Տօքթորը երկար ատենէ ի վեր ինկած էր անոր ետեւէն՝ առանց յաջողութեան: Այրին բանուած էր երիտասարդ Ռուսի մը, որուն հետ կը տեսնուէր կանոնաւորապէս՝ շաբաթը անգամ մը:

Խելօք ու խորամանկ էր տօքթորին հանդէպ՝ իր բոլոր վերաբերումներուն մէջ: Տօքթոր Ալեմտաղեանէն նիւթական օգնութիւններ կը ստանար ատեն – ատեն: Ու մեծ եղաւ բժիշկին զարմանքը, երբ մտնելով անոր տունէն ներս, գտաւ զայն գինով վիճակի մը մէջ: Տօքթորը անհուն ուրախութիւն մը զգաց յանկարծ: Քիչ վերջը թեւերուն մէջ առած կնոջ գլու – խը՝ կը համբուրէր զայն բորբարոս ծարաւով մը: Այրին կը խնդար մերթ ընդ մերթ ու ձեռքով ճակատը կը շփէր: Կարմիր աչքերը կը բանար ու կը նայէր մարդուն, որուն սիրտը կը դողար այդ պայծառ նայուածքին դիմաց: Անոր սիրտը կը դողար չար մտածումներէն: Այրին կը ցնցուէր մերթ ընդ մերթ՝ գինիի ազդեցութեան տակ: Անիկա երկարած էր մահճակալին վրայ ու մարդուն թեւերուն մէջ: Կը տառապէր ստամոքսի խանգարումէն: Կը փառէին անոր այտերը, որոնց վրայ ատեն – ատեն արցունքի կաթիլներ կը գլորէին: Կը շարժէին անոր բարակ, թափանցիկ ռունգերը: Ու կը փայլէին ներկուած շրթունքները ելեկտրական լոյսին տակ, որ կախուած էր մահճակալին վրայ:

Գինի ուզեց դարձեալ: Ու տօքթորը գրնաց բերաւ: Այրին խմեց ու միւսը լեցուց ետեւէ – ետեւ բաժակները՝ խմելով ինքն ալ: Աղջին անդին դառնալով՝ վեր էր ելած անոր քղանցքը: Ու անոր մերկ ազդրերուն, անոր սրունքներուն վրայ կը թափառէին մարդուն շրթունքները: Մինչ այդ՝ տօքթորը կպած էր արդէն դուռը ներսէն եւ պատուհանին վարագոյրը վար քաշած: Կնոջ մը մարմինէն զատ ոչ մէկ բան կ՚երեւար այլեւս անոր աչքին: Կը մերկացնէր զայն՝ արդէն քիչ – քիչ, ըլլալով կօշիկներէն, գուլպաներէն: Կինը հաղիւ կ՚ընդդիմանար: Կ՚այրէր տաքէն ու անտեղեակ բոլորովին՝ ինքզինքէն՝ մերթ կուլար, մերթ կը խնդար:

– Մի՛ ... մի ... մեղք եմ, – կը շշնջար ան ատեն ատեն:

– Համուէ որ հանգստանաս, ճանիկս:

– Զփործէք գէշ բան մը ընել, տօքթոր, մեղք եմ, ուժ չկայ վրաս...

– Չէ՛, չէ՛ ... համուէ:

Ու կինը կը հնազանդէր: Անոր աչքերը ուժ չունէին այլեւս բացուելու: Արցունքը առատօրէն կը հոսէր հիմա՝ անոնց ուռած կոպերուն մէջէն: Անոր թեւերը կը կախուէին ու կը կառչէին մերթ ընդ մերթ՝ մարդուն, որուն սիրտը կը զարնէր, ի տես ճերմակ ու մսոտ մարմնին, որ երազ մ՚էր տարիներով եւ որուն մասները կը սեղմէին կնոջ ծիծերը, մինչ գինին կ՚աշխատէր ու միտքը կը սարսափին անոր ուժէն:

Տօքթորը կ՚աճապարէր: Ան կ՚անտեսէր տառապանքը կնոջ ու կը վանէր ամէն բարի մտածում իր ուղեղէն: Ուրիշ անգամ ե՞րբ այսպիսի առիթի մը պիտի հանդիպէր դարձեալ...

**

Կիրակոս ուշ տուն դարձաւ: Տօքթորը կնոջ քով նստած՝ սուրճ կը խմէր: Սեղանին վրայ Զարուհի թափած էր լուսանըկարներու դէզ մը: Սենեակը լեցուած էր ծխախոտի ծուխով: Կիրակոս՝ նեղուե – լով հանդերձ այս բոլորէն՝ զսպեց ինքզինքը:

– Ճաշը պատրա՞ստ է, – ըսաւ ան:

– Չէ՛:

– Ինչո՞ւ կ՚աճապարես – վրայ բերաւ տօքթորը. – Քէֆդ տեղն է այսօր, շատ ուրախ կ՚երեւաս:

– Ինչի՞ չըլլամ, ինչի՞, տօքթոր. միշտ ալ իմ քէֆս տեղն է:

(Շար. 27)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ

Տիկին Ժոզէֆին Ստեփանեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները.— Սթեփէն Ստեփանեան 2000 Ֆր., էՄ – Օ – էՄ Անֆան ալա Լիպան 3000 ֆրանք Անարատ Յղութեան Քոյրերու Վարժարանին, Ծատուր Ասատուրեան 1000 Ֆր. Անարատ Յղութեան Քոյրերու Վարժարանին: Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ՝ Արսէն Տէր-Զաքարեան ընտ. 500 Ֆր., Վարուժան Պօղաճեան 500 Ֆր., Էքսէրճեան ընտ. 500 Ֆ., Մարի – Ֆրանս Էքսէրճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արամ Սարեան 500 Ֆր. եւ 500 Ֆր. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մշակութային կեդրոնին: Աշոտ Մալաքեան 500 Ֆր. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մշակութային կեդրոնին, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ մշակութային կեդրոն 500 Ֆր. եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Վառվառեան 500 Ֆր. էս – Օ – էս Լիպան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Հարպոյեան 300 Ֆր. էս – Օ – էս Լիպան, Միսաք Միսաքեան ընտ. 400 Ֆր. Անարատ Յղութեան Քոյրերու դպրոցին, Տիկին Սիրվարդ Աթէշեան 200 Ֆր. Եկեղեցիին, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 250 Ֆր. Եկեղեցիին, Տիկին Նուրիկ Միքայէլեան 500 Ֆր. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մշակութային կեդրոնին, Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Դաւիթեան 100 Ֆր. Եկեղեցիին, Գէորգ Գէորգեան 100 Ֆր., Փիէր Գույումճեան 100 Ֆր. Վենետիկի դպրոցին, Տիկին Հայկուհի Շալճեան եւ զաւակները 100 Ֆ. Հայ Քոյրերու դպրոցին, Կարօ Յովսէփեան 100 Ֆր. Հայ Քոյրերու դըպրոցին, Ժաք Պօղոսեան 100 Ֆր. Ս. Գրիգոր մշակութային կեդրոնին, Հրաչեան ընտանիք 300 Ֆր. եւ Տիկին Ա. Փօլատեան 200 Ֆր. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մըշակութային կեդրոնին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Փետրուար 1, Երկուշաբթի, ժամը 20.30-ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

«ՅԱՌԱՋ»ի բաժանորդագրութեան նոր սակերը

փետրուար մէկէն

Ինչպէս յայտարարած էինք, «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերը, որոնք անփոփոխ մնացած էին 1986 Մարտ 1-էն ի վեր, յաւելում պիտի կրեն փետրուար մէկէն սկսեալ:

Մեր հաւատարիմ բաժանորդները դիւրաւ կը հասկնան, թէ «Յառաջ», որու միակ եկամուտները կ'ապահովեն բաժնեգինները ու ծանուցումները (նաեւ, անշուշտ բարգաւաճման փոնտին եղած ինքնաբուխ նուէրները) չի կրնար այլ կերպ ապահովել իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը, երբ տեւականօրէն ենթակայ է թուղթի, աշխատավարձքի, առաքման, թղթատարի, ընկերային տուրքերու, եւլն., եւլն., յաւելումներու:

Փետրուար մէկէն սկսեալ նոր սակերն են. —

ՖՐԱՆՍԱ
Տարեկան 700 Ֆր.
Վեցամսեայ 360 Ֆր.

Գալով արտասահմանի, պարտինք վերանշել բաժանորդագրութիւնները, քանի թղթատարի ծախքը շատ զգալի տարբերութիւն ունի: Այսպէս նոր սակերն են. —

Տարեկան (շաբաթական առաքում) 850 ֆրանք:

Տարեկան (ամէնօրեայ առաքում, Եւրոպա) 1000 Ֆրանք:

(Եւրոպայի մեր այն բաժանորդները որոնք կը նախընտրեն շաբաթական մէկ առաքում, կրնան դիմել թերթիս վարչութեան փոփոխութեան համար):

Օդանաւային թղթատարով առաքումներու սակերուն համար, դիմել թերթիս վարչութեան:

Մինչեւ Փետրուար 1, մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ պայմաններէն, փակելու համար իրենց առկախ հաշիւները կամ վճարելու նոր շրջանը:

Շնորհակալութիւն
Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

VALENCE

RADIO A

La section ARTIVA de la Croix Bleue de Valence animera deux émissions sur «*Radio A*» SPECIALE ENFANTS DU LIBAN.
Le Dimanche 7 février de 9h30 à 13h
Le Dimanche 14 février de 9h30 à 13h
Avec la participation de nombreux invités.
Nous comptons sur la solidarité des communautés arméniennes de Valence, Romans et les environs.

ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
CERCLE LYONNAIS
DES FEMMES ARMENIENNES

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

երգահան եւ խմբավար՝

Գուրգէն Ալեմշահ-ի

մահուան 40-ամեակի առթիւ:

կը բանախօսէ՝
ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
երգահան — խմբավար՝
«Սիփան — Կոմիտաս» երգչախումբի

Ուրբաթ, Փետ. 5,
երեկոյեան ժամը 8.30-ին
Ազգային Տան սրահին մէջ

Ալէմշահի կենսագրական գիծերը եւ իր գործերէն ունկնդրութիւններ Հայկական երաժշտութեան գեղագիտական սկզբունքներուն առընչուող հարցեր:

Dans la Grande Salle
de l'Espace Arménien
40, rue d'Arménie
69003 Lyon

ՆԱԽԱՍԱՐԴ

Պարախումբը

Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՏ 12ին, ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ
OPERA

նախաձեռնութեամբ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՏԷՄԻՆ. – Ռուբէն Կէնճօյեան 100 Ֆր.: ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Ռոզ Տօրումեան 100 Ֆր.:

Ա Ռ Ի Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ

Երգչուհի՝

ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

Եւ երգահան՝

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը վերհրատարակած է՝

ՆՈՐ CASSETTE ՄԸ

Նախկին 78 tours սալերէն արտատըպուած՝

Nostalgie

ԿԱՐՕՏ : S. K. 1000

Յայտագիրը կը պարունակէ. –

FACE I —
8 մեներգներ Աստղիկ Առաքելեանի մեկնաբանութեամբ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Գ. Ալէմշահի:

FACE II —
Symphonique նուագախումբի համար գրուած 4 գործեր:
Ղեկավարութեան տակ՝ Գ. Ալէմշահի.

Փնտռել. –
Սիփան — Կոմիտաս երգչախումբի անդամներուն եւ հետեւեալ հասցեներուն մօտ. –

M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Librairie H. Samuelian
51, rue Mr. le Prince, 75006 Paris
M.C. A. Décines
15, rue de 24 Avril 1915, 69150 Décines
Télécondorcet
175, ave. Jean Jaurès, 92140 Clamart
Librairie Palouyan
9, rue de Trévise, 75009 Paris
Hay Disc
35, rue Lamartine, 75009 Paris
MARSEILLE - MCA
(Vahram Djarayan) 12-14 rue St. Bazile

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

57ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին

MAISON DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint Dominique, Paris 7e (M° Invalides)

Հայկական պարեր եւ երգեր — Սկաուտական զաւեշտներ՝ հայերէն պիտի ներկայացուին նաեւ տեսարաններ Աւսարայիոյ ճէմպորիէն եւ Հայերուն մասնակցութիւնը.

Մինչարարին ցուցադրութիւն եւ պիւֆէ
Հանդէսին կը մասնակցին ֆրանսական սկաուտական խումբեր ինչպէս նաեւ Հայ Արիներու Միութեան Մարսէյլի եւ Լիոնի Շրջանները:

— Մուտք՝ 50 Ֆրանք — Երախաներուն՝ ձրի —

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — *HARATCH*»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"